

ISTORIA
TIMPULUI
PREZENT

MIRCEA RĂCEANU

Infern '89

Povestea unui condamnat la moarte

Mircea Răceanu:

„L-am trădat pe trădător" (III)

Curtea veche

ISTORIA
TIMPULUI
PREZENT

Colecție coordonată de
ADRIAN CIOROIANU

Acest volum a apărut cu sprijinul
Institutului de Investigare
a Crimelor Comunismului în România

Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România

www.crimelecomunismului.ro

MIRCEA RĂCEANU

Infern '89
Povestea unui condamnat la moarte

Ediția a II-a revăzută și adăugită

Prefață de Radu Ioanid
Postfață de Adrian Cioroianu

Curtea veche

BUCUREȘTI, 2009

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
RĂCEANU, MIRCEA
Infern '89 : povestea unui condamnat la moarte / Mircea Răceanu; pref.: Radu Ioanid ; postf.: Adrian Cioroianu. - Ed. a 2-a rev. şi adăug. - Bucureşti : Curtea Veche Publishing, 2009
ISBN 978-973-669-846-0

I. Ioanid, Radu (pref.)
II. Cioroianu, Adrian (postf.)

821.135.1-94

Coperta: S.C. TRI DESIGN S.R.L.

ISBN 978-973-669-846-0

Dedic această carte soției mele, Mioara, și copiilor noștri, Oana și Andrei, care, cu curaj, au fost alături de mine în decursul tuturor încercărilor prin care am trecut.

Prefață

Mircea Răceanu s-a născut la 17 octombrie 1935, în închisoarea Văcărești. Deși existența sa părea să urmeze destinul confortabil al multor copii de vechi activiști comuniști români, puțin a lipsit ca el să sfârșească, exact 54 de ani mai târziu, executat acolo unde a apărut pe lume, într-o închisoare.

Părinții lui Mircea Răceanu, Andrei Bernath și Ileana Pop (ulterior Răceanu), erau comuniști, arestați în perioada antebelică pentru activitate ilegală. Bernath nu va mai cunoaște nici libertatea și nici pe fiul său. În timpul războiului, ca și alți comuniști evrei aflați în închisori și lagăre, el avea să fie deportat în Transnistria, la Vapniarca, de unde avea să fie transferat în închisoarea Rabnița. Aici, la 18 martie 1944, încălcând ordinul 55093 din 16 martie 1944 al Inspectorului General al Jandarmeriei, Generalul C.Z. Vasiliu, care prevedea ca deținuții de la Rabnița să fie repatriați și internați în lagărul de la Târgu-Jiu, gardienii români ai închisorii în complicitate cu trupe calmâce SS în retragere i-au executat, la 18 martie 1944, pe cei 53 de deținuți evrei români. Au supraviețuit sub cadavre trei deținuți: Matei Gall, Isac Walter și Pincu Fischbach. Ileana Pop va continua în libertate în timpul războiului activitatea ilegală și se va căsători cu Grigore Răceanu, și el militant ilegalist, care îi va înfia copilul.

Grigore Răceanu era însă un comunist rebel: exclus din partid de două ori, o dată în 1942, a doua oară în 1958, el va suferi între 1958 și 1960 o condamnare la închisoare de doi ani pentru activități „antipartinice, fracționism și concepții anarhice".

Cândva, la începutul lunii septembrie a anului 1989, Larry Napper, Însărcinatul cu Afaceri a.i. al SUA la București, a cerut să fie primit de Nicolae Ceaușescu pentru a-i preda un mesaj din partea Președintelui George Bush. Mesajul se afla într-un plic sigilat, și Ambasada SUA a refuzat să comunice Ministerului Afacerilor Externe conținutul acestuia. Conform relatărilor ulterioare ale lui Gheorghe Petricu, interpretul de limbă engleză al lui Ceaușescu, întâlnirea dintre Napper și șeful statului român Ceaușescu a fost foarte scurtă și glacială. Ceaușescu ar fi avut un adevărat șoc la citirea scrisorii, grăbind încheierea convorbirii și ordonând imediat ministrului de Externe, Ion Stoian, să comunice oficial părții americane că Mircea Răceanu nu va fi executat. Scrisoarea lui George Bush, înregistrată în Arhiva Comitetului Politic Executiv al CC al PCR (Cancelarie) sub numărul 1711 din 31 octombrie 1989 și adresată „Excelenței Sale Domnului Președinte Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste Romania", îl soma scurt pe dictatorul român să excludă posibilitatea aplicării sentinței capitale în acest caz. (Vezi Anexa 8)

În ultimii ani ai dictaturii lui Nicolae Ceaușescu relațiile româno-americane s-au degradat rapid pe fondul nerespectării de către regimul comunist român a drepturilor omului. Ceaușescu și-a pierdut prestigiul câștigat în ochii Statelor Unite în anii '60–'70, printr-o politică externă independentă, pentru că nu dorea să se adapteze la schimbările spectaculoase care interveniseră în Uniunea Sovietică sub conducerea lui Mihail Gorbaciov. Deși România îndeplinise, neregulat și parțial, cerințele Occidentului privind emigrația, când venea vorba de drepturile omului, Ceaușescu era de neclintit. În 1987, în ciuda opoziției Senatului SUA, Președintele Ronald Reagan a prelungit din nou, până în iulie 1988, clauza națiunii celei mai favorizate acordată României. În luna februarie a anului 1988, John Whitehead, adjunctul secretarului de stat, s-a întâlnit la București cu Ceaușescu și i-a prezentat o scrisoare de la Reagan, care îl avertiza din nou pe președintele României asupra problemei drepturilor omului în țara sa: „Dacă nu se produc modificări substanțiale în următoarele trei luni, îmi va fi foarte dificil să decid în favoarea

prelungirii clauzei pentru România în primăvara următoare, și este cu atât mai puțin probabil ca o eventuală recomandare favorabilă să fie acceptată de Congres" (Robert Kirk, Mircea Răceanu, *România împotriva Statelor Unite, Diplomația Absurdului, 1985–1989,* Kirk și Răceanu, p. 173). Ceaușescu nu voia însă să cedeze și i-a comunicat lui Whitehead, încă prezent la București, prin ministrul de Externe, că România luase decizia de a renunța la clauza națiunii celei mai favorizate.

Relațiile României cu partenerii vest-europeni s-au înrăutățit și ele. Autoritățile franceze erau scandalizate de încercările SIE de a-i ucide pe disidenții care locuiau la Paris. În aprilie 1989, cancelarul Helmut Kohl a declarat că „situația etnicilor germani din România a devenit inacceptabilă" (Biblioteca Congresului, Rapoarte de țară, Seria Area Handbook, *Romania, Relations with West Germany,* date disponibile în iulie 1989), iar Ministerul de Externe al aceleiași țări a condamnat oficial politica României în domeniul drepturilor omului. Și Israelul era tot mai îngrijorat cu privire la situația drepturilor omului în România, agravată de dezvoltarea antisemitismului și de demolarea sinagogilor. În această conjunctură, ambasadele SUA, Marii Britanii și Olandei au consolidat legăturile cu disidenții români. Bineînțeles, acest lucru nu a scăpat Departamentului Securității Statului (DSS): la sfârșitul anului 1987 și la începutul anului 1988, autoritățile române au protestat oficial împotriva contactelor dintre Ambasada Americană și disidenții români. (Kirk și Răceanu, *op. cit.,* p. 229)

Mircea Răceanu a avut un rol important în agregarea și finalizarea „Scrisorii celor șase". Inițial, în aprilie 1988, ceea ce avea să devină „Scrisoarea celor șase" s-ar putea rezuma prin contacte între Gheorghe Apostol și Silviu Brucan, cărora li s-au raliat curând Alexandru Bârlădeanu, Constantin Pârvulescu și Corneliu Mănescu. Grigore Răceanu va fi cooptat ulterior în acest grup, în urma întâlnirilor dintre acesta și Gheorghe Apostol, întâlniri aranjate în toamna anului 1988 de către Mircea Răceanu.

La 30 ianuarie 1989, în timpul serii, Grigore Răceanu i-a arătat lui Mircea Răceanu o variantă redactată a scrisorii primite cu o zi înainte de la Gheorghe Apostol care, conform

lui Mircea Răceanu, se concentra încă „pe aspecte de natură politică (inclusiv internă de partid) şi mai puţin pe reforme economice şi sociale, existând astfel pericolul ca o parte a populaţiei să-l ignore". De asemenea, încă nu era clar în acel moment dacă era vorba de un „manifest către ţară" sau de o „scrisoare deschisă" adresată lui Ceauşescu. Grigore Răceanu i-a mai arătat fiului său o serie de observaţii scrise la conţinutul „scrisorii", cei doi căzând de acord că ar fi util ca acest text să fie semnat de cât mai multe persoane. În timpul discuţiei au fost luaţi în considerare ca posibili semnatari: Gheorghe Crăciun (un fost muncitor CFR), George Macovescu, Alexandru Sencovici, Ana Blandiana, Dan Deşliu, Mircea Dinescu, Titus Popovici, Ion Iliescu şi Cornel Burtică, existând în acelaşi timp un consens în jurul refuzului de a-l contacta pe Ion Gheorghe Maurer, considerat „compromis" de mai mulţi dintre viitorii semnatari ai scrisorii. În acest context Mircea Răceanu a avansat numele istoricului Teodor (Doru) Popescu. Dar viitorii posibili semnatari ai scrisorii nu au mai putut vedea acest text care va fi definitivat ulterior de Silviu Brucan. (Mircea Răceanu, *Infern '89*, p. 53)

La 31 ianuarie 1989, douăzeci şi patru de ore după întâlnirea dintre Grigore Răceanu şi fiul său, acesta din urmă a fost arestat de ofiţeri ai Direcţiei a III a DSS şi acuzat de spionaj în favoarea SUA. DSS însă continua să nu ştie nimic despre viitoarea scrisoare. La arestare, asupra lui Mircea Răceanu, care se îndrepta către Ambasada SUA pentru a participa la o recepţie, s-a găsit un material dactilografiat privind o întâlnire între experţi ai Tratatului de la Varşovia din 17–18 ianuarie 1989, pe verso-ul căruia Mircea Răceanu notase informaţii despre arestarea grupului de ziarişti de la *România Liberă* pentru scoaterea unei publicaţii ilegale, despre presiunile pe care le făcea DSS-ul din această cauză la Casa Scânteii şi despre rolul Elenei Ceauşescu în împiedicarea schimburilor culturale dintre SUA şi România. (Mircea Răceanu, *op.cit.*, pp. 59–60)

Arestarea lui Mircea Răceanu a determinat limitarea numărului de semnatari la cel iniţial şi a precipitat finalizarea şi difuzarea „Scrisorii celor şase". La două sau trei zile după arestarea lui Mircea Răceanu, Grigore Răceanu s-a întâlnit

din nou cu Gheorghe Apostol. Îngrijorați că DSS-ul ar putea afla de existența „scrisorii", cei doi au stabilit să distrugă toate materialele legate de acest text și să urgenteze definitivarea și difuzarea scrisorii. La o întâlnire ulterioară cei doi au mai stabilit că cel care urma să difuzeze scrisoarea era Silviu Brucan, datorită legăturilor sale cu ambasadele occidentale de la București.

În planurile de reprimare ale disidenței românești ale DSS, destinele lui Mircea Răceanu și Silviu Brucan erau legate. Planul DSS de reținere a lui Silviu Brucan preconiza arestarea pe stradă, într-un moment când Silviu Brucan ar fi fost în drum spre reședința diplomatului american Michael Parmly, de către maiorul Sorin Nicoară, cunoscut al lui Silviu Brucan. Ancheta ar fi urmat să fie condusă de locotenent-colonel Gheorghe Diaconescu, adjunct al șefului Direcției a III-a de Contraspionaj (UM 0625), asistat de un ofițer al Direcției a VI-a de Cercetări Penale (UM 0638), și trebuia să se concentreze asupra contactelor lui Silviu Brucan cu Mircea Răceanu, cu diplomații americani, britanici și olandezi acreditați la București și cu mass-media occidentală, insistându-se asupra Europei Libere. Un chestionar al DSS din martie 1989, pregătit pentru interogarea lui Silviu Brucan, era bazat exlusiv pe informații obținute în anchetarea lui Mircea Răceanu [*Dosarul Brucan, Documente ale Direcției a II-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului (1987–1989)*, pp. 481–485]. În aceste condiții, în ciuda interogatoriilor brutale care au continuat până în luna decembrie a anului 1989, Mircea Răceanu nu a deconspirat niciun fel de informații despre existența scrisorii care a fost difuzată de posturile de radio occidentale la 11 martie 1989. Dimpotrivă, se poate afirma că însăși difuzarea „Scrisorii celor șase" a fost posibilă datorită discreției și discernământului lui Mircea Răceanu în primele patruzeci de zile de anchetă.

Imediat după difuzarea scrisorii Silviu Brucan a fost arestat și supus primului interogatoriu. Două zile mai târziu, la 13 martie 1989, Nicolae Ceaușescu convoca o ședință a Comitetului Politic Executiv al CC al PCR (CEPEX), ședință care avea pe ordinea de zi două probleme: cazurile Răceanu și Brucan. (Vezi Anexa 9)

Ceaușescu și-a informat subordonații că „organele de securitate, cu procuratura, au reușit să descopere o agentură străină.... Este vorba de un măgar, ca să-i spun așa, care lucra la Ministerul Afacerilor Externe și conducea un sector în legătură cu țările occidentale. Este vorba de unul Răceanu. El a fost prins în flagrant delict și pe urmă a recunoscut. A fost prins cu documente asupra lui, în momentul când vroia să le predea... Acest Răceanu este de mai mult timp arestat, dar el se află încă în anchetă". Ceaușescu informa că Mircea Răceanu era „agent" al SUA din 1974 și trăgea următoarea concluzie : „...exista o atitudine liberalistă, tot de încălcare a legii, în ceea ce privește legăturile cu străinii, legături cu ambasadele.... Nimeni nu poate sta singur de vorbă cu un străin, adică trebuie să fie două persoane". În aceeași ședință Ceaușescu îi caracteriza pe Brucan și pe ceilalți semnatari ai „Scrisorii celor șase" ca fiind „...derbedei politici, declasați și moral, și politic", Brucan mai era descris de Nicolae Ceaușescu ca fiind „agent al serviciilor străine", Bârlădeanu ca fiind „...un vânzător de tot felul de lucruri" iar toți semnatarii ca fiind vinovați de „o acțiune de trădare" (*idem*). Dacă în ceea ce privește „Scrisoarea celor șase" Ceaușescu cerea discreție, considerând-o „...încă o problemă internă" asupra căreia nu trebuia să se discute (sic), el anunța, în ceea ce privește cazul Răceanu, dorința sa de a se da a doua zi un comunicat oficial de presă.

Într-adevăr, comunicatul de presă privind arestarea lui Mircea Răceanu a apărut la 14 martie 1989 în ziarul *Scânteia*. El menționa „grava acțiune de trădare... săvârșită de Răceanu Mircea, fost lucrător în diplomație, care s-a pus în slujba serviciului de spionaj al unei puteri străine...[care] a desfășurat o intensă activitate de trădător...[și care]...a reușit să obțină și să furnizeze date și informații secrete desfășurând și alte activități de subminare a intereselor statului" (*Scânteia*, 14 martie, 1989 p. 3). În acest moment au intervenit disensiuni între Nicolae și Elena Ceaușescu în legătură cu modul viitor de referire publică la cazul Răceanu. Elena Ceaușescu a dat instrucțiuni de „prelucrare" a cazului în organizațiile de partid. Aceste „prelucrări și condamnări publice" au și început să fie puse în practică, dar

ele au fost rapid anulate din ordinul expres al lui Nicolae Ceaușescu, care a considerat că publicitatea în acest caz îi va asigura lui Mircea Răceanu statutul de „erou"

Mircea Răceanu a fost fără îndoială, împreună cu ambasadorul Corneliu Bogdan, unul dintre specialiștii cei mai competenți ai MAE pe spațiul SUA. La post, în Statele Unite sau în Centrala MAE, el a adus în perioada anilor '60–'70 o contribuție esențială la dezvoltarea relațiilor româno-americane. Dacă într-adevăr activitatea sa de transmitere de informații Statelor Unite a început la mijlocul anilor '70, așa cum afirma Ceaușescu, aceasta indica grava incompetență a contraspionajului românesc, care a avut nevoie de cincisprezece ani pentru a-l prinde pe Mircea Răceanu în flagrant delict de transmitere a unor informații nesecrete. Această incompetență a fost cu atât mai evidentă cu cât, conform lui Mircea Răceanu, peste 90 la sută din funcționarii MAE erau ofițeri sau colaboratori ai DSS-ului.

În timpul arestării, interogatoriilor, procesului și condamnării lui Mircea Răceanu, DSS și justiția militară română au încălcat sistematic legislația română în vigoare. Răceanu a fost reținut fără să i se prezinte un mandat de arestare. Familiei sale nu i s-a prezentat un mandat de percheziție. Bunurile sale au fost confiscate imediat după arestare, cu mult înainte de pronunțarea sentinței. Interogatoriile au fost brutale, nu de puține ori fiind folosite amenințări de utilizare a forței. Procesul a durat două zile, 20 și 21 iulie 1989, dar sentința poartă data primei zile a procesului! Unul dintre avocații lui Răceanu a fost fizic împiedicat să participe la proces, fiind reținut de DSS pe toată durata primei zile a acestuia. Celălalt avocat a fost împiedicat să aibă cea mai mică discuție cu Răceanu în timpul procesului. Membrii completului de judecată nu au deliberat niciun moment cazul pe care îl judecau: ordinul de condamnare la moarte venise de sus! Procedura de recurs de la 28 august 1989 a fost o farsă: recursul a fost respins în paisprezece minute. După căderea regimului Ceaușescu, deși noua putere a anunțat public eliberarea lui Mircea Răceanu, acesta a fost ținut în arest încă douăzeci și patru de ore, în ciuda comunicatului amintit.

Mai mult decât atât, la 3 iunie 1993 Direcția Procuraturilor Militare din Procuratura Generală a cerut reîncarcerarea lui Mircea Răceanu, argumentând că eliberarea sa din decembrie 1989 nu era legală. O lună mai târziu, Președinția României a anunțat, prin purtătorul ei de cuvânt, că „s-a renunțat la această acțiune". Într-adevăr, la 22 iulie 1993 Direcția Procuraturilor Militare din Procuratura Generală a retras contestația privind eliberarea lui Mircea Răceanu și justiția română a recunoscut legalitatea eliberării sale, iar la 23 octombrie 2000 Curtea Supremă de Justiție a casat sentința din 21 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București prin care Mircea Răceanu fusese condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de trădare. În sfârșit, la 7 februarie 2002 Președintele Ion Iliescu l-a decorat pe Mircea Răceanu cu Ordinul Național „Pentru Merit" în grad de Comandor „pentru sprijinul constant acordat României în eforturile sale de democratizare și dezvoltare". Această „epopee" juridică a cazului Răceanu a reflectat de fapt diversele faze ale tranziției României în procesul de integrare euro-atlantică.

Mărturia lui Mircea Răceanu este o descriere minuțioasă a sistemului de anchetă a DSS, instrumentat în acest caz de UM 638 în coordonare cu UM 625. Ea conține și informații interesante despre ponderea covârșitoare a cadrelor DSS în Ministerul de Externe din perioada Ceaușescu și despre modul lor de a acționa. Cititorul va regăsi o parte dintre aceste cadre în postura de actori ai vieții publice din România de azi. Triste și relevante sunt informațiile despre contrastul dintre modul în care foștii colegi din Ministerul de Externe l-au tratat pe Mircea Răceanu în timpul arestului și procesului său, dar și după căderea regimului comunist. Șocantă este și duplicitatea regimului postcomunist, care l-a eliberat pe Mircea Răceanu din închisoare, dar nu a fost capabil să-l reintegreze acolo unde îi era locul, în diplomația română.

Cartea lui Mircea Răceanu va rezista în timp ca o succesiune de imagini puternic relevante privind ultimii doi ani ai dictaturii comuniste din România, surprinse atât în „saloanele diplomatice" ale regimului Ceaușescu, cât și în celula numărul 9 și în camerele de interogatoriu din închisoarea Rahova.

Radu Ioanid

Cuvânt de mulțumire

Prima ediție a acestei cărți a apărut în anul 2000, sub îngrijirea domnului Teodor Popescu. Autorul îi este recunoscător pentru sprijinul acordat în publicarea prezentei ediții. De asemenea, autorul mulțumește domnilor Radu Ioanid și Adrian Cioroianu, care au susținut cu entuziasm apariția volumului de față. Fără aportul lor, această nouă ediție nu ar fi fost posibilă. Se cuvin adresate mulțumiri domnului Stejărel Olaru, directorul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului, care a sprijinit fără preget republicarea cărții.

Nu în ultimul rând, autorul ține să-și exprime recunoștința față de directorul editurii Curtea Veche Publishing, domnul Grigore Arsene, pentru sprijinul său generos, și doamnei Doina Jela, a cărei competență profesională exemplară a contribuit din plin la republicarea lucrării mele.

Mircea Răceanu

1
De ce m-am decis să scriu

În ultimii ani, de fapt încă de la stabilirea mea în Statele Unite ale Americii, mai mulți prieteni, americani și români, m-au îndemnat să scriu despre experiența prin care am trecut. La replica mea: nu cred că acest lucru ar interesa pe cineva, răspunsul interlocutorilor a fost invariabil: „Trebuie să o faci, este o experiență unică, de fapt o datorie morală față de generațiile viitoare, o mărturie pentru istorie!"

Îndemnurile și insistențele prietenilor, care s-au intensificat mai ales după publicarea în SUA, în vara anului 1994, a cărții *România* versus *Statele Unite. Diplomația Absurdului 1985-1989*[1], scrisă împreună cu fostul ambasador al SUA la București, Roger Kirk, m-au pus serios pe gânduri, determinându-mă până la urmă să-mi revizuiesc poziția inițială. În luarea deciziei de a scrie am plecat, în primul rând, de la obligația morală pe care o am față de familie, care, în perioada cât am fost închis, a fost în permanență alături de mine, rezistând cu curaj și demnitate tuturor presiunilor, privațiunilor și umilințelor la care a fost supusă de un regim totalitar inuman.

După o lungă ezitare, în primăvara anului 1996, m-am așezat în fața computerului cu intenția de a așterne pe hârtie, pentru început, experiența prin care am trecut după ce am fost arestat, în cursul anului 1989, în citadela Securității din Calea Rahovei nr. 37–39.

În afară de insistențele prietenilor, două întâmplări, precum și eforturile depuse după decembrie 1989 de reprezentanții regimului lui Iliescu de a rescrie istoria — și, slavă Domnului, cei șapte ani de „democrație originală" impusă

societății românești abundă" în astfel de exemple — m-au convins definitiv să trec la realizarea acestui proiect destinat familiei.

Ambele întâmplări la care m-am referit mai sus au avut loc în cursul anului 1996.

Prima a avut loc la un dineu la care am fost invitat împreună cu alte șase persoane în casa unui prieten, cunoscutul ziarist american, Wiliam McPherson, laureat al premiului Pulitzer, ani de zile unul din redactorii cotidianului *The Washington Post*. La un moment dat, mult după terminarea mesei, când eram așezați comod în fotolii sorbind câte o băutură, cineva a adus în discuție sistemul penitenciar din fostele țări socialiste. Fiecare persoană prezentă, cu excepția gazdei care făcea naveta între sufragerie și bucătărie cu pregătirea și servirea cafelei, a început să-și dea cu părerea mai ales cu privire la regimul de detenție, comportarea gardienilor și uneori chiar a anchetatorilor. Unii îi condamnau fără rezerve, alții le mai găseau circumstanțe atenuante, îndeosebi gardienilor. Deși aveam ce spune, nu am intervenit, fiind curios să aud toate argumentele. Discuția devenea din ce în ce mai aprinsă. Se vorbea cu mult aplomb, descriindu-se situații și fapte atât de concrete, încât ascultându-i aveai impresia că fiecare dintre ei trecuse cel puțin prin câțiva ani grei de temniță.

Cuibărit în fotoliu, mă uitam la ei fascinat. La un moment dat gazda, care tocmai întinsese celui ce vorbea o ceașcă cu cafea, a aruncat o privire în direcția mea și, după o fracțiune de secundă, am văzut cum i se schimbă brusc expresia feței. Mi-am dat imediat seama că el înțelesese ridicolul întregii situații, văzându-mă stând acolo pasiv, în timp ce ceilalți exprimau păreri într-o problemă despre care numai auziseră sau citiseră. De altfel, în clipa următoare el l-a întrerupt pe vorbitor și apropiindu-se de mine, m-a întrebat:

— Mircea, tu nu ai nimic de spus?

Toți și-au întors privirile către mine de parcă eram un străin care tocmai intrase pe ușă. Trecuse mai bine de o jumătate de oră de când începuseră discuția.

— Nu, nu am nimic de spus, am răspuns eu cu o oarecare ezitare, după care, uitându-mă la cei din jur, am întrebat: Câți dintre voi ați stat la pușcărie?

Fără să mai aștepte vreun răspuns gazda s-a grăbit să le spună că eu, spre deosebire de ei, am făcut pușcărie, fiind chiar condamnat la pedeapsa capitală. Îmi este greu să descriu atmosfera penibilă ce s-a așternut în cameră, mai ales că unii din cei prezenți cunoșteau bine situația mea. Urmărind pasiunea cu care vorbeau și convingerea cu care abordau tema respectivă, inclusiv emiterea de judecăți, fără să fi cunoscut situația umană despre care vorbeau și fără să fi stat măcar o oră într-o pușcărie comunistă, mi-am zis că numai absurdul mai putea concura cu ridicolul situației în care mă aflam. Păcat doar că în acele momente Kafka nu era alături de mine.

A doua întâmplare, deși mult mai scurtă, a fost, în esență, tot atât de stranie. La rugămintea unor ziariști veniți din țară, le povesteam despre celula în care am stat întemnițat la Rahova și mai ales despre regimul de izolare la care am fost supus, menționând printre altele că aproape niciodată nu știam ce oră era. Una dintre persoanele prezente, o tânără ziaristă, abia trecută de douăzeci de ani, m-a întrerupt mirată, întrebându-mă:

— Domnule Răceanu, de ce nu v-ați consultat ceasul?

Auzind-o, am zâmbit în timp ce ceilalți au sărit cu gura pe ea dojenind-o pentru gafă.

*

Timpul zboară ca vântul. Rănile se cicatrizează iar memoria pălește. Cu scurgerea anilor, trecutul, inclusiv cel apropiat, dispare încet în negura vremii, în timp ce prezentul își continuă existența. E firesc ca viața să-și urmeze cursul ei normal. Ar fi însă anormal, o tragedie pentru generațiile viitoare, ca istoria să se repete în formele ei cele mai sumbre și inumane. Memoria, inclusiv cea scrisă, este singura

garanție care ar putea preveni uitarea și repetarea unor astfel de tragedii.

Niciodată viața mea nu a fost pusă la o încercare atât de grea ca în perioada de detenție. Niciodată nu am fost înconjurat de atâta ură și detestare, niciodată nu am fost supus atâtor umilințe. Niciodată convingerile mele nu au fost atât de contestate, iar spectrul morții atât de aproape.

Am petrecut luni de zile între pereții celulei nr. 9 și în camera de anchetă din faimoasa citadelă a Securității din Calea Rahovei, fără să știu de multe ori în ce lună sau zi din săptămână mă aflam, fără măcar să fi citit vreun rând sau să fi stat de vorbă cu cineva dinafară, nici măcar cu membrii familiei sau avocații aleși să mă reprezinte. Izolarea impusă de dictator și Securitate, care m-a rupt complet de restul lumii, a avut drept scop înfrângerea voinței mele și a oricărei rezistențe din partea mea. Se urmărea de fapt transformarea mea într-o ființă ce putea fi manipulată după bunul lor plac. Mi-am propus să supraviețuiesc, dar nu pur și simplu — ceea ce nu ar fi fost greu de realizat în condițiile acceptării unei cooperări totale cu ancheta — ci să supraviețuiesc, în măsura posibilului, cu demnitate. Izolarea în care m-am trezit m-a ajutat, întărindu-mă în hotărârea mea de a rezista. Era ultima bătălie în războiul pe care l-am dus ani de zile împotriva regimului totalitar.

Încă de la primele interogatorii mi-am zis că dosarul ce urma să fie întocmit va constitui, probabil, principala mărturie a anchetei la care am fost supus la Rahova. Paradoxal, cu trecerea timpului — chiar dacă acest lucru ar fi presupus zeci și zeci de ani — el urma să devină singura mea speranță, singurul mijloc de comunicare cu cei ce au cunoscut sau ar fi avut posibilitatea în viitor să cunoască adevărata mea activitate. În situația în care nu îmi făceam niciun fel de iluzii cu privire la soarta care mă aștepta — execuția, sau în cel mai bun caz restul vieții în pușcărie — voiam ca dosarul meu să transmită mesajul că deși înconjurat de o atmosferă de totală adversitate și supus unor condiții extrem de dificile, uneori

chiar de teroare psihică, nu am fost înfrânt, chiar dacă cei ce m-au avut în captivitatea lor credeau contrariul.

Această idee m-a preocupat în permanență, practic m-a obsedat! Nu a trecut nicio zi de anchetă în care să nu mă fi gândit la ea. În final, în iulie 1989, înainte de proces mi s-a oferit pentru câteva ore posibilitatea să-mi răsfoiesc dosarul, pregătit de anchetatorii mei — ca urmare a interogatoriilor — în vederea judecării și condamnării. Atunci mi-am zis că acest dosar cuprinde suficiente elemente pentru posteritate din care să rezulte că, de fapt, am reușit să păstrez secretul unor operațiuni în care am fost direct implicat sau pe care le cunoșteam și că ancheta, privită în ansamblu ei, a fost, în ultimă instanță, practic direcționată de mine și nu de cei în a căror captivitate m-am aflat. Astfel, printre altele, am păstrat secretul acțiunii semnatarilor „Scrisorii celor șase"[2] împotriva dictatorului; în plus, o mare parte din „dezvăluirile" și „confesiunile" din timpul anchetei au fost produsul imaginației mele. De exemplu, una din figurile centrale ale dosarului este un personaj fictiv creat de mine, care chipurile de-a lungul anilor mi-ar fi îndrumat din umbră activitatea de „trădare". Atunci, în iulie 1989 însă, cine ar fi putut prevede sau chiar imagina turnura dramatică pe care o vor lua evenimentele și care, mult mai devreme decât aș fi sperat vreodată, mi-au confirmat în libertate atingerea obiectivului urmărit. Dovadă difuzarea, în luna martie 1989, a „Scrisorii celor șase"[3], precum și referirile publice făcute după decembrie 1989, privind conținutul dosarului meu. Astfel, la începutul lunii mai 1990, însărcinatul cu afaceri ad interim al SUA la București, Larry Napper, mi-a redat o convorbire avută în acele zile cu Silviu Brucan, pe atunci membru al Consiliului Frontului Salvării Naționale, care, pentru a-l convinge pe diplomatul american că a avut acces la dosarul meu, i-a dat drept exemplu numele personajului fictiv menționat mai sus. La auzul celor spuse de Napper, am zâmbit, gândindu-mă la reacția celor de la Washington când vor citi comunicarea lui după discuția cu Silviu Brucan. În fond, nici diplomatul american și nici Brucan nu aveau de unde să știe că personajul respectiv a existat numai în imaginația mea, dar nu și în realitate!

De la început, nu mi-am propus să descriu desfășurarea zilnică a interogatoriilor, a procesului și a recursului sau comportarea celor ce m-au arestat, anchetat, judecat și condamnat la pedeapsa capitală. Așa cum am arătat mai sus, dosarul menționat există, iar procesul și recursul au fost filmate cu camere video la cererea dictatorului. Oricât de bună ar fi memoria mea, ea nu le poate concura. De asemenea, sper că într-o zi, dosarul respectiv, așa cum a fost întocmit de anchetă și pe baza căruia am fost condamnat la moarte, să fie dat publicității.

Ceea ce nimeni nu va găsi în acel dosar, indiferent cât de atent îl va răsfoi sau îl va citi, sunt gândurile, sentimentele și frământările mele din timpul detenției, momentele de încordare și tensiune, de speranțe și disperare, de teroare în fața morții și de luptă zilnică dusă cu mine însumi pentru a-mi păstra cât de cât demnitatea umană. Asupra lor mi-am propus să mă concentrez și să le împărtășesc. De asemenea, cum am judecat într-o problemă sau alta cu care am fost confruntat în timpul anchetei, precum și motivele care au stat la baza comportării mele în unele momente-cheie (proces, recurs, comutarea pedepsei capitale) petrecute la Rahova. Cu alte cuvinte, starea mea de spirit într-o lume despre care doar auzisem, dar pe care nu o cunoscusem niciodată.

În căutarea unor răspunsuri...

Inițial, mi s-a părut relativ ușor de realizat, ceea ce-mi propusesem; nu intenționam să scriu o carte ci numai o relatare destinată familiei, o mărturie despre perioada cât am fost închis. Am fost prea optimist. Inerent, în timpul redactării au apărut întrebări la care nu mă gândisem niciodată și cărora trebuia să le fac față. În majoritatea situațiilor nu mi-a fost greu să formulez un răspuns. Acolo unde răspunsul nu a depins însă numai de mine, eforturile depuse nu au depășit, din păcate, sfera speculațiilor. Aceste întrebări mă preocupă în continuare și, după cum va rezulta mai jos, nu întâmplător.

În primul rând m-am întrebat de mai multe ori, mai ales în ultimii ani, ce l-a determinat pe dictator să dispună condamnarea mea la moarte? Întrebarea m-a preocupat, în principal, din următoarele considerente:

Dosarul care a stat la baza judecării și condamnării mele nu conține — cu excepția documentului găsit asupra mea la data arestării (31 ianuarie 1989) — alte probe, fiind întocmit, în general, pe baza declarațiilor și datelor furnizate de mine, fără a fi verificate sau coroborate cu alte dovezi furnizate de anchetă. De asemenea, niciuna din declarațiile mele din timpul interogatoriilor nu au avut ca obiect secrete militare, obiective economice sau de securitate națională. În aceste condiții, este puțin probabil că un asemenea dosar ar fi justificat, în virtutea legilor de atunci în vigoare, impunerea pedepsei capitale.

Este adevărat că regimul lui Ceaușescu a condamnat în contumacie pe unii ofițeri de securitate care au rămas în străinătate (de exemplu: genenaralul Ion M. Pacepa[4], lt.-colonelul Ion Iacobescu sau maiorul Liviu Turcu[5]) la pedeapsa capitală pentru „trădare" Dar dintre cei care în ultimii zece-cincisprezece ani ai dictaturii au fost arestați și judecați în țară, numai în cazul meu s-a pronunțat sentința capitală.

Deși impunerea pedepsei cu moartea își poate găsi o anumită explicație în declarația lui Nicolae Ceaușescu făcută rabinului Arthur Schneier, în martie 1989, că l-am „trădat personal"[6], întrebarea continuă să rămână deschisă.

În al doilea rând, încerc să găsesc un răspuns la cele întâmplate în zilele de 22 și 23 decembrie 1989. Astfel, în cursul zilei de 22 decembrie s-a încheiat eliberarea din închisoare a tuturor deținuților politici, inclusiv a celor închiși în citadela Securității din Calea Rahovei 37–39.[7] Eu am continuat însă să rămân după gratii, fiind singurul „locatar" la Rahova. Mai mult, când în acea zi unul din avocații mei s-a interesat de soarta mea, colonelul Pătru Murariu, a dispus să i se comunice că eu fusesem deja transferat la închisoarea Gherla, județul Cluj. Evenimentele au luat un curs și mai dramatic în dimineața zilei de 23 decembrie, când la câteva ore după transmiterea comunicatului oficial la posturile de radio și televiziune, în care se afirma că au fost eliberați „toți

deținuții politici, inclusiv Mircea Răceanu, căruia îi cerem scuzele de rigoare", eu în loc să fiu eliberat am fost scos din nou la un interogatoriu și tot de cei care mă anchetaseră și până atunci! Abia după unsprezece ore de la difuzarea comunicatului am fost eliberat. Nu-mi fac iluzii cu privire la forțele care s-au opus eliberării mele și nici intenției lor de a mă reduce, eventual, la tăcere. Problema care mi-am pus-o este de ce am fost singularizat?

Faptul că nu am fost eliberat la 22 decembrie 1989, împreună cu toți ceilalți deținuți politici — printre care erau și unii ca mine condamnați tot pentru „trădare" — continuă să rămână, cel puțin pentru mine, o enigmă care nu a fost încă pe deplin elucidată.

În al treilea rând mă întreb, în continuare, ce a determinat regimul „democratic" care s-a instalat la putere în România, după evenimentele din decembrie 1989, să acționeze în primăvara anului 1990 pentru izgonirea mea din țară, iar ulterior, în vara anului 1993, să ceară reîncarcerarea mea până în anul 2009, pe motivul că eliberarea mea din închisoare a fost „fără temei legal"[8], deși la data inițierii acțiunii de către Procuratura Militară eu eram deja stabilit de câțiva ani în Statele Unite.

Să fi fost acțiunea oficialităților din București (din 1990) legată de critica mea deschisă adusă guvernării postceaușiste, inclusiv la mitingul care a avut loc în Piața Universității, la 1 mai 1990?[9] sau a fost determinată de dorința părții române de a înlătura un „obstacol" în relațiile româno-americane, așa cum a încercat Silviu Brucan — care a jucat un rol major în alungarea mea din țară — să sugereze lui Larry Napper, în convorbirea avută cu acesta la începutul lunii mai, menționată mai sus? În condițiile în care la baza condamnării mele la pedeapsa capitală a stat colaborarea mea cu partea americană, gestul autorităților române nu a îndepărtat, ci, dimpotrivă, așa cum a rezultat ulterior, a creat un nou obstacol în raporturile dintre cele două țări. Indiferent însă de motivele Bucureștiului, regimul „democrației originale" condus de Ion Iliescu m-a pus din nou într-o situație unică, eu fiind singurul cetățean român forțat de noile autorități să părăsească țara, contrar voinței sale, după răsturnarea

dictaturii comuniste, în decembrie 1989, la care îmi adusesem și eu contribuția.

În privința acțiunii inițiate de Direcția Procuraturii Militare din vara anului 1993, de a fi reîncarcerat până în anul 2009, aceasta la rândul său a ridicat serioase semne de întrebare. Ce pericol mai prezentam pentru regimul de la București în condițiile în care nu mai trăiam în România de aproximativ trei ani? De asemenea, voiau cumva autoritățile române — prin contestarea eliberării mele — să sugereze opiniei publice din România și din străinătate ideea că de fapt Ceaușescu a fost „nevinovat"? Dacă nu, atunci care erau motivele reale pentru declanșarea demersului Procuraturii Militare?

Concluzia care se desprinde din cele de mai sus este una singură și anume: similitudinea atitudinii celor două regimuri față de activitatea mea. Atitudinea lui Nicolae Ceaușescu și a regimului comunist căruia i-am fost adversar este ușor de înțeles. Pedeapsa capitală cu care am fost „onorat" de dictator scoate în evidență faptul că nu fusesem un adversar oarecare, ci unul de temut. În schimb, Ion Iliescu și reprezentanții săi, veniți la putere după înlăturarea dictatorului, s-au ferit pe parcursul anilor (inclusiv în vara anului 1993) să dea vreo explicație publică, cât de cât plauzibilă, de ce au îmbrățișat fără rezerve, în ceea ce mă privește, poziția fostului dictator. Personal nu am niciun dubiu având în vedere apartenența lor la ideologia și mentalitatea de guvernare tipic comunistă.

Mi-am pus întrebări și în legătură cu unele acțiuni ale părții americane care la rândul lor par să sublinieze situația oarecum unică a cazului meu.

Este vorba, în primul rând, de scrisoarea de intervenție în favoarea mea trimisă de președintele George Bush lui Nicolae Ceaușescu, în septembrie 1989, iar în al doilea rând, de protestul întreprins de partea americană, în iulie 1993, în legătură cu acțiunea Procuraturii Militare de a cere reîncarcerarea mea până în anul 2009.

În ultimii ani am aflat că în timpul președinției sale, cu excepția mea, George Bush nu a mai intervenit în favoarea

unor cazuri similare. De asemenea, partea americană nu a protestat, pe lângă guvernul român, într-o situație similară cu cea pe care am avut-o în vara anului 1993. Nimeni niciodată nu mi-a dat vreo explicație de ce am fost singularizat în ambele situații. Poate că, în parte, răspunsul se găsește în faptul că mi s-a acordat cetățenia americană în 1992, la doi ani și câteva luni de la stabilirea mea în Statele Unite, în vara anului 1990, deși în mod normal cetățenia americană se acordă după cel puțin cinci ani de rezidență permanentă în SUA.

Dacă aş fi putut anticipa că simpla relatare a experiențelor prin care am trecut în perioada detenției m-ar fi pus în fața întrebărilor menționate, probabil, că aş fi avut serioase ezitări privind aşternerea lor pe hârtie. Întrucât majoritatea acestor întrebări au apărut pe parcurs, în timp ce îmi depănam amintirile, mi-a fost practic imposibil să mă mai opresc din scris.

O chestiune de conștiință...

În anii care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, cei ce s-au opus dictaturii şi, în general, sistemului comunist, alegând ca şi mine o metodă specifică de luptă, continuă să fie etichitați drept „trădători de neam şi țară" Cei ce continuă să ne condamne invocă, în susținerea pozițiilor lor, și argumentele potrivit cărora, pe de o parte, în perioada regimului comunist România era un stat suveran și independent, recunoscut de alte state și având un conducător acceptat de comunitatea internațională, iar pe de altă parte faptul că opinia publică din România, ca şi cea din alte țări, consideră cu maximă reticență actele de trădare, indiferent de scopurile și de circumstanțele lor.

Istoria a răspuns deja la aceste argumente, atunci când a respins categoric modelul de societate bazat pe ideologia comunistă, aşa cum a făcut-o şi în trecut, cu alte regimuri totalitare şi de dictatură, inclusiv cel nazist! Retrospectiv, istoria va consemna faptul că regimul comunist din România, instalat de o putere străină, a fost un regim ilegitim, totalitar

și represiv, care a reprezentat nu interesele naționale, ci interesele unei ideologii, ale unui partid și ale poliției politice care l-a susținut.

În ceea ce mă privește, am considerat activitatea pe care am desfășurat-o împotriva regimului totalitar din România drept o datorie de conștiință; evenimentele, așa cum am arătat mai sus, au confirmat moralitatea faptelor mele. În calitate de diplomat, am luptat cu arme specifice avute la îndemână pentru subminarea sistemului comunist și a dictaturii impuse de Ceaușescu împotriva propriului său popor și a drepturilor fundamentale ale acestuia. Am fost, la data arestării, singurul diplomat român în funcție, care, ca rezultat al acestei activități, a fost condamnat la moarte. Personal sunt cu conștiința împăcată că am făcut ceea ce am considerat că trebuia făcut în acea perioadă din istoria României, când țara fusese guvernată de un regim totalitar. De asemenea, sunt convins că până la urmă adevărul și dreptatea vor prevala. Este crezul meu pe care nu îl voi abandona niciodată!

Restul este numai o chestiune de mentalitate și percepție. Istoria însă nu mai poate fi schimbată iar ultimul cuvânt îi aparține!

Și un mesaj pentru viitor...

În final, experiența prin care am trecut sper să constituie și un mesaj pentru generațiile viitoare, care nu trebuie să mai accepte, sub nicio formă, ca pe pământul României, ca de altfel nicăieri în lume, să se instaleze un sistem dictatorial, brutal și falimentar sau ca viața oamenilor să nu fie guvernată de o conducere bazată pe principii democratice și de justiție, ci de una bazată pe o ideologie a celor puțini împotriva celor mulți, promovată în numele colectivității împotriva individului, în numele unui crez potrivit căruia „cine nu este cu noi, este dușmanul nostru și, în consecință, trebuie distrus și lichidat"

Sper sincer că generațiile viitoare vor înțelege acest lucru. Sper sincer că istoria nu se va mai repeta...

NOTE

1. *Romania* versus *the United States: Diplomacy of the Absurd, 1985–1989*, Editura St.Martin's Press, New York, 1994.

2. „Scrisoarea celor şase" a fost semnată de Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Constantin Pârvulescu, Corneliu Mănescu, Silviu Brucan, Grigore Răceanu.

3. „Scrisoarea celor şase" a fost pentru prima dată difuzată la postul de radio *BBC World Service* pe 10 martie 1989 şi *Europa Liberă* pe 13 martie 1989. Textul integral al scrisorii a fost publicat şi în Michael Shafir „Former Senior RCP Officials Protest Ceauşescu „Policies", *Radio Free Europe Research*, Romania/3, 29 martie 1989, pp. 8–11.

4. Tribunalul Suprem Secţia Militară prin sentinţa nr. 52 din 17 august 1978 l-a condamnat în contumacie pe gen. Ion Mihai Pacepa la pedeapsa capitală, confiscarea totală a averii şi degradare militară.

5. Tribunalul Suprem Secţia Militară prin sentinţa din 11 iulie 1989 l-a condamnat în contumacie pe maiorul Liviu Turcu, la pedeapsa capitală, confiscarea totală a averii şi degradare militară. La 1 octombrie 1990, Liviu Turcu a fost achitat de hotărârea de condamnare la moarte menţionată.

6. David Binder: „Romania Accuses One of Its Diplomats of Spying". *The New York Times* din 20 august 1989, pag. 13.

7. Articolul „Libertate în legalitate", *Libertatea*, 23 decembrie 1989, pag. 2.

8. Articolul „Procuratura Militară cere reîncarcerarea lui Mircea Răceanu". *Libertatea*, 3 iunie 1993, pag. 1. Articolul „100 de mistere într-unul singur", *Curierul Naţional*, 4 iunie 1993, pag. 1.

9. Vezi *Viitorul*, cotidian al PNL nr. 22, Anul XXXII, Serie Nouă, din 3 mai 1990, pp. 1–2.

2
Evenimentele premergătoare arestării

În luna decembrie 1988 întregul personal diplomatic din centrala Ministerului Afacerilor Externe a fost supus unui examen profesional în cadrul programului de reciclare.

La câteva zile după ce am dat examenul respectiv, directorul interimar al Direcției de Personal, Mihai Mazilu, ofițer de Securitate, pus în această funcție după demiterea directorului Cornel Paraschiv în decembrie 1985, ca urmare a rămânerii în SUA a ministrului consilier al ambasadei române la Washington, Alexandru Gheorghiu, m-a abordat în fața liftului de la etajul trei, spunându-mi:

— Aș dori să stau de vorbă cu dvs.

— Mi-a sosit cumva sorocul să fiu rotat din minister? am întrebat eu pe un ton oarecum ironic.

— Nu, mi-a răspuns Mazilu și a adăugat zâmbind: Este vorba de cu totul altceva, în orice caz de bine.

A rămas stabilit să mă cheme a doua zi.

Într-adevăr, în ziua următoare, tocmai când mă pregăteam la sfârșitul programului de lucru să plec la o acțiune protocolară organizată de Ambasada SUA la București, secretara directorului Mazilu m-a anunțat că acesta mă roagă să trec pe la el înainte de a pleca din minister.

Trebuie să recunosc că am așteptat cu nerăbdare și curiozitate această întâlnire, nu numai sub aspectul situației personale, dar și din dorința de a cunoaște mai bine persoana lui Mazilu, modul lui de a gândi și acționa. Știam că întreaga lui carieră era legată de organele de securitate unde, înainte de a fi transferat în funcția de director la Ministerul de

Externe, a avut responsabilități, inclusiv pe linie de cadre. În această calitate, la începutul anilor '80, a fost trimis din partea Departamentului Securității Statului în misiuni oficiale de control la unele oficii diplomatice române din străinătate, inclusiv la Ambasada Română din Washington. Din discuțiile avute cu persoane care l-au cunoscut bine, am aflat că era arogant, suspicios și extrem de sensibil la ordinele superiorilor. Pentru el conta numai dosarul nu și persoana care se afla în spatele acestuia. Deși nu avea studii superioare, calitățile respective i-au permis de-a lungul anilor să avanseze în grad și în funcții și chiar să fie numit director în Ministerul Afacerilor Externe. Cunoșteam, de asemenea, de la adjunctul ministrului Afacerilor Externe Maria Groza că în luna iulie 1986, când s-a pus problema să-l înlocuiesc pe Ion Beşteliu — urma să fie transferat din minister — în funcția de director al Direcției Relații V, în a cărei responsabilitate intra urmărirea relațiilor României cu SUA, Canada și țările Americii Centrale și de Sud, Mihai Mazilu a fost acela care, invocând existența unor probleme de dosar, s-a opus numirii mele. Presat de Maria Groza să fie concret şi să nu se ascundă după fraze generale, Mazilu i-a lăsat să înțeleagă că în condițiile în care eu nu eram ofițer de Securitate, numirea mea în postul respectiv era exclusă.

La sfârșitul lunii august Ilie Văduva[1] a fost înlocuit din funcția de ministru al Afacerilor Externe cu Ioan Totu[2], care a intervenit pe lângă Comisia de Cadre a partidului pentru menținerea, în continuare, în minister a lui Ion Beşteliu.

După rămânerea generalului Ion Mihai Pacepa în străinătate, în iulie 1978, titularizarea noilor directori și directori adjuncți în cadrul Ministerului Afacerilor Externe s-a făcut numai cu condiția ca aceştia să fie ofiţeri de Securitate. Aşa se explică faptul că timp de şapte ani Ion Beşteliu — nu a fost cadru al Securității — a ocupat numai funcția de director *ad-interim*, iar eu tot în aceeași perioadă numai pe cea de director adjunct *ad-interim* al Direcției Relații V.

Preluarea unor funcții de răspundere în aparatul de stat, inclusiv în Ministerul Afacerilor Externe, de către cadre aparținând Securității a fost extinsă și prin Decretul 408[3] — ale cărui principale dispoziții aveau caracter *secret* — adoptat în a doua parte a lunii decembrie 1985. Noul decret prevedea, printre altele, că șefii serviciilor de protocol din toate instituțiile statului, precum și șefii de cabinet ai tuturor miniștrilor trebuiau să fie membrii activi ai Securității. Un aspect interesant al acestui decret consta în faptul că numai cei ce răspundeau de punerea lui în aplicare aveau permisiunea să ia cunoștință de toate prevederile pe care le conținea. Ceilalți, cum a fost și cazul meu, deși am fost puși să semnăm de luare la cunoștință, nu ni s-a permis să citim și prevederile cu caracter *secret*.

Discuția cu Mazilu a durat aproximativ o oră. A început prin a-mi spune că este de datoria lui să stea de vorbă cu lucrătorii ministerului pentru a-i cunoaște mai bine. I-am replicat că sunt bucuros să aud așa ceva. Mai mult, am adăugat că sunt onorat deoarece, în perioada de treizeci de ani de activitate în cadrul ministerului, era pentru a treia oară când un director de personal își găsea timp să stea de vorbă cu mine privind situația mea de cadre. I-am spus zâmbind că prima discuție am avut-o în septembrie 1959, iar cea de a doua în iulie 1976, când predecesorul său a încercat să mă convingă să renunț la susținerea examenului de consilier. Mazilu a căutat să mă asigure că de data aceasta subiectul era mult mai plăcut fiind vorba de perspectiva avansării mele într-o funcție de conducere. În continuare, după ce a afirmat că sunt apreciat la conducerea ministerului, citând în acest sens pe ministrul Ioan Totu și adjunctul ministrului Olimpia Solomonescu, a făcut câteva aprecieri elogioase la adresa mea și a activității mele. Am replicat cu o ușoară ironie în glas că, deși îmi face plăcere să aud asemenea aprecieri, ar fi fost mult mai bine dacă conducerea ministerului s-ar fi orientat spre cadre mai tinere. Intervenția mea l-a surprins pe Mazilu, care m-a privit fără să scoată o vorbă. Apoi ignorând-o, m-a întrebat

cum stau cu sănătatea atât eu cât și soția, la care eu i-am replicat „ce legătură are sănătatea soției cu promovarea mea?"

— Nu se exclude o promovare și în exterior a răspuns el, adăugând că sunt posturi libere de ambasadori, precum și de directori și chiar de adjuncți ai ministrului în centrală.

Văzând expresia de neîncredere ce probabil se așternuse pe fața mea, Mazilu s-a grăbit să mă asigure că datorită pregătirii și experienței pe care o aveam în munca diplomatică, întruneam toate calitățile necesare pentru ocuparea uneia din funcțiile menționate mai sus, adăugând, totodată, că o decizie în acest sens urma să fie luată în primele zile ale lunii ianuarie 1989. M-a întrebat dacă pe perioada sărbătorilor de iarnă voi rămâne în București. Am răspuns că la sfârșitul anului intenționam să plec la munte pentru o săptămână cu fiul meu Andrei și că, în jurul datei de 7 ianuarie 1989, urma să revin în Capitală. Mi-a întins niște formulare cu rugămintea de a le completa și a le lăsa soției care rămânea în București. Era vorba de formulare care de obicei se completau de către cei care urmau să plece în misiuni permanente la post. În următoarele zile, ori de câte ori mă întâlnea pe culoarele ministerului, Mazilu mă saluta cu atenție, înclinând ușor capul.

Discuția și comportarea lui Mazilu m-au pus pe gânduri. Era ceva care mă deranja, dar nu știam ce. Din punct de vedere logic, promovarea putea fi justificată. În fond aveam treizeci de ani de experiență în munca diplomatică, mă ocupam de relațiile României cu o mare putere și avansasem numai prin concurs. Pe de altă parte, știam foarte bine că numirile în funcții de răspundere, precum cele de ambasador, director sau adjunct de ministru, nu depindeau de conducerea ministerului, ci numai de Cabinetele unu și doi, acesta din urmă aparținând Elenei Ceaușescu, care era și președinta Comisiei de Cadre a partidului, având rolul hotărâtor. De asemenea, începând din 1986, s-a instituit o practică nescrisă, și anume, de a nu se mai trimite în misiuni permanente la ambasadele și consulatele române din străinătate, decât cadre ale Securității. Or eu, așa cum am arătat mai sus, nu eram ofițer de informații, ci diplomat de carieră. În plus, nu aveam niciun semn din partea ofițerilor Departamentului

Securității Statului care răspundeau de personalul din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și cu care de obicei întrețineam relații apropiate. În trecut când se mai ridicau anumite probleme cu mine, obișnuiam să am semne din partea lor. De exemplu, așa s-a întâmplat când mi s-a refuzat viza în mai 1980, sau când în primăvara anului 1984 am fost trecut pe listele celor ce urmau să fie transferați din minister. Acum, în decembrie 1988, un astfel de semn lipsea!

I-am relatat Mioarei și tatălui meu convorbirea cu directorul personalului și le-am împărtășit temerile și îndoielile mele, spunându-le că totul sună „prea frumos" Le-am spus, totodată, că nu excludeam ca la mijloc să fie de fapt o „provocare". Dominat de acest sentiment, înainte de a pleca la Sinaia, am sfătuit-o pe Mioara să nu predea formularele completate decât în cazul în care directorul Mazilu i le va cere personal.

Într-o seară, în timpul celor câteva zile petrecute cu fiul meu Andrei la munte, am fost invitat la masă de Constantin Neagu, primarul orașului Sinaia, pe care, cu câțiva ani în urmă, l-am sprijinit în realizarea unei vizite în Statele Unite, în cadrul programului de înfrățire a unor orașe între cele două țări. În timpul mesei Neagu mi-a spus confidențial că reprezentanți ai Securității s-au interesat în legătură cu mine, întrebându-l la ce hotel eram cazat și dacă obișnuiam în fiecare dimineață să urc la Cota 1400 pentru a schia. De asemenea, voiau să cunoască data până la care aveam făcută rezervare la hotel și când intenționam să mă reîntorc în București. Spre deosebire de trecut când acest gen de informații mă puneau întotdeauna în stare de alertă, de această dată plecând de la cele spuse de Mazilu — deși cum am arătat discuția cu el mi-a ridicat unele semne de întrebare — am considerat interesul sporit al Securității față de persoana mea drept normal.

În închisoare, nu o dată mi-am reproșat, pe de o parte că nu am luat în serios cele relatate confidențial de Neagu, trecând cu prea mare ușurință peste ele, iar pe de altă parte,

că nu am luat măsuri — cum procedam de obicei în trecut când eram în posesia unor astfel de informații — pentru a le verifica. Era însă prea târziu!

La întoarcerea de la munte am găsit formularele date de Mazilu pe noptiera unde le lăsasem, semn că nu le solicitase nimeni. În prima zi de lucru, întâlnindu-l pe Mazilu la cabinetul adjunctului ministrului Olimpia Solomonescu, acesta din proprie inițiativă s-a grăbit să mă asigure că în câteva zile urma să fie luată decizia cu privire la promovarea mea, și că „totul va fi bine"

Intervenția lui m-a pus din nou pe gânduri. Dacă într-adevăr urma să fiu promovat, ar fi trebuit deja să aflu câte ceva. Aveam prea mulți prieteni, inclusiv la Securitate. De asemenea, trecuseră aproape două săptămâni de la prima discuție cu Mazilu, timp suficient pentru ca o informație de acest gen să transpire. Or, totul era învăluit în tăcere.

Pe 30 decembrie 1988, în jurul orelor 19^{00}, în timp ce mă uitam la telejurnalul de seară, a sunat telefonul. Am ridicat receptorul și am recunoscut imediat vocea lt.-major Constantin Fătu, care făcea parte din grupul de ofițeri din cadrul Departamentulului Securității Statului, care avea drept sarcină să supravegheze activitatea ministerului. Grupul era condus de lt.-col. Gheorghe Manea, iar Fătu răspundea de direcția în care lucram. Pe un ton prietenesc mi-a spus:

— Nea Mircea, poți să ieși în stradă doar pentru câteva minute? Am să-ți comunic ceva.

Am răspuns pozitiv și ne-am înțeles să ne vedem peste aproximativ cincisprezece minute în fața Farmaciei din strada Av. Beller, colț cu strada Nicolae Constantinescu. La ora stabilită eram în fața farmaciei. După câteva clipe, în fața mea s-a oprit o „Dacie 1310" de culoare albă, la volanul căreia l-am recunoscut pe lt.-maj. Fătu. Brusc s-a deschis ușa din spate și o voce m-a poftit să urc în mașină. Din cauza întunericului nu l-am recunoscut de la început pe lt.-col. Gheorghe Manea. Scuzându-se că a trebuit să mă deranjeze

la ora respectivă, a afirmat că avea plăcuta sarcină să-mi ofere o mică atenție cu prilejul Anului Nou și să-mi ureze, mie și familiei, multă sănătate și fericire. Spunând cele de mai sus mi-a întins o pungă în care, potrivit lui, se aflau whisky și cafea. La început am ezitat să o primesc, dar văzând insistențele lui Manea am luat punga mulțumindu-i. Abia acasă am constatat conținutul: două sticle de whisky și două pungi de cafea Wiener Coffee, din categoria celor pe care funcționarii Ministerului Afacerilor Externe obișnuiau să le primească cu ocazia sărbătorilor de iarnă din partea ambasadelor străine acreditate la București. Am spus „obișnuiau", deoarece, ca urmare a unor reglementări interne adoptate în 1985, asemenea cadouri erau automat predate de Serviciul Protocol al ministerului Cancelariei CC al PCR sau agenției Comturist pentru a fi valorificate pe valută. Conținutul pungii m-a surprins. Era pentru prima dată când primeam din partea „băieților" o astfel de atenție, fapt pe care l-am împărtășit și Mioarei. Până la urmă mi-am zis că singura explicație a gestului respectiv stătea în faptul că probabil se acumulaseră prea multe cadouri din partea ambasadelor străine. Au urmat câteva zile liniștite, fără să se întâmple nimic deosebit.

În seara zilei de 18 ianuarie 1989, am participat la o acțiune protocolară organizată de primul secretar al ambasadei SUA, Ross Newland. Pe la orele patru după-amiază a trecut pe la minister Dan Dumitru, fost prim colaborator al ambasadorului român la Washington, care lucra la Departamentul Securității Statului și care m-a rugat să dau unor diplomați ai ambasadei americane materiale în limba engleză cu caracter propagandistic privind România, special editate pentru străinătate, pe care le adusese cu el. I-am spus că, în acea după-amiază voi avea prilejul să-i satisfac cererea.

La acțiunea protocolară menționată mai sus, am participat împreună cu Mioara, familia Dumitru Neagu, care îmi era subaltern, și Petre Bordea, ofițer de Securitate care lucra sub acoperire ca prim-secretar la Direcția Cultură și Presă. Pe

parcursul acţiunii, împreună cu Neagu, am difuzat unor diplomaţi americani câte un set din materialele primite de la Dan Dumitru. În timpul recepţiei, Michael Parmly, şeful secţiei politice la Ambasada SUA, a insistat ca în următoarele zile să luăm masa împreună. Ştiind regula potrivit căreia nimeni nu avea voie să participe neînsoţit la astfel de acţiuni, i-am sugerat lui Parmly să mai invite încă un reprezentant al ministerului şi, totodată, să transmită invitaţiile respective la Serviciul Protocol. A doua zi dimineaţă lt.-major Fătu m-a căutat la minister, interesându-se cum a decurs acţiunea de la ambasada americană. Când i-am pomenit de faptul că am dat o serie de materiale unor diplomaţi americani s-a albit la faţă şi cu o voce sugrumată m-a întrebat:

— Ce fel de materiale?

L-am liniştit spunând că este vorba de materiale de propagandă pe care le primisem de la colegul lui Dan Dumitru. Figura lui speriată m-a urmărit însă câteva zile. Era pentru prima dată când îl vedeam aşa de alarmat.

În 19 ianuarie 1989, fiind de serviciu pe minister din partea Biroului Executiv, conform obiceiului, am rămas în biroul lui Beşteliu şi numai pe la orele şapte seara am coborât la cabinetul ministrului. Ministrul de Externe Ioan Totu era plecat din România participând la o întâlnire pe linia Organizaţiei Tratatului de la Varşovia. Pe la orele nouă seara a sunat telefonul scurt[4]. Am ridicat receptorul şi la capătul firului am auzit o voce care s-a recomandat:

— Generalul Vlad la aparat. Când se întoarce Totu în Bucureşti?

Generalul Vlad era şeful Departamentului Securităţii Statului. I-am răspuns imediat că ministrul de Externe urma să se înapoieze în Capitală în cursul celei de a doua zi.

— Cine este la aparat? s-a interesat generalul Vlad.

— Răceanu, am răspuns eu.

La auzul numelui meu vocea generalului Vlad s-a schimbat imediat. Dintr-un ton rece şi oficial, vocea a devenit deodată caldă. După ce m-a întrebat cu ce mă ocup, a afirmat că-i pare bine să mă audă la telefon şi a exprimat totodată convingerea că va avea posibilitatea să mă vadă în curând. Reacţia şefului Departamentului Securităţii Statului m-a

surprins. Lăsând receptorul în furcă, m-am întrebat ce se ascundea în spatele acestei atitudini, mai mult decât binevoitoare, din partea unei persoane pe care o întâlnisem doar de câteva ori și numai în public cu prilejul unor acțiuni oficiale. Până la urmă, în naivitatea mea, mi-am zis că probabil schimbarea în atitudinea generalului Iulian Vlad se datora faptului că acesta era la curent cu promovarea mea. Mai târziu, în închisoare, nu o dată avea să-mi revină în memorie acea convorbire telefonică, tonul cald și disponibilitatea generalului față de persoana mea. Abia atunci, în acele zile lungi, care parcă nu se mai terminau niciodată, mi-am dat seama că în realitate generalul Iulian Vlad — evident la curent cu iminenta mea arestare — voia să-mi creeze o stare de liniște, concomitent cu sentimentul că sunt cunoscut și apreciat.

A doua zi, Fătu m-a sunat la telefon și s-a interesat dacă voi participa la recepția organizată în acea seară de ambasadorul SUA la București, Roger Kirk, în cinstea inaugurării mandatului lui George Bush ca președinte. Era o tradiție a oficiului diplomatic american la București ca, de fiecare dată când un nou președinte ales își inaugura mandatul, să organizeze o recepție urmată de dans, la care erau invitate oficialitățile române, reprezentanți ai vieții sociale și culturale românești, membri ai corpului diplomatic acreditat în România.

I-am răspuns lui Fătu că nu intenționam să particip. Am motivat refuzul prin faptul că invitațiile indicau ca ținută obligatorie fracul, pe care eu nu îl aveam. El a încercat să mă convingă că pot să mă duc și în ținută de seară, că nu se va întâmpla nimic. „O vor face și alții", a adăugat el. Cu toată insistența lui, am răspuns din nou că nu am de gând să mă duc. Cu toate acestea, spre surprinderea mea, Fătu a revenit din nou la sfârșitul programului de lucru întrebându-mă dacă nu cumva m-am răzgândit și sunt gata totuși să dau curs invitației ambasadorului american. Am refuzat din nou. Deși, evident, răspunsul meu negativ l-a nemulțumit, el a trebuit până la urmă să se resemneze cu hotărârea mea.

La 26 ianuarie 1989, împreună cu Dumitru Ţâncu, cu care lucram în aceeaşi direcţie, şi cu care purtasem nenumărate discuţii cu privire la situaţia dezastruoasă din ţară, am dat curs invitaţiei lui Michael Parmly de a lua masa la restaurantul Select. A fost prezent şi Michael Butler, secretar doi la Ambasada SUA.

În timpul mesei discuţia s-a purtat, în principal, în jurul relaţiilor româno-americane, diplomaţii americani apreciindu-le ca fiind într-o stare „precară şi jalnică" Deşi, în aparenţă, adoptasem o poziţie activă, aş spune pe alocuri chiar agresivă, în realitate eram extrem de nervos, nefiind în apele mele. Mă urmărea convorbirea cam neplăcută pe care o avusesem dimineaţa cu Petre Moise, şeful Serviciului de Protocol, care îmi spusese că s-a primit de sus — adică de la Cancelaria CC al PCR — indicaţia potrivit căreia trebuiau anulate participările româneşti din acea zi la acţiunile protocolare organizate de oficiile diplomatice acreditate la Bucureşti, având în vedere că era ziua de naştere a lui Nicolae Ceauşescu. După ce mi-a dat de înţeles că la baza hotărârii stătea faptul că la conducerea partidului nu se dorea ca acţiunile diplomatice din ziua respectivă să umbrească eventual aniversarea „tovarăşului", Moise m-a rugat să amân pentru o altă zi masa respectivă. După ce i-am explicat că nu era vorba de o recepţie cu o largă participare, ci doar de o masă la prânz, acesta s-a consultat pe telefonul scurt, la Partid şi Securitate, după care mi-a comunicat că Ţâncu şi cu mine puteam să dăm curs invitaţiei, dar numai cu condiţia ca să menţinem „un profil cât mai scăzut"

Starea de nervozitate pe care o aveam la masă se datora şi faptului că am constatat chiar de la începutul dejunului că eram supravegheaţi cu atenţie de doi indivizi aşezaţi la o masă, la o mică distanţă de locul unde ne aflam. De mult nu mai simţisem atât de pregnant, aş spune chiar ostentativ, prezenţa Securităţii, ceea ce m-a făcut să regret faptul că nu am dat curs cererii lui Moise de a amâna întreaga acţiune. Când masa s-a terminat şi ne-am despărţit, am simţit, tocmai de aceea, o mare uşurare. În drum spre minister, i-am împărtăşit lui Ţâncu impresia pe care am avut-o în timpul dejunului, şi anume că masa la care stătusem era mai mult ca sigur

„îmbibată" cu tehnică de ascultare. El s-a uitat lung la mine, iar în privirea lui am citit întrebarea „credeai că putea fi altfel?" Am tăcut, parcurgând în liniște drumul până la minister.

Vineri dimineață, 27 ianuarie, Ilie Şimon — ginerele generalului Ilie Ceaușescu, fratele dictatorului — emoționat și mândru ne-a spus tuturor că în cursul serii de 26 ianuarie a dat mâna cu Nicolae Ceaușescu, pe care împreună cu soția și socrii, au fost să-l felicite de ziua lui de naştere. Apoi, descriind ceremonia de primire, a subliniat că „șeful" — cum îi plăcea de obicei să se refere la Ceaușescu — se afla în „formă"

În ultimul an, constatasem cu toții o schimbare la Ilie Şimon, care, după ce avusese o atitudine în general rezervată, devenise tot mai incisiv și mai determinat în susținerea politicii dictatorului. Spre deosebire de anii precedenți, invoca tot mai des apartenența sa la clanul ceaușist, făcând din aceasta un instrument de promovare, atât pe linie de partid — unde ajunsese secretar adjunct al Comitetului de Partid pe minister —, cât și pe linie profesională, unde devenise omul numărul trei în direcție, deși în cadrul acesteia, inclusiv în Serviciul SUA, existau lucrători cu vechime și cu grade diplomatice superioare celui pe care îl avea el, de secretar doi. Această transformare a dus treptat și la o schimbare a atitudinii pe care unii dintre noi am avut-o inițial față de el, în sensul că acum eram mult mai atenți la ceea ce vorbeam, la părerile exprimate și, în general, încetasem să mai facem, în prezența lui, glume pe seama „primei familii" a țării. De aceea, în timp ce Gheorghe Tinca și Marian Bărbulescu îl aprobau pe Ilie Şimon, care emoționat povestea despre evenimentul la care participase cu o seară înainte, Ilie Pușcaș, Dumitru Țâncu și cu mine ne-am mulțumit doar să ne facem cu ochiul unul altuia, fără alte comentarii.

Marian Bărbulescu, ofițer de Securitate, se afla de câteva luni în pregătire la Serviciul SUA din cadrul Direcției Relații V. Urma să plece, sub acoperire diplomatică, într-o misiune permanentă la Ambasada Română din Washington.

Gheorghe Tinca, sau cum îi plăcea să i se spună „George", era singurul membru al colectivului nostru care nu scăpa niciun prilej pentru a aprecia calitățile de conducător ale dictatorului, politica externă a acestuia, concomitent cu denigrarea Occidentului în general, și a Statelor Unite în particular. Și când te gândești că după evenimentele din decembrie 1989, și mai ales în funcția de ministru al Apărării pe care a deținut-o câțiva ani în perioada „democrației originale" promovată de Ion Iliescu, Gheorghe Tinca a devenit peste noapte un prieten „sincer" al SUA și un „admirator" al NATO, organizație pe care înainte o califica drept „principalul dușman" al țărilor socialiste din Europa și, în consecință, un „pericol" real pentru regimul comunist din România. De, se mai întâmplă să-și schimbe omul și părerile! Oricum este bine și mai târziu decât niciodată, deși personal mă îndoiesc de sinceritatea și credibilitatea acestei schimbări.

În timp ce Ilie Pușcaș pregătea cafeaua, Ilie Șimon a reluat discuția privind vizita în România a omului de afaceri american Bob Robertson, vicepreședinte al părții americane în cadrul Consiliului Economic Româno-American. A afirmat că cei de la Ministerul Comerțului și Cooperării Economice Internaționale i-au solicitat sprijinul în vederea întocmirii programului pentru omul de afaceri american și i-au propus, totodată, să-l însoțească în timpul vizitei, așa cum făcuse și cu alte ocazii. Subliniind importanța vizitei în contextul speranței de redobândire a clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA — la care la începutul anului 1988, dictatorul renunțase unilateral — Șimon m-a întrebat ce răspuns să dea celor de la Ministerul Comerțului Exterior și al Cooperării Economice Internaționale. Referindu-mă la obținerea clauzei, am făcut observația că partea română îi acordă o importanță exagerată lui Bob Robertson și că posibilitățile lui de a influența factorii de decizie din Administrație și Congres erau mai degrabă rezultatul „imaginației" celor de la Comerț, susținuți de „băieți", decât o situație reală. Ilie Șimon a replicat spunând că eu „subestimez" relațiile pe care Robertson le avea în forul legislativ american. Știind că Securitatea era direct implicată în toate vizitele pe care Bob Robertson le mai întreprinsese în

România, i-am spus lui Ilie Şimon să-i comunice lui Ion Chioveanu, directorul Direcţiei Americii din Ministerul Comerţului, că Ministerul de Externe este de acord ca el, Şimon, să participe la întocmirea programului şi totodată să-l însoţească pe omul de afaceri american în călătoria prin România.

Nu trecuseră decât două ore de la începerea programului de lucru şi mă simţeam deja obosit şi tracasat. Îmi venea tot mai greu să suport poveştile lui Ilie Şimon legate de „prima familie" şi linguşelile lui Gheorghe Tinca la adresa politicii dictatorului. Norocul meu că ne aflam la sfârşit de săptămână şi că mai aveam doar două zile până când puteam din nou, fără să mă feresc, să discut liber cu tatăl meu în timpul obişnuitelor noastre plimbări de duminică prin Parcul Herăstrău.

Plimbările prin Parcul Herăstrău...

În ultimii ani stabilisem cu tatăl meu ca atunci când se afla în Capitală să ne plimbăm duminica în Parcul Herăstrău, bineînţeles dacă vremea ne permitea. Erau de fapt puţinele momente pe care le petreceam împreună. În timpul plimbărilor, mai devreme sau mai târziu, dar, negreşit, ajungeam să punem „ţara la cale", discuţiile referindu-se la situaţia din România, la „dezastrul" la care, cum spunea tata, a adus-o Ceauşescu şi clanul său.

Membru de partid înainte de război, activist sindical, unul din iniţiatorii şi organizatorii manifestaţiei de la Braşov de la 1 septembrie 1940 împotriva Dictatului de la Viena, Grigore Răceanu se confruntase în repetate rânduri cu diferitele conduceri ale Partidului Comunist, atât în ilegalitate, cât şi după instaurarea dictaturii comuniste în România. Fire deschisă, dârză, care nu a acceptat compromisuri pe probleme ca: anexarea Basarabiei, naţionalizarea pământului, intervenţia sovietică în Ungaria, formarea noii clase suprapuse, a aristocraţiei muncitoreşti, cu alte cuvinte a nomenclaturii şi, în general, modelul sovietic de guvernare, a avut numai de suferit, fiind exclus de mai multe ori din partid, anchetat şi arestat. Reabilitat de Ceauşescu la sfârşitul anilor

'60, când era deja pensionar, a fost la început încurajat de măsurile pe care acesta le luase în primii ani, atât pe plan intern, dar mai ales pe linia promovării unei politici independente pe plan extern, așa cum a fost, de exemplu, neparticiparea României, în vara anului 1968, la intervenția militară din Cehoslovacia. În consecință, în acea perioadă a înaintat conducerii partidului o serie de propuneri, în special privind îmbunătățirea situației din agricultură, care însă au fost respinse cu sfatul de a se „abține" de la astfel de inițiative, atitudine care l-a dezgustat, punând totodată și capăt entuziasmului său inițial.

Cu umorul care îl caracteriza mi-a povestit că pe la sfârşitul anilor '70, ca urmare a unei astfel de inițiative adresate în scris direct lui Nicolae Ceaușescu, a fost chemat la Comitetul Central de Virgil Cazacu, pe atunci secretar al CC al PCR. După ce i-a explicat că exista deja un program al partidului în domeniul agriculturii adoptat de Congresul al XI-lea[5], Virgil Cazacu i-a înapoiat propunerea, spunând că, după părerea lui, cel mai bun și înțelept lucru pe care tata putea să-l facă și care l-ar fi „scutit de noi griji și bătăi de cap", ar fi fost acela de a se „împăca" cu ideea că nu a elaborat, și nici nu a înaintat conducerii partidului vreun document conținând sugestii sau propuneri de genul celor adresate lui Ceaușescu.

— Dumneata nu ai trimis nimic, iar noi nu am văzut nimic a spus în încheiere Virgil Cazacu, adăugând că o astfel de comportare înțeleaptă „ne-ar scuti, pe dumneata și pe noi, de neplăceri nedorite"

În urma acestei experiențe, tata s-a retras practic în satul său natal Cojocna situat la aproximativ 25 km de orașul Cluj-Napoca, venind în Bucureşti doar în perioada de iarnă. Acolo, la țară, în mijlocul naturii și departe de „civilizație", cum obișnuia să spună, a început să-și scrie amintirile. Îl vizitam rar, mai ales vara. Locuia pe o coastă de deal, vizavi de băile sărate din vale, într-o căsuță mică, un fel de cabană lăsată moștenire de părinți, fără electricitate, având drept prieten un aparat de radio cu baterii la care, în fiecare seară după lăsarea întunericului, obișnuia să asculte posturile străine pentru a afla ce se mai întâmplă în țară și în lume.

Renunțase de mult să mai citească ziarele sau să asculte posturile oficiale de radio românești. În timpul vizitelor, de obicei seara, la lumina unei lămpi de gaz și la un pahar de țuică sau vin își depăna amintirile. Îmi povestea cum a intrat în mișcarea muncitorească, primele contacte avute cu comuniștii, legăturile menținute în timpul războiului cu Partidul Național Țărănesc și întrevederile avute cu liderul acestuia, Iuliu Maniu, și mai ales deziluziile pe care le-a trăit după 23 august 1944, când treptat a constatat că idealurile în care a crezut în tinerețe erau călcate în picioare în numele puterii și al unor ambiții personale. De multe ori, în timpul convorbirilor, se referea la excluderile sale din partid.

Prima dată în 1942 ca urmare a serioaselor divergențe avute cu liderul de atunci al partidului, Ștefan Foriș, cu privire la obediența partidului față de Moscova, inclusiv în problema Basarabiei și Bucovinei de Nord care în 1940 au fost alipite la URSS. Atunci, i-a prezentat lui Foriș, un memoriu scris în care și-a expus pozițiile, memoriu care până la urmă a stat la baza excluderii sale din rândurile partidului pe motiv că s-a „abătut grav" de la linia trasată de Moscova, via Comintern. În context, îmi spunea că deși după război fusese reprimit în partid, nu i s-a iertat de fapt poziția adoptată în 1942. Astfel, cândva, în ianuarie 1953, într-o discuție cu mama mea, Iosif Chișinevschi, membru al Biroului Politic și unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Gheorghe Gheorghiu-Dej din acea perioadă, nu numai că a caracterizat memoriul respectiv drept un act de „trădare a liniei partidului, Cominternului și chiar a tovarășului Stalin", dar a sfătuit-o să și divorțeze de Răceanu, ceea ce mama a refuzat să facă.

A doua oară a fost exclus din partid în iunie 1958, când în cadrul Plenarei CC al PMR i s-au adus paisprezece capete de acuzare fiind declarat „dușman de clasă și al poporului" și „agent al unor oficine occidentale de spionaj"[6]. În luna aprilie 1958, Grigore Răceanu a fost chemat la Comisia de Control unde a purtat discuții cu Dumitru Coliu și Ion Vințe, și la Colegiul Central de Partid cu președintele acestuia, Constantin Pârvulescu. În cadrul discuțiilor, tata și-a expus punctele de vedere cu privire la intervenția din Ungaria din

1956, trimiterea la Canal a unei părți a intelectualității, țărănimii, în general a celor care s-au opus noului regim comunist, aplicării metodelor sovietice în agricultură. Pozițiile exprimate au fost imediat calificate drept antipartinice și i s-a solicitat să le pună pe hârtie. Așa s-a născut cel de-al doilea memoriu care a stat de fapt la baza excluderii sale din partid la plenara menționată. Îmi povestea că ceea ce i-a înfuriat foarte mult, inclusiv pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost pe de o parte, afirmația sa potrivit căreia „s-a dus baba cu colacii", făcută în contextul evenimentelor din Ungaria și prin care el a avut în vedere că momentul internațional respectiv nu a fost folosit pentru a scăpa țara de sub controlul Moscovei, iar pe de altă parte, referirile la crearea așa-zisei „aristocrații muncitorești". În legătură cu acest ultim aspect Grigore Răceanu a scris următoarele: „Din punct de vedere material... conducerea partidului a creat pentru sine și aparatul său astfel de privilegii materiale care contrastează prea adânc cu condițiile de viață ale restului populației. Consider că un număr prea mare de case, atât la București, cât și în stațiunile balneo-climaterice, cu tot aparatul costisitor de pază, întreținere și deservire, stau la dispoziția Comitetului Central și a aparatului său. Ferme agricole, ferme alimentare, magazine de aprovizionare, tot felul de ateliere de confecții cu cele mai bune produse au deservit din abundență pe cei care au făcut parte din această tagmă de privilegiați. Și toate acestea se petrec în timp ce populația este ținută la cozi nesfârșite pentru un pumn de mălai, o sticlă de ulei și o bucată de carne[7]." În urma plenarei respective a fost arestat, anchetat și aruncat în închisoare, unde a stat, fără să fie judecat, până în 1960.

În anii care au urmat după eliberarea sa din închisoare și, mai ales după ce a fost reabilitat ca urmare a Plenarei CC al PCR din aprilie 1968 — în cadrul căreia Nicolae Ceaușescu a denunțat hotărârile Plenarei din iunie 1958 — Grigore Răceanu a încercat, însă fără succes, să recupereze din arhivele partidului memoriul din 1942. Întrucât de fiecare dată primea același răspuns și anume că memoriul nu figurează în arhive, fiind probabil distrus, m-a rugat și pe mine să-l ajut în această privință. Deși în final eforturile mele

au avut același rezultat, am reușit totuși să stabilesc — cu ajutorul prietenului meu, Teodor Popescu, care în acea perioadă lucra la Institutul de Științe Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR — că de fapt memoriul nu fusese distrus și că se afla, împreună cu întregul dosar al familiei, la fondul special strict secret la care se putea avea acces numai cu aprobarea expresă a dictatorului.

Povestirile acelor seri, indiferent dacă se refereau la divergențele pe care tata le-a avut în diferite momente ale vieții sale cu reprezentanți ai conducerii partidului sau la perioada arestării și a detenției (1958–1960), invariabil se terminau cu discutarea situației interne, efectele nefaste pentru țară ale dictaturii impuse de „cizmarul bâlbâit", cum îi spunea tata lui Nicolae Ceaușescu. Seară de seară, el ajungea la aceeași concluzie și anume că de mult cei de la conducerea țării nu mai reprezentau poporul, că erau complet rupți de realitatea înconjurătoare și că singura lor preocupare era păstrarea, cu orice preț, a puterii și, în context, promovarea propriilor interese. Era obsedat de inerția populației, de faptul că toți, de la mic la mare, asistau resemnați la tot ce se întâmpla în jurul lor. La replicile mele că pe vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ca și în anii dictaturii lui Ceaușescu, au existat totuși unele manifestări de opoziție, atât în sânul partidului (ca de exemplu poziția adoptată de Constantin Pârvulescu în noiembrie 1979, în timpul celui de al XII-lea Congres al PCR[8]), cât și în afara acestuia, mai ales în rândul unor intelectuali, obișnuia să dea din mâini afirmând că deși admiră curajul celor care inițiau astfel de acțiuni, ele în ultimă instanță nu reprezentau decât „acte de protest izolate, singulare", nefiind de natură să ducă la răsturnarea dictaturii, datorită apatiei populației. Ca unul care a crezut în cauza clasei muncitoare, îl frământa ideea că muncitorii nu se mișcau. Îmi spunea că aceștia și-au pierdut — ceea ce numea el — spiritul revoluționar, că numai așa se explică faptul că deși trăiau în mizerie, continuau să rămână pasivi. Evenimentele de la Brașov, din noiembrie 1987, i-au trezit anumite speranțe care s-au stins însă repede, odată cu înăbușirea întregii acțiuni de către organele de represiune ale statului comunist.

În toamna anului 1988 tata devenise tot mai agitat. În timpul plimbărilor prin parcul Herăstrău îmi spunea că situația internă se agravase în așa măsură că trebuia făcut ceva pentru a preveni prăbușirea totală a țării, datorită politicii impuse de clanul ceaușist. Își pierduse încrederea în posibilitatea unei schimbări din interiorul conducerii partidului. În opinia lui, membrii din conducerea partidului erau „toți niște lași și lichele, oameni fără demnitate, care nu făceau altceva decât să-i cânte în strună cizmarului" „Ți se face greață — îl auzeam spunând mereu — când îi vezi cum se ploconesc în fața lui și a ei, cum îi aprobă la tot pasul, fără să îndrăznească măcar o dată să avanseze și ei vreo propunere sau să-și exprime propria opinie."

Ascultând, simțeam că treptat își pierdea răbdarea. Începuse de fapt să-și reia unele contacte cu foști ilegaliști, ceea ce era neobișnuit pentru el, în condițiile în care după evenimentele petrecute în 1958 se izolase aproape complet. Nemulțumirea și agitația care l-au cuprins în acele luni de toamnă nu au trecut neobservate de cei din jur, ceea ce a determinat-o pe Lena, sora mea, să mă roage să stau „serios" de vorbă cu el pentru a constata ce-l frământă, și mai ales ce avea de gând să facă. Temerea ei era ca nu cumva „ Bubu" (cum îi mai spuneau nepoții în familie) să o „ia razna" și să ne bage din nou în „belea", aluzie la cele întâmplate în 1958. Deși stăteau împreună, relațiile tatei cu sora mea și soțul ei erau destul de tensionate, rămânând astfel până la sfârșitul vieții sale. Am liniștit-o spunând că „Bubu" este prea bătrân ca să mai facă vreo „prostie". Ea a insistat să stau de vorbă cu el și să-l descurajez, în cazul în care i-ar fi trecut totuși vreo „nebunie" prin cap. Am ignorat solicitarea ei deoarece eram la curent cu frământările și preocupările tatei, iar personal eram de mult angajat într-o activitate de subminare a regimului. De altfel, eram convins că orice pledoarie în sensul celor solicitate de Lena nu ar fi dus decât la înăsprirea și mai mult a relațiilor dintre ei.

Inițiativa lui Apostol...

În această conjunctură, la sfârșitul lunii octombrie 1988, Gheorghe Apostol m-a căutat la minister. Cu acel prilej s-a interesat de soarta tatei, cum stătea cu sănătatea și mai ales dacă revenise de la Cojocna, unde își petrecea verile. La răspunsul meu afirmativ m-a rugat să-i transmit că dorește să-l întâlnească.

— Dă-i numărul meu de telefon, să mă caute, a spus el, după care, răzgândindu-se, a adăugat: Mai bine spune-i că mă poate găsi în Parcul Herăstrău, unde obișnuiesc să mă plimb în fiecare marți și joi între orele zece și douăsprezece. Ca punct de reper al întâlnirii sugerez platoul din fața expoziției Expo-Flora.

Am dat din cap în sensul că am înțeles, fără să fac niciun fel de comentariu. Să fiu sincer, mesajul m-a intrigat. Știam că Apostol nu avea niciun fel de relații cu tata. Mai mult, din discuțiile avute cu „ Bubu" de-a lungul anilor, îi cunoșteam rezerva față de majoritatea membrilor Biroului Politic din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, deci inclusiv față de Gheorghe Apostol. În plus, el nu văzuse cu ochi buni faptul că Apostol a acceptat să-l reprezinte pe Ceaușescu în calitate de ambasador în Argentina și Brazilia, după ce fusese îndepărtat de la conducerea partidului.

Cu prima ocazie, i-am relatat tatălui meu conversația cu Gheorghe Apostol. I-am atras însă atenția asupra faptului că Apostol a preferat să evite convorbirile telefonice, ceea ce însemna mai mult ca sigur că avea de gând să discute probleme legate de situația internă din țară. Tata nu a reacționat imediat, rămânând câteva minute pe gânduri. Văzându-i reținerea, justificată în lumina celor de mai sus, i-am spus că încă din vara anului 1985 eram la curent cu nemulțumirile lui Apostol față de Ceaușescu. În același timp, știind metoda dictatorului de a folosi pe unii din foștii ilegaliști pentru a afla ce gândesc și ce fac vechii membrii de partid, l-am sfătuit să manifeste prudență, pentru a nu deveni victima unei eventuale provocări. Temerea mea nu viza direct pe Gheorghe Apostol, în care căpătasem în ultimii ani încredere. Îmi era greu să cred că Apostol, cu care discutasem o serie de

evenimente și probleme — divergențele între Gheorghe Gheorghiu-Dej și Lucrețiu Pătrășcanu, înlăturarea Anei Pauker de la conducerea partidului, intrigile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej împotriva unor vechi ceferiști, printre care și Grigore Răceanu, venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, efectul extrem de negativ al cultului personalității asupra țării și altele — s-ar fi pretat la un act de provocare împotriva tatei. Îmi era însă teamă ca nu cumva cei doi să discute eventual unele probleme legate de situația internă din România și în prezența altor foști ilegaliști, care de obicei își petreceau diminețile prin parc.

După aproximativ două săptămâni tata mi-a spus că s-a întâlnit cu Apostol și că în cadrul întâlnirii au făcut o scurtă analiză asupra situației în care se afla țara ca urmare a politicii dezastruoase dusă de Ceaușescu pe plan intern și extern. Gheorghe Apostol i-a împărtășit, în același timp, faptul că deja contactase câteva persoane care erau și ele de acord cu aprecierea privind situația dificilă prin care trecea țara. În plus, persoanele respective erau dispuse să se angajeze în inițierea unor acțiuni pentru schimbarea acestei situații. Împărtășindu-i cele de mai sus, Apostol — potrivit celor relatate de tata — l-a întrebat direct dacă dorește să se alăture grupului, la care el a răspuns afirmativ, cu toate riscurile implicate de o astfel de participare. La întrebarea mea pe cine contactase Apostol și ce acțiuni se preconizau a fi întreprinse împotriva dictatorului, tata s-a uitat lung la mine și am avut impresia că avea anumite rețineri în a pronunța nume de persoane. După o scurtă tăcere a răspuns că, deocamdată, din discuțiile avute nu a rezultat în mod clar natura concretă a acțiunilor respective. Potrivit celor afirmate de Apostol, persoanele pe care le abordase deja avansaseră diferite păreri. Unii opinau în favoarea unor măsuri radicale pentru înlăturarea lui Ceaușescu și a colaboratorilor săi cei mai apropiați. Alții se gândeau la inițierea, pentru început, a unor proteste publice de genul unei declarații, manifeste sau scrisori deschise cu caracter demascator la adresa regimului ceaușist. Referitor la persoanele contactate s-a mulțumit să menționeze pe Alexandru Bârlădeanu, cu care a înțeles că Apostol era de mult în legătură, și pe Corneliu Mănescu. De

asemenea, Gheorghe Apostol îi spusese că intenționa să-l contacteze pe Silviu Brucan, cu care mai discutase în trecut, care în acea perioadă era însă plecat în străinătate. Esențial, a încheiat el, era faptul că exista un grup de oameni hotărâți să treacă la acțiune.

Așa am aflat pentru prima dată de grupul inițiat de Gheorghe Apostol, precum și de intenția membrilor acestuia, printre care și tata, de a acționa, în condiții politice, de supraveghere și teroare extrem de grele, împotriva dictaturii. Așa s-a realizat legătura între Apostol și tata, care încă din toamna anului 1988 a fost implicat în această acțiune și nu cum încearcă pe toate drumurile să afirme Silviu Brucan că tata nu ar fi știut nimic și că a semnat „Scrisoarea" numai pentru că nu a fost primit de dictator după arestarea mea[9]. Dar reflectând retrospectiv, atitudinea lui Silviu Brucan nu mă miră. În zilele care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, Silviu Brucan a dat o serie de interviuri în presă, la radio și televizune în care a declarat cu nonșalanță că el ar fi fost inițiatorul întregii acțiuni, împroșcând cu noroi pe unii dintre camarazii săi de luptă și încercând să creeze impresia că a fost obiectivul principal al represiunii din partea dictatorului și a Securității. Aroganța lui Brucan a fost cu atât mai revoltătoare cu cât — așa cum rezultă din dosarul pe care l-a obținut de la Securitate și care a fost dat publicității în 1991 — în cadrul anchetei la care a fost supus după publicarea „Scrisorii celor șase", el a recunoscut că în luna ianuarie 1989, la revenirea din străinătate, s-a întâlnit cu Gheorghe Apostol[10]. În cadrul întâlnirii, potrivit lui Brucan, Apostol l-a informat că s-a constituit un grup de „vechi membri de partid" care pregăteau un document împotriva lui Ceaușescu, și i-a cerut totodată să adere la acțiune și că el „s-a declarat de acord". Până la urmă, declarațiile lui Silviu Brucan au fost dezavuate în mod public, în perioada ianuarie-aprilie 1990, în presă și la televiziune de către Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu și Grigore Răceanu; toți au recunoscut fără echivoc că

inițiativa a aparținut lui Gheorghe Apostol. De asemenea, din declarațiile pe care cei de mai sus le-au făcut în primele luni ale anului 1990, și ulterior, a rezultat că toți au fost victime ale represiunii, fiind arestați, anchetați și evacuați din casele lor. Astfel, după difuzarea „Scrisorii" tata a fost anchetat timp îndelungat de către Securitate și Colegiul de Partid unde a fost numit „dușman al partidului" și amenințat cu „distrugerea" vieții lui și a familiei. Apoi, a fost evacuat din București și izolat în comuna lui natală Cojocna, lângă Cluj-Napoca, unde a fost păzit în permanență de un grup de ofițeri de securitate[11].

Atunci, precum și ulterior m-am întrebat și am căutat să-mi explic poziția adoptată de Silviu Brucan, motivele care l-au determinat să se comporte în maniera în care s-a comportat după decembrie 1989. Să fi fost vorba numai de un orgoliu excesiv, combinat cu setea de putere și mărire așa cum au încercat anumite persoane să explice atitudinea sa? Mă îndoiesc! Desigur, orgoliul și setea de putere l-au caracterizat întotdeauna pe Silviu Brucan sau Tache, nume folosit în ilegalitate și pe care prietenii săi cei mai apropiați îl foloseau în continuare. Dar, dincolo de aceste trăsături de caracter, în spatele întregii sale comportări s-a aflat ceva mult mai profund și anume, atașamentul lui Silviu Brucan la o ideologie care transpusă în viață nu numai că a stimulat și încurajat un astfel de comportament și mentalitate, dar le-a ridicat la rang de virtute. Este vorba de ideologia comunistă la care Silviu Brucan nu a renunțat niciodată, cu care s-a identificat toată viața și căreia i-a dedicat întrega sa activitate. Astfel, în anii '40 și '50 a acționat pentru impunerea în România a modelului sovietic de guvernare și distrugerea oricărei opoziții față de dictatura proletariatului.[12] Apoi a trecut la pledoaria în favoarea reformării și îmbunătățirii sistemului comunist și nu la schimbarea acestuia. În final, faptele arată că după evenimentele din decembrie 1989, a contribuit direct la obstrucționarea instaurării unei societăți cu adevărat democratice în România.

Pe la mijlocul lunii ianuarie 1989 tata mi-a dat de înțeles că de la sfârșitul lunii decembrie 1988, Gheorghe Apostol nu a mai venit la întâlnirile din Parcul Herăstrău și m-a rugat să mă interesez de el. Folosind ca pretext o invitație primită din partea ambasadorului brazilian l-am sunat acasă și l-am invitat să treacă pe la minister pentru a o ridica. Gheorghe Apostol s-a prezentat la minister în aceeași după-amiază. Atunci mi-a spus că în ultima perioadă a fost nevoit să stea acasă, deoarece soția sa suferise, în urma unei căzături, o fractură la mână. M-a rugat, totodată, să-i transmit lui tata că în următoarele zile își va relua plimbările de marți și joi prin Parcul Herăstrău.

Duminică 29 ianuarie 1989 nu am putut să ies la plimbare. Tata m-a sunat și m-a rugat să trec pe la el a doua zi. Când m-am dus luni seara, 30 ianuarie, l-am găsit agitat. Mi-a făcut semn să stau jos și mi-a pus în față un text spunând următoarele:

Este proiectul unui document de protest pe care l-am primit din partea lui Apostol și pe care trebuie să-l înapoiez mâine dimineață, împreună cu observațiile mele. Citește-l și spune-mi ce crezi!

Am luat textul și l-am parcurs încet sub privirile lui atente. Când am terminat de citit l-am auzit întrebându-mă:

— Ce părere ai?

Am tăcut. Deși era bine intenționat, documentul suferea atât prin conținut, cât și prin forma de redactare. De aceea înainte de a mă pronunța asupra lui l-am întrebat:

— În numele cui este scris acest document, ce formă vreți să-i dați și — ce-i mai important — ce vreți să faceți cu el?

— Nu ne-am decis asupra formei finale a documentului, o declarație, un manifest sau o scrisoare deschisă. Apoi a adăugat: Personal m-am pronunțat în favoarea unui manifest către țară. Indiferent însă de formă sau denumire, se are în vedere un apel care să atragă atenția opiniei publice din România și din străinătate asupra problemelor grave cu care se confruntă societatea românească ca urmare a politicii duse de clanul lui Ceaușescu.

În concepția autorilor acelui mesaj de protest, potrivit celor explicate de tata, toate acțiunile grupului nu vizau

abandonarea sistemului comunist, ceea ce era ușor de înțeles având în vedere că aveam de-a face cu vechi cadre de partid atașați ideologiei comuniste, ci doar de reformarea acestuia, concomitent cu înlăturarea de la putere a clanului ceaușist, în spiritul reformelor inițiate de Gorbaciov în URSS. Am replicat că în condițiile în care se dorea ca apelul respectiv să aibă un efect cât mai mare și să nu se limiteze numai la o anumită categorie de persoane, atunci era necesar ca acesta să capete forma unui document-program care să se pronunțe în favoarea unor schimbări de fond prin adoptarea de reforme radicale, care să răspundă intereselor întregii populații a țării. În susținerea punctului meu de vedere am dat ca exemplu scrisoarea deschisă pe care Doina Cornea o adresase lui Nicolae Ceaușescu, care fusese difuzată pe postul de radio Europa Liberă în vara anului 1988 și care reprezenta programul politic al cunoscutei disidente constituind de fapt un rechizitoriu la adresa politicii dictatorului în toate domeniile de activitate.[13] În concluzie, i-am spus că proiectul primit din partea lui Apostol era încă departe de o asemenea cerință.

În timp ce vorbeam, tata mă aproba dând din cap. Când am terminat a zâmbit întinzându-mi o altă foaie și făcându-mi semn să o citesc. Erau observațiile pe care le scrisese în acea după-amiază și care urma să le predea lui Gheorghe Apostol. Am constatat imediat că și el avea în vedere un document cu o abordare mai largă. Îl frământa faptul că deși în discuțiile cu Apostol ridicase unele probleme, acestea nu erau reflectate în varianta primită, avusese impresia că Apostol le acceptase. I se părea, totodată, că prin problematica abordată documentul avea un caracter unilateral, concentrându-se mai mult pe aspecte de natură politică (inclusiv politica internă de partid) și mai puțin pe reforme economice și sociale, existând astfel pericolul ca o parte a populației să-l ignore.

Privind retrospectiv, încrederea oarbă a autorilor în capacitatea sistemului comunist de a se reforma din interior și deci de a supraviețui, și în consecință apelul lor nu la schimbarea sistemului ci la reformarea acestuia, rămâne în raport cu istoria — în opinia mea — principala slăbiciune a „Scrisorii celor șase", așa cum documentul este cunoscut

astăzi, căci în final a fost semnat, după cum se știe, de numai șase persoane.

La un moment dat, în timpul discuției, l-am întrebat dacă documentul urma să fie semnat individual sau în numele unui grup, fără să se precizeze componența acestuia, și cum intenționau să-l difuzeze. Mi-a răspuns că aveau în vedere ca documentul final să fie semnat individual, iar difuzarea lui să aibă loc cândva în luna mai. Referindu-se la potențialii semnatari, mi-a mai spus că inițial s-au gândit să abordeze vechi cadre de partid, dar nu au exclus nici posibilitatea contactării și a unor intelectuali, dintre cei cunoscuți pentru poziția lor protestatară față de dictatură. Din prima categorie a menționat — în afara celor pe care îi știam deja — pe Gheorghe Crăciun, un vechi ceferist, George Macovescu, scriitor și fost ministru al Afacerilor Externe, Constantin Pârvulescu, Alexandru Sencovici, vechi membru de partid, iar din cea de a doua pe poeții Ana Blandiana, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, scriitorul Titus Popovici și scriitorul și sculptorul Ion Vlasiu, fără să precizeze însă care din aceste persoane au fost deja contactate și care urmau a fi abordate. De asemenea, a spus că în cadrul unei discuții, Gheorghe Apostol a avansat și numele lui Ion Gheorghe Maurer, cu precizarea că au existat unele rezerve datorită rolului pe care fostul premier îl jucase în ascensiunea lui Ceaușescu. La rândul său, tata s-a opus categoric contactării lui Maurer.

În continuare, l-am întrebat dacă a discutat cu Gheorghe Apostol și posibilitatea atragerii în această acțiune și a unor membri activi din conducerea partidului sau eventual persoane ca Ion Iliescu și Cornel Burtică[14] care, după cum se cunoștea, erau în dizgrația lui Ceaușescu. Răspunzând afirmativ, tata a arătat că în cadrul discuțiilor pe care Apostol le-a avut cu unii potențiali semnatari, a rezultat că o tatonare a unor membri în funcțiune ai Comitetului Politic Executiv ar fi fost prea riscantă. În privința lui Ion Iliescu a afirmat că de la marginalizarea sa, el nu a adoptat nicio atitudine din care să rezulte dezacordul său față de politica regimului, ci, dimpotrivă, întreaga lui comportare degaja dorința intimă de reabilitare pentru redobândirea avantajelor pierdute, existând astfel temerea că într-o situație dificilă Ion Iliescu ar

fi putut „încheia din nou pactul cu puterea" Tata nu mi-a precizat dacă Iliescu fusese sau nu contactat și nici în ce context s-a ajuns la concluzia de mai sus. Am reținut însă în ultimii ani cele afirmate de Alexandru Bârlădeanu care referindu-se la Iliescu și „Scrisoarea celor șase" a spus printre altele: „În realitate, pe Iliescu nu-l cunosc ca un luptător împotriva lui Ceaușescu, ci doar ca o victimă a acestuia... Știam că l-a vizitat înainte de '89 fratele lui Virgil Trofin, trimis de Apostol să-i ceară adeziunea... L-a refuzat."[15]

Acceptând explicațiile, l-am sfătuit ca la întâlnirea pe care urma să o aibă a doua zi cu Gheorghe Apostol să discute nu numai observațiile sale pe marginea materialului, dar și necesitatea atragerii unui număr cât mai mare de semnatari (eventual patruzeci-cincizeci) de diferite profesii și categorii sociale. Am argumentat că semnarea documentului numai de către un grup de vechi cadre de partid, majoritatea foști demnitari, nu numai că ar fi diminuat substanțial efectul acestuia, dar i-ar fi înlesnit lui Nicolae Ceaușescu discreditarea întregii acțiuni prin prezentarea semnatarilor ca pe niște indivizi roși de ambiții personale, certați de mult cu linia partidului și care de fapt nu reprezentau pe nimeni, nici măcar pe pensionari. În condițiile în care însă documentul ar fi fost semnat eventual și de persoane cu funcții de răspundere, precum și de unii intelectuali de prestigiu, muncitori, reprezentanți ai unor grupuri etnice etc., situația ar fi fost radical diferită. Ar fi fost mult mai dificil pentru Ceaușescu și Securitate — am argumentat eu — să minimalizeze importanța acțiunii, pe plan intern și extern. În acest context, i-am spus că, de exemplu, istoricul Teodor Popescu — Doru cum îi spuneam noi — cu care vorbisem, era dispus să adere la acțiune. Tata a dat afirmativ din cap. Îl cunoștea bine pe Doru. De altfel, la sfârșitul lunii decembrie 1988 și în cursul lunii ianuarie 1989, Doru a făcut mai multe înregistrări în cadrul cărora tata și-a depănat aminitirile legate de activitatea sa. De asemenea, i-am promis că sunt gata să discut și cu alte persoane dacă lărgirea grupului era agreată. Tata m-a asigurat că va discuta aceste aspecte cu Gheorghe Apostol.

Trecuseră aproape trei ore de la venirea mea. Majoritatea lucrurilor fuseseră spuse. Era clar că acțiunea avansase mult,

depășind faza de nemulțumiri și sușoteli pe la colțuri și că Gheorghe Apostol, Grigore Răceanu și ceilalți erau într-adevăr hotărâți să-l înfrunte pe dictator. Bulgărele începuse să se rostogolească și orice pas greșit sau orice imprudență din partea celor implicați ar fi avut urmări extrem de grave pentru fiecare participant și familiile lor. De aceea, mă întrebam în sinea mea, dacă ei realizau amploarea riscului pe care și-l asumau, în condițiile terorii impuse de Securitate. Acest aspect mă frământa, deși știam că întâlnirile erau organizate de Apostol cu fiecare persoană în parte, excluzând orice fel de întâlniri în grup. De altfel, viitorii semnatari ai „Scrisorii celor șase" nu s-au întâlnit niciodată în grup, nici înainte de publicarea documentului, nici după evenimentele din decembrie 1989.

Întrucât riscul era cât se poate de real, l-am întrebat pe tata, uitându-mă direct în ochii lui, dacă s-a gândit la consecințele pentru el și familie în cazul semnării unui protest împotriva lui Ceaușescu și i-am amintit prin ce a trecut după Plenara din iunie 1958. Mi-am exprimat speranța că este conștient de faptul că Ceaușescu urma să fie neiertător cu adversarii săi, întrucât se afla sub o serioasă presiune, mai ales pe plan extern. Nu a răspuns imediat. Au trecut minute lungi până când s-a hotărât să vorbească. Apoi, cu o voce calmă, aproape șoptită mi-a spus că indiferent de ce se va întâmpla, el este decis să meargă înainte și că orice încercare de a-l opri ar fi zadarnică. Este bătrân și s-ar putea să nu mai aibă o altă posibilitate să-i înfrunte pe „cizmar" și „savantă". Și așa, s-a abținut destul de mult tocmai din dorința de a proteja familia, dar că acum „cuțitul i-a ajuns la os!". „În fond nu văd de ce tu sau Lena să mai suferiți de pe urma mea. Acum nu mai suntem în 1958 când încă depindeați de mine. Acum aveți familiile voastre", a încheiat el.

L-am asigurat că nu intenționam sub nicio formă să-l opresc, dar că am vrut doar să știu dacă este decis să meargă până la capăt. Pentru mine decizia lui era extrem de importantă. Personal nu-mi făceam nicio iluzie că odată documentul devenit public, semnătura lui „ Bubu" nu m-ar fi afectat direct. Eram dispus la rândul meu să-mi asum riscul respectiv. De aceea, i-am spus că în ceea ce mă privește sunt

alături de el, fiind gata să suport consecințele, întrucât așa cum în 1958 am crezut că a avut dreptate, tot așa și acum sunt convins de justețea deciziei sale. L-am avertizat însă că este naiv dacă își închipuie că acum, spre deosebire de 1958, situația s-a schimbat și că prin acțiunea sa nu își va periclita familia, după care împreună am părăsit camera. Pe coridor, l-am rugat să mă țină la curent cu întreaga acțiune, mai ales cu perioada publicării documentului. Legat de acest aspect i-am spus că îi pot ajuta ca forma finală a documentului să ajungă în străinătate.

— Nu știu cum intenționați să-l expediați — am adăugat eu — dar te rog să ai în vedere că eu am relații prin intermediul cărora pot garanta ca documentul să ajungă acolo unde doriți.

După părerea lui definitivarea documentului urma să mai dureze câteva săptămâni, după care trebuia stabilită lista viitorilor semnatari. Mi-a promis însă că mă va ține la curent.

La despărțire i-am urat succes pentru întâlnirea cu Gheorghe Apostol, subliniind din nou necesitatea absolută de a manifesta maximă precauție. De asemenea, am stabilit să ne întâlnim duminica următoare. Datorită arestării mele întâlnirea nu a mai avut loc. Aveam să ne revedem peste un an, când aveam să fiu eliberat din închisoare, în vâltoarea evenimentelor din decembrie 1989.

În ziua arestării...

În cursul dimineții de marți 31 ianuarie am fost căutat de câteva ori, potrivit colegilor mei de birou, de Dumitru Rățoi de la Serviciul Protocol care mi-a transmis aprobarea conducerii ministerului de-a participa, împreună cu Mioara, la acțiunea protocolară organizată la reședința ambasadorului SUA la București, Roger Kirk, unde urma să aibă loc prezentarea filmului american *Spărgătorul de nuci*, ecranizare după baletul cu același nume avându-l în rolul principal pe cunoscutul balerin Mihail Barîșnikov. Vizionarea filmului avea să fie urmată de o recepție. În jurul prânzului m-a sunat la telefon Rățoi interesându-se dacă mi-a parvenit mesajul

lui. Când i-am replicat că nu sunt sigur că soția va putea merge, mi-a răspuns că el nu face altceva decât să execute indicația primită de la șeful său Petre Moise, care i-a dat sarcina să-mi comunice personal necesitatea participării, împreună cu soția, la acțiunea respectivă. A urmat, la câteva minute telefonul lui Fătu, care și-a exprimat dorința de a mă vedea pentru câteva clipe. M-a rugat să-l aștept deoarece intenționa să trecă pe la minister în jurul orei patru după-amiază. După ce l-am asigurat că voi participa la recepția ambasadorului Kirk, mi-a cerut să observ și să rețin numele persoanelor care vor participa la vizionarea filmului, mai ales din lumea artelor. „Vrem să știm pe cine mai invită americanii la acest gen de acțiuni și, în general, pe cine mai cultivă Ambasada SUA în ultima vreme", a încheiat el. I-am replicat că acest lucru este ușor de aflat, deoarece lista invitațiilor se afla la Serviciul Protocol.

— Mulți primesc invitațiile direct acasă — a replicat el — și deci nu figurează pe listele respective.

Am dat din cap că i-am reținut cererea. Practic nu avea rost să mai continui discuția pe această temă din moment ce eram la curent nu numai cu practica de a solicita și de la alți participanți informații similare, dar și cu faptul că de ani de zile organele Securității luaseră măsuri pentru a filma pe toți cei care intrau și ieșeau de la reședința ambasadorului american. După plecarea lui Fătu, le-am spus celor din birou că nu înțeleg de ce se insistă atât de mult să merg la film, în condițiile în care în ultimul an participarea la astfel de manifestări nu era agreată la conducerea ministerului. În timp ce Ilie Pușcaș încerca să spună ceva legat de observația mea, am fost chemat la Ion Beșteliu care mi-a amintit să nu uit de film. Știind că fusese invitat, l-am întrebat dacă și el împreună cu soția urmau să vină la acțiunea ambasadorului Kirk. A întors privirea spre geam fără să-mi răspundă, după care a început să îndruge ceva din care am înțeles doar că trebuia să plece urgent undeva. Apoi s-a ridicat de la birou, și-a luat paltonul și căciula și, în timp ce se îndrepta spre ușă, m-a rugat din mers și fără să se mai uite la mine să rămân în biroul lui până la terminarea programului pentru a răspunde la telefonul scurt, în eventualitatea că ar fi sunat.

Abia după ce am fost arestat am înțeles de ce s-a insistat așa de mult în acea zi ca să particip la recepția ambasadorului american. Totul a căpătat și mai mult sens pe la mijlocul lunii iulie 1989, când anchetatorii m-au obligat să semnez retroactiv mai multe documente, printre care și mandatul meu de arestare. Mi s-a explicat că, datorită situației mele speciale, documentele respective nu mi-au putut fi puse la dispoziție la timpul respectiv, pentru a lua la cunoștință de conținutul lor, dar că era absolut necesar ca ele să figureze în dosarul ce mi-a fost întocmit în vederea procesului și mi s-a atras totodată atenția că un eventual refuz din partea mea de a le semna ducea automat la amânarea acestuia. Cu alte cuvinte, cei ce urmau să aibă acces la dosarul meu, înainte și în timpul procesului, precum și ulterior, trebuiau să rămână cu impresia că legea a fost respectată, inclusiv în privința mandatului de arestare, în sensul că acesta mi-a fost prezentat în momentul arestării. În realitate însă — în acest caz ca și în multe altele — regimul totalitar a recurs la fals în acte publice!

Adevărul este că atât în această privință, cât și în altele, despre care voi vorbi ulterior, legea a fost constant și în mod grosolan încălcată de către anchetatorii din Calea Rahovei 37–39 aparținând Direcției de Cercetări Penale a Departamentului Securității Statului. În ceea ce mă privește, abia în luna iulie am avut prilejul să-mi văd pentru prima dată mandatul de arestare. Spre surprinderea mea acesta avea pe el trei date: primele două, 11 și 20 ianuarie, fuseseră șterse cu câte o line, ultima, cea din 31 ianuarie, data arestării, propriu-zise, rămânând intactă. Privind documentul cu atenție am încercat să-mi explic prezența pe mandat a celorlalte două date. Mi-au trebuit câteva minute ca să-mi aduc aminte că pe data de 11 ianuarie avusese loc la reședința ambasadorului SUA, Roger Kirk, un dejun organizat în cinstea vizitei în România a senatorilor americani James McClure și Mark Hatfield[16], iar pe 20 ianuarie recepția organizată de ambasadorul american în cinstea inaugurării mandatului prezidențial de către George Bush, eu fiind invitat la ambele acțiuni. Realizând cele de mai sus, mi-am

dat de fapt seama, pe de o parte, că Securitatea era pregătită să mă aresteze încă de la începutul lunii ianuarie, iar pe de altă parte, că dorea să facă acest lucru numai într-o anumită condiție și anume: în contextul participării mele la o acțiune protocolară organizată de Ambasada SUA la București. Așa se explică prezența pe mandatul de arestare a celor trei date, toate indicând zile în care fusesem invitat să particip, în luna ianuarie 1989, la astfel de acțiuni protocolare.

De ce nu am fost arestat pe 11 ianuarie și apoi pe 20 ianuarie? Răspunsul este foarte simplu. Prima dată m-am deplasat la Ambasada Americană împreună cu adjunctul ministrului Afacerilor Externe Olimpia Solomonescu, în mașina oficială a acesteia, și sunt convins că organele de securitate au decis să abandoneze intenția de a mă aresta atunci. A doua oară, așa cum am arătat mai sus, prilejul nu a mai existat, căci nu am participat la recepția din seara zilei 20 ianuarie, cu toate insistențele lt.-maj. Constantin Fătu.

Următoarea acțiune organizată de Ambasada SUA la București, la care am fost invitat, a fost cea din 31 ianuarie. Așa se explică și eforturile depuse în acea zi de Petre Moise, Dumitru Rățoi, Ion Beșteliu și lt.-maj. Constantin Fătu, de a mă determina să particip la vizionarea filmului *Spărgătorul de nuci*. În iulie îmi era mai mult decât clar că „băieții" nu mai voiau ca eu și de această dată să le stric planurile, în contextul în care dispozitivul fusese declanșat mai demult în vederea arestării mele!

Revenind la 31 ianuarie, după plecarea lui Beșteliu, am profitat că eram singur în birou și am revăzut materialul pe care îl pregătisem — înaintea întâlnirii cu tata din seara zilei de 30 ianuarie 1989 — să-l transmit legăturii mele în timpul vizionării filmului la reședința ambasadorului american. Era vorba de o notă referitoare la rezultatele întâlnirii din 17–18 ianuarie a unei grupe de experți a reprezentanților statelor participante la Tratatul de la Varșovia, pe spatele căreia am scris de mână o serie de informații și aprecieri cu privire la situația internă din țară. Descriind amploarea și rolul nefast

al cultului personalității, subliniam, printre altele, că în ultima perioadă nu numai că se intensificaseră acțiunile împotriva dictaturii dar, lucru esențial, aceste acțiuni începuseră să depășească forma unor proteste individuale. Era vorba, precizam eu, de acțiuni de grup, ceea ce nu era caracteristic pentru societatea românească în perioada lui Ceaușescu. Informația se referea la grupul de ziariști de la *România Liberă*, condus de Petre Mihai Băcanu, din care făceau parte ziariști și tipografi care acționau pentru scoaterea unei publicații ilegale, și la arestarea lor, precum și la faptul că întreprinderea poligrafică Casa Scânteii se afla „în stare de alertă" sub controlul Securității. Aveam aceste informații de la cumnatul meu, a cărui soră deținea o funcție de răspundere la combinatul poligrafic respectiv. De asemenea, informam despre opoziția Elenei Ceaușescu față de schimburile cultural-științifice cu SUA, posibilă schimbare din funcția de prim-ministru a lui Constantin Dăscălescu și altele. Recitind materialul, m-am gândit să includ și preocupările grupului din care făcea parte și tata. Nu am făcut-o însă pentru că am preferat să aștept rezultatul întâlnirii lui cu Gheorghe Apostol care trebuia să aibă loc în acea dimineață. Am încheiat materialul cu cuvintele:

„Timpurile nu sunt ușoare, dar nu ne speriem!"

După ce am ieșit din închisoare am făcut o vizită la redacția ziarului *România Liberă* unde i-am cunoscut pe Mihai Petre Băcanu, Mihai Creangă și Anton Uncu. Am aflat cu acel prilej că în cursul anului 1989, am fost vecini de celulă în faimoasa citadelă a Securității din Calea Rahovei 37–39.

NOTE

1. Ilie Văduva a ocupat funcția de ministru al Afacerilor Externe în perioada noiembrie 1985–august 1986.

2. Ioan Totu a ocupat funcția de ministru al Afacerilor Externe în perioada august 1986–septembrie 1989. A fost arestat și judecat,

după evenimentele din decembrie 1989, împreună cu alţi membri ai Comitetului Politic Extecutiv. La 21 aprilie 1992, la o zi după condamnare la 16 ani închisoare, s-a sinucis.

3. Decretul 408 a fost emis la 25 decembrie 1985. Emiterea Decretului a fost precipitată şi ca urmare a rămânerii în SUA, la 18 decembrie 1985, a ministrului consilier al Ambasadei Române la Washington, Alexandru Gheorghiu.

4. Este vorba de un telefon special prin care se realiza o comunicare directă la nivelul conducerii de partid şi de stat. Accesul la telefonul respectiv era limitat. În cadrul Ministerului Afacerilor Externe aveau acces la telefonul scurt membrii din conducerea ministerului, precum şi directorii şi directorii adjuncţi.

5. Al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român a avut loc în perioada 25-28 noiembrie 1974.

6. Plenara CC al PMR a avut loc în luna iunie 1958.

7. Grigore Răceanu: Memoriu înaintat Comisiei de Control al CC al PMR la 3 mai 1958, pag. 4, pt.6.

8. Al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român a avut loc în perioada 19–23 noiembrie 1979. În cadrul Congresului, Constantin Pârvulescu, criticând cultul personalităţii lui Nicolae Ceauşescu, s-a opus realegerii acestuia în funcţia de Secretar General al partidului.

9. TVR1, Emisiunea „Flagrant". „Diplomaţia Absurdului. Povestea unui condamnat la moarte". 19 mai 1998.

10. *Express Magazin*: Dosarul Silviu Brucan, episoadele 1–24, 1991.

11. „Grigore Răceanu se destăinuie": *Evenimentul* nr. 49 din 8–15 aprilie 1991.

12. În perioada 1944–1954, ca redactor-şef adjunct al ziarului *Scânteia*, Silviu Brucan a publicat o serie de articole în care s-a pronunţat în favoarea pedepsei capitale pentru cei ce s-au opus (inclusiv Corneliu Coposu) instalării regimului comunist din România. *Scânteia*, 3 ianuarie 1945; *Scânteia* Nr. 789, 823 şi 861, toate în perioada martie-iulie 1947, inclusiv în articolul „Maniu şi Mihalache două feţe ale aceleiaşi politici" din 21 iulie 1947.

13. Scrisoarea deschisă a fost difuzată de postul de radio Europa Liberă pe 23 august 1988. Vezi Doina Cornea : *Scrisori deschise şi alte texte*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 74–75.

14. Cornel Burtică a fost membru plin al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, ministru al Comerţului Exterior; la începutul anilor '80 a intrat în dizgraţia lui Ceauşescu.

15. Lavinia Betea: *Convorbiri cu Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*. Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, pag. 230.

16. *Ibidem*.

3
Arestarea

Marți 31 ianuarie, după terminarea programului de lucru, împreună cu Mioara, ne-am dus acasă, ne-am schimbat și la orele șase fără cinci minute am coborât să luăm mașina pentru a merge la reședința ambasadorului american. Era întuneric, iar circulația pe strada Av. Beller era complet oprită semn că trebuia să treacă coloana de mașini cu soții Ceaușescu care se îndreptau spre reședinta lor din bd. Primăverii. După câteva minute milițianul din capătul străzii noastre ne-a făcut semn că putem circula. Mioara, care conducea mașina, a traversat strada Av. Beller și strecurându-se pe străzile cartierului a ieșit în Calea Dorobanți vizavi de televiziune. Deodată, din spatele nostru s-a auzit sirena unei mașini de miliție care trecând pe lângă noi ne-a făcut semn să tragem pe dreapta. Ne-am oprit. Milițianul aflat în mașină după o scurtă ezitare ne-a făcut semn să continuăm, spunând că ne va indica el locul unde să staționăm. Speriată, Mioara m-a întrebat ce se întâmplă, la care eu am replicat că nu îmi dau seama, deoarece ea nu încălcase nicio regulă de circulație. Instantaneu însă m-am gândit la hârtiile pe care le aveam asupra mea. Le-am scos imediat din buzunarul hainei în ideea de a mă debarasa de ele la un moment potrivit sau, în cel mai rău caz, să le ascund undeva prin mașină. Mi-am dat însă repede seama că în mașină nu aveam unde să le ascund. Să le arunc, de asemenea, nu putea fi vorba din moment ce mașina miliției ne urmărea îndeaproape. Resemnat, am băgat hârtiile în buzunarul paltonului fiind hotărât să nu întreprind nimic și împăcându-mă cu gândul că somația milițianului probabil că se referea la vreo problemă de circulație și nu mă viza direct.

De altfel, nu era prima dată când, având materiale asupra mea, eram oprit de organele de miliție. De obicei acest lucru se întâmpla înainte de a intra la reședința ambasadorului american. Totul era ca prin comportarea mea să nu dau cu nimic de bănuit!

În sfârșit, mașina Miliției ne-a făcut semn să ne oprim în fața Studioului Alexandru Sahia din bd. Aviatorilor. Imediat s-a apropiat un plutonier major care, pe un ton politicos, i-a solicitat Mioarei actele. La întrebarea ei ce s-a întâmplat, agentul de circulație a răspuns că organele de miliție au fost sesizate că o mașină cu același număr de îmatriculare circula prin Capitală și că dorește să verifice actele și seria motorului, după care a invitat-o să coboare din mașină. Mioara i-a spus că suntem invitați la o acțiune protocolară la Ambasada SUA și că, în consecință, suntem grăbiți. Plutonierul-major, fără să-i răspundă, s-a interesat cine sunt. Aflând că sunt soțul ei, mi-a făcut semn să cobor și eu din mașină. În același timp s-a adresat soției cu rugămintea să deschidă capota și portbagajul. Nebănuind nimic, am coborât scoțând din buzunar legitimația de serviciu pe care am întins-o milițianului. În acel moment din direcția opusă am zărit o Dacie 1310, de culoare albă, venind în mare viteză. Când a ajuns în dreptul nostru s-a oprit brusc și din ea au sărit trei persoane. Am recunoscut imediat pe lt.-colonelul Gheorghe Manea și lt.-major Constantin Fătu care s-au repezit la mine, m-au înșfăcat de subțiori, iar o a treia persoană m-a strâns de beregată, eu rămânând cu gura deschisă și respirând greu. Luat prin surprindere, nu am mai putut schița niciun gest de împotrivire. Manea și persoana pe care nu o mai văzusem niciodată m-au împins cu forța pe bancheta din spatele mașinii albe înainte ca eu să fiu în stare să-i fac vreun semn sau să-i spun o singură vorbă Mioarei. Cu Fătu la volan mașina a început să gonească în mare viteză pe străzile întunecate ale orașului spre o direcție necunoscută. Capul îmi vuia. Căutam febril o soluție, o ieșire din situație deși îmi dădeam perfect seama că „totul s-a terminat" din moment ce hârtiile rămăseseră asupra mea. Încercam cu mare greutate să-mi păstrez echilibrul, spunându-mi mereu că trebuie să fiu calm și să mă aștept la orice!

Preocupat de aceste gânduri l-am auzit deodată pe Fătu comunicând cuiva prin radio că „obiectivul a fost recuperat", aluzie la faptul că fusesem arestat. Continuam să rămân imobilizat. Cu coada ochiului căutam să desluşesc străzile pe care gonea maşina. La un moment dat am recunoscut magazinul UNIREA şi mi-am dat seama că ne îndreptăm spre Calea Rahovei, unde ştiam că se afla Direcţia de Cercetări Penale a Securităţii. Într-adevăr, la numerele 37–39 se afla o clădire ce semăna cu o şcoală construită în anii regimului comunist. În spatele ei şi la subsoluri, pe mai multe nivele se afla o închisoare. Oficial clădirea aparţinea Direcţiei de Cercetări Penale a Inspectoratului General al Miliţiei. În realitate însă jumătate din clădire aparţinea Securităţii şi avea o închisoare proprie, separată de cea a Miliţiei. Acolo erau deţinuţi şi anchetaţi opozanţii regimului.

După câteva minute maşina s-a oprit în faţa unei porţi mari de fier care s-a deschis automat şi Dacia în care ne aflam a pătruns în curte fiind imediat înconjurată de trei-patru militari înarmaţi, aparţinând trupelor de securitate. Când am fost scos din maşină, unul dintre ei s-a repezit la mine şi mi-a pus cătuşe la mâni în timp ce necunoscutul, ţinându-mă de ceafă, mă împingea spre clădirea din faţă. Am urcat, mai mult îmbrâncit, câteva trepte şi m-am trezit într-un coridor întunecos şi aparent fără sfârşit pe care l-am traversat însoţit de un alai agitat de persoane, format din civili şi militari. Deodată, undeva la capătul coridorului, în faţa unei uşi deschise, toată lumea s-a oprit, iar cel care mă ţinea de ceafă m-a împins înainte. Lumina puternică m-a izbit în faţă şi pe moment am fost practic orbit, rămânând în mijlocul încăperii. Starea de orbire nu a durat decât câteva secunde, după care am început să desluşesc obiectele şi figurile care mă înconjurau. În spatele unui birou am zărit un bărbat în vârstă, într-un costum albastru cu dungi albe subţiri. Avea părul puţin albit şi mă fixa insistent. Cu trecerea timpului am aflat că era lt.-col. Marinescu, şeful grupului de anchetatori al Direcţiei de Cercetări Penale a Departamentului Securităţii Statului, un adevărat cameleon, care reuşea doar în câteva momente să se transforme dintr-o persoană politicoasă, chiar mieroasă într-o brută capabilă să folosească toate mijloacele

avute la îndemână pentru a-şi atinge scopul urmărit, şi care avea pe conştiinţă sute şi sute de persoane, victime ale anchetelor, bătăilor şi altor abuzuri la care fuseseră supuse de grupul de anchetatori pe care îl conducea în numele unei dictaturi şi al unui sistem inuman.

Materialul găsit...

După un moment, lt.-col. Marinescu a întrerupt tăcerea şi pe un ton tăios a dat ordin să fiu percheziţionat.

Toate buzunarele mi-au fost întoarse pe dos. Pe o masă alăturată au pus tot ce aveam asupra mea, inclusiv invitaţia din partea Ambasadei SUA şi materialul pregătit pentru a-l transmite în timpul recepţiei. Bineînţeles că aceste din urmă obiecte au atras imediat atenţia lt.-col. Marinescu. Prima dată a studiat invitaţia pe toate feţele după care a aruncat-o pe masă fără comentariu. Apoi a întins mâna spre material, desfăcându-l. Fiind conştient de conţinut, i-am urmărit cu atenţie expresia feţei. După ce şi-a aruncat privirea asupra primelor două pagini am văzut cum i s-a urcat sângele la cap. S-a ridicat brusc şi fără să mai aibă răbdare să-l citească până la capăt, s-a repezit la uşă şi l-a predat unei persoane care stătea acolo, şoptindu-i ceva precipitat la ureche. Când acesta a dispărut, lt.-col. Marinescu a dat ordin să fie chemat medicul, care a apărut în câteva secunde, evident avertizat de o astfel de posibilitate.

Era o femeie de statură mijlocie, cu părul roşcat şi cu o faţă pistruiată. S-a apropiat de mine şi mi-a cerut să deschid gura; cu o pensetă a început febril să-mi examineze dantura, forţând fiecare carie, fiecare lucrare dentară pe care o aveam. Atingerea nervilor cu penseta o simţeam ca pe nişte ace care îmi pătrundeau în creier. Mi-a străfulgerat atunci un gând, care nu o dată m-a amuzat ulterior, şi anume că cei care mă arestaseră se temeau ca nu cumva să am ascunsă în dantură vreo fiolă cu otravă. Numai aşa se explică faptul că în primele momente după ce am fost arestat şi adus la Rahova s-a făcut apel la un medic stomatolog. Parcă pentru a-mi confirma bănuiala, ea a forţat penseta între cei doi dinţi din

față spărgându-i, după care vădit nemulțumită și cu un zâmbet ironic pe buze, s-a întors către lt.-col. Marinescu care o urmărea încordat și i-a făcut semn că nu a găsit nimic. Închizând gura am simțit sângele cald care mă îneca.

Măsura luată de-a fi controlat nu era fără temei. Au existat cazuri când cei arestați au preferat să se sinucidă decât să se lase anchetați și torturați. Nu exclud, de asemenea, că unii dintre cei prezenți să fi fost la curent și cu cazul diplomatului sovietic Alexander Ogorodnik care în 1977 fusese arestat pentru colaborarea cu americanii. După ce a fost confruntat cu probe concrete Ogorodnik a cerut stiloul ce îl avea asupra sa în momentul arestării pentru a-și scrie declarația. Odată intrat în posesia stiloului a înghițit otrava ascunsă în el, murind în următoarele clipe, spre stupefacția anchetatorilor care nu au mai putut face nimic.

Pe parcursul anchetei mi-am dat seama că în afara fiolei, Securitatea era și în căutarea unui eventual aparat minuscul de transmisie. Negăsirea acestora, evident, a produs dezamăgire în rândul celor care au urmărit „eforturile nobile" depuse de acea ființă îmbrăcată în halat alb.

A urmat dezbrăcarea la pielea goală și cercetarea corpului. Executam în tăcere comenzile care mi se dădeau și pe care le auzeam venind parcă de undeva din depărtare. Încercam cu mare greutate să-mi ordonez gândurile și să-mi stăpânesc durerea provocată de spargerea dinților. După ce am fost îmbrăcat într-o salopetă de culoare gri, lt.-col. Marinescu a dispus să vină fotografii. Noul ordin a avut darul să mă scoată din letargia în care mă aflam. Am început să fiu din nou atent și să mă concentrez asupra a tot ce se petrecea în jurul meu. Am constatat cu surprindere că pe masă erau aranjate, ca la expoziție, obiectele găsite asupra mea, inclusiv buletinul de identitate, legitimația Ministerului Afacerilor Externe și invitația la recepția ambasadorului american. Lipsea numai materialul menționat pe care lt.-col. Marinescu îl transmisese

deja cuiva. De asemenea, în colțul încăperii i-am zărit pe Manea și Fătu angajați într-o discuție aprinsă cu doi civili. Văzând că mă uit la ei, Manea a ridicat mâna dreaptă apostrofându-mă:

— După cum vezi nu există crimă perfectă!

M-am făcut că nu-l aud. De altfel, încă în timpul când mă aflam în mașina care gonea nebunește spre Rahova, îmi propusesem să nu vorbesc din proprie inițiativă și, în măsura posibilului, să evit orice fel de discuții cu cei care mă arestaseră. Fotografii și alte persoane cu camere video, care au venit la ordinul lt.-col. Marinescu m-au fotografiat din față, din profil și alături de masa unde erau expuse obiectele găsite asupra mea. Pe unii dintre ei îi știam din vedere, fiind participanți obișnuiți la diferite acțiuni oficiale. Își făceau automat meseria, în tăcere, având fețe inexpresive.

Deodată, ușa s-a deschis brusc și în cameră a dat buzna un om de statură mică, îmbrăcat într-un costum maro, cu o față congestionată de furie și având într-o mână ochelarii, iar în cealaltă materialul găsit asupra mea. Cei de față, inclusiv lt.-col. Marinescu, au luat poziția de drepți. Mi-am dat imediat seama că urma să am de-a face cu o persoană mult mai importantă decât până atunci. Fluturându-mi materialul în fața ochilor acesta a început să țipe:

— Văd că ne-ai amestecat și pe noi în toată această afacere!, aluzie la informația din material potrivit căreia Combinatul Poligrafic Casa Scânteii se afla în stare de alertă sub controlul organelor de Securitate. Constatând că îl ignor, practic, a continuat să țipe:

— Nu vrei să vorbești?, după care fără să mai aștepte o eventuală reacție din partea mea, m-a amenințat: O să vorbești, toți au vorbit, nimeni nu a rezistat aici!

Privindu-l cum urla și se agita, în timp ce ceilalți continuau să rămână în poziția de drepți, mi-am amintit de povestirile lui „ Bubu", care trecuse prin situații similare, și care nu uita niciodată să sublinieze faptul că în asemenea momente, cel mai înțelept lucru era tăcerea.

— De unde ai informația cu privire la grupul de ziariști de la *România Liberă* și cui trebuia să transmiți materialul?, s-a răstit el pe un ton și mai amenințător. Văzând privirea

mea care nu spunea nimic, a ridicat mâna dreaptă și îndreptând degetul arătător către mine a urlat:

— Ești un criminal, un trădător, și un glonț ar fi prea puțin pentru ce ai făcut!, după care, trântind materialul pe masă, a ieșit din cameră val-vârtej, însoțit de lt.-col. Marinescu.

Abia după câteva luni i-am aflat numele, deși a fost extrem de activ pe parcursul anchetei la care am fost supus. Aproape zilnic îmi amintea pe un ton arogant și amenințător faptul că șefii lui și însuși „tovarășul" (aluzie clară la Ceaușescu), care erau la curent cu desfășurarea anchetei, așteptau „noi" recunoașteri de la mine. Este vorba de colonelul Pătru Murariu, locțiitorul șefului Direcției de Cercetări Penale; șeful Direcției colonelul Vasile Gheorghe aflându-se în convalescență în prima parte a anului 1989.

Revenind în cameră, lt.-col. Marinescu a început să țipe la mine ca să mă apropii de masă și să mă aplec asupra obiectelor aflate pe ea. Întrucât nu am dat curs solicitării lui și nu m-am mișcat, a făcut semn unuia dintre cei prezenți să mă „ajute" să-i execut ordinul. Acesta m-a împins până la masă și, în timp ce se auzea clinchetul aparatelor de fotografiat, mi-a înclinat cu forța capul cu fața spre masă.

— Aveți grijă, i-a avertizat el pe un ton sever pe fotografi și pe cei cu camere video, ca din fotografiile pe care le faceți să rezulte în mod clar că privește cu atenție la obiectele aflate pe masă.

După plecarea fotografilor, în încăpere au rămas numai trei–patru persoane. Una dintre ele a început inventarierea obiectelor, de la ceasul meu de mână până la documentul găsit asupra mea. Toți se aflau însă într-o stare de agitație, în parte și datorită telefonului al cărui zbârnâit nu mai contenea. În ceea ce mă privește, rămăsesem nemișcat cu privirea ațintită pe peretele din față și cu gândul la ce va urma. Căutam să-mi păstrez calmul și să adopt o atitudine cât mai pasivă față de ceea ce se întâmpla în jurul meu.

Începutul nesfârșitelor interogatorii...

După terminarea inventarierii obiectelor, lt.-col. Marinescu a dat dispoziție să mi se pună din nou cătușele la

mână, după care mi-a făcut semn să mă așez la o măsuță care se afla în colțul din dreapta al camerei. În momentul în care m-am așezat, întrebările au început să curgă una după alta:

— Cu cine trebuia să te întâlnești la recepție și cui trebuia să predai materialul? Pentru cine lucrezi? Cine mai este implicat? De unde știi de ziariștii de la *România Liberă*?

Avea tonul ridicat, puțin pițigăiat și agita mereu stiloul în direcția mea. Era evident că se afla sub presiunea superiorilor care, probabil, îi ordonaseră să obțină recunoașterea vinovăției cât mai repede. Trecerea timpului însă, datorită refuzului meu de a vorbi, îi crea o stare de iritare și nervozitate care era tot mai vizibilă și pe care vocea i-o trăda. Monologul lui, pentru că în acele momente era singurul care vorbea — eu și ceilalți prezenți în cameră păstrând o tăcere desăvârșită —, era o combinație între întrebările de genul menționt mai sus și proferarea pe un ton agresiv și vădit iritat a amenințărilor de folosire a metodelor de tortură, de trimitere în fața plutonului de execuție, însoțite invariabil de cuvintele „până la urmă tot o să vorbești!" Văzând că nu reacționez în niciun fel, s-a apropiat de mine și mi-a spus de data aceasta pe un ton calm că este în interesul meu să vorbesc. Mi-a spus, de asemenea, că dacă colaborez cu ei, în sensul oferirii de informații din care să rezulte că și alții sunt angajați într-o astfel de activitate și, în general, în acțiuni împotriva regimului, atunci soarta mea va fi „substanțial ușurată". M-am gândit atunci că s-ar putea să facă aluzie la grupul inițiat de Apostol, dar am respins această idee, continuând să tac.

— Dacă nu mă crezi și ai îndoieli cu privire la ce îți spun, atunci citește aceste paragrafe de legi și mi-a pus în față o carte, probabil Codul Penal, deschisă la o anumită pagină, după care a continuat: Vezi aici scrie că dacă colaborezi ai dreptul la circumstanțe atenuante; gândește-te, este în interesul tău! Lăsând cartea pe măsuța mea s-a întors la biroul său.

Schimbarea de ton de la amenințări la promisiuni nu m-a impresionat nici atunci în primele minute și ore ale anchetei, și nici ulterior pe parcursul atâtor interogatorii. În consecință, am ignorat cartea deoarece în mintea mea o colaborare

cu ei era exclusă. De asemenea, mi-am repetat de mai multe ori în minte că nu trebuia, sub nicio formă, să implic pe alții în situația în care am ajuns. De fapt pe nimeni: familia, prietenii, grupul lui Apostol sau alții care acționau împotriva regimului. Eram însă conștient totodată de faptul că tăcerea mea nu putea să dureze prea mult și că inevitabilul trebuia până la urmă să se producă. Problema căreia trebuia să-i fac față era numai ce urma să le spun.

Citisem mult de-a lungul anilor despre anchetele KGB-lui și ale Securității, multiplele metode folosite, inclusiv tortura. De asememea, avusesem prilejul să discut, atât în timpul studiilor efectuate la Moscova, cât și în țară, cu o serie de persoane, care au trecut prin astfel de situații și experiențe. Una dintre ele a fost tatăl meu. În consecință eram avertizat și nu-mi făceam niciun fel de iluzii cu privire la capacitatea organelor de anchetă de a obține mărturisiri și declarații din partea arestaților, la nevoie chiar prin folosirea mijloacelor de tortură. Întotdeauna — așa cum experiența a demonstrat-o în trecut — în majoritatea covârșitoare a situațiilor era vorba doar de o anumită perioadă de timp până când cel arestat consimțea să vorbească.

În timp ce lt.-col. Marinescu continua să mă bombardeze cu tot felul de întrebări și amenințări, îmi reveneau în minte cele citite și unele situații concrete. De asemenea, mereu îmi apăreau și dispăreau în fața ochilor imaginea Mioarei, a copiilor mei, Oana și Andrei, de parcă voiau să-mi spună ceva. Gândul că puteam să nu-i mai revăd niciodată mă înnebunea, iar inima mi se strângea de durere. Apoi pentru câteva clipe mi-a apărut imaginea lui Bubu, însoțită de frânturi din discuțiile purtate împreună pe marginea anchetelor la care fusese supus în vara anului 1958. Aveam impresia că atunci îmi vorbea și îmi spunea că în primele ore ale anchetei esențialul era să nu-ți pierzi răbdarea și calmul, să nu te lași copleșit de situație. Mi-am amintit cum îmi spunea că majoritatea anchetatorilor, în dorința lor de a-i determina pe cei arestați să vorbească, aveau obiceiul ca încă

de la început să se năpustească asupra victimelor lor, amenințându-le cu bătaia, tortura și aplicarea unor pedepse aspre, cu scopul de a le crea o stare de nesiguranță și disperare. Când se convingeau că cei arestați sunt suficient de timorați, chiar înfricoșați, anchetatorii treceau la tactica avansării de propuneri, chipurile de natură să le ușureze situația în cazul în care victimele lor se hotărau să vorbească sau și mai mult, să coopereze cu ei. În trecut — așa cum bine se cunoaște — foarte mulți din cei arestați au căzut pradă acestei tactici. De asemenea, sunt mii și mii de exemple când victime ale „justiției" comuniste din diferite motive — inclusiv naivitate, lașitate sau disperare — au fost până la urmă dispuse să coopereze cu călăii lor, transformându-se astfel, cu sau fără voia lor, în instrumente ale puterii împotriva propriilor concetățeni, prieteni și uneori chiar împotriva membrilor propriilor familii, în speranța împlinirii promisiunilor ce le-au fost făcute în timpul anchetelor. Este greu de imaginat și de descris umilirea și suferința la care a fost supusă ființa umană ca urmare a metodelor perfide, diabolice și inumane aplicate cu zel, sadism și fanatism de creatorii „terorii roșii" și a așa-zisului „om nou". Și când te gândești că toate acestea se făceau în numele unei societăți „superioare" și ai unei lumi „mai bune și mai drepte"

Adevărata dimensiune a tragediei umane generată de comunism nu poate fi pe deplin înțeleasă fără înțelegerea cruzimilor pe care sistemul s-a sprijinit.

Știam, de asemenea, de la cei care trecuseră prin astfel de momente, că primele ore ale anchetei prezentau uneori și unele avantaje pentru cei arestați în condițiile în care aceștia reușeau sub tirul amenințărilor și chiar al bătăilor, să-și mențină gândirea clară. Era vorba de faptul că anchetatorii, din dorința de a-și impresiona victimile, erau dispuse, din când în când, să dezvăluie în mod deliberat, unele date sau informații legate de activitatea lor. Se urmărea astfel, pe de o parte, crearea impresiei că știu totul despre victimele lor, iar pe de altă parte, insuflarea acestora cu sentimentul că orice

rezistență din partea lor era practic inutilă. De aceea, în acea atmosferă apăsătoare, încercam din răsputeri să dau ascultare sfatului dat de tata de a rămâne calm, practic indiferent la amenințările ce mi se aduceau, deși recunosc că nu îmi era ușor, având în vedere că eram deja terorizat, în final, de perspectiva plutonului de execuție. Sau poate tocmai spectrul pedepsei capitale m-a îndârjit și mai mult, făcându-mă să nu mă las copleșit și provocat de lt.-col. Marinescu.

Era însă și un alt aspect de importanță crucială care mă frământa în acele clipe de tensiune și de incertitudine și anume documentul găsit asupra mea al cărui conținut vorbea de la sine și pe care nu-l puteam nega. Evident, existența documentului mi-a complicat de la început situația, făcând-o extrem de dificilă, practic fără ieșire. De aceea, prin tăcerea mea nu urmăream altceva decât să câștig timp. Pe de o parte doream să aflu, în măsura posibilului, din întrebările care mi se puneau ce a determinat arestarea mea și, în general, ce se știa despre activitatea mea. Mă întrebam dacă nu cumva mobilul arestării era legat de discuția avută cu tata cu o seară înainte. Pe de altă parte, aveam nevoie de timp pentru a-mi contura cât de cât poziția ce urma să o adopt. Mă aflam, de fapt, prins în menghina necruțătoare a incertitudinii. Frământat de aceste gânduri l-am auzit deodată pe lt.-col. Marinescu spunând:

— Tot nu te-ai hotărât să vorbești?

— Ba da, am răspuns eu, căutând astfel să mai câștig timp.

— Atunci vorbește! mi-a poruncit el. Spune cui trebuia să transmiți informația cu privire la arestarea grupului de ziariști de la *România Liberă* și unde lucrează cumnatul?

În documentul găsit asupra mea menționam că informația respectivă o cunoșteam de la cumnatul meu. Fără să mai aştepte răspunsul meu, lt.-col. Manea, care nu părăsise încăperea, a intervenit spunând că Gheorghe Zamfir, cumnatul meu, lucra tot în Ministerul Afacerilor Externe.

Luați imediat legătura cu el, a ordonat lt.-col. Marinescu, apoi, întorcându-se către mine, m-a întrebat de data aceasta pe un ton mai calm:

— Cu cine trebuia să te întâlnești la recepție?

— Cu nimeni, am răspuns eu, uitându-mă direct în ochii lui.

— Cu nimeni? a ridicat el vocea.

— Cu nimeni, am răspuns eu din nou.

— Atunci — a întrebat el — poate că urma să te întâlnești cu cineva după terminarea recepției?

Deși răspunsul meu negativ și la această întrebare l-a nemulțumit profund, el continua să facă un efort major de a se stăpâni și de a crea, pe cât posibil, o atmosferă mai puțin tensionată — de natură, eventual, să mă determine să fiu mai deschis. Trecuseră deja câteva ore de la arestarea mea și, în afara documentului menționat, el nu a fost în măsură să mai raporteze alte informații superiorilor săi care îl sunau în permanență.

— Nu are rost să te încăpățânezi! Știm totul despre tine, te urmărim de mult.

— Dacă știți totul, atunci de ce mă întrebați?

— Domnule Răceanu — l-am auzit pentru prima dată în acea seară spunându-mi pe nume — cred, de altfel, sunt convins, că încă nu realizezi pe deplin gravitatea situației în care te afli! De aceea te sfătuiesc să nu fii obraznic și să nu faci pe deșteptul cu noi, ci să răspunzi la întrebările pe care ți le punem. În caz contrar, vom fi obligați să folosim și alte metode pentru a te determina să vorbești!

Întrucât nici de data aceasta nu am reacționat la apelul făcut de el, a continuat să-mi spună că de fapt el și colegii lui de față „îmi vor numai binele", că nu doresc să folosească alte metode și că, în general, menirea lor era aceea de a mă ajuta și de a-mi ușura situația în care mă aflam.

— De aceea, a afirmat el, vrem să auzim direct de la tine cu cine trebuia să te întâlnești pentru a preda materialul?

Privindu-l din nou în față i-am răspuns sec:

— Cu nimeni, nici în timpul recepției, și nici după aceea.

Pentru un minut-două s-a lăsat o tăcere apăsătoare. Apoi lt.-col. Marinescu, luând în mână materialul și în liniștea ce se așternuse, m-a întrebat vorbind rar și cu o voce apăsată:

— Atunci ce aveai de gând să faci cu el?

Mă uitam la el fără să răspund. Știam că mai devreme sau mai târziu voi fi pus în fața unei asemenea întrebări. Efectiv în acele clipe încordate nu-mi trecea prin cap nicio idee de care aș fi putut să mă agăț. Pur și simplu stăteam și priveam în gol. Deodată, spre surprinderea mea, mi-am auzit propria voce spunând:

— Aș vrea să stau de vorbă cu un avocat.

Cererea mea a avut efectul unei bombe! Lt.-col. Marinescu, care își reluase locul la birou, s-a lăsat pe spate cu ochii holbați la mine de parcă i-aș fi dat cu o măciucă în cap. În timp ce ceilalți mă priveau și ei cu stupoare, nevenindu-le să creadă ce aud, el a reacționat violent urlând:

— Ce vreeei?

— Vreau — am prins eu curaj văzându-i descumpăniți — să stau de vorbă cu un avocat, deși în sinea mea îmi dădeam seama nu numai de absurditatea solicitării, dar și de faptul că era în totală contradicție cu însuși instituția în care mă aflam. Sfidarea mea l-a scos din fire.

— Vrei avocat? — a repetat el furios. Apoi, întorcându-se spre Manea și ceilalți prezenți în cameră, a continuat indignat: Auziți ce vrea trădătorul și criminalul ăsta? Un avocat! și amenințându-mă cu stiloul a strigat:

— Păi o să-ți dăm noi unul ca să te saturi de el, dar nu înainte de a-ți împrăștia creierii și mucii pe toți pereții pe care îi vezi! Mă auzi, trădătorule?

În fine, fiara și bestia din el se declanșaseră, aducându-mă la realitate și reamintindu-mi că mă aflam într-o lume despre care citisem și auzisem, dar pe care de fapt nu o cunoșteam și în care nu fusesem niciodată.

În furia declanșată de lt.-col. Marinescu am realizat în acea seară că pentru mine nu mai exista o cale de întoarcere și că trebuia să mă aștept la un drum lung, extrem de dur și anevoios, practic fără speranțe! În acele momente, am realizat că între mine și cei de afară se interpusese acea faimoasă și rău famată „cortină de fier" împotriva căreia am acționat ani de zile.

4
Începutul anchetei, legenda „recrutării" și un personaj imaginar

Hărțuiala și tensiunea la care am fost supus în orele după ce am fost arestat nu mi-au permis, cu excepția deciziei luate de a nu implica pe nimeni, să stabilesc o anumită conduită în legătură cu poziția ce urma să o adopt în cadrul anchetei.

Abia după ce am fost introdus în celulă, mult după miezul nopții, aş spune chiar spre dimineață, deși era întuneric beznă, am putut pentru prima dată să-mi adun gândurile și să reflectez cu calm — atât cât s-a putut în circumstanța dată — asupra situației în care mă aflam. Deși eram extenuat, practic la capătul puterilor — tâmplele îmi zvâcneau neîncetat provocându-mi mari dureri de cap, iar periodic mi se lăsa ceața pe ochi —, mi-am zis că esențialul în acele momente era să mă clarific cu mine însumi, înainte ca panica și disperarea să pună eventual stăpânire pe mine. Și astăzi când scriu aceste rânduri mă întreb cum de nu am adormit imediat după atâtea ore chinuitoare, ci am reuşit în schimb — pentru o bună perioadă de timp — să mă concentrez. Au fost poate clipele cele mai dificile pe care le-am petrecut în singurătatea celulei nr. 9, când am fost nevoit să-mi mobilizez întreaga-mi ființă, punând-o la grea încercare, ținând seama de starea fizică și mai ales psihică în care mă aflam. Ele însă nu au fost irosite în zadar, deoarece concluziile la care am ajuns în acele momente mi-au ghidat comportarea pe întreaga perioadă a anchetei la care am fost supus.

Prima concluzie a fost aceea că mă aflam într-o situație fără ieşire. Îmi era clar că documentul găsit asupra mea mă incrimina și că, în consecință, urma să fiu supus unor lungi și

chinuitoare interogatorii. Eram convins că pentru obținerea mărturisirilor mele Securitatea va folosi toate mijloacele avute la dispoziție. Nu excludeam nici bătaia și nici tortura! Amenințarea lt.-col. Marinescu că îmi vor fi „împrăștiați" pe toții pereții „creierii și mucii" încă îmi mai răsuna puternic în urechi! În consecință, psihic trebuia să fiu pregătit pentru orice! Mă întrebam numai cât puteam să rezist?

Cea de a doua concluzie a fost aceea că nu trebuia să implic pe nimeni, cu alte cuvinte, să continui să subliniez că am acționat singur și să-mi asum astfel toată responsabilitatea pentru ceea ce am făcut. La data arestării știam de inițiativa lui Apostol, de atitudinea extrem de critică la adresa dictaturii a unui număr mare de persoane, unele din ele angajate în acțiuni concrete împotriva regimului. Mi-am spus că indiferent ce mi se va întâmpla, indiferent de amenințările la care voi fi supus, va trebui să nu dau dovadă de slăbiciune și să nu cedez. Eram conștient că un singur cuvânt, o singură aluzie din partea mea ar fi pus în pericol soarta acestor oameni și a familiilor lor.

Trebuie să recunosc că nu întotdeauna, pe parcursul interogatoriilor, am reușit să mă mențin în limitele pe care mi le impuneam. De fapt, să fiu sincer, mi-a fost și imposibil. Deși am avut unele momente de slăbiciune sub presiunea anchetei, nu am cedat niciodată când a fost vorba de soarta unor oameni! Am refuzat categoric să implic pe cineva, deși de câteva ori am fost pus în situații extreme.

Astfel, cândva, la sfârșitul lunii martie, am fost scos după miezul nopții la anchetă. În cameră se afla numai col. Murariu care m-a avertizat că dacă a doua zi dimineața nu voi veni cu declarații care să conțină „elemente noi și importante" vor fi obligați — avea în vedere organele de represiune — să ia măsuri drastice, printre care, arestarea soției și trimiterea fiului meu Andrei la un orfelinat.

Ne-am săturat de povești. Ai timp de gândire până mâine dimineața. Anchetatorul a primit ordin să te asculte, deci

inițiativa îți aparține. Dacă până la ora zece nu ai vorbit, soția și băiatul vor suferi consecințele! Ai înțeles?

Am dat din cap afirmativ, după care col. Murariu a dispus să fiu dus înapoi în celulă.

În noaptea aceea nu am dormit prea mult, aproape deloc. M-am întrebat la început ce a vrut să spună prin afirmația că „ne-am săturat de povești". Însemna oare că nu au dat crezare celor declarate de mine până atunci? Sau poate că era vorba numai de o manevră tactică pentru a mă teroriza și înfricoșa și mai mult? Nu știam ce să cred. Oricum amenințarea la adresa soției și a lui Andrei m-a speriat așa de tare încât am început să mă gândesc ce aș fi putut să le mai spun pentru a-mi salva familia. Mi-am dat repede seama că singurul lucru care mai mult ca sigur că i-ar fi satisfăcut, ar fi fost să le dau nume de persoane care se opuneau regimului. Rezistasem până atunci. Acum însă, lungit în pat, cu fața la perete, cu gândul la familie și cu lacrimi în ochi, am simțit, pentru prima dată de când am fost arestat, că începuseră să mă lase nervii. M-am frământat mult. Întrucât nu am putut să ajung la nicio concluzie, deoarece ideea că trebuia să sacrific pe cineva mă paraliza pur și simplu, mi-am zis să las pentru dimineață luarea unei decizii. Când m-au trezit și am fost dus la anchetă știam exact ce aveam de făcut. Maiorul Gheorghe Cotoman[1] — care începând cu a doua zi după ce am fost arestat și până la eliberarea mea de la Rahova a fost principalul meu anchetator — stătea la biroul său și mă privea fără să scoată o vorbă. Evident, primise ordinul să nu inițieze nicio discuție cu mine și să aștepte ca eu să vorbesc. Eu însă am tăcut. Am stat așa multă vreme. În final, Cotoman s-a hotărît să vorbească:

— Am înțeles că ai să-mi spui ceva. Aștept. Timpul se apropie. Sper că te-ai gândit la familie.

Am răspuns că tăcerea mea se datora faptului că pur și simplu nu înțelegeam ce „elemente noi și importante" se voiau de la mine, în condițiile în care eu le declarasem până atunci tot adevărul. În timp ce-i explicam, îmi dădeam seama că cele spuse de mine nu erau de natură să-l convingă și cu atât mai mult să-mi ușureze situația, dar vorbind nu aveam ce pierde, dimpotrivă, câștigam timp. După ce m-a ascultat,

Cotoman s-a ridicat de la birou și s-a plimbat câteva minute prin cameră. Apoi s-a întors către mine și în timp ce eu mă așteptam să urmeze o cascadă de reproșuri și amenințări, l-am auzit spunându-mi calm:

— Atunci să reluăm ancheta.

În acea clipă am simțit că mă părăsesc brusc puterile iar picioarele au început să-mi tremure ușor. Stătusem până atunci într-o teamă și o încordare permanentă, și când colo totul nu fusese decât un bluf!

Când am ieșit din închisoare aveam să aflu că nimeni nu fusese arestat din cauza mea, nici din Ministerul Afacerilor Externe, nici de la alte instituții. Nimeni în afară de familie nu a suferit de pe urma „actului meu de trădare", colegii mei din minister păstrându-și, în continuare, gradele diplomatice și salariile intacte. De multe ori în ultimii ani m-am întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă aș fi cedat și aș fi făcut jocul anchetei incriminând pe unii și pe alții și, de fiecare dată, un fior rece mi-a trecut prin șira spinării.

Cea de-a treia concluzie ținea de urmărirea stabilirii unei linii pe care ar fi trebuit să o urmez în cadrul mărturisirilor privind colaborarea cu americanii, evitând pe cât posibil declarații contradictorii care mi-ar fi putut complica la infinit situația. Eram cât se poate de conștient că anchetatorii nu vor întârzia să verifice declarațiile mele, căutând să exploateze la maximum orice nepotrivire, orice fisură, și încercând astfel, încă din primele zile, să-mi înfrângă orice încercare de a rezista. Nu îmi era însă clar în acele momente cum urma să realizez acest obiectiv. Un lucru era clar: trebuia să mă decid încă în acea noapte dacă să le spun adevărul că am intrat în această colaborare voluntar, și motivele care m-au determinat să aleg această cale sau să avansez teza că am fost recrutat ca urmare a unui șantaj la care am fost supus și, în consecință, a slăbiciunii de care am dat dovadă într-o anumită situație. Știam că dictatorul și Securitatea făceau o distincție în această chestiune. Una era să recunoști că te-ai oferit să cooperezi voluntar, ceea ce implica de la început și existența

componentei ideologice, deci un adversar conștient al regimului, și alta să fi fost recrutat ca rezultat al unui șantaj. Mi-am spus că recunoscând actul voluntar îmi semnam pe loc condamnarea la moarte. În consecință, sperând să-mi ușurez situația, am luat decizia să declar că am fost „recrutat", idee pe care am susținut-o până la capăt și care, așa cum rezultă din rechizitoriul Procurorului militar, a fost acceptată de anchetă. De asemenea, pentru a scăpa de presiunea de moment a anchetei mi-am propus să furnizez celor care mă interogau date referitoare la unele informații chipurile că le-aș fi transmis părții americane, concentrându-mă în acest sens pe anumite evenimente ușor verificabile cum ar fi fost, de exemplu, vizitele dictatorului în unele țări din Asia și Africa.

O altă problemă care m-a frământat în acele momente, precum și în următoarele zile, a fost aceea de a găsi un subterfugiu care să-mi permită să comunic cu cei din afară. Am exclus de la început ideea că voi avea acces la familie. Cunoșteam metodele Securității. La sprijinul unui avocat nu m-am mai gândit, ca urmare a răspunsului primit din partea lt.-col. Marinescu. Deși eram conștient că fusesem deja izolat, repetam mereu și mereu că nu trebuia să mă resemnez, ci dimpotrivă să caut o ieșire din această situație. Nu mi-a trebuit prea mult timp să ajung la concluzia că posibilitățile mele de a transmite celor de afară intenția de a rezista unei cooperări totale cu ancheta erau practic inexistente. Nu mă preocupa atât de mult problema grupului inițiat de Apostol, unde tăcerea mea urma să fie cel mai bun semnal al atitudinii mele, cât restul anchetei. Fiind la mâna Securității, aceasta putea să declare sau să pună orice pe seama mea, fără ca cineva să aibă posibilitatea să o contrazică. În fond, nu aș fi fost primul deținut cu care Securitatea ar fi procedat astfel sau de la care ar fi obținut declarațiile dorite. Cei care au trecut prin anchetele Securității știu foarte bine că un arestat putea fi adus în situația de a semna orice document, orice hârtie măsluită și că în momentul când obținem recunoașterea vinovăției nu mai era nevoie de o altă dovadă concretă pentru ca persoana respectivă să fie condamnată. În acele clipe, mi-am adus aminte că citisem demult o carte scrisă de un om de afaceri american ce fusese arestat în URSS, cândva,

la sfârşitul anilor '50, şi în care descria că, în timpul anchetei la care fusese supus de KGB, a fost averizat, spunându-i-se: „Chiar şi pe Dumnezeu l-am fi determinat să declare ceea ce vrem, dacă ar fi stat în scaunul în care stai acum." Ştiu că la timpul respectiv acest episod m-a impresionat mult. Nu aveam nicio îndoială că Securitatea, care pleca de la aceeaşi mentalitate, dispunea de mijloacele necesare de a obţine de la cei arestaţi ceea ce voia. Şi atunci mi-a venit în minte ideea: dacă Securitatea putea să obţină declaraţiile pe care le dorea, atunci şi eu puteam, la rândul meu, să le folosesc în scopul dorit. Şi astfel, pentru prima dată, m-am gândit la ele nu numai ca la un produs al mărturisirilor mele, ci şi ca la un mijloc de comunicare. Convins fiind că Securitatea va folosi declaraţiile şi confesiunile mele împotriva mea, la nevoie chiar în mod public, mi-am dat seama că eram în posesia unei şanse, poate unice, de a comunica cu cei de afară sau peste ani chiar cu viitorul, şansă pe care nu trebuia să o scap sub nicio formă.

În vederea realizării acestui obiectiv, mi-am propus ca în cadrul viitoarelor declaraţii să introduc date şi informaţii cu caracter fictiv, care în momentul în care ar fi devenit publice, ar fi constituit o dovadă pentru cei care cunoşteau realitatea că refuzasem o totală cooperare cu ancheta. Eram conştient că trebuia să acţionez cu multă prudenţă şi, în general, să folosesc această tactică în funcţie de reacţia celor care mă anchetau.

Aşa s-a născut ideea pe care am aplicat-o în cadrul interogatoriilor: dosarul întocmit în baza anchetei cuprinde suficiente exemple şi situaţii, produse ale imaginaţiei mele, pe care însă organele de anchetă le-au acceptat, dovadă că la proces ele au stat la baza condamnării mele la pedeapsa capitală. Mă voi opri numai la câteva exemple.

Legenda „Recrutării"...

Încă din primele ore ale interogatoriilor, col. Murariu şi lt.-col. Marinescu s-au năpustit asupra mea cu o serie de întrebări încercând — folosind atât vorbe blajine, cât şi un

limbaj dur din care nu a lipsit nici amenințarea cu pedeapsa capitală — să stabilească natura relațiilor mele cu partea americană, precum și durata acesteia.

Pentru câteva minute am stat tăcut, fără să răspund avalanșei de întrebări ce se revărsase asupra mea. Eram încă sub șocul arestării, eram extenuat, iar mâinile mă dureau teribil datorită faptului că erau în continuare legate la spate.

Profitând de starea în care mă aflam și mai ales de existența documentului găsit asupra mea, anchetatorii se grăbiseră să obțină, încă de la început, cât mai multe date cu privire la amploarea colaborării mele cu partea americană. În timp ce mă gândeam ce să le spun, l-am auzit pe lt.-col. Marinescu ridicând vocea, semn că începea să-și piardă răbdarea.

— Te întreb din nou, de când colaborezi cu americanii?

— Din 1984, am răspuns eu scurt, fără niciun alt comentariu. Era un an fictiv la care m-am gândit în timp ce mă asaltau cu întrebările și când m-am hotărît să nu le spun adevărul. M-am oprit asupra anului respectiv, deoarece, pe de o parte, am crezut că furnizând unele elemente legate de o serie de evenimente care s-au petrecut în acel an, aș fi putut justifica începutul colaborării cu americanii, iar pe de altă parte, pentru că în starea în care mă aflam nu am putut găsi o altă variantă. Acceptând pe moment cele spuse de mine, anchetatorii au decis să întrerupă interogatoriul.

Când am fost introdus în celulă, m-am trântit pe singurul pat aflat lângă peretele din fața ușii. Nici nu am apucat să mă întind cu capul spre peretele din stânga cum intri în celulă, când ușa s-a deschis brusc și gardianul stând în pragul acesteia a strigat cu o voce amenințătoare să-mi schimb poziția, cu alte cuvinte, să mă culc cu capul spre peretele din dreapta și de aici înainte să respect cu strictețe acest lucru. M-am conformat. Abia peste câteva zile am înțeles că în poziția respectivă eram mult mai ușor de supravegheat prin vizorul instalat în ușă. Era prima noapte pe care urma să o petrec în citadela Securității din Rahova. Așa cum am arătat mai sus, nu am adormit imediat, încercând să reflectez asupra situației în care mă aflam.

M-am trezit la auzul unor lovituri puternice în ușă, după care vizeta s-a deschis și gardianul a strigat „Scularea!"

Când am deschis ochii am constatat că celula era puternic luminată cu trei becuri fluorescente, care în toată perioada încarcerării mele la Rahova au continuat să rămână aprinse, fără întrerupere, cu excepția unei singure seri. Și atunci lumina s-a stins numai pentru aproximativ opt-zece secunde. Uitându-mă în jur am văzut o poliță montată în peretele din dreapta cum intri în celulă pe care am folosit-o drept masă, și unde îmi puneam mâncarea ce mi se introducea prin vizetă. Mult deasupra patului se afla un geam vopsit într-o culoare mată, cu o mică ferestruică; în stânga, chiar în dreptul ușii, se afla o latrină cu un robinet, practic la nivelul acesteia, și o instalație pentru duș. Apa caldă curgea o dată pe săptămână sau uneori o dată la două săptămâni, și numai pentru aproximativ treizeci-patruzeci de minute când puteai să faci un duș și, eventual, să speli lenjeria. Aerisirea celulei se făcea în timp ce mă aflam la interogatorii. De asemenea, o dată pe săptămână, de obicei sâmbătă după-amiaza, eram pus să spăl dușumeau. Întreaga încăpere putea fi parcursă de la un perete la altul în șase-șapte pași. În fiecare dimineață în jurul orei cinci gardianul bătea puternic în ușă strigând „scularea!", iar seara în jurul orei zece dădea stingerea.

Așa arăta celula nr. 9 care mi-a slujit drept unic sanctuar după lungi și chinuitoare interogatorii, mai ales în primele șase luni când am fost ținut în totală izolare.

În acea dimineață, noul meu anchetator, maiorul Gheorghe Cotoman, a început interogatoriul spunând că s-a consultat cu specialiști în materie care nu au crezut cele declarate de mine cum că aș fi început colaborarea cu americanii abia în 1984. După părerea lor această colaborare trebuia să fi început încă din perioada când am fost la post, la Ambasada Română din Washington. De asemenea, „specialiștii" au indicat că din declarație nu a rezultat modul cum s-a realizat cooperarea.

Trecuse prima noapte şi eram mai lucid. Cele spuse de anchetator nu m-au surprins. În sinea mea, mă aşteptam ca declaraţiile mele să fie analizate cu toată atenția, că voi fi confruntat în permanență cu fel de fel de întrebări și chiar dovezi. De asemenea, la data respectivă nu aveam nicio idee în legătură cu ce se ştia despre activitatea mea. Întrucât nu puteam prevedea cu ce voi fi confruntat aveam o anumită reticenţă de a răspunde imediat, mai ales că ajunsesem destul de repede la concluzia că anul 1984 nu va fi acceptat niciodată de „specialiştii" Securității care dirijau din umbră ancheta. Mă întrebam însă dacă poziţia lor era bazată pe anumite dovezi sau era rezultatul convingerii că stabilirea unei asemenea colaborări nu putea fi realizată decât în afara țării, în cazul meu în perioada cât am lucrat la Washington. De aceea, pentru a evita lungi interogatorii am venit în întâmpinarea anchetei şi am avansat o altă dată fictivă, primăvara anului 1977. Spre surprinderea mea nici această dată nu a fost acceptată. Anchetatorii au fost instruiți să exercite în continuare presiuni asupra mea să recunosc că această colaborare a fost stabilită mult mai devreme. Insistenţa lor m-a îngrijorat. Avansând anul 1977, m-am pus şi aşa din proprie iniţiativă într-o situaţie extrem de dificilă, deoarece, recunoaşterea unei colaborări de peste zece ani cu americanii putea ușor duce la lucrul de care mă temeam cel mai mult: pedeapsa capitală. În zilele ce au urmat, am căutat o ieşire. Eram în continuare decis să nu le spun adevărul. În acelaşi timp realizam că trebuia să avansez o dată care să fie acceptată de „specialiştii în materie". Primul gând m-a dus să le spun că de fapt colaborarea mea cu americanii a început încă din perioada octombrie 1959 – martie 1960 când m-am aflat într-o misiune temporară la Ambasada Română din Washington. Era perioada în care tatăl meu adoptiv se afla în închisoare fiind acuzat, în cadrul Plenarei CC al PMR din iunie 1958, ca „duşman al poporului", iar mama exclusă în cadrul aceleiaşi plenare din rândul membrilor supleanți ai CC al PMR. Eram deci într-o situație extrem de vulnerabilă de care partea americană ar fi putut profita uşor, recrutându-mă. Deşi m-am gândit serios la această variantă, în final, am renunţat la ea. Şi astăzi sunt convins că avansarea acestei

variante — care spre deosebire de cele privind anii 1984 şi 1977, ar fi fost mult mai uşor de explicat şi susţinut — ar fi explodat ca o bombă, cu urmări într-adevăr imprevizibile. Apoi m-am întors din nou la perioada anilor '70 petrecuţi la Ambasada Română din Washington. Încercam, în momentele când mă aflam singur în celulă, să găsesc o împrejurare, o situaţie de care să mă leg şi care, nu numai că ar fi justificat „recrutarea", dar mai ales ar fi putut fi şi uşor verificată de „specialiştii" Securităţii. Până atunci, deşi zilnic anchetatorii spuneau că anul 1977 nu era acceptabil, mi-am propus să nu mai avansez nicio altă perioadă care ar fi putut fi pusă din nou la îndoială. Timpul trecea iar presiunile însoţite de ameninţări se intensificau cu fiecare zi. Singurul element de încurajare pentru mine a fost constatarea că anchetatorii nu au venit, în afară de ameninţări, cu nicio dovadă concretă din care să rezulte că erau la curent cu momentul începerii colaborării mele cu americanii.

În aceste împrejurări mi-am amintit de vizita efectuată la Washington, în primăvara anului 1975, a colonelului Nicolae Ceauşescu, alias „Călin", fratele dictatorului, care în acea perioadă era şeful Serviciului de Cadre al Direcţiei de Informaţii Externe din cadrul Departamentului Securităţii Statului. În timpul vizitei am fost convocat la o şedinţă în cadrul căreia generalul Gheorghe Anghelescu, care funcţiona la ambasadă sub acoperire diplomatică de consilier, dar care în realitate era şeful rezidenţei spionajului român, m-a acuzat că folosind termenii „noi" şi „ei", eu făceam o distincţie între diplomaţii de carieră şi ofiţerii de informaţii care funcţionau sub acoperire diplomatică, subminând astfel activitatea lor. Acuzaţia era extrem de gravă, iar faptul că s-a făcut în prezenţa fratelului dictatorului îmi agrava şi mai mult situaţia. Am replicat că de fapt nu eu, ci generalul Gheorghe Anghelescu, prin întreaga lui comportare, a creat tensiunea care domnea în acea perioadă la Ambasada Română, în special în rândul personalului diplomatic. Era arogant, căuta să intimideze şi să terorizeze pe toată lumea, îndeosebi pe diplomaţii de carieră — în acea perioadă din aproximativ cincisprezece diplomaţi câţi erau la ambasadă, numai patru eram de carieră, restul fiind ofiţeri de informaţii — încercând

să creeze impresia că de fapt el era șeful oficiului diplomatic român la Washington și nu ambasadorul Corneliu Bogdan. În ultimă instanță, am afirmat eu, generalul Gheorghe Anghelescu era responsabil pentru distincția „noi" și „ei" Cele afirmate de mine nu constituiau o noutate, întrucât în trecut, în câteva rânduri, l-am înfruntat direct pe generalul Gheorghe Anghelescu în prezența altor membri ai ambasadei, unii din ei prezenți la ședință. Deși „ Călin" s-a abținut de la a face aprecieri, am părăsit ședința convins că voi fi trimis în țară. Lucru care însă nu s-a întâmplat. Reamintindu-mi acest episod, mi-am spus imediat că el putea constitui punctul de plecare în jurul căruia aș fi putut elabora o explicație plauzibilă a începerii colaborării cu americanii, invocând în primul rând starea de depresiune în care m-aș fi aflat după acuzațiile generalului Gheorghe Anghelescu. Vizita fratelui dictatorului la Washington se putea verifica ușor. De asemenea, nu era o problemă să se ia legătura cu membrii Ambasadei Române din acea perioadă. De fapt, nu eram singurul cu care se confruntase generalul Gheorghe Anghelescu. În plus, puteam să folosesc ca argument și faptul că în acea perioada mă aflam într-o anumită stare de neliniște și îngrijorare ca urmare a faptului că mama fusese operată de cancer la sân. Apoi, în jurul vizitei lui „Călin", am conceput o legendă cu privire la modul cum s-a realizat așa-zisa „recrutare" și în ce a constat așa-zisul „șantaj" efectuat asupra mea de partea americană. Ca urmare m-am decis:

Pe de o parte, pentru a da cât mai multă credibilitate legendei, să invoc unele relații pe care le-am avut în acea perioadă pe linia ambasadei și a căror existență era cunoscută și la București, printre care și pe Bernard Ramundo, director în Departamentul Transporturilor SUA.

Pe de altă parte, să introduc un personaj fictiv pe care l-am botezat Tom Harvey, care chipurile ar fi jucat un rol decisiv în procesul „recrutării" mele.

Întins în pat am întors pe față și pe dos de mai multe ori întreaga „legendă a recrutării mele" evaluând cu argumente pro și contra șansele ei de reușită. Până la urmă am ajuns la concluzia că faptele pe care urma să le prezint erau suficient de convingătoare pentru a demonstra împrejurările care au

dus la „recrutarea" mea. Apoi am adormit. A doua zi dimineața când gardianul a deschis vizeta somându-mă să mă îmbrac pentru a fi scos la anchetă, luasem deja decizia să le spun anchetatorilor că de fapt începutul cooperării mele cu americanii datează din toamna anului 1975. Hotărâsem, de asemenea, să nu renunț la ce urma să le spun, decât în situația în care anchetatorii mi-ar fi demonstrat contrariul cu dovezi concrete, ceea ce nu s-a întâmplat în timpul încarcerării mele la Rahova.

Maiorul Gheorghe Cotoman se afla la birou când am fost introdus în camera de anchetă. După ce m-am așezat la măsuța ce îmi era destinată, acesta a început să-mi spună că refuzând să declar adevărul nu făceam altceva decât să-mi complic și mai mult situația. Apoi a reluat argumentele anterioare potrivit cărora insistența mea pentru anul 1977 nu era credibilă. L-am ascultat fără să fac niciun comentariu. Când a terminat i-am replicat că înțeleg corect ce voia să-mi spună. Mai mult, am arătat că „îmi pare rău" că am irosit atâtea zile avansând diferite date, în loc să fi recunoscut încă de la început adevărul, ceea ce intenționam să fac în acea dimineață. Exprimând „speranța" că „recunoașterea adevărului, chiar cu întârziere" va fi luată în „considerare", am cerut ca „declarația" mea să fie „înregistrată" pe bandă de magnetofon. Ideea cu înregistrarea mi-a venit în minte în timp ce vorbeam, nu pentru că aș fi avut îndoieli că tot ce se vorbea în camerele de anchetă nu era înregistrat, ci pentru că am vrut să văd cum va reacționa la o astfel de cerere.

Cele spuse l-au luat pe nepregătite pe Cotoman. S-a ridicat de la birou și a ieșit pe coridor. La revenirea în cameră a vorbit în șoaptă cu cineva la telefon. Peste câteva minute au apărut în cameră col. Murariu și lt.-col. Marinescu iar peste alte câteva minute a fost adus și un magnetofon. După ce a fost instalat pe măsuța la care stăteam, col. Murariu l-a pornit făcându-mi, totodată, semn să vorbesc. La început, cu o voce spășită, am depănat câteva amintiri din copilărie, apoi m-am oprit asupra Plenarei din iunie 1958, menționată mai sus, și consecințele acesteia pentru familie, despre moartea surorii mele mai mici ca urmare a unei grosolane neglijențe din partea personalului medical după ce i s-a efectuat o operație

de amigdale, în final, despre decesul mamei în iunie 1981. Am apelat la acele momente, unele din ele cu caracter sentimental, pentru a crea o atmosferă de sinceritate și credibilitate mărturisirii mele. Apoi, am menționat pe scurt alte momente din viața mea, toate ușor verificabile, după care am .descris cu lux de amănunte confruntările mele cu generalul Gheorghe Anghelescu care au culminat în cadrul ședinței menționate mai sus în prezența fratelui dictatorului. Am arătat că toate acestea mi-au creat o stare de tensiune și de teamă deosebită, amplificând și mai mult îngrijorarea și neliniștea care mă cuprinseseră la aflarea faptului că mama fusese operată de cancer. În continuare am arătat că acea perioadă a coincis cu insistențele unor reprezentanți americani de a le furniza unele informații. Am menționat persoanele respective, printre care și pe Tom Harvey la care m-am referit mai sus, precum și locurile unde m-aș fi întâlnit cu acesta. Am încheiat afirmând că aflându-mă într-o stare de spirit depresivă și neavând practic cu cine să mă consult în acele momente, am dat dovadă de slăbiciune, lăsându-mă până la urmă, în toamna anului 1975, „recrutat" de partea americană. La întrebarea col. Murariu de ce nu am raportat imediat ambasadorului Corneliu Bogdan despre insistențele americanilor, am răspuns că inițial m-am gândit să fac acest lucru dar m-am răzgândit fiind convins că acesta m-ar fi trimis „automat" la generalul Gheorghe Anghelescu, iar gândul de a discuta cu el „o astfel de chestiune", știind atitudinea lui față de mine, mă „îngrozea". Pentru a accentua și mai mult atmosfera de intimidare creată de generalul Gheorghe Anghelescu, le-am dat ca exemplu și confruntarea avută de acesta cu ambasadorul Nicolae M. Nicolae. Le-am spus că știam de la ambasadorul Nicolae M. Nicolae, că la câteva zile după ce a sosit la Washington, în iunie 1976, a fost avertizat de generalul Gheorghe Anghelescu că, întrucât majoritatea cadrelor diplomatice din ambasadă sunt de fapt ofițeri de informații și deci subalternii lui, nu va putea lua nicio decizie fără să-l consulte în prealabil. Ambasadorul Nicolae M. Nicolae — un om integru, aspru dar drept — a replicat că nu va accepta o astfel de situație în condițiile în care sosise în

SUA în calitatea de reprezentant al șefului statului. Întrucât situația devenise tensionată între cei doi, ambasadorul Nicolae M. Nicolae i-a ridicat problema chiar dictatorului, care a luat decizia ca generalul Gheorghe Anghelescu să fie retras de la post, ceea ce s-a și întâmplat în 1977. Eram sigur că se vor grăbi să verifice cele spuse de mine.

În continuare, conform legendei pe care mi-o propusesem, am declarat că în cursul verii anului 1975 am avut mai multe întâlniri cu persoanele americane menționate. În urma unei asemenea întâlniri, în cadrul căreia mi s-a spus că autoritățile americane „cunosc toată situația de la ambasadă", inclusiv „activitățile noastre", m-am aflat timp de două săptămâni într-o stare de tensiune, gândindu-mă mereu ce „știu americanii de natură să mă compromită" și cu ce eventual m-ar fi putut „șantaja", după care am luat două decizii. Prima: „să nu spun nimănui" din ambasadă situația în care mă aflam, datorită „relațiilor extrem de proaste" pe care le aveam cu generalul Gheorghe Anghelescu. Cea de-a doua: „să găsesc pe cont propriu o ieșire pentru a scăpa din acest impas". Neavând însă tăria necesară ca să pun capăt acestor relații — am afirmat eu — am continuat să mă întâlnesc cu persoanele respective, ceea ce a constituit o „mare greșeală" din partea mea, care în final s-a soldat și cu „șantajul" de care m-am temut așa de mult. Apoi am descris în detaliu întâlnirea fictivă în cadrul căreia Tom Harvey, după ce chipurile mi-ar fi arătat câteva fotografii — în unele apăream alături de Bernard Ramundo, iar în altele scoțînd din mașină în fața ambasadei un teanc de materiale —, m-a amenințat spunându-mi că dacă nu cooperez cu ei, fotografiile vor fi date publicității, ceea ce va duce automat la compromiterea mea. Am declarat că la auzul numelui reprezentantului Departamentului Transporturilor și la vederea fotografiilor m-am speriat foarte tare, realizînd că practic mă aflam într-o situație fără ieșire, ceea ce m-a determinat până la urmă să accept să furnizez informații părții americane, dar numai în legătură cu „relațiile României cu URSS și cu celelalte țări socialiste". Și astfel, am încheiat eu, în toamna anului 1975 s-a produs „recrutarea" mea.

În cursul anilor 1973–1975 Ambasada Română a fost solicitată să obțină cât mai multe materiale legate de construcția metroului din Washington D.C., al cărui sol avea caracteristici similare cu cel din București. Generalul Gheorghe Anghelescu a fost desemnat din partea conducerii ambasadei să coordoneze această problemă. Printre cei care au primit sarcină să obțină astfel de materiale am fost și eu, deoarece, în acea perioadă, mențineam pe linia ambasadei relația cu Departamentul Transporturilor SUA. Nu a fost o problemă. Bernard A. Ramundo, care negociase mai multe programe de cooperare în domeniul transporturilor cu partea română, și cu care aveam relații foarte bune, mi-a pus la dispoziție o ladă cu astfel de materiale. Erau materialele pe care chipurile mi le-a arătat în fotografie Tom Harvey. Am aflat ulterior, de la un lucrător al cifrului din cadrul ambasadei, că Gheorghe Anghelescu le-a trimis la Direcția de Informații Externe a Departamentului Securității Statului cu precizarea că sunt materiale confidențiale — deși acest gen de materiale puteau fi procurate de la Biblioteca Departamentului Transporturilor — și că obținerea lor a reprezentat un mare succes al „rezidenței de spionaj" pe care o conducea. Știind toate acestea, mi-am zis că invocarea relației cu reprezentantul Departamentului Transporturilor și obținerea materialelor menționate drept elemente ale așa-zisului „șantaj" aveau sens și credibilitate.

Când am terminat de vorbit, col. Murariu a oprit magnetofonul. Apoi, el și lt.-col. Marinescu mi-au pus câteva întrebări după care am fost dus înapoi în celulă. Trântindu-mă, extenuat, pe pat m-am întrebat în ce măsură noua mea versiune fusese de natură să-i convingă. Reacția celor prezenți în timp ce am vorbit, pe care am încercat să o urmăresc cu atenție, nu mi-a spus nimic. Nu-mi rămânea decât un singur lucru: să aștept.

Primul semnal încurajator l-am avut a doua zi când anchetatorul Cotoman nu a mai invocat „specialiștii în materie"

ai Securității pentru a respinge cele spuse de mine. Mi-am zis că mai mult ca sigur „specialiștii" respectivi căutau să verifice cele declarate de mine, ceea ce desigur mă avantaja. Elementele de bază ale noii mele versiuni — relația cu generalul Gheorghe Anghelescu, vizita la Washington a fratelui dictatorului, relația cu reprezentantul Departamentului Transporturilor SUA și procurarea materialelor legate de metroul din Washington — toate puteau fi verificate. Au mai trecut câteva zile fără să am nicio reacție. Cândva, în ultima decadă a lunii februarie, la începutul unui interogatoriu, anchetatorul Cotoman mi-a pus pe măsuța la care stăteam un teanc de coli, spunându-mi următoarele:

— Scrie cum s-a întâmplat, așa cum ai declarat acum câteva zile. Dar mai concret și cu mai multe detalii. Să nu scapi niciun amănunt. Am în vedere cum ai fost abordat, persoanele cu care ai avut de-a face, locurile unde te-ai întâlnit, ce ți s-a propus, care a fost reacția ta. Când scrii gândește-te la cei ce vor citi aceste declarații. De fapt, încearcă să scrii precum ai scrie un scenariu de film, a încheiat el.

În timp ce dădeam din cap că înțelesesem ce îmi cerea, am răsuflat ușurat. Câștigasem prima și poate cea mai importantă bătălie. Mărturisirea cu privire la așa-zisa mea recrutare fusese acceptată de „specialiștii în materie" ai Securității. Implicit — am tras eu concluzia — că „specialiștii" respectivi nu dețineau dovezi concrete, nici cu privire la adevărata perioadă a începerii colaborării mele cu americanii și nici în legătură cu natura colaborării. Mi-a atras însă atenția apelul anchetatorului Cotoman de a descrie cele întâmplate ca într-un „scenariu de film". M-am prevalat de îndemnul lui dând drumul fanteziei și descriind, printre altele, pe zeci de pagini presărate cu multiple elemente fictive: persoanele cu care m-am întâlnit, printre care și un oarecare Peter, care chipurile ar fi „lucrat cândva în România"; discuțiile avute cu aceste persoane, inventând chiar și un presupus dialog pe care l-aș fi purtat cu unele dintre ele; locul întâlnirilor în diferite hoteluri (Smith, Ritz, Hilton, Circle One etc.) și restaurante din acea perioadă din capitala SUA; scena „recrutării" într-un bar din Washington, care mi-a fost sugerată dintr-un film văzut mai demult.

După ce terminam de scris câte o pagină, Cotoman o verifica înainte ca eu să o semnez. Dacă avea obiecții — și acest lucru s-a întâmplat des — mă obliga să o transcriu, eliminând unele nume sau pasaje întregi. De exemplu, de câte ori menționam numele dictatorului eram pus să-l înlocuiesc cu termenul „conducătorul" sau „conducerea" țării. De asemenea, au fost eliminate pasajele care s-au referit la vizita fratelui dictatorului la Washington și la ședința menționată în paginile anterioare, iar relația cu generalul Gheorghe Anghelescu, descrisă în detaliu, a fost redusă până la urmă la o simplă frază în care se menționa numai faptul că am avut „relații foarte proaste cu un consilier din ambasadă", fără să i se pomenească numele.

Nu am obiectat la intervențiile pe text ale anchetatorului Gheorghe Cotoman, în condițiile în care acceptase — ulterior și colegii lui — varianta privind „recrutarea" mea, ceea ce pentru mine era esențial.

În seara aceea am adormit pentru prima data „cumva mai liniștit".

După ce am ieșit din închisoare Mioara mi-a arătat Comunicatul Procuraturii Generale a Republicii Socialiste România, dat publicității la 14 martie 1989, în care se arăta că „începând din anul 1974, când a fost recrutat și a devenit agent al unui serviciu de spionaj străin, Răceanu Mircea a desfășurat o intensă activitate de trădare"[2](Anexa 1). Nu am nicio idee care au fost motivele pentru care s-a apelat la anul 1974. Pot numai să subliniez că menționarea acestui an este tot atât de arbitrară ca și toamna anului 1975, care a fost acceptată de anchetatori și inclusă în rechizitoriul procurorului militar la procesul care m-a condamnat la pedeapsa capitală.

Tom Harvey, un personaj imaginar...

Așa cum am arătat mai sus, ideea creării unui personaj fictiv s-a născut în noaptea în care am conceput legenda „recrutării" mele. Mi-am spus atunci că existența lui, în

condițiile în care ar fi fost acceptată de anchetă și implicit de „specialiștii în materie" ai Securității, ar fi reprezentat pentru posteritate — nu-mi făceam nicio iluzie cu privire la soarta ce mă aștepta — cel mai bun exemplu al refuzului meu de a accepta o totală cooperare cu ancheta.

Atunci noaptea m-am gândit la Tom Harvey, în primul rând ca la un personaj ce urma să joace un rol central în procesul „recrutării" mele, și mai puțin sub aspectul unui individ cu care aș fi fost asociat pentru o lungă perioadă de timp. În consecință, mi l-am imaginat ca având aproximativ cincizeci de ani, poate chiar ceva mai mult, cu o bogată experiență în activitatea de spionaj. Așa l-am prezentat a doua zi când i-am făcut și o descriere fizică. Când anchetatorii au insistat să le spun cine mi-a „dirijat" activitatea de trădare după „recrutare", am indicat fără ezitare pe Tom Harvey. Mai mult, am arătat că am menținut relația cu el până în august 1978, când am plecat definitiv de la post, fiind convins că odată cu terminarea etapei Washington, încheiam și capitolul Tom Harvey. Nu a fost să fie așa! În lipsa unei alte variante și presat de anchetă am decis să declar că relația cu Tom Harvey a continuat și cu prilejul celor aproximativ șapte deplasări temporare pe care le-am făcut în SUA, în perioada octombrie 1981 – octombrie 1985. Numai eu și Dumnezeu știm de câte ori în acele zile, aplecat asupra colilor de hârtie pe care trebuia să-mi aștern declarațiile cu privire la modul cum se desfășurau întâlnirile cu Tom Harvey, mi-am reproșat faptul că nu l-am făcut de la început mai tânăr. Era însă prea târziu. Anticipând că voi fi întrebat și despre contactele pe care le-am avut cu prilejul deplasării la Washington, la sfârșitul lunii martie – începutul lunii aprilie 1988, și temându-mă că invocarea lui Tom Harvey ar fi putut ridica unele semne de întrebare mai ales datorită vârstei tot mai înaintate pe care o avea, am luat decizia să pregătesc terenul pentru încheierea relației mele cu personajul fictiv pe care-l creasem. În context am făcut câteva declarații în care am arătat că în cadrul întâlnirilor avute în octombrie 1985, Tom Harvey mi s-a plâns că are probleme cu sănătatea, mai ales din cauza ulcerului care îi producea dureri constante. De asemenea,

ținând seama de vârsta pe care o avea, se gândea foarte serios ca în următoarea perioadă să iasă la pensie. De fapt, la ultima întâlnire Tom Harvey mi-a dat de înțeles că în viitor, când voi mai reveni în SUA, voi avea de-a face cu o altă persoană.

Cu toate acestea, în declarația pe care am dat-o despre întâlnirea pe care am avut-o cu prilejul deplasării la Washington în primăvara anului 1988, menționată mai sus, am decis să-l indic tot pe el afirmând că deși eram convins că la întâlnire va veni o altă persoană, „spre surprinderea mea" m-am trezit tot cu Tom Harvey, care mi-a spus că s-a apelat la el având în vedere „relația apropiată" dintre noi doi. Pentru a dramatiza situația am declarat că după aproximativ trei ani l-am găsit „îmbătrânit și slăbit" Decizia de a reveni la Tom Harvey a avut la bază un singur considerent: până la data arestării nu m-am mai deplasat în SUA. În consecință, mi-am zis că era mai simplu să-l invoc pe Tom Harvey decât să inventez un alt personaj fictiv.

Retrospectiv, problema cea mai dificilă căreia a trebuit să-i fac față în timpul anchetei în legătură cu Tom Harvey nu a fost crearea lui (de exemplu: descrierea fizică; inventarea unei biografii, inclusiv faptul că era căsătorit și avea copii, că îi plăcea să bea băuturi tari, că era un bun cunoscător al problematicii românești), ci menținerea activă a acestui personaj fictiv, pe parcursul a aproximativ cincisprezece ani, fiind astfel pus în situația să-l perpetuez mult dincolo de rolul principal pe care i l-am creat inițial în contextul procesului „recrutării" mele. Și astfel, până la urmă, Tom Harvey a devenit figura centrală care timp de un deceniu și jumătate, chipurile, mi-ar fi coordonat „activitatea de trădare"

Când în cadrul rechizitoriului pe care l-a prezentat la proces, Procurorul Militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu, a descris cu lux de amănunte relația mea cu Tom Harvey, preluând în acest sens cele declarate de mine în timpul anchetei, mi-am zis că indiferent care ar fi fost soarta mea, dosarul conținea mesajul pe care am vrut să-l transmit celor în situația de a cunoaște adevărata realitate. La proces și în lunile care au urmat, am trăit cu convingerea că vor trebui să treacă zeci și zeci de ani până când informațiile conținute în dosar ar fi putut deveni publice. În situația mea

de condamnat la pedeapsa capitală, acest aspect nu m-a preocupat, fiind conștient că oricum soarta dosarului nu mai depindea de mine. Pentru liniștea mea sufletească, esențial era că acesta cuprindea elementele fictive la care m-am referit mai sus. Cine ar fi crezut că evenimentele vor lua o asemenea turnură încât voi avea satisfacția — mult mai devreme decât mi-aș fi închipuit chiar și în visurile mele cele mai optimiste — să văd realizat și scopul final urmărit. Acest lucru, a fost confirmat, în luna mai 1990, când am aflat că pentru a demonstra însărcinatului ad interim al SUA la București că a fost în posesia dosarului meu și deci îmi cunoștea activitatea în favoarea SUA, Silviu Brucan a adus ca principal argument relația mea cu Tom Harvey.

Silviu Brucan într-adevăr fusese în posesia unui material elaborat la începutul anului 1990 de Direcția Procuraturilor Militare în legătură cu cazul meu. Acest lucru rezultă din prima pagină a notei întocmite de colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore, procuror militar inspector și pe care acesta a pus rezoluția: „Din ordinul Domnului Procuror General, primul exemplar al notei a fost predat Dlui Silviu Brucan, în februarie 1990, la Consiliul Frontului Salvării Naționale" (Anexa 2). După cum a reieșit din discuția avută cu reprezentantul ambasadei americane, Silviu Brucan și-a însușit conținutul materialului respectiv, fără nici măcar să se întrebe sau să cerceteze, cât de cât, dacă faptele descrise corespund sau nu realității. Ar fi putut să o facă în funcția pe care a avut-o. De asemenea, ar fi putut să stea de vorbă și cu mine pentru a cunoaște cel puțin și punctul meu de vedere. Nu a făcut-o, deși eram în țară în acea perioadă.

În anii care au urmat, când în presa română și în unele cărți apărute în țară[3], s-a comentat cazul meu, Tom Harvey, acest personaj fictiv, a fost de multe ori menționat ca principala mea legătură. Concluzia nu poate fi decât una: toți au avut la bază aceeași sursă și anume declarațiile mele

conținute în dosarul ce mi-a fost întocmit de anchetă și însușit de completul de judecată, care l-au acceptat pe Tom Harvey ca fiind o persoană reală. Nimic nu poate fi mai departe de adevăr decât o astfel de interpretare!

Dar asta nu mai este problema mea!

Nu am mușcat din momeală...

Una din problemele asupra căreia ancheta s-a concentrat în acele zile a fost aceea de a afla cum s-a realizat reluarea contactelor cu reprezentanții americani după ce am revenit în țară, ce instrucțiuni am primit în acest scop înainte de a pleca din Washington. Pentru a mă intimida și a mă forța să spun adevărul, anchetatorii aduceau ca argument și faptul că dețineau informații de la sovietici — urmare a colaborării Securității cu KGB-ul, care potrivit afirmației anchetatorului Cotoman „avea o vastă experiență în materie" — în legătură cu instructajele pe care americanii le făceau cu cei care urmau să colaboreze cu ei în diferite țări. Nici atunci, și nici ulterior pe parcursul întregii anchete, nu am mușcat din momeală, deși de fiecare dată când îmi era avansat argumentul că „știm de la colegii noștrii din KGB", îi lăsam să creadă că acceptam, fără rezerve, tot ce îmi spuneau. Dovadă că, atunci când am fost chestionat cum urma să se realizeze contactul la București, în eventualitatea în care după revenirea mea în țară nu aș mai fi lucrat la Externe, am declarat că în această situație trebuia, printre altele, ca, după o anumită perioadă de timp, să mă duc la magazinul „Victoria", unde, între orele 18^{00} și 20^{00}, urma să fiu contactat de o persoană cu parola: „Salutări de la Tom", la care eu trebuia să răspund: „Care Tom?", iar individul să spună: „De la Tom prietenul nostru din Washington." Deși toată povestea cu magazinul „Victoria" aparținea imaginației mele, faptul că am descris în mod concret perioada, orele și locul unei astfel de întâlniri, inclusiv parola ce urma să fie folosită, a dat probabil credibilitate celor declarate de mine din moment ce anchetatorii nu m-au contrazis. În privința parolei trebuie să subliniez că m-am gândit nu întâmplător ca aceasta să fie axată în jurul lui

Tom. Prin aceasta doream să consolidez în plus existența personajului fictiv.

Câteva întrebări neașteptate...

Deși în primele săptămâni interogatoriile au fost axate în principal pe subiectul „recrutării", în câteva rânduri ancheta a fost întreruptă brusc, prilej cu care am fost confruntat cu o serie de întrebări care nu au avut nicio legătură cu problemele asupra cărora mă concentrasem în acele zile. Unele dintre întrebări, la care mă voi referi mai jos, mi-au creat momente de tensiune deosebite, altele m-au pus pe gânduri sau pur și simplu, dacă pot să afirm acest lucru, m-au făcut să zâmbesc în sinea mea. Toate la un loc însă au aruncat o anumită lumină asupra stadiului și a slăbiciunilor anchetei în general. Am în vedere, de exemplu, invocarea unor situații care până la urmă s-au dovedit a fi simple expediții în necunoscut, fără nicio bază reală. De asemenea, unele întrebări au fost formulate de așa manieră încât am avut impresia că cei ce le sugeraseră nu aveau o cunoaștere profundă a realității în astfel de situații, aflându-se, mai degrabă, sub influența unor cărți și filme în domeniul respectiv. Recunosc, este posibil să fi fost numai o impresie, având în vedere că la rândul meu am fost — sunt și acum — un avid cititor al unor asemenea cărți. În orice caz, acest obicei de a citi romane polițiste și de spionaj m-a ajutat pe parcursul interogatoriilor la care am fost supus luni și luni de zile. Nu o dată în declarațiile pe care le-am dat, am introdus elemente inspirate de literatura de acest gen pe care ancheta nu le-a contrazis.

Dar să revin la unele situații cu care am fost confruntat în acele zile.

Ce știți despre Blaier ?

Într-o dimineață, la trei–patru zile după ce am fost arestat, interogatoriul a fost întrerupt de intrarea bruscă în camera de anchetă a col. Murariu. Trântind ușa și ignorându-l

practic pe Cotoman s-a oprit în fața mea, întrebându-mă cu o voce amenințătoare:

— Ce știi despre Blaier?

Întrebarea m-a luat total prin surprindere. Am avut chiar un mic șoc. Prima reacție a fost că probabil se referea la Andrei Blaier, cunoscutul regizor de film cu care eram prieten. De altfel, în afară de familia lui Andrei nu mai cunoșteam pe nimeni cu un astfel de nume. Apoi m-am întrebat imediat dacă nu cumva se urmărea folosirea mea pentru compromiterea lui Andrei Blaier? Știam de aversiunea Elenei Ceaușescu față de lumea artelor și, în general, față de intelectuali. Știam, de asemenea, că soții Ceaușescu au fost cei care au dispus sistarea transmiterii la televiziune a serialului *Lumini și umbre*, al cărui regizor era Andrei Blaier. Văzând probabil surprinderea pe fața mea, col. Murariu a continuat:

— Te întreb încă o dată, ce poți să ne spui despre Blaier.

— La care Blaier vă referiți?, am întrebat eu revenind din șocul inițial și încercând să câștig timp.

— Nu te mai încăpățâna și nu te mai preface că nu știi despre cine este vorba. Știi foarte bine că te întreb despre regizorul Blaier. Deci, ce poți să ne spui despre el?

M-am întrebat din nou de ce mă chestiona în legătură cu Andrei Blaier și mai ales de ce atâta grabă — mergându-se până la întreruperea interogatoriului din acea dimineață — pentru a cunoaște relația cu el. Am încercat febril să găsesc, cât de cât, o explicație. Un motiv — mi-am spus — ar fi fost cel legat de deplasarea pe care Andrei Blaier a făcut-o în SUA, la începutul anilor '80. Să fi vorbit cineva despre implicarea mea în realizarea vizitei? Deși nu excludeam o astfel de posibilitate, nu mi-am făcut nicio problemă, deoarece vizita avusese loc în cadrul programului de schimburi culturale cu SUA și fusese aprobată de forurile competente. Din acest punct de vedere eram beton. Un al doilea motiv ar fi fost unele discuții pe care le-am avut cu Andrei Blaier, în cadrul cărora acesta a avut uneori aprecieri extrem de critice la adresa dictatorului și a situației din țară. Dar în contextul deciziei luate de a nu implica pe nimeni, oricum nu aș fi făcut referiri la ele. Până la urmă, neștiind ce se voia de la mine am arătat că îl cunoșteam pe Andrei Blaier încă din liceu, că de

atunci am rămas prieteni și că, deși ambii eram foarte ocupați, ne făceam totuși timp să ne întâlnim, inclusiv cu familiile. În continuare, subliniind că Andrei Blaier era unul dintre regizorii de film cei mai „cunoscuți și de prestigiu" din țară, m-am referit din proprie inițiativă la vizita lui în SUA. Am afirmat că am sprijinit acțiunea pentru că am considerat că era în interesul țării ca un om de cultură de valoarea lui să poată prezenta străinătății realizările în domeniul său de activitate, în cazul de față al cinematografiei românești. Apoi am tăcut așteptând reacția col. Murariu. Spre surprinderea mea, acesta, ignorând referirea la vizita în SUA, m-a întrebat:

— Mai ai și altceva de spus ? Văzând că am dat negativ din cap, a adăugat: Atunci ia o foaie de hârtie și dă o declarație cu tot ce mi-ai spus, după care i-a ordonat anchetatorului Cotoman: Să mi-o trimiți imediat când o termină!

Înainte de a părăsi camera de anchetă s-a întors către mine și, amenințându-mă cu degetul arătător, mi-a spus că va „verifica" cele declarate de mine.

Amenințarea lui nu m-a speriat. În fond ce-i spusesem se putea verifica ușor. Asta nu înseamnă că m-am liniștit, deoarece motivele care au determinat intervenția col. Murariu în legătură cu Andrei Blaier au continuat să rămână pentru mine o enigmă. De asemenea, a continuat să persiste teama că voiau să mă folosească pentru compromiterea cunoscutului regizor de film. Deși mă așteptam, ancheta nu a mai revenit la acest subiect, nici în următoarele zile și nici în lunile cât am mai stat la Rahova.

Enigma s-a risipit abia după ce am ieșit de la închisoare. Am aflat de la Mioara că joi 2 februarie 1989, seara, l-a sunat pe Andrei Blaier de la un telefon public și s-au înțeles să treacă pe la el, chiar în acea seară. Trecuseră două zile de când fusesem arestat. Mioara fiind urmărită, Securitatea a aflat imediat la cine a fost. De aici și graba cu care col. Murariu s-a apucat să mă chestioneze, sub amenințare, despre relația cu Andrei Blaier.

Când scriu aceste rânduri povestea pare fără importanță, poate chiar banală. Atunci însă m-a pus serios pe gânduri, știind că Securitatea era capabilă de orice pentru a-și atinge scopul.

Cine este Albuț și despre ce cheie este vorba?

Nici nu terminasem bine declarația cu privire la Andrei Blaier, când în camera de anchetă a apărut din nou col. Murariu, care pe același ton amenințător m-a întrebat:

— Cine este Albuț?

Luat prin surprindere, am răspuns:

— Nu cunosc decât o singură persoană cu acest nume. Este vorba de Gheorghe Albuț, care este prim-secretar la Ambasada Română din Budapesta.

— Ce poți să ne spui despre el?

Neștiind ce se umărea, m-am gândit să le spun pe scurt despre Albuț — dacă îmi amintesc bine — următoarele: Ne-am cunoscut în anii '60 când a fost angajat la Ministerul Afacerilor Externe, la direcția la care lucram. Apoi câțiva ani am lucrat împreună la Ambasada Română din Washington, el fiind șeful de cabinet al ambasadorului. La mijlocul anilor '70 a fost transferat din minister la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, pe linia căruia a lucrat ani de zile în Republica Populară Chineză. În anii '80 a revenit în minister. Inițial a lucrat la Direcția Relații I (care la timpul respectiv se ocupa de raporturile României cu URSS și celelalte țări socialiste europene) iar apoi a fost trimis ca secretar I la Ambasada Română din Budapesta. Caracterizându-l ca un om integru și bun profesionist, am subliniat că în toți acești ani am menținut o relație de prietenie cu el.

După ce m-a ascultat cu atenție, col. Murariu m-a întrebat:

— Deci ați lucrat împreună la Washington. A fost și el recrutat de americani?

Întrebarea a venit ca o bombă! M-am gândit imediat că voiau să-l amestece pe Albuț în afacerea mea. M-am îngrozit. Mi-am dat în același timp seama că nu se împăcaseră cu

ideea că aş fi lucrat singur. Văzând probabil schimbarea mea la faţă col. Murariu a insistat:

— Haide, spune adevărul. A fost recrutat? Face parte din reţea?

— Nu ştiu nimic în această privinţă. Dar aşa cum l-am cunoscut eu pe Albuţ, nu cred că a fost recrutat de americani. De asemenea, nu ştiu la ce reţea vă referiţi. V-am declarat anterior şi repet: am lucrat singur şi nimeni, nici măcar soţia, nu au ştiut niciodată despre această latură a activităţii mele.

— Atunci poate că ne spui ce aveai de gând să faci cu cheia pe care o aveai de la Albuţ. Ai o ascunzătoare unde îţi ţii documentele? O cutie poştală? Sau este vorba de o parolă, sau de un cod între voi doi?

Mă uitam la el şi nu-mi venea să cred ce aud. Mă întrebam despre ce cheie este vorba? Ce ascunzătoare? Ce parolă sau cod? Totul îmi suna foarte straniu, neavând nicio legătură cu mine. Întrucât efectiv nu ştiam la ce se referă, am răspuns că nu ştiu despre ce cheie este vorba.

— Mai gândeşte-te pentru că ştii foarte bine despre ce este vorba.

După aproximativ zece-cincisprezece minute, perioadă în care am continuat să susţin că habar nu aveam despre ce este vorba, col. Murariu mi-a spus că au dovezi concrete din care rezultă că înainte de a fi arestat am avut o convorbire sau două telefonice cu Albuţ cu privire la „cheia" menţionată. Mi se confirma astfel în mod peremptoriu — ceea ce deja ştiam — că Securitatea intercepta convorbirile mele telefonice. În privinţa „cheii" însă intervenţia col. Murariu nu m-a ajutat cu nimic. Cuvântul respectiv fusese parcă şters de pe creierul meu. Situaţia devenise tensionată şi îmi dădeam seama, pe de o parte, că prin poziţia mea întăream suspiciunile anchetatorilor iar, pe de altă parte, că soarta lui Albuţ şi a familiei sale depindea de mine, iar eu în acele momente eram neputincios. Gândul că Albuţ urma să fie anchetat şi chiar acuzat îmi provocase un gol în stomac greu de suportat.

Cum se întâmplă însă des în viaţă, tocmai atunci când crezi că nu mai ai nicio scăpare, nicio ieşire din situaţia în care de afli, intervine ceva neprevăzut de care te agăţi cu disperare şi care până la urmă te scoate la liman. Aşa s-a

întâmplat și cu mine în acea împrejurare. Tocmai când mă resemnasem, ca prin minune, evenimentele pe care le uitasem complet au reapărut brusc în memoria mea. Astfel, mi-am adus aminte că în timpul concediului de odihnă petrecut în țară, în vara anului 1988, familia Albuț ne-a lăsat o cheie de la apartamentul lor din București cu rugămintea să mai trecem pe acolo din când în când. Întrucât în următoarele luni Albuț a venit de mai multe ori acasă, în interes de serviciu, am uitat complet de existența cheii respective. La sfârșitul lunii decembrie 1988 începutul lunii ianuarie 1989, ne-a sunat administratorul blocului, d-na Hagiu, și ne-a spus că s-a spart conducta de apă care trecea prin apartamentul lui Albuț. Ne-am dus imediat și, în prezența ei, nu am constatat nicio scurgere de apă. Mi-am adus aminte că în aceeași seară am primit un telefon de la Albuț, care fusese în acea dimineață avertizat de administratorul blocului de spargerea conductei și pe care l-a rugat să ne contacteze imediat, dându-i telefonul nostru de acasă și pe cele de la minister. Știu că l-am asigurat pe Albuț în privința apartamentului, dar nu mi-am adus aminte dacă în timpul conversației a venit vorba și despre cheia cu pricina. Acest amănunt însă nu mai avea pentru mine nicio importanță din moment ce misterul cheii se risipise. În timp ce relatam cele de mai sus, col. Murariu mă privea cu neîncredere. Când am terminat, m-a pus să dau o declarație în scris și m-a amenințat că va reveni în legătură cu Gheorghe Albuț.

În zilele care au urmat am trăit tot timpul cu teama că legătura cu Albuț va fi escaladată de anchetă. Eram sigur că fusese retras de la post și că împreună cu soția au fost supuși unor interogatorii, inclusiv pentru a verifica cele spuse de mine. Faptul că din cauza mea trebuia să sufere o familie cu care eram prieteni îmi crea o stare de tensiune în plus. Dar ca și în cazul lui Andrei Blaier, ancheta nu a mai revenit niciodată la familia Albuț.

Când am ieșit de la Rahova am întrebat-o pe Mioara, printre altele, dacă mai știa ceva de familia Albuț. Când am

auzit că aceasta se afla în continuare la Budapesta, un sentiment de bucurie s-a cuibărit pentru câteva clipe în sufletul meu. Când în următoarele luni l-am reîntâlnit pe George Albuț la București, aveam să aflu de la el că Mihai Mazilu, directorul Direcției de Personal din minister, a întreprins, în perioada în care eu eram anchetat la Rahova, o investigație în blocul în care locuia familia lui, în legătură cu eventualitatea folosirii apartamentului respectiv drept casă conspirativă de către persoane suspecte, cum ar fi, de exemplu, semnatarii „Scrisorii celor șase" Evident, investigația nu a condus la niciun rezultat. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. În luna martie 1989, când a apărut comunicatul Procuraturii Generale privind arestarea mea, d-na Hagiu a sunat la noi acasă și a întrebat-o pe Mioara dacă eu sunt una și aceeași persoană cu cel la care s-a referit comunicatul. Mioara nu a apucat să răspundă deoarece convorbirea a fost brusc întreruptă. Albuț ne-a spus ulterior că atunci, potrivit d-nei Hagiu, „telefoanele din întreg blocul au amuțit, pentru o zi"

Ați fost instruit să faceți gimnastică?

Într-o după-amiază, în timp ce scriam declarațiile cu privire la Tom Harvey, anchetatorul Cotoman m-a întrerupt, întrebându-mă:

— Este adevărat că în fiecare dimineața faci exerciții de gimnastică?

Am confirmat dând automat din cap. Apoi m-am uitat curios la el întrebându-mă ce avea Tom Harvey cu exercițiile fizice pe care le făceam. Răspunsul mi l-a dat tot Cotoman.

— Ai fost instruit să le faci? A făcut parte din instructajul pe care ți l-a făcut Tom Harvey în cazul în care ai fi prins și închis?

Am dat din cap negativ spunînd, totodată, că nu discutasem niciodată cu Tom Harvey o astfel de posibilitate.

— Sigur că ai discutat. Știm de la alții care s-au aflat în situații similare, ne-au spus și colegii noștri din KGB cum procedează americanii. De ce nu vrei să recunoști și să ne spui adevărul?

Spre deosebire de alte întrebări care m-au pus serios pe gânduri, povestea cu gimnastica mă făcuse să zâmbesc în sinea mea, în pofida situației în care mă aflam. Am ignorat referirea lui Cotoman la „alții" și la „colegii noștrii din KGB" Nu era prima dată când pentru a mă determina să vorbesc apela la acest truc. Nu de la așa-zisele instructaje am reținut eu necesitatea de a face gimnastică. Îmi spusese tata din experiența lui, precum și a altora care trecuseră prin pușcării. De asemenea, literatura și filmele pe aceste teme erau pline de exemple din care rezulta că exercițiile fizice se impuneau, mai ales în regim de izolare. De aceea, la o săptămână după arestare, am început în fiecare dimineață să fac câteva exerciții fizice — la început zece-cincisprezece minute iar apoi până la o jumătate de oră — practică la care nu am renunțat niciodată în perioada încarcerării mele la Rahova, nici măcar în zilele cele mai dificile, cum a fost cazul dimineților după proces și recurs când soarta îmi fusese pecetluită.

Așa cum trecerea timpului nu șterge din memoria noastră principalele evenimente trăite, tot așa nici eu nu pot să uit momentele de confruntare și de tensiune, de umilință și de disperare, uneori chiar de coșmar prin care am trecut în timpul anchetei în primăvara, vara și toamna anului 1989.

Uneori în timpul plimbărilor pe străzile micului cartier în care locuiesc sau când stau în fotoliu urmărind la televizor cine știe ce emisiune, gândurile mele se întorc fără voia mea la acele zile, săptămâni și luni petrecute în citadela Securității din Calea Rahovei 37–39. La început ca prin ceață, iar apoi din ce în ce mai clar îmi apar în fața ochilor imaginea celulei, a camerei de anchetă, figurile anchetatorilor și a gardienilor, frânturi din timpul unor interogatorii. Uneori mă văd aplecat asupra măsuței scriind și semnând zeci și zeci de declarații. Altădată încerc să-mi aduc aminte de un nume sau de o fotografie prezentată în anchetă. Când am impresia că încep să uit ce a fost, imaginile năvălesc din nou, cu și mai multă intensitate și claritate, îndemnându-mă parcă să le aștern pe hârtie.

Asupra unor astfel de momente mi-am propus să mă opresc în capitolele următoare, deși au existat și multe altele ca, de exemplu: încercarea anchetei de a mă acuza că aș fi colaborat nu numai cu partea americană dar și cu KBG (plecând de la premisa că am făcut studii la Moscova), Mossad (invocându-se în acest context relațiile pe care le aveam cu diferite organizații evreiești din SUA și cu liderii acestora) și chiar cu serviciile secrete ungare sau indicația anchetatorilor potrivit căreia în declarațiile scrise să folosesc formula „conducerea" țării și a partidului și să nu mă refer nominal la Nicolae și Elena Ceaușescu.

Dar poate asupra acestor aspecte voi reveni cu altă ocazie.

Și un cuvânt despre maiorul Gheorghe Cotoman...

Nu pot să închei acest capitol fără să mă refer la persoana cu care mi-am petrecut o mare parte a timpului în perioada detenției la Rahova, cu alte cuvinte, la principalul meu anchetator: maiorul Gheorghe Cotoman. Nu timpul petrecut împreună, cât mai ales comportarea lui oarecum diferită de cea a celorlalți anchetatori — pe care am reținut-o și despre care am vorbit soției mele și avocatului Păstorel Zugrăvescu în zilele imediat următoare eliberării în decembrie 1989 — m-au determinat să scriu aceste rânduri. De la început doresc să precizez că am folosit termenul „oarecum diferită" plecând nu de la problemele de fond ale anchetei, ci de la comportamentul zilnic al celui care a condus majoritatea interogatoriilor.

Înalt, cu o față lunguiață, cu părul blond și rar, maiorul Cotoman purta de obicei un costum cu vestă de culoare bej. Era o persoană calmă, uneori chiar politicoasă, care rar ridica vocea sau își pierdea răbdarea, încercând astfel să dea o „tentă umană" întregii sale comportări și, indirect, anchetei. Această comportare era vizibilă chiar și în momentele când mă amenința, inclusiv cu pedeapsa capitală, lucru pe care îl făcea pe un ton scăzut, fără țipete sau istericale sau când în prezența șefilor sau a altor persoane aflate la anchetă lăsa impresia unei distanțări fața de aceștia, datorită adoptării unei atitudini

de pasivitate, comportare care fără îndoială contrasta puternic cu atmosfera care domnea în acel an la Rahova.

Cu trecerea timpului, datorită felului lui de a fi, l-am preferat altor anchetatori. Asta nu înseamnă că prezența lui m-a stimulat să fiu mai cooperant cu ancheta, că argumentele lui m-au convins sau că atitudinea lui calmă m-a făcut să dau crezare cuvintelor lui. Și asta pentru simplul motiv că din momentul arestării și începerii interogatoriilor i-am considerat pe toți, indiferent de stilul adoptat, ostili mie. Maiorul Cotoman nu a făcut o excepție. Cu alte cuvinte, comportarea lui nu a fost de natură să mă convingă că în fond el este diferit de ceilalți. În consecință, dacă m-aș fi lăsat ademenit de atitudinea lui, permițându-i astfel să intre în universul meu prin dezvăluirea preocupărilor și frământărilor mele, ar fi însemnat să dau dovadă de naivitate, ca să nu spun mai mult. În lumea mea intimă în care trăiam, îmi era tot una dacă Cotoman mă mințea, era bine intenționat sau chiar uneori spunea și lucruri adevărate. Îl ascultam fără să-i dau însă crezare, deși făceam zilnic eforturi ca să las o impresie contrară. Singurul lucru care într-adevăr mă interesa și pe care încercam să-l depistez se referea la ce știau ei în legătură cu activitatea mea. Celelalte aspecte care au făcut obiectul intervențiilor lui Cotoman nu au prezentat importanță pentru mine, indiferent dacă vizau situația mea sau se refereau la alte subiecte și, ca atare, nu au fost de natură să-mi influențeze comportamentul în timpul detenției.

Că așa au stat lucrurile o dovedește faptul că pe durata întregii anchete nu i-am avansat niciodată din proprie inițiativă vreo informație și nici nu am inițiat vreo discuție astfel încât „dialogul" pe care l-am avut s-a limitat strict la răspunsurile date la întrebări. Or, în principala chestiune care mă interesa, nici el și nici ceilalți participanți la anchetă nu au venit cu dovezi concrete obținute de ei, ci numai cu afirmații de genul: „știm totul despre activitatea ta", „te-am urmărit de mult și ca atare nu are rost să negi", „știm până și ce ai avut de gând să faci". Iar restul problemelor pe care le-a abordat și care fără îndoială prezentau interes pentru el au fost — așa cum am afirmat — ignorate de mine, deoarece, nu erau din

categoria celor care m-ar fi obligat să-mi schimb strategia stabilită imediat după începerea anchetei.

Pentru mine comportarea anchetatorilor făcea parte dintr-un scenariu general, ca într-o piesă de teatru unde fiecare actor își avea rolul bine stabilit dinainte. Recunosc, maiorul Gheorghe Cotoman a avut o comportare diferită, dar el nu a fost decât un pion în angrenajul care se ocupa de cazul meu. Toți însă, indiferent de rolul jucat, în ochii mei reprezentau numai Securitatea și pe dictator. Dacă însă anchetatorul Cotoman prin atitudinea lui a vrut cumva să-mi dea de înțeles altceva, atunci trebuie să recunosc că acest lucru mi-a scăpat din vedere total. De fapt, nicio singură clipă nu mi-a trecut prin cap că cei de la Rahova ar fi putut să reprezinte altceva decât sistemul bestial, al cărui produs erau, și pe care fuseseră chemați să-l apere cu dinții până la capăt.

NOTE

1. După evenimentele din decembrie 1989, Gheorghe Cotoman a fost avansat la început la gradul de lt.-colonel iar apoi la cel de colonel, ocupând la un moment dat și funcția de locțiitor al șefului Direcției Juridice din cadrul Serviciului Român de Informații.

2. Comunicatul Procuraturii Generale a Republicii Socialiste România: *Scânteia* din 14 martie 1989, pag. 3.

3. Vezi, de exemplu: *DIE — 1955-1980. Culisele Spionajului Românesc* de Mihai Pelin apărută în Editura Evenimentul Românesc în 1997; *Generația irosită* de Silviu Brucan, Editurile Universul și Calistrat Hogaș, București 1992.

5
Dosare, liste, fotografii

Nu cred că voi putea șterge vreodată din memoria mea dosarele, listele cu zeci și zeci de nume, precum și sutele de fotografii cu care am fost confruntat de anchetatorii regimului ceaușist, în perioada martie–mai 1989. Sigur, nu pot pretinde că am reținut fiecare dosar, fiecare nume, fiecare fotografie. Ar fi absurd să susțin așa ceva! Dar câte ceva tot am reținut, deși sunt convins că cei care m-au anchetat ar fi preferat...

Dar să las amintirile să se depene.

Dosare...

Introdus într-o dimineață în camera de anchetă, am constatat, pe o măsuță așezată lângă cea la care obișnuiam să stau, patru-cinci cutii pline-ochi cu dosare. M-am întrebat imediat ce puteau să reprezinte, la ce surprize trebuia să mă mai aștept în acea zi. Cotoman care se afla la biroul lui îmi urmărea reacția. Abia mi-am luat locul la măsuța mea când în cameră a intrat col. Murariu. După ce a schimbat câteva cuvinte cu Cotoman s-a întors către mine:

— Domnule Răceanu, ne-ai spus în declarațiile anterioare că una dintre persoanele cu care te-ai întâlnit la Washington era familiarizată cu România și că a petrecut o anumită perioadă de timp în țara noastră, sub acoperire diplomatică.

— Ceea ce am declarat — am replicat eu — a fost că Tom Harvey era un bun cunoscător al problematicii românești iar din discuțiile avute cu o altă persoană am rămas cu impresia

că aceasta ar fi fost în România, probabil sub acoperire diplomatică, dar că persoana respectivă nu mi-a confirmat niciodată acest lucru.

— Tocmai pentru a ne lămuri asupra acestei situații am adus aici aceste dosare, după care a continuat: Este vorba de dosare aparținând personalului diplomatic al ambasadei SUA la București. Uită-te cu atenție la fiecare dosar și încearcă să ne identifici legătura dumitale. Apoi a părăsit încăperea dar nu înainte de a șopti ceva lui Cotoman.

Am luat primul dosar și l-am deschis. Conținea câteva foi. Prima pagină era un formular completat pe care era lipită o fotografie din care mă privea un bărbat cu o față expresivă pe care nu îl văzusem niciodată și deci nu îl cunoșteam. M-am uitat la nume care, de asemenea, nu-mi spunea nimic. Întorcând prima pagină, am văzut fotografia unei femei și a unui băiețel. Mi-am dat imediat seama că era vorba de dosare tip, întocmite de personalul diplomatic străin cu ocazia sosirii la post. Am avut ocazia să văd asemenea dosare la Serviciul de Protocol din cadrul ministerului. Am revenit la prima pagină și am început să citesc formularul. Spre surprinderea mea am constatat că a fost completat cândva în anul 1947. Abia atunci am realizat — deși col. Murariu mă prevenise — că aveam de a face cu dosarele personalului diplomatic american, trimis în România încă din acea perioadă. De asemenea, am constatat importanța deosebită pe care Securitatea o acorda identificării legăturilor mele de la Washington. Deși îmi dădeam seama că îmi era imposibil să le satisfac dorința, m-am decis să folosesc la maximum posibilitatea ce mi-a fost oferită. De aceea, mi-am propus să urmez „sfatul" col. Murariu de a citi cu atenție fiecare dosar, fiind conștient totodată că acest lucru ducea automat și la consumarea timpului, ceea ce îmi convenea de minune. În fond, sunt convins că orice deținut ar fi preferat să petreacă timpul citind astfel de dosare, decât să fie supus unor nesfârșite interogatorii.

Trecusem de mult de spaima și momentele de incertitudine caracteristice primelor săptămâni de anchetă. Mă obișnuisem

cu interogatoriile zilnice la care eram supus, iar amenințările cu pedeapsa capitală nu mă mai impresionau ca la început. Ajunsesem deja la concluzia că cei ce mă anchetau nu aveau — în afara materialului găsit asupra mea în momentul arestării — dovezi concrete din care să rezulte așa-zisa mea „activitate de trădare". Niciodată, în cadrul interogatoriilor, anchetatorii nu au venit să contrazică cu dovezi și probe concrete cele declarate de mine. Nici în privința așa-zisei „recrutări", nici în legătură cu informațiile pe care le-aș fi transmis americanilor sau cu privire la metodele de transmitere.

La început am crezut că era vorba numai de o tactică folosită de cei care mă anchetau. Cu alte cuvinte, anchetatorii m-au lăsat în mod deliberat să vorbesc, pentru a-mi crea impresia că acceptă cele spuse de mine ca apoi să vină cu probe concrete din care să rezulte că de fapt eram un mincinos, că ascundeam adevărul și, contrar declarațiilor mele, refuzam în realitate să cooperez cu ancheta. Amenințările lor zilnice că am fost ani de zile în atenția organelor de securitate, care știau „totul" despre activitatea mea de „trădare", erau de natură să alimenteze în capul meu existența acestei tactici care, în cazul reușitei, m-ar fi pus într-o situație umilitoare, fără ieșire, zdrobindu-mi probabil orice tendință de a rezista și transformându-mă practic într-o unealtă pe care ar fi putut-o manevra după bunul lor plac. Gândul la o asemenea perspectivă mă îngrozea! De aceea, așa cum am arătat anterior, în confesiunile mele am introdus declarații false, care ar fi trebuit să provoace, într-o formă sau alta, o reacție din partea anchetatorilor în cazul în care ei într-adevăr erau de mult la „curent" cu activitatea mea. Faptul că ancheta nu a reacționat, m-a făcut să bănuiesc că probele concrete existente împotriva mea erau mult mai puține decât mă lăsau ei să cred. Dacă într-adevăr ar fi existat asemenea dovezi, în afara documentului găsit asupra mea — și eu nu pot nici să confirm și nici să infirm acest lucru — eu nu am fost confruntat cu ele în timpul interogatoriilor, procesului sau a recursului. Este însă greu de crezut că un organ de anchetă ca cel al Securității române să nu se fi folosit de astfel de probe pentru a-mi zdrobi orice rezistență, dacă

într-adevăr ar fi fost în posesia lor. Următorul exemplu vine să confirme cele afirmate mai sus.

Într-o după-amiază, în timp ce Gheorghe Cotoman îmi indica să aștern pe hârtie cele declarate în acea dimineață, în camera de anchetă a intrat lt.-col. Emil Rădulescu, unul dintre cei trei locțiitori ai șefului Direcției a III-a Contraspionaj din cadrul Departamentului Securității Statului. După ce a schimbat câteva cuvinte cu Cotoman, a scos din servieta cu care venise o foaie de hârtie și apropiindu-se de mine mi-a pus-o pe masă. În timp ce îmi aruncam privirea asupra ei, i-am auzit vocea triumfătoare:

— A fost găsită ascunsă printre hârtiile care se aflau în dulapul tău de la birou în timpul percheziției. Nu are rost să negi acest lucru deoarece în urma expertizei s-au găsit amprentele tale. Ce ai avut de gând să faci cu ea?

Uitându-mă, am recunoscut o Notă în legătură cu cea de-a XV-a Sesiune a Consililului Economic Româno-American, reprezentând o listă cu propuneri de cooperare tehnică, tehnologică și științifică ce urma să fie prezentată părții americane în cadrul sesiunii menționate. Întrucât propunerile respective nu erau noi, ci practic reluate de la sesiunea precedentă și, în consecință, cunoscute părții americane, Nota nu avea caracter secret, motiv pentru care se afla în dulapul în care țineam materiale nesecrete, cu caracter documentar. De aceea i-am spus:

— Cunosc Nota și nu am intenționat să fac nimic cu ea. Dovadă că sunteți în posesia ei.

— Mai gândește-te și uite-te la ea cu mai multă atenție! Nu observi nimic?

Avertizat, am citit-o cu atenție, dar conținutul ei nu mi-a spus nimic deosebit.

— Nu observi nimic?

— Nu, am răspuns eu.

Atunci lt.-col. Rădulescu a luat foaia și arătându-mi unele dungi din care rezulta că fusese cândva îndoită a împăturit-o, făcând-o un mic pachețel. Mi-am dat imediat seama unde bătea! Pachețelul din mâna lui arăta exact ca cele două pachețele care au fost găsite asupra mea în momentul

arestării. Deci aici voia să ajungă! Mă uitam la el așteptând ce urmează să spună după această demonstrație.

— Deci repet: ce voiai să faci cu acest document? L-ai pregătit ca să-l transmiți americanilor ca și pe celelalte? Recunoaşte!

— Ce să recunosc?

— Că ai avut în vedere să-l transmiți americanilor?

Mă uitam la el fără să spun nimic. Adevărul este că deși Nota îmi era cunoscută, nu reținusem nimic deosebit în legătură cu ea. În orice caz nu am avut intenția să o transmit părții americane, şi nici nu ţineam minte să fi împăturit-o cândva. Existența amprentelor mele pe Notă nu mă surprindea din moment ce o găsiseră în dulapul meu.

— Nu înțeleg de ce nu vrei să recunoști?, l-am auzit ridicând vocea pe lt.-col. Rădulescu. Și tot el a continuat: Încă de la începutul anchetei ți-am spus că știm totul despre activitatea ta de trădare. După cum vezi știm chiar și de documentele pe care ai vrut să le transmiți! Nu are rost să te încăpăţânezi.

M-am gândit că din moment ce nota nu avea caracter secret și nici nu fusese transmisă, recunoașterea eventualei mele intenții nu-mi complica în niciun fel situația. De aceea am răspuns:

— Recunosc că mi-a trecut prin cap să o transmit americanilor. Dar nu am făcut-o.

— Bine. Atunci dă o declarație în acest sens, a reacționat lt.-col. Rădulescu întinzându-mi o foaie albă.

La indicaţiile lui am declarat în scris că, confruntat în timpul anchetei cu un document care s-a găsit în dulapul meu din minister, am recunoscut că am intenționat să-l predau americanilor. După ce am semnat declarația, lt.-col. Rădulescu, pe a cărui față grasă plana un zâmbet triumfător, a luat-o părăsind încăperea, în timp ce Cotoman, care asistase fără să intervină la toată scena, a chemat gardianul ca să fiu dus înapoi în celulă.

În următoarele două zile m-am gândit mult la acel episod. Prima concluzie la care am ajuns a fost aceea că echipa lt.-col. Emil Rădulescu luase la mână toate dosarele și hârtiile găsite la mine în birou, precum și în celelalte două dulapuri unde

țineam documentarul Serviciului SUA — Canada. Zeci și zeci de dosare, pe diferite probleme, conținând mii de hârtii. A doua concluzie — care din punctul meu de vedere era esențială pentru desfășurarea anchetei — a fost aceea că atunci când Securitatea a avut, cât de cât, o probă concretă împotriva mea, m-a confruntat cu ea. Or, Nota la care s-a referit lt.-col. Rădulescu a fost prima și ultima probă concretă produsă de anchetă cu care am fost confruntat în timpul interogatoriilor, pe baza cărora am fost condamnat la pedeapsa capitală. Acest lucru mi-a fost confirmat la proces când procurorul militar, citând probele care au stat la baza „trădării" mele, a menționat și „originalul și fotocopia unui document găsit la 2 februarie 1989 în dulapul de la Ministerul Afacerilor Externe ce-l avea la dispoziție Mircea Răceanu, material care urma să fie predat serviciului de spionaj american"[1], deși așa cum am arătat mai sus, recunoașterea intenției de a o transmite părții americane mi-a fost impusă de anchetă!

Este interesant de remarcat faptul că, în materialul întocmit de Direcția Procuraturilor Militare la începutul anului 1990 pe marginea cazului meu, colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore, referindu-se la Nota menționată, a afirmat că este vorba de un „document secret păstrat abuziv de inculpat și găsit în biroul său..."[2]. Trebuie să recunosc că această interpretare a depășit-o chiar și pe cea a „justiției" lui Ceaușescu din timpul procesului. De, așa se întâmplă când vrei să fii mai catolic decât Papa!

N-am negat niciodată faptul că în momentul arestării s-a găsit asupra mea documentul care mă incrimina și că am colaborat cu partea americană. De asemenea, eram conștient că din moment ce s-a luat decizia să fiu arestat, Securitatea era în posesia unor date care justificau, cel puțin din punctul ei de vedere, o astfel de măsură.

Știam totodată că lucrând în Ministerul Afacerilor Externe și ocupându-mă în principal de relația cu Statele Unite, considerat principalul dușman și adversar al regimului, eram

în atenția organelor de Securitate. Faptul că nu eram „de-al lor" — adică ofițer de Securitate — îmi complica și mai mult situația, lucru de care eram de asemenea conștient. De-a lungul anilor am reușit însă să-mi creez o serie de relații în cadrul Securității care, în câteva rânduri, m-au prevenit, de exemplu, când telefonul de acasă era pus sub observație sau când gradul de suspiciune în legătură cu mine depășea cota normală de paranoia. Pentru că în ultimii ani ai regimului Ceaușescu — când toți cei ce aveau cât de cât tangență cu relația SUA erau automat suspectați de sentimente pro-americane și uneori chiar de cooperare cu partea americană — se poate vorbi de un astfel de fenomen. De câte ori am fost prevenit, am luat imediat măsuri de verificare căutând, în măsura posibilului, să mă edific asupra motivelor care au provocat suspiciunea Securității și anume: dacă era vorba de o indicație generală legată de intensificarea urmăririi tuturor celor implicați în relația SUA sau mă privea numai pe mine. În cazul acestei din urmă situații, încercam cu ajutorul relațiilor mele să determin: ce anume concret a putut să provoace alertarea organelor de Securitate și dacă au fost luate măsuri suplimentare pentru supravegherea mea. Pe parcursul anilor au fost nenumărate situații — și mai jos mă voi referi numai la câteva dintre ele — când datorită informațiilor obținute de la aceste relații am putut să iau din timp unele măsuri de precauție și, atunci când a fost cazul, să previn și pe alții să nu cadă pradă Securității. Astfel:

În octombrie 1981, cu o zi înainte de-a efectua o deplasare în Canada, însoțind într-o vizită oficială pe Maria Groza, adjunct al ministrului Afacerilor Externe[3], am fost prevenit că pe întreaga durată a deplasării respective voi fi supravegheat cu toată atenția și că în acest scop s-a deplasat deja la Ottawa un ofițer de Securitate, sub acoperire diplomatică sau comercială. Într-adevăr, când am ajuns la Ottawa am constatat prezența la Ambasada Română a lui Ion Popescu (sub acest nume mi-a fost prezentat la București, în prima parte a anului 1981, ofițerul de securitate Paulian Păsărin de la Direcția de Contraspionaj) care mi-a spus că se află în Canada cu o delegație pe linie de comerț. Mi-am zis imediat că el este persoana care a fost trimisă special să mă supravegheze.

Bănuiala a devenit certitudine când Maria Groza (pe care am prevenit-o atunci de identitatea adevărată a lui Păsarin), Barbu Popescu, ambasadorul român în Canada, și cu mine, ne-am trezit cu el în incinta unui magazin din complexul turistic din zona Cascadei Niagara. De asemenea, Păsărin (alias „Popescu") a reapărut și înaintea plecării noastre în țară (cu TAROM-ul din New York), unde m-a invitat în apartamentul ce i-a fost repartizat pe durata șederii la New York, în clădirea Misiunii Permanente Române pe lângă ONU, pentru a-i împărtăși impresiile despre modul cum a decurs vizita Mariei Groza în Canada. Știind cu cine am de-a face, am căutat pe întreaga durată a vizitei să mă comport de așa manieră încât să risipesc eventualele suspiciuni care au determinat supravegherea mea specială. Se pare că am reușit — contrar celor afirmate de colonelul Păsărin în interviul acordat *Jurnalului Național* în august 1999[4] — din moment ce peste câteva luni am fost din nou trimis în delegație în SUA.

Interesant de remarcat faptul că în interviul menționat, colonelul Păsărin descrie întâlnirea noastră din Canada ca „întâmplătoare" afirmând că „...ne-am întâlnit într-o țară străină, cum zice Topârceanu, absolut din întâmplare", și plasând acest episod în anul 1983. Pentru a-i împrospăta memoria aș dori să subliniez, pe de o parte, că întâlnirea noastră a avut loc în 1981 și nu a fost de loc „întâmplătoare" din moment ce eu, așa cum menționez mai sus, știam de fapt de scopul real al prezenței sale în Canada (col. Păsărin nu avea de unde să știe că fusesem prevenit), iar pe de altă parte, că adjunctul ministrului de Externe Maria Groza nu a efectuat nicio călătorie în SUA și Canada de la vizita din octombrie 1981 și până la cea din februarie 1984, fapt ce poate fi ușor verificat în arhivele MAE.

În februarie–martie 1983, am participat la un dineu organizat de ambasadorul SUA, David Funderburk, la reședința din bd. Kiseleff nr. 21, în cinstea unei familii de prieteni americani care vizitau România. A doua zi am fost întrebat de Serviciul Protocol dacă am avut aprobarea conducerii ministerului să merg la acțiunea respectivă. Răspunzând afirmativ, i-am întrebat care este problema? Gheorghe Crețu, care răspundea din partea Serviciului de

Protocol de spațiul SUA, mi-a spus că cei de la Securitate s-au interesat de mai multe ori de existența aprobării pe care ei nu o găseau în dosarele lor. I-am spus că aprobarea există și l-am sfătuit să o caute la cabinetul ministrului secretar de stat Aurel Duma unde o văzusem cu o zi înainte. M-a sunat peste o oră și mi-a spus că a găsit-o. Eu însă am intrat în alertă. Peste câteva zile am aflat că Securitatea fotografia absolut toate persoanele care intrau în reședința ambasadorului american. După developarea fotografiilor și identificarea persoanelor, se luau măsuri de verificare — cu excepția personalului Ambasadei SUA, a celorlalți străini, precum și a pensionarilor — dacă acestea au avut sau nu aprobarea instituțiilor cărora le aparțin de a participa la acțiunile protocolare organizate la reședința ambasadorului american. De atunci și până la data arestării nu am mai participat la nicio acțiune organizată la reședința ambasadorului american fără să am, în prealabil, o aprobare scrisă din partea conducerii ministerului. De asemenea, în decursul anilor, am prevenit câteva persoane apropiate, în care am avut încredere și care știam că primeau invitații și direct acasă, să fie conștiente de faptul că prezența lor la reședința ambasadorului american era automat înregistrată de organele de Securitate. Unii dintre aceștia și-au rărit participarea, iar una, este vorba de un om de litere, a încetat practic pentru o foarte lungă perioadă de timp să frecventeze reședința ambasadorului american.

În a doua parte a lunii ianuarie 1985, am participat la o acțiune protocolară organizată la reședința ambasadorului american cu ocazia vizitei în România a directorului Agenției pentru Controlul Armamentului și Dezarmare, ambasadorul Kenneth Adelman[5]. Demnitarul american a fost însoțit de Paula Dobrianski de la Consiliul pentru Securitate Națională pe lângă Casa Albă și Thomas Simons, adjunct al asistentului secretarului de stat al SUA. Din partea română au participat un număr restrâns de persoane, printre care și Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului Apărării Naționale, fratele dictatorului. După terminarea acțiunii am plecat pe jos împreună cu fostul ambasador al României în SUA, Corneliu Bogdan, care era deja la pensie. Cu o zi înainte ninsese mult și se lăsase

frigul. În timp ce traversam bd. Kiseleff în dreptul Ambasadei Sovietice, am observat în spatele nostru, la aproximativ douăzeci de metri, două persoane îmbrăcate cu scurte de tip „Alain Delon" care se țineau după noi. Instinctul mi-a spus imediat că eram urmăriți. Nevrând să-l alarmez pe ambasadorul Bogdan am tăcut. Bănuiala a devenit certitudine în stația de troleibuz de la Statuia Aviatorilor. Nu țin minte ce discutam, dar intenționat i-am pus o întrebare lui Bogdan tocmai în momentul în care un autobuz s-a apropiat de stație. Bogdan a spus că nu este grăbit și că îl va lua pe următorul. Cei doi nu s-au urcat nici ei rămânând în stație. Când Bogdan s-a urcat în următorul troleibuz, unul dintre cei doi s-a urcat după el, nu înainte însă de a șopti ceva într-o borsetă pe care a dus-o la gură și în care probabil era ascuns un aparat de transmisie. După ce troleibuzul a plecat, m-am gândit să trec pe la sora mea care locuia pe bd. Aviatorilor. Bănuind că cel care rămăsese în stație mă va urmări am hotărît să merg acasă. În consecință, am luat-o pe str. Zambaccian, mergând încet. Când m-am apropiat de Piața Dorobanți mi-am întors capul și l-am văzut pe individ venind după mine. M-am mai uitat înapoi o singură dată când am ajuns în dreptul blocului în care locuiam. Era în urma mea. Am intrat în bloc și fără să aprind lumina am urcat la etajul unu și am așteptat. Eram curios să văd ce urma să facă individul. După aproximativ două minute de așteptare, acesta a intrat în bloc și s-a oprit în fața cutiilor poștale. A aprins un chibrit și a început să citească numele. Am considerat că sosise momentul să-l înfrunt. Am aprins brusc lumina care l-a luat prin surprindere. Când s-a întors și a dat cu ochii de mine — eu stăteam în capul scării de la etajul unu — a avut o ezitare după care, acoperindu-și fața cu mâinile, a fugit afară prin ușa care dădea în curtea blocului, iar eu m-am repezit după el amenințându-l: „Ce te ții după mine, derbedeule? Vezi că o să te raportez superiorilor tăi!" El însă fără să se oprească sau să se uite înapoi a traversat curtea dispărând în întunericul serii.

Eram agitat și preocupat de cele întâmplate. Ajuns în apartament am sunat imediat pe un prieten care lucra la Departamentul Securității Statului. I-am spus că dacă nu

avea nimic împotrivă, doream să trec pe la el pentru câteva minute ca să-i dau o carte care îl interesa. A fost de acord. Povestindu-i cele întâmplate, l-am întrebat cum trebuie să interpretez situația. După ce i-am spus că unul dintre cei doi s-a luat după ambasadorul Corneliu Bogdan, a sugerat să nu-mi fac probleme, deoarece, mai mult ca sigur, a fost vorba de o acțiune generală care a vizat pe românii care au participat la recepție.

— Se obișnuiește ca, din când în când, după terminarea acțiunilor protocolare, persoanele care participă la ele să fie urmărite pentru a se vedea unde se duc și eventual cu cine se întâlnesc.

— Să presupunem, am intervenit eu, că în loc să mă fi dus acasă m-aş fi oprit la sora mea sau la un prieten. Se schimba cu ceva situația?

— Cel care urmărește are sarcina să noteze ce a făcut persoana respectivă după recepție. Unde s-a dus, dacă a contactat pe cineva și unde anume. Dacă cel urmărit se duce acasă, lucrurile se simplifică. În caz contrar, în următoarele zile sunt verificate adresele unde s-a dus și, în general, persoanele cu care a luat legătura.

—Bine, dar eu m-am dus direct acasă și el tot a intrat după mine în bloc, am replicat eu.

— Sunt situații când cel care urmărește nu cunoaște adresa. Acest lucru se întâmplă mai ales când în acțiunea respectivă sunt implicate noi cadre. Probabil că așa s-a întâmplat și în cazul tău. Astfel se explică faptul că individul s-a uitat la cutiile poștale. Probabil că voia să verifice dacă locuiești în acel bloc. Nu ai făcut bine că l-ai înfruntat. Trebuia să-l lași în pace, să-și facă meseria, a spus el după care a adăugat: Dar dacă tot l-ai amenințat că îl spui șefilor lui, te sfătuiesc ca mâine, la prima oră, să iei legătură cu cel care răspunde de direcția voastră (aluzie la ofițerul de Securitate) și spune-i ce ți s-a întâmplat. O să vezi că după aceea lucrurile se vor liniști.

Nu numai că i-am urmat sfatul dar, cu toate că el mi-a dat de înțeles că Securitatea recurgea destul de rar la această metodă, mi-am impus ca după fiecare recepție să merg direct acasă. Nu voiam să pun sub microscopul Securității pe

nimeni. Am sfătuit, de asemenea, pe câțiva prieteni să procedeze la fel.

În perioada 2-4 decembrie 1986, Morris Abrams, unul dintre liderii organizațiilor evreiești din SUA, a vizitat România și a fost primit de Nicolae Ceaușescu. La o săptămână după vizită, o veche cunoștință aflată deja la pensie m-a rugat să trec pe la el acasă după terminarea programului de lucru, pentru că avea ceva urgent să discute cu mine în legătură cu situația băiatului lui. Când am intrat în apartament, am fost surprins să găsesc acolo pe Dănuț (cum obișnuiam să-i spun) care lucra la Securitate și cu care aveam relații foarte bune, aș spune chiar apropiate. În timp ce desfăcea o sticlă de vin, gazda mi-a spus că referirea la băiatul său în timpul convorbirii telefonice a fost numai un pretext, deoarece, în realitate, m-a invitat la inițiativa lui Dănuț care avea ceva important să discute cu mine. Sub pretextul că trebuie să cumpere ceva de la Alimentara din colț a părăsit apartamentul. Mi-am zis imediat că trebuie să fie vorba de ceva foarte grav din moment ce Dănuț a apelat la o astfel de întâlnire. Știindu-i bine pe el și pe gazdă am respins de la început posibilitatea unei eventuale provocări la adresa mea. Când am rămas singuri Dănuț mi-a spus:

— Nea Mircea, e groasă! Sunt cu ochii pe tine! Au reactivat și ascultarea telefonului de acasă. Vezi ce vorbești, ce faci și pe unde umbli. Îți spun, e groasă!

Cele auzite m-au alarmat. Faptul că s-a ferit să fie văzut în public cu mine dădea o greutate în plus celor spuse de el. Căutând să par mirat și revoltat, l-am întrebat:

— Ce s-a întâmplat? Ce i-a apucat din nou? Ce vor de la mine?

— Nea Mircea, se pare că de această dată ai mers prea departe în contactele tale cu americanii.

— Ce vrei să spui cu chestia asta? Ce contacte? Ce americani?, am continuat eu pe același ton revoltat, încercând în același timp să-l determin să spună ce știa.

— Este vorba de recenta vizită la București a lui Abrams pe care l-ai însoțit. Ai noștri sunt în posesia unei informații din care rezultă că încă la aeroport l-ai prevenit pe Abrams că datorită opoziției Cabinetului 2 (Elena Ceaușescu) primirea

inițială stabilită cu șeful (aluzie la Nicolae Ceaușescu) s-ar putea să nu mai aibă loc. Cei care nu te văd cu ochi buni au profitat de existența acestei informații și au obținut aprobarea pentru reluarea supravegherii tale. Nea Mircea, îți spun, nu e de glumă! Nu toți te apreciază sau țin la tine!

Cele relatate de Dănuț m-au pus în gardă! Într-adevăr, deși Ministerul Afacerilor Externe obținuse acordul lui Ceaușescu că îl va primi pe Morris Abrams, în ziua sosirii acestuia la București, ni s-a comunicat de la Cabinetul 2 că primirea fusese anulată. Ajuns la aeroport, le-am spus lui Emil Sechter și Theodor Blumenfeld, care veniseră din partea Federației Comunităților Evreiești din România să-l întâmpine pe Morris Abrams, de opoziția Elenei Ceaușescu și i-am rugat să-i spună acest lucru și să-l informeze, totodată, și pe Rabinul-șef Moses Rosen. Le-am atras atenția asupra caracterului confidențial al celor relatate de mine. Ascultându-l pe Dănuț am gândit că mai mult ca sigur Securitatea a înregistrat de la distanță, cu aparatură specială, întreaga discuție. În acel moment însă nu mi-a trecut prin cap, nici măcar pentru o fracțiune de secundă, că Securitatea ar fi putut obține informația și pe o altă cale, așa cum de altfel s-a întâmplat, fapt ce l-am aflat ulterior în timpul anchetei. Văzându-l pe Dănuț nerăbdător să vadă reacția mea, i-am spus:

— Nu-i adevărat. Nu i-am spus nimic lui Abrams la aeroport, ceea ce era adevărat pentru că eu discutasem numai cu cei doi nu și cu Abrams. Întrucât am observat la el o anumită îndoială față de cele afirmate de mine, m-am grăbit să o risipesc și, în general, să minimalizez întreaga poveste adăugând: Și în fond nu înțeleg care-i problema, pentru că Ceaușescu până la urmă tot l-a primit!.

— Nea Mircea, mie poți să-mi spui ce vrei. Eu îți sunt prieten și vreau să te previn că nu-i de glumă! Te privește ce faci, dar de această dată poți să o încurci! În timp ce vorbea mi-am dat seama că era îngrijorat că luasem prea ușor avertismentul lui.

— Ce mă sfătuiești să fac?

— Evită orice discuție acasă pe teme de serviciu. Spune-i și Mioarei. De obicei, după trei-patru luni dacă nu se depistează nimic, supravegherea telefonului va fi ridicată. De

asemenea, fii atent ce vorbești la birou și cu prietenii și mai rărește și participările la acțiunile protocolare ale Ambasadei Americane. În general fii atent deoarece, repet, sunt cu ochii pe tine, mai ales Diaconescu, a încheiat el.

Nu era pentru prima dată când se referea la Gheorghe Diaconescu, unul dintre locțiitorii șefului Direcției a III-a Contraspionaj. Știam și de la alte persoane că el nu mă agrea, mai mult chiar, mă suspecta. Mulțumindu-i, i-am promis să-i urmez sfatul, ceea ce am și făcut în următoarele luni. În primăvara anului 1987 Dănuț mi-a făcut cunoscut că supravegherea telefonică fusese ridicată: astfel am mai câștigat o bătălie mică împotriva „caracatiței" care își întinsese tentaculele peste tot.

Și încă un exemplu: la 4 aprilie 1988 m-am întors de la Washington unde făcusem parte din delegația română condusă de Olimpia Solomonescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe[6], cu care prilej s-au discutat implicațiile rezultate din actul unilateral al părții române de renunțare la clauza națiunii celei mai favorizate în raporturile comerciale cu SUA. De la aeroport am mers direct la minister. În timp ce lucram la finalizarea raportului vizitei care în acea seară trebuia înaintat dictatorului, m-a sunat Corneliu Bogdan spunând că se află în holul ministerului și că dorea să stea de vorbă cu mine. Am coborât, și la sugestia lui am ieșit din clădire. M-a întrebat dacă în timpul șederii noastre la Washington partea americană a ridicat cazul lui Silviu Brucan („Tache" cum îi spunea el), care în acea perioadă se afla sub arest la domiciliu, ca urmare a declarațiilor făcute în legătură cu evenimentele de la Brașov din noiembrie 1987. I-am răspuns că partea americană a intervenit în favoarea lui Brucan, dar nu la Washington, ci la București. Știam acest lucru de la Ion Beșteliu care o informase pe Olimpia Solomonescu la aeroport la sosirea noastră în țară. Peste câteva zile unul din prietenii mei de la Securitate mi-a spus că din nou sunt în atenția lor și că aparatura de ascultare a telefonului meu de acasă a fost reactivată. Aflasem cu ani în urmă că Securitatea obișnuia să supravegheze oficialitățile române care se întorceau din misiuni oficiale din străinătate. Era practic o chestiune de rutină. În plus, la plecarea în SUA, la

aeroport, Ion Beşteliu mi-a spus că lt.-col. Emil Rădulescu l-a sunat cu o seară înainte acasă şi s-a interesat insistent în legătură cu o audienţă pe care am avut-o în acea după-amiază cu un reprezentat al Ambasadei SUA. Beşteliu a adăugat că lt.-col. Rădulescu părea destul de agitat. Eram deci pregătit să fiu în atenţia lor la reîntoarcerea de la Washington. De aceea, după ce i-am spus prietenului meu că cele spuse de el nu mă surprind, am adăugat:

— Ştiu că lt.-col. Rădulescu se agită, dar o să-i treacă. În fond nu am făcut absolut nimic ca să-i provoc suspiciunea. Dimpotrivă, vizita a decurs bine şi mandatul delegaţiei a fost îndeplinit.

— Nu-i chiar aşa! El, precum şi alţii sunt convinşi că ai venit cu un mesaj foarte important pentru Brucan din partea americanilor şi că l-ai transmis prin Bogdan cu care te-ai întâlnit imediat după sosire.

Luat prin surprindere — eu aşteptându-mă să-mi menţioneze audienţa de care s-a interesat lt.-col. Rădulescu, i-am confirmat întâlnirea avută cu Bogdan dar, aşa cum m-am înţeles cu Cornel, i-am spus că acesta a venit ca să-mi „dea titlul unei cărţi" pe care eu urma să o procur de la biblioteca ministerului. I-am mai spus că numele lui Silviu Brucan nu a intervenit în discuţia noastră.

— Ciudat, a replicat el.

— De ce?

— Deoarece cu două zile înainte de a te întoarce din SUA s-a interceptat o discuţie în care Brucan îi spunea lui Bogdan că avea o informaţie potrivit căreia americanii au intervenit în favoarea lui. Întrucât el credea că intervenţia s-a făcut la Washingon, îl ruga pe Bogdan să ia legătura cu tine pentru a afla de conţinutul acesteia. Bogdan i-a promis că va face acest lucru. De asemenea, a continuat el, după convorbirea avută cu tine, Bogdan s-a dus direct acasă la Brucan.

Deşi am insistat din nou că ambasadorul Bogdan nu menţionase numele lui Silviu Brucan, îmi era clar că nu mă credea. Acest lucru a rezultat şi din tonul cu care m-a dojenit:

— Să nu spui că nu te-am prevenit!

Odată prevenit, am luat o serie de măsuri şi mi-am impus o conduită care să ducă, pe cât posibil, la îndepărtarea

suspiciunilor respective. L-am sfătuit și pe Bogdan să fie mai atent.

Și astăzi, când scriu aceste rânduri, mă gândesc la toți cei care, în decursul anilor, într-un moment sau altul, m-au pus în gardă, ferindu-mă de tentaculele tot mai agresive ale „caracatiței" și ajutându-mă indirect să-mi continui bătălia împotriva regimului totalitar.

Dar să revin la dosarele personalului diplomatic american. După ce am petrecut câteva minute bune cu primul dosar am continuat cu următoarele, prin fața mea succedându-se fotografii și nume necunoscute. Abia după ce am răsfoit cel puțin zece dosare a apărut o fotografie pe care am recunoscut-o. Era vorba de Edwin Segal, care lucrase la Legația Americană din București în a doua parte a anilor '50 și pe care l-am cunoscut la Washington în anii '70, când răspundea de relațiile economice ale SUA cu Bulgaria, România și fosta Iugoslavie în cadrul Direcției pentru Europa de Răsărit din Departamentul de Stat. Uitându-mă la fotografie, mi-am adus aminte de povestirile lui despre anii petrecuți în România, mai ales de incidentul ce a avut loc în timp ce vizita orașul Slobozia, când a fost reținut pentru câteva ore de către organele de securitate. În continuare, am dat peste dosarul lui Clifton R. Wharton, fost ministru plenipotențiar la sfârșitul anilor '50. Iosif Dolezal, fost prim-secretar la Legația Română din Washington, mi-a povestit că atunci când Wharton a fost numit la București, diplomații români din capitala SUA s-au sfătuit între ei cum să comunice telefonic ministerului că acesta era negru fără să jignească partea americană care, erau ei convinși, le intercepta convorbirile telefonice. Până la urmă, după dezbateri aprinse, au hotărât să apeleze la termenul de „tuciuriu". Wharton a fost primul diplomat american de culoare care a ocupat o asemenea funcție la București. Într-un alt dosar mi-a apărut fotografia lui E. Coxon, fost secretar doi cu problemele economice în perioada premergătoare vizitei în România (august 1969) a fostului președinte Nixon. La mijlocul anilor '70 fiind la Washington

am aflat despre Coxon că a murit într-un accident de mașină în timp ce vizita Cehoslovacia. Răsfoind dosarul lui Jonathan Rickert, care a lucrat la București la începutul anilor '70 și ulterior ca șef al Biroului pentru România din Departamentul de Stat, mi-am adus aminte de vizita lui în România, la sfârșitul lunii aprilie 1986, imediat după explozia reactorului nuclear de la Cernobâl. Venise de la Sofia unde ocupa funcția de însărcinat cu afaceri ad interim al SUA și l-am invitat să luăm masa împreună la Restaurantul Pescăruș. Spre surprinderea noastră — am fost însoțit de Ilie Pușcaș — localul era practic gol, ca de altfel întregul Parc Herăstrău deși era o zi frumoasă cu soare. Panica stârnită în acele zile în rândul populației de explozia menționată își spusese cuvântul.

Am zăbovit mai mult și asupra dosarului lui Judith Buncher, care a lucrat la Ambasada Americană la începutul anilor '80. A fost extrem de activă în urmărirea problematicii drepturilor omului și a libertăților religioase. La un moment dat a fost acuzată de partea română că, în timpul unei deplasări la Cluj-Napoca, a incitat unii cetățeni români împotriva regimului. Ștefan Andrei a mers până acolo încât a dat de înțeles ambasadorului David Funderburk că partea română era convinsă că Buncher era cadru CIA. Citindu-i dosarul, m-am întrebat dacă și când urma să fiu anchetat în legătură cu ea, mai ales că după terminarea misiunii în România, Judith Buncher a ocupat funcția de șefă a Serviciului român al postului de radio *Vocea Americii,* privit întotdeauna cu multă suspiciune de către regimul totalitar de la București.

Când am luat în mână dosarul ambasadorului David Funderburk[7] mi-am amintit de discuția avută cu el în luna martie 1985 la o recepție organizată de primul său colaborator, Frank Corry. Cu acel prilej, Funderburk mi-a spus că a cerut să fie schimbat deoarece s-a săturat să fie, cum a afirmat el, între „ciocan și nicovală", cu alte cuvinte între autoritățile române pe care le detestă datorită politicii constante de violare a drepturilor omului și reprezentanții Departamentului de Stat care, după părerea lui, „făceau jocul lui Ceaușescu". La doi ani după ce și-a încheiat misiunea la

Bucureşti a publicat cartea *„Un ambasador american între Departamentul de Stat şi clanul Ceauşescu"*, titlu care evoca în termeni foarte similari substanța celor relatate în martie 1985.[8]

Fiecare dosar mi-a reîmprospătat memoria cu întâmplări petrecute de-a lungul anilor. Cu acest prilej, am reîntâlnit, desigur la figurat, vechile cunoștințe, iar cu unii dintre ei am schimbat chiar câteva fraze în sinea mea, ceea ce m-a făcut pentru moment să uit complet că mă aflam în anchetă. Am fost trezit însă la realitate când l-am auzit pe Cotoman chemând gardianul să mă ducă în celulă. Mi-am dat seama că sosise ora prânzului, când de obicei interogatoriile erau întrerupte pentru aproximativ o oră. Spre deosebire de celelalte zile când abia așteptam să vină ora prânzului pentru a mă refugia în singurătatea celulei unde puteam respira în liniște, adunându-mi gândurile și uneori anticipând desfășurarea anchetei, de data aceasta am regretat sosirea gardianului, întrucât voiam să rămân cât mai mult timp în compania dosarelor respective. Îmi era teamă că după pauza de prânz, dosarele vor dispărea și odată cu ele și orele petrecute în compania lor, ore care — așa cum am arătat mai sus — m-au făcut pentru prima oară de la data arestării să uit de existența anchetei. M-am liniștit când l-am auzit pe Cotoman spunând:

— Lasă dosarele pe masă. O să continui după prânz.

În celulă m-am gândit că în acea după-amiază, mai devreme sau mai târziu, Cotoman sau poate chiar col. Murariu mă va interoga dacă printre dosarele răsfoite am recunoscut persoana despre care afirmasem că „lucrase cândva în România". În răspunsul meu mi-am propus să le spun că nu am putut face acest lucru deoarece, probabil, persoana în cauză nu lucrase la Ambasada Americană, ci doar vizitase cândva România. În această situație era practic imposibil să fiu confruntat cu alte documente din partea organelor de Securitate, mai ales în condițiile în care declarațiile mele s-au rezumat numai la „impresia" că acesta fusese în România, fără alte detalii cum ar fi, de exemplu, o eventuală perioadă concretă.

Readus în camera de anchetă, am reluat răsfoirea dosarelor. Citirea fiecărui dosar îmi răscolea noi și noi amintiri. Dosarele mai recente îmi arătau chipul unor oameni pe care îi cunoscusem personal. Pe majoritatea dintre ei îi primisem, și nu o dată, în audiențe la minister și cu mulți dintre ei am fost la diferite negocieri. De asemenea, îi întâlnisem, fie la acțiunile protocolare organizate la reședința ambasadorului și la reședințele altor diplomați, fie la manifestările organizate de Biblioteca Americană din București. Mă voi referi numai la câteva exemple pentru a ilustra genul de amintiri ce mi-au fost trezite odată cu parcurgerea acestor dosare. Astfel:

Privind dosarul lui Nuel Pazdral, consilier cu probleme politice, primul lucru care mi-a venit în minte a fost recepția organizată la începutul lunii iulie 1986, cu ocazia terminării misiunii sale la București. Înainte de a-mi lua rămas-bun de la el, m-a luat deoparte și mi-a spus că știa de la Silviu Brucan, care m-a citat drept sursă, că în acea perioadă în minister avea loc o masivă rotare de cadre și m-a întrebat dacă această măsură urma să mă afecteze și pe mine. Am răspuns că deși în ceea ce mă privește nu aveam date concrete în acestă privință, „totul era posibil". Întrebarea lui însă m-a pus serios pe gânduri. Într-adevăr, la începutul recepției stătusem de vorbă cu Silviu Brucan, căruia i-am povestit că în acele zile, aproximativ treizeci de lucrători ai ministerului, cadre diplomatice cu experiență și vechime, au fost chemate la Direcția de Personal pentru a fi „rotate" la alte instituții, pe baza listei aprobate de Comisia de Cadre a partidului și statului.

Deschid aici o nouă paranteză. În contextul rămânerii în străinătate în vara anului 1978 a generalului Ion M. Pacepa, dictatorul a acuzat cadrele Ministerului Afacerilor Externe de „corupție", „îmbogățire", „tocire a spiritului revoluționar" și „ruperea de realitățile românești". Concomitent, el a avansat și teza potrivit căreia diplomația nu era o profesie și că toți lucrătorii Ministerului Afacerilor Externe trebuiau să se considere „activiști de partid", Nicolae Ceaușescu a dispus,

totodată, întocmirea unui plan care prevedea, într-o perioadă de câțiva ani, schimbarea în proporție de nouăzeci la sută a întregului personal diplomatic, prin rotarea cadrelor respective la alte instituții. Pentru punerea în aplicare a planului respectiv, Secția de Cadre a CC al PCR a înființat o comisie condusă de Elena Ceaușescu.

Ca o primă măsură au fost întocmite mai multe liste ținându-se seama de următoarele criterii: apartenența la alte naționalități decât cea română, rude în străinătate, o vechime în minister de peste cincisprezece ani, efectuarea mai multor posturi permanente la oficiile diplomatice române din străinătate, abateri de la etica moralei comuniste (divorțul era considerat o astfel de abatere) și slaba activitate ideologică și pe linie de partid. Securitatea, al cărui prestigiu fusese serios zdruncinat ca urmare a rămânerii în străinătate a generalului Pacepa și care a fost obligată să renunțe la multe cadre proprii, bine conspirate în cadrul ministerului, a găsit în planul menționat un instrument ideal de a se răfui cu cadrele de carieră din Externe. De altfel Securitatea a jucat un rol esențial în întocmirea listelor respective, lucru care nu o dată mi-a fost confirmat de Ștefan Andrei și Maria Groza.

Apoi, în primăvara anului 1979 s-a început realizarea planului și zeci de cadre din minister, majoritatea de carieră, au fost rotate. Acțiunea a durat aproximativ doi ani și jumătate apoi a fost sistată până în primăvara anului 1984, când, profitându-se de adoptarea noii legi de organizare a ministerului, a fost reluată. Cu acest prilej, în cadrul politicii de rotare a cadrelor, au fost transferați din minister în primul rând cei care mai figurau pe listele din 1979. Concomitent, s-a trecut la întocmirea de noi liste, precum și la angajarea de noi cadre provenite din aparatul CC al UTC, „oamenii" lui Nicu Ceaușescu, și în același timp ai Securității. Rotarea cadrelor a fost accelerată după rămânerea în Statele Unite, în decembrie 1985, a ministrului consilier la Ambasada română din Washington, Alexandru Gheorghiu.

La data arestării mele, din datele pe care le cunoșteam, peste nouăzeci la sută din întregul corp diplomatic al României, din centrală și exterior, aparținea Securității, noțiunea de diplomat de carieră dispărând practic din vocabular, iar

diplomația nemaifiind considerată drept o profesie! Cam acesta era aparatul Ministerului Afacerilor Externe moștenit de România, după evenimentele din decembrie 1989, aparat care ani de zile, în linii mari, a rămas același, invocându-se argumentul „profesioniștilor de carieră"

La data discuției cu Silviu Brucan, în timpul recepției menționate, procesul de „rotare" era în toi, producând mari tensiuni în rândul personalului din minister. Știam că Brucan obișnuia să împărtășească diplomaților americani informațiile de care dispunea. M-a surprins însă faptul că a făcut-o atât de repede și mai ales că m-a citat drept sursă. În urma acestei experiențe am devenit mult mai prudent în discuțiile cu Brucan, deși am continuat să am încredere în el. Când, după 1989, Silviu Brucan m-a acuzat vehement — în cartea sa *Generația irosită*[9] și în interviurile pe care le-a dat — că m-am pus în slujba americanilor furnizându-le informații, mi-am adus întotdeauna aminte de acest episod. Recunosc — deși cu multă, foarte multă întârziere — că am greșit acordându-i atâta încredere lui Silviu Brucan, care în ultimă instanță, așa cum au arătat evenimentele ultimilor ani, s-a dovedit a fi cu totul altă persoană decât cea pe care credeam că o cunosc.

Uitându-mă la fotografia lui Frank Strovas, fost consilier cu problemele culturale în a doua parte a anilor '80, mi-am amintit că în timpul unei acțiuni protocolare la reședința acestuia, am fost abordat de cunoscutul pianist Dan Grigore, care mi-a solicitat sprijin în obținerea aprobării, practic a vizei române, pentru realizarea unei vizite în SUA, unde fusese invitat. Mi-a spus că, deși a primit toate asigurările din partea organelor competente, aprobarea fusese blocată undeva și că Strovas i-a sugerat să apeleze la ajutorul meu. I-am spus să mă caute la minister peste câteva zile. Când a venit, aflasem deja că cererea lui fusese blocată personal de Elena Ceaușescu. Întrucât, cel care îmi furnizase informația m-a prevenit să nu fac uz de ea sub nicio formă, ci să invoc

alte motive, i-am spus că deși a primit asigurări, așa cum se întâmplă des în viață, stânga nu știe ce face dreapta și invers și l-am sfătuit să mai aibă răbdare până când lucrurile se vor clarifica. Reacția lui m-a surprins. Pe un ton agitat mi-a spus că s-a săturat să tot fie pus pe drumuri și să aștepte și că singura soluție este aceea de-a cere audiență „tovarășei Ceaușescu ca să i se rezolve problema". Apoi a început să-și verse focul pe Suzana Gâdea, președinta Consiliului Culturii și Educației Socialiste, și pe cei de la Securitate, fără să știe că de fapt principalul vinovat de situația în care se afla era tocmai persoana în care își punea cele mai mari speranțe. Pentru mine, care știam adevărul, situația devenise absurdă. Mi-am dat seama că, ascunzându-i faptele reale, îi alimentam de fapt o iluzie. De aceea, m-am hotărât să-i spun adevărul, ignorând sfatul primit. După modul cum mă privea am avut impresia că nu înțelege mesajul meu. În realitate îl înțelesese foarte bine, deoarece a dat din mâini spunând mai mult ca pentru sine: „Deci nu am nicio șansă?" Am dat din cap să-i confirm concluzia la care ajunsese, după care ne-am despărțit. A fost unul din multiplele exemple pe care le-am cunoscut și care veneau să confirme rolul nefast pe care Elena Ceaușescu l-a jucat în viața oamenilor de știință, artă și cultură români. De fapt, într-un interviu acordat în ianuarie 1990 autoarei cunoscutului volum despre viața Reginei Maria a României (*The last Romantic*[10]), Hannah Pakula, afirmam că politica de izolare a intelectualității române, în special față de Occident, promovată consecvent de „Savanta de renume mondial", a constituit cea mai mare crimă pe care Elena Ceaușescu a comis-o împotriva poporului român.

Dosarul ambasadorului Roger Kirk[11] mi-a evocat multe amintiri. Privindu-i fotografia încercam să-mi imaginez cum a reacționat la auzul arestării mele, precum și la protestele și acuzațiile părții române. Aveam un respect deosebit pentru el și soția sa. În diferite situații, unele extrem de tensionate, cum a fost cazul unor audiențe la ministrul Afacerilor Externe Ioan Totu, am avut prilejul să-i apreciez înaltul profesionalism, combinat cu fermitatea și calmul cu care își susținea punctele de vedere. În context, mi-am amintit și de acuzațiile pe care dictatorul i le-a adus personal, după evenimentele de

la Braşov din noiembrie 1987, că în loc să se informeze la autorităţile române pentru a cunoaşte adevărul asupra celor întâmplate, el a contactat pe cei care au produs tulburările respective şi, totodată, şi-a „trimis agenţii în zonă ca să discute cu tot felul de persoane certate cu legea"

Răsfoind, de exemplu, dosarul lui Karen Christensen, o tânără diplomată americană care sosise la Bucureşti la sfârşitul anilor '80 şi care avea drept sarcină urmărirea situaţiei drepturilor omului, fapt pentru care era acuzată de apartenenţă la CIA, am făcut imediat legătură cu Richard Christensen, fost diplomat american care a lucrat în România la începutul anilor '70, şi al cărui dosar îl citisem în acea dimineaţă şi care nu era altul decât tatăl ei. Era o situaţie puţin întâlnită, cel puţin în Bucureşti, când două generaţii ale aceleiaşi familii şi-au desfăşurat activitatea de diplomaţi în România.

Îmi aduc bine aminte de sentimentul de părere de rău pe care l-am avut în momentul în care am început să răsfoiesc ultimul dosar. Era cel al Virginiei Young, consul general al SUA la Bucureşti, în momentul arestării mele. Virginia Young a fost prima membră a Ambasadei SUA care la o zi după ce am fost eliberat de la Rahova, m-a sunat acasă, interesându-se de soarta mea.

În timp ce închideam şi dosarul Virginei Young, m-am gândit că odată cu el vor dispărea şi momentele de detaşare şi chiar de relaxare prilejuite de consultarea lor şi că reîntoarcerea în infern era iminentă. Într-adevăr, au fost singurele momente de acest gen pe care le-am trăit pe întreaga durată a detenţiei. Încă înainte de a citi ultimele dosare, l-am auzit pe Cotoman vorbind cu cineva la telefon: îl informa pe col. Murariu de stadiul final în care mă aflam cu cititul. Într-adevăr, nici nu am apucat să pun în cutie dosarul Virginei Young, şi în cameră a intrat col. Murariu. După ce a schimbat câteva fraze cu Cotoman s-a apropiat de măsuţa mea şi m-a întrebat:

— Ai terminat?

— Nu! Vreau să mai văd încă o dată aceste dosare, i-am răspuns eu arătându-i două dosare pe care le pusesem în mod deliberat de o parte, deoarece fotografiile celor care le aparțineau aveau o anumită asemănare cu descrierea făcută de mine persoanei care ar fi „lucrat cândva în România".

Col. Murariu le-a luat în mână și, stând în picioare, a început să le răsfoiască. Apoi le-a pus din nou pe măsuță unul lângă altul deschise la prima pagină, și cu degetul arătător trecând de la o fotografie la alta m-a întrebat pe un ton apăsat:

— Care din ei?

— Niciunul. După un moment de ezitare însă indicându-i cu mâna una dintre fotografii, am adăugat: Parcă aceasta seamăna mai mult, deși nu pot spune cu certitudine.

— Deci nu ești sigur?, a ridicat el vocea.

Am dat din cap afirmativ, așteptându-mă în același timp ca el să izbucnească, cum o mai făcuse și în trecut, reproșându-mi lipsa de cooperare și amenințându-mă, inclusiv cu plutonul de execuție. În această situație eram pregătit să susțin ideea că, probabil, persoana care-i interesa vizitase România într-o altă calitate decât cea de diplomat. Spre surprinderea mea, după câteva clipe de tăcere, col. Murariu a strâns cele două dosare și în timp ce le dădea lui Cotoman mi-a spus:

— Vei mai avea ocazia să le vezi în următoarele zile, după care a părăsit camera de anchetă.

Am tăcut fără să știu cum să interpretez cele spuse de el. Faptul că reținuse cele două dosare era un indiciu că el încă mai spera în identificarea persoanei respective printre diplomații americani care fuseseră acreditați în România.

Pentru mine însă acea zi neobișnuită se terminase și odată cu ea identificarea celui care de fapt nu exista decât în imaginația mea, deși ulterior anchetatorii au mai făcut repetate încercări în acest sens.

Liste...

Într-una din zilele din luna martie, ancheta a fost întreruptă de venirea lt.-col. Emil Rădulescu însoțit de

lt.- col. Gheorghe Manea, care s-au așezat la birou alături de Cotoman. Abia atunci am observat că lângă peretele din spatele biroului fuseseră aduse trei scaune, ceea ce însemna că cei doi și poate încă cineva erau așteptați. Am intrat în alertă, așa cum se întâmpla de fiecare dată cu mine, când în timpul interogatoriilor presărate cu atîtea capcane trebuia să fac față unor situații neprevăzute.

Primul a vorbit lt.-col. Manea, care mi-a spus că s-a interesat și poate să-mi comunice că soția și copiii sunt bine. Apoi m-a întrebat cum mă simt. Tonul blând cu care mi-a vorbit, neobișnuit pentru el care de obicei nu scăpa niciun prilej pentru a-și manifesta disprețul față de mine, m-a luat prin surprindere. Prezența lor în anchetă nu prevestea nimic bun pentru acea zi. De asemenea, faptul că afirmase că familia era bine — eu cunoscînd practicile Securității — m-a îngrijorat. M-am întrebat imediat dacă nu cumva s-a întâmplat ceva grav cu Mioara, Oana și Andrei. Răspunsul l-am primit abia când am ieșit din închisoare și am aflat că în concepția lui Manea „bine" însemna: Mioara luni de zile fără slujbă și urmărită pas cu pas; Oana și Andrei hărțuiți de „umbrele" ce se țineau scai de ei; telefoanele interceptate și, în general, întreaga familie izolată și terorizată de prezența continuă a „caracatiței".

Răspunzând că mă simt bine am tăcut așteptând să văd ce urmează. A vorbit lt.-col. Rădulescu care m-a întrebat dacă în activitatea mea am cunoscut ofițeri de securitate. Întrucât întrebarea mi s-a părut mai mult decât caraghioasă, am schițat un zâmbet ironic.

— Ce ți se pare amuzant?, a ridicat el vocea la mine. Am tăcut neștiind ce să-i răspund, având în vedere caracterul vag al întrebării.

— Ai cunoscut sau nu?, a continuat el.

Am dat din cap afirmativ.

— Poți să-i identifici?

Mă uitam la el și mă întrebam dacă vorbește serios sau glumește. În cariera mea diplomatică de treizeci de ani am cunoscut mulți, foarte mulți ofițeri de securitate, care lucrau în Ministerul Afacerilor Externe, la Departamentul Securității Statului sau la alte ministere și instituții. Cu unii am avut

relații de prietenie, cu alții pe linie de serviciu, unii muriseră, alții se aflau la pensie, mulți aveau nume fictive, iar unora le uitasem de mult numele. Cerându-mi să-i identific, mi se cerea de fapt imposibilul. Era greu să cred că ei nu erau conștienți de acest lucru. Evident întrebarea urmărea un anumit scop și mintea mea încerca să-l descifreze. De aceea, pentru a câștiga timp, le-am spus:

— Nu înțeleg ce vreți? Știți foarte bine că în contextul atribuțiilor mele de serviciu am cunoscut o serie de ofițeri de securitate. De asemenea, participând la zeci de vizite care au avut loc în țară și în străinătate, am întâlnit cadre ale Securității. Vă cunosc, de exemplu, și pe dumneavoastră. Nu înțeleg ce vreți? Numele tuturor?

— Lasă-ne pe noi și pe cei pe care i-ai întâlnit cu ocazia unor vizite sau pe cei care sunt oficial cunoscuți ca fiind ofițeri de securitate. Nu fă pe șmecherul cu noi că nu înțelegi ce vrem de la tine.Vrem să ne spui, în primul rând, pe cine știi din cei care au lucrat în SUA (Ambasadă, Agenția economică, Misiunea Permanentă, Biblioteca română) sau în minister că sunt de fapt ofițeri de securitate.

Auzind întrebarea lt.-col. Emil Rădulescu mi-am dat seama unde bătea. Într-adevăr, ziua nu prevestea nimic bun pentru mine. Nu eram naiv! Eram conștient de faptul că identificarea celor care erau ofițeri de Securitate m-ar fi pus într-o situație extrem de dificilă, cu consecințe deosebit de grave pentru mine. Știam ce mă așteaptă! În momentul în care identificam o persoană, eram automat acuzat că l-aș fi transmis părții americane. Recunoașterea celor pe care îi cunoșteam că erau cadre ale Securității din categoria menționată de lt.-col. Rădulescu ar fi însemnat să-mi semnez singur sentința la moarte. Ar fi însemnat, de asemenea, să creez probleme unui număr mare de persoane și familiilor acestora, unii din ei oameni cinstiți, chiar ostili dictaturii și cultului personalității lui Ceaușescu, inclusiv unora dintre cei care m-au ajutat, așa cum am menționat în paginile anterioare. De aceea, după ce mi-am dat seama ce voiau de fapt de la mine, primul gând care mi-a trecut prin minte a fost acela să le spun că de fapt nu cunosc pe nimeni. Mi-am dat însă imediat seama că luarea lui „nu" în brațe nu numai că

nu era o soluţie viabilă, dar mi-ar fi creat greutăţi suplimentare. Adoptarea unei asemenea poziţii ar fi dus la subminarea serioasă a credibilităţii pe care încercam să o stabiliesc — în cadrul strategiei ce mi-am impus-o în timpul interogatoriilor — în raporturile mele cu anchetatorii, care ar fi putut cu multă uşurinţă să-mi demonstreze, cu dovezi concrete, contrariul. De aceea, respingând ideea negării în bloc, mi-am zis că singura ieşire din situaţia în care mă aflam era să cooperez cu ei prin identificarea unui număr cât mai mic posibil de persoane, care după cunoştinţa mea ar fi aparţinut organelor de securitate. Luând decizia respectivă i-am întrebat:

— Cum vreţi să procedăm?

— Să începem cu cei care au lucrat în Statele Unite de când ai intrat în minister, mi-a zis lt.-col. Rădulescu.

— Este o perioadă extrem de mare, practic treizeci de ani, şi este greu să-mi aduc aminte de toţi cei care au lucrat la Ambasada din Washington sau la Misiunea Permanentă de la New York, am replicat eu.

— Te ajutăm noi să-ţi reaminteşti, a spus de data aceasta lt.-col. Manea, după care a scos din servieta cu care venise câteva broşuri, pe care le-am recunoscut imediat. Erau volumele care conţineau listele personalului diplomatic şi administrativ străin acreditat la Washington, aşa-zisele „cărţi albastre" şi „cărţi albe", datorită culorii coperţilor, care erau publicate cu regularitate de Departamentul de Stat al SUA. Cele „albastre" se refereau la corpul diplomatic, consular, comercial şi militar, iar cele „albe" la personalul administrativ. După ce le-a pus pe masă mi-a spus că va proceda la citirea numelor diplomaţilor români, eu urmând să-l întrerup de fiecare dată când recunoşteam pe unul sau altul ca fiind ofiţeri de securitate. Am dat din cap că am înţeles ce se voia de la mine, iar el a început să citească:

George Macovescu — ministru plenipotenţiar, Vasile Pungan — prim-secretar, Iosif Dolezal — prim-secretar, Mihai Iacob — consul şi secretar trei, Costache Zavu — ataşat, col. Nicolae Manoliu — ataşat militar, Petre Cristea, şofer şi aşa mai departe. Am recunoscut că era vorba de colectivul Ambasadei Române pe care l-am cunoscut în octombrie 1959,

când am fost trimis pentru prima dată în SUA. Când am auzit numele lui Laurenţiu Micşunescu l-am întrerupt spunând că știam că era ofițer de securitate. Întrebările lui Manea au venit prompt:

— De unde știi? L-ai transmis la americani?

— Când am fost la Washington nu ştiam că este ofiţer de securitate. Am aflat de la el abia în anii '80, când a fost scos la pensie, după ce generalul Pacepa a rămas în străinătate. Suntem vecini. Nu am discutat niciodată de el cu americanii, am răspuns eu.

— Pune pe hârtie ce ai spus și adaugă că l-ai comunicat americanilor!

— V-am spus că nu am făcut-o!

— Scrie ce-ți spun! Ne crezi naivi? Sigur că le-ai spus!

Era prima confirmare a ceea ce am bănuit de la început că se va întâmpla în cazul în care voi identifica pe unul sau pe altul ca ofițer de securitate. Totodată mi-am dat seama, că în cazul identificării unei persoane sau alteia, doreau de la mine să știe exact cum am cunoscut faptul respectiv. În timp ce el citea în continuare numele diplomaților români, am hotărât să fiu și mai zgârcit cu întreruperile mele. În următoarele ore l-am întrerupt, în general, numai când era vorba de persoane deja decedate sau ieșite de mult la pensie, şi numai în cazuri extreme, acolo unde situația era prea clară. Evident îmi asumam un risc. Mi-am spus însă că, având în vedere că nu eram ofițer de securitate, puteam să invoc cu mai multă ușurință faptul că nu am știut că un diplomat sau altul era și ofiţer de securitate. De asemenea, eram convins că majoritatea ofițerilor de securitate pe care i-am cunoscut și care au lucrat sub acoperire diplomatică, vor da mai mult ca sigur declarații că nu au discutat niciodată cu mine situația lor şi că, în consecință, eu nu aveam de unde să știu cine erau ei în realitate. Am devenit din nou atent la numele celor pe care îi citea lt.-col. Manea. L-am întrerupt când am auzit pronunțându-se numele lui Teodor Huc, Adrian Afrim, Gheorghe Ioniță, Nicolae Bucur, Victor Dorobanţu, Ioan Tăutu, Octavian Neda, Gheorghe Anghelescu, dând declarații de unde am aflat că sunt ofiţeri de securitate. Primii trei erau decedaţi, ceea ce nu le-am declarat, iar ceilalţi erau de mult la

pensie. În cazul lui Gheorghe Anghelescu, de exemplu, le-am spus că am aflat că era ofiţer de securitate din ziarul *Scânteia* care a menţionat numele lui printre cei care au fost avansaţi la gradul de general-maior în securitate cu prilejul celei de a 25-a aniversări a zilei de 23 August (1969). În situaţii similare, în sensul că au fost menţionaţi în presă cu ocazia avansării în grad, s-au aflat şi generalii de securitate Aurel Florea şi Aurel Gheorghe, ultimul lucrând la New York. Cu toate acestea anchetatorii au stăruit ca eu să declar în scris că le-am deconspirat americanilor identitatea ofiţerilor de securitate menţionaţi mai sus. Era mult mai simplu pentru anchetă — ca să nu spun politic mai convenabil — să raporteze superiorilor şi aceştia, la rândul lor, lui Ceauşescu actul meu de trădare, decât să fi luat măsuri pentru a cerceta colecţia ziarului *Scânteia* şi a constata că cele spuse de mine reprezentau adevărul. Era mult mai uşor să mă blameze pe mine decât să recunoască că ofiţerii respectivi fuseseră de mult deconspiraţi de principalul organ de presă al partidului! M-am aşteptat ca cel puţin autorul volumului *DIE — 1955-1980. Culisele spionajului românesc*, apărută în 1997, în Editura Evenimentul Românesc, să fi verificat colecţia ziarului *Scânteia*, în loc să fi preluat automat, de exemplu, declaraţia mea cu privire la generalul Gheorghe Anghelescu. Pentru că esenţa acestei probleme este una singură: când generalul Gheorghe Anghelescu fusese trimis la Ambasada Română din Washington, sub acoperire diplomatică de consilier, la începutul anilor 1970, el era deja de mult deconspirat ca ofiţer de securitate! Acelaşi lucru este valabil şi în cazul generalului Aurel Florea despre care în volumul menţionat se afirmă că „generalul Aurel Florea a fost trimis şef de rezidenţă în SUA, deşi anterior deţinuse funcţii oficiale la Ministerul de Interne". Cu toate acestea, tot eu sunt acuzat de divulgarea „identităţii" acestuia! Câtă inconsecvenţă![12]

În ceea ce îl privea pe Victor Dorobanţu, ştiam de la el că era ofiţer de securitate, lucru pe care nu l-a ascuns niciodată, precum şi faptul că fusese doi ani la Moscova, la şcoala sovietică de spionaj. După ce afacerea Caraman a devenit publică, apartenenţa lui Victor Dorobanţu la Direcţia de Informaţii Externe a Departamentului Securităţii Statului nu

a mai fost un secret pentru nimeni, ceea ce însă nu a constituit un obstacol pentru ca el să fie trimis, la mijlocul anilor '70, în funcția de consilier la Ambasada Română din Tokio, sub nume conspirativ de „Vasilescu". În rest, la auzul majorității numelor răspundeam printr-un simplu „nu" sau pur și simplu dădeam negativ din cap. Uneori, Rădulescu sau Manea mă întrerupeau cu cuvintele „ești sigur?", iar dacă eu îmi mențineam afirmația continuau cu alte nume. Când am răspuns „nu" și în cazul lui Mircea Rață Căpățână, am fost întrerupt cu cuvintele „mai gândește-te!". Era clar că nu se îndoiau de faptul că știam că acesta era ofițer de Securitate. După câteva momente de ezitare am spus:

— Când am afirmat că nu cunosc statutul lui de ofițer de Securitate, m-am referit la perioada când am lucrat împreună la Washington. Nu aveam motive să-l bănuiesc, mai ales în condițiile în care avea raporturi tensionate cu generalul Anghelescu. Abia la aproximativ unu sau doi ani după ce m-am întors de la post, am aflat că lucrează la Departamentul Securității Statului, am încheiat eu.

Adevărul este că Mircea nu mi-a ascuns niciodată faptul că era ofițer de securitate. De asemenea, eram la curent cu atitudinea sa critică față de ceea ce se întâmpla în țară ca urmare a politicii dictatorului și aversiunea lui față de soții Ceaușescu, probleme pe care le-am discutat nu o dată în anii precedenți arestării mele. Deși am regretat că am fost nevoit să recunosc că știam că era ofițer de securitate, am căutat, și se pare că am reușit, să-i conving — din moment ce Mircea mi-a mărturist cândva, la începutul anului 1990, că situația lui nu a fost afectată de arestarea mea — că aflasem acest lucru abia în ultimii ani, cu mult timp după ce o serie de ofițeri de securitate, care au lucrat direct cu el, au rămas în străinătate. În acest context, acuzația că le-aș fi spus americanilor, ceea ce bineînțeles că am fost obligat să declar în scris, nu avea pentru mine nicio valoare.

Orele se scurgeau încet în timp ce pe rând, Rădulescu și Manea parcurgeau listele. Parcă aud și acum numele lui: Ion Bașchir, Ovidiu Popescu, Iosif Gheorghiu, Nicolae Atanasiu (Balinschi), Alexandru Ungur, Gheorghe Răcuțanu, Ștefan Burcă, Ion Eftimie, Vasile Dulămoiu, Alexandru Ercianu, Napoleon Zamfirescu, Mihai Croitoru, Gheorghe Albuț,

Constantin Mirancea, Ion Hotăranu, Nicolae Irinoiu, Gheorghe Gaşpar, Mircea Mitran, Ovidiu Ploscaru, Gheorghe Crişan, Gheorghe Dindelegan, Stelian Matei, Ion Edu, Petre Anghel, Adrian Petrescu, Ion Cora, Mircea Iordăchescu, Nicolae Iordan Constantinescu, Nicolae M. Nicolae, Nicolae Ionescu, Mircea Maliţa, Nicolae Gavrilescu, Petre Cristache, Gheorghe Ungureanu, Nicolae Badea, Petre Manolache, Traian Stambert, Nicolae Galea, Ion Beşteliu, Eugen Popa, Boris Rangheţ, Ion Tămâianu, Alexandru Tănăsescu, Radu Dumitraşcu, Gheorghe Lupeş, Dumitru Neagu, Ilie Puşcaş, Dan Dumitru, Victor Matei, Cristian Barbur, Ion Stoichici, ca să mă opresc doar la unii dintre cei cu care lucrasem, într-o perioadă sau alta, la Ambasada Română din Washington.

În marea lor majoritate, aproximativ optzeci şi cinci la sută, erau ofiţeri de securitate. Mă refer la cei trecuţi în „cărţile albastre" sub acoperire diplomatică şi nu la personalul administrativ unde, de asemenea, majoritatea erau cadre ale Securităţii. De altfel, potrivit unui decret intern, la principalele ambasade române din străinătate, printre care şi cea din Washington, posturile de portari şi şoferi erau ocupate automat de subofiţeri aparţinând organelor de securitate. Cu toate că eram la curent cu situaţia de mai sus, i-am întrerupt pe Rădulescu şi Manea numai de câteva ori, şi numai atunci când a fost vorba de ofiţeri pe care îi ştiam decedaţi mai de mult cum a fost cazul lui Alexandru Ercianu şi Ion Cora, sau despre care eram convins că cei ce mă anchetau ştiau că le cunosc identitatea ca, de exemplu, Nicolae Irinoiu, Gheorghe Dindelegan, Gheorghe Crişan, Gheorghe Ungureanu, Dan Dumitru, Victor Matei. În cazul lui Gheorghe Crişan, deşi am recunoscut că ştiam că este ofiţer de securitate, am refuzat să declar în scris, cum m-au obligat în celelalte situaţii, că i-aş fi transmis numele părţii americane. Ne cunoşteam de mult şi eram prieteni apropiaţi. În timpul detenţiei, ori de câte ori mă apuca disperarea gândindu-mă la greutăţile şi presiunile la care era supusă familia, mi-am spus întotdeauna că mă pot bizui pe câţiva dintre prietenii mei care nu o vor abandona, indiferent ce se va întâmpla cu mine. Am fost ferm convins că Ticu cum îi spuneam lui Gheorghe Crişan va fi unul dintre cei puţini,

care, în numele prieteniei noastre, va găsi o cale să o ajute pe Mioara și pe copii. Un alt prieten la care m-am gândit a fost și Gheorghe Ungureanu sau Gigi cum îi spuneam noi, care stătea la câteva blocuri de noi. Ulterior Mioara mi-a spus că și ea s-a gândit să apeleze la ajutorul familiei Ungureanu. De aceea, una dintre cele mai mari dezamăgiri pe care le-am avut ca om, a fost aceea de a afla — după ce am ieșit din închisoare — că cei doi nu s-au interesat de soarta familiei mele și nici nu au ajutat-o pe Mioara. În plus, atunci când au întâlnit-o întâmplător pe stradă, atât Crișan, cât și Ungureanu i-au întors spatele, iar soția lui Gigi, într-o situație similară, după ce i-a întors spatele a traversat strada. Mă așteptam la o asemenea comportare de la foarte multe persoane, știind atmosfera de teroare care domnea în țară, precum și de mentalitatea populației în asemenea situații, dar nu m-am așteptat ca tocmai ei să procedeze așa. Trăisem momente similare după arestarea lui Grigore Răceanu în vara anului 1958, când majoritatea prietenilor și cunoscuților ne-au ocolit familia. Dar au fost și câțiva prieteni, pe care nu o să-i uit niciodată, care, cu toate riscurile perioadei, nu s-au dezis de noi. Așa s-a întâmplat și în cursul anului 1989, când oameni cu caracter au stat alături de Mioara, dar ei nu s-au numit Crișan și Ungureanu, ci în primul rând Teodor Popescu, istoricul, Alecu Ivan Ghilia, scriitorul și pictorul, Andrei Blaier, regizorul de film. Au fost și alte persoane la care nu m-am gândit niciodată, cum a fost cazul colonelului Mircea Iordăchescu, cu care am lucrat în aceeași perioadă la Washington, și care întâlnind-o pe Mioara de mai multe ori pe stradă, în zona Pieței Dorobanți, a stat de vorbă cu ea — deși Mioara de fiecare dată i-a atras atenția că sunt filmați cu camera video — încurajând-o să se țină tare și să nu cedeze.

După eliberarea mea din închisoare, unul dintre primii care m-au sunat acasă a fost Crișan. A răspuns Oana, care după ce i-a ascultat rugămintea de a sta de vorbă cu mine, i-a răspuns sec: „nu credeți că sunați unsprezece luni prea târziu?", după care i-a închis telefonul. Atunci și astăzi când scriu aceste rânduri, cred că a fost cel mai bun răspuns care i se putea da lui Crișan în situația dată. În fond Oana putea să mă dea la telefon, putea să-i facă morală, să-l înjure sau

pur și simplu să-i trântească telefonul. Oana însă, cu maturitatea ei de gândire, spusese singurul lucru care trebuia spus. Într-adevăr, telefonul din partea celui în care îmi pusesem atâtea speranțe venise „prea târziu!"

Seara, în celulă, istovit nu am putut să adorm imediat. Capul îmi vuia de atâtea nume. Încercam cu disperare, ca de obicei, să recapitulez în mintea mea ce se petrecuse în timpul anchetei. Căutam să-mi amintesc și să memorez în primul rând numele celor pe care i-am indicat că erau ofițeri de securitate și pe care ancheta m-a obligat să declar că i-am deconspirat părții americane. Făcusem cu ei un tabel în capul meu, pe care atunci și multe seri după aceea îl repetam înainte de a adormi. Voiam să fiu sigur că le-am reținut numele, în eventualitatea că ulterior anchetatorii m-ar fi confruntat din nou cu listele respective sau altele.

A doua zi ancheta a continuat în aceeași formație. De această dată am fost confruntat cu listele conținând personalul diplomatic și administrativ de la Agenția Economică, Misiunea Permanentă pe lângă ONU, Biblioteca Română, toate cu sediul la New York. Ca și în ziua precedentă, din zecile și zecile de nume citite, printre care parcă aud și astăzi numele lui Aurel Costescu, Ionel Georgescu, Ion Duma, Ion Moraru, Virgil Constantinescu, Constantin Ene, Romulus Neagu, Nicolae Ropoteanu, Teodor Țolea, Constantin Niță, Traian Chebeleu, Octavian Ichim, Florin Roșu, Aurel Paraipan, Nicolae Stănică, Bogdan Baltazar, Gheorghe Tinca, Petre Vlăsceanu, Fănel Mangu, Gheorghe Horotan, Mișu Negrițoiu, Teodor Râpanu, Ion Logofătu, Anton Sârbu, Lucian Cernat, Vasile Paliță, Alexandru Teodorescu, Ion Datcu, Nicolae Micu, Ion Goriță, Vasile Tilinca, am indicat numai câteva persoane, deși știam că marea lor majoritate erau ofițeri de securitate. De exemplu, atunci când am indicat pe Fănel Mangu, le-am povestit că am aflat că era ofițer de securitate după ce fusese deconspirat ca urmare a implicării

sale în afacerea privind sustragerea documentelor de fabricare a sticlei de tip „float", în primăvara anului 1974.

„Pune pe hârtie și scrie că tu l-ai deconspirat americanilor", a intervenit obsedat Manea. Deși am negat — relatându-i cum întreaga ambasadă aflase de arestarea lui Mangu la aeroportul de la Detroit și de faptul că era ofițer de securitate — lt.-col. Manea a insistat să „recunosc" că eu aș fi comunicat americanilor calitatea lui de ofițer de informații.

În cazul lui Octavian Ichim, le-am spus că la aproximativ doi ani după ce m-am întors din SUA, am fost martor când Ichim a povestit ce a pățit în timpul unei deplasări efectuate la Craiova cu o delegație de oameni de afaceri americani. În timp ce delegația pe care o însoțea vizita o fermă de stat, un lucrător al acesteia l-a recunoscut și i s-a adresat: „Să trăiți, tovarășe căpitan! Ce mai faceți?" Ichim ne-a spus că i-a trebuit câteva secunde bune ca să-și revină. Când cineva din grup l-a întrebat cine fusese individul, Ichim ne-a mărturisit că lucraseră împreună, cu mulți ani în urmă, pe linie de Securitate, după care a adăugat: „Nu mi-am făcut prea multe probleme, deoarece americanii probabil știau de mult cine sunt."

— Sigur că știau, le-ai comunicat tu, l-am auzit pe lt.-col. Rădulescu intervenind cu sarcasm.

— V-am spus cum am aflat că era ofițer de securitate. Dacă nu credeți puteți să verificați!, și am nominalizat cel puțin două persoane care au fost de față când Ichim ne-a povestit pățania lui.

La proces însă am fost acuzat că am furnizat părții americane „date de studiu" cu privire la diplomații români de la Washington și New York.

După ce au terminat cu cei care au lucrat la misiunile române din New York, am fost întrebat de cei pe care i-am cunoscut la minister. Am început, în mod deliberat, să înșir pe cei care s-au ocupat de minister din partea Departamentului Securității Statului: Constantin, Manolache, Dumitru, Fătu, Vlad, Stănescu, Prodan, când am fost întrerupt de lt.-col. Rădulescu care a spus să nu continui, că persoanele acestea nu îl interesează. Am dat din mâini în sensul că asta știu și nimic altceva. Au menționat apoi câteva nume, printre care: Petre Moise, Marin Ungureanu, Mircea Andrei, Dinu Marcel,

Dumitru Aninoiu, Gheorghe Colţ, dar văzând că nu am reacţionat în niciun fel, m-au lăsat în pace, fapt care m-a mirat. Ulterior, când am fost confruntat cu zeci şi zeci de fotografii, printre care şi ale celor menţionaţi mai sus, am înţeles de ce atunci lt.-col. Rădulescu nu a mai insistat să afle ce ştiam despre ei şi anume că toţi erau ofiţeri de securitate.

În timp ce în cameră s-a aşternut pentru moment tăcerea, eu căutam să-i memorez pe cei pe care tocmai îi identificasem în plus ca aparţinând Securităţii şi să-i adaug la tabelul deja existent în capul meu. Am ajuns la aproximativ treizeci şi opt de nume la care până la terminarea anchetei, am mai adăugat trei-patru nume. Între timp, tăcerea a fost întreruptă de o salvă de ameninţări din partea celor doi, mai puţin din partea lui Cotoman, care pe durata celor două zile a fost mai mult pasiv, lăsând ancheta pe seama lui Rădulescu şi Manea. Este greu să descriu ce a fost la gura lor. Minute în şir nu m-au scos din „criminal", „trădător", „om de cea mai joasă speţă", „vânzător de neam şi ţară", „un vierme", concomitent cu ameninţările de a fi pus la zid şi împuşcat. La un moment dat, când lt.-col. Manea mă ameninţa cu trimiterea la zid, a intervenit lt.-col. Rădulescu urlând:

— Nu împuşcat, pentru că ar fi prea simplu. Ar trebui să fii exterminat, strivit ca un gândac!

Mă aşteptam să reacţioneze vehement. În fond aveau în faţă o listă cu nume de ofiţeri de securitate deconspiraţi. Era clar că majoritatea le erau necunoscuţi, din moment ce nu au reacţionat, în niciun fel, la numele unor persoane decedate. De altfel, când l-am identificat pe Ion Cora, care decedase de aproximativ nouă ani, Manea a făcut o observaţie din care rezulta clar că nu ştia că respectivul nu mai era în viaţă. Ameninţările şi invectivele lor nu mă mai impresionau. Eram deja obişnuit! De aceea, când cei doi îşi vărsau veninul asupra mea, eu continuam să memorez cât mai bine numele celor „deconspiraţi". Eram convins că numele unora din ei vor mai apărea în timpul anchetei, mai devreme sau mai târziu, ceea ce s-a şi întâmplat. De asemenea, nu excludeam nici posibilitatea ca, în următoarele luni, anchetatorii să reia listele respective sau o parte a acestora, cu speranţa că uitând ce am declarat anterior, voi identifica şi alte nume.

De aceea, în toată perioada până la proces și ulterior până la recurs, mi-am impus ca cel puțin de două ori pe săptămână, înainte de a adormi, să recapitulez în memorie tabelul menționat, care în final nu a depășit cifra de patruzeci și două de nume. Acest lucru m-a ajutat în două situații-cheie: prima dată când, pe parcursul anchetei, am fost confruntat cu o serie de fotografii ale unor cadre ale Securității. Multe dintre fotografii aparțineau persoanelor care au figurat pe listele de mai sus. A doua oară imediat după recurs când, reluându-se ancheta, am fost din nou interogat în legătură cu o serie de persoane, unele din ele figurând, de asemenea, pe listele respective. În ambele situații m-am menținut în limitele celor declarate lui Rădulescu, Manea și Cotoman, pe parcursul celor două zile.

Atmosfera de ostilitate care a dominat ancheta acelor două zile a dispărut brusc după trei zile, iar în următoarele câteva zile am simțit chiar o anumită schimbare în atitudinea anchetatorului Gheorghe Cotoman, care a devenit mai politicos. Până și lt.-col. Manea, care în acele zile a mai apărut la unele interogatorii, s-a abținut de la obișnuitele sale intervenții și amenințări.

M-am întrebat ce s-a întâmplat? Era oare vorba pur și simplu de obișnuita liniște înaintea furtunii sau de cu totul altceva? Până la urmă am ajuns la concluzia că schimbarea intervenită trebuia să fie legată de ancheta care a avut loc pe marginea listelor menționate. Mi-am zis că furia inițială manifestată în legătură cu numărul mare de ofițeri de securitate pe care m-au acuzat că l-aș fi transmis părții americane s-a risipit în momentul în care cei în drept au verificat situația fiecărui individ ajungând la concluzia că, de fapt, din persoanele „deconspirate" de mine, aproximativ unsprezece–treisprezece erau decedate de ani de zile, iar altele, aproximativ optsprezece, ieșite de mult la pensie. De asemenea, au constatat că dintre persoanele care continuau să fie active, majoritatea fuseseră practic marginalizate: de exemplu Nicolae Irinoiu și Gheorghe Crișan fuseseră

transferaţi la şcoala de spionaj. Concluzia de mai sus a fost întărită când am ieşit din închisoare şi am aflat că nimeni — cu o singură excepţie — nu a fost dat afară din Ministerul Afacerilor Externe sau de la Departamentul Securităţii Statului ca urmare a „înaltei mele trădări". Singura excepţie a fost cumnatul meu, Gheorghe Zamfir, care lucra la Minsterul Afacerilor Externe. După ce am fost arestat a fost transferat la UCECOM.

Fotografii...

Peste câteva săptămâni am fost pus din nou la încercare. De această dată mi s-au prezentat fotografiile unor persoane pe care eu urma să le identific. De la început trebuie să precizez că a fost vorba de sute de fotografii, aflate în trei–patru dosare, iar întreaga operaţiune a durat destul de mult. Primele fotografii mi-au fost prezentate de col. Pătru Murariu, iar după o anumită perioadă de timp, operaţiunea a fost continuată de maiorul Cotoman. Fotografiile aveau un format de aproximativ 10/14 centimetri, iar pe spatele fiecăreia era scris câte un număr. Murariu şi ulterior Cotoman luau din dosar câte o fotografie şi îşi notau pe o foaie numărul respectiv, apoi mi-o prezentau pentru identificarea persoanei. În cazul în care spuneam că persoana din fotografie îmi era necunoscută, notau în dreptul numărului respectiv: „Nu îl cunoaşte". Dacă spuneam că recunosc persoana din fotografie, atunci trebuia să indic: numele, locul de muncă, împrejurările în care am cunoscut-o, precum şi dacă ştiam că era ofiţer de securitate, ceea ce în caz afirmativ însemna implicit că aş fi informat şi partea americană. Din primele fotografii arătate mi-am dat seama că era vorba de cadre ale Securităţii, unii dintre ei lucrând în minister, altele în afara acestuia (de exemplu: Departamentul Securităţii Statului, Ministerul Comerţului Exterior şi al Cooperării Economice Internaţionale, întreprinderile de comerţ exterior, Academia Ştefan Gheorghiu, Institutul de Economie Mondială, precum şi cei care obişnuiau să frecventeze acţiunile organizate la Asociaţia de Drept şi Relaţii Internaţionale),

majoritatea având însă tangență directă cu activitatea din exterior. Cu excepția a trei–patru fotografii din care mă priveau persoane necunoscute, pe toți ceilalți îi știam. Cu toate acestea, am decis pe loc să adopt următoarea tactică: să recunosc pe cei care lucrau la Externe, cu excepția celor angajați în ultimul an de la CC al UTC — deși îi știam și pe ei. Pentru a da mai multă credibilitate afirmațiilor mele, în câteva situații când a fost vorba de fotografiile unor tineri, am spus că fețele lor îmi sunt familiare în sensul că-i văzusem prin minister, dar că nu le cunoșteam numele și nici nu știam direcția în care lucrau. Din expresia feței lui Cotoman îmi dădeam seama că răspunsul meu le convenea. În ceea ce privește apartenența la Securitate a persoanelor recunoscute, am căutat să mă limitez, pe cât posibil, la cei despre care am vorbit deja în paginile anterioare. Faptul că memorasem persoanele respective m-a ajutat foarte mult. În privința celor de la alte ministere și instituții am procedat la recunoașterea numai a celor persoane cu care am lucrat direct (de exemplu Ion Chioveanu, Nicolae Andrei, Petre Sin de la Ministerul Comerțului Exterior, Aurel Sanislau și Paul Ceaușu de la Ministerul Învățământului sau Vasile Secăreș, Ioan Mircea Pașcu, Dan Ghibernea și alții care frecventau des întâlnirile organizate la Asociația de Drept și Relații Internaționale) și am susținut — deși în unele cazuri dețineam informații contrarii — că nu eram la curent cu faptul că ar fi fost ofițeri de securitate, desigur cu excepția celor pe care-i menționasem în anchetele anterioare. Situația a fost diferită în cazul celor care lucrau în cadrul Departamentului Securității Statului. În afara celor care au apărut și în listele despre care am mai vorbit (de exemplu, Gheorghe Anghelescu, Aurel Florea, Alexandru Tănăsescu, Aurel Gheorghe, Gheorghe Crișan, Dan Dumitru etc.), mi-au fost arătate și o serie de alte fotografii, printre care și cea a lui Vasile Moater, despre care o să vorbesc în continuare.

Faptul că ancheta și, mai ales, cei ce au dirijat-o din spate au acceptat explicațiile și declarațiile mele rezultă și din următorul exemplu:

Printre fotografiile persoanelor din Ministerul Afacerilor Externe s-a aflat și cea a lui Andrei Busuioceanu, care lucra la

Direcția de Cultură și Presă și despre care aveam informații precise că era ofițer de informații. Cu două săptămâni înainte de a fi arestat, familia Busuioceanu și cu o altă familie, tot din minister, au fost la noi acasă unde am petrecut o seară împreună. Când Cotoman mi-a arătat fotografia i-am spus că știam despre Andrei Busuioceanu că este istoric, că fusese cu o bursă în Statele Unite, și că la data arestării mele lucra la aceeași direcție cu Mioara. La întrebarea privind apartenența lui la Securitate am spus că nu am auzit pe nimeni făcând o astfel de aluzie cu privire la Andrei Busuioceanu. În ultimii ani, când am avut posibilitatea să stau de vorbă cu Andrei Busuioceanu, acesta mi-a spus că datorită arestării mele, propunerea pe care o avea de a fi trimis în misiune permanentă în SUA a fost stopată. A fost reluată peste câteva luni, când i s-a comunicat că totul este în ordine, că nu are nicio problemă și că poate pleca la post. Ce s-ar fi întâmplat dacă declaram că știam că Andrei era ofițer de securitate, este ușor de ghicit.

La aproximativ douăzeci de zile după ce fusesem confruntat cu sutele de fotografii menționate mai sus, obișnuitul interogatoriu a fost întrerupt din nou de venirea lt.-col. Emil Rădulescu. Așezându-se pe un scaun lângă mine, el a scos din servietă un dosar în care se aflau cinci fotografii. Ele reprezentau pe Gheorghe Tinca, Ilie Șimon, Nicolae Piroșca, Liviu Turcu și Vasile Moater. Îi cunoșteam pe toți. În timp ce vorbeam, Rădulescu își nota cele spuse de mine.

M-a surprins fotografia lui Ilie Șimon, deoarece eram convins că întrucât era ginerele generalului Ilie Ceaușescu, fratele dictatorului, Securitatea se va limita numai să colaboreze cu el, nu să-l și recruteze. Și acum țin minte numărul de pe spatele fotografiei: „1976", care putea să reprezinte, fie anul când fotografia a fost luată, fie anul recrutării.

Privind fotografia lui Gheorghe Tinca mi-am amintit de episodul cu refuzul vizei americane de intrare în SUA, când acesta a fost numit la Misiunea Permanentă pe lângă ONU-New York, la începutul anilor '80. Ștefan Andrei, la cererea lui Tudor Postelnicu, mi-a dat dispoziție să intervin pe lângă ambasada SUA la București cu rugămintea ca partea americană să-și reconsidere hotărârea inițială. La câteva zile

după intervenția mea, am primit un telefon de la Samuel Fry, ministru consilier la ambasada SUA, care mi-a comunicat că deși au luat în considerare cererea noastră acordându-i viza solicitată, asta nu înseamnă că „nu știu cine este domnul Tinca". În martie 1994 Ion Iliescu a luat inițiativa de a înlocui pe generalul Nicolae Spiroiu cu Gheorghe Tinca, în funcția de Ministru al Apărării, în vederea „alinierii României la cerințele Consiliului Europei" care prevedea numirea unui civil la conducerea Ministerului Apărării Naționale. Măsura fostului președinte a stârnit zâmbete la unele înalte oficialități americane. În fond, partea americană era de mult la curent cu privire la așa-zisul „statut civil" al noului Ministru al Apărării român.

În cazul lui Nicolae Piroșca, știam încă de când lucrase la Londra, sub acoperire diplomatică, că era ofițer de securitate. În momentul arestării mele era director adjunct la Direcția Consulară, funcție pe care o ocupa de mai mulți ani.

De asemenea, știam că Vasile Moater lucra la Departamentul Securității Statului, fiind în ultimii ani adjunct al șefului Diviziei politico-economice pentru emisfera vestică (șeful diviziei fiind colonelul Gheorghe Năstase, alias „Andrei").

În vara anului 1987 aveam în pregătire trei cadre ale Diviziei Politico-economice pentru emisfera vestică din cadrul Departamentului Securității Statului care urmau să plece, sub acoperire diplomatică, în misiuni permanente la ambasadele române din Washington și Ottawa.

Unul dintre ei era Virgil Popa, care mai lucrase și la ambasada română din Argentina[13]. Unul dintre subalternii mei mi-a atras atenția că de mai multe ori l-a surprins pe Virgil Popa cotrobăind, în lipsa mea, prin hârtiile și dosarele pe care le aveam pe birou. De asemenea, tot în perioada respectivă a dispărut o telegramă cifrată venită de la Moscova care se referea la unele poziții sovietice față de Statele Unite. Cu toate eforturile depuse telegrama nu a fost găsită. Îngrijorat de situația creată și mai ales de „curiozitatea" lui Virgil Popa,

m-am hotărât să-l invit la masă pe Vasile Moater. În timpul mesei, care a avut loc la Restaurantul Mărul de Aur, după ce i-am povestit despre comportarea lui Virgil Popa și faptul că îl bănuiam de dispariția telegramei, i-am spus lui Vasile Moater că dacă nu își va „potoli oamenii voi fi nevoit să mă adresez conducerii ministerului, ceea ce evident va duce la compromiterea acestora". Moater a luat apărarea lui Popa afirmând că este un element deosebit, care nu putea să fie implicat în faptele relatate de mine. Când i-am replicat că abordând astfel problema mă obligă de fapt să mă adresez conducerii ministerului, mi-a promis că va sta de vorbă cu Popa, ca, de altfel, și cu ceilalți doi, în privința comportării lor pe perioada cât le mai rămăsese din pregătirea pe care o efectuau la direcția în care lucram. A fost prima dată când am apelat la această metodă extremă, care însă a dat rezultate. La câteva zile după acea masă, „miraculos" a reapărut și telegrama pierdută, atașată la un document secret cu explicația că probabil din această cauză nimeni nu a observat-o inițial. Am acceptat explicația fără alte comentarii, deși nu îmi făceam iluzii cu privire la cauzele care au determinat reapariția ei.

Din discuțiile avute cu Piroșca și Moater, în toamna anului 1988, știam că amândoi nutreau speranța să fie avansați la gradul de general-maior cu prilejul celei de a 45-a aniversări a zilei de 23 August. De aceea, când mi-au fost prezentate fotografiile lor, nu știu de ce, dar m-am gândit imediat la chestiunea avansării. Nu vedeam un alt motiv care să justifice un interogatoriu special pe marginea lor, mai ales că în cazul lui Moater le spusesem deja, în cadrul unei anchete anterioare, că știam că era ofițer de securitate. Nu puteam să neg acest lucru, nici în cazul lui Piroșca, care era cunoscut de toată lumea.

Atunci am crezut că prezentarea fotografiei lui Liviu Turcu era legată tot de contextul avansării. Știam că este ofițer de informații și că fusese retras de la Misiunea Permanentă Română pe lângă ONU — unde a activat sub

acoperire diplomatică — după rămânerea în Statele Unite, în februarie 1980, a lui Nicolae Horodincă, de asemenea fost ofițer de Securitate care a lucrat la Ambasada Română din Washington. I-am declarat însă lt.-col. Emil Rădulescu că deși l-am întâlnit pe Liviu Turcu de mai multe ori la unele manifestări organizate pe linia Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale, nu îl cunoșteam prea bine. Auzisem că absolvise Facultatea de Sociologie. La întrebarea expresă dacă știam sau nu de apartenența lui Liviu Turcu la Securitate, am răspuns negativ.

Abia după ce am ieșit din închisoare am aflat că Liviu Turcu rămăsese în străinătate unde fusese trimis într-o misiune oficială, în luna ianuarie 1989; că ceruse azil politic în SUA și că în iulie 1989 fusese condamnat la moarte în contumacie de un complet de judecată prezidat de colonelul de justiție Gică Ion Popa, care avea să prezideze completul de judecată și în cazul meu. După ce m-am stabilit în Statele Unite am aflat că, la 1 octombrie 1990, sentința ce i-a fost impusă în perioada dictaturii de Tribunalul Militar Teritorial București a fost anulată.

În ceea ce-l privește pe Vasile Moater, am aflat — fapt confirmat și de soția sa într-o discuție scurtă pe care am avut-o în ianuarie 1990 — că s-a sinucis în cursul anului 1989. Atunci însă, când lt.-col. Emil Rădulescu mi-a arătat fotografiile lui Vasile Moater și Liviu Turcu nu aveam de unde să știu că între timp în viața celor doi s-au petrecut evenimente dramatice, în cazul lui Vasile Moater chiar tragic.

După ce a închis dosarul cu cele cinci fotografii, lt.-col. Emil Rădulescu a avut o scurtă convorbire cu anchetatorul Cotoman, după care a revenit lângă mine. De această dată a scos nu din servieta cu care venise, ci din buzunarul hainei un plic care, de asemenea, conținea o serie de fotografii. Spre deosebire de cele anterioare, acestea din urmă erau de format mic, 4/6 centimetri, de tipul celor folosite pentru pașaport. Înainte de a le arăta, el mi-a atras atenția să indic numai acele persoane pe care le știu că sunt ofițeri de securitate. Mi-a arătat aproximativ treizeci și cinci–patruzeci de fotografii, toate aparținând lucrătorilor din Ministerul Afacerilor Externe, însă altele decât cele văzute în timpul anchetelor

anterioare. Îi cunoşteam absolut pe toţi. Cu mulţi dintre ei lucrasem ani de zile şi ştiam că erau ofiţeri de securitate, pe alţii îi bănuiam. Am decis încă de la prima fotografie care mi-a fost arătată, cea a lui Constantin Gârbea, să neg că aş fi fost la curent cu faptul că erau ofiţeri de Securitate. Aşa am procedat cu toate fotografiile care au urmat, printre care cele ale lui Vasile Prună, Gheorghe Duţă[14], Ion Dobreci, Vasile Croicu, Ioan Donca, Tudor Valeriu, Teodor Meleşcanu, Pavel Platona, Petru Ioan Cordoş, Octavian Gavriş, Ilie Neamţu, Nicolae Petruţ, Ştefan Costin, Valeriu Dinică, Marin Buhoară, Cristian Mocanu, Ionel Stănculescu, Dinu Marian, Petre Săndulescu, Ion Pascu.

De fiecare dată când lt.-col. Rădulescu îmi arăta o nouă fotografie, dădeam negativ din cap. Două aspecte mi-au reţinut în mod deosebit atenţia: primul a constat în faptul că plicul nu conţinea şi fotografiile unor lucrători din minister de care eram sigur că nu erau ofiţeri de securitate, cum a fost, de exemplu, Ion Beşteliu sau Boris Ranghet. Al doilea aspect a fost modul în care a procedat lt.-col. Rădulescu după ce mi le-a arătat. De data aceasta el nu a mai luat nicio notiţă şi nici nu a consemnat, prin declaraţie semnată de mine, faptul că mi le-a prezentat, aşa cum s-a întâmplat în situaţii similare în trecut, inclusiv cu cele cinci fotografii descrise mai sus, în cadrul aceleiaşi anchete. Mai mult, după ce a băgat micile fotografii în plic, mi-a spus pe un ton sec şi ameninţător: „Uită de ele!" Atenţionarea lt.-col. Rădulescu mi-a întărit definitiv convingerea că toţi cei ale căror fotografii se găseau în plic — inclusiv cei pe care până atunci i-am bănuit numai — erau cadre sau colaboratori activi ai Securităţii.

Târziu în celulă mi-am dat seama că acel plic conţinea de fapt fotografiile unor cadre ale Securităţii, adânc conspirate în structura Ministerului de Externe. Era vorba de „diplomaţi", unii dintre ei, cu multă experienţă şi vechime, toţi angajaţi în minister direct după terminarea studiilor superioare sau ale cursurilor postuniversitare organizate de Academia „Ştefan Gheorghiu". Recrutarea lor de către organele de Securitate s-a făcut — ştiam din discuţiile avute cu unii dintre ei — fie în primii ani de activitate în minister, fie în perioada cât au frecventat cursurile postuniversitare.

Datorită faptului că întreaga lor activitate s-a desfăşurat în minister — în centrală sau exterior — toată lumea îi considera drept „diplomați de carieră", deși în realitate ei aparțineau, într-o formă sau alta, Securității.

Ca și în cazul fotografiilor prezentate cu săptămâni în urmă de col. Murariu și maior Cotoman, am căutat să-mi întipăresc cât mai bine în memorie fotografiile văzute în acea zi. Nu mi-a fost de loc greu să le memorez. Îi știam bine pe toți. Unii mi-au fost subalterni, cu alții am colaborat pe diferite probleme de-a lungul anilor. M-a ajutat mult în aceasta privință și „îndemnul" lt.-col. Rădulescu ca să le „uit" Paginile de față stau drept mărturie că de fapt nu le-am uitat!

Din prima seară în care am început să memorez fotografiile văzute, teama că voi fi executat s-a accentuat punând stăpânire pe mine. Îmi spuneam, în serile și nopțile care au urmat, că hotărârea de a mi se arăta sute și sute de fotografii, aparținând cadrelor Securității din Ministerul Afacerilor Externe și din alte ministere și instituții, nu ar fi fost luată dacă cei care au aprobat acest lucru nu ar fi avut certitudinea că voi fi executat sau, în cel mai bun caz, condamnat la zeci de ani închisoare, ceea ce, în cazul meu, care aveam aproape cinzeci și cinci de ani, însemna practic să putrezesc în beciurile vreunei închisori. Evident, la data respectivă nu le-a trecut prin cap, nici măcar ca o posibilitate absurdă, că voi fi așa de curând în libertate!

Privită retrospectiv, decizia lor de a-mi arăta fotografiile în timpul anchetei a fost una dintre cele mai mari greșeli pe care le-au săvârșit cei care au coordonat și au condus interogatoriile din primăvara anului 1989. Ca urmare a deciziei lor, am devenit posesorul unei „comori unice", datorită confirmării apartenenței la organele Securității a celor pe care îi știam deja sau îi bănuiam numai, precum și a „deconspirării" — ca să folosesc termenul lor — unor persoane pe care nu le-am bănuit niciodată ca făcând parte din „caracatiță".

Scriind aceste rânduri nu pot să nu menționez ce mi-a relatat Cornel Dumitrescu, co-editorul săptămânalului de limbă română *Lumea Liberă*, care apare la New York, în urma unei discuții avute la New York, în luna ianuarie 1995, cu soția fostului Ministru al Afacerilor Externe, Teodor Meleşcanu. Potrivit lui Cornel, Felicia Meleșcanu mi-a reproșat, oarecum revoltată, că eu chipurile l-aș fi etichetat pe soțul ei drept „securist!", cu alte cuvinte că l-aș fi acuzat că a făcut parte din instituția respectivă. Relatarea m-a făcut să zâmbesc. În primul rând, nu țin minte ca în scrierile și luările mele de poziții să fi făcut vreodată referiri de acest gen la adresa lui Teodor Meleșcanu. Dimpotrivă, i-am apreciat inteligența și profesionalismul. În al doilea rând, dacă a făcut parte din instituția rău famată, aceasta în niciun caz nu mi s-a datorat mie. Dacă însă Teodor Meleșcanu sau celelalte persoane, ale căror fotografii se aflau în plicul meționat mai sus, nu ar fi fost cadre ale Securității, nu văd ce alte motive l-ar fi putut determina pe lt.-col. Emil Rădulescu să-mi atragă cu atâta severitate atenția să le „uit!"

În loc de concluzie...

În ultimii ani când aud pe unul sau pe altul cum respinge cu vehemență apartenența la fosta Securitate sau se bate cu pumnul în piept că ar fi fost victime ale vechiului regim, în fața ochilor îmi apare fotografia lui, așa cum mi-a fost prezentată în timpul anchetei, fie de Murariu, Rădulescu sau Cotoman, fie scoasă din „plicul" lt.-col. Emil Rădulescu cu îndemnul: „Uită de ele"!

NOTE

1. Tribunalul Militar Teritorial București; Dosar 263/89. Filele 10-14, vol.IV și filele 83-89, vol.I.

2. Procuratura României, Direcția Procuraturilor Militare: Dosar nr. 45/C/140/1990; Referatul din 12 februarie 1990, pp. 5–6.

3. Vizita în Canada a adjunctului ministrului Afacerilor Externe, Maria Groza, a avut loc în perioada 29 octombrie–4 noiembrie 1981.

4. *Jurnalul Național* din 17 august 1999. Interviu de Gabriel Rudaru cu Paulian Păsărin.

5. Vizita în România a lui Kenneth Adelman, directorul Agenției pentru Controlul Armamentului și Dezarmare, a avut loc în perioada 17–19 ianuarie 1985.

6. Vizita în SUA a adjunctului ministrului Afacerilor Externe, Olimpia Solomonescu, a avut loc în perioada 28 martie–4 aprilie 1988.

7. David B. Funderburk a fost ambasador al SUA în România în perioada 1981–1985. La 15 mai 1985, în ziua în care a părăsit România a făcut declarații publice în care a criticat regimul lui Ceaușescu, precum și politica Departamentului de Stat față de România. Articolul: „Ambasadorul pune sub semnul întrebării, și acuză politica greșită", *The Washington Post*, 15 mai 1985, pp. A1, A2.

8. David B. Funderburk: *Pinstripes and Reds: An American Ambassador Caught between the State Department and the Romanian Communism, 1981–1985*, Washington D.C: Selous Foundation, 1987.

9. Silviu Brucan: *Generația Irosită*, Editura Univers și Calistrat Hogaș, București, 1992.

10. Hannah Pakula: *The Last Romantic. A Biography of Queen Mary of Romania* Simon and Schuster, New York, 1985.

11. Roger Kirk a fost ambasador al SUA în România în perioada 1985–1989. Și-a încheiat misiunea la București în luna iulie 1989.

12. Mihai Pelin: *DIE-1955–1980. Culisele spionajului Românesc*, Editura Evenimentul Românesc, 1997, pp. 70, 215.

13. Virgil Popa a fost împușcat în timpul evenimentelor din decembrie 1989, când a încercat să opună rezistență aparând unul din sediile Securității.

14. În a doua parte a anilor '80, Gheorghe Duță a fost folosit de multe ori ca interpret de limbă engleză la nivel înalt, inclusiv de către Nicolae Ceaușescu.

6
Ancheta și „Scrisoarea celor șase"

Era, cred, pe la mijlocul lunii martie. Ca în fiecare dimineață de la data arestării am fost dus în camera de anchetă, unde se afla deja anchetatorul principal, maiorul Gheorghe Cotoman, împreună cu alte două persoane care mai participaseră la unele dintre interogatorii. M-am așezat la măsuța din colțul camerei și, în timp ce mă uitam atent la ei, încercam să ghicesc la ce să mă aștept. Un lucru însă era clar și anume că prezența lor indica faptul că în acea dimineață ancheta urma să ia un curs diferit! Ca de obicei, l-am lăsat pe Cotoman să ia inițiativa. După ce a schimbat o privire cu cei doi, m-a întrebat dacă am ceva de spus. Am tăcut.

Îmi propusesem încă din prima zi a anchetei să nu inițiez nicio discuție cu anchetatorii, în sensul de a le pune întrebări sau a le oferi informații și comentarii din proprie inițiativă. Eram conștient că orice inițiativă din partea mea le-ar fi putut dezvălui preocupările și frământările mele, în general, și starea mea de spirit, în particular. Nu am dorit să le dau această satisfacție! De aceea, pe tot parcursul anchetei „dialogul" meu cu anchetatorii s-a limitat de fapt la răspunsurile pe care le-am dat la întrebările ce mi-au fost puse; răspunsuri al căror conținut a depins, în ultimă instanță, numai de mine, de cât am vrut să le spun într-o chestiune sau alta. Am pus cuvântul dialog în ghilimele pentru simplu motiv că interogatoriile la care am fost supus nu pot fi denumite astfel în adevăratul sens al cuvântului din moment ce eu, așa cum

am arătat mai sus, nu am inițiat nicio discuție, iar participarea mea nu a fost voluntară, ci sub constantă amenințare cu pedeapsa capitală.

Dar să revin la acea dimineață de la mijlocul lunii martie. După câteva momente de tăcere, Cotoman m-a întrebat:

— Ce știi despre prietenii tatălui și mai ales despre legăturile pe care Grigore Răceanu le menține cu foști ilegaliști, dacă se întâlnește cu ei și eventual unde? De asemenea, s-a interesat dacă și eu aveam relații cu unii dintre ei.

În condițiile în care trecuse deja o lună și jumătate de anchetă și nimeni nu-mi făcuse nici măcar o aluzie la acțiunea inițiată de Gheorghe Apostol, mă împăcasem cu gândul că probabil a fost abandonată sau, în cel mai bun caz, amânată ca urmare a arestării mele. De asemenea, în toată perioada eu păstrasem o tăcere de mormânt, fiind decis să fac acest lucru indiferent de soarta care m-ar fi așteptat în viitor. De aceea, nu anticipasem sub nicio formă întrebarea, mai bine zis întrebările lui Cotoman, care au avut efectul unei bombe! M-am îngrozit și un fior rece mi-a cutremurat trupul. Primul gând a fost acela că Securitatea a descoperit acțiunea grupului care intenționa să dea publicității un protest împotriva dictaturii lui Ceaușescu. Menționarea numelui lui Grigore Răceanu era pentru mine un indiciu că ei erau la curent cu faptul că și tatăl meu făcea parte din grup. Următoarele întrebări pe care mi le-am pus ascultându-l pe Cotoman au fost dacă cei implicați în acțiunea de protest au fost arestați, supuși anchetei, și dacă în timpul interogatoriilor respective a fost cumva menționat și numele meu. Inima îmi bătea puternic și făceam eforturi deosebite să rămân calm, nepăsător, mai ales că privirile celor trei erau ațintite asupra mea pentru a înregistra orice reacție. Pentru a câștiga timp de gândire și a evita eventual o pauză lungă fără răspuns care ar fi putut trezi suspiciuni celor prezenți, i-am spus lui Cotoman, oarecum mirat, că nu prea am înțeles ce voia de la mine; nu era niciun secret pentru nimeni că Grigore Răceanu era o persoană extrem de retrasă, care își petrecea majoritatea

timpului în satul său natal Cojocna de lângă Cluj-Napoca. Unul dintre cei doi veniți la anchetă ignorând cele spuse de mine, m-a întrebat direct:

— Cine sunt cei cu care s-a asociat tatăl dumitale în ultimii ani?

— În general — am răspuns eu — cu neamurile de la țară unde își petrece majoritatea timpului, deși și acolo obișnuiește să stea oarecum retras, în căsuța sa din vie.

Cel care pusese întrebarea m-a întrerupt pe un ton brutal:

— Lasă Cojocna și neamurile de la țară! Mă interesează ce prieteni și ce relații are în București?

Am spus că îmi este greu să răspund la întrebare deoarece după cele întâmplate în vara anului 1958, tata nu prea a avut prieteni și, în general, în ultimii ani a evitat orice fel de relații. Foarte rar, am adăugat eu, l-am auzit vorbind de un vechi prieten cu care lucrase în tinerețe la CFR și pe care îl mai vizita din când în când. Am adăugat că nu îmi amitesc numele acestuia, ci doar faptul că stătea undeva pe lângă Gara de Nord.

— În afară de acest vechi prieten, tovarăș, pe cine mai vizita? Cine mai venea pe la voi acasă, mai ales din vechii ilegaliști? a continuat să insiste respectivul.

După un moment de gândire, i-am spus că din câte îmi aduc aminte tata îl mai vizita, deși extrem de rar, pe sculptorul și scriitorul Ion Vlasiu la atelierul acestuia din str. Grigore Mora. Dintre foștii ilegaliști am fost mai apropiați numai cu familia lui Gavrilă Birtaș. Am menționat deliberat pe Birtaș, deoarece acesta decedase de mult și referirea la el nu prezenta pentru mine niciun pericol. Eram decis să evit cu orice preț o eventuală legătură între mine și foști ilegaliști în viață. Îmi dădeam perfect seama că interogatoriul din acea dimineață urmărea să stabilească faptul că tatăl meu menținea legături strânse cu unii dintre ei și că eu aș fi fost la curent cu acest lucru.

Gheorghe Cotoman, care evident nu auzise de Birtaș, m-a întrebat cine este și cu ce se ocupă. I-am răspuns că fusese un vechi ilegalist, care ani de zile a lucrat în aparatul de securitate unde avansase la gradul de general-maior și că

decedase la începutul anilor '80. Surprins și iritat de răspunsul meu, el și-a continuat interogatoriu:

— Știai că Grigore Răceanu obișnuia să se plimbe prin Parcul Herăstrău?

— Da, am răspuns eu, după care am adăugat că de multe ori, mai ales duminica, îl însoțeam în plimbările sale prin parc. Nu avea rost să ascund acest lucru din moment ce prea multă lume ne văzuse în ultimii ani plimbându-ne împreună prin Parcul Herăstrău.

— Ce poți să ne spui despre plimbările respective și mai ales cu cine se întâlnea tatăl dumitale, sau vă întâlneați în timpul lor?

Îmi dădeam seama că mă aflam pe un teren alunecos. Dacă nu aveam nicio dificultate să răspund la întrebările anchetatorilor referitoare la persoanele din categoria menționată mai sus care obișnuiau să ne viziteze acasă, în cazul plimbărilor prin Parcul Herăstrău, situația era cu totul alta. Într-adevăr, nu țineam minte ca tata să fi fost vizitat în ultimii ani acasă de foști ilegaliști, fapt ce se putea verifica ușor. În timpul plimbărilor însă, el se întâlnea și stătea de vorbă cu mulți dintre ei „punând țara la cale", cum le plăcea lor să spună. În cadrul acestor discuții, deseori se făceau aprecieri și comentarii extrem de critice la adresa cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu. De asemenea, începând din toamna anului 1988, eu fusesem acela care îi aranjasem întâlnirile cu Gheorghe Apostol în Parcul Herăstrău. Neștiind cât de mult știau cei care mă întrebau despre plimbările respective, am decis să le descriu pe larg, dând astfel impresia că nu am nimic de ascuns. Le-am povestit că aproape în fiecare duminică când tata se afla în București mergeam să ne plimbăm aproximativ două-trei ore prin Parcul Herăstrău, prilej cu care obișnuiam uneori să ne oprim la debarcader sau să intrăm într-un restaurant pentru a bea o bere și a mânca câțiva mici. În timpul acestor plimbări, tata întâlnea o serie de cunoscuți, cu unii doar se saluta, iar cu alții se oprea și stătea de vorbă. Am menționat în context câteva nume printre care Nicolae Giosan, pe atunci președintele Marii Adunări Naționale, Manea Mănescu, pe atunci vicepreședinte al Consiliului de Stat, Ion Pățan, membru în Comitetul Politic

Executiv, Alexandru Sencovici, care întotdeauna era însoţit de scriitorul Titus Popovici, Eduard Mezincescu, Vasile Malinschi, Mircea Bălănescu[1], toţi vechi ilegalişti şi majoritatea pensionari, în general nume care din câte ştiam nu prezentau probleme pentru Ceauşescu şi Securitate. După ce am terminat descrierea plimbărilor respective, Cotoman m-a întrebat:

— Dar cu Apostol vă întâlneaţi? Apostol şi Răceanu erau apropiaţi, se vizitau?

— Nu am răspuns eu, continuând că din câte ştiu, tata nu a avut niciodată relaţii apropiate şi de prietenie cu Gheorghe Apostol şi în consecinţă nu se vizitau.

Afirmaţia mea corespundea numai în parte realităţii. Într-adevăr, până la întâlnirile din toamna anului 1988, tata nu a întreţinut niciun fel de relaţii cu Apostol. Dimpotrivă, a avut rezerve faţă de el, ca de altfel faţă de majoritatea membrilor din conducerea partidului, atât în perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cât şi ulterior în cea a lui Nicolae Ceauşescu, cu a căror poziţie şi politică nu era de acord. În legătură cu Gheorghe Apostol, în discuţiile cu mine îi reproşa poziţia pe care a adoptat-o la Plenara CC al PMR din iunie 1958 şi în urma căreia a fost arestat. Cu trecerea anilor s-a împăcat cu explicaţia pe care mi-a dat-o Gheorghe Apostol, în vara anului 1985, că discursul şi în general poziţia sa în timpul plenarei respective împotriva grupului de foşti ceferişti, inclusiv Grigore Răceanu, i-a fost impusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej. De asemenea, tata îi reproşa lui Apostol şi faptul că după ce fusese îndepărtat de Ceauşescu de la conducerea partidului, în loc să se menţină pe o poziţie fermă, aşa cum a făcut Constantin Pârvulescu în anii care au urmat celui de al XII-lea Congres al PCR din noiembrie 1979 în cadrul căruia s-a opus deschis dictatorului, Gheorghe Apostol a acceptat să-l reprezinte pe Ceauşescu în funcţia de ambasador în Argentina şi Brazilia. Cu toate acestea, atunci când Apostol i-a propus să se alăture celor care intenţionau să se opună dictatorului, Grigore Răceanu a fost de acord, fiind convins de justeţea, necesitatea şi urgenţa unei astfel de acţiuni. Corectă era şi afirmaţia mea potrivit căreia în timpul plimbărilor noastre de duminică prin parc nu ne-am întâlnit

cu Gheorghe Apostol, nici măcar întâmplător. Întâlnirile dintre tata și Apostol au avut loc numai în timpul săptămânii, în zilele de marți sau joi. De asemenea, datorită faptului că soția lui Apostol suferise o fractură la mână la sfârșitul lunii decembrie 1988, cei doi și-au reluat întânirile în Parcul Herăstrău abia în ultima decadă a lunii ianuarie 1989. Cu toate că anchetatorii au încercat prin diferite întrebări suplimentare să insinueze existența unei relații apropiate între Grigore Răceanu și Gheorghe Apostol, eforturile lor s-au lovit de refuzul meu categoric de a accepta o astfel de ipoteză.

Citeam pe fețele lor că răspunsurile mele provocau nemulțumire și o stare de nervozitate, deoarece își dădeau seama că ancheta nu avansa în direcția dorită de ei. După fiecare răspuns șușoteau între ei, după care reveneau cu alte întrebări și, totodată, cu îndemnuri ca să-mi reamintesc cu cât mai multe detalii posibile de raporturile care existau între cei doi și, în general, de persoanele cu care tata se mai întâlnea în parc și conținutul discuțiilor pe care le purta. La repetatele mele răspunsuri, că din câte știu discuțiile respective se purtau în jurul banalităților vieții cotidiene, anchetatorii mă priveau cu totală neîncredere și suspiciune. Până la urmă, pierzându-și răbdarea, unul dintre indivizii veniți în acea dimineață, s-a ridicat de la locul său și apropiindu-se de mine a spus pe un ton amenințător:

— Știm noi mai bine cât de „banale" sunt discuțiile lor. Ne crezi naivi! Cunoaștem faptul că majoritatea ilegaliștilor pensionari, care se plimbă prin parc, sunt persoane nemulțumite, care ori de câte ori se întâlnesc nu fac altceva decât să ponegrească regimul și conducerea partidului. Îi știm pe toți ce hram poartă! Așa că nu are rost să ne plimbi cu vorba și să ne ascunzi adevărul! Dacă îți imaginezi că printr-o astfel de atitudine îi protejezi pe unii sau pe alții, te înșeli amarnic. Nu faci altceva decât să-ți agravezi și mai mult situația!

Am insistat că le spusesem numai adevărul. Am afirmat că nu aveam intenția să-i contrazic, dar că tata și cu mine nu am asistat la discuții de genul celor descrise de ei. Am adăugat că Grigore Răceanu, care era un om în vârstă și care trecuse prin ce trecuse (aluzie la acuzațiile din iunie 1958 și apoi întemnițarea), se ferea să inițieze discuții cu caracter

politic sau cu privire la conducerea țării. Am adăugat că după 1958 devenise o fire suspicioasă, mai ales când era vorba de întâlniri și discuții cu foști ilegaliști. În același timp, aluziile și comentariile anchetatorilor în legătură cu poziția și atitudinea foștilor ilegaliști nu reprezentau pentru mine o noutate. Știam că Ceaușescu nu îi agrea deoarece aceștia erau singurii martori în viață, în măsură să spună adevărul despre „activitatea" sa în perioada ilegalității, contrar eforturilor depuse de propaganda regimului de a-l prezenta drept unul care încă din fragedă tinerețe a jucat un rol deosebit de important în activitatea ilegală a Partidului Comunist din România. De aici și aversiunea lui Ceaușescu față de majoritatea foștilor ilegaliști, precum și măsurile luate pentru supravegherea și izolarea lor. Bineînțeles că existau și excepții cum era, de exemplu, cazul lui Gheorghe Rădulescu care, sfidând adevărul istoric, nu scăpa niciun prilej, nicio aniversare importantă a partidului pentru a-și depăna, în presă și la televiziune, amintirile iscusit ticluite și însoțite de aprecieri extrem de elogioase la adresa activității revoluționare din anii de tinerețe ai lui Ceaușescu. Auzindu-i pe anchetatori, mi-am adus aminte de Maria Groza care, la câteva zile după ce fusese scoasă la pensie din funcția de adjunct al ministrului Afacerilor Externe, în mai 1987, a fost chemată la conducerea partidului de Ion Radu, pe atunci secretar al CC al PCR, în a cărui responsabilitate intrau și problemele de cadre. În cadrul întâlnirii, Ion Radu a sfătuit-o pe un ton „prietenesc" să evite, pe cât posibil, pe de o parte, vizitele și întâlnirile cu foști ilegaliști și demnitari scoși la pensie, iar pe de altă parte, participările la recepțiile organizate de misiunile diplomatice străine acreditate la București, care continuau să-i trimită invitații. Maria Groza mi-a mărturisit atunci că, întrucât acel „sfat prietenesc" a sunat mai degrabă ca un „avertisment", s-a decis să se retragă pentru o anumită perioadă de timp la Deva, unde mai trăia încă mama ei.

Din întrebările, insinuările și amenințările anchetatorilor rezulta clar că ei se aflau sub presiunea șefilor de a produce fapte concrete prin care să dovedească că eu aveam legături cu foști ilegaliști, exact ceea ce eu, din primele ore ale arestării, am căutat să evit cu orice preț! În fond, prin poziția pe care o

adoptasem, nu făceam altceva decât să mă menţin în limitele deciziei luate, şi pe care cei care mă anchetau nu aveau de unde să o ştie, şi anume de a nu dezvălui sub nicio formă acţiunea grupului din care făcea parte şi Grigore Răceanu împotriva lui Nicolae Ceauşescu, indiferent de presiunile la care urma să fiu supus în timpul interogatoriilor.

Insistenţa anchetatorilor...

În următoarele zile ancheta s-a desfăşurat pe aceeaşi temă, eu fiind mereu întrebat dacă aveam relaţii cu unii din foştii ilegalişti şi cu cine anume. Eu le răspundeam invariabil că nu menţineam astfel de relaţii, fiind vorba de generaţii diferite, fiecare cu preocupările ei. La un moment dat, unul dintre anchetatori mi-a pus pe masă agenda mea de telefon, un carneţel mic de buzunar, şi m-a întrebat dacă îl recunosc. Am dat din cap afirmativ. Atunci el a deschis agenda şi mi-a arătat în colţul unei pagini scris cu creionul numele lui Apostol şi numărul lui de telefon.

— Recunoşti scrisul? m-a întrebat el.

— Da, este al meu.

— Deci de fapt ai avut contacte cu Apostol! a spus el pe un ton triumfător, după care a adăugat: Nu are rost să negi acest lucru! Cunoaştem şi faptul că purtaţi discuţii prelungite pe culoarele ministerului. Nu are rost să te mai încăpăţânezi. A sosit momentul să vorbeşti! Întrucât eu tăceam, el a continuat.

— Poate că ne explici de ce numele lui Apostol şi numărul acestuia de telefon nu figurează la litera „A", cum era normal să fie, ci se află scrise cu creionul în colţul unei pagini la mijlocul agendei de telefon?

Întrucât pe moment nu am avut nicio explicaţie, cât de cât plauzibilă, am reluat spunând că nu am întreţinut niciun fel de relaţii cu foştii ilegalişti. Le-am spus că de-a lungul anilor, datorită părinţilor mei, am cunoscut un număr mare de foşti ilegalişti, pe care când îi întâlneam pe stradă îi salutam, dar cu care nu întreţineam relaţii apropiate şi pe care nu i-am cultivat niciodată. Intervenţia mea nu a stârnit decât

zâmbete, anchetatorii continuând să insiste să le vorbesc despre relaţia cu Gheorghe Apostol.

Anchetatorii aveau dreptate când afirmau că am avut discuţii prelungite cu Apostol pe culoarele ministerului unde, fără îndoială, fusesem văzuţi de multe ori împreună. Eram mai mult ca sigur că unii dintre foştii mei colegi raportaseră Securităţii despre acest lucru. De obicei mă întâlneam cu Gheorghe Apostol în biroul lui Beşteliu, în absenţa acestuia, unde Apostol obişnuia să folosească telefonul scurt şi unde evitam orice fel de discuţii sau referiri la alte probleme decât cele cu caracter profesional, ambii fiind conştienţi că discuţiile noastre în birou erau uşor interceptate. De aceea, după ce terminam partea oficială a discuţiilor, îl conduceam pe Gheorghe Apostol până la lift, timp în care ne opream pe coridor şi mai stăteam de vorbă, câteodată minute în şir. În acest cadru, printre altele, i-am aranjat şi întâlnirile din Parcul Herăstrău cu tata. Întrucât practic nu puteam să neg faptul că am purtat discuţii în minister cu Gheorghe Apostol, m-am hotărât să le spun următoarele: Deşi am auzit despre Apostol încă din copilărie şi i-am cunoscut activitatea politică, personal nu l-am întâlnit decât în vara anului 1985, când se afla între cele două posturi de ambasador din Argentina şi Brazilia şi când venea aproape zilnic la minister, la direcţia în care lucram şi în sarcina căreia intra coordonarea celor două ambasade române. Am explicat pe larg că prin natura funcţiei pe care o aveam de director adjunct ad-interim al direcţiei, nu numai că eram la curent cu activitatea lui de ambasador, dar intra în obligaţiile mele de serviciu să stau de vorbă cu el, ori de câte ori se afla în ţară în interes de serviciu sau în concediu. Toate discuţiile însă se limitau la probleme de muncă, inclusiv cele pe care le-am avut pe coridor şi la care au făcut aluzie anchetatorii. Le-am spus, totodată, că era o chestiune de curtoazie din partea mea — având în vedere personalitatea lui Gheorghe Apostol care într-o anumită perioadă a deţinut şi funcţia de secretar general al partidului şi care, nu o dată în prezenţa lui Beşteliu şi a mea, vorbise direct cu Nicolae Ceauşescu pe telefonul scurt — să-l conduc până la lift după ce îşi termina întâlnirile şi discuţiile la conducerea ministe-

rului și a direcției din care făceam parte. Am repetat din nou că nu am menținut niciun fel de relații cu Apostol, în afara celor de serviciu.

Nereușind să mă determine să dau declarații scrise în sensul că aș fi avut totuși raporturi apropiate cu el și că îl vizitam acasă, anchetatorii continuau să insiste să le explic, de ce numărul de telefon de acasă al lui Apostol figura așa cum figura în agenda mea de telefon. Aveam ceva de ascuns, de nu l-am notat la litera „A"? Nu știam ce să le răspund. Efectiv nu îmi aduceam aminte când și cu ce scop l-am notat acolo. Un lucru era însă clar: dacă nu le dădeam o minimă explicație îmi complicam situația cel puțin prin prelungirea anchetei pe tema relației cu Gheorghe Apostol și, în general, în legătură cu raporturile mele cu foști ilegaliști. După o anumită perioadă de tăcere, am dat din mâini, indicându-le că nu aveam nimic de comentat.

— Mai gândește-te, mi-a spus maiorul Cotoman, adăugând că ei nu erau grăbiți și că aveau suficient timp și răbdare.

Auzindu-l, mi-am dat seama că pentru ei era extrem de important să stabilească natura raporturilor mele cu Gheorghe Apostol. În consecință, nu erau dispuși să se mulțumească cu explicațiile de până atunci. Realizând acest lucru am început să mă gândesc intens în timp ce ei mă urmăreau cu atenție. Încercam să-mi reamintesc cum de a ajuns numărul respectiv de telefon în agenda mea, mai ales că după discuțiile avute cu Apostol, începând cu vara anului 1985, m-am ferit să-l caut acasă, fapt pentru care, în mod deliberat, nu-l trecusem în agendă. Totuși, numărul exista! De asemenea, nu aveam dubii în privința faptului că eu îl notasem. Problema care mă frământa era doar cu ce ocazie, în ce împrejurare? Deodată, mi-am amintit că la un moment dat, cândva în octombrie sau noiembrie 1988, la conducerea ministerului a fost o întreagă discuție în legătură cu participarea lui Gheorghe Apostol și a Mariei Groza, ambii pensionari, la o recepție organizată de ambasadorul Argentinei la București la reședința din Aleea Alexandru nr. 19, care în anii 1950 fusese reședința lui Petru Groza. Contrar practicii de a nu da curs unor asemenea participări, Ioan Totu, pe atunci

ministrul Afacerilor Externe, și-a dat acordul, iar Petre Moise, șeful Serviciului de Protocol, mi-a dat telefon (Beșteliu lipsind din minister) și m-a rugat să-i anunț pe cei doi că pot participa la recepție. Mi-am adus aminte că am sunat-o acasă pe Maria Groza, dar nu am primit răspuns întrucât era plecată la Deva și, neavând telefonul lui Gheorghe Apostol am rugat-o pe secretara direcției să-i transmită aprobarea. Întrucât până la sfârșitul programului de lucru ea nu a reușit să ia legătură cu Apostol, i-am cerut numărul lui de telefon ca să-l caut seara acasă. Probabil că atunci mi l-am notat în grabă în agendă. Am răsuflat ușurat. Eram în măsură să le dau o explicație, și mai ales una care se putea verifica. Eram convins că deși nu vor da crezare celor spuse de mine, vor fi totuși obligați să ia măsuri pentru a verifica dacă într-adevăr Gheorghe Apostol și Maria Groza fuseseră invitați la recepția ambasadorului argentinian și dacă Ioan Totu aprobase participarea lor. Or, acest lucru nu prezenta nicio dificultate, deoarece Serviciul de Protocol avea o evidență strictă în privința participărilor române la acțiunile organizate de ambasadele străine. Eram convins că prin explicația dată îndepărtasem un pericol. Mă înșelasem însă!

În următoarele zile am avut câteva surprize care mi-au întărit bănuiala că ceva grav s-a întâmplat cu cei care erau implicați în acțiunea de protest împotriva lui Ceaușescu.

Prima surpriză a intervenit în cursul unei anchete când am avut impresia clară că am auzit pe coridor vocea lui tata întrebând „Încotro?", urmată apoi de o altă voce de bărbat spunând: „Pe aici vă rog!" Am tresărit, mi-am încordat auzul, iar inima a început să-mi bată rapid. Cu excepția câtorva pași și a unei uși care s-a deschis și s-a închis brusc, nu am mai auzit nimic. Fusese vocea lui, pe care o cunoșteam foarte bine și al cărui timbru era greu de confundat. Faptul că am auzit voci pe coridor nu mi s-a părut ceva neobișnuit. În decursul perioadei de când mă aflam la Rahova auzeam des diferite zgomote, atât pe coridor, cât și în camerele de anchetă alăturate. Astfel, știam când sunt aduși deținuții la anchetă deoarece auzeam nu numai pașii lor dar și bătăile din palme sau pocnituri din degete prin care gardienii semnalau celor prezenți pe culoar că trebuie să se retragă în camerele de

anchetă, pentru a evita orice contact direct cu deținuții. De asemenea, din când în când auzeam din camerele alăturate vocile ridicate ale anchetatorilor, însoțite de bătăi și uneori chiar țipetele disperate ale celor schingiuiți, la auzul cărora mă înfioram întotdeauna. Neobișnuit de data aceasta a fost faptul că am recunoscut vocea tatălui meu. Prezența tatălui meu la Rahova era o prevestire proastă pentru amândoi. Minute în șir am depus eforturi extraordinare pentru a nu trăda starea de neliniște care pusese stăpânire pe mine. Răspundeam automat la întrebările ce mi se puneau, în timp ce toate gândurile erau concentrate asupra faptului că tata, cu toată vârsta lui înaintată, fusese adus aici și evident supus anchetei, ceea ce mă îngrozea. Mă întrebam insistent dacă prezența lui la Rahova era legată de mine sau de acțiunea de protest împotriva lui Ceaușescu în care era implicat? Mă întrebam, de asemenea, la ce presiuni urma să fie supus? Cu ce vor încerca să-l ademenească pentru a-l convinge să vorbească și să dea declarații? Știam că Grigore Răceanu era o fire tare care nu ceda. Trecuse prin multe anchete și cunoștea metodele și mentalitatea anchetatorilor și stătuse la închisoare, inclusiv în stare de izolare. Mă neliniștea însă faptul că era în vârstă. Trecuse de optzeci de ani și era greu de prevăzut cât mai putea îndura. Mă întrebam insistent dacă intenționau să-l folosească împotriva mea, practică des folosită de regim în asemenea situații. Îmi era încă vie în memorie experiența proprie din vara anului 1958, când autoritățile au făcut un efort major să mă determine să iau poziție în presă, la radio și în adunări publice pentru a-l demasca drept „dușman al poporului și al partidului", așa cum l-a stigmatizat Plenara CC al PMR din iunie 1958 (interesant de menționat faptul că după zece ani, concluziile și hotărârile plenarei respective au fost dezavuate de conducerea partidului iar persoanele respective reabilitate, inclusiv Grigore Răceanu). Pentru câteva secunde mi-au revenit în memorie presiunile exercitate asupra mea de Virgil Trofin, Cornel Pacoste[2] și alte cadre de partid și UTM din acea perioadă care, în numele „idealurilor sfinte ale comunismului", mă îndemnau să-mi denunț și să-mi condamn părinții că au atentat la cauza partidului. Am refuzat să le fac

jocul! Prevalându-mă de faptul că în acea perioadă mă aflam la studii la Moscova, am susținut că nu știam absolut nimic de acuzațiile ce i s-au adus lui tata în timpul plenarei și, în consecință, nu puteam să adopt o poziție publică. În realitate, încă din vara anului 1956, eram la curent cu unele poziții critice pe care el le-a avut față de politica partidului, poziții cu care eram de acord. Știam, de exemplu, că în toamna anului 1957 îl avertizase pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin intermediul lui Ion Panait, fost ceferist și om de încredere al lui Dej, de nemulțumirile existente în rândul populației față de politica regimului, precum și despre afirmația făcută cu acel prilej că „s-a dus baba cu colacii", aluzie la faptul că s-a pierdut momentul 1956 pentru a se debarasa de controlul Moscovei, afirmație care, la timpul respectiv, a făcut vâlvă la conducerea partidului. La nivelul organizațiilor de bază unde, în lunile iunie-iulie 1958, s-au prelucrat concluziile plenarei menționate, afirmația tatălui meu a fost evocată ca fiind una dintre principalele dovezi ale activității sale antipartinice. Reacția lui Dej la sesizările transmise prin Panait a fost tipică pentru un conducător comunist. El a dispus ca tata să fie supus anchetei Comisiei de Control și Colegiului Central de Partid. Au urmat plenara, arestarea, ancheta Securității și închisoarea! În unele interviuri acordate după evenimentele din decembrie 1989, în presă și la radio, tata s-a referit pe larg la avertismentul dat lui Dej în 1957, precum și la consecințele pe care le-a avut de suferit de pe urma acestui act.[3]

Trebuia oare — mi-am zis eu în gând — să mă aștept din partea lui Ceaușescu și a Securității la o repetare a istoriei? Urmau acum să-l folosească pe Grigore Răceanu împotriva mea, așa cum cu treizeci de ani în urmă partidul a încercat, fără succes, să mă ațâțe împotriva lui? Și tot eu mi-am răspuns în gând: probabil că da!

Temerea mea s-a dovedit a fi corectă. Într-adevăr, Ceaușescu și Securitatea au încercat să folosească situația în care mă aflam pentru a-l intimida pe tatăl meu. După ce am ieșit din închisoare, tata mi-a confirmat că fusese adus la

Rahova și supus anchetei în legătură cu „Scrisoarea celor șase" și cu activitățile mele. Cu acel prilej anchetatorii au încercat, printre altele, să-l determine să mă denunțe drept „spion și trădător", scop în care i-au pus la dispoziție una sau două declarații semnate de mine din care rezulta că lucram cu americanii. Mi-a spus că a refuzat categoric să mă denunțe, chiar și atunci când s-a făcut apel și la sentimentele lui patriotice.

Amenințat cu confruntarea...

A doua zi după ce am auzit vocea lui Bubu, interogatoriul a început cu întrebarea maiorului Gheorghe Cotoman dacă sunt dispus și capabil să fiu confruntat cu oricine? Întrebarea m-a surprins. Nu am înțeles despre ce fel de confruntare urma să fie vorba. O confruntare legată de activitatea mea sau de acțiunea unor ilegaliști împotriva lui Ceaușescu? Cu toate acestea am dat din cap afirmativ.

— Cu oricine? am fost întrebat din nou.

— Cu oricine! am răspuns eu și am adăugat: Chiar și cu Dumnezeu!

Deși gândul unei eventuale confruntări mă înspăimânta, eram hotărât să nu le dau nicio speranță, cel puțin în aparență, că aș fi fost timorat sau înfricoșat de o astfel de perspectivă.

Luat prin surprindere de răspunsul și tonul meu categoric, după ce m-a privit câteva secunde, Cotoman a format un număr. Creierul a început să-mi zvâcnească, iar starea de încordare și tensiune m-a cuprins brusc. Nu puteam deloc să-mi adun gândurile și să mă concentrez. Eram conștient doar de faptul că mă aflam în fața unui moment extrem de important al anchetei. În acea stare de tensiune internă am auzit ca prin ceață vocea anchetatorului:

—Veniți să-l luați și să-l duceți în celulă!

Pe moment confruntarea fusese amânată, ceea ce îmi oferea posibilitatea să mă reculeg și să contemplu întreaga situație și mai ales modul cum trebuia să procedez în cazul unei confruntări. Primul lucru la care m-am gândit în celulă

a fost acela cine se ascundea în spatele afirmației „oricine" făcută de Cotoman. După îndelungi reflecții am ajuns la concluzia că, mai mult ca sigur, „oricine" nu putea fi altul decât tata. Faptul că îi auzisem vocea a atârnat greu în ajungerea la concluzia respectivă. Apoi, m-am gândit la scopul confruntării. Aici situația mi se părea mai puțin clară. Pe de o parte, confruntarea se putea referi la activitatea mea. Nu discutasem niciodată cu Bubu acest subiect și deci el nu avea de unde să știe de legăturile mele cu americanii. Nu excludeam însă posibilitatea ca anchetatorii să-l folosească, într-un fel sau altul, împotriva mea deși îmi era greu să cred că el s-ar fi lăsat atras într-o astfel de cursă. Trebuie să recunosc însă că un asemenea gând mi-a trecut prin cap. În fond trebuia să mă aștept la orice! Pe de altă parte, confruntarea putea să se refere la acțiunea grupului împotriva lui Ceaușescu. O asemenea confruntare era evident mult mai periculoasă și cu consecințe mult mai grave având în vedere că în timpul interogatoriilor eu am declinat existența oricărei legături cu foști ilegaliști, inclusiv cu unii membri ai grupului cum a fost cazul lui Gheorghe Apostol. Dacă în privința legăturilor mele cu americanii situația era mult mai simplă pentru că nimeni nu știa de existența lor, cea de-a doua posibilitate, mai ales în contextul insistențelor din ultimele zile ale anchetatorilor cu privire la raporturile mele cu foști ilegaliști, mă îngrozea, practic, mă teroriza. În timp ce traversam cu pași mărunți celula de la un perete la altul îmi imaginam scenarii după scenarii de felul cum ar putea să decurgă o astfel de confruntare, la ce surprize trebuia să mă aștept și mai ales cum trebuia să acționez. În final însă toate scenariile erau doar niște supoziții întrucât cele două elemenete de bază, și anume cu cine urma să mă confrunt și pe ce temă, rămâneau necunoscute. Odată cu trecerea orelor am ajuns la concluzia că indiferent de situația în care voi fi pus, aveam să neg categoric orice acuzație care mi s-ar fi adus că aș fi fost la curent cu activitatea grupului împotriva dictatorului. În cazul în care stabilirea acestui lucru urma să se facă prin organizarea unei confruntări cu Bubu, am decis nu numai să neg totul, dar să-mi exprim în termeni vehemenți indignarea, și să-i reproșez faptul că la vârsta lui a

acceptat să se preteze la o asemenea provocare și să-i reamintesc, totodată, că în 1958 tot datorită unei astfel de comportări nesăbuite a pus în pericol întreaga familie. Voiam, de fapt, ca prin vehemența indignării mele să-i dau de înțeles că, în ceea ce mă privește, eu nu divulgasem nimic despre acțiunea lor și deci nu-i trădasem! Eram convins că tata, indiferent de ceea ce ar fi crezut până atunci sau de circumstanțele care l-au determinat să accepte confruntarea cu mine, ar fi înțeles până la urmă mesajul meu. Or, pentru liniștea mea sufletească, acest lucru era esențial! Odată hotărârea luată m-am liniștit, putând să adorm.

A doua zi dimineață mă aștepta însă o altă surpriză!

Tocmai când mă apropiam de camera de anchetă, de partea cealaltă a coridorului s-a deschis o ușă și am zărit două persoane. Am recunoscut imediat figura anchetatorului lt.-col. Gheorghe Carașcă. Pe cea de a doua persoană am recunoscut-o abia după o privire mai atentă, coridorul fiind prost luminat. Era Gheorghe Apostol. Am tresărit! Pentru o fracțiune de secundă privirile noastre s-au încrucișat în timp ce Carașcă îl impingea în prima cameră de anchetă, aflată lângă ușă. M-am gândit atunci că acel „oricine" trebuia să fie Apostol. Deși toată dimineața am stat încordat, așteptata confruntare nu a avut loc. În timpul interogatoriului de după-amiază i-am spus brusc maiorului Cotoman că în acea dimineața îl zărisem pe Gheorghe Apostol pe coridorul unde de ambele părți se aflau camerele de anchetă. Luat prin surprindere, acesta a negat categoric faptul că Apostol fusese la Rahova.

— Ce să caute Apostol aici? m-a apostrofat el, după care a încercat să mă convingă că, datorită întunecimii coridorului, mai mult ca sigur l-am confundat cu altcineva.

Am dat din mâini în sensul că am acceptat explicația lui. În sinea mea însă am rămas convins că l-am văzut pe Gheorghe Apostol. După ce am ieșit din închisoare, acesta mi-a confirmat într-o discuție avută cu el în luna ianuarie 1990, că a fost anchetat la Rahova și că mă zărise acolo.

Spectrul confruntării continua să planeze asupra mea, eu fiind tot mai mult înclinat să cred că „oricine" nu putea fi decât Gheorghe Apostol. Relația mea cu el a început practic în vara anului 1985. La început discutam despre mama mea

pe care o cunoscuse și o respectase. De asemenea, cu prilejul acestor discuții m-a asigurat că îi pare rău de necazurile prin care a trebuit să treacă familia mea în vara anului 1958 și de arestarea lui Grigore Răceanu. Apoi treptat am început să vorbim despre situația din țară și inevitabil ne-am referit la cultul personalității lui Ceaușescu. Apostol mi-a povestit, cu lux de amănunte, istoria ascensiunii dictatorului în fruntea partidului. Relatările lui în legătură cu acest din urmă aspect, mai ales perioada premergătoare și imediat următoare morții lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și, în context intrigile de culise ale membrilor de atunci ai Biroului Politic, mai ales ale lui Ion Gheorghe Maurer (Apostol îl acuza direct că îl trădase în favoarea lui Ceaușescu), veneau să confirme ceea ce eu știam deja de la alte persoane și, în primul rând, de la Petre Borilă, fost membru al Biroului Politic, decedat la începutul anilor '70 și fiul acestuia Iura Borilă, rămas în străinătate în vara anului 1981, și căruia tatăl său îi lăsase un memoriu privind situația existentă în conducerea partidului, cu accent pe divergențele pe care el și alți membri din vechea conducere, apropiați de Dej, le aveau cu Ceaușescu. Astfel, cu trecerea anilor, între mine și Apostol se instaurase o încredere reciprocă, el nesfiindu-se să-și exprime deschis antipatia față de Ceaușescu și să-i critice fără rezerve modul de guvernare. Apostol era extrem de critic, mai ales, în legătură cu subordonarea de către Ceaușescu a întregului aparat de partid și folosirea acestuia pentru promovarea propriului cult al personalității, precum și în ceea ce privea situația precară în care se afla economia țării și măsurile draconice instituite în contextul plății datoriei externe, măsuri care — în opinia lui — duceau la sărăcirea populației și la creșterea nemulțumirii față de regim. În concluzie, după părerea lui Apostol, prin politica și cultul personalității impuse țării și poporului român, Ceaușescu făcea mari deservicii cauzei socialismului în România. El considera că, de fapt, dictatorul își pierduse simțul realității, că se rupsese total de „clasa muncitoare" pe care, de altfel, de mult nu o mai reprezenta. De asemenea, în toamna anului 1988, Gheorghe Apostol nu a ezitat să facă apel la mine pentru a-i înlesni întâlnirile cu tatăl meu în condițiile în care era conștient, pe de o parte, de

faptul că eu cunoşteam scopul acestora, iar pe de altă parte, de pericolul pe care îl reprezenta orice activitate desfăşurată împotriva dictatorului în acea atmosferă de teroare. Toate acestea îmi treceau prin cap atunci când mă aflam în acea stare de tensiune permanentă în aşteptarea unei posibile confruntări cu Apostol. Mă frământa mai ales întrebarea dacă Gheorghe Apostol cedase sau nu la presiunile anchetatorilor şi în ce măsură eram sau nu implicat în ancheta lui. Singurul lucru pe care îl puteam face în acea situaţie, care devenise pentru mine extrem de încordată, era să aştept cu răbdare derularea evenimentelor. Nu aveam o altă soluţie!

Când după două–trei săptămâni de aşteptare confruntarea nu a avut loc, am început să răsuflu uşurat zicându-mi că probabil spectrul acestui moment extrem de dificil se îndepărtase. Nu înţelegeam de ce anchetatorii abandonaseră, cel puţin pentru moment, confruntarea cu care mă ameninţaseră. Încercam în fel şi chip să-mi explic acest lucru. Până la urmă am ajuns la concluzia că anchetatorii, care ştiau că eram dispus să mă confrunt cu oricine, au considerat probabil că nu aveau practic nimic de câştigat de pe urma unei atari înscenări. Abia peste câteva luni am avut răspunsul la frământările mele.

Difuzarea Scrisorii de protest....

Atunci însă nu aveam de unde să ştiu că întorsătura pe care o luase ancheta mea s-a datorat de fapt difuzării la 10 martie a „Scrisorii celor şase" la postul de radio BBC World Service[4] şi, în următoarele zile, şi la alte posturi de radio străine, inclusiv la 13 martie la postul de radio Europa Liberă. Nu aveam, de asemenea, de unde să ştiu că semnatarii scrisorii fuseseră anchetaţi şi că se luaseră măsuri drastice împotriva lor. În perioada imediat următoare arestării trăisem tot timpul cu convingerea că întreaga acţiune fusese stopată. Când însă interogatoriul a alunecat pe panta contactelor lui Grigore Răceanu cu foşti ilegalişti şi, mai ales când am fost întrebat insistent despre raporturile mele cu Gheorghe Apostol, mi-am imaginat că până la urmă

Securitatea a reuşit să afle de acțiunea grupului, așa cum de altfel s-a întâmplat şi cu cea inițiată de grupul de la ziarul *România Liberă*, despre care încercasem să-i informez pe americani. Nu aveam de unde să știu, în condițiile de totală izolare în care eram ţinut la Rahova, că imediat după ce a aflat de arestarea mea, tata l-a informat pe Apostol, împărtăşindu-i totodată temerea asupra pericolului care exista ca Securitatea să afle de la mine — temere care până la urmă s-a dovedit fără temei — de activitatea grupului. De asemenea, de unde era să știu că Gheorghe Apostol și ceilalţi membri ai grupului, asumându-și riscuri suplimentare în condițiile arestării mele, au decis să nu renunțe la acțiunea lor ci, dimpotrivă, să treacă cât mai repede posibil la definitivarea şi difuzarea textului „Scrisorii" În mod concret — aşa după cum am aflat după ce am ieșit din închisoare — Apostol, după ce a cules câteva idei și sugestii de la unii posibili semnatari, le-a comunicat lui Brucan, împreună cu numele celor care şi-au dat acordul de a o semna. Apoi, Brucan a redactat scrisoarea și a transmis-o Occidentului. Din acest punct de vedere Alexandru Bârlădeanu are perfectă dreptate când afirmă că „Scrisoarea celor șase" nu a „existat materialicește" în sensul că nu a fost „nicio hârtie pe care să o fi semnat" cei în numele cărora a fost difuzată.[5]

În final, arestarea mea nu a împiedicat ci de fapt a grăbit finalizarea acțiunii, astfel încât opinia publică din România și din străinătate a putut să ia cunoștință — mai devreme decât se preconizase inițial — de protestul grupului împotriva lui Ceaușescu şi a politicii sale. Vorba proverbului: „Tot răul spre bine!"

În ceea ce mă privește, eu am aflat despre difuzarea „Scrisorii" mult mai târziu, abia în luna octombrie, în timpul scurtei vizite pe care Mioara și Oana, fiica mea, mi-au făcut-o la închisoare.

Un flash-back...!

17 octombrie 1989. Fusesem deja condamnat. Ca în fiecare dimineaţă, la orele cinci, gardianul a bătut puternic în uşă dând astfel alarma de sculare. Şi în acea dimineaţă, ca de

altfel în toate celelalte, la auzul bătăilor m-am întrebat ce îmi mai rezervă ziua respectivă, mai ales că era ziua în care împlineam vârsta de 54 de ani. Ce a urmat a depășit orice previziune, oferindu-mi un moment de neuitat dătător de putere și încredere. În jurul orei opt, gardianul a deschis vizeta și a strigat la mine să mă îmbrac și să fiu pregătit pentru a fi dus la anchetă. În timp ce mă îmbrăcam eram, ca de obicei, absorbit de gândul la viitoarele întorsături ale interogatoriului. Cu gândul la ele, am fost surprins când maiorul Cotoman, în loc să reia discuția pe temele de fiecare zi, m-a anunțat că s-a aprobat cererea soției mele de a mă vizita împreună cu fiica, și că aveam să beneficiez de vorbitor în acea dimineață. M-a cuprins o emoție de nedescris. O văzusem pe Mioara numai o singură dată, pe 31 august, după ce la 28 august, Secția Militară a Tribunalului Suprem respinsese recursul, menținând sentința de condamnare la moarte, și după ce refuzasem să adresez dictatorului cererea de grațiere. Atunci, pentru prima oară de la data arestării mele, Securitatea a aprobat să fiu vizitat de soție, evident în ideea de a mă determina să formulez și să semnez o astfel de cerere. Pe Oana și Andrei nu-i mai văzusem și nici nu mai știam care era soarta lor, deși la prima întâlnire Mioara m-a asigurat că amândoi erau sănătoși și că Oana își continuă studiile la Academia de Științe Economice. Iminenta revedere cu cei dragi mă copleșise, iar emoția pusese stăpânire pe mine. De aceea, nu am mai fost atent la cele ce spunea Cotoman. La un moment dat i-am auzit glasul categoric:

— Deci ne-am înțeles, domnule Răceanu, asupra comportării în timpul vizitei!

Văzând privirea mea mirată și dându-și seama că probabil nu recepționasem mesajul lui, mi-a spus pe un ton calm că în timpul întrevederii nu aveam voie să discut decât obișnuitele probleme de familie. Mi-a dat, totodată, de înțeles că orice discuție pe alte teme cum ar fi, de exemplu, situația în care mă aflam, dacă mai eram anchetat, cu cine stăteam în celulă și, în general, cum eram tratat, ar fi putut să ducă la întreruperea vizitei. De asemenea, m-a prevenit ca nu cumva să încerc să comunic ceva și a afirmat pe un ton amenințător că o astfel

de încercare va duce automat și la consecințe nedorite pentru membrii familiei mele.

— Ne-am înțeles? m-a întrebat el din nou. Am dat din cap afirmativ.

Peste aproximativ două ore, am fost introdus într-o cameră unde în fața unui birou, șezând pe scaune, se aflau Mioara și Oana. Văzându-mă s-au ridicat iar eu m-am apropiat de ele și toți trei ne-am îmbrățișat, copleșiți de emoție și având ochii plini de lacrimi. Apoi m-am așezat pe un scaun între Mioara și Oana, fiecare strângându-mă de câte un braț. Abia atunci am observat prezența în cameră a lt.-col. Marinescu, șeful grupului de anchetatori de la Rahova, precum și a anchetatorilor Cotoman și Carașcă care stăteau în spatele biroului și ne urmăreau din priviri. Prima care a început să vorbească a fost Mioara care cu o voce aproape șoptită m-a întrebat cum mă simt, după care discuția a continuat pe teme de familie. M-am interesat cum îi mergea lui Andrei la școală, dacă mai juca baschet, am întrebat-o de sănătatea părinților ei. Mioara răspundea încet, dându-mi detalii despre fiecare. Apoi am întrebat-o de tatăl meu și deodată am văzut pe fața lui Marinescu — care până atunci se mulțumise doar să ne urmărească pasiv — o tresărire. Și-a fixat privirea asupra Mioarei devenind extrem de atent la cele ce urma să spună.

— Face prostii..., a început Mioara să-mi spună, dar Marinescu a întrerupt-o brusc, și nelăsând-o să-și continue fraza, i s-a adresat pe un ton poruncitor:

— Doamna Răceanu, fără detalii!, și uitându-se la mine a adăugat sec: Tatăl dumneavoastră este bine și sănătos!

Mi-am dat imediat seama că ei nu voiau ca eu să știu că tata era implicat în acțiunea împotriva dictatorului, ceea ce probabil Mioara ar fi vrut să-mi spună. Maiorul Cotoman a profitat de intervenția șefului său pentru a o întreba pe Mioara ce lucruri mi-a adus și i-a solicitat, totodată, să le pună pe birou. Era vorba de ceva alimente, pastă de dinți, săpun și câteva cărți. Am aflat, după ce am ieșit din închisoare, că cei de la Rahova o preveniseră asupra cantității și naturii obiectelor pe care putea să le aducă. De asemenea, îi atrăsese și ei atenția să nu încerce să inițieze niciun fel de

discuții care ar fi putut să complice și mai mult situația lor și a mea. Aducând vorba despre tata, intrasem de fapt în categoria problemelor considerate de ei tabu, ceea ce explica și intervenția categorică a lt.-col. Marinescu.

Conformându-se cererii lui Cotoman, Mioara, a început să scoată din sacoșă obiectele aduse și să le pună pe masă. Oana, care ședea în dreapta mea, profitând de faptul că Mioara s-a ridicat și s-a apropiat de birou, a tras-o de fustă. Pentru o fracțiune de secundă nu mi-am dat seama ce voia să facă, ca apoi să realizez că de fapt încerca să o interpună între noi și anchetatorii care stăteau la birou și erau atenți la obiectele aduse, semn că voia să-mi spună ceva important. Întrucât Mioara nu se mișcase, Oana a continuat să o tragă de fustă până când a făcut un pas spre dreapta, acoperindu-ne pentru câteva momente de privirile lui Marinescu și Cotoman. Lt.-col. Gheorghe Carașcă, care asista și el la întâlnire, tocmai părăsise încăperea, lăsând însă ușa întredeschisă. Profitând de situație m-am aplecat spre Oana și am întrebat-o ce se mai aude și, înainte ca ea să apuce să-mi răspundă, i-am adăugat șoptind la ureche:

— Țineți-vă tare pentru că și eu mă țin tare, nu vă luați după aparență sau ce vă mint ei!

Oana, mângâindu-mă pe mână, mi-a șoptit la rândul ei că posturile străine de radio se refereau des la mine, mai ales după „publicarea Scrisorii" Văzându-mi privirea mirată a adăugat repede:

— Cea semnată de Bubu, Mănescu și Apostol după care a adăugat și de alții, fără însă să menționeze alte nume.

Vestea a venit ca o bombă, iar inima a început să-mi bată gata să sară din piept! M-am uitat imediat în jur de frică să nu cumva cele spuse de Oana să fi fost auzite și de ceilalți. M-am liniștit văzând că Marinescu și Cotoman erau absorbiți de examinarea cărților aduse de Mioara. Oana între timp a continuat să-mi spună, cu aceeași voce șoptită, că Doru (este vorba de istoricul Teodor Popescu) le-a spus că dacă ele doresc să comunice ceva Ambasadei SUA, el poate și este dispus să transmită mesajul respectiv, dar că ele nu știau ce să facă. Le era frică și, totodată, își puneau întrebarea dacă, în situația în care se aflau, puteau să aibă încredere în el.

— Puteți avea încredere în el i-am șoptit eu, dându-i astfel de înțeles că eu aprobam inițiativa lui Doru.

Oana a înclinat ușor din cap, semn că înțelesese. În acel moment l-am zărit pe Carașcă în dreptul ușii, care continua să rămână întredeschisă, uitându-se atent la noi. Inima mi-a tresărit! Instantaneu m-am întrebat dacă a auzit cumva convorbirea mea cu Oana? Pentru a risipi orice bănuială am întrebat-o — de data aceasta cu o voce mai ridicată și cu vădită intenție ca el să ne audă — despre prietenul ei:

— Ce face Ștefan? Cum îi merge cu facultatea?

Oana a răspuns că nu are probleme și că învață bine. Pentru mine însă întrevederea practic se terminase. Aflasem lucruri noi și, practic, nesperate! Între timp, Mioara, care pusese pe masă toate obiectele aduse, a revenit lângă mine. Am mai schimbat câteva cuvinte cu ea despre Andrei, după care lt.-col. Marinescu a anunțat că întrevederea s-a terminat. Toți trei ne-am îmbrățișat, ne-am luat rămas-bun și ne-am urat sănătate și putere, după care eu am fost scos din cameră.

Reîntors în celulă, m-am aruncat în pat rămânând întins și cu ochii închiși pentru o lungă perioadă de timp. Întâlnirea cu cei dragi și veștile primite îmi umpleau inima de bucurie, dându-mi o puternică doză de încredere, speranță și optimism, care nu m-au mai părăsit până la eliberare. În lunga perioadă de izolare, singur în celulă, îmi repetasem mereu să fiu tare și să am încredere că cei din afară nu mă vor uita. De multe ori însă îmi venise extrem de greu să-mi păstrez echilibrul intern în condițiile în care, aproape zilnic, anchetatorii nu mai încetau să mă umilească și să mă eticheteze drept „trădător și criminal", să mă considere totodată ca pe un om de cea mai joasă speță, pe care toată lumea l-a abandonat, începând de la familie și prieteni și până la cei pentru care aș fi lucrat, și care, în opinia lor, nu merita o altă soartă decât aceea de a fi împușcat ca un câine. Nu o dată, Murariu, Marinescu, Cotoman și alții, umilindu-mă și amenințându-mă, îmi spusese cu ironie: „Toată lumea s-a dezis de tine și te condamnă! Familiei îi este rușine de crima pe care ai comis-o, iar prietenii tăi — inclusiv cei din America — te-au uitat! Dacă crezi că cineva a intervenit sau intervine în favoarea ta, te înșeli amarnic! Ești un nimeni! De

fapt, pentru ceea ce ai făcut un glonț e prea puțin!" Deși în sinea mea, îmi propuneam mereu și mereu să nu-i ascult și să nu le dau crezare, vocile lor mă urmăriseră mai ales când ore în șir stăteam singur în celulă, sădind astfel în mintea mea, ca o picătură chinezească, sămânța îndoielii și făcându-mă să mă întreb, din când în când, dacă nu cumva ei au dreptate și că într-adevăr toată lumea mă abandonase! Reușeam însă, de fiecare dată, să risipesc destul de repede aceste îndoieli, fiind convins în sinea mea, pe de o parte, că adevărul era cu totul altul, iar pe de altă parte, că amenințările anchetatorilor vizau de fapt să-mi creeze o stare de disperare și de neputință, să mă demoralizeze practic, ca apoi să mă manipuleze în scopul dorit de ei. Referirea Oanei la emisiunile posturilor de radio străine a spart izolarea în care mă aflam. Din acel moment nu m-am mai simțit singur și părăsit, pentru totdeauna dispărând și acele puține îndoieli care se mai strecuraseră în capul meu, ca urmare a presiunilor psihologice la care eram supus din partea anchetatorilor. Nu cred că multă lume poate să realizeze importanța și dimensiunea unei astfel de știri pentru moralul și starea de spirit a unui deținut aflat în totală izolare! Faptul că familia era alături de mine, iar cazul meu se afla în atenția unor posturi internaționale de mass-media mi-au insuflat încrederea că până la urmă voi ieși învingător în confruntarea cu ei, care, așa cum a rezultat ulterior, habar nu au avut de ceea ce s-a petrecut de fapt în timpul întâlnirii mele cu Mioara și Oana. Și când te gândești că luaseră toate măsurile pentru a preveni o astfel de situație! Datorită vizitei celor dragi momentul izolării fusese depășit, iar viața mea în detenție nu a mai fost ca înainte. Suportam mult mai ușor rigorile încarcerării, iar în timpul interogatoriilor eram mult mai relaxat, întrucât acum eram în posesia unor informații pe care ei încercaseră din răsputeri să le țină sub un control absolut, ca nu cumva acestea să ajungă până la mine.

Familia, la rândul ei, a constatat de asemenea că nu fusesem îngenuncheat și că aveam moralul ridicat. Potrivit celor povestite de Mioara și Oana, după ce au plecat de la întâlnirea cu mine, Mioara i s-a plâns Oanei de starea în care mă aflam, de situația jalnică în care am fost adus, că eram groaznic de slăbit, că aveam o privire fixă, și că practic nu mai

reacționam la nimic. Oana, spre surprinderea Mioarei, i-a replicat că de fapt realitatea era cu totul alta, că eram alert și, totodată, conștient de ceea ce se petrecea în jurul meu, că aveam mintea lucidă și că nu intenționam să cedez. Apoi, Oana i-a relatat în detaliu conversația avută cu mine, inclusiv schimbul de cuvinte cu privire la Doru și la răspunsul meu că puteau să aibă încredere în el.

Difuzarea „Scrisorii celor șase" mi-a fost reconfirmată în luna decembrie 1989, când celulele Securității din Calea Rahovei 37–39, inclusiv în care mă aflam, deveniseră neîncăpătoare. Un val de arestări a trecut peste țară ca urmare a „spiritului de devotament și loialitate" manifestat de organele de securitate în preajma celei de-a doua aniversări a evenimentelor de la Brașov, din noiembrie 1987, și în legătură cu apropiatele lucrări ale celui de al XIV-lea Congres al PCR[6], unde urma să fie reales „iubitul conducător" Anchetatorii erau ocupați zi și noapte, iar „populația" celulelor creștea văzând cu ochii. La un moment dat ajunsesem să fim cinci în celulă (în afară de mine, Cornel Georgescu din Timișoara, Doru Ciuclă din Arad, Radu Cocoș din Mediaș și Mircea Popa din București), deși aveam numai patru paturi și acelea suprapuse. Cu toate acestea, în dimineața zilei de 20 decembrie au mai fost introduși în celula noastră încă doi deținuți cărora nu le-am reținut decât numele cel mic (Gheorghe, un om în vârstă, și Virgiliu în jurul vârstei de treizeci de ani, ambii din București), care însă, în aceeași seară, au fost mutați într-o altă celulă. Toți, cu excepția lui Cornel Georgescu care fusese arestat la începutul anului 1989, auziseră de mine și de „Scrisoarea celor șase", majoritatea însă s-au ferit să vorbească. Unii conștienți de faptul că celulele erau ascultate, alții probabil preveniți de anchetatori să nu abordeze acest subiect. La rândul meu, am continuat ca și până atunci să evit orice discuție pe marginea cazului meu.

O notabilă excepție a constituit-o însă scriitorul Mircea Popa. În momentul când a fost introdus în celulă, în seara zilei de 18 decembrie, imediat după orele 22.00, când se dăduse deja stingerea, eu eram întins pe pat cu pătura ridi-

cată deasupra capului. Nu m-am mişcat rămânând în aceeaşi poziţie. Ceilalţi însă au început să vorbească tare, interesându-se de motivele pentru care fusese arestat, precum şi de ce se mai auzea şi se întâmpla afară.Vorbeau toţi deodată, făcând o gălăgie destul de mare, ceea ce l-a determinat pe Radu Cocoş să le atragă atenţia:

— Vorbiţi mai încet. Nu vedeţi că domnul Răceanu doarme? Nou-venitul a cerut imediat să i se arate patul în care dormeam.

— Domnule Răceanu, domnule Răceanu, sunteţi cumva Mircea Răceanu de la Externe? Dându-mi pătura de pe cap i-am răspuns că „nu".

— Nu se poate, a continuat el, chiar nu sunteţi dumneavoastră diplomatul de la Externe?

— Nu, am repetat eu şi am adăugat: Probabil că este vorba de o coincidenţă de nume!

Văzând că nu eram dispus să discut, nu a mai insistat. Peste câteva minute însă vizeta s-a deschis şi gardianul l-a somat să se pregătească pentru anchetă. Când a revenit în celulă, mult după miezul nopţii, s-a aşezat pe colţul patului meu şi aplecându-şi capul spre mine m-a întrebat şoptind:

— Domnule Răceanu, dormiţi?

— Nu i-am răspuns încet.

— Îmi pare rău că v-am deranjat prima dată. Îmi dau seama că nu doriţi să discutaţi situaţia dumneavoastră. Vreau să vă spun însă că eu ştiu cine sunteţi, deoarece, posturile de radio străine *Vocea Americii, Europa Liberă, BBC, Radio France International,* precum şi altele, toate au vorbit pe larg de cazul dvs. şi despre semnatarii „Scrisorii celor şase".

Apoi mi-a povestit că imediat după difuzarea „Scrisorii" în străinătate, autorităţile au dat un comunicat oficial în legătură cu mine şi că au fost organizate şi o serie de mitinguri în care se cerea pedepsirea mea exemplară.

Comunicatul şi „stenograma ruşinii"

Mai târziu, când am ieşit din închisoare Mioara mi-a arătat Comunicatul Procuraturii Generale dat publicităţii la 14 martie 1989[7] în care se arăta că organele „securităţii

statului au descoperit o gravă acțiune de trădare a intereselor țării și poporului român săvârșite de Răceanu Mircea, fost lucrător în diplomație, care s-a pus în slujba serviciului de spionaj al unei puteri străine" — fără să menționeze care anume — și că va fi „cercetat și judecat în conformitate cu legile țării". În acea noapte de decembrie Mircea Popa mi-a spus că odată cu publicarea Comunicatului au fost organizate adunări și mitinguri în întreaga țară pentru condamnarea actului meu de „trădare" în cadrul cărora organele judiciare erau solicitate să aplice pedeapsa maximă prevăzută de lege, cu alte cuvinte pedeapsa capitală. Astfel de adunări au avut loc și în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, atât la nivelul organizațiilor de bază, cât și un miting general la nivelul ministerului.

La mijlocul lunii ianuarie 1990, Petre Mihai Băcanu mi-a comunicat că *România Liberă* se afla în posesia stenogramei de la mitingul care a avut loc pe 5 martie 1989 în Ministerul Afacerilor Externe. La miting au vorbit douăzeci și unu de lucrători — printre care și unii colegi apropiați — care au înfierat actul meu de „trădare", majoritatea din ei pronunțându-se pentru pedeapsa maximă. Printre cei ce au luat cuvântul menționez pe Ion Melcioiu, Constantin Ene, Dumitru Stănescu, Moise Petre, Ionel Stănculescu, Nicolae Vladimir, Ion Beșteliu, Olimpia Solomonescu, Ilie Șimon, Ioan Totu, Ștefan Ciurezu, Nicolae Turturea, Constantin Vasiliu, Axente Frăsincar, Constantin Oancea, Aurel Duma, Mihai Mazilu, Octavian Gavriș, Ion Stoian.

Caracterizând-o drept „stenograma rușinii", Petre Mihai Băcanu mi-a făcut cunoscut că o va da publicității și mi-a solicitat un interviu după publicarea acesteia, în care scop urma să fiu contactat de un reprezentant al cotidianului *România Liberă.* Am fost de acord cu solicitarea lui. La câteva zile după această discuție, am primit un telefon de la George Nicolescu care mi-a spus că a fost desemnat să-mi ia interviul. Când m-am întâlnit cu el, în apartamentul lui aflat într-un bloc de pe bd. Ana Ipătescu, mi-a spus că el a participat, din dispoziția conducerii Secției de Presă a CC al PCR, la mitingul de la Ministerul Afacerilor Externe și a luat stenograma respectivă, care trebuia să apară în presa centrală

din 16 martie 1989. Tot în acea zi, presa centrală din România trebuia să publice reportaje și de la alte adunări și mitinguri similare, precum și mesaje de indignare și de condamnare a „trădării mele" din partea oamenilor muncii. Întreaga acțiune însă, potrivit lui Nicolescu, a fost stopată în ultimul moment din dispoziții superioare. Ulterior am aflat că anularea dispoziției fusese dată chiar de Nicolae Ceaușescu care a motivat, în cadrul unei ședințe a Comitetului Politic Executiv, că o astfel de publicitate ar fi făcut din „Răceanu un erou" Evident, dictatorul a fost preocupat să evite eventualele efecte negative care ar fi rezultat de pe urma declanșării unei campanii interne în jurul cazului meu.

De asemenea, dictatorul a fost preocupat și de publicitatea care s-a declanșat în străinătate după apariția comunicatului Procuraturii Generale. Acest lucru a reieșit foarte clar din convorbirea pe care am avut-o cu rabinul Arthur Schneier, președintele Fundației Apelul pentru Conștiință din SUA, la 6 decembrie 1990, în timpul unei vizite pe care i-am făcut-o în eleganta sa locuință din New York. Rabinul Arthur Schneier mi-a spus că în timpul audienței cu Ceaușescu, cu prilejul deplasării pe care a efectuat-o în România, în luna martie 1989, a ridicat și cazul meu. El a afirmat că Ceaușescu, pe de o parte, a avut „serioase dificultăți în a justifica campania internă care tocmai era în toi" și în cadrul căreia se solicita condamnarea mea la moarte, iar pe de altă parte, a exprimat „nemulțumirea" în legătură cu reacția străinătății. De altfel, înainte de a părăsi țara, rabinul Arthur Schneier a fost contactat de Ștefan Andrei care i-a transmis din partea lui Nicolae Ceaușescu că „dacă partea americană va manifesta discreție, atunci și el va proceda la fel", dând astfel de înțeles că va înceta campania împotriva mea dacă și posturile de radio *Vocea Americii* și *Europa Liberă* vor opri publicitatea în jurul cazului meu. Deși Ceaușescu a oprit organizarea de noi mitinguri pentru condamnarea mea publică, posturile de radio respective au continuat să se refere la cazul meu în lunile care au urmat.

„Stenograma rușinii" a fost publicată în paginile *României Libere* la sfârșitul lunii ianuarie 1990 (Vezi Anexa 10).[8]

Așa cum rezultă din lectura ei, toți vorbitorii, unii dintre ei cu studii juridice, au adoptat atunci o atitudine vehementă, solicitând să mi se aplice pedeapsa maximă, în condițiile în care ancheta nu se încheiase, iar procesul nu avusese loc încă! Cu alte cuvinte, au făcut acest lucru pe baza indicațiilor primite de la partid și Securitate, fără să cunoască faptele. Semnificative în acest sens sunt următoarele declarații:

Șimon Ilie, ginerele generalului Ilie Ceaușescu, fratele dictatorului: „Condamn activitatea mârșavă de trădare a lui Mircea Răceanu, care a lovit în interesele României socialiste... El a săvârșit o crimă politică pe placul imperialiștilor și cercurilor reacționare care urmăresc destabilizarea țărilor socialiste";[9]

Ion Beșteliu: „Suntem puși în fața faptei unui ticălos care a trădat tot ce se putea trăda:... patria, partidul... Propun ca organele de justiție să aplice trădătorului pedeapsa maximă...";[10]

Constantin Ene: „Condamn actul ticălos de trădare... Cer să se aplice legea cu cea mai mare severitate, să se dea pedeapsa maximă prevăzută de lege";

Constantin Oancea: „Îmi exprim convingerea că justiția va da o pedeapsă maximă... pentru josnica trădare față de țară, de partid...";[11]

În același timp, toți vorbitorii, fără excepție, au folosit prilejul pentru a sublinia necesitatea „apărării" marilor realizări ale României socialiste și ale partidului comunist sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu. De exemplu:

Turturea Nicolae, condamnând actul meu „josnic de trădare", a făcut apel la cei prezenți: „Să muncim cu devotament, cu spirit revoluționar și să aplicăm cu consecvență politica partidului, hotărârile de partid și de stat...";[12]

Dumitru Stănescu: „Fapta trădătorului Răceanu apare într-o lumină cu atât mai gravă cu cât România socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu desfășoară o vastă și prodigioasă activitate internațională...";[13]

Olimpia Solomonescu: „...să ne implicăm cu întreaga răspundere în transpunerea în fapt a politicii externe promovate de partid și de stat";[14]

Aurel Duma: „Toți lucrătorii din diplomație sunt profund atașați față de politica externă promovată de partid, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, gata să lupte cu demnitate pentru transpunerea în viață a tuturor sarcinilor ce ne stau în față".[15]

Interviul pe care l-am acordat cotidianului *România Liberă* a fost publicat la începutul lunii februarie 1990, cu titlul „L-am trădat pe trădător"[16]. La întrebarea ziaristului George Nicolescu ce părere am despre poziția adoptată de foștii mei colegi, am răspuns: „De stupoare și mâhnire". Citind stenograma, nu indignarea sau revolta m-au cuprins, ci sentimentul de mâhnire pentru ușurința cu care s-au jucat cu viața unui om. De asemenea, stenograma mi-a prilejuit să constat că mulți dintre cei ce m-au condamnat și mi-au cerut pedeapsa capitală, nu s-au sfiit și nici nu s-au jenat ci, dimpotrivă, s-au grăbit după ieșirea mea din închisoare să-mi declare loialitate și să-mi solicite sprijin. Ce ironie a soartei! Câtă lipsă de caracter și de decădere morală a ființei umane! Astfel, Ion Beșteliu mi-a declarat că este gata să lucreze ca subaltern al meu în „orice calitate", iar Boris Ranghet, prieten din copilărie — deși a dat declarații și a depus mărturie în proces împotriva mea —, m-a rugat să intervin pe lângă Dumitru Mazilu, pe atunci prim-vicepreședinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale, și Sergiu Celac, ministrul Afacerilor Externe, să-l „promoveze" în funcția de „ambasador". Și pot să continui cu exemple de acest gen.

Este, de asemenea, interesant de remarcat faptul că după evenimentele din decembrie 1989, tot ei, cei ce promovaseră, sprijiniseră și proslăviseră politica partidului și pe dictator, s-au erijat în democrați și anticeaușiști trecând în grabă de partea Revoluției, fără rușine sau scrupule, fără pic de caracter sau a schița un gest de *mea culpa*. Peste noapte, lașii au devenit eroi, în timp ce cei a căror vină a fost aceea de a se afla înaintea lor de cealaltă parte a baricadei, s-au trezit din nou în minoritate, denigrați, înjosiți și minimalizați! Judecând însă retrospectiv, din perspectiva lor, cum să nu-l detești pe cel care, fiind în situație similară cu tine, s-a dovedit a-ți fi superior? A cere unor lași contrariul ar însemna să răstorni întreaga „știință a acomodării" în care au fost crescuți și

obişnuiţi să supravieţuiască. Ar însemna, totodată, să le ceri să renunţe la virtuţile unei mentalităţi şi moralităţi meschine în care s-au complăcut şi pe care le-au slujit de minune. Când generalul Jaruzelski, cel care a introdus legea marţială în Polonia pentru a lichida mişcarea Solidarităţii, a aflat despre anularea sentinţei de condamnare la moarte dată de fostul regim comunist polonez colonelului Ryszard Kuklinski — pentru colaborarea cu serviciile secrete americane — concomitent cu recunoaşterea oficială a meritelor şi contribuţiei aduse de acesta în lupta împotriva sistemului comunist, a exclamat: „Dacă colonelul Kuklinski este declarat erou, atunci noi ce înseamnă că suntem?"[17] Reacţia generalului Jaruzelski, vorbeşte de la sine! Ea este valabilă şi în cazul României reflectând, cum nu se poate mai bine, mentalitatea la care m-am referit mai sus.

Când *România Liberă* a publicat prima parte a stenogramei, Brucan a cerut insistent conducerii ziarului să sisteze publicarea ei pe motivul că „punea în lumină proastă" cadrele din Ministerul Afacerilor Externe. Intervenţia sa nu a avut niciun efect, ziarul continuând să publice întreaga stenogramă. În orice caz poziţia lui Brucan de apărare a aparatului de la Externe, care l-a slujit cu „fidelitate şi devotament" pe dictator şi cauza socialismului în România („Stenograma ruşinii", fiind edificatoare în acest sens), spune foarte mult în privinţa ataşamentului la ideologia comunistă a celui căruia i s-a zis „Profetul din Dămăroaia".

A început ţara să se mişte... Timişoara...

Întorcându-mă la discuţia cu Mircea Popa din seara zilei de 18 decembrie 1989, acesta a continuat să-mi povestească cum în anii '70 fusese exclus şi reprimit în Uniunea Scriitorilor, hărţuielile permanente la care a fost supus din partea autorităţilor, faptul că era căsătorit şi avea un băiat mare, care dacă am reţinut corect, era în ultima clasă de liceu. De asemenea, mi-a spus că în timpul anchetei la care abia fusese supus, anchetatorii i-au spus că la percheziţia efectuată la domiciliul său, imediat după arestare, s-a găsit şi

macheta ziarului clandestin care s-a numit *Libertatea*. După eliberare, mi-a spus că ziarul respectiv a fost conceput împreună cu ziaristul Sorin Roșca Stănescu.

Ascultându-l, mi-am dat seama că nu avea rost să neg identitatea mea și, în consecință, i-am confirmat că sunt Mircea Răceanu, subliniind, totodată, că celor din celulă nu le-am spus niciodată unde am lucrat și nici nu am discutat cu ei cazul meu. Toți știau însă că fusesem condamnat la moarte. Aplecându-se și mai mult către mine, de parcă îi era teamă să nu fie auzit de ceilalți (nimeni nu dormea în celulă; toți aveau urechile ciulite și privirile îndreptate spre noi), mi-a spus că fusese arestat în legătură cu cele întâmplate la Timișoara. Văzând că nu am reacționat în niciun fel, s-a uitat mirat la mine:

— Nu știți ce s-a întâmplat la Timișoara?

— Nu, am răspuns eu. Ce s-a întâmplat?

Atunci Mircea Popa a început să-mi spună cu lux de amănunte despre demonstrațiile de protest de la Timișoara, de confruntarea participanților cu armata, cu organele de Securitate și Miliție, de faptul că s-a tras în demonstranți. Pe măsură ce povestea devenea tot mai agitat și indignat.

— Cum, l-am întrerupt eu neputând să cred ce aud, chiar au tras în populație?

— Da, au tras și sunt zeci de morți!, mi-a răspuns el adăugând gâtuit de emoție: Vă rog să mă credeți, domnule Răceanu, a început țara să se miște!

La auzul celor povestite de Mircea Popa mi s-a tăiat răsuflarea, iar mintea continua să refuze ideea că s-a tras în populație. De aceea l-am rugat să-mi relateze încă o dată cele întâmplate ca să fiu sigur că l-am înțeles corect; el a repetat fără ezitare. M-a cuprins o puternică emoție și pentru prima dată am avut sentimentul apropierii sfârșitului pentru dictator și clanul său. Atunci însă nu mi-am închipuit nici măcar pentru o secundă cât de aproape era de fapt sfârșitul!

Cornel Georgescu s-a apropiat de patul meu, iar ceilalți rămânând în paturile lor și sprijinindu-și capetele în mâini ascultau încordați convorbirea noastră. Cornel, care era din Timișoara, părea agitat. Între timp, Mircea Popa îmi povestea că aflase de demonstrațiile și reacția autorităților chiar în seara zilei când acestea s-au declanșat, de la un prieten din

Timişoara, care i-a relatat telefonic cele întâmplate. Pe baza datelor respective a întocmit un material pe care l-a predat corespondentului la Bucureşti al ziarului *Izvestia*. La câteva ore după aceea a fost arestat, adus la Rahova şi acuzat de spionaj în favoarea URSS. În celulă se lăsase o tăcere de mormânt. Feţele celor prezenţi indicau surprindere şi îngrijorare. Evident nu se aşteptaseră să audă aşa ceva! Nimeni însă nu îndrăznea să mai vorbească. Privindu-i, am zărit o licărire de speranţă în ochii lui Radu Cocoş. Probabil că şi el începea să realizeze faptul că se apropia sfârşitul.

Deodată, în acea atmosferă încordată l-am auzit pe Mircea Popa mai mult întrebându-se pe sine, decât adresându-mi-se mie:

— Ceea ce nu înţeleg, şi nu înţeleg — a repetat el de mai multe ori — este de ce, în aceste condiţii, m-au băgat în celulă cu dvs?

Nu i-am răspuns, deşi întrebarea care îl frământa era legitimă, iar cei din jur erau curioşi să audă părerea mea. În fond, aşa cum pretindea el, fusese arestat pentru colaborarea cu sovieticii, în timp ce eu eram condamnat la moarte pentru colaborarea cu americanii. În noaptea aceea însă întreaga mea fiinţă era concentrată asupra celor auzite cu privire la evenimentele din Timişoara şi nimic nu putea să mă determine să mă gândesc la altceva. În acele momente, preocuparea lui mi s-a părut minoră. Esenţial era că datorită introducerii lui în celulă, aflasem ce aflasem. În context, restul nu mai prezenta nicio importanţă!

În următoarele zilele, evenimentele s-au succedat cu atâta repeziciune încât am uitat complet de problema care-l frământase pe Mircea Popa. După eliberarea noastră din închisoare, într-una din serile petrecute împreună în casa lui, Mircea Popa — care în acele zile era deja direct implicat în procesul de democratizare a ţării — a reluat discuţia pe această temă avută la Rahova. Abia atunci, pentru prima dată, m-am gândit şi eu serios la ea. Mi-a fost imposibil, cum de altfel îmi este şi acum când scriu rândurile de faţă, să mă pronunţ definitiv asupra măsurii luate, cu alte cuvinte să depăşesc faza unor speculaţii. Nu pot să afirm categoric că cei care ne-au avut în captivitate au urmărit un scop anume,

așa cum era convins Mircea Popa, sau pur și simplu în acea noapte de decembrie celelalte celule din Rahova erau saturate cu noi arestați. În orice caz, chiar dacă s-au avut în vedere urzeli diabolice, tot nu s-a mai putut realiza scopul urmărit. Țara într-adevăr se mișcase, iar Securitatea fusese paralizată de cutremurul social-politic care se declanșase în România, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp.

Revenind la acea noapte, trebuie să recunosc că am fost atât de copleșit de cele aflate încât am uitat să-l întreb pe Mircea Popa de „Scrisoarea celor șase" Am făcut-o abia în dimineața următoare când l-am rugat să-mi spună ce știa de conținutul „Scrisorii", cine a semnat-o și ce efect a avut. Între două anchete la care fusese supus în acea zi, și în timpul cărora a fost brutalizat verbal și fizic, mi-a confirmat cele spuse de Oana, că tatăl meu era unul dintre semnatarii scrisorii de protest. De asemenea, am aflat cine erau ceilalți semnatari, precum și faptul că toți fuseseră anchetați, scoși din locuințele lor și supuși arestului la noile domicilii. Mi-a spus, totodată, că lumea punea pe seama „Scrisorii" arestarea mea și că, în general, ea a avut un puternic ecou intern și internațional, exemplul ei fiind urmat și de alte acțiuni de protest împotriva dictaturii. A menționat în acest sens pe poeții Mircea Dinescu și Dan Deșliu, precum și pe scriitorul Dan Petrescu care, conform celor afirmate de Mircea Popa, lansase un apel împotriva realegerii lui Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general la cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Aflasem astfel esențialul despre soarta „Scrisorii" și a semnatarilor ei.

După ce am ieșit din închisoare am aflat că în urma interviului pe care l-a dat ziarului *Libération*[18] în care condamna regimul, poetul Mircea Dinescu a fost dat afară din Uniunea Scriitorilor și din partid și i-a fost impus domiciliu forțat. De asemenea, după scrisoarea deschisă pe care i-a adresat-o la 3 martie 1989 lui Ceaușescu și după interviul dat la 14 martie postului de radio *Vocea Americii* poetul Dan Deșliu a fost

bătut şi arestat. Am aflat, de asemenea, că o serie de scriitori şi-au manifestat sprijinul faţă de Dinescu şi Deşliu, printre care Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Andrei Pleşu şi Aurel Dragoş Munteanu care la 8 aprilie 1989 a adresat o scrisoare deschisă preşedintelui Uniunii Scriitorilor.[19]

Dezvăluirea adevărului...

În dimineaţa zilei de 23 decembrie 1989, rămăsesem unicul „locatar" nu numai al celulei nr. 9 dar, în general, al beciurilor Securităţii din Calea Rahovei 37–39. Primii deţinuţi politici fuseseră eliberaţi în cursul zilei de 21 decembrie, iar restul pe 22 decembrie, în jurul orei 13.30, inclusiv membrii grupului de ziarişti de la *România Liberă*.[20] Eu însă, în aceeaşi zi, am fost scos din nou la anchetă. Deşi maiorul Cotoman a încercat să mă asigure că de data aceasta nu mai era vorba de o anchetă, ci pur şi simplu de o „discuţie", în realitate tot un interogatoriu a fost.

Ştiam deja că dictatorul fusese răsturnat. Cu o zi înainte auzisem, prin gemuleţul celulei care rămăsese deschis toată ziua, o femeie ţipând cât o ţinea gura: „A fugit Ceauşescu, a fugit Ceauşescu!", fapt confirmat în acea după-amiază şi de col. Murariu, care m-a vizitat în celulă. Aflasem, de asemenea, de la gardieni, de data aceasta foarte „amabili" şi „dornici" să mă pună la curent cu evoluţia situaţiei din ţară, că se formase o nouă conducere din care făceau parte, printre alţii, Mănescu, Iliescu, Mazilu, Cornea. Ceea ce nu ştiam şi nici gardienii nu mi-au spus a fost faptul că în acea dimineaţă, în jurul orei şapte, radio şi televiziunea au difuzat Comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naţionale, potrivit căruia au fost eliberaţi „toţi deţinuţii politici, inclusiv Mircea Răceanu, căruia îi transmitem scuzele noastre de rigoare". Dacă aş fi ştiut şi despre acest comunicat poate că discuţia cu Cotoman s-ar fi desfăşurat cu totul altfel.

Chiar la începutul aşa-zisei „discuţii", înainte ca maiorul Cotoman să spună ceva, i-am relatat că sunt la curent cu ceea ce s-a întâmplat în ţară şi că din conducerea acesteia fac parte şi unii semnatari ai „Scrisorii" de protest împotriva

dictatorului, pe care o semnase și tatăl meu. După ce m-a ascultat cu atenție, fără să mă întrerupă, m-a întrebat de când am aflat de scrisoarea respectivă. Înainte de a-i răspunde l-am privit în tăcere, gândindu-mă ce să-i spun. Apoi m-am decis să-i spun doar:

— Mai de mult!

— Cât de mult? De când a fost introdus în celulă Mircea Popa?, a continuat el. Evident că înregistraseră discuția pe care o avusesem cu Mircea Popa în dimineața zilei de 19 decembrie 1989. De fapt a fost prima dată de când am fost arestat că am abordat în celulă problema „Scrisorii".

— Și mai de mult am răspuns eu, uitându-mă la el și savurând în sinea mea gândul la ce mutră urma să facă când va afla adevărul!

— Când au fost introduși în celulă Radu Cocoș și Doru Ciuclă?, a insistat el, deși știa ca și mine — celulele fiind ascultate — că în afară de Mircea Popa niciunul dintre ceilalți aflați în celulă nu abordase această chestiune.

— Mult mai de mult! am replicat eu, fără să fac vreun alt comentariu.

S-a lăsat un moment de tăcere. Trebuia să fi văzut diferitele reacții ce se succedau pe fața lui Cotoman, de la curiozitate și neîncredere, la uimire și teamă. La rândul meu mă gândeam dacă, în sfârșit, a sosit clipa să-i spun adevărul. Îmi dădeam seama că nu mai avea niciun rost să-l mai ascund din moment ce „Scrisoarea" era publică, iar cel împotriva căruia fusese îndreptată era răsturnat.

— Totuși, de când ați știut despre „Scrisoare"? l-am auzit întrebându-mă din nou. Evident curiozitatea caracteristică unui anchetator își spunea din nou cuvântul.

— Încă de la sfârșitul anului trecut am știut că se preconiza o acțiune de protest, am răspuns zâmbind ușor ironic și uitându-mă direct în ochii lui, după care am adăugat: „Când în timpul anchetei ați ridicat problema raporturilor mele cu unii foști ilegaliști și mai ales când l-am văzut pe Apostol aici la Rahova, deși dumneavoastră ați negat categoric acest lucru, am crezut că ați descoperit acțiunea înainte de a fi realizată. Acum, am continuat eu, deși nu știu la ce vă mai poate ajuta mărturisirea mea, vă pot

confirma că la data arestării am fost la curent cu intenţia protestului respectiv.

Răspunsul meu l-a surprins. La început s-a uitat la mine cu uimire, apoi cu neîncredere, dar văzându-mi zâmbetul ironic, uşor triumfător, şi mai ales gestul mâinilor mele prin care îi spuneam „îţi convine sau nu, vrei să accepţi sau nu, asta-i realitatea", s-a întunecat la faţă trădând o stare de nesiguranţă şi teamă. Evident nu se aşteptase la un astfel de răspuns! Privindu-l atent, am avut satisfacţia să observ că deşi în sinea lui încerca să nu dea crezare cuvintelor mele, începea totuşi să realizeze situaţia deloc de „invidiat" în care l-am pus, pe el împreună cu întreaga echipă de anchetatori, prin dezvăluirea adevărului. Pentru a-i risipi orice îndoială cu privire la cele spuse de mine, m-am decis să-i relatez câteva detalii. Astfel, i-am povestit pe scurt de facilitarea contactelor dintre tata şi Gheorghe Apostol, începând cu toamna anului 1988, precum şi de întâlnirea avută cu tata din seara zilei de 30 ianuarie 1989 şi conţinutul discuţiei noastre pe marginea materialului elaborat de Apostol, material care o dată văzut şi aprobat şi de ceilalţi, trebuia să constituie un protest viguros împotriva lui Ceauşescu şi a politicii acestuia.

Ascultându-mă, Gheorghe Cotoman îşi dădea seama, probabil, că în situaţia de totală izolare în care am fost ţinut în timpul detenţiei, nu puteam să cunosc aceste amănunte de la altcineva. Începuse să se resemneze şi mă privea pasiv. Era greu să ghicesc ce-i trecea prin cap. În fond, la ce se putea gândi în acele clipe un anchetator, care, prin întreaga sa comportare în timpul anchetei, a lăsat impresia celor din jur, şi îndeosebi şefilor săi, că reuşise să-şi domine victima, că scosese totul de la mine. Mă întrebam dacă îşi dădea seama că de fapt ancheta lor fusese în ultimă instanţă un total şi ireparabil eşec, din moment ce nu au putut să obţină de la mine o informaţie atât de importantă ca existenţa acţiunii împotriva lui Ceauşescu. Poate se gândea la ce surprize se mai putea aştepta din partea mea. Poate se gândea că de fapt noile mele dezvăluiri nu mai prezentau nicio importanţă din moment ce partida fusese pierdută! Poate se gândea numai la soarta lui şi a familiei. Cine ştie? Poate că nu se mai gândea

la nimic! Nu aveam de unde să știu atunci și, probabil, nu voi afla niciodată!

În ceea ce mă privește, nu aveam nicio îndoială cine ieșise învingător! Reușisem pe parcursul întregii anchete, sub o permanentă amenințare cu pedeapsa capitală, nu numai să păstrez secretul acțiunii, dar prin tăcerea mea să permit grupului, din care făcea parte și tatăl meu, să-și realizeze scopul urmărit: definitivarea documentului de protest și difuzarea lui. Dacă însă, pentru a-mi „ușura substanțial" situația — cum le plăcea anchetatorilor să-mi reamintească ori de câte ori sperau să obțină ceva de la mine —, aș fi făcut dezvăluiri despre existența și intențiile grupului, mai mult ca sigur că viitorii semnatari ai „Scrisorii" — și nu numai ei — ar fi fost arestați și aruncați în închisoare, unii dintre ei poate chiar la Rahova. Și asta pentru că în timpul întâlnirii cu tata, din seara zilei de 30 ianuarie 1989, au fost menționate și alte nume. În fond, la data arestării mele, eu nu aveam de unde să știu care va fi conținutul și forma finală a documentului și nici numele celor care l-ar fi semnat până la urmă. Pe scurt, eu știam de existența acțiunii, de faptul că se lucra la elaborarea unui document de protest, văzusem deja varianta lui Gheorghe Apostol, știam perioada aproximativă avută în vedere pentru publicare, numele persoanelor deja contactate, precum și al celor avute în vedere. Cu alte cuvinte, stăteam pe o bombă cu explozie întârziată, iar o eventuală dezamorsare a acesteia depindea numai și numai de mine.

De aceea, privind retrospectiv, pot să afirm cu conștiința împăcată și fără ezitare că am contribuit în mod direct la reușita acțiunii grupului inițiat de Gheorghe Apostol împotriva dictatorului. Nu este greu de ghicit ce s-ar fi întâmplat dacă imediat după arestare aș fi decis să vorbesc? Nu numai că nu ar mai fi existat acea „Scrisoare" de protest dar, mai mult ca sigur, că potențialii ei semnatari ar fi fost arestați și acuzați pentru activitate de subminare a regimului ceaușist. Nu am vorbit! Chiar dacă în urma arestării mele, membrii grupului ar fi decis pentru moment o înghețare temporară a acțiunii, cum am crezut că se va întâmpla, și atunci tăcerea mea — cu alte cuvinte opțiunea mea în favorea păstrării secretului acesteia — le-ar fi permis să o reia ulterior. În caz

contrar, divulgarea informației celor care mă anchetau, așa cum am arătat, ar fi pus capăt acțiunii și ar fi periclitat soarta celor implicați și chiar a unor membri ai familiilor acestora.

În același timp, îmi păstrasem luciditatea. Îmi dădeam perfect de bine seama ce ar fi însemnat pentru Ceaușescu și organele de Securitate dezvăluirea acțiunii!

Eram conștient și de faptul că informația pe care o dețineam se referea la o acțiune de protest colectivă, rar întâlnită în perioada Epocii de Aur, și în care erau implicați, printre alții, foste înalte oficialități de partid și de stat, bine cunoscute în țară și în străinătate. De exemplu Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu și Constantin Pârvulescu, foști membri ai Biroului Politic, Corneliu Mănescu, fost ministru de Externe și președinte al Adunării Generale ONU. De asemenea, nu aveam nicio îndoială că în contextul politic al României din acea perioadă, protestul unui astfel de grup urma să se bucure de un larg ecou și credibilitate în rândul populației. Nu-mi făceam niciun fel de iluzii cu privire la soarta ce i-ar fi așteptat pe participanți din partea aparatului represiv.

De asemenea, eram la curent cu atmosfera paranoică care domnea în jurul lui Ceaușescu și al clanului său, precum și cu suspiciunea și teroarea ce cuprinseseră întreaga țară ca urmare a măsurilor draconice impuse de organele de securitate. Nu eram străin nici de faptul că Nicolae Ceaușescu era extrem de îngrijorat și preocupat de evoluția evenimentelor din țările socialiste vecine, mai ales în contextul reformelor inițiate de Mihail Gorbaciov. În concepția lui, aplicarea reformelor — pe care nu s-a sfiit să le califice drept „retrograde" — echivala practic atât cu abandonarea „principiilor socialiste" de guvernare, cât și cu o gravă deviere de la „ideologia comunistă". De fapt, Ceaușescu vedea în acele reforme o amenințare directă la propria sa guvernare, fapt pentru care s-a opus cu înverșunare la acceptarea și promovarea lor în România. Mai mult, aparatul său de propagandă a desfășurat o susținută campanie, în țară și străinătate, în care România era prezentată drept „un model de societate",

demn de urmat și de alte state, iar pe Nicolae Ceaușescu ca singurul apărător „ferm și consecvent" al cauzei socialismului și al ideologiei comuniste. Cine îndrăznea să gândească altfel, risca să intre în conflict cu puterea și organul ei represiv, iar orice formă de opoziție — de la criticarea lipsei de alimente și până la acțiunile de protest și disidență — erau calificate drept manifestări cu caracter ostil la adresa regimului și a conducerii țării. Întrucât nu se admitea nicio deviere de la aplicarea acestei politici, mișcările de protest și de disidență trebuiau să fie suprimate, dacă era posibil, încă din fașă! Securitatea, care se afla într-o stare de alertă permanentă, acționa cu cinism și brutalitate pentru prevenirea, demascarea și pedepsirea exemplară a celor ce îndrăzneau să înfrunte regimul și pe dictator.

În ceea ce-l privește pe Nicolae Ceaușescu, el era hotărât să se mențină la putere cu orice preț! Iar prețul acestei demențe — așa cum au arătat evenimentele din decembrie 1989, când în numele puterii s-a încercat reprimarea cu arme a demonstrațiilor pașnice declanșate la Timișoara, București, Sibiu și din alte orașe ale țării, și în cadrul cărora au căzut victime sute și sute de oameni nevinovați — a fost și rămâne incalculabil.

O chestiune de conștiință...

Găsirea asupra mea, în momentul arestării, a documentului, pe care nu aveam cum să-l neg, mi-a atras imediat acuzația de trădare și în final sentința de condamnare la moarte. În același timp însă, în momentul arestării eram și în posesia informației cu privire la grupul inițiat de Gheorghe Apostol care cu siguranță prezenta un interes deosebit pentru dictator și Securitate.

Și astfel, viața m-a pus în fața unei dileme!

Am avut de ales între propria-mi conștiință, care îmi dicta să păstrez o tăcere de mormânt cu privire la existența și intențiile grupului, situație în care sentința de condamnare la moarte era practic inevitabilă, și divulgarea informației respective care, fără îndoială, mi-ar fi „ușurat substanțial"

soarta. Mai mult, nu era exclus — cunoscând setea de putere a lui Ceaușescu, concomitent cu teama obsesivă a dictatorului de a fi înfruntat — ca în schimbul unei astfel de informații să obțin până la urmă, cine știe, chiar și libertatea.

Nu am avut nicio ezitare cu privire la drumul pe care trebuia să-l urmez, iar difuzarea „Scrisorii celor șase", la 10 martie 1989, stă drept mărturie a opțiunii mele!

Când, în luna octombrie 1989, am aflat pentru prima dată de la Oana de difuzarea scrisorii de protest la posturile de radio străine, am avut satisfacția și sentimentul unei datorii împlinite față de propria conștiință și față de cei pe care nu-i trădasem și care reușiseră până la urmă să dea o lovitură grea regimului ceaușist.

Acestea au fost faptele și frământările mele legate de „Scrisoarea celor șase", în perioada în care am fost anchetat și am stat închis în citadela Securității din Calea Rahovei 37–39.

Inițial mi-am propus să mă opresc aici. Eram decis să fac acest lucru dar, în lunile care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, am fost martor al unor situații legate de „Scrisoare" și de semnatarii ei — situații care inițial m-au surprins, apoi m-au dezgustat, punându-mă serios pe gânduri.

Evenimentele din decembrie 1989 și cei „șase"

Când am ieșit din închisoare eram sigur că cei șase se vor reuni în fine, ceea ce nu putuseră face în condițiile regimului de teroare impus de Securitate. O astfel de întâlnire ar fi marcat spiritul lor de unitate, precum și satisfacția comună că eforturile depuse și privațiunile pe care le-au îndurat nu au fost zadarnice. Această convingere mi-a fost întărită în seara zilei de 23 decembrie 1989, când am ajuns acasă de la Rahova, și când la întrebarea mea ce face Bubu, Mioara mi-a răspuns că tata revenise în București de la Cojocna, că este sănătos și din câte știe se deplasase la fostul sediu al Comitetului Central, unde semnatarii „Scrisorii" fuseseră convocați de Ion Iliescu, noul președinte al Consiliului Frontului Salvării

Naționale, printr-un comunicat transmis de postul de radio București.[21]

Cu tata m-am reîntâlnit peste două zile în apartamentul meu din str. Aviator Darian nr. 2. Era slăbit și îmbătrânit. Doar privirea trăda, ca de obicei, vigoare și optimism. După ce ne-am îmbrățișat, mi-a arătat că avea haina sfârtecată la umărul drept, unde a fost lovit de schija unui glonț care a ricoșat dintr-un perete în timp ce se trăgea, când se afla în fostul sediu al Comitetului Central. M-a asigurat imediat că schija nu a pătruns prea adânc, fiind practic stopată de grosimea paltonului și a hainei. Apoi, scoțând-o din buzunarul hainei a afirmat cu umor că este „suvenirul" lui de la „Revoluție" Ne-am retras în sufragerie, unde la un moment dat, în timp ce îmi povestea prin ce a trecut în acel an de pomină, l-am întrebat cum a decurs întâlnirea.

— Care întâlnire? m-a întrebat el mirat.

— Cum care întâlnire? — am replicat eu surprins. Cea la care ați fost convocați de Ion Iliescu în cursul dimineții de 23 decembrie 1989, iar după o scurtă pauză am adăugat: Sau nu ați fost convocați?.

— Ba am fost, a răspuns el și a dat din mână a lehamite, ceea ce mi-a trezit și mai mult curiozitatea.

— Atunci ce s-a întâmplat?, am insistat eu. Nu ai reușit să intri în clădire, nu s-au prezentat ceilalți semnatari, a fost amânată întâlnirea?

Nu mi-a răspuns, iar pe fața lui citeam că insistența mea îl deranja. Nu știam ce să fac. Pentru moment am tăcut amândoi, urmărind televizorul pe al cărui ecran se succedau cu repeziciune imagini de la demonstrațiile din București, iar crainicul transmitea știri cu ce se întâmpla în alte orașe din țară. În sfârșit, tata s-a hotărât să vorbească. Atunci am aflat că în afara comunicatului transmis la radio, a primit și un telefon de la cabinetul lui Ion Iliescu, prin care a fost rugat să se prezinte de urgență la sediul fostului Comitet Central, unde a ajuns cu ajutorul ginerelui său, Gheorghe Zamfir, care l-a dus cu mașina. În clădire l-a întâlnit pe Gheorghe Apostol, însoțit de fiica lui, Geta, și toți trei s-au îndreptat spre locul unde fuseseră convocați. Când au ajuns în dreptul sălii respective, aceasta era păzită de doi militari înarmați. În timp

ce explicau motivul prezenței lor acolo, în ușa sălii a apărut un general de Securitate. Recunoscându-l pe Gheorghe Apostol a rămas puțin descumpănit, dar și-a revenit repede spunându-le că în sală se desfășoară o ședință importantă și că are dispoziții categorice să nu lase pe nimeni să intre. La început, Gheorghe Apostol i-a răspuns pe un ton politicos și calm că au fost convocați de Ion Iliescu, apoi văzând că generalul nu reacționează în niciun fel, a ridicat vocea insistând să fie anunțați imediat. În acel moment, potrivit relatării tatălui meu, din sală, a cărei ușă a rămas întredeschisă, s-a auzit o voce care a strigat „Cine dracu', e acolo?" Generalul s-a întors și a răspuns: „Au venit Apostol și Răceanu care insistă să intre fiind convocați de domnul Iliescu." În acel moment, Bubu s-a oprit pentru câteva secunde din povestire, dorind parcă, prin tăcerea creată, să dea și mai multă greutate celor ce urma să spună, după care și-a reluat relatarea. Mi-a spus că la auzul celor raportate de general cineva a țipat: „Să nu intre, să nu intre! Nu i-a chemat nimeni!", iar o altă voce, mai puternică și cu autoritate, a continuat strigând: „Dați-i afară! Ce mai așteptați, dați-i afară imediat!" Ușa s-a trântit brusc, lăsându-l pe general vădit jenat, iar pe tatăl meu și pe Apostol într-o stare de șoc.

Mă uitam la el și nu-mi venea să cred ce aud! Surprinderea mea l-a determinat pe tata să-mi spună că în timp ce se îndepărtau de sala respectivă, l-a întrebat pe Apostol dacă a reușit să identifice vreo persoană care se afla în sală sau vreuna din acele voci care țipaseră. Gheorghe Apostol dând afirmativ din cap, a spus că vocile respective erau ale lui Ion Iliescu și Silviu Brucan.

— Chiar așa? mi-am exprimat eu nedumerirea.

— Chiar așa! a răspuns Bubu resemnat, după care a adăugat: Ceea ce nu am înțeles atunci și nu înțeleg nici acuma este de ce am fost dați afară tocmai de cei care ne convocaseră?

Să fiu sincer, nici eu nu mai înțelegeam nimic! Eram surprins și tulburat de cele auzite. Deși pe moment multe din relatările tatei nu aveau niciun sens pentru mine, un lucru devenise clar: o reuniune a celor șase era puțin probabil să mai aibă loc vreodată. De fapt așa s-a și întâmplat. Cei șase semnatari nu s-au întâlnit niciodată în grup, nici înainte și

nici după răsturnarea lui Ceaușescu. Semnificativă în acest sens este afirmația lui Alexandru Bârlădeanu făcută Laviniei Betea în anii '90 când a vorbit despre semnatarii „Scrisorii": „Pe Răceanu nu-l cunosc nici acum personal, nu l-am văzut în viața mea."[22] De asemenea, în ceea ce-l privește pe tata a fost prima și ultima dată când a avut de-a face cu autoritățile instalate la putere după evenimentele din decembrie 1989, deși și el a avut o contribuție la înlăturarea dictaturii și venirea celor noi la putere. Răspunsul îl dă tot Bârlădeanu când întrebat de ce din cei șase semnatari ai „Scrisorii" numai trei au intrat în Consiliul Frontului Salvării Naționale a afirmat următoarele în legătură cu tatăl meu: „Răceanu probabil din cauza fiului dovedit ca agent CIA și condamnat de Ceaușescu la moarte..."[23] Deci, aceeași mentalitate comunistă: copiii răspund pentru faptele părinților și invers!

Cu trecerea timpului însă lucrurile au început să se limpezească.

Astfel, pe 4 ianuarie 1990, Silviu Brucan a făcut o serie de declarații într-un interviu acordat posturilor de radio și televiziune în care, printre altele, s-a erijat în inițiatorul „Scrisorii" de protest și l-a acuzat pe Gheorghe Apostol că în timpul anchetei i-ar fi „trădat" Securității pe ceilalți semnatari ai „Scrisorii celor șase". Imediat am luat legătura cu Gheorghe Apostol și l-am sfătuit să ia o poziție publică. La început el a respins ideea pe motiv că nu era în interesul nimănui să înceapă o polemică. I-am argumentat că nu era vorba de declanșarea unei polemici, ci de stabilirea adevărului și anume că inițiativa formării grupului și a adoptării documentului de protest nu i-a aparținut lui Silviu Brucan. I-am mai spus că recunoașterea adevărului nu însemna o diminuare a rolului pe care acesta din urmă l-a avut în redactarea textului final și în transmiterea „Scrisorii" în exterior. De asemenea, faptul că în trecut Silviu Brucan a discutat, inclusiv cu el, posibilitatea unor acțiuni împotriva dictaturii, am continuat eu să argumentez, nu îi dădea lui Silviu Brucan dreptul să pretindă că și în acest caz concret inițiativa i-a aparținut tot lui. Am încheiat spunându-i că era obligația lui și a celorlalți semnatari să facă lumină în această problemă și că tata era hotărât să acționeze. Gheorghe

Apostol, care inițial mi s-a părut resemnat și chiar timorat, mi-a promis în final că se va gândi serios cum să răspundă acuzațiilor ce-i fuseseră aduse. După discuție, m-am gândit că poate pentru moment experiența prin care a trecut — când împreună cu tata au fost convocați de Ion Iliescu, precum și acuzațiile publice ce i-au fost aduse de Silviu Brucan — și-a spus cuvântul. De aceea, am luat legătura și cu Alexandru Bârlădeanu — convorbirea telefonică fiind mijlocită de fiica sa Irina care locuia în același bloc cu familia mea — care nu numai că a împărtășit punctul meu de vedere, dar și-a exprimat indignarea față de poziția adoptată de Brucan care, așa cum a afirmat el, „nesocotea adevărul"

La 10 ianuarie, ziarul *România Liberă* a publicat răspunsul lui Gheorghe Apostol și astfel, opinia publică din România a putut să ia cunoștință de adevărata istorie a „Scrisorii celor șase". De asemenea, pentru prima dată mitul lui Silviu Brucan și credibilitatea acestuia au început să se clatine!

Într-un interviu pe care l-am acordat ziarului *România Liberă*, la începutul lunii februarie 1990, am subliniat și eu că inițiativa întregii acțiuni i-a aparținut lui Gheorghe Apostol și că acuzația de „trădare" făcută de Silviu Brucan nu avea nicio bază și am pus în acest sens o întrebare retorică și anume: „Ce se mai putea trăda în legătură cu o scrisoare care devenise publică, cu semnatarii ei care își asumaseră curajul de a o semna indiferent de urmări?"[24] La 5 februarie, cotidianul *Adevărul* a publicat cu titlul „Respect pentru adevăr" o scrisoare deschisă adresată redacției, la 29 ianuarie 1990, de Grigore Răceanu în care tata afirma, printre altele, că declarațiile lui Silviu Brucan erau „lipsite de principialitate și bun simț"[25] (Anexa 3). Silviu Brucan, care a fost informat de conducerea ziarului de existența și conținutul scrisorii trimise de tata, a reacționat vehement încercând să blocheze publicarea ei, pe motiv că ar fi fost scrisă de mine și nu de Grigore Răceanu, pe care l-a caracterizat drept „un bătrân senil". Deși a uzat de funcția sa de vicepreședinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale pentru a exercita presiune asupra conducerii redacției *Adevărului*, el nu a putut preveni publicarea scrisorii. Singurul pasaj din scrisoarea menționată pe care redacția ziarului a „omis" să-l publice a fost cel

în care tata explica motivele pentru care cei „șase" nu au făcut până la urmă apel și la Ion Iliescu. De altfel, Silviu Brucan nu a putut preveni nici interviurile de la televiziune, în lunile ianuarie–martie 1990, date de Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu și Grigore Răceanu și în cadrul cărora cei patru i-au combătut și ridiculizat declarațiile, desființând practic mitul potrivit căruia el ar fi fost inițiatorul formării grupului și al „Scrisorii celor șase"

Dar Silviu Brucan nu s-a oprit aici. La 19 mai 1998, într-o emisiune la televiziunea română el a declarat că Apostol, profitând de nemulțumirea tatei că nu a fost primit în audiență de Ceaușescu după arestarea mea, l-a convins să semneze „Scrisoarea" și că aceasta a fost de fapt singura legătură pe care tata a avut-o cu acțiunea respectivă, cu alte cuvinte, că tata nu ar fi fost la curent înaintea arestării mele de inițiativa lui Apostol.[26] Fiind o fire ranchiunoasă și ambițioasă, el nu numai că a denigrat și calomniat pe unii semnatari ai „Scrisorii", dar a încercat să arunce veninul lui și asupra mea. La 9 octombrie 1990 cotidianul *The New York Times* a publicat sub semnătura lui David Binder articolul „Un diplomat român forțat să plece în exil în SUA"[27], în care se menționa printre altele „contribuția" lui Silviu Brucan la alungarea mea din România. În scrisoarea adresată conducerii redacției ziarului cu rugămintea de a fi publicată la pagina „dreptul la replică", Silviu Brucan, recunoscând implicarea sa în cazul meu, afirma, printre altele, că, în 1989, a fost arestat și supus anchetei de către Securitate datorită „trădării" mele. Conducerea ziarului — potrivit celor relatate de David Binder — a decis să nu publice scrisoarea respectivă pentru simplu motiv că Silviu Brucan nu a putut să explice — nici atunci și nici ulterior — de ce a fost arestat abia după difuzarea la posturile străine de radio a „Scrisorii celor șase", ca și ceilalți semnatari, în timp ce eu mă aflam în mâinile Securității încă din seara zilei de 31 ianuarie? Va putea oare Silviu Brucan să răspundă cândva la această întrebare? Nu cred! Mai degrabă cred că ar prefera să dea uitării acest episod!

Un fin observator și cunoscător al problematicii românești, David Binder a vizitat de mai multe ori România încă din perioada lui Gheorghiu-Dej. Articolele și analizele sale, scrise de-a lungul a peste trei decenii, au stârnit de multe ori, datorită dezvăluirii adevărului, reacții extrem de negative din partea regimului comunist de la București. Drept „răsplată", cunoscutul ziarist american — pe care-l respect și îl consider prieten — s-a găsit de două ori trecut pe lista persoanelor indezirabile pentru România: prima dată în 1966, iar a doua oară în 1986, după publicarea articolului „Cultul lui Ceaușescu" în urma unui interviu pe care l-a luat dictatorului la 8 octombrie 1986.[28]

Atitudinea lui Silviu Brucan de a acuza de „trădare" pe unii și pe alții — care se încadrează de minune în zicala „atacul este cea mai bună apărare" — am înțeles-o pe deplin numai după ce i-am citit dosarul obținut de la Securitate și pus la dispoziția revistei *Expres Magazin* (contra sumei de 50 000 lei, conform celor afirmate de Cornel Nistorescu, directorul revistei, în cadrul întâlnirii pe care am avut-o cu ziaristul român, la 4 iunie 1991, la unul din restaurantele Hotelului Mayflower din Washington), care l-a publicat în paginile sale, în cursul anului 1991. Din filele dosarului rezultă modul lamentabil în care Silviu Brucan s-a comportat în timpul anchetei la care a fost supus la Rahova, în lunile martie–aprilie 1989, după difuzarea „Scrisorii celor șase". Astfel, în timpul interogatoriilor, Silviu Brucan s-a oferit ca în schimbul păstrării anumitor privilegii și al asigurării unor „posturi corespunzătoare în București" pentru Anca (fiica) și ginerele Nicolae Mircea, să acorde regimului Ceaușescu „întregul sprijin unei acțiuni de îmbunătățire a relațiilor cu SUA și statele vest-europene și, în general, a imaginii României în Occident"[29]. În acest scop, el a declarat anchetatorilor că a elaborat chiar un plan în care se angaja, printre altele, să determine „într-un termen scurt vizite în Republica Socialistă România a unor personalități politice ca Lawrence Eagleburger, secretar de stat adjunct al SUA, și William

Waldegrove, subsecretar de stat britanic"[30]. Cu alte cuvinte, de dragul privilegiilor, el era gata să facă din nou pactul cu puterea, așa cum mai făcuse și în trecut. De exemplu, în anii '70 și la începutul anilor '80 a fost lăsat să călătorească și să publice în străinătate, cu condiția ca, în cărțile și articolele pe care le scria pe marginea evoluției situației din țările socialiste, să nu facă referiri negative la România și, totodată, să nu critice dictatura familiei Ceaușescu și politica acesteia, înțelegere pe care „Profetului din Dămăroaia" a respectat-o, cu foarte mici excepții, practic nesemnificative. De asemenea, când a fost de acord să acționeze în numele dictatorului, în primăvara anului 1988, pentru menținerea clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA — la care Ceaușescu a renunțat unilateral în convorbirea cu John Whitehead, secretar de stat adjunct al SUA la 5 februarie 1989 — în schimbul ridicării arestului la domiciliu și a interdicției de a călători în străinătate, la care a fost supus după evenimentele de la Brașov, din noiembrie 1987. Iată cine s-a erijat în postura lupului „moralist", bătându-se cu pumnul în piept și acuzând pe toate drumurile pe alții de „trădare"! Iată, obiectiv, care este adevărata față a lui Silviu Brucan!

Câteva considerații...

La sfârșitul anului 1990 nu mai aveam niciun dubiu în legătură cu comportarea puterii față de unii semnatari ai „Scrisorii celor șase"

În parte, această atitudine își găsește explicația în răspunsul pe care tata l-a dat în interviul acordat săptămânalului *Lumea Liberă* din New York în luna aprilie 1992, în timp ce se afla într-o vizită în Statele Unite și în care arăta:

„...Gheorghe Apostol și cu mine am fost chemați la consfătuire printr-un comunicat al postului de radio București, auzit de opinia publică din țară. De ce atunci au procedat cu noi atât de potrivnic? Eram cumva un obstacol în calea ambițiilor politice și personale ale unora dintre ei cărora le era teamă că știm trecutul lor «protestatar și

democratic?» Aflase oare Ion Iliescu că eu mă opusesem ca el să fie atras în acțiunea «celor șase» pe motivul că nu prezenta încredere, fiind preocupat de recâștigarea puterii în numele căreia era gata să facă orice, inclusiv să trădeze? Îi era oare teamă lui Silviu Brucan că noi știam că el nu fusese inițiatorul «Scrisorii»? Desigur, toate acestea și multe altele..."[31]

Desigur, toate acestea, și, desigur, și altele, pe care fără îndoială timpul le va elucida.

Pentru moment însă, incriminările lui Brucan (deși nimeni nu i-a contestat meritele în finalizarea „Scrisorii") concomitent cu ignorarea și izolarea totală a unora dintre semnatari (Gheorghe Apostol, Constantin Pârvulescu și Grigore Răceanu) de către noua putere instalată după evenimentele din decembrie 1989, au contribuit în mod substanțial, aș spune chiar într-o măsură determinantă, la compromiterea spiritului de unitate a membrilor grupului, la denigrarea publică a unora dintre ei (mai ales a lui Gheorghe Apostol, inițiatorului acțiunii) și, în final, la diminuarea rolului pe care „Scrisoarea celor șase" l-a jucat în contextul politic specific în care s-a aflat România în cursul anului 1989.

După 1990 s-a vorbit prea puțin despre semnificația „Scrisorii celor șase" și cu atât mai puțin despre semnatarii ei, iar disidența lor, cu alte cuvinte opoziția lor față de regimul dictatorial impus de Ceaușescu, a fost minimalizată, de multe ori denigrată și, în general, ignorată! Recunoscută? Aproape deloc!

În mare parte, această atitudine se datorează faptului că semnatarii „Scrisorii celor șase" nu au negat niciodată că prin acțiunea lor au urmărit numai îmbunătățirea și perfecționarea sistemului comunist și nicidecum schimbarea lui, poziție care astăzi este privită cu multă desconsiderare, fiind ruptă de contextul ei originar.

Și când te gândești că percepția respectivă este alimentată, inclusiv de cei care în toți acești ani, nu numai că nu au îndrăznit să se împotrivească — într-o formă sau alta — regimului comunist, dar nici măcar nu au acționat pentru reformarea lui.

Reflectând la toate aceste aspecte, nu am putut să nu-mi pun o seamă de întrebări. Unele aveau deja răspuns, la altele nu a trebuit să-l caut prea mult. De exemplu, răspunsul la teoria avansată de reprezentanții fostei Securități, printre care și colonelul Filip Teodorescu, locțiitorul șefului Direcției de Contraspionaj al Departamentului Securității Statului, potrivit căruia întreaga acțiune a fost pusă la cale de „CIA pentru a-și salva propriul spion", adică pe mine. Este mult mai ușor să dai vina pe alții decât să recunoști că ai fost gură cască și că sub nasul tău se complota împotriva regimului pe care îl susțineai cu atâta zel. Și când te gândești că *Evenimentul Zilei* l-a proclamat pe Filip Teodorescu drept „as al contraspionajului românesc"[32]. În ceea ce-l privește pe generalul Iulian Vlad acesta, referindu-se la „Scrisoarea celor șase", a mers până acolo încât în cadrul depozițiilor pe care le-a făcut în octombrie 1993, în fața Comisiei Senatoriale de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989, a afirmat, pe de o parte, că Grigore Răceanu „nu a știut despre ce este vorba", iar Constantin Pârvulescu se afla într-o „stare de semisenilitate", iar pe de altă parte, că Securitatea a „cunoscut" textul „Scrisorii" cu „mult timp înainte" de apariția acesteia[33]. Chiar așa generale? Atunci de ce nu i-ați arestat imediat și v-ați grăbit să o faceți și să-i supuneți anchetei pe semnatarii „Scrisorii" numai după ce ea a fost difuzată la posturile de radio străine? Sau trebuie să înțelegem subtilitatea gândirii dumneavoastră în sensul că Securitatea deliberat a „închis ochii" pentru a compromite și submina pe dictator? Să fim serioși! Ați procedat la anchetarea și ulterior la ținerea lor sub arest la domiciliu pentru simplu fapt că, prin protestul lor, semnatarii „Scrisorii" s-au făcut vinovați de „crima" de a se opune „cauzei dezvoltării și îmbunătățirii sistemului socialist" din România, așa cum se sublinia în editorialul apărut în *Scânteia* din 17 martie 1989. Ați procedat așa, generale, pentru că Securitatea pe care o conduceați s-a ținut cu dinții de Ceaușescu și de regimul comunist!

După 1990 s-a scris, de asemenea, foarte mult că Securitatea a obținut textul „Scrisorii", prin agenții săi de la

secția română a postului de radio BBC sau de la ambasada SUA la București. Ca dovadă s-a invocat ancheta lui Silviu Brucan de la Rahova în cadrul căreia lt.-col. Emil Rădulescu i-a prezentat textul documentului. S-a încercat astfel să se creeze impresia că Securitatea de fapt a fost la curent cu întreaga acțiune. Tapajul făcut nu schimbă însă datele problemei. După cum se știe, textul „Scrisorii" a fost transmis străinătății și Ambasadei SUA la București abia la începutul lunii martie 1989. Astfel, Silviu Brucan a dat un exemplar al textului, scris de mână, ambasadei SUA la București (2 martie), care a transmis-o postului de radio *Europa Liberă*[34], iar unul sau două exemplare, scrise tot de mână, le-a trimis, prin poștă, în străinătate. Asta înseamnă că practic obținerea textului de către organele de Securitate a coincis, mai mult sau mai puțin, cu difuzarea „Scrisorii" la posturile de radio străine. În orice caz, Securitatea nu a avut suficient timp nici să prevină difuzarea acesteia și nici să ia măsuri împotriva semnatarilor ei, decât a doua zi după ce întreaga țară a luat cunoștință de conținutul de protest al „Scrisorii" În concluzie, prin tapajul menționat „puternica și atotștiutoarea" Securitate nu a făcut altceva decât să recunoască indirect că de fapt până la transmiterea „Scrisorii", la începutul lunii martie 1989, habar nu a avut de acțiunea semnatarilor acesteia. De aici și afirmația gen. Vlad în fața Comisiei menționate că tata „nu a știut despre ce este vorba", cu o singură observație și anume: Tata a știut! Dumneata, generale, și subalternii dumnitale — ca să-ți folosesc expresia — nu ați „știut despre ce este vorba", pentru că, așa cum am mai spus, toți ați fost niște gură cască! Și cea mai bună dovadă că așa au stat lucrurile o constituie nu numai publicarea „Scrisorii" și existența altor manifestări similare de disidență și protest, ci însăși prăbușirea dictatorului și, în final, a sistemului comunist din România.

Două dintre întrebări însă au continuat să rămână fără răspuns, deși s-a vorbit și s-a scris mult pe această temă.

Prima se referă la disidența de fond, și anume, cea care viza schimbarea regimului comunist.

Pe de o parte, mii și mii de oameni s-au opus încă de la început regimului comunist, mulți din ei căzând până la

urmă victime ale sistemului bestial. Mulți dintre ei au putrezit în „gulagul românesc", iar cei ce au supraviețuit au rămas traumatizați pe viață. Din păcate, astăzi se cunoaște prea puțin despre lupta și soarta lor. Știm doar că niciodată nu au acceptat sistemul impus de ideologia comunistă fiind convinși că acesta, mai devreme sau mai târziu, se va prăbuși! Foarte mulți dintre ei rămân, în continuare, necunoscuți pentru marea majoritate a populației țării.

Pe de altă parte, câți dintre cunoscuții disidenți și mai ales dintre cei care, după evenimentele din decembrie 1989, pretind a fi fost disidenți — și slavă Domnului s-au înmulțit ca ciupercile — s-au pronunțat deschis, în mod public, în favoarea schimbării sistemului comunist? Foarte puțini! Mă gândesc, printre alții, la Paul Goma, Vlad Georgescu, Doina Cornea, Mircea Dinescu, Radu Filipescu, Liviu Cangeopol, Dan Petrescu. Opoziția celorlalți s-a limitat la criticarea regimului ceaușist, sau a îmbrăcat diferite forme de protest, mergând până la solicitarea înlăturării dictatorului, dar nu și automat a sistemului comunist. Astăzi însă unii dintre ei, mai ales din rândul intelectualității, caută să prezinte activitatea lor împotriva lui Ceaușescu drept disidență împotriva sistemului comunist. Se încearcă astfel să se pună un semn de egalitate între obiectivele urmărite de unii și de alții în activitatea lor de opoziție. Este adevărat că adversarul lor direct, în cazul de față dictatura impusă de Ceaușescu, era același, dar scopul final urmărit rămânea diferit. Pentru unii, înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu a reprezentat numai o etapă în lupta împotriva sistemului comunist din România, pentru alții însă a constituit scopul final.

Nu este în intenția mea să diminuez cu nimic importanța celei din urmă opoziții. Dimpotrivă, am sprijinit-o, am admirat-o și am respectat-o întotdeauna. Dar în același timp, din respect pentru adevăr — care oricum va ieși la suprafață — să nu pretindem mai mult decât am făcut fiecare.

Cea de-a doua întrebare se referă la efectul pe care disidența celor șase și „Scrisoarea" lor de protest l-au avut, în raport cu alte manifestări de opoziție care au avut loc în România, în cursul anului 1989. Indiferent cum dorim să privim gestul celor șase, critica lor vehementă la adresa

regimului ceaușist, conținută în „Scrisoarea" menționată, a constituit o grea și neașteptată lovitură pentru dictator și clanul său. La 27 martie 1989, în cadrul întâlnirii cu rabinul Arthur Schneier, dictatorul, referindu-se la semnatarii „Scrisorii celor șase", i-a caracterizat drept „renegați"[35], lăsând totodată să se înțeleagă că prin acest gen de acțiuni se urmărea de fapt înlăturarea lui de la putere. În orice caz, la momentul respectiv, „Scrisoarea" a reprezentat cea mai importantă declarație de opoziție publică față de regimul lui Ceaușescu, bucurându-se de un ecou larg, pe plan intern și internațional, cancelariile occidentale preluând criticile la adresa regimului de la București și condamnând prompt măsurile luate de dictator împotriva semnatarilor ei. Astfel, SUA au protestat imediat și oficial față de tratamentul aplicat celor șase, iar guvernul francez în semn de protest l-a rechemat pe ambasadorul său la București.[36] Importanța documentului derivă și din faptul că printre semnatarii acestuia se aflau cunoscute personalități cu vechi stagii în conducerea partidului, și că nu era rezultatul unui efort individual, ci al unui grup care a acționat sub nasul „imbatabilei" Securități. „Scrisoarea celor șase" a jucat astfel rolul de catalizator, trezind speranțe, încurajând și mobilizând și pe alții să se ridice în protestul lor împotriva dictatorului și a regimului său. Nimeni nu poate nega faptul că în lunile care au urmat difuzării „Scrisorii" opoziția a cunoscut multe — demne și curajoase — exemple de protest, care au culminat, în ultima parte a lunii decembrie 1989, cu declanșarea evenimentelor de la Timișoara și, în final, cu răsturnarea dictatorului. Indiferent de unghiul prin care încercăm să privim acum acțiunea „celor șase", indiferent dacă ne place sau nu, indiferent dacă agreăm sau nu pe unii dintre semnatari, realitatea rămâne una și aceeași, și anume: în contextul specific al României anului 1989 disidența lor nu a fost cu nimic mai prejos de opoziția celorlalți care, într-o formă sau alta, au acționat împotriva lui Ceaușescu și a regimului.

Faptul că astăzi numele lor este tot mai rar pomenit, când se vorbește de disidența acelei perioade, este mai puțin important. În fond nici nu este problema lor! De asemenea, sunt mai puțin importante pentru definirea și aprecierea

acțiunii lor de protest natura raporturilor sau tensiunile care au intervenit între ei după consumarea evenimentelor din decembrie 1989. Singurul lucru care a fost și rămâne este faptul că, în primăvara anului 1989, cei șase au avut curajul — conștienți de riscul pe care și-l asumau în atmosfera de teroare care domina întreaga țară — să-l înfrunte pe dictator. Mai mult ca sigur, cu trecerea timpului, acest fapt esențial va fi reținut de generațiile viitoare.

Nu am nicio îndoială că timpul le va lămuri pe toate, dând astfel indirect un răspuns și întrebărilor mele.

Un model de conștiință...

La 6 septembrie 1996 inima lui Bubu a încetat să mai bată. Grigore Răceanu a murit într-un anonimat complet, așa cum de altfel a trăit toată viața. Anonimatul nu a însemnat în cazul lui indiferență, pasivitate sau obediență față de putere și abuzurile ei ci, dimpotrivă, convingerea că lupta împotriva nedreptății era o chestiune de conștiință, de atitudine civică și nu o faptă eroică sau o „scară" cu ajutorul căreia, cum obișnuia des să spună, să se „cocoațe în vreo funcție".

Întreaga lui viață a fost o vie mărturie a acestei convingeri. L-am iubit și l-am respectat, iar felul lui intim de a înțelege anonimatul mi-a servit drept model.

Un post-scriptum...

Tocmai când eram pe punctul de a încheia rememorarea acestui episod, am primit o scrisoare din partea unui prieten în care îmi scria că s-a întâlnit cu Adrian Petrescu, cu care am lucrat împreună în anii '70 la Ambasada Română la Washington și care după decembrie 1989, a ocupat diferite funcții de răspundere în Ministerul Afacerilor Externe. Adrian Petrescu i-a relatat că pe data de 15 ianuarie 1989, s-ar fi întâlnit cu mine și Octavian Gavriș, un alt fost coleg de minister, și că toți trei am fi luat masa de prânz la restaurantul Select. În timpul mesei a avut loc o discuție nu prea ortodoxă, în cursul căreia Adrian ar fi spus, reluând o idee a lui Mihai

Botez, că „programul de alimentație rațională va distruge bugetul genetic al națiunii române" și că ulterior această idee a apărut în „Scrisoarea celor șase", în paragraful în care semnatarii acesteia cer oprirea „exportului de alimente care amenință existența biologică a națiunii"[37] După părerea lui, ideea respectivă nu putea să ajungă acolo decât prin intermediul meu, el, Adrian Petrescu, fiind convins că eu sunt unul din autorii „Scrisorii" El l-a rugat pe prietenul meu să-mi transmită cele de mai sus subliniind că ar fi „fericit dacă aș putea evoca faptul că ideea îi aparține" Eventual a sugerat el, eu aș putea face acest lucru în cadrul unui serial intitulat „Cum am luptat împotriva lui Nicolae Ceaușescu"

Deși nu îmi aduc aminte, nu este în intenția mea să neg faptul că aș fi luat masa cu cei doi la data menționată. Nu ar fi fost prima dată când prânzeam împreună. De asemenea, este posibil ca Adrian Petrescu să se fi referit la problema alimentației raționale a populației, dar acest lucru în orice caz nu mi-a reținut atenția, întrucât, în acea perioadă, toată lumea se plângea și critica starea precară în care se afla aprovizionarea populației cu produse alimentare, mai bine zis lipsa acestor produse.

Indiferent însă dacă îmi aduc sau nu aminte dacă Adrian Petrescu s-a referit sau nu la chestiunea respectivă, trebuie să-l dezamăgesc cu părere de rău în încercarea lui de a se erija drept un opozant, chiar și tacit, al regimului Ceaușescu. În primul rând, pentru că nu sunt — așa cum ar pretinde el — unul dintre autorii „Scrisorii celor șase" și deci nu pot să-mi asum meritul pentru ceea ce nu am făcut. Dacă până la urmă ideea la care s-a referit Petrescu și-a găsit loc în „Scrisoare", acest lucru în niciun caz nu mi se datorează mie. Singura mea contribuție la reușita acțiunii, așa cum am mai arătat în paginile anterioare, este păstrarea secretului acesteia în momentul când am fost arestat și pe parcursul interogatoriilor.

În al doilea rând, un serial pe tema cum am luptat împotriva dictatorului nu m-a preocupat niciodată. Eu nu am făcut altceva decât ceea ce mi-a dictat conștiința. Restul mă depășește!

Îmi pare rău, dar asta-i situația!

NOTE

1. Eduard Mezincescu, pensionar, fost adjunct al ministrului Afacerilor Externe şi ambasador în Suedia; Vasile Malinschi, pensionar, fost guvernator al Băncii Naţionale; Mircea Bălănescu, pensionar, fost ambasador în Marea Britanie şi SUA.

2. Virgil Trofin, fost prim-secretar al CC al UTM, şi membru în Comitetul Politic Executiv care la sfârşitul anilor '70 a intrat în dizgraţia lui Ceauşescu; Cornel Pacoste, fost adjunct al ministrului Afacerilor Externe, prim-secretar al Judeţului Timiş si membru supleant în Comitetul Politic Executiv.

3. „Grigore Răceanu se destăinuie": *Evenimentul zilei* nr. 49 din 8-15 aprilie 1991; Interviu dat de Grigore Răceanu postului de radio Vocea Americii, Washington, aprilie 1992.

4. Dennis Deletant: *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965–1989*, Editura Humanitas, 1998, pp. 256–257

5. Lavinia Betea: „Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu", Editura Evenimentul Românesc, 1997, pag. 217.

6. Al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român a avut loc în perioada 20–24 noiembrie 1989.

7. Comunicatul Procurorului General al R.S. România. *Scânteia*, 14 martie 1989, pag. 2.

8. „Stenograma Ruşinii" a apărut în ziarul *România Liberă* în zilele de 21, 25, 26 şi 28 ianuarie 1990.

9. *România Liberă*: Cazul Răceanu (II), 25 ianuarie 1990, pag. 2.

10. *România Liberă*: Cazul Răceanu (II), 25 ianuarie 1990, pag. 2.

11. *România Liberă*: Cazul Răceanu (I), 21 ianuarie 1990, pag. 2.

12. *România Liberă*: Cazul Răceanu (IV), 28 ianuarie 1990, pag. 2.

13. *România Liberă*: Cazul Răceanu (III), 26 ianuarie 1990, pag. 2.

14. *România Liberă*: Cazul Răceanu (II), 25 ianuarie 1990, pag. 2.

15. *România Liberă*: Cazul Răceanu (IV), 28 ianuarie 1990, pag. 2.

16. „L-am trădat pe trădător": Interviu cu Mircea Răceanu (I, II, III), *România Liberă*, din 2, 3, şi 6 februarie 1990.

17. Tina Rosenberg: „Poland's Belated Thanks to a Patriot Spy", *The New York Times*, 29 septembrie 1997, pag. A24. La 2 septembrie 1997 un tribunal militar polonez a anulat sentinţa de condamnare la moarte dată de regimul comunist, recunoscând, totodată, colaborarea lui Kuklinski cu partea americană drept una care a fost „folositoare Poloniei". La 28 februarie 1998, în cadrul unei festivităţi organizate la Ambasada Poloniei la Washington, i s-a înmânat

colonelului Kuklinski paşaportul polonez. La sfârşitul lunii aprilie–începutul lunii mai 1998 colonelul Kuklinski a vizitat Polonia. El a fost decorat şi făcut „cetăţean de onoare" al oraşului său natal Cracovia.

18. *Liberation* 17 martie 1989.

19. C. Ştefănescu. „The Writer Aurel Dragoş Munteanu Protests Against the Harassment of Writers". *RFE Research*, SR/5, 16 iunie 1989, p. 33.

20. Articolul: „Libertate în legalitate" *Libertatea* : 23 decembrie 1989, pag. 2.

21. La 22 decembrie 1989 în prima sa apariţie la TV, Ion Iliescu a afirmat: „Fac apel, acum este trei fără un sfert (14.45). În jur de ora cinci (17.00) la sediul CC să vină toţi cei responsabili, care se pot angaja în această operă constructivă, de care trebuie să ne ocupăm încă astăzi, inclusiv cei şase militanţi ai Partidului care au dat dovadă de patriotism, care s-au adresat ţării, care au făcut apel la luciditate şi către Ceauşescu" (Călin Cernăianu. *Diplomaţia Lupilor* Editura Nemira, Bucureşti 1997, pag. 117).

22. Lavinia Betea *Convorbiri cu Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu*. Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1997, pag. 217.

23. *Idem*, pag. 224.

24. „L-am trădat pe trădător". Interviu cu Mircea Răceanu (II), *România Liberă*, 3 februarie 1990.

25. „Respect pentru adevăr", scrisoare adresată de Grigore Răceanu redacţiei ziarului *Adevărul*, 5 februarie 1990, pag. 1.

26. *TVR1*. Emisiunea „Flagrant". „Diplomaţia Absurdului. Povestea unui condamnat la moarte". 19 mai 1998.

27. David Binder: „Romanian Diplomat Pushed Into Exile în US", *The New York Times*, 9 octombrie 1990, pag. 10A.

28. David Binder: „The Cult of Ceauşescu". *New York Times*, 30 noiembrie 1986, VI, pp. 32ff.

29. Dosarul Silviu Brucan. *Express Magazin*, nr. 12, 1991, pag. 9.

30. Dosarul Silviu Brucan. *Express Magazin*, nr. 13, 1991, pag. 9.

31. „Adevărul despre Scrisoarea celor şase". Interviu cu Grigore Răceanu. *Lumea Liberă*, New York, aprilie 1992.

32. „ Filip Teodorescu, asul contraspionajului român declară....", *Evenimentul Zilei*, decembrie 1992, pag. 1.

33. Şerban Săndulescu: *Decembrie '89. Lovitura de stat a confiscat revoluţia română: Stenograma audierii lui Iulian Vlad din 19 octombrie 1993 în faţa Comisiei de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989*. Editura Omega Press, Bucureşti, 1996, pp. 192–193.

34. Roger Kirk și Mircea Răceanu: *România împotriva Statelor Unite. Diplomația Absurdului 1985–1989*. Editura SILEX, București 1995, pag. 288.

35. Roger Kirk și Mircea Răceanu. *Op. cit.*, pag. 293.

36. *Idem*, pag. 289.

37. Textul *Scrisorii celor șase* difuzat la 13 martie 1989 de postul de radio „Europa Liberă". Radio Free Europe Research, Romania /3, 29 martie 1989, pag. 10, pct. 5, subpct. 3.

7
O zi de pomină!

Era la sfârşitul lunii martie şi de două luni interogatoriul zilnic se desfăşura de dimineaţă până seara, cu mici întreruperi.

În acea dimineaţă, ca de obicei, după ce mi-a atras atenţia că „lumea", inclusiv „tovarăşul", aştepta să fie informaţi asupra noilor elemente ce apar în cadrul anchetei, anchetatorul Gheorghe Cotoman m-a întrebat dacă aveam ceva deosebit de spus sau de recunoscut.

Şi tot ca de obicei, eu rămâneam tăcut, aşezat la măsuţa mea din colţul camerei, cu faţa spre biroul lui Cotoman. Deşi această situaţie se repeta zilnic — eu refuzând să vorbesc — Cotoman, precum şi celelalte persoane cu care uneori începea ancheta nu renunţau la tactica lor de a sublinia că era în interesul meu să vorbesc şi să nu aştept ca ei să mă confrunte cu dovezi concrete pe care, de fiecare dată, mă asigurau că le aveau.

— Este în interesul tău să vorbeşti şi să ne furnizezi informaţii cu privire la activitatea de trădare pe care ai desfăşurat-o. De ce cauţi să ne obligi să recurgem la procedee care ar fi în defavoarea dumitale forţându-te astfel să-ţi recunoşti faptele criminale săvârşite. Noi nu ameninţăm pe nimeni şi nu întrebuinţăm metode inumane, deoarece avem alte mijloace la dispoziţie pentru a afla adevărul.

Întrucât eu nu reacţionam în niciun fel, continuau pe aceeaşi temă:

— Gândeşte-te, că printr-o confesiune sinceră şi din proprie iniţiativă, ai posibilitatea să mai repari câte ceva din daunele imense pe care le-ai provocat ţării, datorită activităţii tale duşmănoase. Ancheta va ţine seama de felul cum

vei răspunde. Noi ştim adevărul şi ar fi bine să ni-l confirmi şi să nu fim puşi în situaţia de a-ţi dovedi că ne-ai ascuns adevărul, deoarece în felul acesta îţi vei agrava şi mai mult situaţia. Te prevenim că situaţia ta este extrem de gravă şi depinde numai de dumneata ca să ţi-o uşurezi. Gândeşte-te la familie, la mama ta, care probabil că s-ar întoarce în mormânt de ruşine, dacă ar afla ce ai făcut!

Cu toată pledoaria lor, care deja îmi era bine cunoscută, continuam să rămân pasiv. Timp de două luni m-au ameninţat că erau în posesia unor dovezi concrete, pe care însă nu le-au produs niciodată. De fapt ameninţările lor nu mă impresionau, indiferent dacă erau proferate pe un ton ridicat, uneori chiar isteric, sau pe un ton apăsat dar calm. Asta nu înseamnă că i-am subestimat. Nu am făcut-o niciodată şi cu atât mai mult în perioada în care m-am aflat în mâinile lor. Dar, realitatea era una singură şi anume: dovezile lipseau ceea ce, cu trecerea timpului, îmi întărea tot mai mult convingerea că de fapt ei nu ştiau prea multe despre mine şi mai ales despre ceea ce am făcut. Această situaţie îmi permitea dacă nu să controlez mersul anchetei, cel puţin să o direcţionez de aşa manieră încât să o ţin departe de elementele esenţiale ale activităţii mele, precum şi de o serie de alte fapte şi informaţii în posesia cărora eram. Reuşisem, printre altele, să abat interogatoriul de la activitatea grupului iniţiat de Apostol, precum şi de la alte persoane care ştiam că aveau o atitudine ostilă faţă de Ceauşescu şi de regimul său. În privinţa colaborării cu americanii, m-am limitat tot timpul doar la recunoaşterea acelor fapte pe care practic nu le-am putut evita. În orice caz, cele dezvăluite erau în marea majoritate a cazurilor o combinaţie între fapte reale şi ficţiune.

De asemenea, evocarea mamei mele nu a avut niciun efect asupra mea, deşi înţelegeam motivaţia care-i determina pe anchetatori să facă mereu apel la memoria ei.

Mama îmi dă dreptate...

Ileana Răceanu, mama mea, a fost — ca vechime în partid — una dintre cele mai timpurii aderente la mişcarea

muncitorească, fiind cunoscută și apreciată în mișcarea comunistă din România. În anii '30 a reprezentat tineretul comunist român la Internaționala comunistă, iar în anii 1940–1943 a fost membră a secretariatului CC al PCR. A fost o fire dârză și dreaptă care a crezut sincer în idealurile comuniste. În același timp, nu a fost o executantă oarbă a hotărârilor partidului și nici dispusă să calce totul în picioare de dragul intereselor personale sau de partid. Astfel, când în primăvara anului 1958 Grigore Răceanu a fost acuzat drept „dușman al poporului", nu s-a dezis și nici nu a divorțat de el, așa cum a fost îndemnată să facă la timpul respectiv, inclusiv de către Gheorghe Gheorghiu-Dej. Dimpotrivă, în timpul Plenarei CC al PMR din iunie 1958, i-a luat apărarea. Drept urmare a fost sancționată cu vot de blam cu avertisment și exclusă din rândurile membrilor Comitetului Central. Deși nu a mai ocupat niciodată funcții de răspundere pe linie de partid și de stat, desfășurându-și activitatea în principal în cadrul Consiliului Național al Femeilor, mama a continuat să fie respectată, inclusiv de adversarii ei. De altfel, în anul 1979 a fost numită în colectivul de redactare a istoriei Partidului Comunist din România, condus de Nicolae Ceaușescu. Era singura pensionară, ceilalți membri ai colectivului având înalte funcții de partid și de stat.

Știind cele de mai sus, organele de anchetă erau convinse că evocarea ei repetată îmi va provoca puternice remușcări și sentimente de vinovăție, urmate de mărturisiri și manifestări de pocăință! S-au înșelat amarnic!

Anchetatorii nu aveau de unde să știe că, în luna iunie 1981, cu două zile înainte de a deceda, am avut o scurtă convorbire cu ea, care m-a afectat profund. Discuția a avut loc în sufrageria din apartamentul ei din bd. Aviatorilor nr. 60, în timpul unei vizite pe care i-o făcusem împreună cu Mioara. Ședea într-un fotoliu și se uita la televizor, una dintre pasiunile ei. Nu mai țin minte despre ce vorbeam, dar la un moment dat ea și-a exprimat nemulțumirea că trebuia să piardă, ore și ore întregi, stând la coadă pentru procurarea

diferitelor alimente. Fiind suferindă, printre altele bolnavă de inimă, statul la coadă îi provoca mari suferințe. I-am replicat, mai mult în glumă, că spre deosebire de marea majoritate a populației, ea nu avea dreptul moral să se plângă de această situație, deoarece, în ultimă instanță, țara a ajuns în halul în care a ajuns datorită ei și „tovarășilor" ei de luptă, care au adus comunismul în România. În timp ce vorbeam, Mioara îmi făcea disperată semne cu mâna să-mi țin gura. Nu era însă pentru prima dată când îi reproșam mamei nefastele consecințe pe care idealismul lor le-a avut pentru România. De obicei în situații similare, se supăra dojenindu-mă aspru, după care încerca să-mi explice cu pasiune că nu trebuia să-mi pierd încrederea în partid sau să confund guvernarea lui Nicolae Ceaușescu și cultul său, al personalității, cu idealurile comuniste. De asemenea, căuta să mă convingă că dificultățile existente erau inerente în condițiile construirii unei societăți noi. O ascultam numai din respect și politețe. O contraziceam rar, căutând pe cât posibil să nu o jignesc în credința ei. În același timp, mă uimea întotdeauna hotărârea și optimismul ei, indiferent de starea în care se afla. De data aceasta însă, la replica dată de mine s-a încruntat și mi-a făcut semn să mă așez lângă ea. Am tras un scaun lângă fotoliu ei, fiind pregătit, ca și altă dată, să-i ascult cunoscutele argumente. Ce mi-a spus însă m-a șocat, rămânând întipărite în mintea mea pentru întotdeauna.

— Mircea, a început ea foarte serios, știu că și în trecut am mai avut aceste discuții. Cunoști părerile mele. Ceea ce însă nu știi este că eu și ceilalți, care în tinerețe am crezut în idealurile comuniste, nu am prevăzut nici măcar în cele mai sumbre vise ale noastre că vom ajunge aici! Da, Mircea, știam că nu va fi ușor, știam că nu există o lume perfectă, ideală, dar nu ne-am închipuit pentru nimic în lume că așa va arăta în final societatea în care am crezut!, după care a încheiat: Mircea, vreau să știi că noi nu asta am visat, și nu aici am vrut să ajungem! Am așteptat în tăcere crezând că va mai continua. Ea nu a mai spus nimic, dându-mi de înțeles că discuția se terminase. Avea dreptate! După cele spuse, orice comentariu era de prisos! Până la urmă, comunismul i-a

trădat pe toți, chiar și pe cei care au crezut în el, cum a fost mama mea, Ileana Răceanu.

După două zile inima ei a încetat să mai bată, iar cuvintele ei au căpătat pentru mine o dimensiune și o semnificație deosebite. Practic au avut darul unei binecuvântări, al unui testament! Pe de o parte, era o recunoaștere că societatea comunistă în care a crezut s-a dovedit a fi o deziluzie totală și ireparabilă, iar pe de altă parte, indirect și fără să știe, aproba de fapt lupta mea împotriva sistemului. Acesta este și motivul pentru care afirmam mai sus că evocarea ei în timpul lungilor interogatorii, în scopul de a-mi smulge mărturisiri, nu a avut niciun efect asupra mea. În sinea mea, eram de mult împăcat cu gândul că mama îmi dăduse dreptate!

Agendele cu însemnări...

— Deci, nici de data aceasta nu ai nimic de spus?, l-am auzit pe Cotoman întrebându-mă.

Am dat din cap afirmativ, semn că nu aveam nimic de spus.

— Atunci să reluăm de unde ne-am oprit aseară și să continuăm cu informațiile pe care le-ai transmis americanilor în perioada 1987–1988, a conchis el.

I-am spus că nu aveam ce să mai adaug la cele spuse în ultimele săptămâni.

— Ai, sunt sigur că ai!, a ridicat el tonul, după care s-a grăbit să spună: Dacă te gândești mai bine, vei constata cu siguranță că de fapt ai multe, foarte multe să ne mai spui. Deci aștept, domnule Răceanu. Nu are rost să pierdem timpul!

Am repetat din nou că în ultimele zile le-am răspuns la problemele ridicate. Am subliniat, de asemenea, că îmi este practic imposibil să răspund la unele întrebări specifice, întrucât datorită trecerii timpului, nu-mi mai aduceam aminte despre ce este vorba.

— Ți-ar împrospăta cumva memoria dacă îți pun la dispoziție, cum de altfel am mai făcut-o și în trecut, agendele tale cu însemnări?

— Da, m-am grăbit eu să răspund. Era vorba de agendele mele de la serviciu, din ultimii cinci–șase ani, unde aveam însemnate pe zile principalele acțiuni în relațiile româno-americane, deplasările în străinătate, acțiunile protocolare la care am participat, precum și activitățile zilnice de serviciu cărora trebuia să le fac față. Securitatea le confiscase în timpul percheziției pe care agenții ei au făcut-o la locul meu de muncă în seara zilei în care am fost arestat. Una dintre agende cuprindea și câteva foi volante capsate în care aveam trecute, printre altele, și numerele de telefon ale unor personalități americane pe care obișnuiam să le contactez în timpul deplasărilor mele în Statele Unite. Anchetatorii care erau convinși că agendele respective conțineau informații care mă puteau incrimina, m-au interogat de mai multe ori în legătură cu diferitele însemnări cuprinse în ele. I-a intrigat îndeosebi faptul că o serie de acțiuni menționate, inclusiv unele protocolare, erau bifate cu diferite culori. M-au chestionat ore în șir, și nu o dată, interesându-se ce reprezintă fiecare culoare? Foloseam, eventual, un cod personal cai să-mi indice data și eventual persoana sau persoanele cu care trebuia să mă întâlnesc și multe altele? De fiecare dată le-am explicat că în spatele culorilor respective nu se ascundea nicio informație și niciun cod misterios. Le-am arătat, cu agendele respective în mână, că foloseam diferite culori pur și simplu pentru a-mi ușura activitatea. Astfel, toate audiențele le bifam cu o culoare, ședințele de lucru, deplasările și participările la acțiunile protocolare cu altele, și așa mai departe. Foloseam de obicei cinci-șase culori. Nu cred că m-au crezut, mai degrabă s-au resemnat cu timpul, renunțând până la urmă să mai insiste în legătură cu semnificația culorilor folosite la însemnările făcute în agende.

Pentru mine însă agendele respective au fost extrem de folositoare, deoarece în ele erau menționate pe ani, luni, și zile o serie de evenimente legate de relațiile bilaterale româno-americane, precum și unele activități ale României pe plan extern. Mi-a fost astfel ușor să selectez pentru fiecare

an unele din aceste evenimente şi să declar anchetei că aş fi informat în legătură cu ele partea americană. Procedând astfel am reuşit, pe de o parte, să indic date şi informaţii care erau uşor verificabile, iar pe de altă parte, să abat ancheta de la alte informaţii, situaţii şi activităţi a căror dezvăluire m-ar fi pus într-o situaţie exrem de dificilă. Am în vedere în primul rând aspectele legate de situaţia internă şi politica dictatorului. Întrucât, agendele menţionau şi participările mele la acţiunile protocolare organizate la reşedinţa ambasadorului american — eu declarând că în ţară am transmis informaţii numai în acest cadru — mi-a fost simplu să indic şi eventuala perioadă a transmiterii acestora. În fiecare seară, întins pe pat, recapitulam în gând numărul de informaţii pe care l-am declarat în acea zi că l-aş fi transmis părţii americane. Când interogatoriile s-au terminat ajunsesem la cifra de două sute şapte informaţii, cifră care m-a îngrijorat nu pentru că ar fi fost prea mare, ci dimpotrivă, prea mică, având în vedere că se referea la o activitate de aproximativ cincisprezece ani stabilită de anchetă. Se pare însă că îngrijorarea a fost fără temei din moment ce cele declarate de mine fuseseră acceptate de anchetatorii mei şi de cei care conduceau din umbră ancheta. Potrivit referatului întocmit de colonelul de justiţie Scărlătoiu Grigore, în februarie 1990, a rezultat că ancheta stabilise că pentru a transmite informaţiile respective m-aş fi folosit de „191 documente secrete" pe care le-am „cunoscut în virtutea atribuţiilor de serviciu", iar transmiterea lor părţii americane a fost de natură să „periclitezе securitatea statului român"[1]. Mă îndoiesc serios că „documentele secrete" menţionate au fost citite, ca să nu spun studiate de experţii Securităţii sau ai Ministerului Afacerilor Externe. Dacă ar fi făcut-o, deşi în timpul anchetei am solicitat acest lucru, ar fi putut constata că în afara caracterului de secret pe care îl purtau, în realitate majoritatea lor erau departe de a constitui documente de natură să „periclitezе securitatea statului"

Dar să revin la anchetatorul Cotoman. După ce a auzit răspunsul meu afirmativ în legătură cu agendele cu însemnări, a dat un telefon, solicitându-le. Peste aproximativ douăzeci de minute a apărut, cum se mai întâmplase în trecut în situații similare, lt.-col. Gheorghe Manea. S-a oprit în fața biroului la care stătea Cotoman, cu care a schimbat câteva cuvinte, după care s-a apropiat de măsuța la care stăteam, a scos din servieta cu care venise trei–patru agende pe care mi le-a pus în față.

Am început să mă uit prin ele, prefăcându-mă că le studiez cu atenție. În realitate, mă gândeam ce să le mai spun anchetatorilor pentru a le crea impresia că vin în întâmpinarea solicitării lor. Răsfoind pe îndelete una dintre agende, am dat peste foile volante capsate. Le-am menționat mai devreme. Uitasem complet de existența lor. În situațiile precedente, când anchetatorii îmi mai puseseră agendele la dispoziție, nu țin minte să le fi văzut. Le-am luat în mână și am început să le citesc cu curiozitate. Deodată, privirea s-a oprit asupra unor nume și inima mi-a tresărit puternic! Piciorul drept a început să-mi tresară nervos, iar pentru câteva secunde parcă mi s-a pus o ceață pe ochi. Era vorba de Iura Borilă și Ivan Șipoș, cu numele și numerele lor de telefon. Erau prietenii mei din copilărie, stabiliți în străinătate și cu care, în toți acești ani, continuasem să mențin legătura. De asemenea, în dreptul unei înalte personalități americane erau notate două telefoane: unul la litera „s" (serviciu) și celălalt la litera „a" (acasă). Primul număr era al persoanei respective, cel de-al doilea însă aparținea legăturii mele din Washington. Nu existența acestui din urmă număr de telefon m-a speriat. El era trecut în dreptul unei personalități extrem de respectabile, bine cunoscută în țară și faptul că se afla în agenda mea nu mi-ar fi creat probleme deosebite în cazul în care aș fi fost chestionat în timpul anchetei. Primele două nume, cel puțin așa cum am perceput eu situația la momentul respectiv, prezentau pentru mine câteva probleme în eventualitatea că interogatoriul s-ar fi axat în jurul lor. Într-o astfel de situație, ancheta mai mult ca sigur ar fi luat o întorsătură extrem de nedorită pentru mine.

Prieteni din copilărie...

Iura Borilă a rămas în străinătate împreună cu soția Anca, în vara anului 1981. Pentru început au stat în Franța, după care s-au stabilit în Suedia. Tatăl lui, Petre Borilă, a făcut parte din Brigăzile Internaționale din Războiul Civil din Spania, a fost membru al Biroului Politic, fiind unul dintre principalii colaboratori ai lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și ani de zile a ocupat funcția de vicepreședinte al Consililului de Miniștri. În ultimii ani ai vieții sale a avut serioase divergențe cu Nicolae Ceaușescu. Știam de la Iura că tatăl său a scris un memorandum pe care îl lăsase familiei și în care, pe lângă divergențele respective, erau descrise o serie de evenimente la care a fost martor activ, printre care, decesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și ascensiunea lui Nicolae Ceaușescu la conducerea partidului, modul cum s-au comportat cu acel prilej membrii Biroului Politic. De asemenea, memorandumul conținea și date cu privire la abuzurile săvârșite de Ceaușescu în primii ani ai guvernării sale. Sora lui Iura, Dana, era căsătorită la timpul respectiv cu Valentin, fiul cel mare al lui Nicolae Ceaușescu, căsătorie cu care Petre Borilă nu s-a împăcat niciodată. De altfel, nici familia Ceaușescu nu a fost prea fericită în această privință, datorită atitudinii lor antisemite, mai ales a Elenei Ceaușescu. Ecaterina Borilă — mama lui Iura și Dana — era evreică. În consecință, rămânerea lui Iura în străinătate a constituit o neașteptată și totodată extrem de neplăcută lovitură pentru dictator. Nimic nu-l deranja mai mult pe Nicolae Ceaușescu decât dezvăluirile publice cu privire la viața lui și a celorlalți membri ai familiei de către persoane care au avut acces direct la asemenea informații. Iura era o astfel de persoană. Știam că organele de Securitate erau la curent cu existența memorandumului, și că erau convinse că Iura l-a scos din țară. Ele se temeau că publicarea lui în străinătate ar fi adus noi și serioase daune imaginii soților Ceaușescu. De aceea, după ce la sfârșitul lunii septembrie 1981 s-a constatat că Iura a hotărât să nu se mai întoarcă din călătoria întreprinsă în Franța, Securitatea a început să acționeze, din ordinul primei familii, pentru readucerea lui în țară. Când am aflat de

eforturile Securității i-am spus și lui Ivan Șipoș, despre care voi vorbi mai târziu. El a acționat imediat și prin intermediul relațiilor pe care le avea — între timp Iura și Anca ajunseseră în Suedia — a reușit să informeze Ambasada Suediei la București. În primăvara anului 1990 când m-am întâlnit cu Iura în timpul unei călătorii în Austria, el mi-a povestit că în 1981 autoritățile suedeze, alertate de intenția dicatorului și a Securității, au luat măsuri pentru protejarea lui. Și astfel organele de Securitate au suferit un nou eșec, rămânând din nou „cu buzele umflate"

Ivan Șipoș, împreună cu soția, Doina, și fiul lor, Iosif, plecaseră legal din țară în Statele Unite, după ce ani de zile cererea lor de plecare definitivă fusese respinsă de autoritățile române. În luna mai 1983, ca urmare a unui schimb de scrisori confidențiale între Reagan și Ceaușescu, am considerat că s-a ivit o situație favorabilă pentru rezolvarea cazului său. În consecință, atunci când Ștefan Andrei, pe atunci ministrul Afacerilor Externe, mi-a solicitat să-i întocmesc de urgență o listă cu câteva cazuri pentru a fi aprobată chiar în aceeași zi de către Ceaușescu, l-am trecut pe listă și pe Ivan Șipoș cu familia, fiind convins că Ștefan Andrei nu mai avea timp să o verifice cu organele de Securitate. Așa s-a și întâmplat. Ceaușescu a aprobat lista, iar Ivan cu familia au părăsit definitiv România peste câteva zile.

Înainte însă de a pleca am avut cu el o discuție lungă în Parcul Floreasca, nu departe de locuința mea, cu care prilej Ivan, care îmi cunoștea opiniile cu privire la Ceaușescu și situația din țară, m-a întrebat de ce nu m-am prevalat de posibilitățile pe care le-am avut pentru a rămâne în străinătate.

— De ce nu pleci?, a insistat el, după care a continuat: Cât crezi că poți să mai rezisti cu vechimea ta în minister și cu gura pe care o ai?, aluzie la atitudinea critică pe care o aveam față de politica lui Ceaușescu și cultul personalității promovate de clanul acestuia.

I-am răspuns că nu toată lumea putea să plece și că cineva trebuia să mai rămână și în România ca să „lupte din interior" împotriva a ceea ce se întâmplă în țară. Evident că răspunsul meu nu l-a satisfăcut deoarece a reluat discuția cu ocazia întâlnirii pe care am avut-o cu el la New York, în

toamna anului 1985. Răspunsul meu a fost același. Ivan nu avea de unde să știe că atitudinea mea intransigentă — pe care potrivit spuselor lui a înțeles-o abia după ce am fost arestat — se datora faptului că eu fusesem de mult angajat într-o activitate de subminare a regimului comunist din România.

Toate acestea îmi treceau prin minte când am dat cu ochii de numele lor scrise pe una din foi, precum și faptul că găsirea numelor și mai ales a numerelor lor de telefon ar fi indicat automat Securității că fusesem în legătură cu ei după plecarea lor din România. Mai ales în cazul lui Iura Borilă, confirmarea legăturii mi-ar fi creat probleme deosebite. De fapt, în acea etapă a anchetei numai asta îmi mai lipsea! Parcă și vedeam mutrele acre și iritate ale soților Ceaușescu la aflarea faptului că am fost în legătură cu Iura! Într-adevăr, în timpul deplasării mele în SUA, în primăvara anului 1985, m-am întâlnit cu Ivan Șipoș la New York, care a venit special de la Boston ca să mă vadă. Întâlnirea a avut loc fără știrea și aprobarea autorităților române. Atunci la New York, împreună cu Ivan, am avut o convorbire lungă telefonică cu Iura, la Stockholm, unde lucra de câteva luni la reprezentanța firmei Volvo. Țin minte și acum că Iura s-a interesat dacă sunt speranțe ca „Puiu" — cum el și Anca îi spuneau lui Ceaușescu — să dispară de pe scena politică a țării. Spre dezamăgirea lor le-am răspuns că șansele erau încă foarte mici întrucât „Puiu" controla destul de ferm situația din România, cu sprijinul devotat al Securității. Probabil, cu prilejul acelei deplasări în Statele Unite, îmi notasem pe acea foaie din agendă numerele de telefon ale celor doi prieteni. Întrucât mă așteptam ca, mai devreme sau mai târziu, organele de anchetă să „purice" toate agendele, mi-am zis că trebuia neapărat să fac ceva ca numele lor să nu mai ajungă în mâinile anchetatorilor. În timp ce mă gândeam febril la ce aș fi putut să întreprind, am început să vorbesc despre participările mele la unele acțiuni protocolare, pe care le-am găsit trecute în agendă, descriind cu lux de amănunte modul

cum s-au desfăşurat. Timpul trecea, iar eu nu vedeam nicio soluţie. Un lucru era însă clar şi anume că în prezenţa lui Cotoman şi Manea nu puteam sub nicio formă să şterg de pe foaie numele lui Iura şi al lui Ivan. La un moment dat, lt.-col. Manea s-a ridicat şi a ieşit din birou. L-a urmat Cotoman care l-a strigat din uşă şi amândoi au început să şuşotească. Atunci, mi-a străfulgerat o idee şi anume să rup foaia şi să o bag în buzunar. În următoarele clipe am acţionat! Totul s-a petrecut într-o fracţiune de secundă cu o mică schimbare în planul iniţial. În loc să bag foaia în buzunar, aşa cum îmi propusesem — lucru care practic s-a dovedit a fi imposibil de realizat având în vedere poziţia în care stăteam la măsuţa de anchetă — m-am aplecat şi am băgat-o în pantoful de la piciorul stâng. Abia când mi-am ridicat capul şi am constatat că cei doi îşi continuau liniştiţi conversaţia, m-au trecut toate sudorile ca urmare a spaimei pe care am tras-o! În continuare, planul meu era simplu. Ştiind că nu eram perchiziţionat la intrarea şi la ieşirea din anchetă, intenţionam să distrug foaia în celulă.

În sfârşit, Cotoman a terminat discuţia cu Manea şi a revenit la biroul său. După ce mi-a pus câteva întrebări, la care am răspuns automat, a solicitat telefonic să fiu dus în celulă, dar nu înainte de a-mi atrage atenţia să las totul pe masă. Oricum, în starea în care mă aflam nici nu mi-a trecut prin cap să procedez altfel. În fond, în momentul când m-a somat, foaia care doream să dispară se afla deja de câteva minute în pantoful meu stâng. Ajuns în celulă m-am trântit pe pat şi am rămas aşa nemişcat pentru câteva minute, sleit de puteri. Când m-am ridicat, am început să fiu extrem de atent la vizorul din uşă. Ştiam că gardienii obişnuiau să se uite prin el la fiecare câteva minute. Îi auzeam des cum se apropiau de uşă şi ştiam că dacă nu mă chemau la anchetă însemna că se uitau prin vizor. Altă dată însă se apropiau tiptil şi nu aveam de unde să ştiu că de fapt ei urmăreau îndelung ce făceam în celulă. De aceea, mi-am ciulit urechile încercând să depistez orice eventuală mişcare în dreptul uşii. Când m-am convins că nu eram urmărit, m-am aplecat, am scos foaia din pantof şi am băgat-o în gură. Am mestecat-o în grabă şi am înghiţit-o. Apoi, m-am trântit din nou pe pat, de

data aceasta fericit. Reușisem, nu numai să îndepărtez o posibilă anchetă nedorită, dar să obțin și o victorie, deși mică, față de cei ce mă anchetau. De unde să știu însă că de fapt acea zi de pomină nu se sfârșise încă, așa cum am crezut când am înghițit foaia!

Momente de spaimă...

Peste câteva minute ușița de la vizetă s-a deschis și gardianul m-a anunțat să fiu pregătit pentru anchetă. În drum spre camera de anchetă, care din prima zi de arestare a fost aceeași, gardianul m-a oprit în dreptul unei alte uși și deschizând-o m-a împins înăuntru.

M-am trezit într-o încăpere ceva mai mare decât cea în care eram interogat de obicei. În față am văzut un birou în spatele căruia se afla o persoană pe care nu o mai văzusem niciodată, iar în picioare stătea anchetatorul Cotoman. Abia atunci, pentru prima dată, mi-a trecut prin cap că de fapt Securitatea care obișnuia să supravegheze cu atenție camerele de anchetă știa ce făcusem. Mi-am zis că totul a fost prea simplu, prea ușor. Gândurile acelea m-au paralizat pe moment. Mă întrebam ce va urma? Era clar că prin sustragerea hârtiei, nu numai că îmi complicam enorm situația și așa disperată, dar compromiteam practic întreaga strategie pe baza căreia mi-am construit comportamentul în ultimele două luni. Eram convins că totul se prăbușise în jurul meu! Stăteam resemnat și mă uitam la cei doi. Văzându-mi probabil figura agitată, Cotoman m-a întrebat pe un ton foarte calm dacă nu mă simțeam bine. Nu știam ce să-i răspund. Nu aveam nicio îndoială că încerca să-mi creeze o stare de liniște ca apoi să declanșeze furtuna! Nu am răspuns. El a continuat însă pe un ton politicos:

— Domnule Răceanu, am observat — la auzul acestor cuvinte sângele mi s-a urcat brusc la cap — că în ultima vreme aveți o față foarte palidă și ne-am gândit că ar fi bine să fiți consultat de un doctor. De aceea am aranjat această vizită pentru ca medicul nostru să vă vadă.

Deci acesta era motivul pentru care am fost introdus în camera respectivă și nu pentru că aflaseră de sustragerea foii! Nu-mi venea să cred, iar puterile mă părăsiseră complet: era cât pe ce să cad jos.

Între timp, persoana necunoscută, un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat într-un sacou de culoare bleumarin-închis, cu o față rotundă, cu început de chelie și purtând ochelari, s-a ridicat de la birou și apropiindu-se de mine mi-a spus:

— Domnule Răceanu, luați loc aici — arătându-mi un pat de consultație pe care abia atunci l-am observat — și scoateți-vă și cămașa. Privind în jur am realizat că mă aflam de fapt într-un cabinet medical improvizat și că persoana care îmi vorbise era medicul la care s-a referit maiorul Cotoman. M-am așezat pe pat și am început să mă dezbrac. Nervii mă lăsaseră, iar inima îmi bătea gata să sară din piept. După ce mi-a făcut semn să mă întind, mi-a luat tensiunea și pulsul. Ceva nu i-a plăcut deoarece a mai luat o dată pulsul, în timp ce inima continua să-mi bată puternic.

— Încercați să vă relaxați, mi-a spus el. Eu însă nu puteam să mă stăpânesc. Mânile și picioarele îmi tremurau ușor.

— Sunteți cumva bolnav, vă doare ceva, nu vă simțiți bine?, m-a chestionat el.

— Nu, nu sunt bolnav și nu mă doare nimic, am reușit eu să îndrug.

— Nu înțeleg nimic, s-a adresat el anchetatorului Cotoman și a adăugat: Ceva se întâmplă cu organismul dânsului, dar nu îmi dau seama ce. De unde avea el să știe prin ce spaimă și emoții am trecut eu, după ce am fost introdus în acea cameră.

— Scoateți-vă pantofii și ciorapii, a continuat el.

Când l-am auzit, parcă mi-a căzut tavanul în cap și m-am gândit imediat că poate până atunci totul nu fusese decât o farsă! Deși mi-am revenit repede, emoția s-a prelungit. Mi-a pipăit tălpile ambelor picioare făcând constatarea că erau prea reci. M-a întrebat dacă fusesem scos la aer, la care eu am răspuns negativ. Între timp, mă întrebam ce s-ar fi întâmplat dacă vizita medicală ar fi avut loc imediat după ancheta de dimineață și înainte ca eu să fi reușit să înghit foaia conținând

numele și numerele de telefon ale celor doi prieteni. Și tot eu mi-am răspuns: Doamne, ce noroc am avut!

După ce m-a pus să mă îmbrac, doctorul mi-a luat din nou pulsul. Probabil că rezultatul a fost același, deoarece a dat de câteva ori mirat din cap, afirmând că nu-i place situația în care m-a găsit. Consultația însă se terminase iar eu am fost dus imediat la obișnuitul interogatoriu de după-amiază.

Este adevărat că în zilele care au precedat această consultație medicală, anchetatorul Cotoman m-a întrebat de mai multe ori cum stau cu sănătatea. Ceva îl preocupa. Slăbisem mult și, probabil, arătam jalnic. Situație normală dacă mă gândesc că de la data arestării și până în acea după-amiază fusesem supus unor interogatorii zilnice — dimineața și după-masă până seara târziu, uneori și noaptea; celula era neaerisită zile întregi iar eu nu fusesem scos la aer niciodată. Și asta în situația în care după decembrie 1989, s-a făcut atât tapaj privind condițiile deosebite de care am beneficiat în timpul detenției. Atunci cum se explică îngrijorarea anchetatorului față de cum arătam, constatările medicului care a recomandat ca începând cu a doua zi să fiu scos la aer, ca să nu mai vorbesc că în cele unsprezece luni petrecute la Rahova, am slăbit 21 kg, ca urmare a tratamentului „ospitalier" de care m-am bucurat.

A doua zi dimineața, în drum spre anchetă, gardianul s-a oprit din nou în dreptul camerei unde a avut loc cu o zi înainte consultația medicală. Și de data aceasta i-am găsit înăuntru pe doctor și pe maiorul Cotoman. După ce m-a poftit să iau loc pe pat, doctorul mi-a luat pulsul. De această dată i-am văzut un mic zâmbet pe față:

— Aveți pulsul normal, s-a pronunțat el, apoi s-a grăbit să adauge: „Totuși, nu îmi explic ce s-a întâmplat ieri."

Pentru mine însă lucrurile erau foarte clare. În acea dimineață nu mai aveam emoții și nu mai eram copleșit de spaimă, iar organismul reacționa normal. El însă nu avea de

unde să știe! Simbolic însă, prin declararea pulsului normal, doctorul, fără să știe, încheia dosarul acelei zile de pomină!

Și uite așa, a mai trecut o zi din viața mea de pușcăriaș, o zi despre care, atunci când îmi aduc aminte, întotdeauna îmi trece un fior rece prin corp.

În cursul anului 1990, când m-am reîntâlnit cu Iura și Ivan, aceștia mi-au spus că atunci când au aflat că am fost arestat și ulterior condamnat la moarte, au trimis scrisori unor personalități politice din Statele Unite și unele state vest-europene, au sesizat presa și unele organizații din țările respective, în care, pe de o parte, au făcut apel la toată lumea ca să intervină în favoarea mea, iar, pe de altă parte, l-au condamnat pe Ceaușescu și regimul său totalitar și dictatorial.

Încarcerat fiind la Rahova, eu nu aveam însă de unde să știu de gestul lor de solidaritate și prietenie!

NOTĂ

1. Procuratura României. Direcția Procuraturilor Militare. Dosar nr. 45/C/140/1990. Referatul din 12 februarie 1990, întocmit de colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore, procuror militar inspector, p. 6.

8
După anchetă și înainte de proces

Ancheta se terminase. Ultimele interogatorii la care am fost supus au fost legate, pe de o parte, de prezentarea fotografiilor lui Gheorghe Tinca, Ilie Șimon, Nicolae Piroșca, Liviu Turcu, Vasile Moater, precum și a celor aproximativ treizeci şi cinci–patruzeci de fotografii conţinute în plicul misterios al lt.-col. Emil Rădulescu, despre care mă avertizase să le „uit", iar pe de altă parte, de prezentarea a aproximativ două sute de cărţi de vizită aparținând „unor diplomați străini, unor reprezentanţi americani, inclusiv din administraţie" care mi-au fost confiscate ca urmare a percheziției efectuate la domiciliu şi la locul de muncă, după ce am fost arestat[1].

Cărţile de vizită...

Dacă despre fotografiile menționate am vorbit într-un capitol anterior, merită să mă opresc pentru câteva momente și asupra cărților de vizită.

În decursul anilor, atât în perioada când am lucrat la Ambasada Română din Washington, cât și ulterior cât au funcţionat în centrala ministerului, am întâlnit în interes de serviciu sute de străini. Mulți dintre ei, mai ales în perioada şederii mele la Washington, și ulterior în vizitele pe care le-am întreprins în Statele Unite — oficialități americane din Administraţie şi Congres, reprezentanţi ai diferitelor instituţii, fundaţii, mass-media, firme economice, comerciale şi bancare, membri ai corpului diplomatic etc. — mi-au oferit, aşa cum se obişnuieşte în orice societate civilizată, cărţile lor

de vizită. O parte din ele reușisem să le pun pe categorii într-un dosar, care se afla în geanta mea diplomatică, altele se aflau într-un plic în dulapul din spatele biroului la care lucram. Așa cum am menționat ele au fost confiscate odată cu arestarea mea. Nici în momentul arestării şi nici după aceea nu mi-a trecut prin minte că aceste cărți de vizită ar fi putut face obiectul unei anchete, iar după câteva luni de interogatorii, întrucât nimeni nu s-a referit la ele uitasem practic de existența lor. În fond ele nu prezentau niciun secret. Ca toate cărțile de vizită ele conțineau numele, funcția şi locul de muncă al persoanelor cărorora le aparțineau, precum și numerele de telefon, uneori inclusiv cel de la domiciliu, existând astfel posibilitatea verificării cu ușurință a veridicității datelor respective. Întrucât, Securitatea se pare că a avut o altă percepție în legătură cu aceste cărți de vizită, fiind probabil convinsă că în spatele lor se aflau şi unele din legăturile mele secrete, organele de anchetă s-au străduit, în cadrul unor interogatorii, să stabilească acest lucru.

Totul a început într-o după-amiază, cândva la sfârşitul lunii mai, începutul lunii iunie. Spre surprinderea mea, anchetatorul Cotoman mi-a spus că este în posesia cărților de vizită care mi-au fost confiscate. Apoi, luând în mână prima carte de vizită, care nu se mai afla într-un dosar ci într-o cutie, m-a întrebat?

— Cine este... și ce poți să ne spui despre el?

Nu mai rețin numele pesoanei respective dar ştiu că i-am răspuns cine este și natura relației avute cu aceasta.

— Superiorii tăi cunoşteau de existența acestei relații? Ai raportat contactele avute? a continuat el să mă întrebe.

— Bineînțeles, am răspuns eu, după care am adăugat: Puteți să verificați.

Şi uite aşa, în următoarele ore, la fiecare nume citit trebuia să identific persoana respectivă, instituția la care lucra, natura relației avute, dacă se ştia despre această relație, în timp ce Cotoman își nota cele spuse de mine. Au existat în acest exercițiu şi unele momente mai deosebite. Astfel: printre cărțile de vizită menționate au fost şi unele care au aparținut unor persoane pe care le-am întâlnit o singură dată cu ocazia unor acțiuni la care am participat. Evident, cu

trecerea anilor, cu rare excepții — o personalitate politică, un reprezentant al presei sau al unei companii importante — numele celorlalți nu îmi mai spuneau absolut nimic. De aceea, nu am reacționat în niciun fel la auzul numelor lor. Chipurile ca să mă ajute, Cotoman îmi citea funcția și locul lor de muncă. Dar nici aceste informații nu-mi aduceau în memorie figurile lor, ceea ce producea nemulțumirea anchetatorului care insista ca eu să-mi aduc aminte de împrejurările în care i-am cunoscut, precum și orice alte amănunte legate de aceste persoane. De fiecare dată când eu continuam să neg existența vreunei relații, Cotoman punea deoparte cartea de vizită cu pricina, avertizându-mă: „Mai gândește-te, pentru că vom reveni asupra ei. Ai o memorie prea bună ca să susții că nu știi despre cine este vorba!" Mă întrebam ce să fac în asemenea situații, cum să-l conving pe el și pe superiorii lui — care sunt sigur că erau convinși că le ascundeam ceva, poate chiar existența unei legături secrete — că eu într-adevăr nu-mi aduceam aminte despre cine era vorba. Recunosc, că deși am încercat, mi-a fost imposibil să-i conving.

De asemenea, Cotoman a manifestat un interes deosebit pentru cărțile de vizită ale unor reprezentanți de frunte ai unor organizații evreiești din Statele Unite (ca de exemplu: Arthur Schneier, președintele Fundației Apelul pentru Conștiință, Jack Spitzer, președinte de onoare al B'nai B'rith Internațional, Alfred Moses, fost vicepreședinte al Comitetului American Evreiesc[2], Morris Abrams, fost director executiv al Organizației Evreii din URSS), precum și față de cele aparținând unor foști diplomați sovietici. În legătură cu primii a dorit să cunoască nu numai împrejurările în care i-am cunoscut și natura contactelor, dar și intențiile lor față de România, având în vedere că majoritatea dintre ei vizitaseră de mai multe ori România. „Ce se urmărea în realitate prin aceste vizite? Sprijinirea relațiilor româno-americane cum se afirma sau de fapt destabilizarea țării?" De asemenea, voiau să știe dacă cunoșteam cumva în ce măsură unele din aceste vizite erau „corelate și cu Israelul" În privința foștilor diplomați sovietici, invariabil eram întrebat dacă aceștia erau agenți KGB. Atenția pe care Cotoman a acordat-o acestor cărți de vizită m-a determinat să fac imediat legătura cu

primele zile de interogatorii. Atunci col. Pătru Murariu, invocând, pe de o parte, faptul că făcusem studii la Moscova, iar pe de altă parte, faptul că avusesem relații apropiate cu reprezentanți ai unor organizații evreiești din SUA, m-a acuzat că aș fi colaborat, de asemenea, cu KGB și Mossad, încercând chiar să mă determine să recunosc și să dau declarații în scris în acest sens. Când am negat categoric orice asociere cu cele două agenții secrete, colonelul Murariu a reacționat: „Lasă că știm noi mai bine și până la urmă tot o să recunoști!" Indirect Cotoman relua aceeași temă. Rezultatul a fost ca și cel de la începutul anchetei. Nici atunci, nici acum, nu m-am lăsat provocat! În privința reprezentanților organizațiilor evreiești i-am spus că dacă dorește într-adevăr să știe mai multe lucruri despre ei și, mai ales despre poziția lor față de România, ar trebui să se adreseze Protocolului de Stat, deoarece acolo există fișe despre fiecare din persoanele respective care, cu ocazia vizitelor în țară, au fost primite de Ceaușescu.

După ce am răspuns și în legătură cu ultima carte de vizită, anchetatorul Cotoman a făcut o scurtă pauză. Se vedea clar pe fața lui că cele relatate de mine nu-l satisfăcuseră. Probabil că cei ce au dispus acest interogatoriu sperau să afle de la mine mai multe detalii cu privire la persoanele cărora le-au aparținut cărțile de vizită confiscate.

Înainte de proces, Cotoman m-a pus să semnez o serie de documente care urmau să facă parte din dosarul înaintat de anchetă Procuraturii Militare. Printre acestea se afla și procesul-verbal din care rezulta că toate cărțile de vizită ce mi-au fost confiscate după arestare au fost distruse. El a explicat că s-a procedat ca atare întrucât, din ancheta efectuată pe marginea lor, nu a rezultat nimic semnificativ. „Nereprezentând interes din punct de vedere al dosarului ce ți-a fost întocmit — a spus el — a trebuit să le distrugem." Văzându-mi nedumerirea ce se așternuse pe fața mea, el a recunoscut însă că în realitate acestea nu au fost distruse. „Niciodată nu se știe când vom avea nevoie de ele. De altfel, mai mult ca

sigur că vom mai reveni asupra lor", a încheiat el. Cele spuse de el nu m-au surprins, având în vedere că nu au fost mulțumiți, așa cum arătasem mai sus, de rezultatul interogatoriului care a avut loc pe marginea acelor cărți de vizită.

Amenințarea anchetatorului Cotoman nu s-a materializat însă. Nu pentru că șefii lui și el nu ar fi vrut, ci pentru că au fost surprinși de evenimentele din decembrie 1989.

Cine știe în ce ungher al Serviciului Român de Informații mai zac și acum cărțile de vizită ce mi-au fost confiscate...

Dosarele pregătite de anchetă...

După ultimele interogatorii, aproximativ două–trei săptămâni nu s-a mai petrecut nimic deosebit. În afara plimbărilor aproape zilnice de o jumătate de oră în curtea din interiorul închisorii, restul timpului l-am petrecut între pereții celulei nr. 9. În fiecare dimineață mă întrebam ce va urma? Au fost zile extrem de chinuitoare și de lungă așteptare. În același timp, singurătatea în care m-am aflat mi-a permis să retrăiesc principalele momente prin care am trecut de la data arestării și, totodată, să-mi fixez mai bine în memorie datele și informațiile esențiale pe care le-am dat în perioada interogatoriilor. Eram convins că mai devreme sau mai târziu ancheta va fi reluată. De fapt acest exercițiu mi-a ocupat marea majoritate a timpului, permițându-mi astfel să depășesc mai ușor izolarea completă din acele săptămâni.

Apoi, când nu mă mai așteptam, am fost scos din nou la anchetă. Într-un fel, după atâtea zile de singurătate, m-am bucurat că puteam să schimb cu cineva câteva vorbe, deși eram conștient și de faptul că orice întâlnire cu anchetatorul putea să-mi creeze noi și dificile probleme.

În timp ce mă îndreptam spre măsuța mea din colțul camerei de anchetă am zărit pe biroul lui Cotoman câteva dosare. Mi-am adus imediat aminte că în luna martie, la terminarea consultării dosarelor aparținând membrilor Ambasadei SUA la București, colonelul Pătru Murariu pusese deoparte două dosare, avertizându-mă că va reveni asupra

lor. De această dată însă pe birou se aflau mai multe dosare și mai voluminoase. Evident, trebuia să mă aștept la altceva.

Când m-am așezat, Cotoman mi-a spus că ancheta era încheiată și că s-a întocmit dosarul ce urmează să fie înaintat Direcției Procuraturilor Militare în vederea judecării și condamnării mele. De asemenea, că legea prevede ca dosarul respectiv să fie văzut de inculpat înainte de a fi transmis, după care s-a ridicat, a luat dosarele ce se aflau pe biroul lui, s-a apropiat de măsuța la care stăteam, și mi-a le-a pus în față, spunând:

— Te rog să le vezi. Te sfătuiesc să o faci cât mai repede, deoarece trebuie să le înaintăm chiar astăzi. De fapt nu ai nevoie de prea mult timp ca să le răsfoiești. În fond majoritatea lor conțin declarațiile pe care le-ai dat în timpul anchetei, m-a avertizat el.

Am fost cuprins de o curiozitate greu de stăpânit. Aveam în față câteva volume ale dosarului ce mi-a fost întocmit și pe baza căruia urma să fiu trimis în judecată. Mi-am dat imediat seama că studierea lor cu atenție îmi era practic imposibilă, ținând seama de avertismentul dat de Cotoman. De asemenea, era clar că dosarul mi-a fost pus la dispoziție în ideea de a nu fi acuzați că, cel puțin în aparență, legea nu a fost respectată, deși până atunci aceasta fusese încălcată cu regularitate. În consecință, mi-am zis că trebuie să profit la maximum de puținul timp avut la dispoziție. De aceea, la repezeală m-am uitat ce conține fiecare volum. Am constatat că cele mai voluminoase dosare conțineau într-adevăr în marea lor majoritate declarațiile date de mine în timpul anchetei. Erau declarațiile scrise pe formulare speciale pe care mi le-a „dictat" anchetatorul Cotoman câteva zile la rând în cursul lunii mai sau iunie, de pe cele pe care le-am dat în timpul interogatoriilor. În graba cu care m-am uitat nu am putut să-mi dau seama dacă erau toate declarațiile sau numai o parte dintre ele. Mi-am zis că dacă timpul îmi va permite voi reveni asupra lor pentru a le citi cu atenție. Am constatat, în același timp, că volumele respective mai conțineau printre altele și următoarele materiale pe care le-am citit cu mare atenție: declarațiile date de foștii mei colegi din minister, precum și de alte persoane; un raport de constatare

tehnico-stiinţifică din care rezulta că scrisul de pe materialul ce a fost găsit asupra mea în momentul arestării îmi aparţine; o adresă din partea Ministerului Afacerilor Externe din care rezulta că documentele şi informaţiile transmise părţii americane aveau caracter strict-secret şi secret, fiind de „natură să periclitеze securitatea statului român" — este vorba de documentele şi informaţiile pe care eu am declarat că le-aş fi pus la dispoziţia părţii americane, declaraţii pe care ancheta nu le-a putut corobora independent; câteva articole apărute în presa americană în care am fost citat indirect ca „sursă oficială" Articolele trebuiau să demonstreze acuzaţia ce mi-a fost adusă că am desfăşurat acţiuni în direcţia deteriorării relaţiilor României cu unele state socialiste vecine.

O atenţie deosebită am acordat-o citirii declaraţiilor date de diferite persoane împotriva mea. De fapt am citit fiecare declaraţie de două ori, căutând să reţin fiecare nume şi cât mai multe amănunte. Ştiam cum se fac asemenea declaraţii, precum şi presiunile la care sunt supuşi uneori cei cărora li se solicită. În acelaşi timp eram conştient şi de faptul că în astfel de situaţii se găseau şi mulţi voluntari. De aceea, conţinutul declaraţiilor nu m-a surprins. Eram acuzat în fel şi chip. De exemplu, Boris Ranghet, prieten din copilărie, îşi începea declaraţia cu cuvintele: „În legătură cu trădătorul Mircea Răceanu...", Eugen Popa îşi vărsa veninul asupra mea, iar Ilie Puşcaş făcea afirmaţii aberante cu privire la aşa-zisele „comunicări" cu diplomaţii americani. Citindu-le am avut un gust amar. El s-a amplificat mai ales după evenimnetele din decembrie 1989, când unii dintre ei (printre care Boris Ranghet, Petre Anghel, Ion Besteliu, Ilie Puşcaş, Mircea Mitran, Gheorghe Anghelescu) au încercat să-mi intre în voie. Sigur, ei erau convinşi că eu nu ştiam de declaraţiile făcute împotriva mea.

În timpul prezentării dosarelor respective, anchetatorul Cotoman mi-a spus că o parte dintre cei ce depuseseră declaraţii împotriva mea vor fi, de asemenea, chemaţi la proces ca martori ai acuzării. „Probabil — şi-a dat el cu părerea — vor

fi chemați, în principal, colegii de minister." Apoi a adăugat că se are în vedere ca și Mioara să fie audiată ca martoră. M-am opus categoric. Nu voiam sub nicio formă implicarea familiei, despre care la data respectivă nu mai aveam de altfel niciun fel de informații. Cunoșteam metoda Securității de a folosi, în asemenea situații, pe membrii de familie unul împotriva celuilalt. Soția împotriva soțului și invers, sau copiii împotriva părinților, ca să nu mai menționez folosirea unor rude mai mult sau mai puțin apropiate. În esență, ideea aducerii Mioarei la proces mă îngrozea! Cotoman nu a mai insistat, dar a promis că va reveni asupra acestei chestiuni.

Un dosar mai puțin voluminos conținea, printre altele, mandatul de arestare, despre care am vorbit în capitolele anterioare, procesul-verbal din 31 ianuarie 1989 încheiat de organele de Securitate în urma arestării și conținutul documentului găsit asupra mea, procesele-verbale de percheziție domiciliară de constatare și de ridicare a unor bunuri, încheiate ca urmare a percheziției efectuate la locuința mea din str. Av. Darian nr. 2, la domiciliul socrilor mei din str. Cărămidarii de Jos, precum și o serie de fotografii. În afara mandatului de arestare care purta mai multe date, mi-au atras atenția procesele-verbale și cele trei–patru fotografii, sau „planșele fotografice" cum erau menționate în dosar. Răsfoind procesele-verbale am constatat că organele de Securitate confiscaseră absolut totul, de la pasta de dinți (cinci tuburi de pastă de dinți Colgate) până la televizor, aparatul video și cel de radio[3]. Chiar și mobila rămasă în casă nu mai aparținea familiei, fiind pusă sub sechestru[4]. Apoi am studiat cele câteva fotografii. Toate erau făcute pe același calapod. Pe o masă se aflau fotografiate, în prim-plan, o serie de obiecte. În primele două au fost fotografiate câteva sticle de băutură (whisky, coniac, Campari), două-trei cartușe de țigări (Kent) și două-trei pungi de cafea (Eight O'Clock și Winner Kaffe). O fotografie conținea așezate pe masă cinci–șase videocasete, iar alta pasta de dinți menționată, câteva săpunuri (mărcile FA, Caress, Palmolive), împreună

cu două–trei cartușe de țigări. Sub toate fotografiile menționate — color și de mărimea unei pagini de dosar — era scris: „Luxul în care trăia spionul CIA, Mircea Răceanu." Privindu-le cu atenție am recunoscut masa și fața de masă pe care erau așezate obiectele respective. Era masa din sufrageria apartamentului nostru. De altfel, după ce am ieșit din închisoare Mioara mi-a spus că la încheierea percheziției, lt.-col. Emil Rădulescu, care a condus grupul de securiști care a efectuat-o, a dispus fotografierea obiectelor confiscate. Cel mai mult m-a frapat fotografia în care erau prezentate videocasetele. Majoritatea din ele erau așezate în picioare în așa fel încât copertele lor puteau fi instantaneu identificate. Am recunoscut cu ușurință coperțile videocasetelor cu filme pentru copii pe care le-am adus din SUA pentru Oana și Andrei (*Cartea Junglei, Pinocchio,* precum și desene animate cu Mikey Mouse, Popeye, Tom și Jerry). De altfel, așa cum rezultă din procesul-verbal, mi-au fost confiscate 24 de videocasete dintre care patru sigilate (nedeschise)[5]. Majoritatea celor înregistrate erau filme pentru copii. Evident, prin prezența în dosar a fotografiilor respective, se urmărea demonstarea faptului că eram o persoana coruptă, ahtiată după o viață de huzur, gata pentru o sticlă de whisky și o țigară Kent să-mi trădez patria și poporul. În realitate, așa cum rezultă din procesele-verbale întocmite ca urmare a perchezițiilor efectuate, în apartamentul meu s-au găsit: câteva sticle de băutură (două din ele cumpărate încă din anul 1969 când s-a născut Oana), 9 cartușe Kent, 5 deodorante diferite mărci, 2 after-shave (mărcile Denim și Lar), cinci paste de dinți (Colgate), câteva pungi de cafea (de 250 grame și 500 grame), 1 aparat de fotografiat (Minolta), 1 televizor color (Telecolor), 1 aparat video (Panasonic) și cele 24 de videocasete menționate mai sus, 1 radio și magnetofon (Philips), 3 calculatoare de buzunar[6], un număr de bijuterii a căror greutate totală era de 314,55 grame, câteva librete CEC cu depuneri până la 150 000 lei, precum și 615.74 dolari SUA, 8 lire sterline, 1 dolar canadian, 10 franci elvețieni, 20 mărci RDG[7]. De asemenea, mi-a fost confiscat apartamentul proprietate personală (la data arestării mai aveam de plătit rate) și autoturismul Dacia 1310[8]. Evident, obiectele și

sumele confiscate — oricât le-ar fi sucit ancheta — nu puteau susține teza unei vieți de „huzur și lux" atât de necesară Securității pentru a demonstra „corupția" și „lăcomia" care, potrivit acuzațiilor lor, „m-au caracterizat" și care au stat la baza recrutării mele de către americani. Să nu uităm că la data arestării mele, în ianuarie 1989, aveam treizeci de ani în câmpul muncii (din care doisprezece ani în funcția de consilier), iar soția douăzeci de ani. Stătusem nouă ani la post în străinătate și efectuasem multiple călătorii în străinătate. De fapt și Securitatea era conștientă că cele confiscate în apartamentul meu erau departe de a ilustra noțiunea unei vieți de lux. Acest lucru a rezultat și din afirmația col. Pătru Murariu, care, la câteva zile după percheziția efectuată la domiciliul meu, m-a confruntat spunându-mi că trăiam „prea modest pentru un consilier la Externe care a stat aproximativ nouă ani la post în Statele Unite" Avea dreptate dacă mă gândesc la modul cum trăiau mulți dintre cei care au lucrat în străinătate, ca să nu mai vorbesc de cadrele superioare din aparatul de partid și securitate. De aceea s-a recurs, mi-am zis eu atunci, la un truc și anume: realizarea fotografiilor și includerea lor în dosar. Frumos regizate cu prezentarea băuturilor, țigărilor și altor obiecte (cafea, pastă de dinți, săpunuri) de proveniență străină, plus videocasetele americane, simbol al decadenței occidentale, trebuiau să creeze imaginea luxului și a decăderii morale în care mă complăceam, ascunzând totodată realitatea. Totuși, persistă astăzi în memoria mea, în special fotografia cu cele câteva videocasete. Dacă fotografia ar fi reprezentat videocasete cu filme porno, atunci aș fi înțeles menirea ei. Dar nu văd cum putea fi demonstrată decăderea mea morală prezentând videocasete cu filme pentru copii.

Când după evenimentele din decembrie 1989, televiziunea și presa au relatat cu lux de amănunte modul de viață al fostei conduceri a țării în frunte cu „prima familie a țării", în vilele cărora s-au găsit zeci de obiecte de artă din patrimoniul național, sume uriașe în lei (de ordinul milioanelor) și valută (de ordinul sutelor de mii, bani gheață), adevărate magazii cu băuturi și țigări străine, ca să mă opresc numai aici, acuzațiile cu privire la „luxul în care am trăit eu și familia mea" mi se

par şi mai ridicole, ca să nu spun chiar caraghioase! Cu toate acestea, în referatul pe care l-a întocmit la 12 februarie 1990, colonelul de justiţie Scărlătoiu Grigore, procuror militar inspector, trăgea concluzia, evident pe baza dosarului întocmit de anchetă şi fără să verifice faptele, că „Mircea Răceanu împreună cu familia sa duceau un mod de viaţă care depăşea cu mult posibilităţile sale materiale provenite din retribuţia oficială".[9]

Un alt volum conţinea, printre altele, xerocopii ale documentelor transmise părţii americane (zece la număr), precum şi originalul unui document — găsit în dulapul meu de la serviciu în urma percheziţiei efectuate — şi pe care lt.-col. Emil Rădulescu, aşa cum am arătat într-un capitol anterior, m-a pus să declar că aş fi avut în vedere să-l transmit americanilor.

După aproximativ două ore şi jumătate, anchetatorul Cotoman m-a întrerupt spunând că timpul avut la dispoziţie pentru consultarea dosarului a expirat. Am dat din cap că am înţeles. În timp ce el se apropia de măsuţă la care stăteam pentru a le lua, eu am mai deschis o dată dosarul care conţinea declaraţiile date împotriva mea, încercând astfel să-mi întipăresc şi mai bine în memorie numele celor în cauză. Apoi, închizând dosarul, am întins volumele respective lui Cotoman. Deşi timpul avut la dispoziţie a fost prea scurt, el mi-a permis totuşi să-mi creez o imagine asupra conţinutului dosarului şi mai ales să-mi dau seama la ceea ce trebuia să mă aştept la proces.

Prelungirea mandatului de arestare...

În ultimele zile ale lunii iunie anchetatorul Gheorghe Cotoman mi-a comunicat că pe 30 iunie voi fi dus la Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti unde urma să-mi fie prelungit mandatul de arestare.

— Nu trebuie să faci absolut nimic. Este o simplă formalitate. Procurorul va cere prelungirea mandatului iar completul de judecată îl va aproba. Nu o să te pună decât să confirmi numele şi nimic altceva!

Îl urmăream cu atenție. Nu eram la curent cu această procedură. Îmi era însă clar că trebuia să mă aştept la noi interogatorii.

— Ai reținut ce ți-am spus?, m-a întrebat el.

Am dat din cap afirmativ.

— Ai vreo întrebare?

Am dat din cap negativ deși aș fi vrut să cunosc mai multe detalii în legătură cu modul cum va decurge întreaga procedură.

— Atunci, să-ți mai spun ceva a intervenit el. Dacă totuși cel care va prezida completul de prelungire a mandatului de arestare te va întreba dacă ești vinovat de acuzațiile ce ți se aduc, să răspunzi afirmativ. Ne-am înțeles?

Am tăcut.

— Ne-am înțeles?

Am continuat să tac.

— Repet — a ridicat el vocea — dacă te va întreba că ești vinovat să răspunzi afirmativ. Ți-e clar?

Am dat din cap că am înțeles fără însă să scot vreun cuvânt.

În dimineața zilei de 30 iunie am fost scos din celulă și dus în biroul șefului de arest, colonelul Mihai Popa. Șchiopătam, pentru că în acea dimineață m-am trezit cu o durere ascuțită la piciorul drept care se umflase, din care cauză abia am putut să încalț pantoful. Mi-au fost puse cătușe la mâini și, însoțit de trei subalterni ai colonelului, am urcat într-o dubă cu perdelele lăsate și am fost dus la Tribunalul Militar Teritorial București din strada Plevnei. Era pentru prima dată de la arestare când fusesem scos din citadela Securității din Calea Rahovei. Era o zi frumoasă cu soare și cer senin. Întrucât perdeaua nu acoperise complet geamul dubei în dreptul căruia stăteam, am reușit să văd, în viteza mașinii, clădiri, oameni îndreptându-se în diferite direcții și să aud, totodată, vuietul străzii, pe care, în izolarea totală în care mă aflam, aproape că o uitasem.

Apoi mașina s-a oprit. Am fost dat jos și introdus în clădire. Am recunoscut imediat unde mă aflam. După o scurtă așteptare am fost dus în sala de tribunal. Sala era goală. Încadrat de doi soldați cu arme am fost așezat în boxa

acuzaților. Peste puțin timp a intrat și completul de prelungire a mandatului de arestare. Mi s-a poruncit să mă ridic în picioare. Toată procedura a durat câteva minute. Procurorul militar a prezentat pe scurt cazul după care, invocând faptul că eram „un element extrem de periculos pentru societate", a cerut prelungirea mandatului de arestare pentru încă o perioadă de treizeci de zile, cerere care a fost aprobată pe loc de cei ce au prezidat ședința. Nimeni nu m-a întrebat nimic. Întrucât piciorul continua să mă doară, am răsuflat ușurat că totul se terminase așa de repede.

A urmat drumul înapoi și cunoscuta „ambianță" a celulei nr. 9. Legătura cu lumea exterioară, restabilită pentru câteva momente, a fost din nou întreruptă brusc!

O revedere neașteptată și procurorul militar...

La 11 iulie am fost adus din nou în camera de anchetă. Gheorghe Cotoman, ca de obicei, se afla la biroul său. Când m-am așezat mi-a spus că urmează să vină procurorul militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu, însoțit de avocatul Aurel Zamora, angajat de soția mea.

La auzul celor spuse, inima a început să-mi bată puternic. Pierdusem practic speranța de a sta de vorbă cu un avocat. Când am solicitat pentru prima dată acest lucru, lt.-col. Marinescu a reacționat amenințându-mă că înainte de a-l vedea îmi vor fi „împrăștiați creierii și mucii pe toți pereții" camerei de anchetă. Cândva, în luna martie, am fost anunțat că Mioara a angajat doi avocați, pe Aurel Zamora și Păstorel Zugrăvescu. După ce am ieșit din închisoare Mioara mi-a spus că de fapt îl angajase numai pe Zamora, dar acesta invocând faptul că nu avea experiență în procese politice și în plus neavând suficientă vechime în avocatură, pentru a putea să pledeze în fața Curții Supreme, a sugerat să mai fie angajat încă un avocat. Mioara a fost de acord. În următoarele zile Aurel a contactat, unul după altul, patru avocați penaliști, care au refuzat, spunându-i sincer că nu doresc să aibă de-a face cu un astfel de proces și sfătuindu-l, totodată, să nu se bage. Al cincilea pe care l-a contactat a fost Păstorel

Zugrăvescu, directorul baroului de avocați nr. 3, care a acceptat imediat. Eram deja în luna iulie și nu avusesem posibilitatea să-i văd, nici măcar pentru câteva secunde, ca să-i cunosc — pentru că numele lor nu-mi spuneau nimic — sau să stau de vorbă cu ei. De fiecare dată însă când solicitam să-i văd mi se răspundea: „nu vedem rostul unor astfel de întâlniri", „De fapt nu au cu ce să te ajute", „Nu este nicio grabă" sau „Vei avea suficient timp să stai de vorbă cu ei"

Cred că nu trecuseră mai mult de două–trei minute, când în cameră a intrat un om de statură mijlocie, robust, cu părul albit, îmbrăcat în uniforma aparținând justiției militare și având gradul de colonel. Ținea sub braț câteva dosare pe care le-a pus pe biroul lui Cotoman. Chiar în spatele lui se afla o altă persoană în haine civile. L-am recunoscut imediat pe Aurel Georgescu, fost coleg de minister până la începutul anilor '80, când a fost transferat pe motive de cadre. Ulterior am aflat de la el că la baza transferului din minister a stat, pe de o parte, faptul că o nepoată a soției sale s-a căsătorit cu un cetățean italian, iar pe de altă parte, relațiile pe care le-a avut cu Paul Goma pe care-l vizitase acasă în anii '70. În timp ce mă întrebam ce legătură exista între el și colonelul de justiție pe care îl însoțea, l-am auzit pe Cotoman spunând:

— Pe domnul avocat Zamora nu trebuie să îl prezint, deoarece îl cunoașteți.

Văzând surprinderea de pe fața mea, Aurel s-a grăbit să risipească misterul spunându-mi că probabil nu eram la curent cu faptul că își schimbase numele din Georgescu în Zamora, după care m-a întrebat dacă eram de acord ca să mă reprezinte. Am răspuns fără ezitare: „Da, pentru că tu cunoști specificul muncii diplomatice." De când mă aflam în citadela din Calea Rahovei, era pentru prima dată când aveam de-a face cu o persoană pe care o cunoșteam și care, din moment ce fusese angajată de Mioara, nu putea să-mi fie ostilă. De asemenea, era pentru prima dată de cinci luni când surâdeam cuiva, semn că mă bucuram să-l văd. În sfârșit, puteam și eu să întreb pe cineva, în care puteam să am încredere, despre familie.

Bucuria mea a fost întreruptă de colonelul de justiție Mureșanu, care, arătând dosarele cu care venise, mi-a spus că

ele au fost întocmite de anchetă și înaintate Procuraturii Militare. Apoi cu o voce aspră a continuat:

— Înțeleg că ți s-a adus la cunoștiință conținutul lor. Confirmi acest lucru?

— Da, am răspuns eu scurt.

A intervenit Aurel care m-a întrebat:

— Ești sigur că ai avut posibilitatea să le studiezi? Dacă nu, spune, nu te sfii! Legea prevede că dosarul nu poate fi înaintat fără să fi avut posibilitatea să-l citești și să vezi ce conține. Era prima dată când cineva făcea aluzie la unele drepturi pe care le-aș fi avut și care trebuiau respectate. În toată atmosfera de dispreț și tortură psihică la care am fost supus până atunci, cuvintele lui Aurel au sunat ciudat și ireal. „Oare, m-am întrebat eu, el nu își dădea seama că de fapt eu nu aveam niciun fel de drepturi?" Și înainte de a-i răspunde, și parcă pentru a-mi confirma gândurile, Procurorul Mureșanu s-a întors către Aurel, protestând:

— De ce mai insistați, doar a confirmat că dosarul i-a fost adus la cunoștiință!

— L-ai văzut?, a mai făcut totuși o încercare Aurel, la care am dat din cap afirmativ.

L-am întrebat dacă a văzut-o pe Mioara și ce știa de copii. Mi-a răspuns că s-a întâlnit de mai multe ori cu Mioara, că lucra la un institut de cercetări medicale — este vorba de Institutul de Igienă și Sănătate Publică — și, din câte auzise de la ea, nu avea probleme cu copiii. În timp ce-mi povestea despre cei dragi, ochii mei se umpleau de lacrimi. Apoi, având în vedere și experiența pe care o avea ca fost lucrător la Externe, m-am gândit să-i pun câteva întrebări legate de cazul meu. Voiam să-i aud părerea în special asupra modului cum vedea el situația în care mă aflam.

— Aurel, m-am adresat lui, aș vrea să-ți cer părerea în legătură cu unele probleme legate de cazul meu. De exemplu...

Dar nu am mai apucat se termin fraza deoarece, spre surprinderea mea și a lui Aurel, colonelul de justiție, procurorul militar Mihai Mureșanu, a intervenit pe un ton arogant, afirmând că nu era momentul potrivit pentru astfel de discuții. S-a ridicat, a luat dosarele de pe biroul anchetatorului Cotoman și întorcându-se către Aurel i-a făcut semn

că trebuiau să plece. În timp ce părăsea camera, Aurel, evident tulburat de faptul că nu a fost lăsat să stea de vorbă cu mine, și implicit să-și exercite drepturile de avocat, mi-a spus că va reveni curând să mă vadă.

Comportarea procurorului militar Mureșanu nu a fost întâmplătoare. Potrivit lui Aurel, înainte de întrevederea cu mine i s-a dat să citească rechizitoriul. În timp ce îl citea a izbucnit ostentativ în râs. Întrebat de Mureșanu și Cotoman care este motivul „amuzamentului", Aurel a răspuns: „Nu pot să nu râd, când văd ce declară colegii din MAE." Presat să spună la ce se referă, Aurel a dat ca exemplu declarația unui martor potrivit căruia faptul că eu acopeream cu palma foaia de hârtie pe care scriam, când cineva intra în biroul meu, constituia o „dovadă certă" că sunt spion CIA, după care a adăugat: „Și eu făceam la fel pe vremea când lucram în Externe și știți de ce? Pentru că nu voiam ca oamenii dumneavoastră să ne acuze de lipsă de vigilență! În orice caz, a continuat Aurel, abia aștept să le pun eu niște întrebări acestor martori!" La auzul celor de mai sus, Mureșanu și Cotoman și-au încrucișat privirile fără să facă însă niciun comentariu.

Astăzi nu mă mai miră că deși a promis, Aurel nu a mai revenit să mă vadă. Securitatea nu l-a mai lăsat să ia legătură cu mine, deși legal era desemnat să mă reprezinte! Securitatea nu avea nevoie de un avocat care să cunoască specificul muncii din minister și, în plus, era hotărât să pună și „niște întrebări" martorilor. Asemenea întrebări veneau în contradicție cu scenariul preconizat de Securitate pentru viitorul proces.

Seara, în celulă, surpriza de a-l revedea pe Aurel și mai ales faptul că el era unul dintre cei doi avocați care urmau să mă reprezinte m-a urmărit mult după miezul nopții. Întotdeauna te bucuri să revezi o cunoștință cu care ai avut relații bune. Dar în situația de izolare și tortură psihică în care mă aflam sentimentul de bucurie se amplifica cu cel al speranței. Pentru prima dată mă puteam agăța de cineva pe care îl cunoșteam, căruia puteam să-i destăinui unele din

frământările mele și care nu făcea parte din atmosfera de demență care mă înconjura. În minister, Aurel lucrase la Direcția Cultură și Presă, fiind coleg cu Mioara. Era o fire deschisă, apropiată și mai ales de nădejde. Această ultimă trăsătură de caracter aveam să o pot aprecia mai târziu, mai ales în perioada în care regimul lui Iliescu a acționat pentru alungarea mea din țară, în mai 1990. Știam că după ce fusese scos din minister a intrat în avocatură, ajutând în această calitate, în anii care au urmat, pe unii dintre foștii săi colegi. De altfel, când am fost anunțat că Mioara a angajat un avocat m-am gândit imediat la Aurel. Dar auzind că avocatul se numea Zamora m-am resemnat. Nici măcar pentru o clipă nu am făcut o legătură între Zamora și Aurel. De fapt nici nu aș fi putut, deoarece habar nu am avut că între timp Aurel își schimbase numele de familie. Abia după ce am ieșit din închisoare mi-a spus că „Aurel Zamora" era unul din pseudonimele cu care semna câte un reportaj sau o corespondență pe când era încă diplomat. A folosit acest pseudonim încă din anul 1968 semnând la revista *Cutezătorii*, precum și la *Scânteia Tineretului*, *România Liberă* și *Contemporanul*. După ce a fost scos din diplomație s-a hotărât să-și ia ca nume propriul său pseudonim, rupând și în felul acesta cu Externele. Îmi spuneam că din moment ce lucrase în minister și deci cunoștea profilul muncii diplomatice, natura și caracterul documentelor, modul de elaborare și mânuirea acestora putea să argumenteze calificat în fața instanței că *Circularele* care erau clasificate ca documente *strict-secrete* și pe care eu le-aș fi transmis americanilor, în realitate nu conțineau decât date și aprecieri ale presei centrale. Aurel știa foarte bine acest lucru deoarece a făcut parte, în cadrul direcției în care lucra, din colectivul care elabora asemenea *Circulare*. În final, îmi spuneam că cineva într-adevăr putea să mă ajute. Cu aceste sentimente și gânduri am adormit.

Până la urmă speranțele mele au avut soarta cunoscutului proverb cu socoteala de acasă și cea din târg. Spre cinstea lui Aurel, el nu a avut nicio vină! Nu a fost vina lui că nu a fost lăsat să vină să mă vadă cum a promis și nici după aceea înainte de proces, cum ar fi fost normal. Singura lui vină a

fost aceea că a vrut, așa cum a rezultat din scurta întâlnire menționată, să-și facă meseria!

Dorința lui însă... nu cadra cu planurile Securității.

Repetiția generală...

Mergând în spatele gardianului Ion care pocnea din degete pentru a preveni apariția vreunei persoane pe coridorul cu camerele de anchetă și depășind pe cea unde de obicei eram supus interogatoriului, m-am întrebat unde eram dus în acea dimineață. La capătul coridorului Ion s-a oprit brusc, a deschis ușa ultimei camere aflate pe partea dreapta cum vii dinspre arest și mi-a făcut semn să intru. M-am trezit într-o încăpere bine luminată. În dreapta, lângă perete, se afla un birou la care ședea Cotoman. În stânga biroului se mai aflau două scaune libere și unul în fața acestuia la o mică distanță.

— Ia loc, mi-a spus Cotoman indicându-mi scaunul aflat în fața biroului.

Era pentru prima dată de la începutul lunii februarie când spre surprinderea mea nu am mai fost așezat la o măsuță, unde de obicei mă „așteptau" ochelarii mei de citit — pe care nu aveam voie să îi iau cu mine în celulă — câteva coli de hârtie și un pix. Mi-am spus imediat că, cel puțin în acea dimineață, urma să fiu scutit să dau declarații în scris. În timp ce luam loc, am auzit din nou deschizându-se ușa. Mi-am întors capul și l-am văzut intrând pe lt.-col. Gheorghe Manea, care ținea o geantă sub braț. Fără să spună nimic, s-a îndreptat spre cele două scaune libere, s-a așezat pe cel de lângă birou, ținând geanta pe genunchi, cu privirea ațintită asupra mea. Era o privire rece, disprețuitoare, însoțită uneori de un ușor zâmbet triumfător. Se vedea din toată comportarea lui că avea o satisfacție deosebită să mă vadă în postura în care mă aflam. În orice caz, prezența lui nu-mi prevestea nimic bun.

— Domnule Răceanu, a început oarecum dramatic anchetatorul Cotoman, se apropie perioada judecării dumitale, se apropie timpul ca să răspunzi pentru faptele criminale săvârșite. Desigur, vei fi informat când va avea loc procesul.

Fixarea datei însă, ca de altfel și natura sentinței, depind foarte mult de comportarea dumitale.

Pentru câteva momente am fost dezorientat. Înțelegeam perfect legătura între comportamentul meu și eventuala sentință. În fond, mă torturaseră cu această chestiune în ultimele șase luni. Dar aluzia cu privire la legătura dintre atitudinea mea și fixarea datei procesului mă depășea. Practic vorbind nu vedeam nicio legătură.

Lucrurile erau însă mult mai simple decât mi-am închipuit eu. Astfel, în minutele care au urmat anchetatorul Cotoman mi-a dat de înțeles că de fapt exista o legătură directă între poziția mea și data procesului. Cu alte cuvinte, mi-a explicat el, de modul cum intenționez să mă comport la tribunal va depinde și stabilirea datei procesului. O atitudine de cooperare va grăbi începerea acestuia, contribuind, bineînțeles și la ușurarea sentinței. Lipsa de cooperare însă va duce automat la amânarea procesului și, în general, la agravarea situației mele. O explicație simplă, concretă, logică.

— De fapt, mi-a spus el în încheiere, astăzi dorim să vedem cum intenționezi să răspunzi la eventualele întrebări pe care ți le va pune Procurorul militar, precum și cel care va conduce completul de judecată. Te rog să-ți închipui că suntem la Tribunalul Militar și că noi, a făcut un semn către lt.-col. Gheorghe Manea, suntem completul de judecată. Primele întrebări vor urma ordinea celor cu care vei fi confruntat la începutul procesului. Apoi, vor urma o serie de întrebări în contextul rechizitoriului pe care îl va prezenta procurorul militar. M-ai înțeles?

Am dat afirmativ din cap, în timp ce lt.-col. Manea a intervenit spunând că ei doresc de fapt să mă „familiarizeze" cu cele ce se vor întâmpla la proces. Când a terminat, Cotoman mi-a pus prima întrebare:

— Inculpat, te rog să declari în fața instanței numele, prenumele și adresa ultimului domiciliu.

— Mircea Răceanu. Str. Aviator Darian numărul 2, etajul 1, apartamentul 5, am răspuns eu prompt.

— Starea civilă?

— Căsătorit, doi copii.

— Ultimul loc de muncă și funcția pe care ați ocupat-o înainte de a fi arestat?

— Ministerul Afacerilor Externe, director adjunct ad-interim la Direcția Relații V.

Au urmat încă două-trei întrebări de același gen, pe care nu le mai rețin, și la care am răspuns fără ezitare.

— În timpul detenției și al interogatoriilor ai fost bătut, torturat, amenințat?

Am tăcut. Nu m-am așteptat la o asemenea întrebare. Am început să mă gândesc cum să răspund. Este adevărat că nu am fost bătut și torturat fizic. Dar nu același lucru era valabil și în privința torturii psihice ca să nu mai vorbesc de amenințările la care am fost supus în toată perioada, din partea celor care m-au anchetat. Cum puteau fi altfel calificate decât ca tortură amenințările: de a-mi „împrășia creierii și mucii" pe toți pereții, de a mă „tortura cu bătaia", de a o „încarcera pe soție" și de a „trimite băiatul la orfelinat" în cazul în care nu cooperam cu ancheta? Ce să mai spun despre amenințările la care am fost supus aproape zilnic, luni și luni, că singurul lucru pe care îl meritam era acela de a fi dus în fața „plutonului de execuție"? Pe rând, eram torturat, printre alții, de col. Pătru Murariu, lt.-col. Marinescu, lt.-col. Emil Rădulescu, lt.-col. Gheorghe Carașcă, inclusiv de cei doi care îmi puneau acum întrebarea, cu amenințarea cu pedeapsa capitală! Tăcerea mea l-a determinat pe Manea să intervină:

— Nu ai înțeles întrebarea?

— Am înțeles și mă gândesc ce să răspund.

— Nu te mai gândi, a intervenit de data aceasta Cotoman, deoarece răspunsul este foarte simplu: „Nu am fost torturat și amenințat", după care a adăugat: Este răspunsul pe care vrem să-l spui când vei fi întrebat la proces. Este în interesul dumitale să răspunzi în acest fel dacă dorești ușurarea situației în care te afli. În orice caz să reții răspunsul sugerat pentru că vom mai reveni la această întrebare.

În continuare a arătat că după ce Procurorul militar își va termina rechizitoriul prima dată voi fi întrebat dacă recunosc că am săvârșit faptele pentru care am fost acuzat, la care eu urma să răspund prompt, fără ezitare: „Da, recunosc", după care îmi vor fi puse întrebări legate de conținutul unora din

acuzațiile cuprinse în rechizitoriul menționat. Cu acest prilej, mi-a explicat că întrebările se vor referi la următoarele probleme: dacă recunosc că am transmis părții americane informațiile menționate de procurorul militar; dacă recunosc că eu sunt sursa articolelor apărute în presa americană cu caracter denigrator referitoare la relațiile României cu unele țări socialiste vecine; dacă recunosc că am transmis textele „circularelor" *strict-secret* și altele. A precizat că răspunsurile mele trebuiau să se limiteze numai la recunoașterea acuzațiilor ce îmi erau aduse, fără detalii și comentarii. Numai în cazul în care procurorul militar sau cel ce prezida completul de judecată și-ar fi exprimat dorința să cunoască unele detalii atunci, și numai atunci, la rândul meu, trebuia să ofer unele precizări. „Nu credem însă că va fi cazul" m-a asigurat el. De fapt, a continuat el, cel ce va conduce ședința Tribunalului Militar va fi în posesia întrebărilor ce urmează să ți se pună și poți fi sigur că nu vor fi „altele decât cele pe care le auzi de la noi". După câteva clipe de tăcere a continuat: „În fond, noi nu facem altceva decât să recapitulăm cum va decurge partea aceasta a procesului."

Dacă la început nu mi-a fost prea clar ce se voiau de la mine, acum înțelesesem pe deplin ce se urmărea. Voiau să fie siguri că nu vor avea nicio surpriză în timpul procesului. Voiau ca totul să se desfășoare conform scenariului pe care l-au întocmit. De aici și avertizarea cu privire la întrebările ce urmau a-mi fi puse, precum și sugerarea răspunsurilor pe care trebuia să le dau. De aici și asigurarea că nu voi avea întrebări surpriză, precum și aluzia că întreaga desfășurare a procesului era coordonată de organele de Securitate cu Tribunalul Militar, inclusiv întrebările ce urmau să fie sugerate acestuia din urmă. Totul era stabilit. Totul era regizat în mici detalii. În acea dimineață participam de fapt la prima repetiție! Concluzia la care ajunsesem mi-a fost confirmată indirect de Cotoman care după un scurt schimb de cuvinte cu Manea mi-a spus:

— Deci, domnule Răceanu, să reluăm de la început întrebările?

Au urmat pe rând întrebările pe care mi le mai pusese, începând cu cea referitoare la numele meu etc. Când am ajuns la întrebarea cu tortura am tăcut din nou.

— Haide, nu te încăpățâna și răspunde cum ți-am spus. Sau vrei amânarea procesului și bineînțeles agravarea sentinței.

Văzând că nu am reacționat, a continuat cu celelalte întrebări. Răspunsurile la întrebările privind „circularele" și articolele menționate nu l-au satisfăcut pentru că a intervenit atrăgându-mi atenția să mă mențin în limitele răspunsurilor sugerate. Repetiția a fost întreruptă de pauza de prânz. Pe fețele lor puteam să citesc că modul cum a decurs aceasta nu-i mulțumea. Dovadă că înainte de a fi dus înapoi în celulă, Cotoman m-a avertizat, ca să nu spun amenințat:

— Te rog să te gândești serios la ce ți-am spus. Nu te juca cu soarta dumitale. Este în interesul dumitale ca procesul să decurgă fără probleme.

În celulă, sorbind din zeama cu câteva rămășițe de varză ce pluteau în farfurie, m-am gândit la ultimele cuvinte ale anchetatorului. Mesajul era clar: proces fără probleme! Pentru realizarea acestui lucru trebuia să răspund numai în limita sugestiilor făcute de el și Manea în acea dimineață. Până când nu spuneam ca ei, procesul nu se ținea! În plus, o eventuală lipsă de cooperare ducea automat la pedeapsa capitală. Și când te gândești că mi se cerea să susțin că nu fusesem torturat și amenințat!

Repetițiile au fos reluate în acea după-amiază și au continuat a doua zi, până când am dat răspunsurile dorite de ei. Luasem decizia la sfârșitul primei zile să nu mă mai opun, fiind convins că, oricum, totul fusese deja prestabilit. În consecință, ce rost mai avea să amân procesul, al cărui deznodământ era, de asemenea, mai mult ca sigur hotărât.

Și astfel repetițiile au luat sfârșit, urmând să se stabilească data pentru ieșirea la rampă!

NOTE

1. Proces-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, poziția 75.

2. Alfred Moses a fost ambasador al SUA în România în perioada 1994–1997.

3. Procesul-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, pp. 2 (poziția 30) şi 3 (pozițiile 55, 56, 57).

4. Procesul-verbal de luare de măsuri asiguratorii din 1 februarie 1989, pag. 3.

5. Proces-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, pag. 3, pozițiile 61–62.

6. Proces-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, pp. 1–3.

7. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secția Fond, filele 116–118; 126–129, volumul I.

8. Ministerul de Interne. Dovada încheiată la 2 februarie 1989, pp. 1–2.

9. Referatul din 12 februarie 1990. Procuratura României. Direcția Procuraturilor Militare. Dosar nr. 45/C/140/1990, pag. 6.

9
Procesul

Trecuseră zile întregi de când nu mai văzusem pe nimeni și nu auzisem nicio vorbă în afară de strigătele gardienilor de „sculare" sau „culcare" sau geamătul însoțit de înjurături dintr-o celulă alăturată, ale vreunui deținut reîntors de la anchetă. În rest, era o liniște desăvârșită care nu prevestea nimic bun. A fost o perioadă extrem de dificilă, care mi-a pus la încercare întreaga ființă.

Singurătatea devenise atât de apăsătoare încât, din când în când, începeam chiar să regret că nu mai eram scos la anchetă. Timpul se scurgea extrem de încet. Parcurgeam ore întregi în celulă, de la un perete la altul, uneori memorând pentru a nu știu câta oară diferite momente ale anchetei, iar alteori pur și simplu numărând pașii parcurși. Mii și mii de pași! Zilnic, la auzul pașilor pe culoar, mă încordam ciulind urechile în speranța că se vor opri în dreptul celulei mele. Foșnetul lor însă dispărea tot atât de repede precum apărea, iar eu continuam să rămân cu gândurile și frământările mele. Recunosc că au existat momente când izolarea la care am fost supus m-a copleșit. Ea însă nu s-a transformat niciodată într-o stare de disperare, deoarece am fost tot timpul conștient de faptul că în acele zile nu-mi rămăsese altceva de făcut decât să aștept!

Mandatul de arestare fusese prelungit și trecuseră cel puțin două săptămâni de la așa-zisă „familiarizare" — termen folosit de lt.-col. Gheorghe Manea — cu unele aspecte ale viitorului proces, care în realitate nu a fost altceva decât o serie de repetiții amănunțit organizate de anchetă, despre care am relatat în capitolul anterior.

Chinuitoarea și apăsătoarea izolare a fost curmată brusc în dimineața zilei de 18 iulie, când am fost dus din nou în obișnuita cameră de anchetă.

Anunțarea procesului...

În momentul în care m-am așezat la măsuța din colțul camerei, maiorul Gheorghe Cotoman, care se afla deja în încăpere, m-a întrebat ce fac, cum mă simt și fără să mai aștepte vreun răspuns de la mine m-a anunțat sec:

— S-a stabilit ca procesul să aibă loc peste câteva zile, mai precis pe 20 iulie.

Știam, mai ales după „repetițiile" la care am fost supus, că procesul era iminent. Cu toate acestea vestea m-a luat pe nepregătite. Au trecut câteva secunde bune până când l-am întrebat în ce zi cade 20 iulie.

— Joi, mi-a răspuns el prompt, cu un zâmbet ironic, după care a adăugat: Astăzi e marți și mai trebuie să știi, domnule Răceanu, că procesul va fi public.

Inima a început să-mi bată puternic în piept iar sângele mi s-a urcat la cap, creându-mi o stare greu de descris. Cuvintele „proces", „marți", „joi", „public", apăreau și dispăreau cu repeziciune din fața ochilor mei. Ideea că mai erau numai două zile până la proces mă paralizase. Rămăsesem mut, cu privirea ațintită undeva pe peretele din spatele biroului la care ședea Cotoman.

— Nu ai nimic de spus?, l-am auzit ca prin ceață pe Cotoman, în timp ce tâmplele continuau să-mi zvâcnească puternic.

La drept vorbind, pe moment, nu știam ce să fac, cum să reacționez, ce să-i spun. Mă aflam în fața unei situații noi, necunoscute: procesul! Văzând că tac, mi s-a adresat din nou:

— Insiști în continuare ca soția să nu fie prezentă la proces?

Întrebarea lui a fost ca un duș rece care m-a trezit la realitate. Mi-am zis că trebuie să acționez. În timp ce mă gândeam febril ce să fac, am dat din cap în semn că îmi

menţineam poziţia adoptată anterior de a nu accepta prezenţa Mioarei la procesul ce urma să-mi fie înscenat.

După ce am fost eliberat din închisoare, în decembrie 1989, i-am confirmat Mioarei că eu fusesem acela care m-am opus categoric prezenţei ei la proces, ea fiind convinsă până atunci că a fost blocată de Securitate. Întrucât am avut impresia că îmi reproşa hotărârea luată — evident ea dorind să fie alături de mine în acele momente extrem de dificile prin care treceam — i-am explicat motivele care m-au determinat să iau decizia respectivă. Am arătat că m-am gândit în primul rând la sănătatea ei. Nu o văzusem din momentul în care am fost arestat. Ştiam că suferea de inimă, şi mă temeam că întreaga atmosferă de la proces şi, eventual, pronunţarea sentinţei capitale, care mi se părea inevitabilă, ar fi putut avea consecinţe neprevăzute, chiar dramatice asupra stării sănătăţii ei. În al doilea rând, nu am dorit sub nicio formă ca ea să fie implicată, nici măcar cu prezenţa, în aşa-zisul „proces" organizat din ordinul dictatorului. Securitatea ar fi vrut. Ar fi vrut chiar să o folosească ca martoră împotriva mea, aşa cum am descris într-un capitol anterior. De ce nu a făcut-o, şi a cedat până la urmă la insistenţele mele? Explicaţia este foarte simplă. Securitatea ştia — ceea ce am constatat şi eu în momentul când mi-au fost prezentate dosarele întocmite de anchetă înainte de a fi transmise Procuraturii Militare — că Mioara refuzase categoric să coopereze cu organele de anchetă, cu toate presiunile şi umilinţele la care fusese supusă, inclusiv încarcerarea temporară tot la Rahova.

Apoi fără să mai aştept reacţia lui Cotoman am spus pe un ton precipitat:

— Vreau să stau imediat de vorbă cu avocaţii mei, cu domnul Zamora. Vreau să discut cu ei despre modul cum se va desfăşura procesul şi, în general, câteva aspecte privind apărarea. M-am referit la Aurel Zamora deoarece fusese de faţă când în prezenţa procurorului militar, colonelul de

justiție Mihai Mureșanu, mi-au fost puse la dispoziție pentru consultare dosarele întocmite de anchetă în vederea procesului. De asemenea, știam de la anchetatorul Cotoman că Mioara mai angajase un avocat, al cărui nume nu-l reținusem.

— Ce vrei să știi și ce vrei să discuți cu ei?, m-a întrebat el ironic.

— Așa cum v-am spus, aș dori în primul rând să-i întreb în legătură cu modul de desfășurare a procesului. Nu am experiență în acest domeniu, nu am asistat niciodată la vreun proces. De asemenea, vreau să știu cum intenționează să mă apere. În ceea ce privește unele aspecte concrete acest lucru îl voi discuta direct cu ei, am încheiat eu.

În timp ce vorbeam, Cotoman s-a ridicat de la biroul lui și a început să facă câțiva pași prin cameră. Când am terminat, a făcut o lungă pauză, după care, apropiindu-se de măsuța la care stăteam, mi-a spus:

— După ce te-am ascultat cu atenție ce dorești, sincer să fiu, nu văd rostul unei întâlniri cu avocații. Nu văd ce ar putea să-ți spună ei în plus față de ceea ce și noi putem să-ți spunem în legătură cu modul de desfășurare a unui proces. În fond noi cunoaștem aceste aspecte tot atât de bine, dacă nu chiar mai bine decât ei, avocații. În privința celui de-al doilea aspect la care te-ai referit, aici nici avocații nu-ți pot fi de mare ajutor. Cazul dumitale este foarte simplu, foarte clar. Nu văd cum te poate ajuta sau apăra cineva?

— Am sau nu am dreptul la apărare? am intervenit eu.

— Bineînțeles că ai, s-a grăbit el să mă asigure, adăugând: Toți au dreptul la apărare, chiar și cei care au săvârșit fapte extrem de grave. Ceea ce vreau să-ți spun însă, domnule Răceanu, că în cazul dumitale apărarea nu are cum să ajute.

— Eu vreau totuși să stau de vorbă cu ei, am insistat eu.

În loc să-mi răspundă la solicitarea mea, Cotoman, reîntors la biroul său, mi-a atras pe un ton aspru atenția:

— Domnule Răceanu, cred că știi ce trebuie să vorbești la proces, aluzie evidentă la repetițiile pe care le avusesem. De asemenea, ai dreptul să iei cuvântul la terminarea acestuia.

Am dat din cap că înțelesesem ce îmi spunea.

— În privința cuvântului, a revenit el, în primul rând trebuie să-ți exprimi regretul pentru faptele comise. De

asemenea, nu este nevoie de prea multe vorbe. În fond, nu trebuie decât să recunoşti că eşti vinovat şi, aşa cum ţi-am spus, să-ţi exprimi regretul pentru faptele criminale săvârşite. Atât și nimic altceva. Iar pentru asta nu-ţi trebuie nici măcar treizeci de secunde! a încheiat el, după care a sunat să fiu dus înapoi în celulă.

Mi-am dat seama că discuția se terminase și teama că nu voi avea posibilitatea să stau de vorbă cu avocaţii mei a început să se strecoare ca o certitudine în sufletul meu.

Ajuns în celulă m-am trântit pe pat rămânând minute în şir cu ochii deschiși ațintiți în tavan. Apropierea iminentă a procesului m-a înspăimântat. Era o perspectivă cu mai multe necunoscute: desfășurarea, publicul, prezența martorilor şi, nu în ultimă instanță, sentința. Mă întrebam, de asemenea, dacă aveam suficiente resurse interne pentru a depăşi o astfel de încercare. Un lucru era clar: regimul comunist pe care îl subminasem intenționa să folosească la maximum judecarea mea. Numai așa se explica, îmi spuneam eu, referirea anchetatorului Cotoman la caracterul „public" al procesului. Încercam să-mi adun gândurile, deși practic îmi era imposibil, deoarece, ori de câte ori căutam să mă concentrez asupra vreunei probleme, cuvintele lui din acea dimineaţă — că situația mea era „clară" și că avocații mei nu aveau cum să mă „ajute", că singurul lucru ce se dorea de la mine era „recunoaşterea" faptelor „criminale săvârşite" şi exprimarea „regretului" — mă urmăreau obsesiv. Simţeam cum sentimentul de neputință punea stăpânire pe mine, într-un moment când de fapt aveam nevoie, mai mult ca oricând, de calm și luciditate.

O întrevedere nesperată...

Nu îmi dau seama cât am stat întins în pat cu privirea în tavan. Poate o oră, poate mai mult. Am tresărit la auzul vizetei care s-a deschis și a vocii gardianului care mă anunța să mă pregătesc pentru a fi scos din nou. M-am încălţat şi, fără să scot o vorbă, l-am urmat pe gardian.

Când am intrat în camera de anchetă am constatat că, în afară de Cotoman, acolo se mai afla încă o persoană, care stătea în picioare lângă biroul acestuia și pe care nu o mai văzusem niciodată. Era un bărbat înalt, blond, cu fața lunguiață, ochi albaștri și cu un nas proeminent. Era îmbrăcat într-un costum gri, cămașă albastră, cravată și purta ochelari. Când am ajuns în dreptul lui, Cotoman m-a oprit și, pe un ton politicos, mi-a spus:

— Faceți cunoștință cu domnul Zugrăvescu, este unul din avocații care vă reprezintă. Văzând mirarea pe fața mea a adăugat: Am înțeles că ați vrut să stați de vorbă?

Neașteptându-mă după discuția de dimineață la o așa întorsătură, m-a apucat emoția. De aceea, nu mai țin minte dacă am răspuns la cele spuse de Cotoman sau pur și simplu m-am așezat, ca de obicei, la măsuța mea. Între timp, Cotoman și Zugrăvescu s-au așezat și ei. Tăcerea care se așternuse a fost întreruptă de Zugrăvescu.

— Îmi pare bine să vă cunosc, domnule Răceanu. Soția dumneavoastră mi-a vorbit mult despre dumneavoastră. Vreau să vă spun că dânsa și copiii sunt sănătoși, vă iubesc mult, și sunt alături de dumneavoastră. Chiar astăzi am vorbit cu dânsa și m-a rugat să vă transmit aceste cuvinte. De asemenea, împreună cu colegul meu Zamora, vrem să vă asigurăm că vom încerca să facem tot ceea ce se poate, în circumstanțele date, ca să vă ajutăm. Vorbise rar, fără să ridice vocea. Când a terminat, și-a pus ochelarii, uitându-se cu curiozitate la mine. Atitudinea lui calmă și mai ales referirile la familie au avut darul să mă calmeze și pe mine.

— Legat de proces, aș vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră și Zamora, aș vrea să știu cum intenționați să mă apărați?, l-am întrebat eu.

Prezența lui și perspectiva de a discuta unele probleme legate de apărare mi-au trezit noi speranțe, la care practic renunțasem după discuția de dimineață cu Cotoman.

— Înainte de toate, domnule Răceanu — mi s-a adresat el pe același ton calm — aș vrea să vă pun o întrebare, care m-a preocupat mai ales după ce v-am cunoscut familia și am auzit de cariera frumoasă pe care ați avut-o. De ce ați avut nevoie de toată această situație? De ce a trebuit să ajungeți aici?

Deşi firească, pe moment întrebarea m-a surprins. Mi-am dat imediat seama că acest lucru s-a datorat faptului că, în ultimă instanță, întrebarea viza fondul problemei. Alertat, am căutat să descifrez uitându-mă atent la expresia feței sale, dacă întrebarea îi aparținea, reflectând preocuparea lui reală sau era vorba de o provocare pusă la cale de Securitate, care luni de zile s-a străduit să stabilească motivele care m-au determinat să cooperez cu partea americană. Neştiind ce să cred, am decis să adopt o atitudine prudentă. De aceea, am răspuns:

— Bănuiesc că a-ți avut posibilitatea să citiți dosarul. De altfel, așa cum v-am spus, aș dori să stăm de vorbă pe mar ginea lui înainte de proces.

Zugrăvescu a vrut să spună ceva, dar a fost brusc întrerupt de Cotoman.

— Domnule Răceanu, veți avea posibilitatea să discutații pe larg toate aceste probleme mâine. Scopul întrevederii de astăzi a fost acela de a-l cunoaşte pe domnul avocat Păstorel Zugrăvescu, după care a sunat să vină gardienii ca să mă ducă înapoi în celulă.

Întreruperea bruscă a întrevederii nu m-a afectat. Dimpotrivă, mi-am zis că într-un fel era în avantajul meu, deoarece îmi permitea să-mi adun gândurile și să pregătesc întâlnirea de a doua zi cu avocații mei. Părăsind camera de anchetă i-am spus lui Zugrăvescu:

— Deci pe mâine, la care el a dat afirmativ din cap, iar Cotoman s-a grăbit să mă asigure:

— Domnule Răceanu, cum v-am spus, veți avea suficient timp mâine pentru a sta de vorbă cu domnul avocat Zugrăvescu.

L-am crezut!

În celulă mi-am recapitulat în minte întâlnirea. Deşi scurtă, ea îmi dăduse noi speranțe. Scurtă, deoarece schimbul efectiv de cuvinte pe care eu l-am avut cu Zugrăvescu nu a depăşit două–trei minute. În rest, au existat lungi pauze sau a vorbit Cotoman. În general, nu cred că întreaga întâlnire să fi durat mai mult de zece–cincisprezece minute. Perspectiva

unei noi întâlniri și mai ales posibilitatea de a aborda, din punctul meu de vedere, unele aspecte legate de acuzațiile ce mi se aduceau m-au mobilizat.

În primul rând, m-am gândit la întrebarea pusă de Zugrăvescu. Acum, în celulă, nu mă mai preocupa faptul dacă întrebarea a aparținut lui Zugrăvescu sau a fost impusă de Securitate. Problema pe care mi-o puneam era dacă sosise momentul să dezvălui motivul real care m-a adus în situația în care mă aflam. În fond dădusem un răspuns lui Zugrăvescu trimițându-l la dosarul anchetei, dar paginile lui conțineau numai descrierea faptelor, cel puțin în varianta prezentată de mine, dar nu și motivația reală, care a stat în spatele lor. Am rămas cu impresia că trimiterea la dosar nu l-a convins pe Zugrăvescu. De asemenea, nu aveam nicio îndoială că reluarea discuției pe această temă și un eventual nou răspuns din partea mea s-ar fi aflat în câteva ore pe masa dictatorului. Anchetatorii prezenți la o astfel de discuție ar fi avut grijă să o raporteze imediat. Mă întrebam dacă merita să risc? Eram conștient de faptul că o dezvăluire, chiar și voalată, a motivului real ar fi constituit un mare risc, întrucât ar fi venit în contradicție cu declarațiile aflate la dosar. Așa cum am arătat în capitolele anterioare, încă de la primele interogatorii am decis, în mod deliberat, să adopt poziția potrivit căreia așa-zisa activitate de „trădare", în care am fost implicat, nu a fost rezultatul angajării mele conștiente în lupta împotriva unui sistem totalitar și a unei dictaturi bestiale, așa cum au stat lucrurile în realitate, ci ca urmare a unor momente de slăbiciune de care aș fi dat dovadă și de care a profitat „dușmanul" — cum îi plăcea să spună col. Pătru Murariu — care m-a recrutat. Invocarea motivului real ar fi dat peste cap, totodată, întreaga strategie pe care îmi concepusem comportamentul pe parcursul interogatoriilor.

Pe de altă parte, mă gândeam că șansele mele de a comunica cuiva adevăratele mele sentimente, bineînțeles în afara anchetei, se diminuau substanțial, odată cu încheierea procesului și pronunțarea sentinței. De fapt, de la data arestării era pentru a doua oară — prima dată la 11 iulie când m-a vizitat Aurel Zamora — când mi se oferea posibilitatea să stau de vorbă cu o persoană care era în legătură cu familia

și care, cel puțin pentru moment, a reprezentat pentru mine singura legătură cu lumea din afară. Încercam să-mi păstrez luciditatea. Îmi dădeam perfect de bine seama că un avocat implicat într-un asemenea caz — care viza securitatea națională și în care dictatorul era direct interesat — nu putea să fie străin de Securitate sau să ignore complet interesele instituției respective. În această privință nu mi-am făcut niciun fel de iluzii. Cunoșteam prea bine sistemul! În același timp însă, comportarea calmă a lui Zugrăvescu și mai ales afirmația lui potrivit căreia familia era „alături de dvs", în condițiile în care timp de șapte luni am fost bombardat cu vestea că toată lumea m-a abandonat, inclusiv familia „căreia îi era rușine pentru faptele criminale săvârșite de mine", mi-a lăsat o impresie favorabilă. Mă întrebam, mereu și mereu în liniștea de mormânt a celulei, dacă nu cumva prin tăcerea mea, prin refuzul de a răspunde lui Zugrăvescu pierdeam poate unica ocazie pe care o mai aveam de a transmite Mioarei, cu toate riscurile existente, motivele care m-au determinat să fac ceea ce am făcut. Eram de fapt în fața unei dileme: să ignor întrebarea lui Zugrăvescu sau să-i dau de data aceasta un răspuns care să conțină esența atitudinii mele reale! Întrucât argumentele pro și contra se succedau cu repeziciune și eu nu eram în măsură să ajung la vreo concluzie, am renunțat pe moment să mă mai gândesc la această chestiune. Aveam și alte probleme pe care voiam să le discut cu avocații mei, iar timpul nu stătea pe loc. Deși la terminarea întâlnirii Cotoman l-a menționat numai pe Păstorel Zugrăvescu, eu nutream speranța că a doua zi va fi prezent la discuție și Aurel Zamora, deoarece solicitasem să mă întâlnesc cu ambii avocați. În plus, îl cunoșteam bine pe Zamora.

Una dintre problemele pe care intenționam să o abordez cu ei se referea la informațiile cu caracter „strict secret", pe care le-aș fi transmis părții americane, așa cum rezulta din dosarul înaintat Procuraturii Militare. Este adevărat că în timpul anchetei am declarat că aș fi transmis asemenea informații. Era vorba de unele aprecieri și comentarii conținute în „Circularele" întocmite de Ministerul Afacerilor Externe ca urmare a vizitelor efectuate de Nicolae Ceaușescu în Australia, precum și în diferite țări din Africa și Asia.

Deoarece „Circularele" respective erau redactate pentru informarea oficiilor diplomatice române din străinătate, ele intrau în categoria documentelor „strict-secrete". În realitate ele nu conțineau date secrete, fiind practic numai un sumar al presei centrale — îndeosebi date și comentarii publicate în *Scânteia* și *România Liberă* — pe marginea vizitelor dictatorului în diferite țări. De altfel, acesta a fost și motivul pentru care am fost dispus — în cadrul strategiei ce mi-am propus-o în timpul anchetei — să admit din proprie inițiativă că le-aș fi transmis. Nu aveam nicio îndoială că analiza lor atentă ar fi indicat că informațiile conținute în aceste circulare, sub nicio formă, nu justificau caracterul lor „strict-secret". Încercările mele, pe parcursul interogatoriilor, de a atrage atenție anchetatorilor asupra acestui aspect nu au dat rezultate. Dimpotrivă, „Circularele" și mai ales caracterul lor „strict-secret" au fost invocate de Murariu, Marinescu, Cotoman, Manea și alții — care constant mă terorizau amenințându-mă cu pedeapsa capitală — ca una din principalele dovezi ale actului meu de „trădare" a intereselor „României Socialiste". M-am gândit atunci că ceea ce nu reușisem eu, și anume să dovedesc discrepanța dintre caracterul și conținutul „Circularelor", avocații puteau să demonstreze în timpul procesului. De aceea, a doua zi intenționam să le sugerez să solicite o expertiză a circularelor respective, expertiză care, eram convins, ar fi ajuns la concluzia că ele nu conțineau date cu caracter „secret" sau „strict-secret", cu alte cuvinte nu conțineau informații referitoare la conținutul negocierilor purtate de Nicolae Ceaușescu sau de alte înalte oficialități române care îl însoțeau cu reprezentanții țărilor vizitate și nici date cu privire la înțelegerile confidențiale încheiate. Eram convins — așa cum am mai arătat — că acest obiectiv era ușor de realizat mai ales în condițiile în care înainte de a intra în avocatură Aurel Zamora fusese diplomat și lucrase în Ministerul Afacerilor Externe, chiar la direcția unde se elaborau „Circularele" menționate, fiind astfel familiarizat cu acest gen de probleme.

Un alt aspect asupra căruia am vrut să atrag atenția celor doi avocați a fost acela că niciunul din cele zece documente, ale căror copii xerox se aflau la dosar[1] și despre care spusesem

anchetatorilor că le-aș fi predat legăturilor mele, nu purtau caracterul „secret" sau „strict-secret" Toate documentele respective fuseseră înregistrate drept documente simple, nici măcar documente cu caracter „secret de serviciu". Or, în timpul interogatoriilor s-a făcut un mare tamtam pe seama lor, afirmându-se că prin transmiterea lor am divulgat secrete privind pozițiile României în diferite probleme internaționale, aducând astfel serioase prejudicii intereselor politicii externe românești în ultimii ani ai Epocii de Aur. Când am luat decizia să declar anchetei că în cursul colaborării mele cu americanii le-aș fi predat o serie de documente, am fost preocupat în mod constant să o fac de așa manieră încât, pe de o parte, să evit nominalizarea unor documente care aveau un caracter „secret" sau „strict-secret", iar pe de altă parte, să nu creez probleme celor pe care i-am indicat că mi le-ar fi pus la dispoziție. Din dosarul înaintat Procuraturii Militare în vederea procesului, am reținut faptul că printre cei ce urmau să fie citați ca martori ai acuzării se aflau și cei de la care obținusem documentele menționate. De aceea, voiam ca în timpul procesului avocații mei să întrebe pe fiecare dintre ei cum apreciază conținutul acestora. Puteam să jur că niciunul dintre ei nu s-ar fi grăbit să declare că mi-a pus la dispoziție documente care să pericliteze securitatea națională a statului fiind, pe de o parte, conștienți că o astfel de depoziție i-ar fi implicat și pe ei, iar pe de altă parte, pentru că știau foarte bine că, în ultimă instanță, documentele respective nu reprezentau altceva decât poziții oficiale, publice, ale guvernului român, într-o problemă sau alta. Evident, un asemenea răspuns nu le-ar fi creat probleme. Așa cum voi arăta mai jos, mărturiile depuse la proces de cei în cauză au confirmat presupunerile mele. De asemenea, voiam să atrag atenția lui Zugrăvescu și Zamora și asupra faptului că ancheta nu a produs, în afara declarațiilor mele, probe independente din care să rezulte că într-adevăr aș fi predat americanilor documentele respective, deși în dosarul întocmit se susținea faptul că declarațiile mele au fost coroborate cu cele ale martorilor. În realitate, în fața organelor de cercetare penală, martorii au recunoscut că le solicitasem documentele respective dar nu și faptul că le transmisesem părții americane.[2]

De asemenea, m-am gândit să discut cu ei și alte probleme deși știam foarte bine că existau șanse minime, practic inexistente, ca Zamora și Zugrăvescu să le invoce în cadrul apărării ce urmau să o formuleze. Voiam însă, pe de o parte, ca ei să le cunoască, iar pe de altă parte, să fie înregistrate că le-am ridicat în cadrul întrevederii cu ei. În primul rând, era vorba de faptul că deși încă din seara de 31 ianuarie — data când am fost arestat — am solicitat să stau de vorbă cu un avocat, acest drept elementar mi-a fost refuzat categoric. Situația s-a repetat și în luna martie când mi s-a adus la cunoștință că soția îi angajase, și când am solicitat în mod expres să-i cunosc și, în general, să stau de vorbă cu ei. În al doilea rând, mi s-a refuzat orice contact cu familia deși mă aflam în detenție de șase luni. În al treilea rând, am fost obligat să semnez retroactiv mai multe documente, printre care și mandatul de arestare. Consideram acest ultim aspect ca foarte important în condițiile în care cei ce aveau acces la dosar — atunci, precum și ulterior — urmau să rămână evident cu impresia că Securitatea și Procuratura Militară au respectat legea, inclusiv în privința mandatului de arestare. În realitate, așa cum am arătat în capitolele anterioare, era vorba de fals în acte publice.

Trecuse probabil de miezul nopții când extenuat, dar mulțumit că mi-am stabilit agenda de discuții cu avocații mei, am adormit.

Proverbul cu socoteala de acasă și cea din târg...

Dimineața am făcut obișnuitul meu exercițiu de gimnastică și am mâncat jumătate din pâinea ce mi-a fost adusă, fără să beau însă ceaiul. Nu doream să am surprize în timpul discuției cu avocații. De fiecare dată când auzeam pași pe coridor inima începea să-mi bată puternic în piept în anticiparea întâlnirii. Timpul însă trecea fără ca vizeta să se deschidă iar vocea gardianului să mă anunțe să mă pregătesc pentru a fi scos. Începeam să fiu neliniștit iar gândurile sumbre se strecurau încetul cu încetul în sufletul meu, deși tot mai nutream speranțe să-i văd pe Zugrăvescu și Zamora.

Când prânzul a trecut fără să se întâmple ceva și mai ales când am auzit clopotul de la biserica alăturată, ceea ce însemna că se făcuse deja ora patru după-amiază, mi-am pierdut orice speranță în întâlnirea programată, reproșându-mi, totodată, slăbiciunea și naivitatea de care dădusem dovadă lăsându-mă convins de asigurările date de Cotoman că voi avea „suficient timp" să stau de vorbă cu avocații mei. Îmi venea să-mi dau cu pumnii în cap pentru faptul că dăduse crezare acestor asigurări, în loc să insist pentru continuarea discuției cu Zugrăvescu. Neputința și disperarea care m-au cuprins au fost cu atât mai mari cu cât abia atunci am început să realizez că prin organizarea, în acea dimineață, a scurtei întâlniri cu Zugrăvescu, autoritățile și-au atins de fapt obiectivul urmărit în sensul că puteau să demonstreze că procedura legală a fost respectată și că eu am avut acces la avocat înainte de proces. Trebuia să-mi fi dat seama de acest joc perfid al anchetei, mai ales că anterior maiorul Cotoman îmi dăduse clar de înțeles că nu aveam nevoie de avocați din moment ce ei, anchetatorii, știau tot atât de bine dacă nu „chiar mai bine" cum se desfășoară un proces și că în situația mea apărarea oricum nu mă putea „ajuta" Îmi venea, în același timp, să urlu pentru că nu mi-am dat seama imediat ce a urmărit de fapt anchetatorul Cotoman când a întrerupt brusc intenția mea de a avea o discuție cu Zugrăvescu pe marginea dosarului.

Acum era mai mult decât clar că Securitatea niciodată nu a agreat ideea ca eu să am o asemenea discuție cu avocații mei. În consecință, Cotoman nu întâmplător a întrerupt întrevederea cu Zugrăvescu. Știa el ce știa! Mă întreb și astăzi cum de am putut să fiu atât de naiv! Pentru că, în ultimă instanță, am fost un naiv! În caz contrar, ar fi trebuit să pun nerealizarea întâlnirii pe seama capacității Securității de a-mi citi gândurile, ceea ce ar fi însemnat să le acord un credit prea mare și, în același timp, să accept situația că de fapt mă controlau total, fizic și moral. Poate fizic, având în vedere că mă țineau într-o izolare totală, dar în niciun caz moral, dovadă modul cum a decurs ancheta.

Pe moment, realizarea adevărului m-a îngrozit! Nu numai că s-au spulberat toate speranțele de a împărtăși avocaților

unele din preocupările mele legate de dosar și în privința elaborării unei eventuale strategii de apărare la proces, dar m-am găsit din nou în fața unei situații necunoscute, imprevizibile.

Și asta în condițiile în care până la proces mai rămăseseră mai puțin de douăzeci de ore, în timp ce eu irosisem aproape o zi întreagă gândindu-mă la unele aspecte pe care, evident, nu mai aveam posibilitatea să le mai discut cu avocații Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora.

Și astfel, Securitatea își făcuse datoria demonstrându-mi, dacă mai era nevoie, viabilitatea cunoscutului proverb că „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg"

Când mi-am revenit am realizat că în toată această perioadă am uitat un lucru esențial, și anume că aveam dreptul la ultimul cuvânt. Stăteam în mijlocul celulei și nu știam de unde să o apuc. Îmi dădeam seama că în situația în care întâlnirea cu avocații nu a mai avut loc, singura posibilitate care îmi mai rămânea de a spune ceva era acest ultim cuvânt.

La început m-am întrebat dacă nu cumva acesta ar trebui să fie axat, eventual, în jurul problemelor pe care doream să le discut cu avocații mei, încercând astfel să atenuez într-un fel gravitatea acuzațiilor ce mi se aduceau. Era o soluție și m-am gândit o bucată de timp cum să o formulez. Nu am reușit, deoarece, mereu îmi răsunau în cap cuvintele anchetatorului Cotoman că nu era nevoie de „prea multe vorbe", ci doar — în treizeci de secunde — de „recunoașterea" vinovăției și exprimarea „regretului" pentru faptele săvârșite. Evident că cei care au organizat procesul nu erau dispuși să-mi acorde prea mult timp pentru ultimul cuvânt. Pentru ei acesta reprezenta doar o simplă formalitate de care doreau să se debaraseze cât mai repede! De aceea, o pledoarie din partea mea, în spiritul celor ce doream să discut cu avocații, ar fi fost, mai mult ca sigur, întreruptă de judecător! M-am gândit și la folosirea ultimului cuvânt pentru a dezvălui motivul real pentru care m-am angajat într-o astfel

de activitate, cu alte cuvinte, să înfrunt public sistemul. Deși ideea îmi surâdea, am respins-o până la urmă, deoarece, mi-am zis că o astfel de abordare mi-ar fi atras automat pedeapsa capitală, or eu mai nutream speranțe de a rămâne în viață.

Cu lăsarea serii mi-am propus ca în primul rând să nu mă mai las atras din nou în jocul lor perfid. Cu alte cuvinte să fiu întrerupt în timp ce vorbeam. Eram convins că trebuia să fiu cât mai scurt posibil încât, cel care urma să prezideze completul de judecată să nu aibă practic timp să mă întrerupă, chiar dacă ar fi dorit-o. În al doilea rând, trebuia să formulez ultimul cuvânt de o așa manieră încât, la prima vedere să apară că le-am spus ce voiau să audă, dar că în realitate — la o analiză mai atentă — să rezulte că de fapt eu nu m-am dezis de „faptele criminale săvârșite!" Eram hotărât să urmez această cale. Mai rămânea numai să găsesc un exemplu, eventual, un domeniu, sau pur și simplu o figură de stil, care să-mi permită realizarea obiectivului propus.

Pășind încet în celulă, de la un perete la altul, mi-a venit ideea să apelez la cinematografie. O eventuală comparație între un film — unde regizorul putea să facă ce voia cu personajele sale, inclusiv plasându-le în trecut sau în viitor prin simpla rearanjare a peliculei — și, viață care își avea cursul ei și care nu putea fi dată înapoi după bunul plac, mi s-a părut că venea în întâmpinarea a ceea ce căutam. În consecință, mi-am propus să formulez ultimul cuvânt exprimând la început „regretul" pentru faptele comise ca apoi imediat să subliniez ideea că „viața nu este o peliculă de film" și ca atare „nu poate fi derulată și rearanjată". În sinea mea mesajul era simplu: deși formal îmi exprimam regretul, în realitate nu aveam de gând să schimb ceea ce făcusem. Cu alte cuvinte, ceea ce făcusem era bine făcut! În acea seară nu mi-a venit în minte o idee mai bună pentru ultimul cuvânt. De fapt, nici ulterior în scurta perioadă de timp cât îmi mai rămăsese până la procesul de a doua zi.

Când l-am auzit pe gardian trecând prin fața celulelor și strigând „culcarea", aveam deja formulată în linii mari scurta mea cuvântare. M-am trântit în pat cu gândul să adorm. Dar nu am putut...

În serile care au precedat procesul, lungit în pat și cu pătura trasă peste cap, am încercat să întrevăd sentința ce urma să-mi fie dată, analizând cu înfrigurare întreaga situație, și cântărind fiecare element care favoriza sau nu pronunțarea unei pedepse capitale. În timp ce în mintea mea avansasem elementele pro și contra, mă întrebam deseori dacă cumva terorizarea cu pedeapsa capitală la care am fost supus încă de la data arestării era o chestiune reală sau constituia doar o pârghie tactică folosită de organele de anchetă pentru a mă înfricoșa, determinându-mă astfel să manifest o atitudine de cooperare în timpul interogatoriilor. Deși mi-a fost greu să ajung la vreo concluzie, înclinam tot mai mult spre cea de-a doua posibilitate. Acest gând îmi dădea speranțe și la un moment dat am început chiar să cred în el. Am mers până acolo încât eram aproape convins că și în eventualitatea în care procurorul militar ar fi solicitat totuși pedeapsa cu moartea, completul de judecată ar fi respins-o, pronunțându-se în final, în cel mai bun caz, pentru pedeapsa cu închisoare pe viață. De necrezut, dar ideea închisorii pe viață era de fapt speranța de care mă agățasem cu disperare! Or, speranța, după cum se știe, nu are nici formă și nici limită! În cazul meu, speranța însemna rămânerea în viață, chiar dacă urma să aibă loc în condiții de captivitate. Ce îmi rezerva după aceea viitorul, nimeni nu putea să știe. Esențial era să rămân în viață! Invocam mereu și mereu o serie de argumente în favoarea unei asemnenea sentințe. Îmi spuneam că o analiză atentă a faptelor existente la dosarul meu, bazate practic în întregime — așa cum am mai arătat — pe declarațiile mele din timpul anchetei nu justificau, sub nicio formă, impunerea unei pedepse capitale. De asemenea, din toate datele și cunoștințele mele, nimeni în ultimii zece–cincisprezece ani, din categoria celor arestați, acuzați și judecați pentru trădare, nu fusese condamnat la moarte. Ultimul caz despre care auzisem era cel al generalui Ioan Șerb de la Ministerul Apărării Naționale, arestat în octombrie 1971 și acuzat de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice. În legătură cu acest caz, la începutul anului 1972, presa

occidentală publicase știrea potrivit căreia generalul Șerb ar fi fost arestat, judecat și executat. De la relațiile mele din armată și Securitate am aflat încă de a atunci că în realitate acesta nu fusese executat! Mai mult, știam că temându-se de reacția sovieticilor, Ceaușescu a dispus la început ca generalul Șerb să fie condamnat — într-un proces organizat formal — numai la câțiva ani închisoare, după care l-a grațiat și l-a numit director la o întreprindere, practică des folosită de dictator cu adversarii săi politici. Pentru Occident și opinia publică din România continua însă să rămână în vigoare versiunea oficială a „execuției generalului Șerb", care servea drept argument în favoarea menținerii imaginii de independență față de Moscova promovată de București. După eliberarea mea din închisoare am aflat că după pensionare, generalul Ioan Șerb s-a retras în comuna Malul cu Flori, din Județul Dâmbovița. Acolo l-au prins „bine, mulțumesc" și evenimentele din decembrie 1989.

Vorbind retrospectiv, cazul generalului Ioan Șerb este tipic pentru modul cum Nicolae Ceaușescu și, ulterior, „democrația originală" a lui Ion Iliescu au tratat pe cei ce au cooperat cu Moscova, în comparație cu cei ce au sprijinit Vestul în bătălia împotriva comunismului. Generalii Nicolae Militaru, Marin Pancea, Vasile Ionel, Dumitru Cioflină sunt doar câteva exemple grăitoare în acest sens, iar tratamentul preferențial de care s-au bucurat după răsturnarea dictaturii lui Ceaușescu este grăitor pentru atașamentul noii puteri instalate după decembrie 1989 față de ideologia comunistă. În schimb, celor ce au colaborat cu Vestul le-au fost menținute condamnările date de regimul comunist, fiind considerați, în continuare, „trădători" de neam și țară. Exemplul maiorului Ioan Stana — care și-a riscat viața înfruntând sistemul totalitar — e cât se poate de elocvent în această privință. Arestat în vara anului 1985, a fost judecat și condamnat de regimul comunist la douăzeci de ani închisoare pentru colaborare cu americanii. Deși a fost pus în libertate în timpul evenimentelor din decembrie 1989, la 16 septembrie 1992 Tribunalul Militar Teritorial București admite contestația Direcției Procuraturilor Militare care pe de o parte, a solicitat „anularea formelor de punere în libertate" a maiorului Ioan Stana,

iar pe de altă parte, a cerut „reîncarcerarea" lui până în anul 2004 pe motiv că activitatea sa „nu a constituit o infracțiune politică" împotriva dictaturii[3]. Trist, dar adevărat!

Știam, de asemenea, că au mai fost acuzați de trădare și condamnați la moarte unii ofițeri de Securitate care au rămas în străinătate, exemplu cel mai edificator fiind generalul Ion M. Pacepa, șeful adjunct al Departamentului de Informații Externe din cadrul Departamentului Securității Statului. Dar în cazul generalului Pacepa, ca și în alte cazuri similare, judecarea și condamnarea lor s-a făcut în contumacie. Și în final, îmi spuneam că Ceaușescu nu va merge așa de departe încât să-și înrăutățească și mai mult raporturile cu Statele Unite, care la data arestării mele atinseseră nivelul cel mai scăzut de la sfârșitul anilor '60. În același timp însă, nu excludeam nici posibilitatea pronunțării unei sentințe de condamnare la moarte. Prea mă tocaseră cu ea, ca picătura chinezească! De aceea încercam să mă obișnuiesc cu o astfel de posibilitate, deși la un moment dat o consideram mai puțin probabilă. De asemenea, căutam să-mi alung temerile, care — de ce să nu recunosc — se cuibăriseră în mintea mea, că o sentință de condamnare la moarte îmi va provoca o stare de depresie și disperare, urmate eventual de un coșmar spiritual. Pentru a mă calma și a încerca să adorm, am început să număr.

Dimineață, în timp ce eram bărbierit, gardianul Ion Ion mi-a spus că îmi vor fi aduse un costum, o cămașă albă și o cravată cu care trebuia să mă îmbrac pentru proces. Mi-a dat de înțeles că îmbrăcămintea respectivă fusese solicitată de la familia mea. I-am replicat că nu trebuia să se obosească, deoarece nu intenționam să le îmbrac, afirmând că nu urma să merg la vreo „festivitate", ci probabil ca să fiu „condamnat la moarte".

Într-adevăr, reîntors în celulă am găsit pe pat costumul, cămașa și cravata de care vorbise Ion. Le-am ignorat, îmbrăcându-mă cu haina cu care de obicei eram scos la anchetă.

După câteva minute am fost scos în camera de anchetă unde l-am găsit pe Cotoman, care pe un ton calm mi-a spus:

— Am fost informat că refuzi să te îmbraci în mod corespunzător. De asemenea, mi s-a spus că ai avut o atitudine ironică față de gardieni, aluzie probabil la referirea mea că nu urma să fiu dus la vreo „festivitate", după care a continuat: Oamenii respectivi nu își fac decât datoria, de aceea nu este cazul să-i ironizezi. Te rog, totodată, să te întorci în celulă și să te îmbraci ca atare. Nu te poți prezenta la proces în ținuta în care ești acum, a încheiat el. Văzând că nu am reacționat în niciun fel, a adăugat: Domnule Răceanu, nu are rost să te încăpățânezi. Procedează cum îți spun eu!

Am dat din cap că am înțeles cele spuse de el. Într-adevăr nu avea rost să mă încăpățânez, deoarece, până la urmă tot mă obligau să mă îmbrac cum doreau ei.

Mesajul indirect al medicului...

După ce m-am îmbrăcat cu hainele aduse de acasă, gardianul Ion care mă urmărea prin vizetă, a deschis ușa celulei și mi-a făcut semn să-l urmez. S-a oprit în fața camerei alăturate de cea a șefului de arest. A bătut discret în ușă după care a deschis-o și mi-a spus să intru. În mijlocul camerei se afla maiorul Cotoman și o persoană îmbrăcată în halat alb, probabil mi-am spus eu, un doctor. Nu am greșit, deoarece, acesta mi-a spus că este medic și că dorește să mă consulte. M-a poftit să iau loc pe patul de consultație. Atunci mi-am adus aminte că mai fusesem în camera respectivă, cândva în luna martie, când, de asemenea, am fost consultat de un medic. După ce m-am așezat, mi-a luat pulsul, iar apoi tensiunea. Nu am să uit niciodată privirea lui oarecum mirată când a constatat că aveam tensiunea 13 cu 7. Știind că urma să fiu dus la proces se aștepta, probabil, să am tensiunea mărită și, în general, să mă găsească într-o stare de agitație. Că așa gândea, rezultă și din faptul că după luarea pulsului și a tensiunii mi-a oferit câteva calmante, pe care eu le-am refuzat categoric, deși eram frământat și preocupat de perspectiva procesului. Este puțin probabil că cineva în

situația mea ar fi putut să rămână nepăsător sau imun. În același timp, de când m-am sculat mi-am propus să fiu calm, să nu dau semne de nervozitate sau teamă. Discuțiile de dimineață cu gardienii și Cotoman mi-au dat un anumit curaj, contribuind la calmarea mea. În această stare m-a găsit doctorul și asta s-a reflectat și în pulsul și tensiunea care s-au dovedit a fi normale, punând oarecum pe gânduri pe medicul respectiv. Văzând că refuz calmantele oferite mi-a spus cu o voce rară:

— Domnule Răceanu, dacă cumva în timpul procesului nu vă veți simți bine, vă rog foarte mult să nu ezitați să apelați la mine, deoarece mă voi afla în permanență în sală.

Am dat din cap că am reținut. Abia când m-am ridicat să-mi îmbrac haina, am realizat esența celor spuse de el și un nor negru, prevestitor de furtună mi-a acoperit vederea. Instantaneu am înțeles că mă aștepta pedeapsa capitală. Ce altceva putea să însemne sumarul consult medical și mai ales perspectiva prezenței doctorului la proces? Mi-am dat imediat seama că luaseră măsuri pentru situația în care mi s-ar fi făcut rău sau, mai știi, aș fi leșinat chiar la auzul pronunțării sentinței capitale și un fior rece mi-a cutremurat tot corpul. Confruntat cu cele spuse de omul în halat alb, frământările și speranțele cu privire la natura sentinței — pe care le-am avut în acele seri nesfârșite care au precedat procesul — au încetat brusc! Mesajul doctorului era simplu și clar. Fără să-și dea probabil seama, îmi făcuse cunoscut la ce trebuia să mă aștept la încheierea procesului!

Când am părăsit camera, am lăsat în urma mea, nu numai pe medicul cu pricina, dar și orice speranță pe care o mai nutream cu privire la soarta ce mă aștepta. Eram conștient că fusesem condamnat la moarte. Într-un fel, consultarea doctorului m-a scutit de orice surpriză, oferindu-mi în același timp posibilitatea să-mi adun gândurile.

De la medic am fost dus în camera șefului de arest, unde în prezența colonelului Mihai Popa și a maiorului Gheorghe Cotoman mi-au fost puse cătușe la mâini, după care am fost

scos din clădire și urcat într-o dubă cu perdele negre trase la geamuri.

În timp ce duba gonea pe străzile Bucureștiului spre locul unde urma să se desfășoare procesul, am decis că trebuia, într-o formă sau alta, să-i răspund lui Zugrăvescu la întrebarea pusă: „De ce am avut nevoie de toată această situație?" Spusele medicului și spectrul condamnării la moarte au risipit ezitarea avută anterior de a răspunde la acestă întrebare. Dimpotrivă, am simțit nevoia să-i dau un răspuns, să-i spun de ce am făcut ceea ce am făcut. Speram că, mai devreme sau mai târziu, el va găsi o cale să-i spună și Mioarei. Faptul că ar fi împărtășit cele spuse de mine și Securității nu mă mai preocupa din moment ce eram deja convins cum se va sfârși procesul. Știam că Zugrăvescu se va afla la proces și că voi avea astfel posibilitatea, cel puțin pentru câteva clipe, să stau de vorbă cu el. Nici nu aveam nevoie de mai mult timp. Numai de câteva clipe! Trebuia, mi-am spus, să profit cu orice preț de această situație unică, mai ales că exista șansa de a nu-l mai revedea după proces. Nu îmi făceam niciun fel de iluzii că într-un sistem totalitar dominat de o ideologie ca cea comunistă — unde întreaga societate era subjugată puterii statului, care nu se dădea înlături de la nimic pentru a se consolida și supraviețui — totul era posibil. Un exemplu concret îl constituia faptul că mi se refuzase înainte de proces întâlnirea promisă cu el și avocatul Aurel Zamora, încălcându-se astfel dreptul meu elementar de a avea acces la apărare.

Justiția socialistă...

Duba s-a oprit brusc și l-am auzit pe col. Mihai Popa spunând „Am ajuns", după care a început să dea ordine subalternilor săi ce să facă cu mine. Ulterior am aflat că am fost dus la Tribunalul Militar Teritorial București din Calea Plevnei, acolo unde la sfârșitul lunii iunie mi se prelungise mandatul de arestare.

Scos din dubă, am fost introdus într-o încăpere în mijlocul căreia se afla o bancă. În dreptul ușii erau postați doi soldați

în uniformă, cu puști automate la piept. Petlițele albastre de pe gulerele lor era un indiciu că aparțineau forțelor de securitate. Nici nu se putea altfel. După ce mi-au fost scoase cătușele, m-au lăsat singur în încăpere, în așteptarea începerii procesului. M-am așezat pe bancă resemnat. Apropiata confruntare cu Tribunalul Militar mă înfricoșa, iar prezența „publicului" în sală — despre care pomenise anchetatorul Cotoman — mă îngrozea. În orice caz era un factor de intimidare pe care puterea dorea să-l folosească din plin. Parcă le și vedeam privirile pline de ură ațintite asupra mea, urmărindu-mi fiecare mișcare, fiecare cuvânt și condamnându-mă în același timp. La perspectiva acestei imagini am simțit un gol în stomac. M-am ridicat și am început să mă plimb prin încăpere spunându-mi, mereu și mereu, că indiferent cum va decurge procesul, indiferent de gravitatea acuzațiilor și insultelor la adresa mea, indiferent de comportarea procurorului, a completului de judecată sau a martorilor acuzării și reacția celor din sală, eu nu trebuia, sub nicio formă, să mă las intimidat și copleșit. Îmi spuneam că trebuia să-mi păstrez cu orice preț calmul, să nu reacționez sub impuls și mai ales mă imploram să nu dau dovadă de momente de slăbiciune sau, eventual, chiar să plâng. În același timp, mă întrebam dacă nu cumva îmi ceream imposibilul? Îmi dădeam seama că una era să încerc să-mi impun o anumită conduită și alta era situația căreia trebuia să-i fac față odată aruncat în cușca cu lei. În ultimă instanță aveam de ales, între a-mi păstra, cât de cât, demnitatea sau să mă las călcat în picioare, fără a opune vreo rezistență. Mă întrebam dacă și cât puteam să rezist? Mi-am zis că cea mai bună soluție era să nu mă implic în proces, să ignor, pe cât posibil, ceea ce se va întâmpla în jurul meu, și mai ales să nu uit nici măcar pentru o fracțiune de secundă că mă aflam în ghearele celor împotriva cărora am acționat ani de zile. De asemenea, îmi spuneam că în întreaga comportare la proces, trebuia să plec de la premisa că soarta mea fusese deja hotărâtă, că nu trebuia să mă aștept din partea lor la nimic bun și că în fiecare clipă trebuia să fiu conștient de faptul că realitatea era una singură și anume că eram singur printre dușmani.

Când ușa încăperii s-a deschis și col. Mihai Popa mi-a zis să-l urmez, am început instantaneu să repet în sinea mea pentru a-mi da curaj — în timp ce mă apropiam de sala unde urma să se desfășoare procesul — cuvintele „singur printre dușmani". Numai Dumnezeu știe de câte ori, în următoarele două zile cât a durat procesul, am repetat aceste cuvinte care m-au ajutat să-mi păstrez mintea clară și, atât cât s-a putut în condițiile date, demnitatea de care vorbeam.

Ușa sălii era deschisă. Când am apărut în ea, zgomotul din sală a încetat brusc și toți și-au întors privirile spre mine. M-am oprit pentru o fracțiune de secundă, ca apoi, împins ușor din spate, am continuat să-l urmez pe col. Mihai Popa care m-a condus, însoțit de oamenii lui, până în boxa acuzaților. Înainte de a mă așeza, mi-am ridicat capul și am privit în jur. Toate băncile din sală, aceeași unde îmi fusese prelungit și mandatul de arestare, erau ocupate până la ultimul loc! Oameni de toate vârstele, îmbrăcați în haine obișnuite, de stradă. Dacă nu aș fi cunoscut practicile Securității, aș fi jurat că era vorba de oameni simpli, obișnuiții curioși ai sălilor de tribunal. În realitate — bărbații și femeile — erau deopotrivă cadre ale Securității, ostași fideli ai regimului. Îi trăda nu îmbrăcămintea lejeră de stradă, ci fața și mai ales expresia de ură a ochilor lor! Văzându-i mi-am adus aminte de un episod petrecut la Târgu Mureș, în luna aprilie 1980. Însoțeam o delegație din partea Comitetului pentru Căi și Mijloace a Camerei Reprezentanților a Congresului SUA, care se afla într-o vizită în România. Membrii delegației și-au exprimat dorința să-l invite la dineu pe Karoly Kiraly, fost membru supleant al Comitetului Politic Executiv și vicepreședinte al Consiliului Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară care de câțiva ani era în conflict cu Nicolae Ceaușescu, datorită poziției dictatorului în chestiunea minorității maghiare din România.[4] După lungi discuții, autoritățile locale, cu aprobarea Bucureștiului, i-au comunicat lui Kiraly că poate să dea curs invitației. Dineul urma să aibă loc la Restaurantul Mureș. Eram în cabinetul primului secretar al județului Mureș, Nicolae Vereș, pe care îl cunoșteam de când fusese ambasador în Libia, când a discutat cu șeful Securității din zonă ca să fie luate toate măsurile de

rigoare pentru a se putea „controla situația", după deschiderea localului. Răspunsul șefului Securității a fost foarte simplu:

— Tovarășe prim, când localul va fi deschis, toate mesele, cu excepția celei destinate delegației americane, vor fi ocupate de oamenii noștri. Nu vă faceți probleme, deoarece le voi da dispoziție ca, împreună cu soțiile lor, să petreacă o seară la restaurant. Vă asigur că nu se vor opune, a încheiat el zâmbind.

Într-adevăr, când delegația americană a ajuns seara la local — împreună cu Karoly Kiraly cu soția și fetița — toate mesele erau deja ocupate, în afara celei rezervate pentru delegație, înțesată de microfoane, dar nu de consumatorii obișnuiți, ci de oameni ai Securității! Acum, în sala principală a Tribunalului Militar Teritorial București, se repetase aceeași situație!

Abia când m-am așezat în boxă, încadrat la dreapta și la stânga de câte un militar și de oamenii col. Mihai Popa, am zărit în dreptul ușii prin care am intrat un trepied pe care era instalată o cameră video, iar în jurul ei învârtindu-se un om, probabil un operator, cu câteva casete în mână. Mi-am dat imediat seama că procesul urma să fie filmat pe cameră video și pentru moment, de emoție, mâinele au început să-mi tremure ușor. Mi-am revenit repede. Era clar că soții Ceaușescu nu puteau să scape un asemenea „spectacol!" Rapoartele și stenogramele, oricât de fidele ar fi fost ele, nu puteau, în niciun caz, substitui „plăcerea" vizionării procesului imprimat pe casete. Mi-a trecut prin cap și ideea că se dorea eventual transmiterea unor imagini de la proces în cadrul emisiunilor de știri de la televiziune.

Știind cum funcționează sistemul am respins-o imediat. Dacă Ceaușescu într-adevăr ar fi avut de gând să facă publicitate în jurul cazului meu nu aceasta era calea de urmat, ci organizarea unei conferințe de presă, cu tot tamtamul de rigoare, în care eu ar fi trebuit să recunosc colaborarea cu americanii și mai ales să demasc amestecul SUA în treburile interne ale țării cu scopul destabilizării regimului comunist din România. De aceea, pe moment, am rămas cu convingerea că filmarea se făcea în primul rând

pentru uzul „primei familii" şi a celor mai apropiaţi colaboratori. Realizarea acestui fapt m-a îndârjit. Era un motiv în plus să-mi menţin calmul şi să nu dau dovadă de slăbiciune. Cândva, în luna august, mult după consumarea procesului, anchetatorul Cotoman mi-a confirmat că „tovarăşul vizionase casetele" respective. Nici nu se putea altfel din moment ce el fusese cel care ordonase filmarea.

Apoi l-am zărit intrând în sală pe Păstorel Zugrăvescu. Era singur. S-a apropiat de mine salutându-mă din cap şi cu intenţia de a-mi spune ceva, dar col. Mihai Popa l-a oprit şi i-a făcut semn să se aşeze pe o bancă liberă care se afla la câţiva metri de mine. M-am întrebat imediat dacă şi pe parcursul procesului mi se va interzice să stau de vorbă cu avocaţii mei. De asemenea, m-a frapat faptul că Zugrăvescu venise singur, fără Aurel Zamora. Explicaţia am primit-o mult mai târziu când Aurel mi-a povestit de ce nu s-a prezentat în prima zi a procesului, spunându-mi următoarele:

Miercuri 19 iulie, seara, avocatul Zugrăvescu mi-a telefonat şi m-a rugat să iau legătura urgent cu Mioara pentru a o convoca a doua zi dimineaţa, 20 iulie, la ora 8.00 să ne facă angajamentul deoarece, spunea el, nu se ştie când va avea loc procesul şi este bine să aveam pregătită delegaţia pentru tribunal. A doua zi, la ora opt dimineaţa, ne-am întâlnit toţi trei la barou. Mioara ne-a angajat oficial pentru proces, după care ne-am despărţit. Am plecat spre metrou, urmărit ca de obicei. Când am ieşit din staţia de metrou Mihai Bravu, n-am apucat să fac nici 50 de metri că s-a oprit zgomotos lângă trotuar, venind în viteză pe contrasens, o Dacie din care au coborât patru gealaţi care, până să mă dezmeticesc eu, m-au luat cu forţa şi m-au înghesuit în maşină între doi dintre ei, după care Dacia a demarat în trombă. Când m-am dezmeticit, i-am recunoscut pe Fătu şi Rădulescu pe care îi văzusem la Rahova. Am fost dus la sediul Securităţii, poftit într-o cameră unde mi s-a oferit cafea pe care am refuzat-o şi unde am fost ţinut până în jurul orelor unu şi jumătate–două. Apoi a sunat telefonul, iar cel care ridicase receptorul, după o scurtă convorbire, m-a anunţat că în acea dimineaţa a avut loc prima zi a procesului şi că sunt liber să plec.

Aşa a aflat şi unul dintre avocaţii mei despre ţinerea procesului!

Revenind la proces, în timp ce mă întrebam unde era Zamora, militarul care stătea în dreapta mea mi-a spus să mă ridic în picioare, deoarece urma să apară completul de judecată. Când m-am ridicat am constatat că şi „publicul" din sală era în picioare. În următoarele secunde au intrat în sală şase–şapte persoane, toate în ţinută militară, printre care am recunoscut pe colonelul de justiţie care, la sfârşitul lunii iunie, a decis menţinerea mea în continuare, sub stare de arest, precum şi pe procurorul militar colonelul de justiţie, Mihai Mureşanu.

În momentul în care membrii completului de judecată şi-au luat locul, iar cel ce prezida s-a ridicat şi a început să citească ceva de pe o foaie de hârtie pe care o ţinea în mână — este vorba de colonelul de justiţie Gică Ion Popa, despre a cărui identitate am aflat abia în decembrie 1989, după consumarea procesului soţilor Ceauşescu — sentimentul că mă aflam în cuşca cu lei şi printre duşmani devenise o realitate!

Regimul comunist de la Bucureşti a proclamat întotdeauna că România este un „stat de drept", în care toţi cetăţenii săi sunt deopotrivă egali în faţa Constituţiei, că nimeni nu este mai presus de lege, un stat în care legile şi normele juridice sunt respectate şi în care justiţia joacă rolul de apărător al adevărului. În realitate însă, în perioda respectivă nu se putea vorbi de existenţa unui „stat de drept" în România, unde clasa conducătoare şi-a bătut joc de legile ţării şi, în general, de justiţie. Se ştie că odată cu instaurarea regimului comunist în România, separarea puterilor în stat — element de bază al formei democratice de guvernământ — a dispărut, iar justiţia a devenit un aparat de represiune al puterii, pentru atingerea scopurilor social-politice ale clasei dominante. În cadrul justiţiei, un rol deosebit l-a jucat instituţia Procuraturii Generale. Subordonarea ei directă conducerii de partid şi de stat a fost una dintre cele mai

importante măsuri pe linia impunerii în societatea românească a modelului comunist de guvernare, cu alte cuvinte de instaurare în România, cu ajutorul unei justiţii aservite puterii, a unui regim totalitar şi dictatorial. În realizarea acestui obiectiv, puterea a mers până acolo încât, pentru a scoate în evidenţă rolul şi influenţa Procuraturii în cadrul sistemului judiciar socialist, reprezentanţii acesteia — procurorii la toate nivelele — au fost îmbrăcaţi în uniforme militare, cu semne distinctive la petliţe şi epoleţi, în timp ce judecătorii au fost dezbrăcaţi de tradiţionalele robe şi togi, cu care erau obişnuţi să oficieze actul justiţiei încă de pe vremea romanilor. Ca urmare, justiţia socialistă a devenit instrumentul celor puţini împotriva celor mulţi, o justiţie în care prezumţia de nevinovăţie a figurat numai ca o lozincă goală, complet ignorată în practică, şi care pleca de la premisa că o „mărturisire obţinută" fără să fie şi „dovedită" era „suficientă" pentru condamnarea cuiva. O justiţie în care drepturile şi libertăţile individului erau călcate în picioare în numele dreptului colectivităţii şi în care, procurorul era cel care, în numele partidului şi al statului, sprijinit de Securitate, dicta, abuza şi tiraniza în timpul proceselor, atât cele politice, cât şi cele civile. Şi astfel, în perioada guvernării regimului comunist, ultimul cuvânt a aparţinut nu adevărului, ci partidului şi statului căruia justiţia i-a fost complet subordonată!

Istoria României în perioada regimului comunist este plină de exemple referitoare la rolul represiv şi inuman pe care l-a avut justiţia. Zeci de mii de oameni au fost arestaţi, judecaţi şi condamnaţi nu pentru crime săvârşite, ci pentru vederile lor politice incompatibile — în ochii noii puteri instalate în România după cel de-al Doilea Război Mondial — cu ideologia comunistă. Mulţi dintre ei au fost executaţi, alţii au murit în închisorile şi lagărele de muncă, iar cei ce au supravețuit au continuat să fie victime ale regimului totalitar.

Familia mea a cunoscut direct efectele nocive ale justiţiei socialiste. Grigore Răceanu a fost arestat în vara anului 1958 pentru că a îndrăznit să-şi expună părerile critice în legătură cu politica partidului în diferite probleme cum ar fi, de exemplu: intervenţia sovietică în Ungaria în 1956, formarea

aristocrației muncitorești, construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră și, în general, în legătură cu modelul sovietic de guvernare. Culmea, părerile respective nu au fost spuse pe la colțuri, nu au fost incluse într-un manifest de protest, ci au fost expuse unor membri din conducerea partidului, la cererea acestora. Drept rezultat a fost acuzat că este „dușman al poporului" în cadrul Plenarei CC al PCR din iunie 1958, și aruncat în închisoare din indicația aceluiași partid. Cum s-a comportat justiția socialistă? Simplu! A executat cu fidelitate ordinele partidului! Ca urmare, tatăl meu a petrecut aproape doi ani în beciurile Securității, fără să fie însă judecat și condamnat. Când i-au dat drumul, Alexandru Drăghici, pe atunci ministrul de interne, l-a amenințat spunându-i: „Vezi cum te porți! Să nu ajungi înapoi că nu mai ieși de aici!" Se pare că tata nu a dat ascultare acestui „sfat prețios" din moment ce, în martie 1989, a ajuns din nou în ghearele lor pentru vederile sale politice.

Și în cazul meu, justiția socialistă, așa cum am mai arătat în paginile anterioare, și-a dat arama pe față respectând nu legea, ci indicațiile dictatorului și ale Securității. În momentul arestării nu mi s-a prezentat mandatul de arestare și nici soției mandatul de percheziție a locuinței deși l-a solicitat expres. Luni de zile mi s-a refuzat dreptul elementar de a lua legătura cu un avocat, inclusiv înainte de proces. Nu i s-a permis soției și niciunui alt membru al familiei mele să mă viziteze, decât după ce sentința de condamnare la moarte a rămas definitivă, ca să mă opresc numai aici.

Simulacru de proces...

Nu este în intenția mea să descriu în detaliu desfășurarea procesului, ci să mă opresc numai asupra câtorva aspecte ce continuă încă să persiste în memoria mea. Așa cum am menționat mai sus, procesul a fost filmat iar casetele există la arhivă. De asemenea, există la dosar procesul-verbal întocmit de grefier, rechizitoriul procurorului militar, intervențiile judecătorului și depozițiile martorilor acuzării. Oricât ar fi de bună memoria mea, ea nu poate concura aceste documente.

Ceea ce nu se găsește însă la dosarul respectiv este modul cum am perceput eu procesul, gândurile, sentimentele și frământările mele pe perioada desfășurării acestuia. Asupra acestor aspecte aș dori, de asemenea, să mă opresc.

În primul rând, vreau să subliniez că în momentul când am fost introdus în sala de tribunal eram conștient de întreaga situație, de rolul și caracterul „justiției socialiste" și, ca atare, nu îmi făceam niciun fel de iluzii. „Scenariul" fusese scris, „actorii" în persoana procurorului și a judecătorilor fuseseră aleși, iar „publicul" fusese „mobilizat" să participe. Îmi dădeam perfect seama că de la procuror, judecător și până la martorii acuzării și cei din sală, toți participanții la proces își cunoșteau foarte bine rolul pe care trebuiau să-l joace în piesa respectivă. Toți fuseseră în prealabil instruiți, așteptând numai semnalul din partea regizorului „principal", pentru ridicarea cortinei și începerea spectacolului! Am folosit cuvintele „piesă", „actori", „regizor", „spectacol" pentru simplu motiv că pe parcursul întregului proces, nu o dată am avut impresia că de fapt nu mă aflam într-o sală adevărată de tribunal, ci într-o sală de teatru sau într-un studiou de filmare, unde toate mișcările erau dinainte bine regizate. Până la urmă, așa cum a decurs procesul, se poate afirma că, într-adevăr, a avut loc un „spectacol" bine regizat, desigur cu următoarele precizări: spre deosebire de o piesă de teatru de data aceasta „scenariul" nu a fost scris de un dramaturg sau scenarist, ci de Securitate în colaborare cu justiția militară. „Piesa" nu s-a jucat pe scena vreunui teatru sau într-un studiou de filmare, ci într-o sală a Tribunalului Militar. Procurorul și judecătorii nu au fost „actori de meserie" ci personaje reale, iar „asistența" din sală nu era formată din iubitori ai teatrului, ci din susținători fanatici ai unui regim totalitar. În realitate sau mai bine zis în concluzie, a fost vorba de un simulacru de proces în care soarta unui om fusese decisă cu mult înainte de începerea „spectacolului" propriu-zis.

În al doilea rând, aș dori să precizez că în ciuda afirmației anchetatorului Cotoman că procesul va fi public, în realitate, așa cum am aflat ulterior, acesta s-a desfășurat cu ușile închise și a avut un caracter „secret". Persoanele care au

participat la proces și care au format „asistența" menționată mai sus au fost în prealabil selectate și admise pe bază de liste. În general, Securitatea a luat măsuri extraordinare pentru păstrarea confidențialității cu privire la proces. Astfel, mijloacele de propagandă controlate de regimul dictatorial au trecut sub o totală tăcere desfășurarea procesului, precum și condamnarea mea la pedeapsa capitală. Desigur, se poate argumenta că lipsa de publicitate în jurul procesului s-ar fi putut datora faptului că evenimentul respectiv — care viza activitatea unui „trădător" — nu ar fi prezentat interes pentru opinia publică din România. Mă îndoiesc însă foarte serios că acesta ar fi fost principalul motiv care a stat la baza deciziei menționate. Mai degrabă o eventuală reacție a opiniei publice din România și din străinătate, evident defavorabilă regimului, l-a determinat pe dictator să păstreze o tăcere de mormânt cu privire la judecarea și condamnarea mea. Probabil că Ceaușescu nu a uitat episodul din luna martie 1989 când a fost obligat să întrerupă campania de denigrare și condamnare a mea, declanșată ca urmare a publicării în presa centrală a Comunicatului Procuraturii Generale cu privire la arestarea mea. Evident că acum Ceaușescu se temea să dea amploare publică cazului meu. Privind retrospectiv, teama dictatorului era mai mult decât justificată dacă luăm în considerare conjuctura internă și externă din vara anului 1989, când apăruseră deja serioase semne că sistemul se clătina. Că Nicolae Ceaușescu și Securitatea încă de la început au fost preocupați să imprime un caracter „secret" procesului, evitând orice fel de publicitate rezultă și din următoarele:

Familia nu a fost anunțată cu privire la ținerea procesului. Mioara a aflat de la avocații Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora numai după terminarea procesului, deși așa cum arătasem mai sus, Zugrăvescu știa de data ținerii acestuia și, în plus, Mioara îl întâlnise în dimineața zilei de 20 iulie. Cei doi au convocat-o vineri seară, în apartamentul lui Zugrăvescu, și i-au comunicat că am fost condamnat la moarte. Ce a urmat este greu de descris. La auzul celor relatate, Mioara și-a vărsat întreaga furie și indignare asupra celor doi, făcându-i „impotenți" și „incapabili" și acuzându-i

că au făcut „jocul" Securității. Potrivit Mioarei, în timp ce Zamora se cuibărise într-un fotoliu fără să spună vreun cuvânt, Zugrăvescu a încercat să-i explice că sentința nu este finală și că ei urmau să acționeze chiar a doua zi pentru începerea formalităților legate de recurs. Zugrăvescu însă nu a dat nicio explicație, atunci sau ulterior, de ce nu a informat-o nici pe Mioara și nici pe Aurel de începerea procesului. În ceea ce-l privește pe Zamora, așa cum am descris, el a aflat de ținerea procesului abia după ce prima zi se consumase.

În cursul zilei de sâmbătă 22 iulie, Mioara a primit un telefon din partea sorei mele care o ruga să treacă pe la ei. Când a sosit acolo a constatat prezența lui Boris Ranghet, consilier în Ministerul Afacerilor Externe și prieten de familie. Boris fusese audiat în prima zi a procesului în calitate de martor al acuzării. El i-a relatat Mioarei că a fost la proces dar că nu a avut posibilitatea să vadă cum arăt, deoarece, celor care au depus mărturie împotriva mea le-a fost categoric interzis să se uite la mine în perioada cât urmau să fie audiați. Cu toate acestea, în timp ce răspundea la o întrebare pusă de un judecător, el a încercat să întoarcă capul spre mine — ceea ce este adevărat — dar a fost imediat admonestat de cel care prezida completul de judecată, colonelul de justiție Gică Ion Popa. Când Mioara a încercat să afle mai multe detalii cu privire la proces, Boris i-a spus că nu poate să vorbească deoarece au fost „puși să semneze" un document din care rezulta că dacă vorbesc vor putea fi condamnați până la cincisprezece ani închisoare pentru divulgarea secretelor de stat. „Dacă se află că am fost aici și am vorbit cu tine — a spus Boris Mioarei — voi avea neplăceri deosebite din partea autorităților".

Deși a refuzat să dea mai multe detalii, gestul lui Boris Ranghet a constituit în circumstanțele date un act de mare curaj.

Sar încă o dată peste episoadele procesului. Fusesem eliberat.

În luna aprile 1990, câțiva prieteni din copilărie Nelu (dr. Dumitru Bacă), Boris (Boris Rangheț), Dan (dr. Dan Codreanu) și cu mine, împreună cu soțiile, ne-am întîlnit la restaurantul „Bucegi", patronat de o veche cunoștință de a noastră, unul din celebrii „Frații Chivu" Fericita ocazie a fost legată de revenirea în țară a soților Codreanu. Părăsiseră România, după o lungă perioadă de șicane din partea regimului ceaușist, în toamna anului 1981, stabilindu-se în R.F. a Germaniei. În acea perioadă dificilă pentru ei fusesem, împreună cu Mioara, alături de ei, sprijinind efortul lor de a pleca din țară. În după-amiaza aceea, la Restaurantul Bucegi, ne-am depănat amintirile din copilărie, am evocat prieteni comuni, am vorbit de arestarea mea, precum și de alegerile programate a avea loc în luna mai. La un moment dat l-am întrebat pe Boris, referindu-mă la prezența sa ca martor al acuzării la procesul meu, ce li s-a spus înainte de proces și în pauza acestuia, dacă și ce indicații au primit și cine le-a dat. Uitându-se oarecum mirat la mine, mi-a răspuns că nu-mi poate spune, după care a adăugat:

— De fapt știi ce i-am spus Mioarei după proces. Dacă vorbesc mă așteaptă Curtea marțială!

— Am înțeles acest lucru de la Mioara. Dar asta a fost atunci pe vremea lui Ceaușescu. Acum lucrurile s-au schimbat. Regimul lui Ceaușescu nu mai există și nu văd niciun motiv ca să nu-mi spui adevărul. Nu văd niciun motiv ca să mai fii legat de o semnătură dată atunci. Ce dracu', doar suntem prieteni, am replicat eu.

— Nu pot. Degeaba insiști!, a spus el.

Nu am insistat. Nelu și Dan, la rândul lor, au fost surprinși de poziția adoptată de Boris. A început o discuție aprinsă. La un moment dat Nelu l-a acuzat de continuă loialitate față de fostul regim, la care Boris a reacționat ridicând vocea: „Ce, vreți să vină țărăniștii și liberalii la putere și să ia înapoi moșiile și fabricile? Asta vreți?" Discuția, presărată uneori de incriminări reciproce, a avut până la urmă darul să definească în mod clar opțiunile politice ale celor prezenți. Începută sub bucuria revederii, reuniunea s-a terminat cu un gust amar. În ceea ce mă

privește, în acea după-amiază s-a rupt pentru totdeauna și prietenia mea, aproape de o viață, cu Boris Ranghet.

Atitudinea lui Boris, cel care a avut curajul să o vadă pe Mioara după proces, dar care s-a temut să vorbescă după decembrie 1989, considerându-se încă legat de angajamentele asumate în timpul regimului comunist, este mai mult decât semnificativă pentru controlul pe care fosta Securitate, sub o nouă denumire, a continuat să-l exercite asupra societății românești în anii care au urmat.

Cele relatate de Boris Ranghet Mioarei mi-au fost confirmate ulterior și de alți participanți la proces. Tuturor li s-a interzis categoric să vorbească de participarea la proces și, cu atât mai mult, să facă comentarii pe marginea acestuia. În caz contrar, au fost amenințați cu Curtea Marțială!

În același timp, pe toată durata procesului și ulterior, cei însărcinați cu paza familiei și, în general, autoritățile, s-au comportat de parcă nu se întâmplase nimic. Niciun cuvânt, niciun gest din care să rezulte că procesul a avut loc și că eu am fost condamnat la pedeapsa capitală, deși la terminarea procesului, așa cum rezultă din documente (Sentința nr. 39/20.07.1989; Dosar nr. 263/1989, Secția Fond — Tribunalul Militar Teritorial București), sentința a fost pronunțată în „ședință publică"

De ce autoritățile regimului au evitat să informeze familia? Răspunsul este foarte simplu: le era teamă că nu puteau să controleze situația, cu alte cuvinte le era teamă că nu vor reuși să-i determine pe membrii familiei, și în primul rând pe Mioara, să nu vorbească. Securitatea era conștientă de faptul că Mioara nu se va lăsa intimidată. Le era, mai ales, teamă ca nu cumva să afle străinătatea. Dar de ce le-a fost teamă tot nu au scăpat! După discuția avută cu avocații Zugrăvescu și Zamora, și întâlnirea cu Boris, Mioara a hotărât să acționeze. Ea a reușit cu toată supravegherea Securității să se întâlnească cu Doru Popescu la cofetăria „Scala", unde i-a povestit cele aflate și l-a rugat să transmită mai departe informația privind condamnarea mea. Și astfel,

spre surprinderea Securității și a autorităților, în general, opinia publică din România a luat cunoștință prin intermediul posturile de radio străine despre ținerea procesului și condamnarea mea la pedeapsa capitală.

Și astfel, invincibila Securitate a fost învinsă din nou, iar secretul ei a devenit secretul tuturor!

Prima zi a procesului...

Așa cum mi-am propus și știind dinainte ce va urma, am căutat ca în timpul procesului să nu mă implic în ceea ce se întâmpla în jurul meu. Încercam astfel să devin mai degrabă un spectator decât un participant. La început am răspuns automat la întrebările judecătorului după care m-am așezat cu privirea ațintită în gol. Nu am urmărit cu atenție pledoaria procurorului militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu, care a conținut faptele rezultate în urma anchetei întreprinse de Direcția de Cercetări Penale din Departamentul Securității Statului. Un om de statură mijlocie, cu părul alb, colonelul Mureșanu a citit actul de acuzare cu o voce monotonă, ca o placă dinainte înregistrată. Caracterizându-mă drept „trădător", el a prezentat date din biografia mea, diferite etape din activitatea pe care am desfășurat-o în Ministerul Afacerilor Externe, după care a trecut la descrierea modului cum am fost recrutat, contactele pe care le-am avut cu diferiți reprezentanți americani, categoriile de informații pe care le-aș fi transmis de-a lungul anilor, modalitățile de transmitere a acestora, precum și modul cum am fost recompensat pentru activitatea desfășurată, potrivit afirmației sale, „în slujba unei puteri străine timp de peste 14 ani"[5]. Ceea ce mi-a atras atenția în timp ce vorbea nu a fost prezentarea faptelor sau a acuzațiilor invocate la adresa mea, ci faptul că cele expuse de el nu aduceau niciun element nou față de declarațiile pe care eu le-am dat pe parcursul interogatoriilor. Tot rechizitoriul colonelului Mureșanu cu privire la așa-zisa mea „trădare" era formulat pe baza recunoașterilor mele, fără să fie susținută de dovezi și probe concrete,

verificate și coroborate independent de organele de anchetă. Mă așteptam să aud argumente, fapte și dovezi din care să rezulte că Securitatea era de mult la curent cu așa-zisa mea „trădare", cum obișnuiau să pretindă în timpul interogatoriilor anchetatorii mei. Dacă Securitatea ar fi fost într-adevăr în posesia unor astfel de dovezi acest lucru nu a rezultat din cele expuse de procurorul militar. Dimpotrivă, referirea colonelului de justiție Mihai Mureșanu la scena de la bar unde aș fi fost recrutat, descrisă de mine în timpul unui interogatoriu la insistența anchetatorului Cotoman care mă îndemna să o pun pe hârtie ca pe un „scenariu de film", prezentarea lui Tom Harvey drept principala mea legătură, menționarea locului stabilit la reședința ambasadorului american — în spatele bazinului de apă al toaletei de la parter — pentru plasarea informațiilor, precum și proveniența documentelor pe care le-aș fi transmis americanilor etc. m-au convins definitiv că Securitatea de fapt nu dispunea, în afara materialului găsit asupra mea în momentul arestării, de alte probe și dovezi concrete, coroborate independent, împotriva mea.

Acest sentiment mi-a fost întărit și atunci când l-am auzit pe procurorul militar enumerând probele care au stat la baza dovedirii „trădării" mele, printre care: „xerocopii" ale documentelor menționate care, așa cum am arătat, reprezentau de fapt poziții oficiale ale guvernului român, și a căror transmitere părții americane nu a fost coroborată independent de anchetă; „originalul și fotocopia unui document" găsit în dulapul meu de la serviciu pe care ar fi „urmat" să-l transmit părții americane; procesele-verbale întocmite ca urmare a efectuării percheziției domiciliare. Legat de acest din urmă aspect, pe un ton indignat, procurorul Mureșanu a informat instanța că la „domiciliul inculpatului au fost ridicate «o cantitate mare de cafea, băuturi și țigări, aparatură tehnică străină, bijuterii etc.» care atestau «traiul de huzur»[6]" pe care îl duceam. Am descris amănunțit întreaga situație în capitolul anterior.

După ce a terminat, a urmat audierea mea. Am răspuns la întrebările ce mi-au fost puse și pe care cel ce prezida completul de judecată le citea de pe niște foi luate din dosarul

pe care-l avea în față. Evident, întrebările i-au fost întocmite de Securitate, deoarece prea semănau ca o picătură de apa cu cele despre care fusesem de altfel avertizat în timpul „repetițiilor" avute înainte de proces. Interesante în acest sens sunt și remarcile lui Aurel în legătură cu desfășurarea procesului, pe care mi le-a făcut după ce am fost eliberat. Aurel Zamora a rămas convins că nici colonelul de justiție Gică Popa și nici ceilalți membri ai completului de judecată nu au avut acces la dosarul meu, ci numai la rechizitoriul pronunțat de procurorul militar, precum și la un material confidențial întocmit de Securitate pe marginea cazului meu.

În timpul răspunsurilor date, m-am abătut de la cele stabilite în câteva situații.

Prima situație s-a referit la acuzația că în discuțiile pe care le-am purtat cu unii ziariști americani, în anii 1982–1986, am făcut aprecieri tendențioase la adresa unor state vecine și că am acceptat ca aceste aprecieri să fie atribuite unor „oficialități guvernamentale române", contribuind astfel la „deteriorarea relațiilor Republicii Socialiste România cu unele state socialiste"[7] În acest sens, procurorul militar Mihai Mureșanu a citat câteva articole publicate în presa americană. În răspunsul pe care urma să-l dau, pe de o parte, trebuia să recunosc că eu sunt de fapt sursa care se afla în spatele acelor „aprecieri tendențioase", care erau contrare politicii României față de țările respective, iar pe de altă parte, să-mi exprim regretul că le făcusem.

Despre ce este vorba?

În anii respectivi am avut mai multe discuții cu unii ziariști americani care au vizitat România, inclusiv David Binder și Henry Kemp de la *The New York Times*, Jackson Diehl, de la *The Washington Post*, Robert Kaplan de la *Atlanta Constitution*. Unul dintre subiecte s-a referit la schimbările intervenite în conducerea sovietică. Cu acel prilej mi-am exprimat părerea că venirea la putere a lui Iurii V. Andropov, pentru că despre el a fost vorba, fost șef al KGB-ului, direct implicat în înăbușirea evenimentelor din Ungaria din toamna anului 1956 — contrar unor aprecieri vehiculate în Occident în acea perioadă că Andropov ar avea o poziție mai liberală — nu va duce la schimbarea politicii URSS. Pe plan

extern, am afirmat eu, acesta va promova aceeași politică expansivă ca și predecesorii săi. O altă temă abordată a fost legată de relațiile romåno-ungare în care eu am susținut că unele acțiuni întreprinse de cercurile iredentiste maghiare din exterior sunt susținute de regimul de la Budapesta. În toate discuțiile avute am convenit cu ziariştii americani, conform practicii des uzitate, să nu fiu citat nominal, ci ca „sursă oficială guvernamentală" Faptul că eu eram în spatele surselor citate nu era un secret, din moment ce primirea ziariștilor americani s-a făcut cu aprobarea conducerii ministerului, iar în unul din articole se afirma textual că, „...potrivit unei oficialități române din Ministerul de Externe care se ocupă direct de relațiile cu SUA...". Nu trebuia să fii prea inteligent ca să-ți dai seama că era vorba de mine.

Atunci când colonelul de Justiție Gică Ion Popa, care prezida completul de judecată, m-a întrebat ce am de spus în legătură cu acuzația procurorului militar, i-am răspuns că deși recunosc că sunt sursa aprecierilor conținute în articolele menționate, „nu mă dezic de ele". Poziția mea l-a surprins având în vedere că el fusese altfel informat cu privire la conținutul răspunsului pe care urma să-l dau.

Cea de-a doua situație a fost legată de insistența procurorului Mureșanu să recunosc că am transmis părții americane circularele „strict secrete" privind „rezultatele vizitelor" dictatorului în unele țări din Asia, Africa și Australia[8]. În capitolele anterioare am descris sistemul de întocmire a „circularelor" și faptul că în cadrul anchetei am afirmat că aş fi transmis numai unele aprecieri incluse în circularele respective. Cu toate acestea, din actul de acuzare rezulta că am transmis documentele propriu-zise. Când procurorul Mureşanu a încercat să mă determine să recunosc acest lucru, am negat categoric, subliniind din nou că aş fi transmis numai unele „aprecieri" și „extrase" conținute în „Circularele" menționate.

A treia intervenție, care după părerea mea a luat prin surprindere nu numai completul de judecată și pe Procurorul militar, dar și „publicul" din sală, a fost cea în care am declarat categoric — la acuzația procurorului Mureşanu că „visam" să trăiesc în „huzur" în străinătate — că „niciodată

nu am avut intenția să rămân în străinătate, deși am avut multiple posibilități, că niciodată nu m-am gândit și nici nu am dorit să plec din România!" Cei care m-au anchetat cunoșteau foarte bine poziția mea în aceasta privință. Le-am declarat de mai multe ori în cadrul interogatoriilor că nu am „intenționat nici eu și nici familia să rămânem în SUA", și că același lucru le-am spus și prietenilor mei americani cu care colaboram. Cu toate acestea procurorul militar Mureșanu m-a acuzat de intenția respectivă. Repet, declarația mea a surprins asistența, deși nu cred că la momentul respectiv s-a înțeles pe deplin semnificația ei!

Pentru mine însă, faptul că am avut posibilitatea să declar, clar și răspicat, că nu am dorit niciodată să plec din țară a însemnat foarte mult, constituind, din punctul meu de vedere, unul din momentele importante ale procesului. Era de fapt răspunsul meu indirect cu privire la motivul real al opțiunii mele de luptă. Dacă într-adevăr aș fi dorit să trăiesc în huzur, așa cum eram acuzat, aș fi rămas de mult în străinătate și am avut nenumărate ocazii să fac un asemenea pas atât în perioada de aproximativ nouă ani când am lucrat la Ambasada Română din Washington (1969–1978), cât și în anii care au urmat când am călătorit frecvent în exterior.

Calea pe care am ales-o însă era legată de lupta împotriva regimului totalitar, luptă despre care eu am considerat că trebuia dusă din interior, cu toate riscurile și consecințele care decurgeau dintr-o astfel de activitate. Așa mi-a dictat conștiința și așa am acționat! Nimic nu mi-a putut zdruncina sentimentul că am ales calea cea justă, iar condamnarea la pedeapsa capitală de către regimul totalitar nu a făcut altceva decât să confirme faptul că mi-am făcut pe deplin datoria.

De multe ori, când îmi aduc aminte de proces și de declarația făcută cu privire la dorința mea de a nu părăsi România, nu pot să nu mă gândesc la faptul că acum când scriu aceste rânduri sunt departe de țară, de pământul meu natal. Cine și-ar fi putut închipui că după ce dictatura fusese

îndepărtată și sistemul totalitar zdruncinat din temelii, voi fi obligat, împreună cu familia, să iau drumul străinătății?

În ultimii ani s-a scris mult în legătură cu plecarea mea din România. Unii au pus-o pe seama scoaterii mele din țară de către un comando american, alții au afirmat că după ce am fost eliberat am „preferat" să părăsesc „urgent" România și să mă stabilesc peste ocean, iar o a treia categorie au susținut teza că profitând de haosul creat de evenimentele din decembrie 1989, am fugit pur și simplu din țară. În realitate, am fost alungat din România de regimul criptocomunist al președintelui Ion Iliescu. Adevărul este că eu am fost singurul cetățean român practic izgonit din țară de regimul instalat în România, după evenimentele din decembrie 1989.

Nu este niciun secret că la începutul lunii mai 1990, după ce am luat cuvântul în cadrul manifestărilor anticomuniste din Piața Universității din București, Silviu Brucan s-a prezentat la Ambasada SUA din București — fapt pe care l-a recunoscut și în cartea *Generația irosită* — „pentru a rezolva cazul meu". Invocând argumentul că prezența mea în țară ar putea, în continuare, să creeze greutăți, Brucan a sugerat realizarea unui „aranjament discret" care să ducă la plecarea mea, împreună cu familia, în Statele Unite. Brucan afirmă în continuare în carte că după două săptămâni de la discuția respectivă „chestiunea a fost aranjată"[9].

Îmi pare rău că trebuie să-l dezamăgesc pe Silviu Brucan și susținătorii săi, inclusiv pe cei din Serviciul Român de Informații, dar lucrurile nu s-au petrecut chiar așa, cum le-a prezentat „Profetul de la Dămăroaia".

Într-adevăr, Silviu Brucan s-a întâlnit cu Larry Napper, însărcinatul ad-interim cu afaceri al SUA la București în legătură cu cazul meu. A doua zi după discuția avută cu el, Larry Napper m-a invitat la reședința din str. Emil Pangrati nr. 2 și m-a rugat, totodată, să-i aduc pașaportul meu, precum și pașapoartele celorlalți membri ai familiei. Când m-am întâlnit cu Larry Napper acesta mi-a relatat despre discuția avută cu Silviu Brucan. A spus că Brucan a precizat de la început că vorbește în numele guvernului român și că a citit dosarul meu pe baza căruia am fost judecat, din care rezultă că am desfășurat o activitate în favoarea Statelor Unite. În

acest sens l-a menționat pe Tom Harvey drept legătura mea. Apoi a explicat că propunerea pe care a făcut-o privind rezolvarea cazului meu are la bază dorința noilor autorități de la București de a înlătura acest obstacol în relațiile cu SUA și, în același timp, l-a asigurat pe diplomatul american că în ziua în care se va stabili plecarea mea și a familiei mele la aeroportul Otopeni vor fi luate măsurile necesare de securitate și protecție. În încheiere, Larry Napper m-a întrebat dacă am adus pașapoartele. I-am dat un răspuns negativ. Apoi i-am spus pe un ton categoric că „nici eu și nici familia mea nu avem de gând să părăsim România", iar dacă cineva crede contrariul atunci se „înșală amarnic", deoarece eu „nu mi-am riscat viața" ca să plec din țară ci pentru a vedea instalată în România o „societate liberă și democratică". I-am spus, în același timp, că îmi pare rău, dar dacă el crede că voi lua în serios spusele lui Silviu Brucan, înseamnă că mă „confundă" cu altcineva. Mi-am exprimat, totodată, nedumerirea că Silviu Brucan a apelat la Ambasada Americană, în condițiile în care eu eram cetățean român. „Dacă guvernul român dorește să mă dea afară din țară, nu are decât să mi-o spună direct", am încheiat eu.

Intervenția mea și faptul că am refuzat să vin cu pașapoartele l-au surprins pe Napper, care a rămas câteva momente pe gânduri. Când și-a revenit, mi-a spus pe un ton calm că el nu a făcut altceva decât să-mi redea discuția avută cu Silviu Brucan, dar că în ultimă instanță eu sunt singurul în măsură să decid ce urma să fac. Am reiterat poziția mea. Domnul Napper m-a întrebat:

— Și ce să-i comunic domnului Brucan, care așteaptă un răspuns din partea mea?

— Ce doriți dumneavoastră, dar în orice caz eu nu am de gând să plec din țară!, i-am răspuns eu.

Nu cunosc termenii răspunsului dat de Napper lui Brucan, cert este că decizia mea de a nu da curs sugestiei de a părăsi țara a nemulțumit profund noile autorități instalate la putere după evenimentele din decembrie 1989, care s-au hotărât să treacă imediat la măsuri foarte transparente de represalii împotriva mea și a familei mele. Astfel, într-o seară, la câteva zile după discuția avută cu reprezentantul

Ambasadei SUA, a avut loc primul atentat la viața mea și a soției mele, când un camion de salubritate s-a urcat pe trotuar și a încercat să ne strivească de zidul blocului pe lângă care mergeam. După trei zile situația s-a repetat. Am înțeles că autoritățile erau decise să scape de mine cu orice preț. Am înțeles, de asemenea, că nu aveam dreptul să risc viața soției și a copiilor mei. În consecință, am decis să plec. Odată hotărârea luată, nu am avut nevoie de „protecția" promisă cu atâta „generozitate" de autoritățile române ca să plec din țară.

Dacă în cartea menționată Silviu Brucan a căutat să argumenteze motivele pentru care a acționat pentru alungarea mea din țară, în cadrul emisiunii de televiziune „Diplomația Absurdului" care a fost difuzată la 19 mai 1998, la TRV1, el a fost mult mai sincer afirmând, printre altele, că i-a spus direct lui Larry Napper: „Mircea Răceanu a lucrat pentru voi, este omul vostru, luați-l, domnule, pentru că noi nu putem să-l folosim[10]."

Deci asta era, domnule Brucan! Convingerele mele și asocierea mea cu Statele Unite nu cadra cu vederile și mentalitățile procomuniste, securiste și prosovietice de tip „perestroica" ale celor ce s-au instalat la putere în România după evenimentele din decembrie 1989. În schimb, „democrația originală" nu s-a dat în lături de la folosirea celor care au cooperat cu Moscova, precum generalul Militaru și alții.

Am trecut granița legal, cu toate actele în regulă, dar nu înainte de a-mi exercita dreptul de vot în alegerile din 20 mai 1990. Este adevărat, am uitat un lucru și anume să anunț pe „promotorii" de speculații și pe „zeloșii" securiști-sereiști din acea perioadă de plecarea mea și a familiei mele. Mea culpa!

Așa au stat până la urmă lucrurile cu plecarea mea din România. Probabil, că atunci când a făcut afirmația „chestiunea a fost aranjată", Silviu Brucan a avut în vedere nu atât discuția cu reprezentantul Ambasadei SUA la București, cât mai degrabă măsurile de represalii pe care autoritățile române le-au luat împotriva mea și a soției mele în zilele care

au urmat demersului său, măsuri care, în ultimă instanță, m-au forțat să plec.

Așa am fost izgonit din țară!

După cum se vede nu am părăsit țara răpit de un comando și nici nu am fugit peste graniță în perioada imediat următoare evenimentelor din decembrie 1989. Nu am plecat nici de bunăvoie. Am fost pur și simplu izgonit din România de cei care au atentat în luna mai 1990 la viața mea și a soției, care în luna iunie a aceluiași an, i-au trimis pe mineri ca să-mi răscolească apartamentul în care locuiam din str. Aviator Darian nr. 2 și care în vara anului 1993, au inițiat demersuri pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București pentru reîncarcerarea mea până în anul 2009. Cine sunt ei? Răspunsul nu este greu de găsit. Printre cei ce nu sunt străini de cele menționate se numără Silviu Brucan, Virgil Măgureanu, Mihai Caraman și alții.

Dar e momentul să închei aceasta paranteză și să revin în boxa acuzaților.

Continuarea procesului...

După ce am răspuns și la ultima întrebare, au urmat martorii acuzării. Am devenit atent. Știam lista celor ce au fost citați să depună mărturie, precum și conținutul depozițiilor lor. Cu toate acestea eram curios să-i văd cum se comportă. În fond majoritatea mi-au fost ani de zile colegi de minister și unii chiar prieteni apropiați. Înainte de a fi chemat primul martor, Zugrăvescu s-a apropiat de mine, pentru prima dată în timpul procesului, și mi-a spus că dacă doresc să le pun întrebări puteam să o fac prin intermediul lui. Deși i-am răspuns că nu intenționam să fac acest lucru, după audierea fiecăruia din ei, el îmi făcea semn, iar eu invariabil dădeam negativ din cap. Nu țin minte ordinea celor audiați și, ca să fiu sincer, acest amănunt nu a avut, nici atunci și nici acum, vreo importanță pentru mine. Toți au vorbit și au răspuns la întrebări așa cum li s-a spus. Toți au fost aduși în fața completului de judecată și au făcut declarații stând cu spatele la mine. Tuturor li s-a interzis să se întoarcă și să se

uite la mine. Cei ce au încercat să facă acest lucru, cum a fost cazul lui Boris Ranghet amintit mai sus, au fost imediat admonestați de cel ce prezida completul de judecată, colonelul Gică Ion Popa.

Am urmărit depozițiile colegilor mei printre care Mihail Enescu, Ovidiu Ionescu, Dan Năstase, Ilie Pușcaș, Boris Ranghet.

În răspunsurile la întrebările ce le-au fost puse, ei au afirmat în spiritul declarațiilor date anterior — cum de altfel au făcut și ceilalți martori ai acuzării — că am purtat discuții cu ei cu privire la diferite aspecte ale politicii externe românești, precum și în legătură cu relațiile României cu o serie de țări. Unii dintre ei, confirmând faptul că îmi puseseră la dispoziție unele materiale, s-au grăbit să sublinieze, pe de o parte, că o făcuseră legal cu aprobarea conducerilor direcțiilor (de exemplu M. Enescu, O. Ionescu), iar pe de altă parte, că materialele respective nu conțineau secrete de stat, ci numai poziții oficiale ale guvernului român în unele probleme internaționale. Era exact poziția pe care eu eram convins că o vor adopta atunci când am nominalizat în timpul interogatoriilor documentele pe care le-aș fi transmis americanilor, precum și persoanele de la care le-am obținut. Precizez din nou că niciunul din documentele respective nu purtau specificația „strict secret", „secret" și nici măcar „secret de serviciu", toate erau înregistrate drept documente simple.

Instanța însă a fost preocupată numai de un singur lucru și anume: să demonstreze prin martorii citați „actul meu de trădare". Neputând produce dovezi independente — nici în timpul anchetei și nici în instanță — că aș fi transmis și alte documente părții americane, declarațiile martorilor citați era singura lor salvare. În realitate era o demonstrație mai mult decât șubredă. Cele zece documente, precum și persoanele de la care le-am obținut au fost indicate de mine iar conținutul lor, așa cum au declarat chiar martorii prezenți la proces nu aveau caracter secret ci se refereau la pozițiile românești oficiale, publice! Așa cum am arătat în capitolele anterioare, nimeni în timpul anchetei, deși le-am atras atenția, nu s-a obosit să le citească și să le analizeze. Dacă ar fi făcut acest lucru ar fi ajuns la concluzia că ele nu depășesc datele și

informațiile publicate în presa română. Și mai este ceva extrem de important: instanța nu a putut să demonstreze cu ajutorul martorilor și nici cu alte dovezi concrete coroborate independent de anchetă că aș fi transmis documentele respective părții americane. Asta eu declarasem!

Dintre toți cei audiați mi-a reținut atenția îndeosebi mărturia lui Ilie Pușcaș, care la o întrebare a colonelului de justiție Gică Ion Popa a spus că m-a observat de mai multe ori cum în timp ce scriam, „acopeream cu mâna pentru a nu putea observa", semn că mă feream de cei din jur[11]. A declarat că probabil în momentele respective scriam informații pe care urma să le transmit americanilor și nu voiam ca ceilalți colegi de birou să vadă acest lucru. De asemenea, a afirmat că la terminarea unor audiențe obișnuiam să conduc oaspeții, inclusiv pe diplomații americani, până la ușa de la intrarea principală a ministerului, timp în care șușoteam cu aceștia. Erau momente, potrivit lui Pușcaș, când probabil transmiteam americanilor secrete de stat. Afirmația mi s-a părut derizorie.

La începutul lunii ianuarie 1990, împreună cu Mioara am fost la înmormântarea fostului ambasador Corneliu Bogdan.

În timpul înmormântării s-a apropiat de noi Ilie Pușcaș, care a încercat să se scuze afirmând că a fost obligat să participe la proces și să spună cele de mai sus. Văzând că noi îl ignorăm mi-a făcut următoare confidență: indiferent ce gândesc, indiferent dacă vreau sau nu să stau de vorbă cu el, vrea să știu că el este mândru că a cunoscut un adevărat erou al revoluției, după care s-a îndepărtat. David Binder de la *The New York Times*, care stătea lângă mine, m-a întrebat ce mi-a spus Pușcaș. I-am făcut semn cu mâna că nu merită efortul să-i traduc. A intervenit însă Ovidiu Ploscaru (a lucrat la Ambasada Română din Washington în aceeași perioadă cu Ambasadorul Corneliu Bogdan) care i-a tradus ziaristului american cele spuse de Pușcaș. David Binder m-a întrebat numai dacă într-adevăr Pușcaș a fost unul dintre martorii acuzării la proces și a depus mărturie împotriva

mea, lucru pe care l-am confirmat, fără alte comentarii. De fapt comentariile erau de prisos!

În ceea ce-l privește pe Ilie, el este singurul în măsură să știe când a vorbit așa cum i-a dictat conștiința: la proces când m-a condamnat, sau atunci la cimitir când m-a făcut „erou", în timpul înmormântării ambasadorului Corneliu Bogdan.

Lista martorilor acuzării ce mi-a fost arătată înainte de proces mai cuprindea pe Ioan Donca, Eugen Popa, Octavian Gavriș, Isidor Urian — toți din Ministerul Afacerilor Externe, Ion Chioveanu, director în Ministerul Comerțului Exterior, Anghel Petre, fost lucrător la Ministerul Afacerilor Externe, Ion Monafu și Victor Ciuhurezu de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Unii dintre ei nu au mai apărut la proces. În cazul lui Octavian Gavriș s-a anunțat că este bolnav. Eu, oricum, luasem cunoștință înainte de proces de conținutul declarațiilor pe care cei în cauză le-au făcut în fața organelor de cercetare[12].

Totul fusese atât de „meticulos" aranjat încât nu a mai fost „timp" și pentru audierea eventualilor martori ai apărării! Am spus „eventualilor" mai mult din respect pentru ideea de justiție, deoarece într-o societate în care un individ este condamnat înainte de a fi judecat, plecând de la teza că odată confesiunea obținută nu mai este nevoie de nicio altă dovadă concretă, nu văd ce rol ar mai fi putut avea martorii respectivi. Ce puteau ei să demonstreze? Halal justiție socialistă!

După audierea martorilor acuzării a urmat o pauză. Mi-am zis că acum a sosit momentul să-i răspund lui Păstorel Zugrăvescu la întrebarea de ce „am avut nevoie" de toată acestă situație. M-am ridicat și am făcut câțiva pași spre el. La rândul lui el s-a apropiat de mine. Când am început să-i spun „domnule avocat vreau să vă răspund la întrebarea care mi-ați pus-o când ne-am văzut...", am fost întrerupt brusc de col. Mihai Popa, șeful arestului, care m-a luat de mână și mi-a spus pe un ton poruncitor: „Să mergem!", după

care m-a dus, însoțit de trei–patru persoane, în camera în care am așteptat reluarea procesului. Atunci mi-am dat seama că orice încercare din partea mea de a sta de vorbă cu avocații era zadarnică. Mi-am propus totuși să nu renunț și să încerc, în continuare, dacă situația îmi permitea. În fond nu aveam ce pierde!

Pauza nu a durat mult. După reluarea procesului, procurorul militar Mihai Mureșanu a început, cu aceeași voce monotonă, prezentarea rechizitoriului. Pentru moment am avut impresia că recitește actul de acuzare.

Abia când a început să înșire categoriile de informații, date și documente pe care le-aș fi transmis părții americane și pe care le-a caracterizat drept „date secrete de importanță deosebită" privind politica externă a României, am devenit atent. Am realizat că această parte a rechizitoriului se referea de fapt la esența acuzațiilor ce mi se aduceau, acuzații care urmau să stea la baza condamnării mele. Am ciulit urechile în timp ce colonelul Mureșanu continua să citească:

— Pozițiile Republicii Socialiste România cu privire la clauza națiunii celei mai favorizate în comerțul cu SUA și cele referitoare la „așa-zisa problematică a drepturilor omului" Inculpatul, afirma procurorul militar, a furnizat serviciilor de spionaj american informații cu privire la cererile de plecare definitivă din țară ale unor cetățeni români, oferind astfel cercurilor americane posibilitatea de a exercita presiuni pentru rezolvarea cererilor respective și, în ultimă instanță, „facilitând amestecul Statelor Unite ale Americii în treburile interne ale României"[13].

— Informații cu privire la relațiile româno-sovietice și alte țări socialiste est-europene[14].

— Date și documente în legătură cu problematica Tratatului de la Varșovia, afirmând în acest sens că am „dezvăluit periodic" părții americane „calendarul" întâlnirilor pe diferite domenii specifice ale statelor participante la Tratat, precum și „pozițiile și punctele de vedere" exprimate în cadrul acestor reuniuni de reprezentanții diferitelor țări membre[15].

— „Rezultatele vizitelor române la nivel înalt" în unele țări din Africa și Asia, precum și în Australia[16].

— Informații cu privire la mandatul delegației române la Sesiunea Adunării Generale ONU din toamna anului 1985[17].

Enumerarea categoriilor de „date secrete" nu m-a surprins, cunoscând conținutul dosarului ce-mi fusese întocmit. Niciuna din ele nu era susținută, în afara mărturisirilor mele, de dovezi concrete, verificate și coroborate independent de anchetă.

Mă așteptam însă ca lista acuzațiilor să înceapă nu cu problematica clauzei națiunii celei mai favorizate în raporturile comerciale cu Statele Unite și situația plecărilor definitive din țară a unor cetățeni români, ci cu transmiterea de date și informații cu caracter „secret" privind relațiile româno-sovietice și activitatea Tratatului de la Varșovia. Faptul că nu s-a întâmplat așa m-a frapat, având în vedere domeniile respective și implicațiile legate de securitatea națională. Accentul pus de procurorul militar, în primul rând, pe acuzația că prin transmiterea de informații în legătură cu situația „drepturilor omului" din România, inclusiv în chestiunea plecărilor definitive din țară, am „facilitat" amestecul Statelor Unite în treburile interne ale României, nu făcea altceva decât să scoată în evidență și mai mult faptul că activitatea mea în acest domeniu a deranjat în mod profund pe dictator și Securitatea. O societate în care orice individ are dreptul să se stabilească unde dorește, era contrară poziției și politicii promovate de Ceaușescu și de regimul său totalitar. În consecință, sprijinirea sub diferite forme, a celor care doreau să scape de regimul totalitar sau pur și simplu să se realizeze pe diferite planuri în alte țări, era considerată de guvernarea comunistă din România și, personal de Ceaușescu, drept crimă, iar cei ce reușeau să se stabilească definitiv în afara țării, erau stigmatizați drept „transfugi" și „trădători" Culmea, nu au fost scutiți de aceste epitete nici chiar unii dintre cei ce au părăsit în mod legal România, cu acte în regulă și cu aprobarea autorităților. Eu — așa cum a indicat în rechizitoriul său procurorul militar — comisesem crima de a ajuta unele persoane ce și-au exprimat dorința de a scăpa de regimul comunist.

În timp ce reflectam asupra celor de mai sus, l-am auzit pe judecătorul Gică Ion Popa întrerupându-l pe colonelul Mihai

Mureşanu şi declarând asistenței că ședința se suspendă, procesul urmând să fie reluat a doua zi. Trecuse cu puțin de ora două după-amiază.

Cea de a doua zi a procesului

Noaptea a trecut repede. Înainte de a mă culca și a adormi am recapitulat în gând ceea ce urma să spun în cadrul ultimului cuvânt. De asemenea, m-am gândit că a doua zi poate voi avea totuși posibilitatea să schimb câteva cuvinte cu Păstorel Zugrăvescu. În orice caz nu mai speram să-l văd pe Aurel Zamora.

Dimineața, după ce am fost bărbierit, m-am îmbrăcat cu aceleași haine ca și în prima zi a procesului și am fost din nou consultat de medic. Şi de data aceasta după ce mi-a luat pulsul și tensiunea, m-a întrebat dacă doresc să iau vreun calmant. Fără să țină seama de refuzul meu a băgat mâna în buzunarul de la haină și a scos câteva pastile pe care mi le-a întins pe palmă.

— Alegeți pe care o doriți, m-a îndemnat el. Dar am refuzat. El a continuat să insiste:

— Nu vă faceți probleme, nu sunt periculoase, singurul efect pe care îl au este de a vă calma pentru câteva ore. Luați de exemplu pe cea galbenă, mi-a sugerat el referindu-se la singura pastilă având culoarea respectivă, printre alte patru–șase pastile albe aflate în palma lui.

Am avut un moment de ezitare, după care spunându-mi că mai știi, poate că într-adevăr cu ajutorul unui calmant voi putea să rezist mai bine, am întins mâna și am luat pastila galbenă pe care am înghițit-o. A fost un moment de slăbiciune pe care îl regret și astăzi, deoarece pastila respectivă a avut asupra organismului meu un efect complet contrar celor spuse de medic. Abia în timpul procesului, când am avut amețeli, când nu mă mai puteam concentra și când periodic tot organismul îmi tremura, am înțeles de ce acel „doctor" insistase așa de mult să mă determine să iau așa-zisul „calmant". Fusesem prea calm în prima zi și asta evident nu cadra cu scenariul stabilit. În banca acuzaților aveau nevoie

de o persoană timorată, nesigură, spășită, învinsă! Aveau nevoie de un pocăit! Deși „pastila galbenă" mi-a pus serios organismul la încercare, ea nu a reușit să mă doboare!

Procesul s-a reluat în jurul orelor zece cu continuarea rechizitoriului citit de procurorul militar Mihai Mureșanu. Ca și în prima zi, sala era plină de „curioșii străzii", iar camera video era instalată în același loc. Singura surpriză, prezența alături de Zugrăvescu a avocatului Aurel Zamora. După ce am fost eliberat Aurel mi-a spus că în acea zi nu a mai avut dificultăți, ca în prima zi a procesului, ca să ajungă la timp la tribunal.

În timp ce colonelul Mureșanu vorbea, am avut primele senzații că amețesc. Începusem, de asemenea, să transpir. Aveam simptome pe care nu le avusesem până atunci. M-am speriat! M-am întrebat imediat dacă nu cumva până la urmă nervii mei au cedat și că mi-am pierdut controlul. Mi-au trebuit câteva minute bune până să-mi revin și să fac o legătură între starea mea și „calmantul" oferit de „doctor" în acea dimineață. Când am realizat despre ce este vorba mi-am spus că trebuie să fac un efort major pentru a mă concentra și a nu deveni un „ostatec" al medicamentului. Datorită stării în care mă aflam nu prea am reținut cele citite în acele momente de Procurorul militar. Ca prin ceață l-am auzit referindu-se la declarațiile făcute de martorii acuzării, la discuțiile pe care le purtasem cu unii ziariști americani în care aș fi făcut aprecieri „tendențioase" la adresa unor state socialiste vecine, la documentul găsit asupra mea în momentul arestării, la beneficiile financiare pe care le-aș fi primit din partea americanilor pentru activitatea mea, precum și la obiectele ce mi-au fost confiscate în urma perchezițiilor efectuate.

Mi-am revenit și am început să mă concentrez abia când l-am auzit schimbându-și vocea. Dintr-o voce monotonă, parcă dinainte înregistrată, aceasta a devenit deodată ridicată, puțin pițigăiată. Mi-am dat seama că își încheia rechizitoriul. De data aceasta l-am auzit clar declarând că faptele săvârșite de mine „împotriva muncii pașnice a poporului român, a cuceririlor sale revoluționare", pe parcursul a „paisprezece ani" cât m-am aflat în „slujba spionajului

american", căruia — așa cum a calificat el — i-am transmis „secrete de importanță deosebită", constituie „infracțiune de trădare prin transmiterea de secrete" prevăzute de lege. Apoi, invocând cu un patetism demn de invidiat de orice actor „indignarea oamenilor muncii de pe ogoare și din uzine" — probabil că și-a adus aminte de camera video îndreptată asupra lui —, a cerut să mi se aplice pedeapsa capitală! În continuare, pe același ton ridicat, el a subliniat că aplicarea pedepsei capitale va constitui „un serios avertisment" și, în același timp, „o lecție" pentru toți cei ce vor „îndrăzni" în viitor să „ridice mâna asupra realizărilor regimului socialist"[18]. În sală s-a lăsat o tăcere neobișnuită și toate privirile s-au îndreptat spre mine ca să-mi vadă reacția. Dacă îmi aduc bine aminte nu am schițat niciun gest. Mă așteptam ca, în acea fază a procesului, procurorul militar să ceară pedeapsa maximă!

A urmat la cuvânt Păstorel Zugrăvescu. Am devenit extrem de atent. În timpul rechizitoriului m-am întrebat de mai multe ori pe ce își va axa apărarea, mai ales în condițiile în care — așa cum am arătat mai sus — eu nu am avut practic posibilitatea să stau de vorbă cu el și cu Zamora pe fondul problemei, în vederea elaborării unei strategii la proces. Cei din sală, la rândul lor, îl priveau cu o anumită curiozitate, întrebându-se probabil ca și mine, ce va invoca în apărarea unui „trădător"? Pledoaria lui Păstorel Zugrăvescu a fost scurtă și, după părerea mea, la obiect în circumstanțele date. De la început s-a pronunțat împotriva pedepsei capitale, iar în susținerea cererii sale a apelat la următoarele argumente: în primul rând a invocat „spiritul de cooperare" de care am dat dovadă în timpul anchetei. El a arătat că atitudinea mea în timpul interogatoriilor a permis, în ultimă instanță anchetatorilor, să stabilească faptele așa cum se află la dosar. A menționat printre altele, că eu am fost acela care am indicat anchetei informațiile și documentele pe care le-aș fi transmis părții americane, precum și alte detalii privind așa-zisa activitate de „trădare". Nu știu cine i-a sugerat ideea respectivă, dar aici avea perfectă dreptate dacă ținem seama că dosarul care a stat la baza condamnării mele la moarte a constat practic numai din declarațiile mele. În al doilea rând,

s-a referit la faptul că societatea socialistă din România era „prea puternică" pentru a se „teme" de o persoană ca mine și în final, invocând caracterul „profund umanitar" al sistemului socialist, a afirmat că pentru faptele săvârșite de mine, legea prevedea nu numai pedeapsa capitală, dar și alternativa: la douăzeci de ani închisoare. A cerut completului de judecată să ia în considerare această ultimă alternativă ținând seama de „generozitatea" sistemului, mai ales în condițiile atitudinii de „cooperare" manifestate de mine pe parcursul anchetei.

Când a terminat de vorbit, m-a cuprins emoția. Pentru prima dată cineva, în acea atmosferă de ură și ostilitate clădită de-a lungul lunilor împotriva mea, pleda pentru supraviețuirea mea! Este greu de descris ce am simțit atunci!

— Inculpat, mi s-a adresat cel care prezida completul de judecată, ai cuvântul!

Vocea lui m-a trezit la realitate. Sosise momentul să vorbesc. M-am ridicat și m-am uitat la completul de judecată. Erau proptiți în scaunele lor, plini de sine, îmbrăcați în uniforme militare și cu bentițe de decorații pe piept. În timp ce mă uitam la ei, am recapitulat cele ce urma să spun. De asemenea, pentru a-mi stăpâni emoția mi-am șoptit din nou că mă aflam „singur printre dușmani". Când am început să vorbesc vocea îmi tremura și am făcut un efort extraordinar să mă lupt cu efectele „pastilei galbene", să mă stăpânesc și să rămân calm. Asumându-mi responsabilitatea faptelor săvârșite, și exprimând „regretul" pentru comiterea lor, așa cum mi se ceruse în cadrul anchetei, am trecut imediat la esența mesajului meu apelând la cinematografie drept exemplu și afirmând că „viața nu este o peliculă de film" și ca atare nu poate fi „derulată sau rearanjată" după bunul plac, cu alte cuvinte ce făcusem era bun făcut și că de fapt nu regretam nimic. Nu cred că am vorbit mai mult de un minut. De altfel, fusesem prevenit că nici nu se dorea din partea mea o cuvântare mai lungă de treizeci de secunde! Faptul că viața mea era în joc nu avea nicio importanță pentru ei. De altfel, și astăzi sunt convins că nu au fost atenți la ce spusesem și ca atare nu recepționaseră esența mesajului meu.

Apoi, colonelul de justiție Gică Ion Popa a anunțat retragerea completului de judecată pentru deliberare.

Înainte de a fi scos din sala de tribunal am încercat din nou să stau de vorbă cu Zugrăvescu și Zamora. Mi-a fost imposibil, deoarece, colonelul Mihai Popa și oamenii lui s-au așezat între mine și cei doi avocați. În această atmosferă mi-a fost practic imposibil să am vreun dialog cu ei. Între timp, a venit grefierul și m-a pus să citesc și să semnez procesul-verbal al ședinței. L-am luat și m-am uitat la ultima parte fiind interesat să văd cum a fost înregistrat ultimul meu cuvânt. Partea respectivă lipsea. Când l-am întrebat care este motivul pentru care aceasta nu a fost înregistrată, a îndrugat ceva din care nu am înțeles nimic. Am semnat fără să mai citesc restul procesului-verbal și însoțit de doi gardieni am fost scos din sală.

Restul deliberării l-am petrecut într-o cameră alăturată sub o continuă supraveghere. Mi s-a oferit un scaun, un sandvici și o sticlă cu Pepsi Cola. Le-am refuzat pe toate. Am preferat să rămân în picioare și să traversez camera cu pași mărunți, de la un perete la altul, încercând din răsputeri să nu mă las pradă disperării. Căutam să alung gândurile negre care mă năpădiseră și să mă conving de necesitatea de a rămâne calm, de a fi tare și de a nu manifesta niciun fel de slăciune la pronunțarea pedepsei capitale pe care o anticipasem, mai ales după consultul medical din prima zi a procesului.

Între timp, într-o altă cameră a Tribunalului Militar, așa cum mi s-a povestit ulterior, colonelul de justiție Gică Ion Popa și ceilalți membri ai completului de judecată nu erau ocupați cu analizarea cazului meu în lumina desfășurării procesului așa cum, probabil, ar fi fost normal sau cum au dorit să lase impresia mie și celorlalte persoane prezente la proces. Nici vorbă de așa ceva! În toată perioadă deliberării, „distinșii" reprezentanți ai justiției socialiste militare, împreună cu câțiva securiști au stat în cabinetul colonelului Gică Ion Popa la o șuetă cu băutură și cafea, râzând și spunând bancuri. În fond, ce altceva aveau de făcut din moment ce încă înainte de proces primiseră toate indicațiile, inclusiv în privința sentinței. Scena cu securiștii și membrii

completului de judecată stând în fotolii, pe scaune sau în picioare în jurul biroului colonelului Gică Ion Popa, într-o atmosferă „destinsă", chiar „veselă" contrasta puternic — potrivit unui martor ocular — cu „gravitatea" sentinței pe care urmau să o pronunțe.

Sentința

După aproximativ o jumătate de oră am fost reintrodus în sală, semn că deliberarea completului de judecată luase sfârșit. Într-adevăr, după câteva momente au intrat în sală și membrii completului de judecată însoțiți de procurorul militar. Când toată lumea și-a reluat locurile, am fost somat să mă ridic în picioare.

Sosise clipa la care mă gândisem și pe care încercasem să mi-o închipui de atâtea ori. Eram conștient că nu mai visam și că în următoarele minute urma să aud ce îmi pregătise soarta. Inima îmi bătea puternic, iar mâinile au început să-mi tremure ușor. Mi-am ridicat privirea spre colonelul de justiție Gică Ion Popa — despre care voi vorbi într-un capitol viitor — care stând în picioare a început să citească de pe o foaie pe care o ținea cu ambele mâini hotărârea Tribunalului Militar Teritorial București. Nu am să uit cât voi trăi acea clipă când l-am auzit pe colonelul Gică Ion Popa citind că Tribunalul compus din... „hotărăște cu unanimitate de voturi să condamne pe Mircea Răceanu, consilier în Ministerul Afacerilor Externe... fiul lui... născut la... serviciul militar neefectuat... domiciliat în... la moarte și confiscarea totală a averii personale pentru infracțiunea de trădare prin transmiterea de secrete"[19].

Personal nu găsesc cuvinte să descriu ce am simțit. Deși eram pregătit sufletește, cuvintele „condamnat la moarte" m-au paralizat pentru moment. Aș fi vrut să strig, să urlu, dar organismul nu a reacționat. A trebuit să treacă câteva secunde bune ca să realizez ce s-a întâmplat. Fusesem condamnat la moarte! Apoi l-am auzit din nou pe președintele completului de judecată întrebându-mă dacă doresc să fac recurs. Spunându-mi că este dreptul meu conform legii, a

arătat că pot face acest lucru pe loc sau în termen de zece zile. Întrebarea m-a luat pe nepregătite. Stăteam în picioare și nu știam ce să răspund, fiind încă sub influența sentinței ce tocmai mi se citise cu un minut înainte. Primul instinct a fost acela de a răspunde că nu intenționez să solicit recursul respectiv. Mi-am zis că dacă aceasta a fost decizia lor, dacă acesta a fost rezultatul deliberării pe marginea dosarului și a procesului, atunci așa să rămână! M-am răzgândit însă. Mi-am zis că trebuie să lupt pentru viața mea, pentru familia mea. Acest ultim sentiment a prevalat și am răspuns afirmativ la întrebarea lui Gică Ion Popa.

Procesul se terminase...

În ultimii ani nu o dată am fost acuzat că în realitate nu am fost un diplomat de carieră, ci ofițer de securitate, care a acționat sub acoperire diplomatică. De la generalul Neagu Cosma și până la Mihai Pelin, autorul cărții *DIE— 1955-1980. Culisele spionajului Românesc*, toți și-au pus semnătura, cu alte cuvinte autoritatea și prestigiul propriei persoane, în susținerea acestui lucru.

De multe ori am fost întrebat, chiar de prieteni apropiați, dacă am fost sau nu ofițer de securitate. De fiecare dată am negat acest lucru. Mulți m-au crezut, alții continuă să aibă îndoieli. Este dreptul lor. În fond, în condițiile în care după evenimentele din decembrie 1989 atâția foști securiști au declinat în mod public apartenența lor la acea instituție, de ce nu aș fi făcut-o și eu? Personal, nu văd motivele pentru care cineva care a acționat, așa cum am făcut eu, împotriva sistemului comunist și a dictaturii ceaușiste, ar ascunde acest lucru. Aici contează numai adevărul! Or, în cazul meu, răspunsul dacă am fost sau nu ofițer de securitate se găsește în textul hotărârii privind condamnarea mea la pedeapsa capitală, pronunțată de Tribunalul Militar Teritorial București, la 21 iulie 1989, și în care se menționează în mod expres „serviciul militar neefectuat".

Cum aș fi putut să fiu ofițer de securitate dacă nu am avut serviciul militar efectuat? De asemenea, nu este niciun secret

pentru nimeni că în regimul comunist condamnările la pedeapsa capitală totdeauna au fost însoțite, în cazul cadrelor militare și de securitate, de degradarea lor militară. Astfel, *România Liberă* publică la începutul anului 1999 o listă cu douăsprezece nume de persoane — cadre ale Securității rămase în străinătate — condamnate la moarte în contumacie, în perioada 1980–1981, cu precizarea că sentințele respective au cuprins, de asemenea, confiscarea totală a averii și degradarea militară.[20] Dacă aș fi fost ofițer de securitate trebuia să fi fost înștiințat de o astfel de hotărâre, așa cum de exemplu, mi s-a adus la cunoștință în închisoare atât faptul că am fost exclus din rândurile Partidului Comunist Român, cât și decizia cu privire la comutarea pedepsei capitale. Or, până acum, nici eu și nici altcineva nu a auzit de o hotărâre privind retrogradarea mea militară și, spre dezămăgirea unora sau altora, nu o vor auzi niciodată!

Paradoxal, aș spune chiar ironic, dar textul hotărârii Tribunalului Militar al regimului ceaușist privind condamnarea mea la pedeapsa capitală este cea mai bună dovadă, cel mai bun răspuns la întrebarea celor pe care îi frământă această chestiune.

Înainte de a fi scos din sală am avut posibilitatea să schimb câteva cuvinte cu Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora. Amândoi au încercat să mă consoleze, făcând apel la mine să nu disper. Mi-au spus, de asemenea, că nu este totul pierdut deoarece avusese loc numai prima fază a procesului și că urma recursul. M-au asigurat, totodată, că vor acționa prompt pentru înaintarea formalităților necesare pentru ținerea acestuia. Cu lacrimi în ochi am reușit să-i rog să ia imediat legătura cu Mioara și să-i povestească ce s-a întâmplat, precum și faptul că mă gândeam mereu la ea și copii.

Surpriza...

În mașină, în drum spre Rahova, cu cătușele puse și cu capul plecat mă întrebam ce se va întâmpla cu mine.

Lacrimile îmi curgeau pe obraz, iar diferite secvențe din viața mea îmi treceau prin fața ochilor. Pentru moment m-a cuprins un sentiment de disperare. Până la urmă, strângând din pumni am reușit să mă stăpânesc și să mă controlez.

Ajuns la Rahova, colonelul Mihai Popa a ordonat să mi se scoată cătușele, după care am fost condus în celulă. Când ușa acesteia s-a deschis, am avut surpriza să văd un pat nou adus în celulă pe care ședea un om. Văzându-mă s-a ridicat în picioare iar când ușa celulei s-a închis după mine s-a prezentat:

— Cornel Georgescu.

Am răspuns:

— Răceanu, și primul gând care mi-a trecut prin minte a fost acela că îmi băgaseră un informator, pentru a vedea cum reacționez la sentința ce mi-a fost dată! M-am trântit pe pat și am închis ochii. Peste câteva minute de tăcere m-am uitat la el. Stătea pe pat în aceeași poziție în care l-am găsit atunci când am intrat în celulă. L-am întrebat pentru ce a fost închis.

Mi-a răspuns că fusese arestat pentru încercarea de trecere ilegală a frontierei de stat, că fusese anchetat, judecat și condamnat la șase ani și jumătate închisoare, după care a început să se lamenteze ce o să se facă, cum o va scoate la capăt soția sa cu cei trei copii.

Când l-am văzut cum se lamenta am încercat să-l calmez. Nu știam însă ce să-i spun, cum să-l încurajez. M-am ridicat, m-am apropiat de el și i-am spus cu o voce calmă:

— Șase ani nu sunt așa de mulți, o să treacă repede, poate că nici nu va fi nevoie să-i faci pe toți. Fii tare! Gândește-te că eu am fost condamnat la moarte!

Nici astăzi nu îmi pot explica cum de am putut să fiu așa de calm. La auzul celor spuse de mine noul colocatar al celulei a făcut ochii mari, după care m-a întrebat:

— Chiar la moarte?

— Da, am răspuns eu simplu, trântindu-mă din nou pe pat.

Toată discuția mi s-a părut atunci, precum și astăzi, destul de stranie. În loc ca el să mă consoleze și să mă încurajeze, în fond fusesem condamnat la pedeapsă capitală,

eu eram cel care căutam să-l liniștesc și să-l calmez. Ce nu aş fi dat atunci să fiu eu condamnat numai la şase ani. În acele momente mi se părea o nimica toată.

Apoi Cornel Georgescu m-a întrebat pentru ce fusesem condamnat la moarte. Nu i-am răspuns, continuând să rămân întins pe pat cu ochii închiși. Luasem hotărârea de a nu discuta, sub nicio formă, situația mea. Văzând că nu răspund m-a lăsat în pace.

Pentru mine începuse o nouă etapă în viața mea. Mai mult ca oricând mă aștepta imprevizibilul.

NOTE

1. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond. Filele 10–90, vol. IV.

2. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond. Filele 168–202, vol. II.

3. Contestația Direcției Procuraturilor Militare nr. 3178, semnată de procuror militar, colonel de justiţie Petrean Gheorghe din 3 martie 1992; Sentința penală nr. 60 din 16 septembrie 1992 din dosarul 332/1985.

4. În iulie 1977 Karoly Kiraly a trimis scrisori lui Ilie Verdeţ şi Janos Fazekas, membri în Comitetul Politic Executiv, precum şi lui Janos Vințe, membru în CC al PCR., în care îşi expunea poziţiile cu privire la tratamentul aplicat minorităţii maghiare din România.

5. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond.: Rechizitoriul procurorului militar colonelul de justiţie Mihai Mureşanu.

6. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond. Filele 32–45; 48-77, vol. I.

7. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond. Filele 76–81, vol. III.

8. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti: Dosar 263/89. Secţia Fond. Filele 11–12, vol. III.

9. Silviu Brucan. *Generaţia irosită*, Editura Universul şi Calistrat Hogaş, Bucureşti 1992, pag. 208.

10. *TVR*1. Emisiunea „Flagrant". „Diplomaţia Absurdului. Povestea unui condamnat la moarte". 19 mai 1998.

11. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond. Ilie Puşcaş, Fila 18, vol. VI.

12. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond, filele 168–202, vol. II.

13. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond, filele 7–10, vol. III.

14. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond, filele 2–6, vol. III.

15. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond, filele 2–6, vol. III.

16. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond, filele 11–12, vol. III.

17. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89, Secţia Fond, filele 16–17, vol. III.

18. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Dosar 263/89. Secţia Fond. Rechizitoriul procurorului militar, colonelul de justiţie Mihai Mureşan.

19. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti. Secţia Fond. Dosar 263/89; Extras din dispozitivul sentinţei nr. 39 din 20 iulie 1989.

20. *România Liberă* din 6 ianuarie 1999 articolul intitulat: „La un deceniu după revoluţie, autorităţile române tot mai caută urmăriţi general şi internaţional".

10
Recursul

În cursul dimineții după proces am fost scos în camera de anchetă unde ca, de obicei, l-am găsit pe anchetatorul Gheorghe Cotoman. Acesta după ce m-am așezat s-a apropiat de mine și mi-a întins o foaie spunând:

— Este hotărârea Tribunalului Militar cu privire la condamnarea dumitale la pedeapsa capitală. Te rog să o semnezi. Văzând nedumerirea ce se așternuse pe fața mea, a adăugat: Semnătura este un indiciu că ai înțeles corect sentința. Este o formalitate pe care trebuie să o îndeplinești.

Am semnat-o fără să o citesc. De fapt după pronunțarea pedepsei capitale o semnătură în plus sau minus nu mai avea nicio importanță! Eram conștient că hotărârea cu privire la soarta mea fusese luată mult mai de mult și la cel mai înalt nivel, procesul fiind doar o formalitate pentru a crea aparența respectării legii. De altfel, acest sentiment, pe care l-am avut pe întreaga durată a desfășurării procesului, mi-a fost confirmat ulterior. Cea mai bună dovadă a constituit-o Extrasul pe care l-am obținut de pe Dispozitivul sentinței nr. 39 din 20 iulie 1989 (Tribunalul Militar Teritorial București. Dosar nr. 263/1989), în care se arăta că „Tribunalul compus din... hotărăște cu unanimitate de voturi condamnarea lui Răceanu Mircea... la moarte..." (Anexa 4). Ceea ce mi-a reținut atenția nu a fost sentința propriu-zisă, ci data de pe Extrasul respectiv și anume: 20 iulie 1989. Or, procesul s-a desfășurat în zilele de 20-21 iulie. Dacă procesul ar fi durat numai o singură zi iar sentința mi s-ar fi comunicat a doua zi, atunci data menționată în acel Extras mi s-ar fi părut normală. Dar procesul nu s-a terminat pe 20 iulie. El a continuat și în ziua

de 21 iulie cu prezentarea rechizitoriului de către procurorul militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu, după care a urmat pledoaria avocatului meu Păstorel Zugrăvescu, precum și intervenția mea. Apoi, completul de judecată s-a retras pentru deliberare, ca să revină după aproximativ o jumătate de oră, și colonelul de justiție Gică Ion Popa să pronunțe sentința. Și toate acestea, repet, în cursul zilei de 21 iulie 1989, deși după cum rezultă din documentul menționat sentința fusese deja hotărâtă. Deci tot procesul a fost o mascaradă, o farsă în numele dreptății și justiției socialiste!

Un sentiment de detașare

Odată sentința pronunțată totul în jurul meu a căpătat o nouă semnificație și dimensiune. Am început să privesc lucrurile dintr-o perspectivă necunoscută până atunci, mult mai detașată. La un moment dat am avut chiar impresia că trăiesc într-o lume ireală.

Acest sentiment de detașare l-am avut chiar a doua zi în timpul așa-zisei discuții pe care am avut-o cu anchetatorul Gheorghe Cotoman, după ce acesta m-a pus să semnez că am luat la cunoștință hotărârea Tribunalului Militar. Odată formalitatea terminată, l-am auzit adresându-mi-se:

— Cum te simți, domnule Răceanu?

N-am răspuns. Privindu-l mi-am zis că probabil primise indicații să stea de vorbă cu mine pentru a-mi sonda starea de spirit, eventual a-mi auzi părerea sau comentariile cu privire la proces și sentință. Întrucât nu aveam de gând să-i dau nicio satisfacție am continuat să tac.

— Înțeleg că îți este greu să vorbești, mai ales în situația în care te afli — aluzie la pedeapsa capitală —, dar să știi că nu trebuie să disperi pentru că nu este sfârșitul lumii, ci doar o etapă, după care s-a grăbit să adauge: Urmează recursul și multe se pot schimba. Avea o voce calmă și făcea eforturi evidente să fie plăcut și convingător.

Nici de data aceasta nu am comentat. El însă a continuat:

— Domnule Răceanu, nu este un interogatoriu, de altfel, nici nu ar avea sens din moment ce ai fost judecat și

condamnat. Aş dori numai să am o discuţie cu dumneata şi să-ţi spun că situaţia nu este chiar aşa de neagră cum probabil că ţi se pare în momentul de faţă. Repet, hotărârea judecătorească de ieri nu este definitivă.

Considerând că a sosit momentul potrivit ca să intervin, i-am spus:

— Personal, nu văd ce mai putem discuta din moment ce, aşa cum aţi spus, am fost judecat şi condamnat şi aţi obţinut de fapt ceea ce aţi dorit. În fond dumneavoastră aţi fost cel care aţi făcut recomandările pe baza anchetei. Nu-i aşa?

— Domnule Răceanu, trebuie să înţelegi că noi, cei de aici — aluzie la Direcţia de Cercetări Penale a Departamentului Securităţii Statului — nu judecăm pe nimeni. În consecinţă, nu noi acordăm pedepse, ci tribunalele care judecă. De fapt, eu nici nu ştiu cum s-a desfăşurat procesul dumitale. Nu este treaba noastră. Noi suntem organ de anchetă.

— Mă rog, pentru mine oricum situaţia este clară, am încercat eu să termin discuţia.

— Gândeşte-te că urmează recursul care poate schimba totul. Gândeşte-te că este în primul rând în interesul dumitale să faci ca acest lucru să se întâmple. Gândeşte-te că mai ai multe să ne spui, fapte pe care din diferite motive ai preferat să le omiţi în timpul interogatoriilor, inclusiv în legătură cu situaţia sumelor în valută pe care le-ai primit şi a căror recuperare ar fi extrem de utilă în contextul recursului. Gândeşte-te la toate acestea, dar şi la familie, a încheiat Cotoman.

Ultima sa intervenţie a dezvăluit adevăratul scop al discuţiei. Desigur, sondarea stării mele de spirit era importantă. Dar era, fără îndoială, secundară mesajului pe care trebuia să mi-l transmită şi anume: „Dacă vrei schimbarea pedepsei capitale trebuie să cooperezi. O altă cale nu există!"

Primul gând care mi-a venit în minte a fost acela că de fapt întregul proces, inclusiv sentinţa, făceau parte dintr-o schemă mai largă. Pe de o parte, s-a vrut să mi se demonstreze că de fapt ei nu au glumit atunci când m-au ameninţat cu pedeapsa capitală. Pe de altă parte, prin pronunţarea pedepsei maxime s-a urmărit să mi se creeze o stare de disperare, incertitudine şi nesiguranţă, care abil exploatată trebuia, în viziunea lor, să mă aducă până la urmă în situaţia de-a le accepta jocul. Îmi

dădeam, totodată, seama că oferta lor pleca de la convingerea că, plasându-mă într-o situație extremă, fiind nevoit să optez între viață și moarte, eu voi opta fără ezitare în favoarea primeia. Vorbind logic, judecata lor era corectă. Fiecare ființă umană luptă pentru supraviețuire. De asemenea, faptul că în timpul interogatoriilor am și plâns câteodată, s-a interpretat probabil ca un semn de slăbiciune din partea mea în sensul că mă temeam de ce mi se va putea întâmpla până la urmă. Sentința de condamnare la moarte era astfel instrumentul cel mai potrivit pentru a-mi da lovitura de grație, urmând să-mi amplifice la maximum starea de nesiguranță și teamă.

Recunosc că la auzul sentinței am fost șocat și că statutul de condamnat la moarte mi-a creat de la început o anumită stare de nesiguranță. În același timp însă, trebuie să admit că nu eram atât de descumpănit și îngrozit pe cât ar fi vrut adversarii mei. De fapt, în momentul discuției cu Cotoman, trecusem deja de primul șoc și eram calm. În plus, aveam acea stare de detașare, greu de explicat, care îmi dădea cumva un plus de luciditate. De aceea, spre surprinderea mea dar și a lui, în loc să-i promit că mă voi gândi la cele spuse de el, așa cum probabil că aștepta, i-am spus cu o voce monotonă de robot:

— Cred că pe undeva există o neînțelegere. Eu nu mai sunt ce am fost până acum câteva zile. Acum de când m-ați condamnat la moarte eu fac parte dintr-o altă categorie și privesc altfel lucrurile! Acum totul are pentru mine un sens diferit!

Văzând expresia de mirare care i se așternuse pe față la auzul celor spuse de mine, pot să jur că pentru o clipă a fost sigur că trec printr-un moment de nebunie! Revenindu-și, s-a grăbit să mă asigure:

— Domnule Răceanu, te rog să înțelegi și îți repet pentru a nu știu câta oară: sentința de condamnare la moarte dată de Tribunalul Militar nu este definitivă. Nu te lăsa antrenat pe panta disperării. Încearcă să privești lucrurile mai optimist și să te gândești că, în ultimă instanță, soarta dumitale depinde numai și numai de atitudinea pe care o vei adopta în perioada premergătoare recursului.

I-am răspuns că nu-mi dau seama ce mai doreau de la mine din moment ce eu, așa cum am susținut și în timpul interogatoriilor, le-am spus adevărul. Apoi, ca aceeași voce monotonă, am relatat în esență cele declarate anterior în cadrul anchetei, verbal și în scris, și anume că nu am nicio idee în ceea ce privește numărul de cont și banca la care sumele în valută ar fi fost depuse, după care am adăugat:

— Trebuie să fiu complet nebun ca în condițiile condamnării la moarte să mă mai cramponez de această chestiune. În fond, eram conștient încă dinaintea procesului că prin oferirea acestor informații aș fi evitat, mai mult ca sigur, condamnarea la moarte. Nu mi-ați spus chiar dvs de atâtea ori că situația îmi va fi substanțial ușurată dacă indic contul și banca? Trebuia să fiu nebun să nu o fac, dacă acești bani ar fi existat în realitate! Chiar credeți într-adevăr că sunt atât de nepăsător și indiferent încât sunt dispus, în mod conștient, să-mi risc viața și să renunț definitiv la soție, copii și, în general, la familie, de dragul unor bani? Să fim serioși! Ar fi o absurditate! Chiar nu vreți să înțelegeți că nu sunt în posesia informațiilor respective? am încheiat eu.

Anchetatorul Cotoman se uita la mine cu curiozitate, fiind probabil încă sub influența afirmației mele anterioare că acum „fac parte dintr-o altă categorie și privesc altfel lucrurile" care evident l-au surprins. Ajungând probabil la concluzia că era inutil să mai continue, a chemat gardienii să mă ducă înapoi în celulă, indicându-mi astfel că discuția se terminase. În momentul în care am trecut pe lângă biroul lui și-a ridicat capul spre mine și mi-a spus:

— Poate totuși te mai gândești la cele ce ți-am spus.

L-am ignorat, părăsind camera de anchetă însoțit de gardieni.

Refuzul de a coopera

Ulterior în celulă, am reflectat îndelung asupra „discuției" din acea dimineață. Era clar că cei care mă aveau în captivitate erau convinși că nu le-am spus adevărul și că impunerea pedepsei capitale mă va determina până la urmă

să fac acest lucru, mai ales în privința banilor. Erau probabil convinși, de asemenea, că voi ceda în condițiile în care voi deveni conștient de faptul că, în lipsa unei cooperări, recursul va reconfirma menținerea sentinței capitale. De aici și insistența lui Cotoman că, în ultima instanță, soarta mea se afla în mâinile mele. Problema era doar prețul pe care trebuia să-l plătesc!

În următoarele zile, punând în balanță eventualul preț al supraviețuirii, am analizat fiecare argument pro și contra și, după lungi și zbuciumate frământări, uneori chiar însoțite de momente de agonie, am ajuns la concluzia că era imposibil să vin în întâmpinarea lor, cu toate consecințele care rezultau de pe urma unei astfel de poziții. În principal, două aspecte constituiau obiectul frământărilor mele: apelul lui Cotoman de a face „noi mărturisiri" și situația banilor.

În privința primului aspect, cel al noilor mărturisiri că presupunerea lor că mai aveam încă multe lucruri de spus pe care în timpul anchetei, după cum a afirmat Gheorghe Cotoman, am preferat să le omit din diferite motive, era corectă. De exemplu, în acest sens aș putea să invoc grupul inițiat de Gheorghe Apostol împotriva dictatorului despre care am păstrat o tăcere de mormânt. De asemenea, știam că dezvăluirile și mărturisirile făcute în cadrul interogatoriilor erau departe de a reflecta întreaga mea activitate. De fapt, așa cum am mai afirmat, declarațiile respective fusese o combinație între adevăr și ficțiune. În fond, întreaga anchetă — contrar celor preconizate de col. Murariu, lt.-col. Marinescu, maior Cotoman și în primul rând de cei care îi dirijau — a fost practic direcționată de mine. Eu am fost acela care le-am furnizat date cu privire la așa-zisele acte de trădare pe care le-aș fi săvârșit și care, așa cum a rezultat și din dosarul întocmit, au fost însușite de anchetă, inclusiv date în privința recrutării, natura și conținutul informațiilor și documentelor transmise, precum și în legătură cu așa-zisa „remunerare de către CIA". Nimic însă nu a fost coroborat independent de către organele de cercetare. Chiar și atunci când unele informații au fost totuși verificate și implicit coroborate de către organele de anchetă, acest lucru nu a fost rezultatul unor cercetări independente, ci urmarea „mărturisirilor" mele. Cu

alte cuvinte a funcționat bine cunoscuta mentalitate a justiției socialiste: recunoașterea faptelor odată obținută ea este suficientă ca cineva să fie și condamnat, nefiind nevoie de nicio altă dovadă! De altfel, pe toată durata interogatoriilor, anchetatorii nu au fost în măsură să producă pe baza cercetărilor lor vreo informație sau vreun document care să mă incrimineze sau să contrazică cele declarate de mine. Singura probă a acuzării a constituit-o documentul găsit asupa mea în momentul arestării. Citarea în rechizitoriu a unor documente, despre care am „recunoscut" că le-aș fi transmis părții americane, nu ar fi trebuit să aibă valoare deoarece nu se coroborează cu nicio altă probă. De multe ori în cadrul anchetei, așa cum am arătat în capitolul anterior, am furnizat, în mod deliberat, numele persoanelor de la care am obținut documentele transmise americanilor, fiind convins că organele de securitate se vor năpusti asupra lor pentru a verifica veridicitatea afirmațiilor mele. Am procedat astfel plecând de la premisa că, în cazul confirmării celor declarate de mine, câștigam un plus de credibilitate în confruntarea zilnică pe care o aveam cu anchetatorii — timp în care neîncetat îi asiguram că le spuneam numai și numai adevărul — fără să prejudiciez însă, într-un fel sau altul, soarta nimănui. În consecință, niciun document pe care l-am indicat din proprie inițiativă — lucru care se poate verifica cu ușurință, întrucât există copii la dosar — nu a avut caracter secret. La rândul lor, persoanele care mi-au furnizat documentele respective au declarat — inclusiv la proces — că documentele conțineau de fapt poziții oficiale, publice ale guvernului român, într-o problemă sau alta.

De aceea, în timpul analizei am ajuns la concluzia că singura soluție pe care trebuia să o accept și să mi-o impun în continuare în contactele cu organele de anchetă era aceea de a mă menține în limitele declarațiilor date anterior. În acele momente de frământare și agonie mi-am zis că a da curs apelului lui Cotoman de a face noi dezvăluiri privind activitatea mea ar fi însemnat să renunț la structura pe baza căreia mi-am conceput și executat întreaga direcționare a anchetei, cu alte cuvinte, să-mi subminez și în ultima instanță să abandonez așa-zisa „mărturisire" însușită de organele de

anchetă. Ar fi însemnat, în același timp, să recunosc că sunt vinovat nu formal așa cum declarasem, ci pe fondul problemei. Să recunosc că nu am fost o victimă a dușmanului care m-a recrutat, așa cum am prezentat, din considerente tactice, situația mea pe parcursul interogatoriilor, ci, ceea ce am fost de fapt în realitate, un adversar conștient al regimului totalitar și al „cuceririlor revoluționare", cum s-a exprimat în rechizitoriu procurorul militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu.

În final, și poate cel mai important lucru, ar fi însemnat să pun în pericol viața unor oameni care se opuneau regimului și dictaturii lui Ceaușescu. Evident, o asemenea posibilitate era exclusă, fiind contrară conștiinței mele!

Cel de-al doilea aspect, al banilor, deși în aparență ușor de rezolvat, mi-a creat probleme deosebite chiar în condițiile pronunțării pedepsei capitale, deoarece, ancheta refuza să accepte argumentele mele, dovadă legătura directă pe care Gheorghe Cotoman a făcut-o între recurs și această chestiune. De altfel, la un moment dat, după un interogatoriu lung pe această temă, m-a apucat disperarea în celulă și am început să mă blamez, spunându-mi că sunt singur vinovat de impasul în care mă aflam în problema banilor, deși știam foarte bine că în condițiile în care am luat hotărârea să declar anchetei că am acceptat colaborarea cu americanii în urma unui șantaj și nu ca rezultat al unui act conștient și voluntar, trebuia automat să avansez și ideea că fusesem remunerat în lei și valută. În caz contrar, toată teza așa-zisei recrutări pe bază de șantaj nu ar fi rezistat nici douăzeci și patru ore. Ancheta a acceptat declarațiile mele fără să le verifice și, cu atât mai mult, să le coroboreze independent. Dacă ar fi încercat să o facă, ar fi constatat că era imposibil ca cineva să fi putut primi în cadrul unor acțiuni protocolare organizate la reședința ambasadorului american, plicuri conținând sume între 100 000 și 150 000 lei, fără să fi fost observat de nimeni. Spun imposibil, având în vedere situația concretă în care se desfășurau asemenea activități: Securitatea își avea oamenii săi infiltrați la astfel de acțiuni; eu am fost întotdeauna însoțit de unul sau doi dintre colaboratorii mei (normele interne nu permiteau o participare neînsoțită); participanții

români erau obligați să raporteze conducerilor instituțiilor cărora aparțineau sau direct reprezentanților Securității despre problemele pe care le-au ridicat interlocutorii americani sau alți străini și, de asemenea, dacă au observat ceva neobișnuit (reprezentanții Ministerului de Externe erau obligați să o facă în termen de patruzeci și opt de ore); intrarea și ieșirea din reședința ambasadorului american a tuturor persoanelor era filmată automat de organele Securității. Nu am nicio îndoială că o eventuală primire de către mine a unor astfel de plicuri ar fi atras atenția. Pentru că nu este vorba de plicuri pentru scrisori normale care ar fi putut fi ușor băgate într-un buzunar, ci de plicuri de mărimea unor reviste, și acelea pline doldora de bani. În privința sumelor în valută am declarat de nenumărate ori — fără ca ancheta să accepte acest lucru — că nu cunosc numărul de cont și nici numele băncii unde eventual ar fi fost depuși banii. Dacă într-adevăr aș fi știut numele băncii și numărul de cont, le-aș fi pus de mult la dispoziția anchetatorilor pentru a evita sentința de condamnare la moarte. Eram conștient de importanța pe care ancheta o acorda acestei probleme, în contextul politicii dictatorului de lichidare a datoriei externe. Însă, din păcate, eu nu eram în posesia vreunui cont — sumele declarate fiind fictive — iar cei ce îmi hotărau soarta refuzau cu încăpățânare să conceapă acest lucru. De aceea, uneori și frustarea mea nu cunoștea margini.

Întrucât ultima intervenție a lui Cotoman m-a făcut să cred că nu aveam nicio șansă să-i conving de contrariu, am luat hotărârea să nu mă mai frământ și, în situația în care aș fi fost din nou chestionat în această privință, să repet automat poziția exprimată de la bun început, fără însă să-mi creez vreo iluzie că voi fi înțeles.

De asemenea, m-a pus serios pe gânduri și afirmația lui Cotoman că de fapt soarta mea, cu alte cuvinte menținerea sau renunțarea la pedeapsa capitală, depindea numai și numai de comportarea mea în perioada premergătoare recursului. Reflectând asupra acestei afirmații mi-am amintit de cele auzite, în perioada când studiam la Moscova, în legătură cu soarta unor deținuți dintr-un lagăr nazist, povestire care mi s-a întipărit în minte pentru totdeauna.

Comandantul lagărului nazist avea dispoziție să execute zilnic un anumit număr de deținuți. Era vorba de bărbați și femei, mulți dintre ei în vârstă, precum și de copii. În fiecare dimineață, comandantul îi punea pe fiecare să arunce de trei ori cu mingea la un coș de baschet aflat în curtea lagărului. Cei ce nimereau de două ori scăpau cu viață. Potrivit povestirii, comandantul nazist ar fi apelat la această metodă pentru a crea deținuților impresia, iluzia, că supraviețuirea lor depindea de ei și dacă până la urmă erau executați nu era din vina lui, ci numai și numai din vina lor pentru că nu reușiseră să nimerească cu mingea la coș. El, mărinimos, le dăduse o astfel de posibilitate! Încercam să-mi imaginez sentimentul de speranță care-l însoțea pe fiecare deținut, precum și disperarea care-i cuprindea în momentul ratării. Aveam în fața ochilor imaginea unor oameni în vârstă, a unor copii care se agățau cu disperare de acest fir de păr pentru a supraviețui; mai mult ca sigur majoritatea nu auziseră niciodată de jocul de baschet, nemaivorbind să fi încercat vreodată să arunce cu mingea la coș. Ce metodă perfidă, crudă și, în ultima instanță, inumană! Ce barbarie!

Deși situația mea era diferită, metoda călăilor era aceeași. Ei nu aveau nicio vină, ei de fapt erau darnici și îmi ofereau posibilitatea de a supraviețui. Eu și cei în situația mea eram cei care în ultimă instanță nu profitam de mărinimia lor, pecetluindu-ne singuri soarta!

Odată decizia luată m-am liniștit, așteptând cu răbdare reacția anchetatorilor. Au trecut câteva zile și nu s-a întâmplat nimic. La sfârșitul lunii iulie am fost scos din nou la anchetă. De această dată în cameră se aflau lt.-col. Marinescu și maiorul Cotoman. Lt.-col. Marinescu m-a întrebat dacă am înțeles ce mi-a spus data trecută Cotoman, în sensul că dacă aveam ceva de comunicat trebuia să cer să fiu scos la anchetă. Am dat din cap afirmativ.

— Trebuie să înțelegem atunci, domnule Răceanu, că nu ai nimic nou să ne comunici?, a continuat el.

— Ce să vă comunic?, am replicat eu cu o voce mirată.

— În legătură cu cele ce ți-a spus colegul meu. După care a adăugat: Sper că ai avut suficient timp până acum să te gândești, a încheiat el.

În privința faptului că avusesem timp să mă gândesc avea dreptate. Problema mea era însă cum să-i fac să înțeleagă că de fapt eu nu mai aveam ce să le spun. Puteam pur şi simplu să le declar că din moment ce mă condamnaseră la moarte orice discuție era inutilă. De fapt, era una din variantele la care m-am gândit atunci când am luat decizia să mă mențin în limitele celor declarate deja în timpul interogatoriilor. Am ajuns însă la concluzia că în perspectiva recursului o astfel de abordare frontală nu ar fi fost poate cea mai avantajoasă pentru mine. Cealaltă variantă la care m-am gândit, deşi în esență nu presupunea vreo schimbare în poziția mea inițială, urma să aibă, cel puțin în aparență, un ton conciliator. Cu alte cuvinte, m-am gândit ca, în cazul în care anchetatorii vor insista să fac noi mărturisiri, să le explic că de fapt în timpul anchetei, contrar celor ce credeau sau presupuneau, eu am dat dovadă de maximă cooperare. În consecință, nu aveam cum să mai adaug lucruri noi, deosebite, față de ce ştiau deja, decât dacă aș fi început să fabulez sau să inventez. Urma, de asemenea, să le spun că nu excludeam posibilitatea ca în discutarea vreunei probleme să fi uitat unele detalii, asigurându-i însă că nu era vorba de detalii esențiale. Absorbit de aceste gânduri, l-am auzit de data aceasta pe Cotoman:

— Mai ai nevoie de timp?

— Nu! Am avut suficient timp. De altfel, am încercat să recapitulez principalele probleme discutate în timpul anchetei și am ajuns la concluzia, aşa cum de altfel am susținut de atâtea ori, că v-am spus adevărul. Poate că am omis unele detalii, pe care nu mi le-am adus aminte, dar vă asigur că nu sunt esențiale. Dacă doriți să reluați vreo problemă sau alta, eu sunt dispus să fac un efort pentru a-mi aduce aminte de cât mai multe detalii. Repet însă că v-am spus adevărul. Sper că nu doriți să încep să fabulez?

Ideea de a manifesta disponibilitate în reluarea unei probleme sau alteia, pentru a-mi aminti eventual unele detalii, mi-a venit atunci în minte. M-am gândit că făcându-le o astfel de sugestie, pe de o parte, limitam de la început aria

eventualelor discuții pe problemele deja abordate în timpul anchetei, iar pe de altă parte, dădeam dovadă de spirit de cooperare. În fond nu aveam ce pierde. Totul era să evit, pe cât posibil, impresia că aş fi fost în posesia unor date şi informații pe care continuam să le protejez.

— Nu, nu dorim să fabulezi, ci să ne spui numai adevărul, a replicat lt.-col. Marinescu. Apropo de ce spuneai, ai cumva în vedere vreo problemă specifică pe care ai dori să o reluăm?

— Nu! Când am afirmat că sunt dispus să fac un efort, nu am avut în vedere o problemă anumită, ci am ridicat-o ca o chestiune de principiu.

— Deci nimic concret?

— Nu! Răspunsul meu nu-i impresionase. De altfel, pentru a întări acest lucru, lt.-col. Marinescu a chemat gardienii ca să fiu dus înapoi în celulă, nu înainte de a mă avertiza:

— Când totuşi te vei decide că mai ai ceva de spus, ştii cum să procedezi.

Legalitatea socialistă...

Luna august a trecut încet. Gheorghe Cotoman a mai făcut două încercări, dar fără succes, eu susținând în continuare că nu mai aveam ceva deosebit de adăugat. De fiecare dată, reîntors în celulă, eram conştient de faptul că aveam puține şanse pentru admiterea recursului, dar nu abandonasem complet speranțele.

Aceste ultime gânduri au încolțit mai ales în preajma zilei de 23 August, sărbătoarea națională a fostului regim. În trecut, mai ales când era vorba de aniversări rotunde cum era cazul în acel an (a 45-a aniversare), Nicolae Ceauşescu obişnuia să emită decrete de amnistiere, grațiere şi reducere a unor pedepse. Eram convins că şi acum, cu prilejul apropiatei sărbători naționale, dictatorul va proceda la fel. Deşi sincer vorbind aveam serioase îndoieli că un asemenea decret mă putea avea în vedere, nu am renunțat să sper. De aceea, când în dimineața zilei de 22 august s-a deschis vizeta celulei şi gardianul m-a anunțat să mă pregătesc pentru că

maiorul Cotoman vrea să stea de vorbă cu mine, am avut pentru un moment speranța că-mi va comunica că pedeapsa capitală mi-a fost comutată! În timp ce mă îmbrăcam, inima îmi bătea puternic. Nici nu știu cum am ajuns în camera de anchetă. Acolo însă mă aștepta un duş rece!

În loc să-mi spună vestea cea mare, Cotoman m-a anunțat că Secția Militară a Tribunalului Suprem a stabilit judecarea recursului pentru ziua de 28 august. Deși comunicarea m-a luat prin surprindere, am reușit totuși să-mi exprim dorința de a sta de vorbă cu avocații mei, Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora, înainte de recurs.

— Desigur, a spus Cotoman și gesticulând larg din mâini a adăugat: Vei avea posibilitatea să stai de vorbă cu ei, chiar de mai multe ori.

Promisiunea lui era o proastă prevestire. Imediat mi-am adus aminte că și în luna iulie, înainte de proces, mă asigurase de același lucru. În realitate însă, nu l-am văzut decât pe Păstorel Zugrăvescu, o singura dată și numai pentru câteva minute. De asemenea, mi-am amintit și de afirmația lui că din moment ce situația era „clară", avocații nu aveau practic cum să mă ajute.

Presimțirea mea s-a adeverit numai în parte. De această dată, „protectorii legalității socialiste" s-au depășit pe ei înșiși, în sensul că am fost obligat să mă prezint la recurs fără să fi avut posibilitatea — nici măcar pentru câteva clipe — să stau de vorbă cu Zugrăvescu și Zamora. Nu i-am văzut la față decât în ziua recursului, în sala de tribunal, și atunci încercarea lor de a schimba câteva cuvinte cu mine a fost întreruptă brutal de securiștii care mă păzeau. Și acest lucru se întâmpla nu în anii '50, ci la sfârşitul anilor '80, când Nicolae Ceaușescu și regimul comunist din România trâmbițau pe toate drumurile, pe plan intern și extern, respectarea legalității, a normelor de drept și de procedură juridică!

În realitate însă, în 1989, respectul puterii față de justiție și normele de drept era practic același ca și în anii '50, perioadă cunoscută pentru abuzurile și crimele săvârşite la adresa poporului român de regimul comunist instalat în România de către trupele sovietice, un regim ilegitim, totalitar și represiv.

Atunci, ca și acum, respectul pentru justiție apărea și dispărea în funcție de interesele politice ale celor la putere.

De toate aceste lucruri mi-am adus aminte în lunile care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, când am auzit și am citit protestele repetate, din perioada detenției, ale lui Manea Mănescu, Emil Bobu, Nicu Ceaușescu, Tudor Postelnicu, Gheorghe Oprea, Ana Mureșan, Silviu Curticeanu, Ioan Totu, Dumitru Popescu, Ion Stoian, Constantin Radu, Gheorghe Rădulescu, Ion Radu, Iulian Vlad[1] și ale celorlalți deținuți, toți din fosta conducere a țării, precum și ale avocaților care îi reprezentau. Protestele lor se refereau, pe de o parte, la faptul că ar fi fost trimiși în judecată pe motive penale, în timp ce ei au fost numai niște oameni politici, simpli profesioniști și executanți, iar pe de altă parte, la condițiile și tratamentul la care erau supuși în timpul detenției.

De exemplu, apărătorii generalului Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului, s-au întrebat ce vină are generalul și celelalte cadre din conducerea Securității ca să zacă după gratii în condițiile în care au sprijinit cu toată ființa lor evenimentele din decembrie 1989? Nicio vorbă însă despre faptul că Securitatea, inclusiv în perioada generalului Vlad și a colegilor săi, a reprezentat principalul instrument și sprijin al dictaturii comuniste, exercitând represiunea politică, sub toate formele, și terorizând cu aparatul său întreaga populație a țării! Nicio vorbă că această instituție în numele ideologiei comuniste a acționat de-a lungul anilor fără milă și iertare, arestând mii și mii de persoane pentru simplul motiv că nu au avut așa-zisa „origine socială sănătoasă". Alți avocați ai apărării s-au întrebat ce caută la închisoare un „economist de talia lui Ioan Totu" sau un „om de cultură" de nivelul lui Dumitru Popescu? De asemenea, nicio vorbă despre faptul că cei doi au fost susținători conștienți, activi și direcți ai politicii dictatorului. Nicio vorbă despre rolul nefast, nociv, jucat de Dumitru Popescu alături de Elena Ceușescu în promovarea genocidului cultural în România

sau de contribuția lui Ioan Totu la dezastrul economiei românești. În fond, specialitatea lui a fost „economia socialistă"! Avocata Paula Iacob a mers până acolo încât a susținut necesitatea micșorării pedepsei dată inițial lui Nicu Ceaușescu pe motivul că el a fost judecat și condamnat pentru faptele tatălui său, fostul dictator, de parcă Nicu Ceaușescu fusese străin de răspunderile directe ce i-au revenit ca urmare a înaltelor funcții pe care le-a deținut de-a lungul anilor — prim-secretar al UTC, ministru pentru problemele tineretului, prim-secretar al Comitetului Județean Sibiu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR — inclusiv pentru cele întâmplate la Sibiu când au fost omorâți oameni nevinovați în decembrie 1989.

Citind și auzind protestele lor, ajungeai la concluzia că toți, dar absolut toți, au fost niște biete victime care s-au găsit brusc persecutate fără temei! Nicio vorbă despre faptul că toți s-au aflat la conducerea unui regim politic totalitar, deținând funcții de răspundere pe linie de partid și de stat, unii dintre ei mai mult de douăzeci de ani, contribuind astfel la consolidarea și proslăvirea unui sistem în perioada căruia, după cum se știe, au fost trimiși în judecată, condamnați, întemnițați și uciși zeci și zeci de mii de oameni, un regim care a încurajat delațiunea, minciuna și corupția, a batjocorit tradițiile și istoria poporului român, a înfometat și a ținut în întuneric și frig, în numele plății datoriei externe, deopotrivă bătrâni și tineri, copii, bărbați și femei.

Este, de asemenea, interesant de remarcat faptul că în niciunul dintre procesele intentate foștilor conducători de partid și de stat, ai aparatului de securitate, nu au fost formulate acuzații în legătură cu răspunderea ce le-a revenit pentru dezastrul moral, politic și economic în care au adus România în perioada regimului comunist. Se știe că la Nürnberg s-a făcut o legătură directă între ideologia nazistă și consecințele ei. În procesele care au avut loc în România după 1989, nu s-a făcut o astfel de legătură între ideologia comunistă și rezultatele aplicării ei. Niciunul dintre procese

nu s-a referit la activitatea de ansamblu a Partidului, Securității, Miliției și Armatei, la structurile, metodele și practicile folosite, cu alte cuvinte la condamnarea în mod explicit a comunismului ca sistem și ideologie, deși istoria este plină de crime nesfârșite, de la cele fizice la cele morale și spirituale. Toate acuzațiile s-au rezumat exclusiv la evenimentele din 16–22 decembrie 1989 și la reprimarea demonstrațiilor. Evident că printr-o astfel de abordare, puterea instalată la București, după decembrie 1989, a urmărit, în ultima instanță, escamotarea răspunderii individuale a fostei conduceri și, în general, a fostului regim, ceea ce era de așteptat având în vedere orientarea neocomunistă a noilor conducători în frunte cu Ion Iliescu.

Aceeași atitudine a fost manifestată de regimul lui Ion Iliescu și față de cei care au fost direct responsabili pentru moartea celor 1 104 de persoane din timpul evenimentelor din decembrie 1989[2]. Arestarea și judecarea celor vinovați a fost în mod constant și deliberat tergiversată de justiția „democrației originale". S-a ajuns de fapt la o situație paradoxală! Pe de o parte, la București există un cimitir al Eroilor Revoluției, unde periodic se țin slujbe religioase și se aduc omagii, inclusiv din partea reprezentanților puterii, celor care în acele zile fierbinți — marea lor majoritate tineri — și-au jertfit viața pentru răsturnarea dictaturii. Pe de altă parte, se păstrează o tăcere de mormânt cu privire la călăii victimelor respective.

Revenind la foștii reprezentanți ai regimului comunist, m-a amuzat și cât de repede și-au adus ei aminte să invoce necesitatea respectării drepturilor pe care le aveau ca deținuți. Tocmai ei care, în toată perioada regimului totalitar și dictatorial, nu numai că au refuzat sistematic să acorde aceste drepturi adversarilor lor politici, dar nu s-au opus la exterminarea fizică, în numele ideologiei comuniste, a multora dintre ei. În acest sens vor rămâne drept mărturie, pentru generațiile viitoare, închisorile și lagărele de muncă în cadrul cărora, după 1948, a fost exterminată sistematic

opoziția față de regim, în frunte cu liderii partidelor țărănesc și liberal, precum și floarea intelectualității române. Acum brusc, memoria foștilor nomenclaturiști și a apărătorilor lor a dispărut complet și nimeni nu își mai aduce aminte de sistemul penitenciar și al lagărelor de muncă bestiale și inumane pe care l-au creat, cunoscute astăzi sub numele de „Gulagul românesc": format dintr-o rețea vastă de închisori (Aiud, Gherla, Pitești, Jilava, Râmnicul Sărat etc.) și colonii de muncă (printre care Luciu-Georgieni, Strâmba, Salcia, Poarta Albă, Peninsula) răspândite pe întreg teritoriul țării. Abia în ultimii ani au început să iasă la lumină, datorită mărturiilor zguduitoare ale unor supraviețuitori, ororile petrecute în aceste închisori și colonii de muncă unde zeci și zeci de mii de oameni au fost umiliți, batjocoriți și torturați. Mulți dintre ei nu au mai văzut niciodată lumina zilei, zăcând pe vecie în cimitirele anonime și gropile comune. Alții au rămas mutilați sufletește pentru restul vieții. Este oare posibil ca foștii nomenclaturiști să nu-și mai amintească de provocarea de la Tămădău din iulie 1947 în care s-a înscenat că membrii din conducerea Partidului Național Țărănesc au optat „pentru calea străinătății" unde aveau depuși banii „furați de la poporul român"[3], provocare care în final a dus la lichidarea conducerii partidului? Sau de politica partidului în perioada în care zeci de mii de oameni au fost trimiși la Canalul Dunăre–Marea Neagră în baza unui simplu, dar sinistru ordin, al Ministerului de Interne, fără proces și hotărâre judecătorească de condamnare! A uitat cumva generalul Vlad și cei care îl apărau în instanță de „fenomenul Pitești" sau de rolul primordial pe care l-a jucat Securitatea în colaborare cu Procuratura și Justiția, în perioada dictaturii în folosirea psihiatriei ca instrument de reprimare a celor care se opuneau regimului? Astăzi este cunoscut faptul că sute de oameni considerați „periculoși" de fostul sistem au fost internați în spitale specializate precum Poiana Mare, Săpoca și supuși la așa-zisul „tratament psihiatru obligatoriu până la însănătoșire"[4].

Acum aflați după gratii, principalii beneficiari ai sistemului totalitar, pe care l-au impus poporului român, se văicăreau și se lamentau — precum a făcut generalul Iulian Vlad

la 19 octombrie 1993, când s-a plâns în fața Comisiei Senatoriale de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989, condusă de senatorul Valentin Gabrielescu, de condițiile din închisoare pe care le-a caracterizat ca fiind „foarte dure" — solicitând și insistând pentru respectarea drepturilor lor de deținuți politici, drepturi care chipurile le-au fost lezate![5] Tocmai ei! Ce ironie! Ce schimbare dramatică a soartei! Ei care au făcut din încălcarea drepturilor fundamentale — de fapt elementare — ale omului în România un principal obiectiv politic pe care l-au aplicat cu consecvență și fără șovăire!

Când am citit însă de tratamentul de care au beneficiat acești deținuți (dreptul de a da interviuri presei, asistență medicală, unii din ei beneficiind de concedii medicale la domiciliu, vizite regulate și pachete cu alimente, asistență juridică chiar din momentul arestării) m-am întrebat imediat cum ar fi reacționat, de exemplu, Postelnicu, Bobu sau generalul Vlad, dacă la invocarea dreptului la asistență juridică și deci la solicitarea unui avocat, ar fi primit răspunsul dat mie de anchetatorul lt.-col. Marinescu: „Păi o să-ți dăm noi unul ca să te saturi de el, dar nu înainte de a-ți împrăștia creierii și mucii pe toți pereții pe care îi vezi..." De asemenea, nu am putut să nu mă gândesc că în ceea ce mă privește au trebuit să treacă săptămâni și săptămâni până când am văzut lumina zilei; trecuseră aproape două luni până când am fost scos pentru prima dată la aer; șase luni până când am avut posibilitatea să-i văd pentru prima dată la față pe avocații mei și numai câteva minute la dispoziție ca să mă consult doar cu unul dintre ei înainte de proces, asistența lor înainte de recurs fiindu-mi refuzată; acordarea a mai puțin de două minute — și acelea considerate ca „prea multe" — pentru a-mi pleda propria apărare atât la proces, cât și în timpul recursului unde se hotăra însăși existența mea; șapte luni de la data arestării pentru a se permite soției să mă viziteze și tot atâtea luni ca să primesc primul pachet de alimente din partea familiei și să beneficiez de lectura unui ziar. La aceasta mai adaug lipsa totală de asistență medicală, precum și limbajul folosit în perioada detenției și a anchetei de col. Pătru Murariu, grupul de anchetatori în frunte cu lt.-col. Marinescu și șeful arestului col. Mihai Popa, limbaj pe care

pe alocuri nici chiar hârtia nu îl poate suporta. Așa au fost respectate drepturile mele de deținut de către fostul regim!

Trebuie să recunosc însă că acest tratament extrem de sever și inuman, uneori greu de suportat, pălește față de suferințele greu de descris la care au fost supuși de-a lungul anilor mii și mii de deținuți, uitați prin închisorile și lagărele de muncă ale Gulagului românesc.

M-am întrebat atunci și mă întreb și astăzi unde a fost Paula Iacob și alți avocați în anii Epocii de Aur? De ce nu și-au exercitat și atunci cu același zel și devotament profesia în apărarea celor arestați și condamnați de regimul comunist? Nu este în intenția mea să neg dreptul la apărare al fiecărui inculpat. Toți, inclusiv cei mai mari criminali, au dreptul la apărare! Nimeni nu este vinovat până când nu este dovedit vinovat. Dar comportamentul moral și etic al acestor avocați, care, ca și foștii lor stăpâni, s-au trezit, cum s-ar zice peste noapte, drept apărători înverșunați ai normelor de drept și de procedură juridică, inclusiv în domeniul detenției, va fi pus serios sub semnul întrebării de generațiile viitoare! În fond, majoritatea lor au colaborat strâns cu puterea la condamnarea victimelor pe care erau puși să le apere, așa cum atestă dosarele regimului comunist!

Și lumea, sunt sigur, nu va uita niciodată acest lucru!

Omul, cel mai prețios capital?

În zilele precedente judecării recursului, mi-am petrecut majoritatea timpului în celulă, așteptând cu nerăbdare să fiu chemat pentru a sta de vorbă cu avocații mei Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora. Știam că este ultima mea șansă. Deși cooperarea solicitată de organele de anchetă nu se produsese, eu tot mai speram că Secția Militară a Tribunalului Suprem va înlătura pedeapsa capitală. Tot îmi mai trecea prin cap că prima sentință fusese dată nu în ideea de a mă executa, ci din considerente de tactică pentru a atrage atenția asupra consecințelor care îi așteaptă pe cei ce ar fi îndrăznit să-mi urmeze exemplul. Cu trecerea timpului și apropierea zilei recursului îmi spuneam tot mai des că

trebuia să fiu pregătit pentru confirmarea sentinței de condamnare la moarte. Acest sentiment pusese total stăpânire pe mine în după-amiaza zilei de 27 august, când așteptata întâlnire cu avocații mei nu s-a produs. Astfel, câteva probleme la care mă gândisem să le sugerez pentru a fi folosite în pledoaria lor în favoarea infirmării pedepsei capitale deveniseră inoperante. Mi-am dat seama că singurul lucru care mi-a mai rămas, și de care încercam să-mi leg puținele speranțe pe care le mai aveam, era intervenția mea în timpul recursului. Știam din experiența procesului că nu voi avea la dispoziție prea mult timp. Eventual un minut, poate ceva mai mult. Primul gând a fost să-mi formulez cuvântul de așa manieră încât să încerc să-i determin pe judecătorii militari să reflecteze asupra oportunității menținerii pedepsei capitale. Am renunțat însă repede la această idee. Pe de o parte, pentru că nu-mi făceam iluzii că de ei ar fi depins soarta mea. Eram conștient de unde veneau indicațiile, precum și de faptul că judecătorii Secției Militare a Tribunalului Suprem nu ar fi ajuns într-o astfel de funcție dacă nu ar fi fost adepții fideli ai regimului. Pe de altă parte, ce puteam să invoc într-un minut ca să le schimb părerea? Că faptele așa cum erau prezentate în dosar nu corespundeau cu gravitatea sentinței? Completul de judecată al Tribunalului Militar Teritorial București a ignorat o asemenea abordare și era greu să cred că în timpul recursului lucrurile se vor schimba. Era evident că trebuia să găsesc altceva și mă întrebam ce.

Între timp, orele se scurgeau rapid. Străbătând celula de la un perete la altul, încercam să mă agăț cu disperare, fără succes însă, de o eventuală idee salvatoare. Am ajuns la un moment dat la concluzia că, probabil, cel mai bun lucru era să repet în linii mari ideile cuprinse în cuvântul rostit la proces. Era o soluție, dar în același timp simțeam că ceva lipsește, că nu era suficient doar să reafirm că „viața nu este ca o peliculă de film și ca atare nu poate fi derulată și rearanjată", chiar dacă vinovatul își exprimase „regretul". Cu alte cuvinte mesajul trebuia să conțină ceva mai mult. Să nu uităm că înainte de proces mi s-a repetat de mai multe ori că acordarea dreptului la ultimul cuvânt era practic condiționată de exprimarea „regretului" pentru crimele săvârșite. De

altfel, Cotoman mi-a spus că dosarul înaintat în vederea procesului conținea un formular în acest sens completat de anchetator. Tot plimbându-mă prin celulă mi-a venit deodată ideea că de fapt în cadrul intervenției mele, accentul trebuia pus nu pe reluarea automată a celor declarate la proces, ci pe testarea sistemului. Trebuia să le spun ceva care să pună la încercare însuși esența sistemului! Dar ce anume? Odată concentrându-mi atenția în această direcție, ideile nu s-au lăsat mult așteptate. M-am întrebat de mai multe ori ce aspecte, elemente sau caracteristici, conform propriei propagande, prețuia sistemul cel mai mult. Când mi-am pus această ultimă întrebare, instantaneu mi-a trecut prin minte că toată propaganda politică a regimului sublinia și proclama faptul că la baza societății comuniste stă omul cu „O" mare, de unde și teza: „Omul, cel mai prețios capital". Găsisem cheia, acea idee pe care trebuia neapărat să o folosesc în cadrul intervenției. Mai rămânea numai să fac o legătură directă între situația mea și ideea respectivă, ceea ce nu a fost greu de realizat.

În momentul când m-am întins pe pat, știam exact ce urma să spun a doua zi.

Doar paisprezece minute...

La 28 august, în jurul orelor nouă, Gheorghe Cotoman m-a anunțat că recursul urma să aibă loc după orele unsprezece. La remarca mea că nu am avut posibilitatea să stau de vorbă cu avocații, mi-a răspuns că practic nu am pierdut nimic, deoarece de la data terminării procesului nu au intervenit elemente noi la dosarul meu, aluzie printre altele și la lipsa mea de cooperare după proces. Nu am insistat considerând că la ora respectivă orice discuție pe această temă era inutilă. De asemenea, spre deosebire de starea de spirit de la proces, eram mai bine pregătit sufletește pentru eventualitatea menținerii pedepsei capitale. Discuția cu Cotoman a durat doar câteva minute.

Imediat după orele zece am fost somat să mă îmbrac; apoi am fost consultat, ca și înainte de proces, de același medic. Și

de data aceasta pulsul şi tensiunea erau normale. Am refuzat însă, cu toate insistenţele medicului, să mai iau aşa-zisele „calmante". După ce mi s-au pus cătuşele la mâini, însoţit de col. Mihai Popa, şeful arestului, lt.-maj. Niculai Prundea şi doi gardieni, printre care şi Ion Ion, am fost scos în curtea complexului Securităţii din Calea Rahovei şi urcat într-o dubă de culoare neagră, cu geamurile acoperite. Col. Mihai Popa s-a aşezat lângă şofer iar ceilalţi trei cu mine în spate, înconjurându-mă de teamă probabil ca nu cumva să sar din maşină. Drumul nu a durat mult, aproximativ zece minute. Geamurile fiind acoperite cu perdele negre nu mi-am dat seama decât când am coborât din maşină că ne aflam în spatele clădirii Palatului Justiţiei. Strada era pustie. Doar la colţul clădirii am reuşit să zăresc, deşi lumina zilei mă orbise pentru o fracţiune de secundă, un miliţian care făcea semn unor pietoni că strada este închisă pentru circulaţie. Introdus în mare grabă în clădire, am urcat câteva trepte, ţinut de un braţ de lt.-maj. Prundea, iar de celălalt de subofiţerul Ion. La ieşirea din lift pe coridor se agitau mai multe persoane, printre care am recunoscut pe lt.-col. Gheorghe Manea care, apropiindu-se de grupul care mă înconjura, m-a întrebat sarcastic:

— Credeai că scapi?

Fără să mă opresc m-am uitat la el şi i-am văzut faţa rânjind de satisfacţie. Era umflat ca un păun şi întreaga-i înfăţişare emana aroganţă şi siguranţă de sine. Cred că dacă atunci cineva i-ar fi şoptit la ureche că peste numai câteva luni toată şandramaua se va duce dracului şi că eu voi fi liber iar el închis, s-ar fi tăvălit de râs ca la auzul unui banc bun despre Bulă. Atât era de sigur pe el! În luna ianuarie 1990 am aflat din presă că a fost arestat, împreună cu lt.-col. Emil Rădulescu, şi mi-am adus aminte de rânjetul satisfăcut ce i se aşternuse pe faţă în august 1989. Am încercat, de asemenea, să-mi închipui ce mutră o fi făcut în momemtul arestării sale şi, în general, la situaţia ce-l aştepta. M-am întrebat, totodată, dacă în acele momente îşi dădea seama că pierduse şi că sistemul pe care îl slujise cu atât devotament nu-l mai putea proteja.

După ce am străbătut coridorul am fost introdus în sala Secţiei Penale a Tribunalului Suprem — aflată la etajul II al

Palatului Justiției —, ceva mai mică decât sala în care se desfășurase procesul, și am fost condus în boxa acuzaților. La câțiva metri de boxă era instalată o cameră video. Spre deosebire de judecata în fond, de această dată băncile din sală erau neocupate. Numai câteva persoane, securiști în haine civile, se agitau prin încăpere. La o mică distanță de unde mă aflam i-am văzut pe avocații mei Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora, care în timpul procesului, așa cum am arătat în capitolul precedent, și-au făcut datoria căutând să mă ajute, în circumstanțele date. Ne-am salutat și Zugrăvescu s-a apropiat de mine și m-a întrebat cum stau cu sănătatea. Când a încercat să-mi spună că a luat legătura cu familia mea, col. Popa l-a întrerupt brutal și pe un ton poruncitor l-a poftit să ia loc pe banca destinată avocaților. Nu a trecut niciun minut după acest mic incident și în sală a intrat completul de judecată, format din trei militari cu grade superioare, precum și procurorul militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu. După ce s-au așezat pe locurile dinainte stabilite, președintele completului de judecată, colonelul de justiție Catană, a anunțat începerea ședinței și a dat cuvântul apărării pentru a susține cererea de recurs.

În luarea sa de cuvânt, care a durat aproximativ trei minute, Păstorel Zugrăvescu s-a pronunțat de la început în favoarea înlăturării sentinței de condamnare la moarte. În susținerea poziției, el a invocat atât argumentele folosite la proces, printre care spiritul de cooperare pe care l-am manifestat în timpul anchetei, reflectat de altfel și în dosarul pe baza căruia am fost condamnat, cât și „generozitatea" sistemului și „caracterul profund umanitar" al societății socialiste. Intervenția, în care a pledat scurt dar convingător în favoarea rămânerii mele în viață, a făcut o puternică notă discordantă cu atmosfera sumbră, arogantă în care s-a judecat recursul, precum și cu climatul de ură și de dispreț cu care eram tratat de cei din jur. De fapt, dacă îmi aduc bine aminte, intervenția lui Zugrăvescu a conținut singurele vorbe de omenie pronunțate în timpul acelui simulacru de justiție socialistă.

A urmat procurorul militar col. Mihai Mureșanu care și-a prezentat poziția cuprinsă în două–trei pagini citite cu o voce

monotonă și care în esență conținea elementele de bază ale rechizitoriului pronunțat în timpul procesului din 20–21 iulie 1989. În încheierea scurtei prezentări, col. Mureșanu invocând faptul că sunt un „element extrem de periculos", care prin activitatea desfășurată am acționat „împotriva muncii pașnice a poporului român, a cuceririlor sale revoluționare, lezând astfel valori supreme ale orânduirii noastre de stat", a subliniat că nu existau motive pentru luarea în considerare a cererii mele de recurs și, în consecință, a cerut să fie menținută sentința de condamnare la moarte.

Totul s-a petrecut cu mare repeziciune și abia am reușit să urmăresc argumentele invocate de Zugrăvescu și de procurorul militar Mureșanu. Apoi președintele completului de judecată m-a întrebat:

— Acuzat, ai ceva de spus?

Mi-am dat seama că sosise momentul la care m-am gândit în ultimele zile, și că practic mă aflam în fața ultimei mele șanse de a vorbi, de a pleda pentru propria-mi existență. În același timp, modul rapid în care decursese până atunci recursul, m-a luat total prin surprindere. Mă așteptam la o analiză mult mai serioasă decât cea de la proces, având în vedere gravitatea sentinței ce se afla în discuție și mai ales a implicației pe care decizia instanței urma să o aibă asupra soartei mele: cu alte cuvinte, dacă urma să am parte de lumina vieții sau de bezna morții.

Când m-am ridicat eram conștient că nu trebuia să mă aștept la nimic bun, că soarta mea fusese deja pecetluită. Acest sentiment, contrar logicii, mi-a dat putere în situația dată să mă comport demn și să spun ce aveam de spus. Când am început să vorbesc, picioarele încă îmi tremurau, iar vocea era sugrumată de emoție. Când am terminat stăteam ferm pe picioare și vocea îmi era clară. Emoția dispăruse și sentimentul că nu trebuia să le dau nicio satisfacție pusese stăpânire pe mine. Am fost avertizat, ca și înainte de proces, să fiu cât mai scurt posibil. Anchetatorul Cotoman a mers până acolo încât a sugerat că pentru ultimul cuvânt nu îmi erau necesare mai mult de treizeci de secunde. Parcă îl aud și acum spunându-mi: „În fond trebuie doar să recunoști că ești vinovat și să-ți exprimi regretul pentru faptele criminale

săvârşite şi nimic altceva. Iar pentru asta nu-ţi trebuie nici treizeci de secunde." Cuvântul la care m-am gândit şi pe care l-am pronunţat a durat aproximativ un minut. Am început prin a-mi exprima regretul pentru faptele săvârşite după care am reluat acea parte din intervenţia mea de la proces în care afirmam că „din păcate viaţa nu se poate compara cu o peliculă de film" pe care dacă vrei o poţi „derula şi rearanja" după bunul plac, prin scoaterea unor secvenţe şi înlocuirea lor cu altele şi am încheiat declarând că dacă „potrivit celor susţinute de societatea socialistă — Omul este cel mai preţios capital — atunci un om care greşeşte şi recunoaşte are fără îndoială dreptul la viaţă", după care m-am aşezat. Scurta mea intervenţie a cuprins aşadar: „regretul" impus, comparaţia între viaţă şi pelicula de film prin care am urmărit să demonstrez că de fapt ceea ce am făcut era bun făcut şi ca atare nu putea fi schimbat şi, în final, testarea sistemului. În fond dacă „omul" era într-adevăr ceea ce susţinea ideologia comunistă, confirmarea pedepsei capitale era practic exclusă, mai ales în condiţiile în care „omul" îşi recunoştea vina.

Când am terminat, membrii completului de judecată au şuşotit câteva clipe între ei. Apoi colonelul de justiţie Catană s-a ridicat în picioare şi a anunţat că mi se va comunica hotărârea care se va lua, după care a părăsit sala urmat de ceilalţi. M-am uitat la ceasul de la mâna col. Mihai Popa care tocmai îmi făcuse semn că trebuia să plecăm şi noi, şi am realizat că totul durase aproximativ paisprezece minute! Paisprezece minute, ce mascaradă, ce parodie, ce circ!

Drumul înapoi la Rahova nu a durat mult. În maşină colonelul Mihai Popa a încercat să înjghebeze o conversaţie cu mine dar l-am ignorat. Gândurile mele erau încă în sala de tribunal. Deşi hotărârea nu fusese pronunţată, nu-mi făceam nicio iluzie cu privire la conţinutul ei. Nimic din ce se întâmplase în cele paisprezece minute nu-mi indicase că cererea mea de recurs ar fi urmat să fie acceptată. Atitudinea completului de judecată şi graba în care s-a desfăşurat recursul indicau contrariul.

A doua zi dimineaţa, am fost scos în cameră de anchetă. Fără să spună nimic, anchetatorul Cotoman mi-a pus pe masă o hârtie din care am luat la cunoştinţă că Tribunalul

Suprem — Secția militară a respins cererea mea de recurs, sentința de condamnare la moarte dată de Tribunalul Militar Teritorial București rămânând definitivă (Decizia Nr. 29 a Tribunalului Suprem — Secția Militară din 28 august 1989[6]). Citind decizia, mi-am dat seama că totul fusese o simplă formalitate. Evident că membrii completului de judecată nu au fost intersați de conținutul pledoariei lui Păstorel Zugrăvescu și cu atât mai puțin de cele spuse de mine. Dar chiar dacă ar fi fost atenți, sunt sigur că invocarea pe care am făcut-o în legătură cu faptul că în societatea socialistă omul este cel mai „prețios capital" li s-a părut, probabil, mai mult decât bizară. Ei, care aveau pe conștiință fiecare sute și sute de oameni condamnați la ani grei de închisoare pentru vederi și activități contrare politicii regimului, știau foarte bine că în realitate omul nu avea nicio valoare în societatea socialistă, comunistă, că teoriile și tezele cu privire la „grija față de om" și „omul, cel mai prețios capital" nu erau decât simple lozinci și minciuni pe baza cărora era clădită și promovată ideologia și propaganda comunistă.

Sentința ce mi-a fost menținută era o simplă confirmare a acestei situații de fapt.

Când în acea dimineață ușa celulei s-a închis după mine, m-am trântit pe pat cu ochii ațintiți spre tavan și pentru prima dată de când fusesem arestat m-am gândit că sfârșitul e aproape și că într-adevăr se hotărâse executarea mea. M-am gândit, totodată, că a sosit momentul să mă pregătesc pentru a-mi înfrunta destinul!

NOTE

1. Cu excepția lui Iulian Vlad, toți ceilalți au fost membri plini sau supleanți ai Comitetului Politic Executiv, ocupând totodată funcții importante și pe linie de guvern.

2. Procuratura Generală: MEDIAFAX, 6 noiembrie 1997.

3. Silviu Brucan: „Cărțile au fost date pe față!", *Scânteia* din 18 iulie 1947, pag. 1.

4. Dr. Valerian Ţuculescu: „Tentativa de aservire politică a Psihiatriei", *România Liberă din 1 martie 1991*, pag. 5; „Psihiatria şi evenimentele", *România Liberă* din 1 martie 1991, pag. 4.

5. Şerban Săndulescu: *Decembrie 1989. Lovitura de stat a confiscat revoluţia. Stenograma audierii lui Iulian Vlad din 19 octombrie 1993 în faţa Comisiei de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.* Editura Omega Press, Bucureşti 1993, pag. 162.

6. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti; Dosar 263/89. Secţia Fond. Extras de pe dispozitivul sentinţei, pag. 1 (Anexa 4).

11
Comutarea pedepsei capitale

În dimineața în care am luat cunoștiință de decizia cu privire la menținerea pedepsei capitale, am rămas ore în șir întins pe patul din celulă.

Cornel Georgescu — care între timp devenise colegul meu de celulă și căruia i-am spus numai faptul că s-a menținut pedeapsa capitală, fără alte amănunte — a încercat de mai multe ori, fără succes însă, să înjghebe o discuție punându-mi o serie de întrebări pe marginea celor petrecute cu o zi înainte și în acea dimineață. Îl ascultam cu ochii închiși fără să-i răspund.

Deși mă așteptasem și mă pregătisem sufletește pentru posibilitatea menținerii sentinței, decizia Secției Militare a Tribunalului Suprem mă șocase. Abia atunci, lungit în pat, mi-am dat seama cât de adânc se cuibărise în mine speranța că hotărârea inițială a Tribunalului Militar Teritorial București va fi infirmată! Acum, îmi spuneam că practic totul se sfârșise. Începeam să-mi dau seama că toate frământările, presupunerile și analizele mele nu au avut de fapt nicio bază reală. Totul era numai în capul meu, totul fusese numai o iluzie, un vis frumos. Realitatea însă era simplă și crudă. Pentru prima dată am înțeles în mod foarte clar că dictatorul și Securitatea erau încă de la început ferm hotărâți să mă pedepsească cu pedeapsa cea mai mare cu putință: luarea vieții. Toate variantele și schemele la care m-am gândit pe parcursul detenției, procesului și a recursului — inclusiv la faptul că prin pronunțarea sentinței capitale în prima instanță s-a plecat de la ideea, pe de o parte, de a mă determina să

vorbesc, iar pe de altă parte, de a speria pe alții — s-au dovedit a fi până la urmă numai în capul meu.

În realitate, ei nu au urmărit decât un singur lucru: pedepsirea mea exemplară! Abia atunci, lungit în pat, acuzația repetată ce mi-a fost adusă de către col. Pătru Murariu, locțiitorul Direcției de Cercetări Penale a Departamentului Securității Statului, și lt.-col. Marinescu, șeful grupului de anchetatori, și reconfirmată în timpul procesului și a recursului de procurorul militar, colonelul de justiție Mihai Mureșanu, și anume că eram „cel mai mare spion și trădător din istoria neamului" și deci „unul dintre cei mai mari criminali", începea să capete o semnificație deosebită. Până atunci, ori de câte ori îi auzisem pe Murariu sau Marinescu acuzându-mă în acest fel, nu prea le acordasem atenție, considerând că totul făcea parte din strategia anchetei. De fapt, aprecierea lor mi se părea ridicolă și mă întrebam de multe ori pe ce se baza. În fond, din declarațiile mele din timpul anchetei în niciun caz nu se putea trage o astfel de concluzie. Ei însă nu încetau să mă califice ca atare. Îmi amintesc cum în luna mai, într-o seară după ora stingerii, am fost scos la anchetă. În cameră se afla col. Murariu, care, după ce ușa s-a închis după mine, a început să strige:

— Ești cel mai mare spion și criminal! Trebuie să fii împușcat pentru tot răul pe care l-ai făcut țării!

Luat prin surprindere nu știam ce să-i spun. Încercam să fac o legătură între ieșirea lui neașteptată și problemele ridicate de Cotoman în cadrul interogatoriului din acea zi. Nu găseam niciuna. M-am gândit atunci că, probabil, așa cum se mai întâmplase și în lunile anterioare, scoaterea mea la anchetă, la o oră atât de târzie, se datora probabil unor indicații primite în acea seară de la șefii săi, de a exercita noi presiuni asupra mea pentru a mă determina să vin în întâmpinarea anchetei sau în vederea destabilizării mele psihice. În timp ce îmi frământam creierii, l-am auzit țipând la mine:

— Recunoști că ești cel mai mare spion și criminal?

Nu am răspuns imediat. Apoi mi-a venit o idee:

— Mă rog, dacă susțineți acest lucru, atunci trebuie să recunosc că cel puțin în acest domeniu sunt... și înainte de a pronunța cuvintele „cel mai mare" m-am oprit de teamă ca,

nu cumva, să provoc o nouă răbufnire din partea lui. Deoarece, m-am oprit înainte de-a termina fraza, caracterul ironic pe care am intenționat să-l dau răspunsului meu, cunoscându-se pretenția lui Nicolae Ceaușescu de a fi cel mai mare și primul în toate domeniile, nu a avut niciun efect asupra colonelului Murariu. Acesta între timp se dezlănțuise ca o tornadă și aproximativ o jumătate de oră m-a amenințat fără încetare cu plutonul de execuție.

În orele și zilele care au urmat respingerii recursului am început să cred că în demența lor, ei într-adevăr mă considerau drept „cel mai mare spion și trădător din istoria neamului".

În această situație, din punctul lor de vedere, aplicarea pedepsei capitale era normală și necesară. Din păcate, am realizat prea târziu acest lucru și pentru a doua oară de când fusesem arestat mi-am dat seama că posibilitatea de a fi executat nu era doar o simplă amenințare și lacrimile au început să-mi curgă pe obraji. Spectrul propriei mele morți devenise o realitate. În noaptea care a urmat mi-au trecut prin fața ochilor soția și copiii și mai multe plutoane de execuție. După câteva ore de coșmar am reușit să mă liniștesc și să adorm.

Spectrul morții mi-a apărut pentru prima dată după ce în timpul anchetei, așa cum am mai scris într-unul din capitolele anterioare, mi-au fost arătate sute și sute de fotografii aparținând cadrelor Securității. Atunci, prezentarea fotografiilor respective mi-a întărit convingerea că urma să fiu condamnat la moarte. Mai mult, în acele seri și nopți, în timp ce căutam să memorez fiecare fotografie examinată, am avut pentru prima dată sentimentul că voi fi executat. Îmi spuneam că decizia de a mi se arăta fotografiile aparținând cadrelor Securității din Ministerul Afacerilor Externe și din alte ministere și instituții nu ar fi fost luată dacă nu ar fi existat certitudinea că voi fi executat sau, în cel mai bun caz, aruncat să putrezesc în beciurile vreunei închisori. Așa cum am mai arătat, nu cred că celor care au luat hotărârea

respectivă le-a trecut prin cap, nici măcar ca o posibilitate absurdă, că eu voi fi în libertate atât de curând!

După ce am fost eliberat și în anii care au urmat, unele din cele mai frecvente întrebări ce mi-au fost puse s-au referit la starea mea în contexul condamnării la pedeapsa capitală, ce am simțit, ce efect a avut asupra mea, cum de am rezistat unei astfel de tensiuni și nu mi-am pierdut mințile. Primul instinct era acela de a mă prezenta într-o lumină cât mai favorabilă, chiar cu o anumită tentă de bravură! În condițiile în care regimul care te condamnase fusese învins, un asemenea răspuns era ușor de dat. În fond, este mult mai ușor să răspunzi afirmând că ai fost tare și că ai sfidat pe acuzatori, decât să dezvălui momentele de frământare și chiar de slăbiciune prin care ai trecut în acele clipe unice. Nu am apelat niciodată la bravadă. Aș fi putut să o fac, dar nu ar fi corespuns realității, întreaga situație fiind mult mai complicată. În realitate, cu toate că eram convins că mă aștepta sentința capitală, pronunțarea ei m-a șocat, m-a îngrozit, m-a cutremurat. În special, după ce sentința a rămas definitivă ca urmare a recursului, am trecut prin momente extrem de dificile. Confruntat cu moartea care devenise o perspectivă reală, m-am întrebat dacă nu cumva cei care m-au anchetat au avut dreptate. Mi-am zis poate că într-adevăr am „greșit grav" lăsându-mă antrenat în acțiuni „împotriva țării" cum mă acuzau ei. În acele momente de frământare cu propria-mi conștiință, aceste întrebări m-au încolțit, sădind în capul meu sămânța îndoielii. Sunt convins că dacă aș fi acceptat unele din argumentele anchetatorilor, atunci mai mult ca sigur că încetul cu încetul aș fi cedat, iar până la urmă aș fi capotat. Iar de la această stare și până la pierderea minților nu ar fi fost decât un pas. În acele ore și zile nu o dată mi-am pus următoarele întrebări:

Dacă tot au dreptate, de ce a trebuit să ajung să fiu condamnat la moarte în condițiile în care aș fi putut evita încă de la început această situație prin declararea întregului adevăr? De ce pentru a-mi „ușura substanțial soarta", cum

obişnuiau să-mi spună anchetatorii, nu le-am divulgat acţiunea lui Apostol şi pe alţii despre care ştiam că au avut o atitudine mai mult decât critică la adresa regimului? De ce a fost nevoie să inventez un personaj fictiv şi alte situaţii fictive în timpul anchetei? De ce? Recunosc că lăsându-te dominat de aceste întrebări, poţi să ajungi în situaţia de a-ţi pierde minţile. Deşi disperat, până la urmă nu m-am lăsat pradă îndoielilor care mă încolţeau. Poate dimpotrivă, credinţa că procedasem corect angajându-mă în acţiuni împotriva regimului totalitar mi-a fost mai degrabă întărită şi nu slăbită ca rezultat al condamnării la pedeapsa capitală! În fond niciodată nu confundasem România cu regimul „totalitar şi dictatorial" impus ţării, şi statul comunist cu naţiunea română.

Desigur, fiecare condamnat la moarte se află într-o situaţie unică. Numai el, şi nimeni altul, este în poziţia de a şti adevărul în legătură cu ceea ce a simţit în momentul condamnării şi, mai ales, în privinţa motivelor care l-au determinat să treacă peste o astfel de situaţie, într-adevăr unică în viaţa unui om. Eu nu pot să vorbesc decât despre experienţa prin care am trecut. Iar în cazul meu, trebuie să recunosc că mi-am păstrat cumpătul nu datorită atitudinii de bravadă sau a sfidării celor care mă acuzau, ci datorită convingerii în justeţea cauzei în care am crezut.

Cererea de graţiere...

În dimineaţa zilei de 30 august, Gheorghe Cotoman mi-a făcut cunoscut că, în conformitate cu legislaţia în vigoare, aveam dreptul să înaintez şefului statului o cerere de graţiere, care, în cazul în care ar fi fost aprobată, ar fi însemnat practic comutarea pedepsei capitale. El a precizat că cererea respectivă trebuia înaintată în termen de cinci zile de la pronunţarea sentinţei definitive. Întrucât trecuseră deja două zile, el era de părere că trebuia să trec imediat la redactarea cererii.

— Orice întârziere, a afirmat el, este în detrimentul dumitale. În fond, este ultima dumitale şansă de a rămâne în viaţă, după care a continuat: Cred, domnule Răceanu, că înţelegi importanţa momentului pentru soarta dumitale. De

asemenea, cred că îți dai seama că nu ai la dispoziție prea mult timp ca să acționezi.

Spunând cele de mai sus, s-a ridicat de la biroul lui, s-a apropiat de măsuța la care stăteam și mi-a pus în față câteva foi de hârtie și un pix, îndemnându-mă:

— Pune mâna și începe să scrii!

Știam că aveam dreptul la o asemenea cerere. Ceea ce era nou pentru mine era termenul de cinci zile în care cererea trebuia înaintată. În consecință, în frământările mele ca urmare a menținerii sentinței de condamnare la moarte nu am acordat prioritate unei astfel de posibilități. Mă resemnasem cu gândul că era numai și numai în puterea lor — dacă voiau sau nu — să mă execute și că eu practic nu aveam cum să influențez o astfel de decizie. De aceea, am fost surprins când l-am auzit pe Cotoman pledând pentru trecerea imediată la redactarea cererii de comutare a pedepsei. Mi-am dat seama că între timp a intervenit ceva. Se vedea clar din atitudinea și urgența cu care insista că era presat. Petrecusem prea multe zile, săptămâni și luni împreună și îi studiasem cu prea multă atenție comportarea pe parcursul anchetei, pentru ca să-mi dau seama dacă și când se afla sub presiunea șefilor săi. Evident că cele spuse de el m-au pus în fața luării unei decizii extrem de dificile, mai ales datorită presiunii timpului avut la dispoziție.

Privite din afară, lucrurile s-ar putea să pară foarte simple. Când ți se oferă o astfel de posibilitate nu mai stai pe gânduri, ci te grăbești să formulezi cererea de grațiere. Cine nu vrea să trăiască? Cine nu vrea să se agațe de orice speranță, indiferent de șansa de realizare, pentru a supraviețui? Pare simplu, dar în realitate, așa cum a demonstrat nu o dată viața, lucrurile sunt mult mai complicate. Nu doresc să comentez ce au făcut sau ar fi putut să facă alții. Cred că nici nu am dreptul. Fiecare persoană aflată în fața pedepsei capitale trăiește o experiență unică! Fiecare reacționează în felul său, având în vedere situația extraordinară în care se află. De aceea, nu pot să vorbesc decât despre propria mea experiență, despre ce am simțit și am gândit la momentul respectiv și să caut în același timp să explic rațiunile care m-au determinat atunci să procedez în maniera în care am acționat.

Aşa cum am arătat mai sus, solicitarea comutării pedepsei capitale nu m-a preocupat în primele două zile scurse de la pronunțarea sentinței definitive. Întrucât mi-a trebuit o anumită perioadă de timp ca să realizez situația în care mă aflam, nu m-am gândit de loc la o astfel de posibilitate, majoritatea gândurilor alternând între familie și cât mai urma să rămân în viață până la execuție. De altfel, nu o dată în timpul celor două nopți, m-am văzut în diferite posturi în fața plutonului de execuție! În orice caz nu m-am gândit și nici nu mi-a trecut prin cap să solicit clemență! De aceea, când Cotoman a ridicat problema acestei posibilități nu am știut cum să reacționez. Cele două porniri — de a da curs posibilității oferite de lege, cu alte cuvinte de a mă agața de o nouă speranță sau de a o refuza — s-au ciocnit puternic în sufletul meu! În timp ce Cotoman vorbea, lupta care se dădea în mine se amplifica, fiecare pornire cu argumetele ei pro și contra. În final, în puținul timp pe care l-am avut la dispoziție, a prevalat sentimentul de a refuza să înaintez o astfel de cerere. De aceea, când Gheorghe Cotoman mi-a pus foile de hârtie în față și mi-a spus să încep să scriu, după o scurtă tăcere, i-am răspuns sec:

— Nu doresc să fac cererea!

— Legea îți dă dreptul să formulezi o astfel de cerere și sper că te vei prevala de ea, a răspuns el, crezând probabil că reacția mea inițială era una formală și nu de fond.

— Înțeleg legea, dar nu doresc să mă prevalez de ea în această situație, am replicat eu.

Fața lui Cotoman s-a întunecat. Evident nu se aştepta la o asemenea poziție. Se uita la mine căutând parcă să descifreze ce se ascundea în mintea mea.

— Pot să știu motivele refuzului dumitale?, l-am auzit întrebându-mă.

— Desigur.

— Și care sunt ele?

— Din moment ce, cei care au analizat cererea mea de recurs și care au avut la dispoziție toate datele — am răspuns eu — au ajuns la concluzia că sentința inițială trebuie menținută, deși dumneavoastră știți foarte bine că dosarul

nu justifică o asemenea hotărâre, eu nu mai am ce să spun și ca atare nu doresc să întreprind nimic.

— Domnule Răceanu, s-a grăbit el să intervină, ți-am mai spus că ultima decizie nu a epuizat toate căile legale pe care le ai la dispoziție. Cererea de grațiere, care este dreptul dumitale, îți oferă această ultimă șansă.

— V-am spus că nu doresc să o folosesc!, dându-i astfel să înțeleagă că argumentele lui nu puteau schimba hotărârea mea.

Într-adevăr, discuția nu a mai continuat, eu fiind dus înapoi în celulă, unde nu prea am avut suficient timp ca să mă dezmeticesc ca urmare a celor discutate cu Cotoman, cu atât mai puțin să reflectez asupra consecințelor care decurgeau de pe urma refuzului meu, deoarece am fost adus înapoi în camera de anchetă. De această dată am avut surpriza de a-l vedea alături de anchetatorul Gheorghe Cotoman, pe avocatul meu Păstorel Zugrăvescu.

Zugrăvescu, care fusese informat de poziția mea, m-a întrebat oarecum mirat dacă este adevărat că refuz să întocmesc cererea de comutare a pedepsei. La răspunsul meu afirmativ, a încercat să mă convingă să nu mă cramponez de decizia luată și să iau în considerare toți factorii, în special cei legați de familie.

— Chiar dacă aveți motivele dumneavoastră, care vă determină să nu înaintați o astfel de cerere, gândiți-vă la soție și la cei doi copii, gândiți-vă la situația în care îi puneți prin gestul dvs, gândiți-vă la soarta lor!, continua el să argumenteze.

Îl ascultam în tăcere. Îmi dădeam perfect seama că se făcuse apel la el pentru a mă convinge să-mi schimb hotărârea inițială prin invocarea aspectelor legate de familie. Erau conștienți că un asemenea apel din partea lor nu mă impresiona și nici nu putea avea vreun efect asupra mea. Sperau însă că voi da ascultare argumentelor și apelului făcut de Zugrăvescu. Judecata lor era corectă. Deși nu l-am cunoscut înainte de a fi fost arestat, modul cum se comortase până atunci îmi inspira încredere. Într-adevăr, în timp ce vorbea îmi apăreau în fața ochilor imaginea Mioarei, a Oanei și a lui Andrei, fiecare încercând în felului său să-mi spună ceva, dar

nu reușeam să deslușesc ce anume. Apoi mi-a apărut în ochi un amalgam de imagini, printre care am recunoscut pe cea a lui Bubu, care mă privea cu ochi reci și cea a Mamaiei — mama Mioarei — cu lacrimi în ochi. Cu toate că Zugrăvescu fusese convingător în pledoaria lui, când a terminat de vorbit, i-am spus cu o voce sugrumată de emoție, gata să plâng, că așa cum au decurs procesul și recursul nu avea rost să mai insist pentru comutarea pedepsei.

Înainte ca Zugrăvescu să mai facă vreun comentariu a intervenit Cotoman:

— Domnule Răceanu, aș dori să fac o precizare și anume: conform legislației în vigoare, cererea de grațiere poate fi făcută în numele dumitale și de către avocatul sau avocații care te reprezintă. Sper că mă înțelegi ce spun. Noi însă dorim ca acest lucru să-l faci dumneata și nu, de exemplu, domnul Zugrăvescu sau familia, aluzie la faptul că și familia, conform legii, putea să înainteze o astfel de cerere, fără asentimentul meu. Deci prezența lui Zugrăvescu nu era întâmplătoare. Dacă eu nu cedam și continuam să mă mențin pe poziția inițială, ei urmau să facă apel la el ca să redacteze cererea de comutare și să o înainteze în numele meu. Că Păstorel Zugrăvescu ar fi făcut-o, nu aveam nicio îndoială. Pentru a-mi confirma supoziția, el a dat aprobativ din cap și uitându-se direct la mine a adăugat că „propria conștiință nu-i putea dicta altfel". Eu am gesticulat în semn că eram pus într-o situație care nu mai depindea de mine. Zugrăvescu probabil a interpretat gestul meu în sensul că nu mă voi opune ca el să facă cererea respectivă, deoarece mi s-a adresat imediat spunând:

— Totuși este mai bine să o faceți dvs.

Întrucât am dat din cap că nu, a mai făcut o încercare:

— Haideți să o scriem împreună.

Înainte ca eu să pot răspunde, el a luat în mână câteva foi și, așezându-se lângă mine, a adăugat în grabă:

— Haideți să punem câteva idei pe hârtie.

Luat cum se spune pe sus, nu am realizat pentru moment că pusesem mâna pe pix și — în timp ce el îmi zicea, mai mult pe șoptite, că trebuie să încep cererea prin a menționa cine sunt și pentru ce am fost condamnat la pedeapsa capitală — am trecut la scris.

Mi-am revenit repede. Nu apucasem să scriu decât numele și locul ultimului domiciliu când mi-am dat seama că, prin gestul meu, consimțeam să fac ceea ce de fapt se dorea de la mine încă de la început. Am pus imediat pixul pe masă. Cotoman, care a crezut că nu am reținut cele spuse de Zugrăvescu, s-a grăbit să mă ajute spunând că după scrierea adresei ar trebui să menționez al cui fiu sunt. Păstorel Zugrăvescu, care a priceput imediat despre ce este vorba, mi-a șoptit, oarecum rugându-mă:

— Totuși, trebuie să o scrieți.

N-am reacționat la intervențiile celor doi. Stăteam și îmi reproșam în tăcere momentul de slăbiciune. Între timp, Gheorghe Cotoman înțelesese și el că nu era vorba numai de o simplă poticnire de redactare și amândoi se uitau la mine curioși să vadă ce urma să fac. După câteva momente, am luat foile și pixul și le-am pus în fața lui Zugrăvescu spunând:

— Nu scriu, nu semnez și nu înaintez nicio cerere! Eram mai mult furios pe mine decât pe ei.

Vădit iritat, după câteva clipe de ezitare, Cotoman a chemat gardienii să mă ducă în celulă. Zugrăvescu, la rândul lui, părea descumpănit de ultima mea ieșire. Stătea și se uita când la mine, când la Cotoman, fără să zică nimic. În timp ce părăseam camera, l-am auzit spunându-mi că dacă nu mă răzgândesc, el se va prevala de dreptul pe care i-l oferea legea și va redacta cererea în numele meu. Întrucât ușa se închisese deja după mine, nu am mai apucat să-i răspund.

Motivele refuzului...

Îmi este greu să descriu ce a fost în sufletul și în mintea mea în după-amiaza și noaptea care au urmat.

Mi-am spus de la început că prin refuzul de a solicita comutarea pedepsei îmi apropiam singur sfârșitul. Era clar că nimic nu mai depindea de mine, că de fapt eram mai mult ca până atunci la cheremul lor. „Urmează într-adevăr să mă execute?", mă întrebam eu mereu. Și judecând după respingerea recursului, îmi răspundeam tot eu că aceasta îmi va fi probabil soarta. Aveam, în același timp, un puternic

sentiment că Ceaușescu oscila, că nu știa ce hotărâre să ia. Până la recurs, înclinam să cred că dictatorul nu va merge așa de departe încât să decidă execuția mea. După recurs însă sentimentul de incertitudine a început să prevaleze. În starea paranoică în care se afla Ceaușescu totul era posibil. Ajungând la această concluzie mi-am zis: poate că nu trebuia să refuz, poate că ar fi trebuit totuși să solicit comutarea pedepsei, ceea ce desigur ar fi satisfăcut toate părțile: pe ei, familia și bineînțeles pe mine. Poate! Imediat însă mi-am pus întrebarea: atunci de ce am refuzat, de ce nu am făcut-o?

În timp ce îmi puneam aceste întrebări, mă plimbam încet prin celulă, de la un perete la altul, aproximativ șase pași, căutând totodată să evit o discuție cu Cornel Georgescu care ședea pe pat și mă urmărea cu privirea. Devenise o lege nescrisă ca atunci când unul dintre noi se plimba prin celulă, celălalt nu-l deranja cu întrebări. Acum era rândul lui să respecte regula.

Două motive m-au determinat să refuz formularea cererii: Primul se găsea de fapt în răspunsul pe care l-am dat anchetatorului Cotoman. Eram ferm convins că pedeapsa capitală îmi fusese impusă de sus, ca urmare a unei decizii politice luată de Ceaușescu și nu ca rezultat al analizei faptelor existente la dosar. Anchetatorii care m-au interogat luni de zile, precum și cei de la Departamentul Securității Statului, care au avut acces la anchetă, știau foarte bine că dosarul meu nu conținea secrete de natură să pericliteze securitatea națională a României, sau cum a declarat la proces și în timpul recursului procurorul militar, colonelul de Justiție Mihai Mureșanu, date și informații „secrete de importanță deosebită". Aceasta ar fi presupus în primul rând transmiterea unor documente și informații cu caracter „strict secret" în domeniile militar și economic. Or, așa cum am mai arătat în capitolele anterioare, în dosarul întocmit de anchetă în vederea judecării mele nu figurează nicio declarație de a mea, de fapt nicio frază, niciun cuvânt din care să rezulte că aș fi transmis părții americane informații sau documente cu caracter militar, economic sau tehnico-științific. Nici anchetatorii nu au prezentat în acest sens dovezi coroborate independent. De asemenea, niciunul din cele opt–zece

documente de care le-am spus anchetatorilor că le-aş fi predat legăturilor mele nu purtau caracterul „secret" sau „strict secret", fiind înregistrate drept documente simple, nici măcar documente cu caracter „secret de serviciu", iar natura lor nu putea justifica, sub nicio formă, pedeapsa capitală. Singurele informații cu caracter „strict-secret" menționate în dosar și pe care procurorul militar le-a invocat ca fiind una din principalele dovezi ale „înaltei mele trădări" se refereau la unele circulare întocmite de Ministerul Afacerilor Externe ca urmare a vizitelor efectuate de Nicolae Ceaușescu în diferite țări. În realitate însă, aceste circulare încorporau într-o formă sintetică nu informații secrete, ci date publicate pe marginea vizitelor menționate în presa centrală, în special în *Scânteia* și *România Liberă*. În plus, refuzul anchetei de a-mi oferi posibiltatea de a discuta cu avocații Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora — înaintea procesului, cât și a recursului — în legătură cu problemele care făceau obiectul dosarului meu, mi-a întărit convingerea că sentința avea un caracter politic și mi-a fost impusă de dictator. În această situație, am concluzionat eu, o eventuală cerere de grațiere ar fi avut aceeași soartă. În consecință, atunci când anchetatorul Cotoman mi-a cerut să scriu, l-am refuzat.

Cel de-al doilea motiv era de natură personală. Ideea de a solicita clemență lui Ceaușescu îmi repugna. Nu puteam să mă împac cu așa ceva! Era ceva în mine care de la început respingea o astfel de posibilitate. Cu toate că eram conștient de consecințele unei astfel de atitudini, nu o puteam depăși în sinea mea. Chiar și intervenția lui Păstorel Zugrăvescu, care a invocat argumente legate de familie și de a cărui sinceritate nu m-am îndoit, nu mi-a putut zdruncina sentimentul de repulsie la gândul că trebuia să mă rog de dictator.

După ce am ieșit din închisoare, am aflat cu stupefacție că lui Păstorel Zugrăvescu i s-a permis numai în fugă să răsfoiască dosarul meu, în timp ce lui Aurel Zamora, culmea, i s-a interzis complet accesul la el!

De asemenea, mai târziu într-o discuție pe care am avut-o la New York la 6 decembrie 1990, Rabinul Arthur Schneier mi-a spus că, referindu-se la cazul meu în timpul întrevederii cu Nicolae Ceaușescu în luna martie 1989, l-a întrebat de mai multe ori pe dictator dacă România era „în posesia armei atomice sau a altor secrete de această natură" și, în general, de ce „secrete deosebite" dispunea partea română pentru ca „trădarea lor să justifice condamnarea la moarte?" Încolțit de aceste întrebări, Ceaușescu — potrivit celor afirmate de Rabin —, după ce a lăsat să se înțeleagă că „nu divulgasem secrete adevărate", a răspuns în final: „M-a trădat personal!" În continuare, Rabinul Arthur Schneier mi-a spus că aflându-se la Geneva în luna august 1989, a fost contactat de David Binder de la *The New York Times*. După ce i-a relatat în esență conținutul discuției avute cu Nicolae Ceaușescu pe marginea cazului meu, i-a permis ziaristului american, la solicitarea acestuia, să citeze afirmația dictatorului că l-am „trădat personal", lucru pe care David Binder l-a făcut în articolul „România acuză de spionaj pe unul din diplomații săi" apărut la 20 august 1989 în prestigiosul cotidian new-yorkez.[1]

Cele relatate de Rabinul Arthur Schneier nu vin decât să confirme convingerea pe care am avut-o atunci la închisoare și anume că pedeapsa capitală mi-a fost impusă de dictator ca urmare a unei decizii politice și nu pe baza faptelor existente la dosar. Din acest punct de vedere declarația lui Ceaușescu că „l-am trădat personal" spune totul, cu atât mai mult cu cât tot el afirmase că „nu divulgasem secrete adevărate". Dictatorul a avut numai în parte dreptate.

În realitate, așa cum am mai afirmat, nu îl trădasem pe el ci sistemul care l-a produs și pe care el l-a reprezentat. Este adevărat însă că prin politica sa și cultul personalității, Nicolae Ceaușescu a ridicat fidelitatea față de dictatura totalitară la rang de virtute supremă.

O revedere nesperată...

După aproximativ două ore de plimbare prin celulă, m-am trântit pe pat fiind psihic extenuat. Cornel Georgescu

continua să păstreze tăcerea. Nu am ațipit, deși stăteam cu ochii închiși. Mă întrebam ce o să urmeze. O să exercite eventual alte presiuni asupra mea pentru a scrie cererea respectivă sau Zugrăvescu o s-o facă din proprie inițiativă? Urmau să mă țină în continuare la Rahova sau vor lua măsuri pentru a mă transfera în altă parte, unde eventual erau ținuți condamnații la moarte? Nu aveam nicio idee în legătură cu ce va urma. Știam de la cei ce mai trecuseră prin pușcării că după ce se consumau procesele și sentințele rămâneau definitive, condamnații erau transferați pe la diferite închisori. Se pare însă că nu era o regulă din moment ce Cornel Georgescu, a cărui sentință fusese pronunțată cu câteva luni în urmă (potrivit celor spuse de el), continua să rămână la Rahova. Gândurile mi-au fost întrerupte de aducerea „cinei": o farfurie cu arpacaș fiert.

În timpul nopții am visat că am fost sculat și târât în curtea închisorii unde se afla un pluton de execuție. Am fost pus la zid și legat la ochi. Mi s-a citit sentința după care am auzit vocea col. Murariu dând comanda: Foc!

M-am trezit! Eram complet ud și tremuram tot! Nu am mai adormit decât spre dimineață. În timp ce beam ceaiul, i-am împărtășit lui Cornel coșmarul prin care am trecut. El a încercat să mă liniștească spunând că, indiferent ce am făcut, el nu crede că voi fi executat. Voiam să-l cred!

În jurul orelor nouă, vizeta s-a deschis și mi s-a comunicat să mă pregătesc de anchetă. De când mi se comunicase că sentința rămăsese definitivă, de fiecare dată când pașii gardienilor se opreau în dreptul celulei mele, inima începea să-mi bată puternic și mă întrebam automat dacă nu cumva îmi sosise sorocul. Și de această dată, îmbrăcându-mă încet și dominat de acel sentiment de spaimă, m-am întrebat dacă într-adevăr era vorbă de anchetă sau de ceva mult mai sinistru. Nu a fost vorba nici de una, nici de alta, ci de cu totul altceva, cum de altfel deseori se întâmplă în viață.

În camera de anchetă se afla Cotoman care — după ce m-am așezat la obișnuita mea măsuță — mi-a comunicat că în dimineața respectivă urma să o văd pe Mioara căreia i s-a aprobat cererea de a mă vizita. Vestea a venit atât de

neaşteptat încât m-a blocat pentru moment. Văzând că nu am reacționat în niciun fel, m-a întrebat:

— Domnule Răceanu, ai auzit ce ți-am spus?

Surprins de întrebarea lui am dat din cap afirmativ și am adăugat:

— Vin şi copiii?

— Nu, a răspuns el sec, numai soția.

Vestea mă copleşise. Nu-mi văzusem soția și copiii din 31 ianuarie, ziua în care am fost arestat. De altfel, nu mai ştiam nimic despre ei. Asigurările pe care le-am primit pe parcurs din partea anchetatorilor că totul era în ordine în ceea ce priveşte familia mea nu le-am luat în considerare, mai ales că tot ei erau cei care mă amenințau că fiul meu, Andrei, urma să fie dat la un orfelinat dacă nu cooperam cu ei. De asemenea, din experiența prin care trecuse familia mea, după arestarea tatălui meu în 1958, și din tot ceea ce cunoşteam despre modul cum funcționa sistemul în asemenea situații, nu îmi făceam niciun fel de iluzii că familia fusese pusă la grea și umilitoare încercare. O serie de declarații făcute de Mioara, care mi-au fost arătate pe parcursul anchetei, precum și prezența lui Bubu la Rahova, cândva în luna martie, au fost de natură să-mi confirme presimțirile în această privință. Nu aveam niciun dubiu că Mioara fusese dată afară din minister şi că întreaga familie se afla sub stricta supraveghere a Securității. În context, deseori, mi-am pus întrebarea dacă Oana a fost lăsată să-și continue studiile la Academia de Stiințe Economice (ASE), unde era studentă la seral. Speram că prin vizita Mioarei să am unele răspunsuri la frământările şi preocupările mele.

Citindu-mi parcă gândurile, l-am auzit pe Cotoman avertizându-mă:

— Domnule Răceanu, îți atrag atenția ca în timpul întâlnirii să nu discuți sub nicio formă problemele legate de anchetă, proces sau recurs şi nici condițiile de detenție. Orice încercare de a te referi la aceste chestiuni poate duce la întreruperea întrevederii. De asemenea, în discuție să te limitezi doar la problemele strict familiale. M-ai înțeles?

Am dat afirmativ din cap.

— Şi mai este ceva, — a continuat el — întrucât soţia nu crede în vinovăţia dumitale şi în general refuză să accepte explicaţiile noastre, îţi cerem ca în timpul întrevederii să admiţi în mod explicit că eşti vinovat, că ai săvârşit fapte extrem de grave împotriva societăţii noastre socialiste. Este absolut necesar ca soţia să audă de la dumneata acest lucru. Ne-am înţeles?

Am dat din nou din cap în sens că înţelesesem ce îmi cerea. Nu avea rost să-i pun întrebări şi cu atât mai mult să-l contrazic. De altfel, eram conştient că orice întrebare sau comentariu din partea mea mi-ar fi putut crea inerent probleme. Or, în acele clipe, pentru mine era esenţial numai un singur lucru şi anume faptul că urma să o văd pe Mioara.

Abia după ce am ieşit din închisoare, Mioara şi copiii mi-au povestit coşmarul prin care au trecut în toată perioada cât am fost la Rahova, ameninţările şi şicanările constante la care au fost supuşi din partea Securităţii. Au fost adevărate luni de teroare.

Totul a început chiar în seara în care am fost arestat, când Securitatea a arestat-o şi pe Mioara şi a reţinut-o ore întregi supunând-o unui interogatoriu condus de lt.-col. Gheorghe Caraşcă. După aceea a fost dusă acasă unde o echipă a Departamentului Securităţii Statului, condusă de lt.-col. Emil Rădulescu, a efectuat o minuţioasă percheziţie în apartamentul de trei camere în care locuiam. După terminarea percheziţiei, care a durat douăsprezece ore, i s-a comunicat din partea Direcţiei de Personal a Ministerului Afacerilor Externe că i s-a desfăcut contractul de muncă, rămânâd astfel şomer aproximativ trei luni de zile, perioadă în care a fost de nenumărate ori interogată la Rahova şi chiar reţinută, sub stare de arest, în celulele acesteia. Presiunile şi ameninţările la care a fost supusă, precum şi propunerile repetate de a divorţa de mine nu au fost de natură să o sperie sau să o intimideze. Dimpotrivă, de fiecare dată anchetatorii s-au lovit din partea ei de o atitudine fermă, demnă, însoţită totodată de un total dispreţ pentru cei ce o interogau. În

perioada în care încerca să găsească de lucru, „băieții" i-au spus fără nicio jenă, că degeaba face tatonări de a-și găsi un nou serviciu, deoarece nimeni nu va îndrăzni să o angajeze fără acordul lor.

Într-adevăr, peste tot unde a încercat să se angajeze situația era aceeași. La început amabilitate, iar la auzul numelui momente de jenă și cunoscuta frază: „Nu avem posturi libere în schemă!" În final, la 24 aprilie a fost angajată la Institutul de Igienă și Sănătate Publică, nu înainte de a i se sublinia că acest lucru s-a datorat „spiritului umanitar" manifestat de Securitate, care însă nu a uitat să ia și măsurile de rigoare. Astfel, în aceeași zi Institutul a „angajat" și o altă persoană, o agentă a Securității, care avea drept sarcină — așa cum s-a constatat pe parcurs — să urmărească îndeaproape toate mișcările Mioarei. Agenta respectivă a fost instalată într-un birou prin care Mioara, vrând-nevrând, era obligată să treacă spre locul ei de muncă. Dar supravegherea nu s-a limitat doar la serviciu. Două echipaje specializate-n în filaj cu opt persoane, în trei ture, au urmărit-o în permanență oriunde se ducea, zi și noapte, situație care a încetat abia în cursul zilei de 22 decembrie 1989, când ieșind din Institut a constatat că mașinile și ocupanții acestora dispăruseră brusc. Se evaporaseră!

De asemenea, dacă Mioara stătea de vorbă cu cineva pe stradă, persoanele respective erau filmate și majoritatea chestionate ulterior. În plus, din blocul de vizavi tot pe strada Av. Darian, s-a urmărit zi și noapte orice mișcare a familiei mele. În acest scop Securitatea a folosit atât spațiile Bibliotecii „Ion Slavici", aflată la parterul blocului unde a fost instalat un post fix, cât și cele ale apartamentului familiei Tudosie de la etajul unu (el, lt.-col. în brigada economică de control a Securității, ea casnică). La rândul ei, familia Nistor (Pușa, avea gradul de maior și lucra la Direcția de Vize și Pașapoarte din strada Nicolae Iorga, iar Dorin funcționar la Uniunea Generală a Sindicatelor, fost lucrător la Externe), care locuia pe același palier cu noi, a găzduit periodic o agentă a Securității, care obișnuia — printre altele —, să controleze pungile cu gunoi depuse de familie în încăperea care dădea în curtea interioară a blocului, special destinată

colectării gunoiului. Se pare că această operaţie a început, potrivit spuselor unor vecini, înainte ca eu să fiu arestat. După evenimentele din decembrie 1989, drept răsplată pentru cooperarea cu organele securităţii, Dorin a fost reîncadrat în Ministerul Afacerilor Externe, şi ulterior trimis împreună cu Puşa în funcţia de prim-secretar la Ambasada Română din Republica Africii de Sud.

Tot după decembrie 1989, am primit vizita unui prieten. A venit însoţit de un tânăr care mi-a spus că lucra la centrala telefonică din Calea Dorobanţi şi că a fost implicat direct în monitorizarea convorbirilor telefonice din apartamentul meu. De la el am aflat că înainte de a fi arestat şi în perioada cât am fost închis la Rahova, Securitatea a instalat o aparatură specială de ascultare în apartamentul de deasupra noastră (unde locuia fiica generalului Andrei Neagu, fost ilegalist) firele fiind conectate direct la boxa telefonică aflată în stradă. Potrivit tânărului, nici la data la care avea loc discuţia — aproximativ la mijlocul lunii ianuarie 1990 — centrala telefonică al cărei salariat era nu primise încă ordin de încetare a interceptării convorbirilor telefonice din apartamentul meu. Cred că acest lucru s-a întâmplat abia după ce Serviciul Român de Informaţii s-a convins că m-am stabilit definitiv în străinătate. Faptul că ştiam de la o persoană autorizată situaţia telefonului meu mi-a fost în ultima instanţă de un real folos, mai ales în perioada când forţat de anumite întâmplări „neîntâmplătoare" a trebuit să părăsesc ţara.

Revenind la situaţia familiei în perioada arestării mele, trebuie reţinut şi faptul că persoanele care voiau să o viziteze pe Mioara sau pe copii, cu excepţia rudelor apropiate, erau practic oprite. De asemenea, nu o dată, reprezentanţii Securităţii, care controlau funcţionarea telefonului din apartamentul nostru, refuzau pur şi simplu să facă legătura cu cei ce sunau la noi acasă.

Nici copiii nu au fost scutiţi de supravegherea atentă a Securităţii.

Oana era permanent însoţită de doi reprezentanţi ai Securităţii, inclusiv când mergea la facultate, unde aceştia o aşteptau în faţa sălilor de curs, sau când era împreună cu prietenul ei Ştefan. Oana mi-a povestit că într-o zi, fiind în

autobuz, a venit controloarea pentru a taxa biletele. Neavând bilete, cei doi securiști și-au scos legitimațiile, afirmând că „sunt în misiune" însoțind-o pe Oana. Când Oana a afirmat că nu-i cunoaște, controloarea i-a întrebat dacă legitimațiile cu „S" mare pe ele le dă „dreptul să circule pe blat" Unul dintre ei, căruia Oana îi spunea „Sibiu" (deoarece refuzase să-i spună cum îl cheamă și menționase doar faptul că fusese transferat de la Sibiu), a apostrofat-o pe controloare spunându-i să nu se „bage unde nu trebuie", iar când aceasta a continuat să le pună întrebări, a amenințat-o afirmând că dacă nu „tace" își va „pierde slujba" Spre stupefacția celor doi securiști, dar spre satisfacția și deliciul celor din jur, controloarea — deși amenințată — nu i-a lăsat să coboare decât la Arcul de Triumf (Oana coborâse în Piața Dorobanți) și numai după ce le-a aplicat în prealabil amenda cuvenită. Ulterior, tot ei erau cu gura mare reproșându-i Oanei ce „le-a făcut" în autobuz.

La rândul său, fiul meu Andrei, care pe atunci avea unsprezece ani și era în clasa a V-a, avea și el un agent, „o umbră", care se ținea scai de el, la școală, la antrenamentele de baschet și chiar când se juca cu copiii pe stradă. Într-o zi, Mioara și Oana fiind la bucătărie, au auzit câțiva copii țipând disperați: „Mama lui Andrei, mama lui Andrei!" Când au deschis geamul copiii le-au spus că în timp ce jucau fotbal în Parcul Floreasca un securist cu mustață s-a luat de Andrei, care a luat-o la fugă spre casă urmărit de individul respectiv. Oana a ieșit repede pe scară, unde l-a găsit pe dl. Dinu (care locuia la etajul III și cu a cărui familie eram în relații foarte bune), care i-a făcut semn că Andrei se află la el în apartament. Apoi Oana a coborât la parter, unde a dat de individul cu mustață care stătea în dreptul cutiilor poștale. Întrebându-l ce caută în bloc, acesta a spus că vrea să-l vadă pe Andrei. Oana i-a spus categoric să părăsească blocul. Întrucât el a refuzat să o facă, Oana a ieșit în stradă și l-a chemat pe „Sibiu" care se afla împreună cu alți securiști într-o Dacie albă parcată în dreptul blocului, și i-a spus să-l lase pe Andrei în pace și, în general, să nu mai sperie și pe ceilalți copii cu care se juca. L-a amenințat, totodată, că va vorbi direct în telefon (convorbirile fiind înregistrate) pentru ca

superiorii lor să afle cum sperie, prin comportarea lor, copiii din cartier. Ulterior, Mioara a aflat că printre copii se afla și Alex, fiul surorii mele, care, când agentul s-a luat de Andrei, a fugit la el acasă și i-a spus Lenei că securiștii voiau să-l omoare pe Andrei. Se pare că intervenția Oanei în acea împrejurare a dat rezultate deoarece insul cu mustață a dispărut în următoarele zile, iar noua „umbră" a lui Andrei s-a comportat mult mai discret.

Scriind toate acestea, mi-am adus aminte de asigurările repetate pe care le-am primit în timpul anchetei din partea col. Murariu, lt.-col. Manea și lt.-col. Marinescu că, „datorită caracterului profund umanitar al societății socialiste în care trăiam", arestarea mea „nu urma să se răsfrângă și asupra familiei mele"

Totodată, m-am gândit și la cele afirmate de bunul meu prieten, scriitorul și pictorul Alecu Ivan Ghilia care, cândva în luna februarie 1990, când stăteam împreună de vorbă la un pahar de vin și discutam prin ce au trecut Mioara și copiii, a spus, mai în glumă, mai în serios, că, de fapt, în cursul anului 1989, familia mea devenise una dintre cele mai „rentabile întreprinderi" din România din moment ce de pe urma ei au beneficiat de posturi de muncă și de salarii mari cel puțin două duzini de securiști, care aveau drept sarcină să se ocupe de supravegherea Mioarei, a Oanei și a lui Andrei. Deși Alecu spusese acest lucru mai mult în glumă, și ulterior a și scris despre asta, ele ascundeau de fapt un mare adevăr! De aceea, uitându-mă la el i-am zis, pe un ton mai mult ironic:

— Și pe lângă cele două duzini, câți încă? Alecule?

— Probabil încă o droaie! a răspuns el zâmbind.

Măsurile drastice de supraveghere luate de organele de securitate împotriva familiei mele au urmărit evident limitarea la maximum a contactelor acesteia, restrânse la rudele apropiate. Securitatea a fost în mod deosebit preocupată să prevină eventuala lor contactare de către persoane străine, precum și de scurgerea către exterior a unor informații cu privire la soarta mea și a familiei mele. De aici și urmărirea zilnică a Mioarei, Oanei și chiar a lui Andrei. Cu toate măsurile luate, Mioara a reușit și, nu o dată, să scape de sub supravegherea Securității și să împărtășească unor prieteni

situația în care se afla ea și familia. Aceștia, la rândul lor, au transmis mai departe celor interesați informațiile respective.

Aceasta a fost soarta unei familii într-o societate care s-a considerat „umană" și care declara pe toate drumurile că pe primul plan în atenția ei se află „Omul" proclamat a fi cel mai de preț capital.

În realitate, a fost vorba de o societate în care o persoană era condamnată înainte de a fi fost dovedită vinovată, în care copiii trebuiau să răspundă pentru faptele părinților lor și invers, în care suspiciunea era ridicată la rang de virtute și în care — în ultima instanță — individul era redus la o simplă cifră statistică, neavând practic niciun fel de drepturi, în afara celui de a sluji cu devotament un sistem și o ideologie pe care istoria le-a respins ca model de societate pentru totdeauna.

Promisiunea...

Pe la orele unsprezece, am fost somat să mă îmbrac în costum, semn că urma să fiu dus la întâlnirea cu Mioara. Ulterior am aflat de la ea că solicitase cu insistență acest lucru deoarece nu voia să fiu adus la întâlnire în haine de deținut. Eram copleșit de emoții. După ce am traversat aproape întregul coridor unde se aflau camerele de anchetă, am fost introdus într-una din ele.

Cum am intrat în cameră, am văzut-o imediat pe Mioara stând pe un scaun. Slăbise. În dreptul ei era un birou la care se aflau lt.-col. Marinescu și maior Cotoman, iar la aproximativ un metru de ei stătea pe un alt scaun Păstorel Zugrăvescu. Când am intrat în cameră toți și-au întors privirile spre mine. Fără să spun nimic m-am îndreptat încet spre Mioara și când am ajuns în dreptul ei, cu o mână am luat-o de umăr și am stâns-o puternic la piept, iar cu cealaltă am început să o mângâi pe păr, în timp ce ea, fără să se ridice de pe scaun, m-a îmbrățișat, băgându-și mâinile pe sub haina mea. Așa, lipiți unul de altul și fără să scoatem vreo vorbă,

doar mângâindu-ne reciproc, am stat câteva momente. Se lăsase o tăcere deplină și am simțit toți ochii ațintiți asupra noastră. După terminarea întrevederii, însoțind-o în drum spre serviciu, Păstorel Zugrăvescu i-a mărturisit Mioarei că, deși pe parcursul carierei sale fusese martor la multe întrevederi de acest gen între soț și soție, scena cu mine în picioare și Mioara pe scaun, stând așa lipiți unul de altul, l-a impresionat profund. La întrebarea lui de ce nu s-a ridicat și ea în picioare la vederea mea, Mioara i-a răspuns că „am vrut dar nu am putut!"

Întrucât eram conștient că era la curent cu faptul că fusesem condamnat la moarte, nu știam cum să încep discuția. Până la urmă am întrerupt tăcerea, întrebând-o de copii. În timp ce mâna ei de sub haină îmi pipăia trupul slăbit, numărând practic coastele, mi-a spus că Oana și Andrei sunt sănătoși, că Oana își continua studiile la seral și că, în preajma zilei de 8 martie, Oana apăruse, împreună cu alte colege, pe prima pagină a revistei *Flacăra*[2]. De asemenea, mi-a spus că Oana lucrează în continuare la Centrul de Acupunctură condus de dr. Brătilă. Am întrebat-o dacă Oana și Ștefan mai erau împreună? Văzând-o dând din cap, am afirmat că „mă bucur, deoarece asta dovedește că Ștefan are caracter". În ceea ce îl privea pe Andrei, mi-a spus că învață bine, dar că s-a înțeles cu Oana să nu-i spună ce s-a întâmplat cu mine. După ce mi-a povestit despre părinții ei, a devenit deodată extrem de laconică când am întrebat-o de tata, Lena și Gic, afirmând doar că sunt toți sănătoși. Mi-am dat seama după cum și-a aruncat privirea către Marinescu și Cotoman, că voia să-mi spună mai multe lucruri dar că, probabil, fusese avertizată să nu intre în amănunte.

După ce am ieșit din închisoare Mioara mi-a spus că înainte ca eu să fiu adus la întâlnire, Marinescu și Cotoman i-au interzis categoric, sub amenințarea că vor întrerupe imediat întrevederea, să facă referiri la Comunicatul Procuraturii Generale în legătură cu mine, dat publicității în luna martie, și la adunările de condamnare organizate cu acel

prilej, precum și la difuzarea „Scrisorii celor șase" și semnarea ei de către tata.

În timp ce Mioara continua să vorbească, m-am așezat lângă ea pe un scaun. Mi-a spus că i s-a permis să-mi aducă un pachet cu alimente, precum și câteva cărți pe care le alesese cu Oana și pe care probabil le voi primi la terminarea întrevederii. Mulțumindu-i, am început să-i spun mai mult în șoaptă că am fost condamnat la moarte pentru fapte considerate „extrem de grave", fără să admit însă că „le-aș fi săvârșit" — așa cum Cotoman îmi indicase în mod expres la anunțarea întâlnirii — după care am continuat:

— Știi că sunt un om de munte. Or, aflându-mă de multe ori în vârf de munte mi s-a întâmplat să înfrunt, mai ales pe timp de iarnă, furtună și viscol. Uneori adversitatea vântului a fost așa de puternică încât nu numai că m-a îngenuncheat, dar chiar m-a trântit la pământ. Acum mă aflu practic în aceeași situație. Dar, așa cum de fiecare dată după ce am fost doborât de viscol am reușit să mă ridic, tot așa nu mă voi lăsa doborât nici acum.

Mioara, mângâindu-mi mâna stângă, dădea din cap în semn că mă înțelegea. Apoi, uitându-se în ochii mei mi-a spus:

— Tocmai de aceea trebuie să ceri comutarea pedepsei! Întrucât nu am reacționat, a adăugat: Promite-mi că o vei face! Gândește-te la copii. Te rog, promite-mi!

— Îți promit!, am răspuns eu în șoaptă.

Nu am mai apucat după aceea să schimbăm decât câteva fraze și lt.-col. Marinescu ne-a făcut semn că întrevederea se terminase. De data aceasta ne-am ridicat amândoi în picioare, ne-am îmbrățișat, și gardianul care între timp fusese chemat m-a scos din cameră.

Abia în celulă am realizat că eșuând cu Păstorel Zugrăvescu în a mă determina să înaintez cererea de grațiere, Securitatea organizase întrevederea cu Mioara. Într-adevăr, la ieșirea din închisoare, Mioara mi-a povestit că încă de la data arestării a solicitat de mai multe ori să mă vadă, înaintând în acest sens mai multe cereri, care însă de fiecare dată au fost

respinse. Brusc, în seara zilei de 30 august a primit un telefon din partea lui Zugrăvescu care a anunțat-o că i s-a aprobat să mă viziteze a doua zi dimineața. El i-a mai comunicat că aprobarea se referea numai la ea, nu și la copii, și că putea să aducă un pachet cu ceva alimente și cărți. S-au înțeles să se întâlnească a doua zi pentru a merge împreună la Rahova. În dimineața respectivă, Zugrăvescu i-a spus Mioarei că refuzasem să fac cererea de grațiere, sfătuind-o să insiste pe lângă mine ca totuși să o scriu.

De asemenea, Mioara mi-a povestit că după terminarea întrevederii, a rămas în birou cu Cotoman care după ce i-a spus că au ținut cont de rugămintea ei și nu m-au adus în haine de deținut, a întrebat-o ce părere are, cum „l-ați găsit pe soțul dvs?" Mioara i-a răspuns:

— De ce vă interesează părerea mea, tot nu țineți cont de ea! Iar grija voastră față de oameni bate la ochi!, apropo de modul cum arătam.

— Dar cum puteți să spuneți așa ceva? a protestat indignat Cotoman.

Protestul lui a rămas însă fără răspuns din partea Mioarei, care mi-a spus că a refuzat să mai vorbească cu el întrucât era șocată de apariția mea. Eram foarte slăbit, palid și tras la față. Aveam figura unui om nehrănit, nescos la aer, pe care hainele atârnau. În general o arătare străvezie! Potrivit ei, șocul a fost cu atât mai mare cu cât, de câte ori s-a interesat de soarta mea, i s-a spus să nu-și facă probleme, că mă hrănesc bine cu fripturi și salate de la cele mai bune restaurante și, în general, au grijă de sănătatea mea. Când am ieșit din închisoare, deși nu fusesem gras, slăbisem douăzeci și unu kilograme în unsprezece luni.

M-am reîntors în celulă într-o stare de euforie. Întâlnirea cu Mioara îmi dăduse puteri și speranțe noi. Se confirmase ceea ce am crezut întotdeauna după ce am fost arestat că familia — contrar amenințărilor și declarațiilor făcute de anchetatori și de alți reprezentanți ai Securității pe parcursul interogatoriilor — nu numai că nu mă abandonase ci,

dimpotrivă, era profund îngrijorată de soarta mea. De asemenea, aflasem că Oana şi Andrei erau sănătoşi şi că Oana îşi urma facultatea. Am împărtăşit bucuria mea lui Cornel, povestindu-i pe scurt întrevederea avută cu Mioara, precum şi faptul că a adus unele bunătăţi şi cărţi, pe care urma să le primim. Nu am abordat însă cu el chestiunea cererii de graţiere şi presiunile care se exercitau asupra mea în această privinţă. În timp ce comentam pe marginea întrevederii, am fost scos din nou la anchetă.

— Înţeleg că eşti de acord să faci cererea de graţiere, mi s-a adresat maiorul Cotoman în momentul când m-am aşezat la măsuţa mea, după care a adăugat: Cel puţin aşa ai promis soţiei.

— Da, am răspuns eu fără alt comentariu. Într-adevăr, îi promisesem Mioarei acest lucru, iar apelul ei era încă viu în memoria mea.

— Atunci să trecem la redactarea cererii, l-am auzit spunându-mi.

Cotoman mi-a dat câteva foi şi un pix, după care mi-a explicat că cererea respectivă trebuie să cuprindă la început câteva date personale, apoi sentinţa ce mi-a fost dată şi caracterizarea faptelor săvârşite cu accentul pe ideea trădării ţării şi a poporului român şi, în final, exprimarea regretului şi cererea de clemenţă. Ascultându-l, mi-am dat seama că ei — cu toată opoziţia mea iniţială — au reuşit până la urmă să mă aducă în situaţia de a formula cererea respectivă. După ce Cotoman a terminat de vorbit, am început să scriu.

Prima parte a mers repede: numele, prenumele, adresa, numele părinţilor, starea civilă, situaţia militară, locul de muncă înainte de a fi arestat, precum şi sentinţa de condamnare la moarte. Apoi mintea mea s-a blocat.

Efectiv nu ştiam ce să mai scriu şi mai ales cum să explic şi să caracterizez faptele săvârşite.

Nu puteam din proprie iniţiativă să admit şi, în consecinţă, să scriu că mi-am trădat ţara şi poporul. Dacă într-adevăr aş fi fost convins de acest lucru, atunci toată comportarea mea din timpul anchetei, când am încercat, pe cât a fost posibil, să protejez o parte a activităţii mele şi mai ales pe cei ce acţionau împotriva regimului, nu ar fi avut niciun sens.

De asemenea, cum aș fi putut explica refuzul inițial de a înainta cererea de grațiere? Este adevărat că trădasem. Dar nu țara și poporul, așa cum fusesem acuzat, ci sistemul și statul comunist și tot ceea ce el reprezenta în România. Niciodată însă eu nu am confundat România cu regimul politic impus țării de o putere străină, într-o perioadă istorică dată. Dimpotrivă, am considerat desfășurarea unei activități de subminare din interior a regimului comunist din România drept o datorie de conștiință față de țară și nicidecum un act de trădare împotriva acesteia. Am făcut întotdeauna o distincție clară între trădarea „regimului totalitar" și cea a țării.

Întrucât nu-mi venea nicio idee iar timpul trecea, i-am spus lui Cotoman că practic nu știam ce să scriu.

— E foarte simplu, a replicat el, scrie ce ai făcut, scrie că ai atentat la viața pașnică a poporului român.

Spusele lui nu m-au ajutat cu nimic. Stăteam și îl priveam fără să-i urmez sfatul.

După câteva minute bune de tăcere, când mi-am dat seama că nu voi fi în stare să continui, m-am adresat lui cu rugămintea de-a mă ajuta în formularea cererii.

— Este cererea dumitale și ca atare trebuie să scrii cu cuvintele dumitale ceea ce simți și ceea ce crezi, a reacționat el.

Am luat pixul în mână și am adăugat la cele scrise până atunci o frază simplă prin care ceream comutarea pedepsei capitale, fără niciun fel de explicații, după care i-am spus sec:

— Am terminat.

Cotoman s-a ridicat de la birou, s-a apropiat de măsuța la care stăteam, a luat foaia și, după ce a citit a cele scrise de mine, a dat din mâni cu indignare afirmând:

— Nu așa ți-am spus să o scrii, domnule Răceanu!

— Altfel nu știu, am răspuns eu, adăugând: V-am spus că nu știu ce să scriu. Nu am scris niciodată o astfel de cerere. De aceea am solicitat sprijinul dumneavoastră, pentru că știți ce se vrea.

— Domnule Răceanu, ți-am explicat ce trebuie să cuprindă o cerere de grațiere. Dumneata ești cel care soliciți comutarea pedepsei capitale, nu noi. Deci dumneata ești singurul în măsură să motivezi cererea respectivă.

— Atunci, de ce nu înaintați cele scrise de mine?

— Pentru că nu recunoști faptele criminale săvârşite și nici nu-ți exprimi regretul care ar trebui să justifice cererea de grațiere, după care, punând pe masă foaia cu cele scrise de mine, s-a înapoiat la biroul său.

Ia foaia, scrie... și semnează...

Mi-am dat seama că mă aflam într-un moment dificil. Era clar că nu erau dispuşi să accepte o simplă cerere iar eu nu voiam să-mi torn, din proprie inițiativă, cenușă în cap. Am stat aşa fără să scriu, timp în care Cotoman răsfoia pe îndelete o carte, semn că nu era grăbit. După aproximativ douăzeci de minute și-a ridicat privirea către mine întrebându-mă:

— Ai rescris-o?

— Nu.

— Ce mai aștepți, doar ți-am spus ce să scrii? a continuat el.

— Nu ştiu cum, am răspuns eu.

Iritat, a închis cartea pe care o răsfoia. S-a ridicat și, apropiindu-se din nou de locul unde stăteam, mi-a spus pe un ton apăsat:

— Ia o foaie curată și scrie.

M-am conformat, iar el a început să dicteze.

Prima parte, care se referea la datele personale, era practic o reluare a celor scrise de mine. Apoi a trecut, cum spunea el, la caracterizarea faptelor mele, dictându-mi să scriu că: „Am săvârșit fapte extrem de grave împotriva țării mele și a poporului meu, punându-mă în slujba serviciului american de spionaj şi furnizându-i de-a lungul anilor, date și informații secrete de stat care au adus enorme prejudicii patriei, politicii de independență și securității statului român." Scriind, am avut senzația că fraza respectivă fusese parcă ruptă din rechizitoriul procurorului militar. Cotoman continua să dicteze: „Nu cred că un om poate să decadă mai jos decât atât. Nu există o faptă mai gravă decât aceea de a ridica mâna împotriva țării unde te-ai născut, a poporului care te-a crescut şi ți-a acordat cu generozitate încrederea..." Aici s-a oprit pentru un moment, după care a adăugat:

„încălcând astfel legea acestui pământ care de peste două mii de ani a consolidat fiinţa şi spiritul poporului român". Scriam automat fără să mă gândesc la conţinutul celor dictate. De fapt, nu avea nicio importanţă din moment ce eu fusesem de acord să o înaintez, iar ei nu acceptau decât o anumită formă de redactare. Mi-a atras însă atenţia referirea la cei „două mii de ani" din istoria ţării, tema preferată a lui Ceauşescu. Când am pus pixul jos Cotoman mi-a făcut semn că nu a terminat încă. Apoi mi-a dictat fraza: „Port în mine, ca cea mai cruntă pedeapsă, ruşinea faptelor mele", după care mi-a luat foaia, a citit-o cu atenţie şi mi-a întins-o înapoi spunând:

— Semnează, pune data şi adresează-o.

Am luat foaia şi fără să o mai citesc am semnat-o. L-am întrebat cui să o adresez?

— Cum cui, a replicat el mirat, tovarăşului Nicolae Ceauşescu, preşedintele ţării.

Auzindu-l, sângele mi s-a urcat la cap iar sentimentul de refuz a pus din nou stăpânire pe mine.

— Asta puteţi să o faceţi şi dvs, am replicat eu, căutând să evit crearea unui nou moment de tensiune.

— Nu, dumneata trebuie să o faci. Trebuie să fie acelaşi scris, a răspuns el.

În gândul meu luasem decizia să rezist şi să nu-i adresez nominal cererea, indiferent ce se va întâmpla. Pur şi simplu nu voiam să-i scriu numele şi nu cred că cineva în acel moment m-ar fi putut determina să o fac. În fond, făcusem compromisul esenţial. De aceea i-am spus:

— Eu am semnat cererea, iar dumneavoastră o adresaţi cui vreţi. Eu nu o fac!

Cotoman se uita la mine şi nu ştia ce se creadă. Tocmai când fusese convins că reuşise până la urmă, eu îi cream noi probleme. După ce a făcut câţiva paşi prin cameră mi-a spus:

— Scrie doar: Preşedintelui Republicii Socialiste România.

Întrucât, mi-am dat seama că înţelesese rezerva mea iniţială am răspuns:

— Este acelaşi lucru.

— Domnule Răceanu, haideţi să nu ne mai pierdem timpul cu fleacuri. Toată lumea ştie, o ştii şi dumneata tot atât

de bine, că o cerere de grațiere se adresează numai șefului statului. Ce rost are să te încăpățânezi. Doar i-ai promis soției!

Văzând că nici acest apel nu dă rezultate mi-a sugerat, cu o voce destul de iritată:

— Atunci scrie: Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

Deși era vorba de una și aceeași persoană, noua sugestie mi s-a părut, pe moment, acceptabilă. Nu eram obligat să-i scriu nici numele și nici funcția de președinte al țării, iar cea de președinte al Consiliului de Stat mi s-a părut mai puțin importantă. De aceea fără să mai spun ceva, spre satisfacția lui Cotoman, am trecut pe cererea de grațiere sugestia sa.

De multe ori, în lunile și anii care au urmat m-am gândit la cele petrecute pe parcursul ultimelor două zile de la sfârșitul lunii august 1989, îndeosebi la insistențele ca cererea de grațiere să fie semnată de mine, dar numai în forma dorită de ei. Evident că refuzul meu inițial de a formula o astfel de cerere nu intra în calculele dictatorului și ale Securității. De asemenea, Securitatea nu se putea prezenta la dictator cu o cerere formulată de avocat sau familie, fără consimțământul meu. O astfel de cerere nu l-ar fi satisfăcut pe Ceaușescu. El voia ca eu, nu numai să recunosc că trădasem „patria socialistă", dar să-i implor clemența! De aici și apelul făcut inițial la Păstorel Zugrăvescu, iar apoi brusc la Mioara, căreia până atunci i-au refuzat sistematic solicitările oficiale de a mă vizita, inclusiv după procesul în care am fost condamnat la moarte. Atât au fost de disperați! De aici și refuzul lui Cotoman de a accepta ca cererea de grațiere să conțină numai solicitarea comutării pedepsei capitale, fără caracterizarea faptelor săvârșite și exprimarea regretului.

De asemenea, mă întreb de multe ori ce s-ar fi întâmplat dacă nu i-aș fi promis Mioarei? La ce ar mai fi recurs anchetatorii înainte de a-l pune pe Zugrăvescu să înainteze cererea de grațiere, probabil, în numele familiei? Habar nu am! De altfel, nu are nicio importanță din moment ce până la urmă am fost de acord să o fac. Adevărul este că atunci când Mioara m-a rugat, nu am putut să o refuz pentru nimic în lume! De fapt nu aveam nici dreptul! Dacă nu i-aș fi avut pe ea și copiii, sunt sigur că aș fi rămas la decizia mea inițială, iar

dictatorul ar fi trebuit să se mulţumească până la urmă cu o cerere de grațiere înaintată de avocat fără acordul meu.

Nu aveam nicio idee în cât timp se rezolvau asemenea cereri. Ştiam însă vag că executarea sentinței de condamnare la moarte nu putea avea loc în perioada în care cererea de grațiere era în curs de analizare. În același timp, eram conștient și de faptul că „totul era posibil!" Au urmat cele mai dificile zile din viața mea.

Tresăream de fiecare dată la auzul pașilor care se apropiau de celulă și mai ales la auzul zgomotului când se deschidea vizeta. Îmi stăpâneam cu greu nervii, căutând să par cât mai calm și detașat. Nu voiam, sub nicio formă, să-i arăt lui Cornel sau anchetatorilor că eram frământat, preocupat și copleșit de situația în care mă aflam. Sufletește însă mă așteptam la orice din partea lor și uneori noaptea mă apucau momente de disperare! Ziua eram însă calm. Pentru a-mi alunga gândurile negre, mă angajam în tot felul de discuții cu Cornel și începusem chiar să-l învăţ noţiuni elementare de limbă engleză. Și astfel, orele și zilele treceau mult mai ușor, doar nopțile erau mai dificile.

Ce știi despre președintele Bush...?

Într-o sâmbătă după-amiază, cândva, în prima jumătate a lunii septembrie, când tocmai repetam cu Cornel unele cuvinte în limba engleză, am auzit pași oprindu-se în dreptul celulei noastre. La câteva secunde după aceea s-a deschis și ușa. Pentru moment mi s-a tăiat răsuflarea! Unul dintre gardieni — pentru că erau doi — mi-a făcut semn să-i urmez. Cu o voce sugrumată i-am spus să-mi permită să mă îmbrac. Eram îmbrăcat într-un pantalon de trening și un tricou.

— Nu-i nevoie, poți veni așa cum ești îmbrăcat, mi-a răspuns el sec.

Fără să mai spun ceva, i-am urmat pe cei doi, încercând să ghicesc ce mă aștepta. Primul gând care mi-a trecut prin minte a fost acela că mi se va comunica răspunsul în legătură

cu cererea de comutare. L-am respins însă imediat. Trecuseră prea puține zile de la înaintarea acesteia. De asemenea, eram convins că aş fi fost pus să mă îmbrac pentru o astfel de veste. Apoi, m-am gândit că mi se va comunica că voi fi transferat în altă parte. Am respins şi această ipoteză. Era puțin probabil să se întâmple acest lucru înainte de a se fi luat vreo hotărâre în legătură cu cererea mea privind comutarea pedepsei capitale. Un lucru însă era clar şi anume că era vorba, probabil, de o chestiune nu numai urgentă, dar şi importantă. Doar în trei–patru situații anterioare — şi acelea întotdeauna seara foarte târziu sau chiar după miezul nopții — am mai fost scos la anchetă în veşmintele în care mă aflam. Atunci, de fiecare dată am fost amenințat că dacă până a doua zi nu voi veni cu noi dezvăluiri privind activitatea mea de subminare a regimului, dezvăluiri care erau aşteptate de însuşi „şeful cel mare", situația mea şi a familiei urma să se agraveze dramatic! În rest, ori de câte ori am fost scos la interogatorii eram obligat să port pantaloni de oraş şi haină. În timp ce mă frământam ce anume a putut să determine de data aceasta graba cu care fusesem scos dintre celulă, unul din gardienii care mă însoțeau s-a oprit în dreptul biroului şefului de arest şi după ce a deschis uşa m-a împins în cameră, unde m-am trezit față în față cu col. Mihai Popa, şeful arestului, şi cu maiorul Cotoman. În spatele lor, lângă birou, stătea o persoană necunoscută.

— Domnule Răceanu, vrem să-ți punem câteva întrebări, mi s-a adresat Cotoman şi mi-a făcut semn să mă aşez pe unul dintre scaunele aflate în fața biroului la care stătea necunoscutul.

— Ce ştii despre George Bush?, m-a întrebat necunoscutul.

Întrucât întrebarea m-a surprins, gândurile mele fiind cu totul în altă parte, am întrebat automat:

— Cine?

— George Bush, a urmat replica necunoscutului, care a adăugat: Nu ai auzit de George Bush?

Fiind încă sub impresia surprizei am întrebat:

— Vă referiți la preşedintele american?

— Cunoşti un alt George Bush?

Am dat din cap indicând un răspuns negativ.

— Atunci ce ne poți spune despre el? a intervenit Cotoman.

Șocul surprizei inițiale trecuse între timp și mă întrebam ce voiau de la mine, întrucât biografia președintelui american nu era un secret. Știam că atât Ministerul de Externe, cât și organele Securității aveau suficiente date despre Bush, mai ales că el vizitase și România în calitate de vicepreședinte al SUA, în septembrie 1983[3]. Pentru a lăsa impresia că vin în întâmpinarea cererii lor am început să le spun că George Bush era una dintre personalitățile marcante ale vieții politice americane, care, până a fi ales vicepreședinte și apoi președinte al Statelor Unite din partea Partidului Republican, a fost membru al Congresului, ambasador la ONU și șef al Oficiului de Legătură al SUA la Beijing, înaintea stabilirii relațiilor diplomatice dintre cele două țări.

— Asta știm și noi, m-a întrerupt necunoscutul, după care a continuat: Pe noi ne interesează să ne spui dacă cunoști în ce perioadă a fost director al Agenției Centrale de Informații (CIA) și dacă îl cunoști personal?

Am răspuns că știu că a fost director al CIA, dar că nu aș putea preciza perioada respectivă.

— Cândva, în perioada 1974–1975, a insistat de data aceasta Cotoman.

La auzul anilor am făcut imediat legătura cu faptul că în timpul anchetei, după lungi interogatorii, am „mărturisit" anchetatorilor că aș fi fost „recrutat" de partea americană cândva, în toamna anului 1975, descriind în acest sens, ca într-un scenariu de film, modul cum s-a produs recrutarea, întreaga poveste fiind produsul imaginației mele. Ea însă a fost, așa cum a rezultat în timpul procesului și al recursului, acceptată de anchetă, procuror, în general, de dictator și de organele de Securitate. Acum mă întrebam dacă nu cumva voiau să facă o legătură directă între „mărturisirea" mea și faptul că în acea perioadă Bush se afla la conducerea CIA. Întrebarea lor dacă l-am cunoscut personal venea să-mi confirme bănuiala. Deși știam perioada în care George Bush s-a aflat la conducerea CIA, le-am răspuns că nu îmi amintesc[4].

— Încearcă să-ți amintești! De asemenea, poate ne spui când și unde l-ai cunoscut?

— Nu îmi amintesc, am repetat eu, de perioada când a fost director al CIA. Îmi amintesc numai că a ocupat această funcție cândva după William Colby, sau după Amiralul Stansfield Turner, dar nu știu exact după care dintre ei. De asemenea, deși știu cine este și prin natura muncii mele i-am urmărit cariera politică, nu am avut niciodată niciun fel de relații cu el. Îmi amintesc doar că l-am întâlnit prima dată, cândva, în anul 1970, când l-am însoțit pe ambasadorul Corneliu Bogdan, care i-a făcut o vizită lui Bush, pe atunci membru al Camerei Reprezentanților Congresului SUA. Apoi l-am mai întâlnit cu ocazia întrevederilor pe care le-a avut la Washington cu Ștefan Andrei, Ministrul Afacerilor Externe, precum și în timpul vizitei pe care a efectuat-o la București, în calitate de vicepreședinte al SUA. În toate situațiile însă, am precizat eu, am fost un participant pasiv.

— Te rog să mai reflectezi, deoarece noi deținem informații că îl cunoști bine.

— Nu știu la ce vă referiți dumneavoastră, dar vă repet că deși l-am întâlnit în împrejurările menționate, când de fapt însoțeam unele oficialități române, nu pot să afirm că ne cunoșteam.

— Îți dau eu un exemplu pentru a te ajuta să-ți împrospătezi memoria, mi s-a adresat necunoscutul și fără să mai aștepte reacția mea a continuat: Avem informații precise că la sosirea pe aeroportul Otopeni, la 18 septembrie 1983, când i-au fost prezentate oficialitățile române care l-au întâmpinat, printre care ai fost și dumneata, George Bush te-a recunoscut, pronunțându-ți numele în momentul când i-ai întins mâna.

— Și ce vreți să spuneți cu asta? Că mă cunoștea? am replicat eu. În fond este în practica diplomatică ca ospetele să fie informat din timp asupra oficialităților — numele și funcția — care îl vor saluta la aeroport. Faptul că pronunțase numele meu, lucru pe care desigur l-a făcut și cu celelalte persoane, nu înseamnă — am afirmat eu — practic nimic; în niciun caz că am avea anumite relații.

— Nu fi atât de sigur! m-a apostrofat el scurt. Pentru informarea dumitale, atunci la aeroport, vicepreședintele

George Bush s-a adresat direct pe nume numai tovarăşului Ştefan Andrei şi dumitale, deşi i-au mai fost prezentate şi alte oficialităţi, printre care Maria Groza şi Ion Beşteliu, pe care, de asemenea, îi mai întâlnise în trecut. Dacă relaţiile cu preşedintele Bush sunt cele pe care încerci să le prezinţi aici, atunci cum îţi explici că ţi-a reţinut numele? Este greu de crezut că o persoană într-o asemenea funcţie, care zilnic se întâlneşte cu un număr mare de personalităţi, inclusiv străine, să reţină numele cuiva pe care l-a văzut doar de câteva ori şi cu care de fapt nu a stat de vorbă cum pretinzi dumneata.

— Nu am nicio altă explicaţie, în afara celor spuse înainte, am răspuns eu.

În timp ce maiorul Cotoman şi necunoscutul se sfătuiau în şoaptă, colonelul Mihai Popa rămânând pasiv pe parcursul întregii întrevederi, mi-am amintit că la o zi sau două după plecarea din România a vicepreşedintelui George Bush, am primit un telefon de la Constantin Negoiţă, fost coleg de minister, care în jurul anului 1980 fusese transferat la televiziune. În timpul convorbirii respective, Negoiţă mi-a spus: „Nea Mircea, eşti mare! Te cunoaşte Bush personal!" La întrebarea mea de unde a mai scos o asemenea bazaconie, mi-a răspuns că în cadrul înregistrării făcute la aeroport, s-a auzit clar că — înainte de a-i fi prezentat — Bush ar fi pronunţat numele meu şi ar fi spus că îi pare bine că mă revede ceea ce, potrivit lui Negoiţă, „nu făcuse şi cu celelalte oficialităţi române". I-am spus lui Negoiţă că în învălmăşeala care a domnit atunci la aeroport nu reţinusem cele sesizate de el. De altfel, nu am acordat nicio importanţă celor spuse de Negoiţă şi uitasem de mult de această convorbire. Securitatea însă nu uitase de existenţa acestei înregistrări, care acum era folosită ca o dovadă pentru a mă determina să declar că aş fi avut unele raporturi cu George Bush, încă de pe timpul când era director al Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA).

Văzând lipsa mea de cooperare şi după invocarea celor întâmplate la aeroportul Otopeni, Cotoman l-a rugat pe colonelul Popa să cheme gardienii pentru a mă duce înapoi în celulă.

În următoarele două–trei zile m-am tot gândit la cele discutate în acea după-amiază de sâmbătă în biroul şefului

de arest. M-am tot întrebat de ce s-au străduit anchetatorii atât de tare să stabilească o legătură directă între mine şi George Bush. Să fi intervenit, mi-am zis eu, preşedintele american în favoarea mea?

Numai gândul la o astfel de posibilitate îmi producea puternice bătăi de inimă şi îmi insufla noi speranţe. Îmi spuneam însă imediat că acest lucru nu era posibil, deoarece, în realitate, în astfel de situaţii, nu se făceau intervenţii la un asemenea nivel. Mai degrabă îmi ziceam eu că Ceauşescu, în demenţa lui, voia să folosească o eventuală legătură între mine şi George Bush şi faptul că a fost director al CIA, pentru a-l demasca public pe preşedintele american, acuzându-l de amestec direct în treburile interne ale ţării şi, în general, de acţiuni de subminare a regimului comunist din România. Cunoscând antipatia dictatorului faţă de administraţia Reagan, pe care nu s-a sfiit să o exprime Secretarului de Stat adjunct al SUA, John Whitehead, cu prilejul vizitei la Bucureşti, în luna octombrie 1988, temerea mea nu era fără temei[5]. Atunci Ceauşescu i-a reproşat direct lui Whitehead în legătură cu sentimentele anticomuniste ale administraţiei americane, precum şi cu faptul că a intervenit o schimbare în poziţia SUA faţă de România, în sensul că, spre deosebire de administraţiile republicane precedente, administraţia Reagan a ajuns la concluzia că Statele Unite pot să se amestece în treburile interne ale României. Mă şi vedeam — în cazul în care aş fi făcut jocul lor şi le-aş fi declarat că îl ştiam bine pe Bush — răspunzând la întrebările unor ziarişti, în cadrul unei conferinţe de presă organizată şi regizată, în prealabil, de organele de Securitate. Perspectiva unei asemenea posibilităţi mă îngrozea!

Metoda fusese des folosită de ţările membre ale Tratatului de la Varşovia pentru a demasca activitatea „oficinelor de spionaj" ale statelor occidentale împotriva „muncii paşnice" a ţărilor socialiste. Un exemplu edificator în acest sens l-a constituit cazul col. Vitali Iurcenko, fost ofiţer KGB. Aflându-mă într-o deplasare temporară în Statele Unite, în noiembrie 1985, am urmărit la televizor conferinţa de presă organizată de fosta ambasadă a URSS la Washington în cadrul căreia col. Vitali Iurcenko — care iniţial a rămas în

SUA, iar apoi s-a răzgândit și s-a reîntors la sovietici — denunța vehement practicile CIA și ale „imperialismului american"

Mi-am adus aminte de acest caz deoarece l-am cunoscut pe Vitali Iurcenko cu ocazia unor acțiuni protocolare organizate de Ambasada Sovietică la Washington, unde acesta a lucrat în anii 1975–1980 sub acoperire diplomatică.

La 1 august 1985, pe când se afla într-o deplasare la Roma, col. Vitali Iurcenko, pe atunci adjunct al șefului Direcției I cu sarcina să supravegheze activitatetea KGB-ului în țările Americii de Nord, a contactat Ambasada Americană solicitând azil politic în Statele Unite. Potrivit știrilor apărute în presă la vremea respectivă, Iurcenko a desconspirat doi cetățeni americani care lucrau pentru KGB: Ronald Pelton, analist în cadrul *NASA*, și fostul lucrător al CIA, Edward Lee-Howard. Primul a fost arestat. Al doilea a reușit însă să părăsească Statele Unite înainte de a fi arestat, ajungând în toamna aceluiași an, via Finlanda, la Moscova. La începutul lunii noiembrie, în timp ce lua masa împreună cu doi agenți ai CIA la unul dintre restaurantele din cartierul Georgetown din Washington, Iurcenko s-a ridicat de la masă scuzându-se că se duce până la toaletă, de unde nu a mai revenit. La două–trei zile după această dispariție misterioasă, el a reapărut la conferința de presă menționată afirmând că a fost „răpit și drogat" de CIA.

Cazul lui a revenit în actualitate la mijlocul anilor '90 după arestarea lui Aldrich H. Ames, ofițer CIA de contraspionaj, la 24 februarie 1994. S-a făcut o legătură directă între episodul Iurcenko din 1985 și Ames. Două elemente au atras imediat atenția: primul a fost că, deși la data cererii azilului politic Ames lucra deja pentru KGB, col. Vitali Iurcenko nu l-a deconspirat; al doilea element a fost că Ames a făcut parte din echipa CIA care l-a anchetat pe Iurcenko, imediat după sosirea lui la Washington de la Roma. În consecință, s-a avansat ideea potrivit căreia Iurcenko ar fi fost special trimis în Statele Unite, inclusiv cu sarcina de a deconspira pe Pelton

și Howard pentru a-l proteja pe Aldrich H. Ames, care se pare că prezenta o importanță deosebită pentru sovietici. David Wise, autorul cărții *Nightmover* (cel ce se deplasează noaptea, în întuneric), îl citează pe Harry B. Brandon, specialist în contraspionaj, fost director ad-interim al Direcției pentru Informații al FBI, afirmând: „Este posibil ca ei (KGB) să fi avut îndoieli cu privire la Ames și l-au trimis pe Iurcenko să vadă dacă Ames raportează în legătură cu modul cum se desfășoară ancheta sa. În momentul când au constatat că Ames raportează despre ancheta lui Iurcenko, i-au comunicat acestuia din urmă să se reîntoarcă acasă[6]." Este doar o ipoteză care nu a fost încă confirmată. Un lucru a fost însă confirmat, inclusiv de Ames, și anume că în urma activității sale de aproximativ nouă ani în favoarea fostei URSS, peste o sută de operațiuni și peste treizeci de colaboratori ai CIA și ai altor agenții de spionaj occidentale au fost deconspirate și compromise. De asemenea, potrivit datelor publicate cu ocazia arestării, cel puțin zece colaboratori ai CIA din URSS și unele state est-europene — inclusiv generalul sovietic Dimitri Poliakov, care timp de douăzeci de ani a furnizat informații părții americane și care era considerat unul dintre cei mai valoroși colaboratori ai CIA — au fost executați ca rezultat al actului de trădare comis de Ames[7]

Revenind la conferința de presă și la declarațiile făcute de Vitali Iurcenko, mi l-am și închipuit pe „cizmar" savurând cu satisfacție gândul că m-ar fi putut folosi pentru „demascarea" în ochii opiniei publice din România și din străinătate a activității dușmănoase desfășurate de Statele Unite împotriva regimului comunist din România. Ce lovitură de teatru! Ce ocazie unică pentru Ceaușescu și Securitate, pe de o parte, pentru a demasca pe „președintele american", iar pe de altă parte, pentru a consolida propria dictatură concomitent cu întărirea vigilenței prin adoptarea de noi măsuri represive împotriva propriului său popor. De altfel, în acele zile am fost ferm convins că, în final, asta s-a urmărit și asta s-a vrut de la mine când s-a insistat să „recunosc" existența

unei relații între mine și președintele George Bush care, așa cum arătasem anterior, în timpul carierei sale politice ocupase și funcția de director al Agenției Centrale de Informații.

Abia după ce am ieșit din închisoare am înțeles ce a provocat acel interogatoriu organizat în grabă în biroul șefului de arest, cu privire la fostul președinte al SUA, George Bush.

Vestea cea mare...

Într-o seară, la câteva zile după cele petrecute în biroul col. Mihai Popa, am fost scos din nou, de data aceasta cu indicația să îmbrac pantalonii și haina. Am fost dus într-o cameră alăturată de cea în care eram de obicei anchetat, unde i-am găsit pe col. Murariu, lt.-col. Marinescu și pe maiorul Cotoman, stând în picioare lângă un birou și vorbind între ei. După ce ușa s-a închis după mine, ei au încetat să mai discute iar eu am rămas acolo unde mă lăsase gardianul, uitându-mă la ei. Pentru câteva secunde am avut impresia că timpul s-a oprit. Nimeni nu scotea o vorbă, nimeni nu se mișca. Împietrisem cu toții! Apoi, l-am văzut pe col. Murariu schimbând câte o privire cu cei doi, după care mi s-a adresat pe un ton destul de blând:

— Domnule Răceanu, v-am invitat — adresarea, în totală contradicție cu limbajul folosit de obicei de cei trei, m-a surprins, punându-mă în alertă — pentru a vă aduce la cunoștință că în cadrul ultimei ședințe a Consiliului de Stat s-a hotărât ca pedeapsa cu moartea la care ați fost condamnat să fie comutată la douăzeci de ani închisoare. După cum vedeți cererea dumneavoastră a fost luată în considerare, a încheiat el.

Vestea m-a luat total pe nepregătite. La orice mă așteptam în acele zile numai la comutarea pedepsei nu! De aceea, pe moment nu am simțit nimic. Apoi realizând esența mesajului m-a cuprins o emoție atît de nestăpânită încât mâinile au început să-mi tremure! Stăteam și mă uitam la ei frământându-mi mâinile, fără să fiu în stare să spun ceva.

— Domnule Răceanu — l-am auzit ca prin ceață pe col. Murariu — nu vă bucurați că vi s-a păstrat viața?

„Cum să nu" am vrut eu să-i spun, chiar să-i strig, dar nu puteam întrucât datorită emoției îmi pierise glasul. Când mi-am revenit puțin, am reușit să îndrug un „mulțumesc" și să adaug că „sunt recunoscător" pentru vestea comunicată. În timp ce îndrugam cu emoție cele câteva cuvinte de mulțumire, col. Murariu îmi explica că la baza hotărârii menționate a stat în primul rând gestul de „mărinimie" al dictatorului, care a ținut seama de „atitudinea dvs.", și de faptul că ați „recunoscut crimele săvârșite" Abia mai târziu mi-am adus aminte de cele spuse de col. Murariu. Atunci însă singurul lucru pe care l-am reținut era faptul că scăpasem de pedeapsa capitală. Nici măcar faptul că eram sortit la douăzeci de ani închisoare nu m-a șocat. De fapt, așa cum am constatat ulterior, cu excepția veștii că nu va fi executat, este greu să impresionezi sau să șochezi pe cineva care a trăit — chiar dacă pentru o perioadă mai scurtă de timp, cum a fost cazul meu — sub spectrul iminent al morții. Este un sentiment, o stare interioară care își pune amprenta asupra modului de gândire pentru tot restul vieții și de care chiar dacă încerci să te debarasezi este practic imposibil. Odată trecut prin acest purgatoriu, viața și tot ce te înconjoară capătă un nou sens, o nouă dimensiune. De fapt, se produce o răsturnare dramatică în perceperea valorilor. Începi să privești, să înțelegi și, în ultima instanță, să percepi lumea cu alți ochi. Ești mai optimist, mai puțin influențabil și greu de impresionat.

Nu mai rețin conținutul intervențiilor făcute în acea seară de Marinescu și Cotoman, deși parcă și acum îi văd în fața mea spunându-mi ceva. Nu-mi aduc aminte nici de replicile mele, deși sunt sigur că le-am răspuns. Așa de mult m-a surprins și m-a copleșit vestea primită!

Reîntors în celulă, mi-a trebuit mult timp ca să-mi revin. Nu am împărtășit bucuria, pentru că în fond asta a fost, cu Cornel, dar nici el nu m-a întrebat nimic. Conveniserăm să nu ne punem întrebări cu privire la motivele pentru care fuseserăm scoși la anchetă. Sigur, dacă unul dintre noi dorea să împărtășească celuilalt pentru ce fusese scos, putea să o facă. Eu însă niciodată nu am inițiat o discuție cu Cornel pe marginea cazului meu sau a interogatoriilor la care am fost supus, deși el mi-a povestit, și nu o dată, motivul pentru care

a fost arestat, momente de la ancheta la care a fost supus, precum și aspecte de la procesul în care fusese condamnat la șase ani și câteva luni închisoare.

A doua zi mă așteptam să fiu chemat de anchetatorul Gheorghe Cotoman să semnez documentul prin care trebuia să iau cunoștință că pedeapsa capitală mi-a fost comutată, conform celor anunțate cu o seară înainte. Așa s-a întâmplat în luna iulie după proces și în luna august după ce sentința a rămas definitivă. De fiecare dată am fost scos la anchetă și pus să semnez o declarație că am înțeles sentința ce mi-a fost dată. Am așteptat o zi întreagă, dar nu s-a întâmplat nimic. Când a trecut și cea de-a doua zi fără ca să fiu chemat, am devenit nerăbdător și un sentiment de îndoială a început să se strecoare în sufletul meu. „Dar dacă totul a fost doar o farsă?", m-am întrebat eu. „Sau poate, mi-am zis, anchetatorii, care între timp redeschiseseră ancheta în unele probleme, mi-au avansat ideea comutării pedepsei pentru a-mi crea o stare de natură să-mi stimuleze cooperarea?"

Deși îndoiala m-a încolțit, nu m-am lăsat dominat de ea și asta pentru că voiam din tot sufletul să cred că adevărul era acela comunicat de col. Pătru Murariu.

Imediat după ce am ieșit din închisoare am aflat de la bunul meu prieten, istoricul Teodor Popescu, că în prima jumătate a lunii septembrie s-a întrunit Consiliul de Stat care, printre altele, a analizat și cererea mea de comutare a pedepsei capitale. La ședință a participat și Ion Popescu-Puțuri, pe atunci directorul Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, unde lucra și Doru. Între familia lui Doru și cea a lui Popescu-Puțuri existau relații apropiate. Ion Popescu-Puțuri, care a cunoscut-o pe mama mea încă din anii ilegalității, era la curent cu faptul că Doru și cu mine eram prieteni. La câteva zile după ședința menționată, Ion Popescu-Puțuri l-a invitat pe Doru la el acasă. După ce i-a spus că „viața prietenului tău a fost salvată", i-a povestit aproape în șoaptă cum a decurs discuția pe marginea cererii mele, subliniind că în favoarea comutării pedepsei s-au adus ca argumente, printre altele, faptul că

eram fiul unor vechi comuniști și că „mi-am recunoscut crimele săvârşite împotriva statului socialist". În final, a spus Ion Popescu-Puțuri, Nicolae Ceaușescu, care a condus ședința, a fost de acord cu comutarea pedepsei capitale la douăzeci de ani închisoare. În urma ședinței respective a fost emis Decretul 121 din 19 septembrie 1989.[8]

Ascultându-l pe Doru mi-am adus aminte că și col. Murariu s-a referit la faptul că în luarea deciziei s-a avut în vedere, cum afirmase el, „atitudinea dumneavoastră de recunoaștere a faptelor comise"

— Dacă așa au stat lucrurile — i-am spus eu lui Doru — atunci nu înțeleg de ce a mai fost nevoie să fiu condamnat la moarte în primul rând, ca să nu mai vorbesc de menținerea pedepsei capitale și ca urmare a recursului din 28 august? După care am adăugat: În fond comportarea mea a fost aceeași atât la proces, cât și în timpul recursului.

—Eu nu-ți relatez decât ceea ce mi-a povestit Ion Popescu-Puțuri, mi-a replicat Doru.

— Înțeleg asta, i-am răspuns eu. Dar nu-mi este clar de ce s-a grăbit Ceaușescu să-mi comute pedeapsa, când putea să mai aștepte, mai ales că nu era presat de vreun termen limită de analizare a unei astfel de cereri. În fond mai putea aștepta o lună–două sau poate chiar mai mult." După care, luându-l de braț pe Doru, am adăugat: Probabil că ceva s-a întâmplat de s-a grăbit să o aprobe atât de repede!

— Poate, dar ce?, s-a întrebat la rândul său Doru, la care eu am ridicat din ochi în semn că nu aveam nici măcar, cât de cât, o idee vagă, de ce dictatorul s-a grăbit să-mi comute pedeapsa capitală.

Se pare însă că pe Nicolae Ceaușescu îl presa ceva mult mai tare decât un eventual termen în care trebuia să se pronunțe asupra unei astfel de cereri.

Enigma se risipește...

Nu au trebuit să treacă decât trei–patru zile de la discuția avută cu Doru, pentru ca toată povestea să capete sens și să înțeleg până la urmă ce s-a întâmplat.

Astfel, în primele zile ale lunii ianuarie 1990, mă aflam pe peronul stației de metrou din Piața Victoriei, așteptând să sosească trenul. Era în jurul orei zece dimineața și peronul era aproape gol. Când trenul s-a oprit și ușa în dreptul căreia stăteam s-a deschis, din vagon a ieșit Gheorghe Petricu, fost translator de limbă engleză al lui Ceaușescu, cu care întreținusem pe parcursul anilor relații de prietenie. Dând cu ochii de mine s-a oprit pentru o fracțiune, și-a făcut cruce, apoi m-a îmbrățișat întrebându-mă de mai multe ori: Nea Mircea, Nea Mircea, ești viu, ești viu?

— Cum vrei să fiu? Sigur că sunt viu, am replicat eu, după care am adăugat: Și tu văd că ești viu, înseamnă că nu ai pățit nimic ca urmare a arestării mele.

Fără să răspundă la cele spuse de mine, m-a luat de braț și m-a dus încet spre capătul peronului unde nu se mai afla nimeni. Acolo, după câteva clipe de tăcere, m-a îmbrățișat din nou și vădit emoționat mi-a spus: „Îți mulțumesc Nea Mircea!" Încă din perioada când l-am cunoscut la sfârșitul anilor '50, ambii fiind studenți la Moscova, eu în ultimul an, iar el în primul, îmi spunea „Nea Mircea". Știam ce voia să-mi spună. Îmi mulțumea pentru faptul că nu îl implicasem în niciun fel în timpul cât am fost arestat, deși nu o dată anchetatorii au încercat să facă o legătură directă între noi doi, invocând o serie de declarații ale unor colegi de ai mei din minister din care rezulta că Petricu mă vizita des la birou și că obișnuiam să stăm de vorbă, inclusiv pe culoarele ministerului. Având în vedere poziția lui de traducător oficial al dictatorului, stabilirea unei eventuale legături apropiate între mine și el, evident a preocupat ancheta. Eu însă am respins încă de la început orice încercare în această direcție, motivând că vizitele lui Petricu la mine în birou și discuțiile avute cu el nu au depășit, niciodată, cadrul profesional. Am explicat, că în funcția pe care o aveam eram obligat, din dispoziții superioare, să-l informez pe Petricu în legătură cu evoluția relațiilor României cu SUA sau cu o altă țară din cadrul direcției, înaintea primirii de către Nicolae Ceaușescu a unor ambasadori acreditați la București sau delegații din zona de care mă ocupam. Am arătat că și alți colegi din conducerea diferitelor direcții din minister procedau la fel în

cazul lui Petricu. Probabil că explicațiile mele i-au satisfăcut până la urmă din moment ce nu au mai revenit în timpul anchetei pe tema raporturilor mele cu Gheorghe Petricu.

— Ai fost schimbat după arestarea mea?, l-am întrebat eu.

— Nu, deși am tras o spaimă grozavă. De altfel — a continuat el — când am aflat că ai fost arestat, am intrat în panică. Dovadă, când am ajuns acasă i-am spus soției să-mi pregătească câteva lucruri de schimb într-o valiză pentru că s-ar putea să lipsesc mai mult timp de acasă. Nu i-am spus despre ce este vorba. Dar eram sigur că voi fi anchetat și nici nu am exclus posibilitatea de a fi arestat. Doar nu era niciun secret că întreținusem cu tine relații de prietenie. Văzând după câteva zile că eram folosit în continuare ca translator, spaima a început să-mi dispară. Cu trecerea timpului — deși m-au întrebat de mai multe ori despre tine — am fost practic lăsat în pace. Valiza însă a rămas multă vreme nedesfăcută, așa cum mi-o pregătise soția în acea seară. Pentru faptul că până la urmă nu mi s-a întâmplat nimic trebuie să-ți mulțumesc ție, nea Mircea, a încheiat el.

Mă uitam la el. Nu se schimbase prea mult de când îl văzusem ultima oară, doar părul îi albise puțin.

— Ce îți fac fetele? l-am întrebat, știind că avea două de aproximativ doisprezece–paisprezece ani.

— Bine, a răspuns el dând din cap, apoi mi-a spus: Nea Mircea, înainte de a ne despărți aș vrea să-ți spun ceva, aș vrea să o știi și să o auzi de la mine. Este o chestiune care te privește direct și personal!

— Despre ce este vorba? l-am întrebat eu cu curiozitate, neștiind la ce să mă aștept.

— Vreau să-ți spun cum a reacționat Ceaușescu la scrisoarea primită din partea lui Bush legată de tine.

— Ce scrisoare?

— Scrisoarea în care intervenea în favoarea ta, după care a continuat: Cândva, la începutul lunii septembrie anul trecut, am fost chemat la Cabinetul 1 pentru a-i traduce lui Ceaușescu, care urma să-l primească în audiență pe însărcinatul cu afaceri ad-interim al SUA la București (am aflat ulterior că a fost vorba de Larry Napper). După începerea întrevederii, reprezentantul american i-a spus lui Nicolae

Ceaușescu că adusese o scrisoare din partea președintelui George Bush, pe care avea instrucțiuni să i-o înmâneze personal. Ceaușescu a luat-o și mi-a dat-o spunând să o traduc pe loc. Primul lucru pe care l-am văzut când mi-am aruncat ochii pe textul scrisorii a fost numele tău și m-a apucat frica la gândul cum va reacționa Ceaușescu. Văzând că am avut o ezitare, mi-a făcut semn să încep să o traduc. După prima frază, când și-a dat seama despre ce era vorba m-a întrerupt brusc, luându-mi scrisoarea și grăbind terminarea audienței. După plecarea însărcinatului cu afaceri american m-a chemat înapoi și mi-a dat scrisoarea să o traduc integral. În timp ce o traduceam am observat cum se albise la față și cum mâinile au început să-i tremure. Te rog să mă crezi, nea Mircea, nu l-am văzut niciodată într-o astfel de stare! Când am terminat, a pus mâna pe telefon și a cerut să vorbească imediat cu Ion Stoian (pe atunci ministrul Afacerilor Externe). Când i s-a făcut legătura, i-a dat indicație lui Stoian ca să-l cheme de urgență în audiență pe însărcinatul cu afaceri american și să-i comunice ca să transmită, încă în acea după-amiază, lui Bush, că nu vei fi executat. Când vorbea cu Stoian, încă îi mai tremurau mâinile.

— Și ce i-a scris Bush?, l-am întrebat pe Petricu când a terminat de povestit cele de mai sus.

— Nu îmi aduc aminte exact textul scrisorii. Dar din conținut și tonul ei a rezultat foarte clar că Bush îl făcea pe Ceaușescu direct răspunzător pentru eventuala ta execuție, care ar fi avut consecințe extrem de grave pentru relațiile româno-americane. Apoi, după câteva clipe de tăcere a continuat: De fapt scrisoarea l-a speriat. Nu se așteptase la așa ceva. Se vedea clar acest lucru pe fața lui.

Ulterior am aflat că în solicitarea audienței Ambasada Americană a informat că însărcinatul cu afaceri ad-interim Larry Napper va fi purtătorul unui mesaj din partea președintelui George Bush, fără însă să precizeze, în prealabil, conținutul. Nicolae Ceaușescu a aprobat să-l primească pe diplomatul american, fiind convins că mesajul respectiv conținea răspunsul guvernului Statelor Unite la unele propuneri făcute de guvernul român în timpul acelei veri.

Dacă ar fi știut despre ce era vorba în mesaj, sunt sigur că nu l-ar mai fi primit pe Larry Napper.

Întrucât cele relatate de Gheorghe Petricu vorbeau de la sine, nu am mai făcut niciun comentariu pe marginea lor. Am mai schimbat doar câteva vorbe despre evenimentele ce se petreceau în acele zile, mai ales în București, după care ne-am despărțit, fiind convinși că ne vom revedea în curând. Nu l-am mai întâlnit însă de atunci, dar imaginea discuției cu el în stația de metrou din Piața Victoriei, la început de ianuarie 1990, îmi este încă vie în memorie.

După ce m-am stabilit în Statele Unite, mi s-a confirmat că președintele George Bush a trimis o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu intervenind în favoarea mea. Mai mult, mi s-a dat de înțeles, așa cum am mai arătat, că președintele Bush nu ar mai fi făcut asemenea intervenții și în alte situații similare.

Privind retrospectiv, totul mi-a devenit foarte clar; atât graba cu care am fost scos din celulă la începutul lunii septembrie 1989 și interogat în biroul șefului de arest cu privire la președintele George Bush, cât și perioada extrem de scurtă — în raport cu data înaintării cererii — în care mi s-a aprobat comutarea sentinței de la pedeapsa cu moartea la douăzeci de ani închisoare. Astăzi nu mai am nicio îndoială că cele două acțiuni s-au datorat, numai și numai scrisorii de intervenție în favoarea mea trimisă de președintele George Bush lui Nicolae Ceaușescu. De asemenea, nu mai am niciun dubiu că la baza clemenței dictatorului nu a stat — așa cum au încercat să mă convingă anchetatorii — „mărinimia" lui Ceaușescu, și nici „atitudinea" mea de recunoaștere a faptelor „criminale comise", ci conținutul scrisorii președintelui american.

De multe ori, fiind singur cu gândurile mele, mă întreb ce l-a determinat totuși pe președintele George Bush să facă acest gest unic, care de fapt mi-a salvat viața?

Poate... cândva... voi primi răspuns și la această întrebare.

NOTE

1. David Binder: „Romania Accuses One of its Diplomats of Spying”, *The New York Times*, 20 august 1989, pag. 13A.

2. Revista *Flacăra*, nr. 9 din 3 martie 1989, pag. 1.

3. Vizita în România a vicepreşedintelui SUA, George Bush, a avut loc în perioada 18–19 septembrie 1983.

4. George Bush a fost director al Agenţiei Centrale de Informaţii în perioada noiembrie 1975–ianuarie 1977.

5. Vizita în România a secretarului de stat adjunct al SUA, John Whitehead, a avut loc în perioada 9–10 octombrie 1988.

6. David Wise: *Nightmover*, Editura Harper Collins Publisher, 1995, pag. 134.

7. David Wise: *op. cit.*, 1995, pag. 271.

8. Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, Dosar 263/89, Secţia Fond. Extras de pe dispozitivul sentinţei, pag. 2 (Anexa 4).

12
Reluarea anchetei

Cândva, în luna septembrie, înainte de a fi anunțat de comutarea pedepsei capitale, am fos adus din nou în camera de anchetă. Ca de obicei, Cotoman se afla la biroul său. După ce m-am așezat și după ce m-a întrebat cum mă simt, s-a ridicat și apropiindu-se de măsuța la care stăteam mi-a spus pe un ton calm următoarele:

— Domnule Răceanu, acum îți cunoști soarta. Chiar dacă am presupune că cererea dumitale va fi luată în considerare și ți se va comuta pedeapsa capitală, tot va urma să-ți petreci majoritatea vieții în închisoare, dacă nu chiar restul vieții având în vedere vârsta pe care o ai. De aceea, am considerat că a sosit momentul să spui tot adevărul! Probabil că în timpul anchetei ai avut unele rezerve sau rețineri, crezând că ascunzând adevărul ai fi putut să-ți mai ușurezi situația. Acum nu mai ai niciun motiv. Acum practic nu mai are rost să mai ascunzi nimic. De aceea, ne-am gândit să reluam ancheta, și să-ți dăm astfel posibilitatea să ne spui tot adevărul!

— Am spus deja tot adevărul!, am replicat eu.

— Domnule Răceanu, a continuat el pe același ton calm, nu are rost să te încăpățânezi. Nu te ajută la nimic. Repet, soarta dumitale este clară iar noi suntem convinși că ai încă multe să ne spui. În privința timpului, avem cât vrei la dispoziție. Nici noi și nici dumneata nu plecăm nicăieri până când nu vom lămuri toate aspectele legate de activitatea dumitale, până când nu ne vei spune tot adevărul!

Nu am răspuns. Mă uitam la el și mă gândeam ce să-i răspund. Afirmația lui că doreau să reia ancheta nu m-a surprins. Nici acuzația că aveam „încă multe" să le spun.

Tactica respectivă a mai fost folosită de anchetă — deşi fără succes aşa cum am arătat într-un capitol anterior — şi după ce am fost condamnat la moarte ca urmare a procesului din 20–21 iulie 1989. Atunci, invocând perspectiva recursului, mi s-a dat de înţeles că eventualele noi dezvăluiri din partea mea mi-ar fi uşurat substanţial situaţia. Cu alte cuvinte, dacă „voiam" schimbarea pedepsei capitale „trebuia" să cooperez. Acum situaţia era cu totul diferită. Fusesem condamnat iar sentinţa era definitivă. Chiar şi în eventualitatea comutării pedepsei capitale, tot urma să putrezesc la închisoare. Din acest punct de vedere Cotoman avea dreptate: soarta mea era clară! În consecinţă, mi-am zis că dacă nu am făcut-o după proces, când cel puţin din punct de vedere al logicii ar fi avut un anumit sens să fac „noi mărturisiri" — în fond era în joc viaţa mea —, acum dispăruse şi acest element. Acum realmente nu aveam niciun motiv să revin la declaraţiile date anterior, cu atât mai mult să încep să furnizez date şi informaţii pe care m-am decis să nu le dezvălui niciodată anchetei, indiferent de tratamentul la care aş fi fost supus. Se înşelau dacă credeau că mă mai puteau înfricoşa cu ceva. Trecusem prin infernul condamnării la moarte şi nimic nu mă mai putea înspăimânta. În timp ce mă gândeam la cele de mai sus, l-am auzit pe Cotoman, care continua să rămână în picioare:

— Nu ai nimic de spus?

— Nu înţeleg ce doriţi de la mine, am replicat eu mirat, după care am continuat: V-am spus în timpul anchetei, v-am spus după proces şi vă repet şi acum că am declarat tot adevărul! Indiferent dacă doriţi sau nu să credeţi, acesta-i adevărul!

Am decis să fiu categoric pentru că, aşa cum am arătat, nu aveam ce pierde! În al doilea rând, ancheta, procesul şi recursul nu au produs date şi probe care să contrazică cele declarate de mine în timpul interogatoriilor. În acelaşi timp, era clar că solicitarea lui Cotoman făcea parte dintr-o nouă încercare a anchetei şi, îndeosebi a celor care o dirijau, de a folosi situaţia nouă în care mă aflam — pronunţarea sentinţei definitive şi perspectiva comutării pedepsei capitale — pentru a exercita presiuni asupra mea pentru a obţine „noi mărturisiri". Ştiam deci că încercarea lor era calculată. Se pleca de la premisa că un condamnat la moarte nu mai avea

nimic de pierdut, ci numai de câștigat dacă venea în întâmpinarea cererii lor. Probabil că experiența lor din trecut venea să susțină o asemenea abordare. Sunt convins că în multe situații, această tactică a dat rezultate. Dar nu și în cazul meu. Iar explicația este foarte simplă. La data când Cotoman a avansat ideea reluării anchetei, din punctul meu de vedere problema era încheiată! Eram, totodată, conștient că soarta mea era deja hotărâtă și, în consecință, eram pregătit sufletește să-mi înfrunt destinul. De asemenea, nu mă îndoiam că dacă Ceaușescu, care luase decizia în privința mea — pentru că în niciun moment nu mi-am făcut iluzii cu privire la faptul că Tribunalul Militar ar fi acționat altfel decât din ordinele dictatorului —, ar fi vrut, eventual, să-mi comute pedeapsa capitală, urma să o facă oricum, indiferent dacă făceam sau nu noi dezvăluiri. Același lucru era valabil și în cazul în care dictatorul s-ar fi decis să-mi mențină pedeapsa respectivă. De aceea, așa cum spuneam, în ceea ce mă privește, zarurile erau deja aruncate, iar mie îmi rămânea un singur lucru de făcut, și anume, să urmăresc direcția în care acestea se vor rostogoli. În consecință, speram în sinea mea că poziția fermă pe care am a adoptat-o va pune capăt acestei discuții. Spre surprinderea mea însă, l-am auzit pe Cotoman insistând:

— Domnule Răceanu, știi foarte bine că nu ai spus tot adevărul și că mai sunt încă multe lucruri de clarificat.

Insistența lui m-a pus pe gânduri. Personal preferam să fiu trimis înapoi în celulă unde, oricum, compania lui Cornel era mult mai plăcută. Dar acest lucru nu s-a întâmplat. Îmi dădeam seama după atitudinea lui Cotoman că ceva îmi scăpa și mă întrebam ce. Apoi treptat am început să-i înțeleg comportamentul. Mi-am dat seama că nu era vorba de o simplă repetare a celor petrecute după proces. Desigur, folosirea presiunii în contextul analizării cererii mele de comutare a pedepsei capitale rămânea valabilă. Elementul nou care intervenea acum era legat de faptul că în timp ce după proces am fost lăsat în pace, de data aceasta ei erau hotărâți oricum să reia ancheta — indiferent dacă voiam sau nu să cooperez — în speranța că vor reuși să obțină de la mine date și informații noi privind activitatea mea. Fiind condamnat, ei nu se mai aflau, ca în trecut, sub presiunea superiorilor, aș spune chiar zilnică, pentru a le furniza declarațiile mele.

Acum situația se schimbase radical. Având suficient timp la dispoziție puteau de aici înainte să abordeze cu mine, pe îndelete, orice problemă, indiferent dacă aceasta a făcut sau nu obiectul interogatoriilor anterioare. Evident că o asemenea perspectivă m-a îngrijorat.

Pe de o parte, este adevărat că în cazul reluării anchetei, declarațiile mele, indiferent de conținutul lor, nu mai erau de natură să-mi afecteze soarta. Nu mai puteam fi din nou judecat sau condamnat. În fond puteam să declar orice, că tot mă păștea execuția sau, în cel mai bun caz, pușcăria pentru restul vieții.

Pe de altă parte, trecuseră șapte luni de când mă aflam în catacombele Securității din Calea Rahovei, perioadă în care am fost supus la un regim de totală izolare, la presiuni psihice și interogatorii zilnice luni în șir — în cadrul cărora am fost pus să dau zeci și zeci de declarații — la un simulacru de proces și la o parodie de recurs, ca să nu mai vorbesc de impunerea pedepsei capitale. Numai Dumnezeu îmi este martor cum de am reușit să rămân până la urmă cu mintea clară!

Stând la măsuța mea și privindu-l pe Cotoman, îmi dădeam din ce în ce mai bine seama că reluarea anchetei mă punea într-o situație extrem de dificilă. Paradoxal, dar situația mea devenea mult mai vulnerabilă acum când de fapt nu aveam ce să mai pierd! Și asta pentru simplul motiv că, prin redeschiderea anchetei, puteam fi pus în fața unor noi probleme, care nu făcuseră obiectul interogatoriilor anterioare, existând în același timp și pericolul de-a contrazice declarațiile date până atunci. În acele momente, să fiu sincer, acest din urmă aspect mă preocupa în mod deosebit. Era vorba de o posibilitate reală ținând seama de încercările prin care trecusem, precum și de faptul că era normal ca să nu mai țin minte conținutul tuturor declarațiilor date. Mi-am propus pe loc să evit, în măsura în care depindea de mine, să ajung într-o astfel de postură.

O idee salvatoare...

Înțelegând că până la urmă nu voi putea scăpa de hărțuiala anchetatorilor m-am gândit că ar fi prudent din

partea mea ca, pentru început, să mă limitez la tactica pe care am folosit-o după proces. Atunci la presiunea lor de a face „noi dezvăluiri", le-am spus că nu am exclus posibilitatea ca discutând, o problemă sau altă, să fi omis unele detalii. Am arătat, totodată, că dacă erau interesați să reia o problemă sau altă, la rândul meu eram dispus să fac un efort ca să-mi aduc aminte de cât mai multe detalii.

Tocmai când mă pregăteam să reiau acea tactică, mi-a venit în minte o idee care, pe moment, mi s-a părut și mai bună și anume să-i sugerez lui Cotoman că dacă ei într-adevăr erau interesați ca eu să-i ajut în clarificarea unor probleme sau aspecte intervenite pe parcursul anchetei la care am fost supus, atunci ar trebui să-mi pună la dispoziție declarațiile pe care le-am făcut în timpul interogatoriilor. Ideea era simplă, dar pentru moment salvatoare pentru mine. Prin solicitarea declarațiilor anterioare urmăream, în primul rând, limitarea noii anchete, pe cât era posibil, la problemele deja discutate în ultimele luni. În al doilea rând, prin cunoașterea conținutului celor afirmate anterior, eliminam practic posibilitatea contrazicerii acestora. Singurul lucru pe care îl doream, în acel moment, era acela de-a mă menține în limita declarațiilor date înaintea condamnării. Nu intenționam să cedez. De altfel, psihic eram pregătit să rezist încercărilor lor de-a mă determina să fac „noi mărturisiri". Așa cum am mai spus, nu am făcut-o după proces, cu atât mai mult nu aveam niciun motiv să le fac acum! De aceea, ideea de a solicita dosarele, mi s-a părut realmente salvatoare pentru situația în care mă aflam.

— Deși insistați — m-am adresat lui Cotoman — că mai am multe de spus, în realitate, așa cum v-am declarat în repetate rânduri, v-am spus tot adevărul. De altfel, reluarea anchetei la care vă referiți sunt sigur că va confirma acest lucru. Sigur, este posibil ca în unele probleme, care au făcut obiectul anchetei, să fi omis unele detalii. V-am spus și după proces că, dacă vă interesează să reluați vreo problemă sau alta, sunt gata să fac un efort pentru a-mi aduce aminte de cât mai multe detalii. Sunt gata să fac acest lucru acum sau în următoarele zile. Pentru a face acest lucru însă doresc să mi se pună la dispoziție declarațiile date anterior în problemele

care vor face obiectul viitoarei anchete. Vă dați seama că după atâtea luni nu mai țin minte tot ce am spus sau am declarat în scris. Dacă într-adevăr doriți să clarificați unele probleme atunci cred că aceasta este cea mai bună cale. De fapt, am încheiat eu, cel mai simplu lucru ar fi să-mi puneți la dispoziție toate dosarele conținând declarațiile mele, urmând ca eu să le completez cu cât mai multe detalii acolo unde vă interesează. Altfel, repet, îmi este practic imposibil să vă ajut.

— Domnule Răceanu, în primul rând dorim să te referi la acele probleme pe care suntem siguri că, din diferite motive, nu le-ai abordat în timpul anchetei și, repet, crede-mă, că ai ce să ne mai spui în aceasta privință. Desigur, vrem să clarificăm și unele aspecte care au făcut deja obiectul anchetei. Încearcă să-ți aduci aminte de cât mai multe lucruri. Nu cred că vei avea vreo dificultate, având în vedere că ai o foarte bună memorie!

— Mă rog, dacă vreți să ridicați vreo problemă sau alta voi încerca să răspund în măsură în care îmi aduc aminte. Dacă însă problema respectivă a mai fost deja abordată în timpul anchetei, atunci doresc să am posibilitatea să revăd declarațiile date anterior pe marginea acesteia. Repet, am adăugat eu, nu mai țin minte tot ce am spus pe parcursul interogatoriilor.

După ce am terminat de vorbit, Cotoman s-a întors la biroul său spunându-mi că va „informa" despre solicitarea mea de a consulta declarațiile date anterior. „Nu pot promite nimic", a încheiat el și eu am avut impresia că discuția din acea dimineața se terminase. M-am înșelat însă!

Gheorghiu Iordache...

Cotoman rămăsese, în continuare, la birou răsfoind un dosar. După câteva minute bune de tăcere și-a ridicat capul și uitându-se la mine m-a întrebat:

— Ce ne poți spune despre Gheorghiu Iordache?

— Cine?

— Gheorghiu Iordache. Vrei să spui că nu știi cine este?

Am dat negativ din cap, deoarece în acel moment numele nu-mi spunea absolut nimic.

— Atunci să încerc să te ajut, a intervenit el, după care s-a apropiat de măsuța mea și mi-a pus în față o fotocopie, pe care am recunoscut-o imediat. Era vorba de o fotocopie după sentința dată lui Gheorghiu Iordache, tatăl celei de a doua soții a lui Alecu Ivan Ghilia. Mi-am adus imediat aminte că văzusem în procesul-verbal încheiat cu ocazia percheziției ce mi-a fost efectuată la domiciliu, la 1 februarie 1989, menționarea faptului că mi-au fost confiscate două exemplare ale fotocopiei respective[1].

— Deci ce ne poți spune despre el și de unde ai această fotocopie?

— De la scriitorul Alecu Ivan Ghilia, am răspuns eu după care i-am spus cine este Gheorghiu Iordache. Am arătat că știam de la fosta soție a lui Alecu că tatăl ei, ofițer de carieră, lucrase în anii '40 la Legația SUA din București, traducând materiale pentru atașatul militar american. În anul 1948 a fost arestat împreună cu alți cetățeni români care lucraseră la Legația SUA din București și a fost acuzat de „spionaj în favoarea imperialismului american" A fost judecat și condamnat la cincisprezece ani de pușcărie. A fost eliberat în 1964. În jurul anului 1968 s-a sinucis neputându-se acomoda la noua viață. Fosta soție a lui Alecu — între timp se recăsătorise cu un cetățean polonez care lucra în România pentru o întreprindere poloneză de comerț exterior —, știind că eu lucrez la Ministerul Afacerilor Externe pe probleme americane, m-a rugat să transmit copia respectivă Ambasadei SUA. Ea nutrea speranța că aceasta ar putea să o ajute, eventual, în obținerea vizei americane, având în vedere că în sentință se menționa că tatăl ei fusese condamnat pentru activitate în favoarea SUA. Anticipând următoarea întrebare a anchetatorului am arătat, totodată, că întrucât am obținut fotocopia respectivă, abia la începutul anului 1989, nu am avut timp să o transmit Ambasadei Americane, în speță consulului general american cu care aveam de gând să discut această chestiune, având în vedere că documentul nu era secret. Dovadă că ambele exemplare ale fotocopiei mi-au fost confiscate în timpul percheziției.

Gheorghe Cotoman nu a făcut niciun comentariu. Securitatea știa mai bine ca mine cazul lui Gheorghiu Iordache. Singurul lucru care o interesa era modul cum am intrat în poseseia fotocopiei și ce făcusem cu ea. Întrucât erau în posesia celor două exemplare au acceptat, probabil, argumentul meu că nu am apucat să transmit părții americane un exemplar al acesteia. Altfel nu se explică de ce Cotoman nu a mai continuat discuția pe această temă.

În realitate însă, fosta soție a lui Ghilia mi-a dat în toamna anului 1988, și nu la începutul anului 1989, cum declarasem lui Cotoman, patru exemplare din fotocopia menționată, din care două le transmisesem deja Ambasadei SUA din București, la câteva zile după ce intrasem în posesia lor.

Reîntors în celulă, l-am găsit pe Cornel citind *Scânteia*. Când m-am așezat pe pat mi-a întins ziarul. Ca de obicei, m-am uitat imediat la ultima pagină în care erau relatate știrile din străinătate. Încercam printre rânduri să descifrez ce se mai întâmpla în lume și, mai ales, în țările socialiste. Deși laconice și atent selectate, știrile respective nu puteau să ascundă faptul că în unele din aceste țări se produceau schimbări interne, care contrastau profund cu evoluțiile din ultimii ani din România. De fapt, în acele zile, am aflat despre o serie de evenimente care aveau loc în Ungaria, Polonia, fosta Cehoslovacie, iar ceva mai târziu, chiar și despre cele din fosta Republică Democrată Germană. Pentru mine, de exemplu, cele întâmplate în Cehoslovacia sau Ungaria repezentau, fără echivoc, semne de abandonare a formelor vechi de guvernare.

În același timp, din ce se scria în paginile ziarului nu rezulta, sub nicio formă, că ar fi intervenit vreo schimbare în situația internă din România. Dimpotrivă, accentul era pus pe poziția intransigentă a dictatorului cu privire la construcția socialistă internă și, în context, la rolul partidului comunist în „dezvoltarea" și „înflorirea" societății socialiste românești. Cele citite însă cu privire la evoluțiile interne în unele țări socialiste vecine mi-au trezit pentru prima dată anumite

speranțe. Am înțeles că lumea începuse să se mişte, confirmând, în mod concret, justețea drumului ales de mine. De fiecare dată când citeam câte o știre de acest gen, mă simțeam parcă mai bine, mai liniștit sufletește.

Atunci, ca și astăzi, sunt ferm convins că cei ce m-au lăsat — după aplicarea sentinței capitale — să am acces la principalul organ de propagandă al partidului nu și-au dat seama de efectul pe care cele citite în paginile *Scânteii*, cu privire la țările socialiste vecine, l-au avut asupra moralului meu. Când am fost arestat, în luna ianuarie 1989, lumea comunistă — cu toate divergențele existente — mai stătea încă în picioare. După șapte luni de totală izolare — când am fost complet rupt de tot ce se petrecea în afara pereților celulei nr. 9 din Calea Rahovei 37–39 — am constatat cu stupefacție, dar în același timp și cu satisfacție, că lumea respectivă începuse să se clatine serios. Unei persoane cu o experiență politică, inclusiv în domeniul extern, nu-i putea scăpa faptul — oricât de voalat ar fi fost redactate și formulate știrile de pe ultima pagină a ziarului partidului — că în jurul României se petreceau evenimente dramatice. Probabil că cei ce au decis să-mi pună la dispoziție *Scânteia* au crezut că citirea ei aproape zilnică va contribui la îndoctrinarea mea cu privire la bunul mers al societății socialiste românești, la existența, în continuare, a unității poporului în jurul dictatorului și al politicii lui. De la prima pagină, unde de obicei apărea fotografia lui Ceaușescu, însoțită de descrierea activităților la care dictatorul lua parte, și până la ultima pagină, fiecare număr al ziarului cuprindea articole și comentarii în care se proslăveau și se trâmbițau succesele regimului, fiind ridicate în slăvi, îndeosebi, meritele „marelui conducător". Sunt convins că, în concepția anchetatorilor, citirea ziarului trebuia să-mi amplifice sentimentul de vinovăție prin scoaterea în evidență a monstruozității faptei criminale comise de mine în raport cu realizările regimului. Și astfel, indirect, ziarul trebuia să joace, în ceea ce mă privește, rolul de picătură chinezească, contribuind și pe această cale la umilirea și demoralizarea mea.

Dacă asta s-a urmărit de cei în a căror captivitate mă aflam, atunci trebuie să-i dezămăgesc profund. Realizările

regimului, așa cum erau prezentate în paginile *Scânteii*, nu mă impresionau deloc. De fapt, nu aveau niciun efect asupra mea, care știam nu numai situația reală din țară, dar și modul cum opera propaganda comunistă. Singura parte a ziarului care mă preocupa într-adevăr era pagina externă și, în context, mai ales știrile privind Europa de Răsărit! Ele mi-au trezit interesul și mi-au dat anumite speranțe, deși să fiu sincer rămâneam pesimist în privința României, fiind convins că Ceaușescu nu va ceda!

După ce am ieșit din închisoare i-am împărtășit, printre altele, lui David Binder de la *The New York Times* (care la 8 ianuarie 1990 a publicat un articol pe marginea discuției cu mine) și părerea că cei ce mi-au pus la dispoziție ziarul *Scânteia* în timpul detenției „au greșit" deoarece din paginile acestuia „am aflat pentru prima dată" știri în legătură cu ceea ce se „întâmpla" în Europa de Răsărit, precum și faptul că acest lucru „mi-a dat anumite speranțe"[2].

La câteva zile după discuția pe marginea reluării anchetei am fost scos din nou la interogatoriu. De data aceasta Cotoman mă aștepta în fața camerei de anchetă. Travesând lungul coridor, unde de ambele părți se aflau temutele camere de anchetă ale Securității din Calea Rahovei, mă întrebam unde eram dus și la ce noi surprize trebuia să mă aștept în acea dimineață. Părăsind coridorul am urcat la primul etaj. Mergeam în spatele lui Cotoman, însoțit de gardian care, din când în când, bătea din palme sau pocnea din degete, semnalizând astfel unor persoane aflate pe etaj să dispară din fața noastră. La un moment dat, în timp ce treceam pe lângă un panou cu fotografii-portret agățat pe perete, Cotoman s-a întors către mine și ridicând mâna spre panoul respectiv mi-a spus că sunt fotografii ale unor ofițeri de securitate, „adevărați eroi", cum i-a caracterizat el, cu care „țara se mândrește". Am continuat să merg ignorând remarca. Ulterior am aflat că fotografiile respective aparțineau ofițerilor de securitate care au murit în timp ce se aflau în misiuni de lichidare a rezistenței anti-comuniste românești

din munții Făgăraș — sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50.

Undeva pe la mijlocul etajului ne-am oprit în fața unei uși. Cotoman a deschis-o și mi-a făcut semn să intru. Era o cameră mică cu un birou, cu trei–patru telefoane, la care ședea o femeie. Mi-am dat imediat seamă că ne aflam într-o anticameră. Femeia, probabil secretară, a ridicat receptorul unui telefon, a apăsat pe un buton și, când la capătul celălalt al firului s-a auzit o voce, a răspuns scurt: „Sunt aici". Punând receptorul la locul lui și întorcând privirea spre noi ne-a spus:

— Puteți să intrați.

Am intrat împreună cu Cotoman, gardianul rămânând în anticameră. M-am trezit într-o încăpere spațioasă, cu ferestre mari și multă lumină. La câțiva metri de unde ne-am oprit, se afla un birou mare la care ședea o persoană pe care nu am recunoscut-o imediat. În fața biroului se afla o măsuță rotundă cu două fotolii de piele neagră. În dreptul unui perete lateral am observat o masă lungă înconjurată de mai multe scaune, probabil, unde se țineau ședințele, iar pe jos un covor sau mochetă de culoare roșie. Am realizat instantaneu, și după poziția de drepți pe care a luat-o Cotoman, că mă aflam în biroul unui șef al citadelei din Rahova. Cel de la birou ne-a făcut un semn și, în timp ce mă apropiam, l-am recunoscut. Era col. Vasile Gheorghe, șeful Direcției de Cercetări Penale a Departamentului Securității Statului. Mă aflam deci în biroul „tovarășului comandant" cum obișnuiau să i se adreseze subalternii.

Luni de zile am crezut că șeful unității era colonelul Pătru Murariu. Abia cândva, în timpul verii, am aflat că în realitate el era numai adjunctul colonelului Vasile Gheorghe, care, în prima parte a anului 1989, s-a aflat în convalescență. L-am cunoscut, la începutul lunii septembrie, cu ocazia unei vizite neașteptate pe care a făcut-o, într-o dimineață, în celula în care stăteam și în timpul căreia gardianul care l-a însoțit i s-a adresat de mai multe ori cu „tovarășe comandant". Era de

statură mică, cu față de culoare pământie, cu părul puțin albit și mergea sprijinindu-se de un baston. După ce a plecat, l-am întrebat pe Cornel dacă știe cine este. „Colonelul Vasile Gheorghe, șeful cel mare", mi-a răspuns el, după care a adăugat: „Ai fost cam dur cu el, nu am crezut că poți să fii așa!" Iată despre ce era vorba: De câteva seri, mâncarea de fasole, ce o primeam drept „cină", conținea gândaci. Când s-a întâmplat pentru prima oară am glumit între noi zicând că, în fine, ni s-a dat și nouă „fasole cu carne". Cu o seară înaintea vizitei menționate, constatând din nou prezența gândacilor în mâncare, Cornel și-a ieșit din fire. A început să înjure și să amenințe în gura mare că a doua zi va cere să fie scos la raport pentru a protesta.

Dimineața ne-am trezit cu colonelul Vasile Gheorghe care, după ce ne-a întrebat pe fiecare cum ne cheamă și după ce a efectuat o sumară inspecție prin celulă, ni s-a adresat spunând că a fost sesizat că suntem nemulțumiți de mâncarea pe care o primim. Am schimbat o privire cu Cornel, care stătea în picioare lângă patul lui și care, probabil ca și mine, se gândea că din moment ce niciunul din noi doi nu părăsise celula — de la discuția avută cu o seară înainte — sursa sesizării „tovarășului comandant" nu putea fi alta decât microfoanele instalate în celulă. Fiind sigur că așa stăteau lucrurile, i-am spus că nu știu de unde deține informația la care s-a referit, dar că, cel puțin în ceea ce mă privește, eu nu am nimic de reproșat în privința mâncării. Evident, nefiind mulțumit de răspunsul meu, el s-a adresat lui Cornel, întrebându-l dacă avea ceva de spus. Acesta a dat negativ din cap.

— Hai, spune adevărul! Nu te teme! Știu că nu-ți place aici. Nimănui nu-i place, deși când fac inspecții prin celule nimeni nu se plânge. Știu, de asemenea — a continuat el —, că v-ați plâns că ați găsit gândaci în mâncare. Hai, aveți curajul și spuneți!

— Nu știu — am răspuns cu o voce apăsată — de unde ați luat chestia cu gândacii. De asemenea, nu știu ce gândesc și spun unii sau alții. Eu, personal, nu am nimic de reproșat. Eram decis să nu-i dau nicio satisfacție, decât în situația în care ar fi dezvăluit sursa care i-a sesizat nemulțumirea

noastră. Or, în condițiile în care sursa lui erau microfoanele, era exclus de la început ca el să recunoască acest lucru.

Văzând atitudinea mea și tăcerea lui Cornel, colonelul Vasile Gheorghe nu a mai insistat. Părăsind celula ne-a spus că va lua măsuri în privința gândacilor.

Este adevărat că de atunci, nici Cornel, nici eu nu am mai găsit plutind gândaci în mâncare.

Dar să revin la întrevederea din cabinetul „comandantului". Când împreună cu Cotoman ne-am apropiat de biroul la care stătea, fără să se ridice, col. Vasile Gheorghe ne-a făcut semn să ne așezăm în cele două fotolii de piele aflate lângă măsuța rotundă din fața biroului său. După ce a închis dosarul pe care-l răsfoia în momentul în care am intrat, s-a ridicat și a făcut câțiva pași în spatele biroului, timp în care eu îl urmăream cu multă curiozitate. Apoi, întorcându-se cu fața spre noi, mi-a spus că a dorit personal să stea de vorbă cu mine în legătură cu unele probleme, pe care le-a caracterizat ca extrem de importante și care, din câte știe el, nu au mai făcut obiectul interogatoriilor anterioare. Cotoman, care evident știa despre ce e vorba, a dat afirmativ din cap confirmând astfel spusele șefului său. Am devenit atent, întrebându-mă despre ce poate fi vorba? Între timp, el a continuat să vorbească, subliniind că intenția lui era aceea de a avea o „discuție" cu mine, nu un „interogatoriu", în cadrul căreia ar dori să cunoască și părerea mea. De aceea a decis ca întâlnirea să aibă loc în cabinetul său și nu în obișnuita cameră de anchetă. De asemenea, a afirmat că, în condițiile în care am fost judecat și condamnat, nu vede ce ar mai putea să mă impiedice ca să-mi exprim deschis părerea în problemele pe care dorește să le abordeze cu mine. Îl ascultam în tăcere fără să fac vreun gest sau un comentariu. Eram decis să aplic aceeași tactică ca și în timpul interogatoriilor la care fusesem supus și anume să nu vorbesc din proprie inițiativă. Din când în când, aruncam câte o privire către Cotoman, încercând să ghicesc despre ce probleme putea fi vorba. Expresia feței sale nu-mi spunea însă nimic. Mă intriga mai ales afirmația lui că

subiectul respectiv nu fusese discutat în timpul anchetei. Un lucru era însă clar și anume că, indiferent despre ce urma să fie vorba, era o chestiune suficient de importantă din moment ce însuși șeful unității și-a asumat rolul de anchetator, pentru că din punctul meu de vedere, „întâlnirea" și „discuția" respectivă reprezentau tot o formă de anchetă. Nu eram un naiv, iar schimbarea decorului, în cazul de fața cabinetul șefului unității, nu era de natură să mă facă mai cooperant. În fond, în afară de decor, ecuația era aceeași. Între timp, col. Vasile Gheorghe s-a așezat la birou. Mi-am dat seama că, în sfârșit, sosise clipa să cunosc ce voia să „discute" cu mine.

— Domnule Răceanu, așa cum îți spuneam, nu mai ai grija procesului sau a recursului. De acum înainte ai suficient timp și, nefiind presat de alte probleme, putem să discutăm pe îndelete și unele aspecte pe care nu le-am abordat anterior. Astfel, având în vedere lunga dumitale colaborare cu americanii, aș dori să te întreb ce știi despre unii ofițeri de securitate care au trădat și care astăzi sunt stabiliți în Statele Unite. Am în vedere, de exemplu, pe Horodincă, Iacobescu, Răuță și bineînțeles pe Pacepa. Sunt sigur că ai auzit de ei și, probabil, că i-ai și cunoscut personal, a încheiat el.

Întrebarea lui m-a luat pe nepregătite. M-am gândit la multe din momentul în care am fost introdus în biroul lui, dar nicio clipă, nici măcar pentru o fracțiune de secundă nu mi-a trecut prin cap că acesta ar putea fi subiectul așa-zisei „discuții". Avea dreptate când afirmase că în timpul anchetei nu fusesem interogat în legătură cu aceste cazuri, deși numele generalului Pacepa și al lui Nicolae Horodincă au fost de câteva ori menționate de anchetatori. În orice caz, nu țin minte ca eu să mă fi referit la ei în cadrul depozițiilor mele. În privința faptului că auzisem de ei și, chiar i-am cunoscut, colonelul Vasile Gheorghe avea numai parțial dreptate. Auzisem și știam câte ceva despre toți. De cunoscut, i-am cunoscut personal numai pe Nicolae Horodincă, Ion Iacobescu și pe generalul Ion Mihai Pacepa. Pe Constantin Răuță însă nu-l întâlnisem niciodată.

— Da, am auzit de ei.

— Și ce ne poți spune despre ei?

— Nu ştiu ce vă interesează, am răspuns, încercând să câştig timp şi să aflu mai concret ce dorea de la mine. Nu eram sigur ce urmărea. Voia să-i povestesc cum i-am cunoscut? Nu aveam probleme să fac acest lucru. Dorea, eventual, să cunoască ce ştiam despre ei? Nici în privinţa asta nu aveam ezitări. În fond, pe marginea fiecarui caz în parte s-a făcut destulă publicitate la timpul respectiv. În plus, nu îmi făceam nicio iluzie: colonelul Vasile Gheorghe era la curent cu faptul că lucrasem în aceeași perioadă cu Nicolae Horodincă la Ambasada Română din Washington, că eram în Statele Unite când Constantin Răuță a rămas în SUA și că, de exemplu, am fost direct implicat pe linia Ministerului Afacerilor Externe în eforturile care s-au făcut pentru a preveni publicarea în SUA a volumului *Orizonturi roșii* scris de generalul Ion Mihai Pacepa. Fiind conștient de toate acestea, mi-am spus că deși relatarea modului cum i-am cunoscut sau ce auzisem despre ei ar fi prezentat, desigur, importanţă şi interes, nu asta se urmărea în final. Voiau, fără îndoială, mult mai mult de la mine. Ceva, ce probabil nu au putut să afle din altă parte! Numai aşa se putea explica implicarea personală a şefului unității și organizarea „discuției" în propriul său cabinet. Dar — m-am întrebat eu din nou — ce puteam să știu în plus față de ceea ce se știa deja? Apoi, deodată, mi-a atras atenția aluzia făcută de colonelul Vasile Gheorghe la „lunga mea colaborare cu americanii", și mi-am zis că aici s-ar putea să se afle cheia sau mai bine zis răspunsul la întrebări. Poate că Securitatea s-a gândit că sunt în posesia unor date și informații în legătură cu situația din Statele Unite a celor menționați. Poate că în timpul colaborării mele, americanii, într-o formă sau alta, au făcut referiri la persoanele respective. Judecând după modul cum s-a desfăşurat ea, și mai ales după întrebările care mi-au fost puse în cadrul aşa-zisei „discuţii", înclin astăzi să cred că, în final, acest gen de informaţii au vrut să obţină de la mine. Repet, înclin să cred, pentru că nu pot să ştiu exact ce a fost în capul celor care au iniţiat discutarea acestor cazuri. Indiferent de motivele care au stat la baza acestei anchete voalate, eram decis să mă limitez, în „mărturisirile" mele, numai la aspectele legate de modul cum i-am cunoscut personal și ce ştiam despre cei

în cauză din activitatea mea din minister, precum și din sursele publice la care am avut acces pe parcursul anilor.

Trebuie să recunosc însă că m-a intrigat momentul ales pentru „discuție". M-am întrebat de ce problema respectivă nu a fost niciodată abordată în timpul anchetei, cum mi s-a părut atunci că ar fi fost normal, și de ce au inițiat-o tocmai acum. Am încercat să-mi dau un răspuns cât de cât plauzibil la întrebarea de ce acum și nu în timpul anchetei și am ajuns la concluzia că Securitatea a ales acest moment plecând, în principal, de la următoarele considerente: Pe de o parte, s-a avut în vedere statutul meu de condamnat la moarte, care le oferea un control total asupra mea. Era de fapt o garanție pentru cei ce au aprobat abordarea subiectului respectiv că eu practic nu puteam să fac uz de cele aflate în timpul acestor „discuții" Situație valabilă, atât în condițiile în care aș fi fost executat, cât și în cazul comutării pedepsei capitale, când oricum urma să-mi petrec întreaga viață în pușcărie. Să nu uităm că avem de-a face cu o problemă extrem de sensibilă pentru regimul comunist din România care — având la baza cunoscuta lozincă „cine nu este cu noi este împotriva noastră și, în consecință, trebuie lichidat" — începând din 1946 a desfășurat o activitate susținută împotriva adversarilor săi politici, inclusiv a celor din rândul emigrației române. Atât în perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cât și în timpul Epocii de Aur organele de Securitate — în cadrul căreia funcționa o direcție specializată pe problemele de emigrație — au acționat în permanență pentru denigrarea, intimidarea, compromiterea și neutralizarea celor ce se opuneau regimului de la București, pe care nu încetau să-i eticheteze drept „transfugi" și „trădători". În unele situații s-a depășit cu mult politica de intimidare, trecându-se la răpirea și chiar lichidarea lor fizică. Cu trecerea anilor am aflat despre unele din aceste acțiuni cum ar fi, de exemplu, cea legată de cei ce au organizat atacul de la Berna[3], încercarea de asasinat a scriitorului disident Paul Goma[4], explozia la sediul din München al postului de radio *Europa Liberă*, în urma căreia au fost rănite un număr mare de persoane, precum și măsurile luate împotriva unor colaboratori ai secției române a postului respectiv[5]. Printre persoanele aflate în atenția Bucureștiului

erau și ofițerii de securitate rămași în străinatate. Știam că în diferite perioade Departamentul Securității Statului a acționat pentru depistarea și pedepsirea lor. Că așa au stat lucrurile l-a recunoscut public chiar Nicolae Pleșiță care, într-un interviu acordat revistei *Lumea* în primăvara anului 1999, afirma că în perioada când a fost șef al Direcției de Informații Externe a Departamentului Securității Statului l-a asigurat pe Ceaușescu „că trebuie să fie liniștit pentru că ne vom ocupa... ca atât Pacepa, cât și alții vor plăti pentru trădare. Când, unde, în funcție de posibilități.."[6] De asemenea, în Memoriul pe care l-a adresat președintelui Emil Constantinescu la 12 iulie 1998, Constantin Răuță afirma că după ce a cerut azil politic în Statele Unite, „Ceaușescu a ordonat și a trimis agenții pentru asasinarea mea..."[7] Cei însărcinați cu asemenea operațiuni aveau drept prim obiectiv localizarea ofițerilor de securitate vizați, prin aflarea adreselor și a noilor identități, urmând ca apoi să treacă la lichidarea lor. Ideea că cei ce luau calea străinătății vor fi până la urmă pedepsiți și nu vor scăpa de „brațul lung" al Securității era bine răspândită printre ofițerii de informații care lucrau în străinătate sub acoperire diplomatică. Eram, de asemenea, la curent cu unele eforturi întreprinse în acest sens în ceea ce-i privește pe generalul Ion Mihai Pacepa, pe Nicolae Horodincă, Ion Iacobescu, ca să mă opresc numai la cei menționați de col. Vasile Gheorghe.

Pe de altă parte, s-a plecat de la convingerea că întrucât soarta mea era deja hotărâtă, nu mai aveam niciun fel de motive să mă abțin în a discuta, fără rețineri, orice subiect. De fapt, la un moment dat, Cotoman mi-a reproșat că în timpul anchetei am avut, mai mult ca sigur, unele rețineri în a spune adevărul sau a furniza unele informații, deoarece am fost preocupat să nu-mi complic și mai mult situația în care mă aflam, cu alte cuvinte, să mă protejez. Potrivit lui, în timpul interogatoriilor, anchetatorii se confruntau deseori cu un asemenea comportament din partea acelora ce așteptau să fie judecați și condamnați, deoarece, „fiecare inculpat caută să-și protejeze unele interese". Acum însă, în concepția lor, o astfel de reținere nu mai era justificată din moment ce sentința fusese pronunță și rămăsese definitivă. Obstacolul

fusese înlăturat, acum nu mai aveam ce să protejez. Dimpotrivă, eram în afara oricărei presiuni.

Dumitru Sârbu...

— Haide să începem cu Ion Iacobescu mi s-a adresat col. Vasile Gheorghe, apoi s-a oprit pentru o clipă adăugând: Aş vrea totuşi ca înainte de a ne spune ce ştii despre acest caz, să te întreb de Dumitru Sârbu. Sunt sigur că ştii despre cine este vorba.

Am dat din cap afirmativ, aducându-mi aminte de vâlva pe care a stârnit-o, în rândul personalului Ambasadei Române din Washington, rămânerea lui Dumitru Sârbu în SUA, în ianuarie 1976.

— Îţi mai aduci aminte de circumstanţele în care s-a produs fuga lui?

Răspunzând afirmativ, le-am povestit că din câte îmi aduc aminte, Dumitru Sârbu a sosit la post cândva în 1973 sau 1974 în funcţia de portar. Nu le-am spus că ştiam că Dumitru Sârbu, ca de altfel şi ceilalţi portari, era de fapt subofiţer de securitate şi că, printre sarcinile pe care le avea, era şi aceea de a ţine o evidenţă, în timpul turelor pe care le efectua la poartă, asupra mişcărilor membrilor ambasadei, din şi în clădirea oficiului diplomatic şi raportarea acestui lucru şefului rezidenţei de spionaj — în acea perioadă generalul Gheorghe Anghelescu. Am arătat că era căsătorit, avea trei copii foarte mici, în vârstă între câteva luni şi trei–patru ani şi locuia într-un apartament mic la etajul trei în clădirea lipită de ambasadă, unde îşi aveau locuinţele şi alţi membri ai personalului administrativ. Era o fire independentă şi, în general, retrasă de restul colectivului ambasadei. Pasiunea lui, în timpul liber, era să se plimbe cu bicicleta pe care şi-o cumpărase la câteva luni după sosire la post. Apoi am relatat că am asistat la o discuţie la conducerea ambasadei, când generalul Anghelescu l-a rugat pe ambasdorul Corneliu Bogdan să-i atragă atenţia lui Dumitru Sârbu că îşi depăşea atribuţiile de serviciu petrecând prea mult timp în discuţii cu persoane de origine română, care frecventau ambasada.

Admonestarea făcută de ambasadorul Bogdan nu a avut niciun efect asupra lui Dumitru Sârbu. Am continuat spunând că într-o noapte, ofițerul de serviciu pe ambasadă l-a găsit pe Dumitru Sârbu dormind în post cu pistolul automat lângă el, pe care i l-a confiscat. În zilele care au urmat incidentului, Dumitru Sârbu a fost extrem de agitat. El a spus mai multor persoane din ambasadă, inclusiv mie, că a aflat că generalul Anghelescu a cerut ca el să fie reținut în țară cu ocazia concediului în luna ianuarie 1976, prilej cu care să fie și pedepsit pentru fapta săvârșită. Cu două–trei zile înainte de ziua stabilită pentru plecarea în țară, care se făcea cu TAROM-ul, el a cerut aprobarea conducerii ambasadei să meargă la New-York cu trenul, în loc de mașină cum se obișnuia în situații similare, cerere care i-a fost refuzată categoric.

Metoda de a folosi mașina ambasadei avea la bază considerente financiare și de securitate. Pe de o parte, era mult mai convenabilă din punct de vedere financiar, mai ales când era vorba de mai multe persoane, asigurarea unui astfel de transport cu mașina ambasadei, decât cu mijloacele de transport publice. Pe de altă parte, se asigura — și acesta era aspectul esențial — însoțirea persoanelor respective până la destinație, fie la sediul Misiunii Permanente Române pe lângă ONU din New York, unde acestea puteau fi cazate, fie direct la aeroport. Un asemenea control permanent nu se putea realiza în cazul cererii lui Dumitru Sârbu de a efectua călătoria la New York cu trenul.

Când la ora stabilită pentru plecarea la New-York Sârbu nu a coborât cu bagajele în fața ambasadei — am continuat eu — administratorul oficiului, împreună cu șoferul, s-au dus până la locuința lui ca să-l ajute. Spre stupefacția lor au găsit micul apartament gol! Nici urmă de familia Sârbu! Numai în șifonier au găsit două haine tăiate de mai multe ori cu o lamă pe întreaga lor lungime. Vestea defectării lui Sârbu, care s-a produs noaptea — ultima dată fusese văzut în sediul

amabasadei în jurul orelor 23.00 în seara dinaintea plecării — a stârnit o mare agitație, mai ales că s-a petrecut sub nasul ambasadei. Toată lumea a trebuit să dea declarații, iar cei ce locuiau în aceeași clădire cu famila Sârbu au fost chestionați de mai multe ori de generalul Anghelescu. Clădirea fiind veche, era practic imposibil ca cineva să coboare pe scara interioară de lemn fără ca să fie auzit de vecini. De fapt, toți locatarii se plângeau că îi deranja zgomotul produs de cei care urcau sau coborau pe scara respectivă. Or, în noaptea aceea, Dumitru Sârbu a coborât cu soția și cei trei copii, plus bagajele pe care le avea, inclusiv o bicicletă și, nimeni, dar absolut nimeni, nu a auzit nimic!

— Știi cumva care dintre românii americani s-au ocupat de recrutarea lui Sârbu? Pentru că este clar că el nu a plecat fără să aibă vreun aranjamet dinainte stabilit, mai ales că nici nu știa limba engleză.

Am răspuns negativ explicând că, personal, nu am știut niciodată cu ce persoane de origine română a stat Sârbu de vorbă, ceea ce era adevărat. De asememea, am răspuns negativ și la întrebarea dacă în timpul deplasărilor mele în SUA am mai auzit de el. M-am mirat însă că în acest context nu am fost întrebat și de administratorul agenției economice române din New York, care a defectat în aceeași zi cu Sârbu, solicitând azil politic autorităților americane.

Pentru fapta săvârșită, Dumitru Sârbu a fost condamnat inițial la șapte ani închisoare iar ulterior la moarte în contumacie și degradare militară pentru părăsirea misiunii și trădare prin transmitere de secrete.

Ion Iacobescu...

După câteva momente de tăcere, col. Vasile Gheorghe a spus:

— Să revenim la Ion Iacobescu. L-ai cunoscut personal?

— Da, am răspuns eu.

— În ce împrejurări, ce știi despre el și când l-ai văzut ultima dată?

Ultima parte a întrebării m-a pus imediat în gardă deoarece, indirect, se implica că eu aş fi fost cumva în legătură cu Ion Iacobescu după ce acesta rămăsese în străinătate, în vara anului 1969. Pentru a risipi de la început presupunerea unei eventuale asemenea legături, am răspuns prompt:

— L-am cunoscut în Ministerul Afacerilor Externe în anii 1968–1969, când lucram la direcția care se ocupa, printre alte țări, de Statele Unite, iar Iacobescu lucra la direcția care se ocupa de țările vest-europene. Ambele direcții fiind pe același coridor am stat de mai multe ori de vorbă cu el. Ultima dată l-am văzut cu câteva zile înainte de a pleca la post, la Paris, ca funcționar la Misiunea Română pe lângă UNESCO. L-am întâlnit în fața clădirii ministerului și am schimbat câteva fraze. Mi-a aduc aminte că mi-a spus că pleacă la Paris şi m-a întrebat când urma să plec la post la Ambasada Română la Washington. I-am răspuns, cândva, la sfârşitul lunii august. De atunci nu l-am mai văzut niciodată.

— Când ai aflat că a trădat?

— Cândva, la începutul lunii septembrie 1969. Dacă nu mă înşel, la aproximativ o săptămană după sosirea mea la Washington, consilierul Octavian Neda, șeful de atunci al rezidenței de spionaj române din SUA, m-a poftit în biroul lui şi mi-a arătat o fotografie, întrebându-mă dacă recunosc persoana. Era fotografia lui Ion Iacobescu. I-am spus și lui exact ce v-am spus şi dumneavoastră, inclusiv discuția din fața ministerului. După ce mi-a spus că trădase, m-a rugat că dacă cumva aud pomenindu-se numele lui, în special de către americani şi, în general, dacă aflu ceva despre el, să-l informez imediat. A adăugat că Bucureştiul voia să ştie mai ales unde se afla acesta.

— Și ai aflat ceva atunci sau ulterior?

— Nu lucruri care să prezinte interes deosebit. În general ce s-a scris în presa americană, mai ales în contextul căderii rețelei Caraman din Franța. O singură dată, țin minte că generalul Gheorghe Anghelescu, care l-a înlocuit pe Neda, s-a agitat în legătură cu un material apărut în *Congressional Record*, buletinul oficial al Congresului SUA, referitor la Ion Iacobescu. Potrivit celor menționate în material, Ion Iacobescu primise azil politic în SUA, și generalul Anghelescu

voia ca cei din cadrul Ambasadei Române la Washington care văzuseră materialul să-l trateze confidențial, am încheiat eu căutând prin răspunsul meu, pe de o parte, să las impresia că nu știam practic nimic, iar pe de altă parte, să-l descurajez în a-mi pune întrebări suplimentare în legătură cu acest caz.

Realitatea era însă alta! Cu trecerea anilor am auzit multe despre Ion Iacobescu, care fusese trimis la Paris, sub acoperire de funcționar internațional pe lângă UNESCO (având de fapt funcția de adjunct al șefului rezidenței de spionaj român în Franța), despre ceea ce făcuse, despre lovitura grea pe care o dăduse — prin rămânerea în străinătate — regimului comunist din România, activității Tratatului de la Varșovia îndreptată împotriva democrațiilor occidentale prin deconspirarea rețelei de agenți pe care Direcția de Informații Externe a Securității o crease în cadrul NATO. De asemenea, fusesem la curent și cu eforturile depuse de Securitate de a depista și pedepsi pe fostul ofițer de informații, despre care știam că fusese condamnat la moarte în contumacie și degradare militară de către Tribunalul Militar în anul 1970.

La începutul anilor '70, Nicolae Irinoiu, Gheorghe Crișan, Gheorghe Ioniță, ofițeri de informații care lucrau sub acoperire diplomatică la Ambasada Română din Washington, ca să nu mai vorbesc de Neda și Anghelescu, au manifestat, inclusiv în unele discuții cu mine, un interes deosebit în legătură cu următoarele două aspecte privindu-l pe fostul lt.-col. Ion Iacobescu: dacă s-a stabilit în SUA și, în caz afirmativ, cum putea să fie depistat. Am înțeles de la ei că Bucureștiul — și prin aceasta am în vedere conducerea Securității cu aprobarea dictatorului — era decis să-l pedepsească exemplar pe fostul ofițer de informații român, mergând, dacă era nevoie, până la lichidarea lui fizică. Așa se explică și afirmația că „până la urmă tot dăm de el", făcută de generalul Gheorghe Anghelescu.

Eforturile Bucureștiului urmăreau, în ultima instanță, pe de o parte, pedepsirea celui ce a trădat, iar pe de altă parte,

transmiterea unui mesaj — simplu și clar — tuturor celor care s-ar fi gândit să-i urmeze exemplu lui Ion Iacobescu. Îi aștepta aceeași soartă!

În cursul anului 1974, în *Congressional Record,* secțiunea *Extentions of Remarks* a apărut un material referitor la Ion Iacobescu din care rezulta că se stabilise în SUA. În perioada imediat următoare, Gheorghe Crișan a reușit să obțină prin intermediul unor relații pe care le avea la Biroul fostului senator Fred Harris, democrat din statul Oklahoma, materialul documentar care a stat la baza celor publicate în *Congressional Record* și astfel Securitatea a ajuns în posesia unor informații extrem de prețioase cu privire la situația fostului ofițer de securitate român. Țin minte și acuma că la aproximativ o lună de zile după trasmiterea materialului respectiv în țară, Crișan mi-a spus: „Am dat lovitura!" Când l-am întrebat despre ce este vorba, mi-a răspuns: „Am fost decorat pentru chestia cu Iacobescu. Îți spun, am dat lovitura!" Apoi mi-a explicat că materialul conținea anumite date care permiteau, fără prea mult efort, depistarea lui Iacobescu.

Într-adevăr, în următoarele luni s-a încercat localizarea lui Iacobescu. Perioada respectivă a „coincis" și cu o vizită la Ambasada Română din Washington a generalului Gheorghe Bolânu, care coordona activitatea de emigrație și contrainformații externe în cadrul Departamentului Securității Statului. Apoi brusc toată agitația s-a oprit.

Ulterior am aflat că americanii, puși la curent cu intențiile reale ale Securității împotriva fostului ofițer român de informații, au avertizat autoritățile de la București de consecințele extrem de grave care ar decurge dintr-o astfel de operațiune.

— Te-au întrebat americanii despre Iacobescu?

— Nu, am răspuns eu.

— Chiar niciodată?, m-a întrebat colonelul Vasile Gheorghe și am simțit în glasul lui o anumită îndoială, de fapt neîncredere.

— Nu, niciodată, am răspuns eu sec.

— Bine, fie cum spui dumneata, a dat el din mână resemnat, dar pe fața lui se putea citi că nu a dat crezare spuselor mele.

Nicolae Horodincă...

— Atunci ce ne poți spune despre Horodincă? Îl cunoști bine din moment ce ați lucrat la aceeași ambasadă. Crezi că a fost recrutat de americani? Crezi că Pacepa ar fi putut avea vreun rol în dezertarea lui Horodincă?

Dacă în cazul lui Ion Iacobescu, pe care l-am cunoscut doar sporadic și cu care nu am lucrat niciodată, m-am putut învârti în jurul unor fraze generale, în cazul lui Nicolae Horodincă care, de asemenea, fusese condamnat la moarte în contumacie și degradare militară, situația era diferită.

În primul rând, am lucrat câțiva ani împreună la Ambasada Română din Washington. În al doilea rând, am avut acces la comunicările confidențiale transmise de ambasadă în legătură cu rămânerea lui în SUA în februarie 1980. În al treilea rând, am participat la toate discuțiile care au avut loc la conducerea Ministerului Afacerilor Externe, în februarie–martie 1980, în legătură cu cele întâmplate soției lui Horodincă, Cristina și fiului Nicușor, pe aeroportul Washington National din capitala SUA, când urmau să plece în țară. În al patrulea rând, din dosarul întocmit de anchetă și înaintat Direcției Procuraturilor Militare știam că în timpul percheziției efectuate la domiciliul meu la 1 februarie, mi-a fost confiscat și un plic în care se afla un rezumat al tuturor audiențelor la care participasem referitor la cazul Horodincă, inclusiv copia unui mesaj confidențial adresat de președintele Carter lui Ceaușescu, în total treizeci și una de pagini[8]. De asemenea, era clar că prin întrebările puse colonelul Vasile Gheorghe limita de la început „discuția", urmărind un obictiv precis.

Întrebările nu prezentau o problemă pentru mine. Aveam de mult formată, pe baza datelor de care dispuneam, o părere în legătură cu acest caz. Dacă aș fi fost într-o altă conjunctură, și nu în cea în care mă aflam, probabil că nu aș fi avut nicio

reticență în a răspunde. De fapt, pe parcursul anilor, am participat la câteva discuții care au avut loc la conducerea direcției și a ministerului pe marginea acestui caz în prezența unor reprezentanți ai Departamentului Securității Statului, unde mi-am expus și eu părerea. Acum situația era diferită. Acum tot ce spuneam urma să fie interpretat și analizat sub prisma „îndelungatei mele colaborări cu americanii"

De aceea, în răspunsurile mele, am căutat în permanență să țin seama de acest aspect.

Am început prin a arăta împrejurările în care l-am cunoscut pe Nicolae Horodincă, perioada pe care am petrecut-o împreună la Washington. În context, am furnizat detalii cu privire la relațiile pe care le-am avut, ce știam în general despre activitatea lui, cum era apreciat de conducerea ambasadei și de către colegii lui. Am arătat, printre altele, că a avut unele conflicte cu ambasadorul Nicolae M. Nicolae care îi reproșa că era dezorganizat și că nu își îndeplinea sarcinile de serviciu. Am subliniat, totodată, că toată lumea știa că era ofițer de informații și că era protejatul generalului Gheorghe Anghelescu. Pentru a scoate în evidența apartenența la Securitate, am dat, ca exemplu, faptul că în timpul vizitelor pe care generalul Ion Mihai Pacepa le-a întreprins la Washington, în anii 1976 și 1978, Nicolae Horodincă a fost cel care-l însoțise peste tot, ducându-i geanta diplomatică și lăsând impresia unui veritabil bodyguard. De aceea, am afirmat eu, toată lumea a fost surprinsă că după rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa, Nicolae Horodincă a continuat să funcționeze la ambasadă, în loc să fie retras de la post, așa cum s-a întâmplat cu majoritatea ofițerilor de informații care activau la acea dată pe teritoriul SUA sub acoperire diplomatică. De exemplu, la Ambasada Română din Washington au fost retrași, cu acel prilej, printre alții, Aurel Florea, Ion Cora, Gheorghe Ioniță, Gheorghe Dindelegan și Nicolae Badea.

— Crezi, m-a întrerupt colonelul Vasile Gheorghe, că Pacepa, constatând că Horodincă a rămas la Washington, i-ar fi transmis acestuia să-l urmeze?

— Nu pot să mă pronunţ în aceasta privinţă, pentru că nu ştiu. Desigur — am continuat eu — teoretic totul este posibil, deşi personal mă îndoiesc de acest lucru.

— Excluzi posibilitatea ca Pacepa să-l fi descris pe Horodincă în aşa termeni încât americanii au ajuns la concluzia că ar fi putut să fie recrutat?, a insistat el.

— Nu exclud nimic. Pur şi simplu nu ştiu! Cunoscându-l însă pe Horodincă, nu cred că a fost recrutat sau că actul său de rămânere în SUA ar fi avut la bază o motivaţie ideologică. De asemenea, mă îndoiesc că a făcut-o la o eventuală solicitare a lui Pacepa. Mai degrabă, a făcut-o din considerente personale. Am afirmat, în continuare, că această părere mi-am format-o mai ales după ce am citit declaraţiile soţiei lui Horodincă la care am avut acces şi cele făcute de el în cadrul unui interviu publicat în presa americană în cursul anului 1982 în care îşi exprima nemulţumirea de modul cum a fost tratat de partea americană.

— Îl cunoşti pe Traian Nicola?

— Nu, am răspuns eu prompt, deşi ştiam foarte bine la cine se referea întrebarea. Traian Nicola, ofiţer de informaţii care lucra sub acoperire diplomatică la Ambasada Română din Pakistan, a rămas în străinătate, ca şi Nicolae Horodincă, la începutul anului 1980. Apoi s-a stabilit în Statele Unite. În interviul la care m-am referit, Nicola, alături de Horodincă, şi-a exprimat şi el nemulţumirea faţă de modul cum a fost tratat de partea americană. Traian Nicola a fost condamnat la moarte în contumacie şi degradare militară.

Colonelul Vasile Gheorghe, nemaiinsistând cu privire la Nicola, a revenit la cazul Horodincă.

— Bănuiesc că ştii că până la urmă Cristina şi copilul au revenit în ţară. Nu ştiu însă dacă ai aflat că şi Horodincă a luat, la un moment dat, legătură cu autorităţile române, încercând să negocieze reîntoarcerea în ţară.

Eram la curent cu ambele situaţii. Nu mi-am dat însă seama dacă în cazul referirii la Nicolae Horodincă, colonelul Gheorghe Vasile încerca să sondeze credibilitatea mea sau voia să-mi creeze impresia unui dialog prin împărtăşirea unor informaţii. Dacă revenirea în ţară a Cristinei Horodincă nu era un secret, în privinţa vizitei lui Nicolae Horodincă la

Ambasada Română din Washington se păstra o tăcere de mormânt. În acea perioadă, fiind într-o misiune oficială la Washington, am aflat de la unii membri ai ambasadei despre vizita respectivă. Ulterior, în țară, am aflat mai multe detalii cu privire la conținutul discuției avute cu Horodincă, în cadrul căreia cei ce au stat de vorbă cu el au încercat să-i lase impresia că dacă va lua hotărârea să revină în țară cu bune intenții, nu urma să sufere prea mult, cu alte cuvinte, era practic scutit de executarea vreunei pedepse.

— Știu — am răspuns eu — că soția lui Horodincă împreună cu băiatul au revenit în țară. De asemenea, fiind într-o delegație la Washington am auzit că Horodincă ar fi făcut o vizită la ambasadă. Nu știu însă ce a discutat.

— A vrut să știe ce i se va întâmpla dacă va reveni în țară. Va fi iertat sau va trebui să execute pedeapsa la care a fost condamnat. I s-a promis un răspuns, dar nu a mai revenit după el. Probabil că vizita inițială a fost o inițiativă americană ca să vadă cum reacționăm. Oricum, chiar dacă ar fi revenit în țară, tot trebuia să răspundă, într-o formă sau altă, pentru fapta de trădare comisă! Ascultându-l, mi-am amintit că aceasta a fost și concluzia celor care la timpul respectiv au comentat faptul că Nicolae Horodincă nu s-a mai întors după răspuns.

Nu cunosc motivele reale care l-au determinat pe Nicolae Horodincă să facă acea vizită la Ambasada Română. El a procedat însă corect când până la urmă a luat decizia să nu se întorcă în țară, deoarece, contrar unor promisiuni făcute în timpul discuției pe care a avut-o la ambasadă, în realitate îl aștepta o situație extrem de dificilă, o pedeapsă exemplară, tradusă în ani grei de pușcărie, bineînțeles după exploatarea lui publică în favoarea regimului ceaușist. Ca și alți ofițeri rămași în străinătate, Horodincă fusese condamnat la moarte în contumacie și degradare militară. Ascultându-l pe colonelul Vasile Gheorghe, m-am gândit la acest aspect, precum și la cele întâmplate în legătură cu acest caz. Așa cum s-a derulat, a fost până la urmă un caz unic în felul lui, care a

întrunit toate elementele unei drame în care au fost implicați soții Nicolae și Cristina Horodincă, fiul lor de trei–patru ani Nicușor, autoritățile române și americane la cel mai înalt nivel. De aceea am considerat că episodul Horodincă merită să fie povestit pe scurt.

Nicolae Horodincă, ofițer de informații, împreună cu soția Cristina, și ea cadru al Securității, au fost trimiși la Ambasada Română la Washington în cursul anului 1975. În vara anului 1977 Cristina a născut un băiețel. În februarie 1980, Nicolae Horodincă urma să-și termine mandatul la Washington și să se întoarcă în țară, fiind stabilită și ziua de plecare. Cu o seară înainte, la ambasadă s-a organizat o petrecere de rămas-bun. A doua zi, conform practicii, familia Horodincă urma să fie condusă la aeroport de reprezentanți ai ambasadei. Când aceștia s-au prezentat la apartamentul lui Horodincă, aflat în complextul de locuințe din Seminary Road, Alexandria, statul Virginia, au constatat cu stupefacție că soții Cristina și Nicolae Horodincă dispăruseră, iar apartamentul lor era gol. Interesându-se la autoritățile americane dacă știu ceva de soarta diplomatului român și a familiei acestuia, li s-a comunicat că soții Horodincă au decis să rămână în SUA, solicitând azil politic. Vestea rămânerii lui Nicolae Horodincă a zdruncinat serios Direcția de Informații Externe a Departamentului Securității Statului, care abia începea să-și revină de pe urma loviturii primite ca urmare a rămânerii în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa. Imediat după rămânerea lui Nicolae Horodincă au fost retrași de la Ambasada Română din Washington aproape toți ofițerii de informații care activau în SUA sub acoperire diplomatică, printre care și Alexandru „Bebe" Tănăsescu, care se ocupa de emigrația română, inclusiv de compromiterea și neutralizarea celor care se opuneau regimului ceaușist. După evenimentele din decembrie 1989, a fost avansat la gradul de general și promovat în funcția de adjunct al Serviciului de Informații Externe Române, funcție menținută și după victoria în alegeri a coaliției democratice din noiembrie 1996. Tot atunci a fost

retras și Ion Tămâianu, care avea sarcini pe linia contrainformațiilor (CI) în cadrul ambasadei. Lui Tămâianu, care în momentul rămânerii în SUA a familiei Horodincă se afla la New York, i s-a ordonat să ia primul avion spre țară, fără să i se mai permită să se întoarcă la Washington.

La scurt timp după cele întâmplate, când autoritățile române au început să se împace cu ideea rămânerii lui Nicolae Horodincă, a „explodat bomba" cum a caracterizat la vremea respectivă Constantin Oancea, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, ceea ce a urmat. În acele zile, Ambasada Română din Washington s-a trezit la intrarea principală cu Cristina, care-l ținea în brațe pe Nicușor. A declarat că a reușit să scape de supravegherea autorităților americane și, fără să spună nimic soțului ei, a luat taxiul și a venit la ambasadă solicitând protecție și, totodată, sprijinul ca să se reîntoarcă, împreună cu băiatul, în țară. A declarat, de asemenea, că nu a știut de intenția soțului ei de a rămâne în Statele Unite și a povestit cu lux de amănunte ce li s-a întâmplat după ce au părăsit ambasada în seara când a avut loc petrecerea de rămas-bun cu ocazia plecării lor de la post. Revenirea Cristinei a diminuat substanțial nervozitatea produsă inițial de rămânerea lui Nicolae Horodincă. Imediat s-au luat măsuri pentru aducerea ei în țară. Securiștii își frecau deja mâinile de bucurie la gândul că vor avea posibilitatea să stea de vorbă cu ea și să afle, din sursă directă, cum au procedat americanii, ce au discutat cu ea și mai ales cu soțul ei, unde au fost cazați și altele. Prezența ei la Ambasada Română a creat un moment de tensiune, deoarece partea americană a refuzat să-i înapoieze pașaportul diplomatic: Cristina urma să primească pașaportul numai în condițiile în care declara oficial — ceea ce a și făcut —, unui reprezentant al guvernului american, că într-adevăr dorește să se înapoieze în România, împreună cu Nicușor. Momentul fiind depășit s-a stabilit ziua plecării cu o cursă de avion locală de la Washington la New York, iar de acolo cu TAROM la București, fiind luate toate măsurile în acest sens.

Seara târziu, în ziua în care Cristina era programată să plece, am fost chemat de urgență la minister din dispoziția ministrului de atunci al Afacerilor Externe, Ștefan Andrei.

L-am găsit extrem de agitat. Mi-a spus să-l chem imediat în audiență pe ambasadorul SUA la București, Rudolph Aggrey. Atunci, în timpul audienței, am aflat că în timp ce se afla pe aeroportul Washington National, însoțită de un grup de reprezentanți ai ambasadei române printre care și consilierii Ion Bešteliu și Boris Ranghet, Cristina Horodincă a leșinat brusc. Ambasadorul Nicolae Ionescu, care a considerat că nu era cazul să meargă la aeroport, a regretat ulterior această decizie care l-a costat postul. Când a venit în țară în concediu, la câteva luni după incidentul menționat, a solicitat, conform protocolului, să fie primit de Ceaușescu. El era pregătit să discute o serie de probleme care figurau pe agenda raporturilor româno-americane. Dar, potrivit ambasadorului Ionescu, dictatorul i-a pus o singură întrebare și anume „ce treabă importantă ai avut în acea zi de nu ai putut să mergi la aeroport", aluzie evidentă la faptul că nu a condus-o pe Cristina Horodincă. Nicolae Ceaușescu era ferm convins că în prezența ambasadorului român lucrurile ar fi decurs altfel.

Dar să revin la cele petrecute în aeroport. Când Cristina Horodincă a leșinat, cei din jurul ei au încercat să o înviorezе, dar nu au reușit. Speriindu-se, s-au interesat dacă printre cei prezenți în sala de așteptare se află un doctor. O persoană a răspuns afirmativ și după ce a consultat-o pe Cristina a recomandat să fie dusă imediat la spital. A venit salvarea și Cristina cu copilul au fost duși la spitalul George Washington. Ajunși la spital, reprezentanții ambasadei au constatat că în fața camerei unde se afla Cristina erau postate două persoane care, invocând gravitatea stării sănătății ei, au refuzat să-i lase să intre. Când în final au putut să stea de vorbă cu ea, Cristina le-a spus că s-a răzgândit și că nu mai dorea să se reîntoarcă în România, preferând să rămână în Statele Unite, împreună cu fiul, alături de soțul ei. După ce a relatat faptele menționate, Ștefan Andrei a acuzat partea americană că a încălcat înțelegerea privind facilitarea plecării în România a soției și copilului lui Horodincă, înscenând cele petrecute la aeroport. De asemenea, a insistat pe faptul că Cristina Horodincă fusese reținută în SUA contrar voinței ei și că declarația ei de la spital fusese, evident, făcută sub influența drogurilor ce i-au fost administrate. În context,

Ştefan Andrei a cerut ca reprezentanţilor Ambasadei Române să li se faciliteze accesul la Cristina Horodincă. Ambasadorul Aggrey care, la ora convocării în audienţă, nu fusese probabil informat despre cele petrecute pe aeroportul din Washington, l-a asigurat pe ministrul român că va raporta cele de mai sus conducerii Departamentului de Stat. În următoarele două săptămâni am participat la aproximativ zece-douăsprezece audienţe, una dintre ele chiar după miezul nopţii, între Ştefan Andrei sau, când acesta a lipsit din ţară, Constantin Oancea şi ambasadorul Rudolph Aggrey. La una dintre aceste audienţe a participat şi mama Cristinei, însoţită de un reprezentant al Departamentului Securităţii Statului care a fost prezentat ambasadorului american drept consilier în minister. Mama Cristinei a înmânat ambasadorului Aggrey o scrisoare adresată preşedintelui Carter în care, subliniind că fiica ei era reţinută în SUA contrar voinţei ei, solicita sprijinul preşedintelui american în rezolvarea cazului. Înaintea fiecărei audienţe Ştefan Andrei sau Constantin Oancea se consultau în permanenţă cu George Homoşteanu, ministrul de Interne, şi Tudor Postelnicu, şeful Departamentului Securităţii Statului. În două–trei situaţii, Tudor Postelnicu a venit chiar la minister, aşteptând în cabinetul lui Ştefan Andrei terminarea audienţelor. Toate notele făcute în urma discuţiilor cu Aggrey erau înaintate dictatorului care, la rândul său, a manifestat un interes deosebit faţă de caz, dând uneori chiar instrucţiuni directe cum să se procedeze în discuţiile cu ambasadorul american. Astfel, din dispoziţia lui Ceauşescu, ambasadorul Nicolae Ionescu a făcut demersuri pe lângă Zbiegniev Brzezinski, consilierul preşedintelui SUA pentru probleme de securitate naţională, precum şi pe lângă conducerea Departamentului de Stat. La toate protestele şi demersurile părţii române, reprezentanţii americani, de la Washington şi Bucureşti au subliniat următoarele: în primul rând, Nicolae Hordincă şi-a exprimat dorinţa să rămână în Statele Unite, refuzând categoric să stea de vorbă cu reprezentanţii guvernului român; în al doilea rând, autorităţile americane nu au împiedicat, aşa cum a susţinut partea română, reîntoarcerea Cristinei Horodincă cu fiul în România, dovadă că i s-a restituit paşaportul diplomatic. De

asemenea, au negat categoric acuzația că ar fi fost implicați în cele întâmplate la aeroport. Decizia luată la aeroport de-a se merge la spital, au argumentat reprezentanții americani, a aparținut diplomaților români care au însoțit-o pe Cristina Horodincă și care au acceptat sugestia doctorului. Dacă diplomații români — au susținut americanii — erau convinși că a fost vorba de o provocare din partea autorităților americane, atunci de ce nu au luat măsuri să o ducă cu mașina ambasadei la spital sau la un doctor cunoscut oficiului diplomatic român; în al treilea rând, după cele petrecute la aeroport, Cristina Horodincă a revenit la decizia ei inițială de a rămâne în SUA, împreună cu fiul, alături de soțul ei. Acest lucru l-a declarat inclusiv reprezentanților Ambasadei Române care au stat cu ea de vorbă la spital. Dacă Cristina Horodincă își va schimba din nou hotărârea, autoritățile americane nu vor avea obiecții ca ea să se reîntoarcă în România; în al patrulea rând, partea americană nu înțelege de ce s-a dat o așa de mare amploare acestui caz, din moment ce Nicolae și Cristina Horodincă și-au exprimat clar dorința de a rămâne în SUA. În acest spirit era și conținutul mesajului confidențial adresat de președintele Carter lui Ceaușescu în care se mai sublinia că acest caz nu trebuia să stea în calea raporturilor româno-americane.

Explicațiile părții americane, inclusiv mesajul președintelui SUA, nu i-au satisfăcut pe dictator și Securitate, care au continuat escaladarea cazului. Astfel, în prima jumătate a lunii martie 1980, în *România Liberă* a apărut un articol semnat de Cornel Burtică, pe atunci membru al Comitetului Politic Executiv și secretar CC al PCR responsabil cu probleme ideologice și de propagandă, în care cazul Cristinei Horodincă era folosit drept exemplu pentru a ataca și acuza partea americană de violare a drepturilor omului, de amestec în treburile interne și de subminare a politicii de independență a României. Articolul lui Burtică, având o vădită tentă ideologică antiamericană, în care Cristina Horodincă împreună cu fiul ei erau prezentați drept victime ale imperialismului american, a fost dezbătut la nivelul organizațiilor de bază și în cadrul învățământului politic. Folosirea propagandistică a cazului Cristinei Horodincă era privită de dictator ca o

formă de contracarare a campaniei care începuse să se declanşeze în Statele Unite în legătură cu încălcarea flagrantă a drepturilor omului şi a libertăţilor religioase în România.

Securitatea nu a fost străină de exploatarea publică a cazului Cristinei Horodincă. De fapt, Securitatea a fost cea mai interesată în promovarea cazului respectiv. Povestea de la aeroport care, cel puţin la prima vedere, lăsa impresia unei implicări americane, se potrivea ca o mănuşă scopului propagandistic urmărit de organele de securitate şi anume: minimalizarea eşecului suferit de pe urma rămânerii în SUA a ofţerului de informaţii Nicolae Horodincă, concomitent cu demascarea aşa-ziselor practici americane cărora le-au căzut victime două fiinţe nevinovate, Cristina Horodincă şi fiul ei Nicuşor. În parte, această strategie a dat rezultate, în sensul că opinia publică din România, concetrându-se asupra soartei Cristinei Horodincă şi a fiului ei, a trecut pe plan secundar fapta soţului ei care reprezenta de fapt eşecul autoputernicei Securităţi.

După câteva săptămâni, când şi-a dat seama că mersese prea departe în exploatarea propagandistică a cazului menţionat, Ceauşescu a sugerat deplasarea la Bucureşti a unui emisar american pentru a avea un schimb „sincer de păreri" în vederea depăşirii tensiunii care se crease în raporturile româno-americane. Replica părţii americană a fost promptă. Întrucât tensiunea la care s-a referit dictatorul s-a datorat acţiunilor părţii române, SUA consideră că eventualele discuţii pentru clarificarea situaţiei ar trebui să aibă loc la Washington şi nu la Bucureşti. În faţa acestui răspuns categoric, Ceauşescu s-a hotărât să-l trimită în SUA pe Aurel Duma, pe atunci ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Extrene, omul de încredere al dictatorului şi al Securităţii. Vizita a avut loc în luna aprilie 1980. Prima constatare pe care Duma a făcut-o la Washington a fost aceea că partea americană a pus serios sub semnul întrebării declaraţiile sale privind dorinţa părţii române de a avea cu Statele Unite o „relaţie bazată pe încredere reciprocă". De altfel, Aurel Duma a fost primit cu multă răceală. Eforturile lui de a fi primit la Casa Albă — de preşedinte, vicepreşedinte sau consilierul pentru Securitate Naţională — nu s-au materia-

lizat. Singura realizare a vizitei a fost acordul celor două părți de a întreprinde, în luna iunie 1980, acțiuni comune pentru sărbătorirea împlinirii a o sută de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Statele Unite ale Americii.

Dar cazul Nicolae Horodincă nu s-a oprit aici.

În final, Cristina Horodincă a revenit din nou la ideea de a se reîntoarce în țară, împreună cu fiul ei, ceea ce a și făcut în următorele luni, spre satisfacția Securității. Așa cum declarase în februarie–martie 1980, partea americană nu s-a opus. Unul dintre cei direcți implicați în aducerea ei în țară a fost Victor Dorobanțu, care în anii '60 a lucrat la Ambasada Română la Washington, ulterior a fost implicat în rețeaua Caraman, iar în anii '70, sub numele de „Vasilescu", a lucrat la Ambasada României la Tokio.

În primăvara anului 1982, Nicolae Horodincă împreună cu Traian Nicola au dat un interviu, publicat în presa americană, în care își exprimau nemulțumirea față de modul cum au fost tratați de autoritățile americane după rămânerea lor în SUA. În vara aceluiași an, Nicolae Horodincă a făcut menționata vizită la Ambasada Română, interesându-se de ce i se va întâmpla în cazul revenirii în țară. I s-a promis un răspuns. În țară a avut loc o dezbatere destul de aprinsă. Tentația de a-l vedea pe Horodincă întors în țară era extrem de mare. Ideea prezentării opiniei publice din România și implicit, celei din străinătate a revenirii „fiului rătăcitor", ca urmare a deziluziei prin care a trecut, concomitent cu demascarea cercurilor reacționare americane angajate în subminarea regimului comunist din România, era mai mult decât atrăgătoare pentru dictator și Securitate. În același timp, conducerea Securității considera că revenirea lui Horodincă trebuia folosită pentru pedepsirea lui exemplară. Ca și în cazul lui Ion Iacobescu, cine îndrăznea să meargă pe urmele lui Horodincă trebuia să știe ce îl așteaptă. Evident că adevăratele intenții ale Securității nu puteau fi făcute cunoscute lui Nicolae Horodincă. De aceea, pentru a-l atrage în țară s-a hotărât să i se comunice, în termeni cât mai convingători posibil, folosind în acest sens și mesaje din partea soției, că se poate reîntoarce în țară și că, în final, nu va plăti pentru „actul de trădare" săvârșit. Nicolae Horodincă, spre

surprinderea celor care s-au ocupat de acest caz, nu s-a mai prezentat după răspuns. Deși oficial s-a răspândit varianta că episodul venirii fostului ofițer de securitate român la ambasadă a fost o provocare pusă la cale de serviciile speciale americane, conducerea Securității nu s-a împăcat cu gândul că Nicolae Horodincă îi scăpase din nou printre degete. În anii ce au urmat, Securitatea a încercat să afle ce s-a întâmplat, mai ales că fusese convinsă că asigurările ce urmau să fie date lui Horodincă erau suficient de convingătoare pentru a-l determina să revină în țară. Se scăpase din ecuație un element esențial, și anume că partea americană fusese avertizată de intențiile reale ale Securității față de fostul ofițer de informații român.

Și pentru ca cercul să fie complet, trebuie să menționez că la începutul anilor '90, fiul lui Horodincă, cel pe care Cristina l-a luat cu ea în România, a luat decizia să se reîntoarcă în Statele Unite pentru a locui împreună cu tatăl său.

— De ce crezi că Horodincă nu s-a mai întors la ambasadă după răspuns? Crezi că vizita lui s-a făcut cu știrea autorităților americane?

Evident că din întrebările puse rezulta clar convingerea că eu aş fi la curent cu motivele care l-au determinat pe Horodincă să renunțe la cea de-a doua vizită la Ambasada Română.

— Nu am nicio idee de ce nu a revenit după răspuns. Nu știu nici dacă vizita s-a făcut cu, sau fără știrea autorităților americane. Ca o părere personală, așa cum l-am cunoscut eu pe Horodincă, cred că a făcut-o din proprie inițiativă.

— Crezi sau ai informații concrete în acest sens?, s-a grăbit el să mă întrebe.

— Este o părere personală. De fapt, am continuat eu, nu văd ce motive ar fi avut americanii să-l încurajeze în această direcție.

— Puteau să-l împiedice?

— Să-l împiedice să vină după răspuns?

— Da!

— Habar nu am. Repet, pentru mine, întreaga poveste cu vizita lui la ambasadă mi-a sunat atunci, ca și acum, fără logică, am susținut eu în continuare.

După câteva clipe de gândire mi-a spus: „Te-aș ruga ca în următoarele zile să pui pe hârtie ce știi despre cazul lui Horodincă." Înțelegând că „discuția" s-a terminat, am dat din cap că mă voi conforma „rugăminții" lui.

Constantin Răuță...

„Discuția" de fapt nu se terminase pentru că imediat colonelul Vasile Gheorghe a început să mă întrebe despre Constantin Răuță.

Cunoșteam bine cazul. Spre deosebire însă de Iacobescu și Horodincă, nu l-am întâlnit niciodată pe Constantin Răuță, ceea ce i-am și spus de la început colonelului Vasile Gheorghe. Cu toate acestea, „tovarășul comandant" a insistat să-i povestesc ce știu despre acest caz care, potrivit lui, a făcut „vâlvă mai ales în primăvara–vara anului 1978". Făcea aluzie la campania care s-a declanșat în SUA, inclusiv în Congresul American, în favoarea acestui caz, cu prilejul vizitei dictatorului în Statele Unite în aprilie 1978[9], și cu prilejul dezbaterilor care au avut loc în vara anului respectiv, pe marginea reînnoirii clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România în relațiile comerciale cu SUA în Congresul american.

La puțin timp după ce a absolvit Facultatea de Electronică și Telecomunicații a Institutului Politehnic București, Constantin Răuță a fost repartizat la IPROCHIM, Ministerul Industriei Chimice iar apoi a fost angajat ca inginer electronist la Direcția de Informații Externe a Departamentului Securității Statului, devenind imediat și ofițer de securitate. Pe această linie a fost trimis la specializare în Italia în domeniul calculatoarelor dar și cu „misiunea" de a desfășura activități de spionaj împotriva instituțiilor ce aveau legături cu NATO.

În noiembrie 1973 a fost numit în grupul care urma să se deplaseze în SUA în vederea pregătirii vizitei la nivel înalt programată pentru începutul lunii decembrie[10].

Imediat după ce a aterizat pe Aeroportul J.F. Kennedy International din New York, la 24 noiembrie 1973, sub acoperire de curier diplomatic, Constantin Răuță a solicitat azil politic autorităților americane. În momentul rămânerii era în posesia unei genți cu corespondență diplomatică și a unor saci care conțineau aparatura necesară efectuării unui control tehnic la ambasadă, precum și în vederea depistării eventualelor microfoane instalate la casa de oaspeți Blair House, vizavi de Casa Albă, unde soții Ceaușescu urmau să fie cazați în timpul șederii la Washington. Răuță a predat totul autorităților americane. Pe 26 noiembrie partea americană a returnat totul reprezentanților români fără să deschidă nimic. Actul lui Constantin Răuță a constituit o neașteptată lovitură pentru Securitate. Petrecându-se în ajunul vizitei la nivel înalt, gestul lui a creat un moment de panică în rândul aparatului de securitate aflat la New York și Washington în vederea organizării vizitei.

Pentru fapta comisă, în septembrie 1974 Constantin Răuță a fost condamnat la moarte în contumacie și la degradare militară, concomitent cu confiscarea întregii averi, și în cadrul politicii de „depistare și pedepsire" a ofițerilor de Securitate rămași în străinatate, organele de securitate au depus ani de zile, fără succes însă, eforturi susținute în vederea răpirii sau lichidării lui fizice. Cunoșteam de la unii ofițeri de informații, care lucrau sub acoperire diplomatică la Ambasada Română din Washington, eforturile pe care le făceau pentru a depista adresa și locul de muncă al lui Constantin Răuță.

În anii care au urmat stabilirii sale în SUA, Constantin Răuță a desfășurat o susținută activitate de demascare a regimului de la București.

În vara anului 1975, România a obținut clauza națiunii celei mai favorizate în raporturile comerciale cu Statele Unite. În baza amendamentului Jackson-Vanik, care condiționa acordarea clauzei de progresele realizate în domeniul emigrării de către țările benefeciare, cazul lui Constantin

Răuță a căpătat o nouă dimensiune. Profitând de înțelegerea intervenită în urma obținerii clauzei, soția lui Constantin Răuță a cerut să emigreze în SUA, împreună cu copilul, pentru a se reuni cu soțul. Cum era de așteptat, autoritățile române i-au respins cererea de plecare definitivă din țară. Refuzul părții române nu a rămas neobservat mai ales de către cei ce se foloseau de procesul de reînnoire anuală a clauzei pentru a demasca în forul legislativ american violarea de către regimul de la București a drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv dreptul la emigrare. Printre cei ce au depus mărturie în cadrul audierilor demascând politica Bucureștiului a fost și Constantin Răuță. Cu trecerea timpului cazul lui Răuță a început să figureze tot mai des pe listele deputaților și senatorilor americani care interveneau pe lângă autoritățile române în favoarea rezolvării unor cazuri de întregire a familiilor. În context, cazul lui Răuță a fost menționat și în presa americană, inclusiv în cunoscutul cotidian *The Washington Post*, ceea ce a produs o anumită nervozitate autorităților române. Cu cât insistențele din partea unor membri ai Congresului și ale unor organizații aparținând emigrației române erau mai mari, cu atât mai vehement reacționa regimul de la București, refuzând categoric să dea curs cererii soției lui Constantin Răuță.

Pentru a contracara insistența părții americane, Direcția de Informații Externe din cadrul Departamentului Securității Statului a dispus ca membrii rezidenței de la Washington să folosească contactele pe care le aveau în Congres pentru a explica că, în situația lui Răuță, nu era vorba pur și simplu de un caz „tipic, normal, de întregire a familiei", în contextul problematicii drepturilor omului, așa cum acesta era prezentat de unii membri ai forului legislativ american, ci de un caz în care era implicat un „dezertor și trădător". În consecință, problema nu se punea ca soția și copilul lui Răuță să vină în SUA, ci dimpotriva ca el, Constantin Răuță, să se reîntoarcă în România pentru a răspunde pentru faptele săvârșite. Cu alte cuvinte, susțineau ei, întregirea familei trebuia să aibă loc în România nu în SUA. Eforturile depuse în această privință de Gheorghe Anghelescu, Gheorghe Ioniță, Ion Cora, Gheorghe Gașpar și alții nu au dat rezultate.

Cunoşteam, de exemplu, de la Gheorghe Ioniţă reacţia deputatului Charles Vanik, unul din coautorii amendamentului menţionat, care a spus direct că nu înţelege de ce trebuia să „sufere soţia şi copilul" pentru faptul că Răuţă a luat decizia să rămână în Statele Unite.

În preajma vizitei la nivel înalt în SUA în aprilie 1978, intervenţiile în favoarea soluţionării cazului Răuţă s-au intensificat. Ceauşescu a fost întrebat direct de caz în cadrul conferinţei de presă care a avut loc la Clubul Presei din Washington. Dictatorul, care nu se aşteptase la o astfel de întrebare, a răspuns dur afirmând că nu este vorba de un caz de reîntregire a familiilor, ci de un „ofiţer al armatei române" care a „trădat" şi că el nu va aproba „niciodată" venirea în SUA a soţiei şi a copilului acestuia. Pentru toată lumea devenise clar că Ceauşescu nu era dispus să cedeze.

La câteva săptămâni după vizita dictatorului, Philiph Kaplan, director adjunct la Direcţia de Planificare Politică din Departamentul de Stat, cu care aveam relaţii foarte bune, a reluat cazul lui Constantin Răuţă, subliniind că partea americană, deşi conştientă de atitudinea lui Ceauşescu, continuă să rămână interesată în rezolvarea venirii în SUA a soţiei şi copilului acestuia. M-a întrebat, în acelaşi timp, cum vedeam eu ieşirea din această situaţie. În perioada care a urmat, în câteva discuţii pe care le-am avut cu Kaplan pe această temă, i-am spus că dacă partea americană dorea într-adevăr să rezolve cazul respectiv, atunci trebuia să renunţe la abordarea acestuia în contextul problematicii drepturilor omului şi a politicii de reîntregire a familiilor. O astfel de abordare, am argumentat eu, era de la început sortită eşecului având în vedere că era vorba de un fost ofiţer de securitate. În continuare, am arătat că era necesar să fie adoptată o nouă tactică, mai flexibilă, din care să rezulte, pe de o parte, că partea americană înţelege raţiunile pentru care guvernul român refuza să aprobe plecarea soţiei lui Răuţă, inclusiv argumentul că nu este vorba de un caz „tipic de reîntregire a familiei", iar pe de altă parte, că guvernul american — şi nu diferite cercuri din SUA, — este direct interesat în soluţionarea favorabilă a cererii soţiei lui Răuţă. Cu alte cuvinte, am explicat eu, trebuia abandonată tactica de

rezolvare a cazului respectiv în contextul clauzei, aşa cum se făcuse până atunci, şi acesta trebuia abordat, în viitor, la nivelul discuţiilor între cele două guverne. Experienţa îmi spunea că o astfel de abordare ar fi putut da rezultate, chiar în condiţiile în care dictatorul fusese atât de categoric la conferinţa de presă menţionată. Ştiam, de asemenea, că Nicolae Ceauşescu era mult mai receptiv la solicitările guvernului american decât la cele ale Congresului.

La începutul lunii august 1978, mi-am terminat misiunea la Ambasada Română din Washington, revenind în ţara.

În luna mai 1979, la Bucureşti a avut loc vizita consilierului Departamentului de Stat, Matthew Nimez. Acesta a avut convorbiri cu Ştefan Andrei şi a fost primit şi de Nicolae Ceauşescu. În cadrul discuţiilor, demnitarul american a ridicat şi cazul lui Constantin Răuţă. La scurtă vreme după această vizită, autorităţile române au aprobat cererea de plecare definitivă în SUA a soţiei şi a copilului acestuia. Aşa cum se întâmplă deseori în politică, un refuz iniţial categoric, nu înseamnă întotdeauna că problema respectivă este bătută în cuie pentru veşnicie.

Mi-am amintit de cele de mai sus în timp ce colonelul Vasile Gheorghe solicita să-i spun ce ştiu despre cazul Răuţă. M-am decis să-i povestesc numai ce ştiam în legătură cu presiunile ce s-au exercitat în favoarea acestui caz în Congresul American şi din partea unor organizaţii ale emigraţiei române, despre conferinţa de presă de la Clubul Presei şi despre faptul că am aflat de la conducerea ministerului că soţiei şi copilului li se aprobase până la urmă să emigreze în SUA. Am omis deliberat orice referire la perioada rămânerii lui Răuţă în SUA, precum şi la discuţiile pe care le-am avut cu Philiph Kaplan.

— În deplasările pe care le-ai făcut la Washington în anii '80, nu l-ai întâlnit niciodată pe Răuţă? Din câte ştim, a continuat el, acesta locuieşte undeva în zona Washingtonului şi lucrează la o firmă de calculatoare. Deşi îi spusesem că nu l-am cunoscut niciodată, colonelul Vasile Gheorghe tot a

mai făcut o încercare. Am răspuns prompt pentru a risipi orice eventuală bănuială că l-aş fi cunoscut pe Răuţă.

— Nu, nici în ţară şi nici în SUA. De fapt, cum v-am spus, nu l-am cunoscut niciodată.

Insistenţa colonelului Vasile Gheorghe nu fusese întâmplătoare.

După ce m-am stabilit în SUA, am aflat de la generalul Ion Mihai Pacepa că după conferinţa de presa de la Clubul Presei menţionată mai sus, Ceauşescu, evident iritat, a dispus ca Răuţă să fie lichidat. Pentru executarea ordinului Securitatea a apelat la un agent de al său din Statele Unite, un cetăţean american de origine română, Alexandru Scărlătescu, alias Fred Kolman, care în decursul colaborării cu Securitatea a avut iniţial numele de cod „Leman" iar ulterior pe cel de „Felix". Acesta a reuşit să-l localizeze pe Constantin Răuţă aflându-i adresa, precum şi locul de muncă. Finalizarea acţiunii trebuia să aibă loc imediat după reîntoarcerea lui Ceauşescu în România. Planul prevedea omorârea lui Răuţă şi aruncarea cadavrului în râul Potomac. În următoarele trei luni executarea planului a fost amânată de câteva ori din dispoziţia dictatorului, în principal datorită faptului că în acea perioadă Ceauşescu a mai efectuat câteva vizite în străinătate, inclusiv în Marea Britanie. La sfârşitul lunii iulie 1978 agentul „Felix" a primit ordinul să treacă la executarea crimei. Perioada a coincis însă cu rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa care a alertat imediat autorităţile americane de pericolul în care se află Constantin Răuţă, deconspirând numele de cod al operaţiunii şi pe agentul Securităţii. Fiind arestat pentru „trafic poştal" Alexandru Scărlătescu a negat la început existenţa unor relaţii cu serviciile secrete române. Confruntat însă cu numele „codului" pe care îl primise pentru declanşarea operaţiiunii de lichidare a lui Constantin Răuţă, a recunoscut că fusese agentul Securităţii. La câteva luni după aceasta, „Felix" — Alexandru Scărlătescu, alias Fred Kolman — s-a sinucis.

După evenimentele din decembrie 1989, Constantin Răuţă a efectuat mai multe vizite în România iar din anul 1996 a acţionat pe cale juridică pentru redobândirea apartamentului ce i-a fost confiscat de regimul totalitar (Dosarul nr. 273/1996 al Comisiei pentru aplicarea legii 112/1995, precum și Dosarul nr. 8292/96 al Judecătoriei Sectorului 6 București). Spre surprinderea sa, în luna aprilie 1998, invocându-se existenţa sentinţei dată împotriva sa de regimul comunist în septembrie 1974, cererile depuse pentru recuperarera proprietăţii confiscate au fost respinse de Primăria Bucureşti, respectiv de Judecătoria Sectorului 6.

În memoriul adresat președintelui României, Emil Constantinescu, la 12 iulie 1998, Constantin Răuţă, referindu-se la cele de mai sus, subliniază:

„Menţinerea de către regimul Iliescu în formă și fapte a sentinţelor secrete pronunţate de regimul barbar comunist nu mă surprinde dat fiind convingerea socialistă a predecesorului Dumneavoastră. Mă surprinde însă profund inactivitatea Dumneavoastră în acest domeniu, după discuţiile pe care le-am avut la Universitatea George Washington, în august 1996 și în mai 1997, la Conferinţa Oamenilor de Știinţă din toată lumea de la Brașov. Au trecut aproape doi ani de când, Dumneavoastră, ca șef de stat ales pentru prima dată liber, democratic şi cu mandat de schimbare din partea poporului Român încă mai menţineţi formal și oficial aceste sentinţe comuniste."

După care se întreabă pe bună dreptate: „Este aceasta o atitudine și o acţiune a unui Guvern care afirmă că s-a rupt de trecut şi că doreşte să intre în NATO şi Comunitatea Europeană?"[11]

Orice comentariu este de prisos!

Ion Mihai Pacepa...

— În ceea ce-l priveşte pe Pacepa, situaţia desigur este mult mai complicată. Ştim că l-ai cunoscut. Cunoaştem, de asemenea, declaraţiile pe care le-ai dat după dezertarea

acestuia, faptul că ai fost direct implicat în discuțiile care s-au purtat cu ambasadorul american la București, în noiembrie–decembrie 1987, în legătură cu apariția în SUA a volumului *Orizonturi Roșii*[12], precum și altele. Mă interesează în mod deosebit — a continuat colonelul Vasile Gheorghe — dacă în contactele pe care le-ai avut cu americanii de-a lungul anilor a fost abordat și cazul Pacepa sau, mai bine zis, ce indicații ai primit din partea legăturilor dumitale cu privire la Pacepa. Nu te grăbi cu răspunsul. Gândește-te! Orice detaliu este important. Și pentru a-ți ușura sarcina, voi face ceva ce nu am făcut când am discutat celelalte cazuri: îți voi spune ce știm noi în legătură cu dezertarea lui Pacepa, ce credem noi în legătură cu motivele care au stat la baza actului de trădare pe care l-a săvârșit.

Încă din momentul când aflasem despre scopul pentru care fusesem adus în cabinetul „comandantului", precum și cazurile pe care dorea să le „discute" cu mine, îmi dădusem seama că, în ultima instanță, ceea ce îl preocupa în mod deosebit pe colonelul Vasile Gheorghe era cazul generalului Ion Mihai Pacepa.

Acest lucru rezulta și din modul cum aborda „discutarea" cazului respectiv.

În primul rând, mi-a dat de înțeles că era la curent cu unele aspecte pe care le cunoșteam în legătură cu generalul Pacepa. Evident că fusese informat în această privință. Mi-am spus că dosarul pe care îl răsfoia când am fost introdus în cabinetul lui nu era, probabil, străin de această discuție. În al doilea rând, oferta lui de a-mi împărtăși, chiar înainte ca eu să vorbesc, unele fapte și puncte de vedere legate de rămânerea în străinatate a generalului Pacepa, m-a surprins. Într-adevăr, această metodă nu a fost folosită în discutarea cazurilor Iacobescu, Horodincă sau Răuță. Așa cum rezultă din cele descrise în paginile anterioare, în cazurile menționate colonelul Vasile Gheorghe s-a limitat numai la punerea unor întrebări în scopul obținerii unor informații de la mine fără ca la rândul lui să avanseze vreun punct de vedere sau să facă vreo aluzie că ar fi fost la curent cu faptul că eu aş fi știut câte ceva despre fiecare dintre ei. Nici măcar în ceea ce îl privea pe Nicolae Horodincă, deși, nu am nicio îndoială că

fusese informat de participarea mea la audiențele ce au avut loc în minister, în februarie–martie 1980, precum și de conținutul plicului referitor la acest caz ce mi-a fost confiscat în timpul percheziției efectuate în apartamentul în care locuiam. Acum însă era dispus să facă acest lucru.

Când a început să vorbească încă mă mai întrebam ce urmărea prin adoptarea acestei noi tactici. M-am gândit, în același timp, că deși trecuseră peste zece ani de când generalul Ion Mihai Pacepa luase decizia de a rămâne în străinătate, interesul autorităților române față de acest caz nu se diminuase. Dimpotrivă, ura dictatorului și a Securității față de general era în continuă creștere, transformându-se practic într-o adevărată obsesie. Apoi am început să ascult cu atenție cele spuse de colonelul Vasile Gheorghe. A vorbit aproximativ cincisprezece–douăzeci de minute fără întrerupere:

La început, în două–trei fraze, a înfierat actul de trădare a generalului — subliniind „prejudiciul enorm" pe care dezertarea sa l-a adus securității naționale, și în general, statului socialist român — concomitent cu denigrarea personalității conducătorului acestuia. L-a caracterizat apoi ca un individ „avid de putere", „corupt", „lingușitor cu superiorii" și „arogant cu subalternii", în general, „un tip lipsit total de caracter" Ascultându-l, mă întrebam dacă introducerea respectivă era destinată mie sau mai degrabă superiorilor săi ce urmau să asculte eventuala înregistrare sau să citească raportul întocmit pe marginea „discuției" cu mine.

După aceea a arătat că pe seama „actului de trădare" a generalului Ion Mihai Pacepa s-au făcut mai multe speculații. Unii au susținut că generalul a lucrat mai demult în favoarea unor servicii de spionaj străine, cum ar fi cel vest-german sau cel american. Alții au negat acest lucru susținând că dezertarea lui s-a produs ca urmare a unei iminente implicări într-o afacere de corupție. El — colonelul Vasile Gheorghe —, fiind direct implicat în cercetarea cazului, era „sigur" că cea de-a doua variantă este valabilă. A afirmat că a făcut parte dintr-un colectiv însărcinat cu anchetarea cazului, ceea ce i-a permis să discute și să „interogheze" zeci de cadre ale Securității, inclusiv cadre superioare. De asemenea, a condus grupul care a făcut percheziție la domiciliul generalului

Pacepa din Aleea Zoie nr. 28 (având intrare și prin Aleea Alexandru nr. 8), după ce s-a ajuns la concluzia că „generalul trădase", percheziție care a găsit „un mic depozit de marfă", conținând printre altele, frigidere, mașini de spălat electrice, aparate video, casetofoane, precum și o mare cantitate de băuturi alcoolice. Ceea ce însă nu l-a surprins, deoarece fusese avertizat că soția generalului, care a asistat la percheziție, era „alcoolică" De fapt, a spus el „am găsit peste tot sticle goale sau pe jumătate consumate"

Revenind la motivele rămânerii în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa a afirmat că prima variantă avea la bază versiunea potrivit căreia în cadrul întâlnirii pe care Nicolae Ceaușescu a avut-o cu Leonid Brejnev în Crimeea, în vara anului 1978, liderul sovietic i-ar fi „împărtășit" acestuia faptul că există serioase „scurgeri de informații" către țările membre NATO privind activitatea Tratatului de la Varșovia și că organele sovietice de specialitate au ajuns la concluzia că „scurgerea" se făcea prin București. După ce s-a întors în țară dictatorul ar fi dispus să se verifice cele aflate de la Brejnev și că, printre cei chemați să facă acest lucru, se afla și Pacepa. Dându-și seama că deconspirarea lui era iminentă, Pacepa s-a decis să dezerteze. Aici colonelul Vasile Gheorghe a făcut o pauză mai lungă, privindu-mă pentru a-mi vedea reacția. Nu am reacționat în niciun fel. Ce spusese el nu era o noutate. Varianta respectivă a circulat destul de intens în cercurile apropiate clanului ceaușist, mai ales în primii ani după rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa, deși au existat informații care o contraziceau categoric. Prima dată am auzit-o asistând la o discuție care a avut loc în septembrie 1978 între Ștefan Andrei și Cornel Pacoste. Mulți au crezut în ea. Și mai mulți, inclusiv unele cadre ale Securității, au respins-o de la început. Chiar și unii dintre cei ce nu excludeau posibilitatea colaborării generalului Ion Mihai Pacepa cu serviciile de spionaj occidentale, considerau varianta menționată ca trasă de păr sau, cum se mai spune, cusută cu ață albă. Văzând că nu reacționez, colonelul Vasile Gheorghe a continuat afirmând că deși teoretic totul este posibil, deci și teza colaborării cu spionajul occidental, personal este convins că cea de a doua variantă a

constituit „motivul real al dezertării generalului Pacepa". Am ciulit urechile!

A urmat o expunere în detaliu din care a rezultat că Direcția Generală a Vămilor a reținut la sfârșitul lunii iunie sau începutul lunii iulie 1978, un autotir venind din Liban încărcat cu diverse bunuri de consum printre care firigidere, congelatoare, mașini de spălat cu program, aspiratoare, televizoare, casetofoane și altă aparatură electronică. Imediat a fost declanșată o anchetă din dispoziția dictatorului pentru a identifica cine se află în spatele transportului și cui aparțin bunurile. Pacepa, care urma să fie unul din principalii beneficiari și care fusese informat de declanșarea anchetei, a intrat în panică. La început a încercat să influențeze ancheta pentru a evita menționarea sa ca beneficiar în raportul final ce urma să fie înaintat lui Ceaușescu. Neputând obține detalii, s-a hotărât să ia unele măsuri de prevedere, printre care și efectuarea unei deplasări în străinătate. Afacerea cu firma Fokker (pentru obținerea proiectului și a tehnologiei de fabricație a avionului de tip Fokker 614) îi oferea o astfel de posibilitate iar aprobarea pentru deplasarea în R.F. a Germaniei o obținuse de la Gheorghe Oprea, pe atunci prim-viceprim-ministru al guvernului. Înainte de plecare, care fusese programată pentru duminică, 23 iulie, Pacepa a aflat de la generalul de securitate Teodor Sârbu că raportul final a fost trimis lui Ceaușescu la mare. S-a deplasat la Neptun pentru a sta de vorbă cu fratele dictatorului (este vorba de generalul Nicolae Ceaușescu, alias „Călin", care era șeful cadrelor la Securitate) dar nu a putut să intre în contact cu el. Întors la București s-a înțeles cu generalul Sârbu cu privire la ziua și orele când îl va căuta la București — în perioada în care se va afla în străinătate — pentru a afla de „conținutul raportului final" pe marginea anchetei menționate. Colonelul Vasile Gheorghe, care de mai multe ori a afirmat că l-a anchetat personal pe generalul Teodor Sârbu[13], a insistat îndeosebi pe înțelegerea intervenită între generalul Sârbu și generalul Ion Mihai Pacepa, despre a cărui existență luam la cunoștință atunci pentru prima dată. După părerea lui, dacă înțelegerea s-ar fi respectat, Pacepa nu ar fi „comis actul de trădare". La auzul celor spuse de el, m-am încruntat, fapt ce

nu i-a scăpat, deoarece m-a asigurat imediat că o să-mi explice el de ce a făcut afirmația respectivă. Reluând expunerea, a afirmat că în drum spre RF a Germaniei, Pacepa s-a oprit o zi la Viena, unde generalul Sârbu i-a comunicat că nu avea încă un răspuns de la fratele dictatorului. Apoi de la Viena s-a deplasat la Köln. Aici s-a aflat tot timpul în compania șefului rezidenței de spionaj române de la ambasadă (ulterior am aflat că era vorba de generalul de securitate Ștefan Constantin) care l-a văzut pe Pacepa ultima dată în seara zilei de 27 iulie, când l-a condus la Hotelul Intercontinental unde fusese cazat. Când, a doua zi, Pacepa nu a mai apărut la Ambasada Română, așa cum obișnuia să facă în fiecare dimineață, a fost căutat la hotel, la început telefonic, iar apoi de reprezentanți ai ambasadei care s-au deplasat special în acest scop. Pacepa însă dispăruse! Din cercetările care s-au făcut ulterior a rezultat că înainte de dispariție, Pacepa l-a căutat la telefon pe generalul Sârbu, conform înțelegerii dintre cei doi la București, dar nu l-a găsit. Pacepa — potrivit colonelului Vasile Gheorghe — negăsindu-l pe generalul Sârbu, a tras concluzia că raportul final înaintat lui Ceaușescu pe marginea anchetei privind bunurile găsite în autotirul din Liban îl nominalizează și pe el. Știind intenția dictatorului de a pedepsi exemplar pe cei găsiți vinovați, Pacepa a luat decizia să dezerteze! În realitate, el nu fusese inclus în raport, iar generalul Sârbu, fiind reținut pe linie de serviciu, nu a putut fi găsit între orele respective la telefonul la care s-a înțeles cu Pacepa. Dacă Pacepa ar fi sunat ceva mai târziu, l-ar fi găsit pe generalul Sârbu și ar fi aflat de la el că nu era în pericol și, în consecință, nu dezerta. „Nu avea niciun alt motiv ca să o facă", a afirmat colonelul Vasile Gheorghe și a adăugat: „Corupția și teama de a fi descoperit, iată adevăratul motiv al rămânerii. Iată de ce am susținut mai sus că dacă s-ar fi respectat înțelegerea cu generalul Sârbu, Pacepa nu ar fi comis actul de trădare!" În continuare a afirmat că atunci când a luat decizia de a pleca în RF a Germaniei, generalul Pacepa avea deja în vedere varianta de a rămâne în străinătate — dacă generalul Sârbu confirma nominalizarea sa în raportul menționat — în care scop a luat cu el și o serie de date și informații cu privire la unele opera-

țiuni ale Securității în exterior și la cadrele acesteia. Informațiile respective, potrivit colonelului Vasile Gheorghe, urmau să fie oferite părții americane drept preț al acceptării sale.

Am ascultat fără să fac niciun fel de comentariu. În toți acești ani auzisem și de legătura între rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa și povestea cu bunurile descoperite la vamă în autotirul din Liban. Este adevărat că era pentru prima dată când cineva îmi prezenta atât de detaliat această versiune care conținea și unele elemente pe care nu le auzisem până atunci.

Din relatarea colonelului Vasile Gheorghe a rezultat însă foarte clar că Ceaușescu și Securitatea au refuzat categoric să admită orice altă motivație pentru rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa. Faptul că cineva din interiorul sistemului putea să ajungă la negarea acestuia era respinsă apriori. Sistemul, în concepția puterii, era ideal! În consecință, trebuiau găsite alte motive pentru a justifica o ruptură radicală cu acesta, cu alte cuvinte „trădarea" societății socialiste. Orice, de la nemulțumirea personală, corupție, până la decăderea morală. Orice altă explicație era exclusă!

În decursul anilor, generalul Ion Mihai Pacepa a explicat motivele care l-au determinat să facă ruptura cu regimul comunist din România, concomitent cu hotărârea sa de a se angaja „într-o intensă campanie publică pentru a-i demasca corupția și nocivitatea"[14]. Edificatoare în acest sens este scrisoarea generalului Ion Mihai Pacepa adresată fiicei sale, Dana, în care menționează că decizia de a rămâne în străinătate era direct legată de faptul că nu mai era dispus să fie implicat în asasinate și să devină astfel un criminal politic, ci, dimpotrivă, era decis să „ceară președintelui Ceaușescu să pună capăt asasinatelor, răpirilor și altor acte teroriste în lumea liberă, crime incompatibile cu prestigiul său internațional și cu ajutorul generos pe care el și România îl primesc din partea guvernelor occidentale"[15]. Bucureștiul cunoștea această motivație — scrisoarea fusese reprodusă în foileton de ziarul francez *Le Matin* în februarie 1985 și unele

fragmente au fost difuzate ulterior și la postul de Radio Europa Liberă, când s-a transmis în foileton *Orizonturi Roșii*. De asemenea, în repetate rânduri, generalul Pacepa a respins categoric acuzația de a fi fost agent al unei puteri străine. Astfel, în interviul acordat publicației *Meridian* în aprilie 1993, el a afirmat: „Atât timp cât am fost în România mi-am respectat jurământul de credință față de guvernul ei. Însă după ce am făcut ruptura cu comunismul și, în special după ce m-a condamnat Ceaușescu la moarte și mi-a retras cetățenia română, nu am avut nicio obligație legală față de regimul său...", adăugând că „în 1978 administrația Carter a informat oficial pe Ceaușescu că nu am fost niciodată agent al CIA și că cererea mea de azil politic a surprins tot atât de mult Washingtonul, cât și Bucureștiul"[16]. Faptul că generalul Pacepa a obținut cetățenia americană la zece ani după ce i s-a acordat azil politic ar fi trebuit de mult să pună capăt acuzației că ar fi colaborat cu partea americană înaintea venirii sale în SUA, în iulie 1978. Legea americană (Public Law 110/1949) prevede termenul de zece ani pentru obținerea cetățeniei americane pentru persoanele care au făcut parte din guvernele comuniste. Legea permite reducerea acestui termen numai în cazul în care persoanele respective au colaborat anterior venirii lor în SUA, cu partea americană.

Cu toate acestea, acuzațiile regimului comunist împotriva gen. Ion M. Pacepa au continuat să fie invocate și după evenimentele din decembrie 1989, fără ca cineva să fi făcut vreun efort în reanalizarea cazului în contextul confruntării cu „Imperiul răului". Din acest punct de vedere m-a izbit similitudinea dintre prezentarea făcută de colonelul Vasile Gheorghe în 1989, în cadrul așa-zisei „discuții" care a avut loc în biroul său din Calea Rahovei 37–39, și argumentele aduse în ultimii ani de adversarii generalului, care denotă aceeași mentaliate, ce nu-și poate găsi nicio justificare, în condițiile în care România dorește să devină o societate democratică și membră activă a comunității democrațiilor occidentale.

Dar colonelul Vasile Gheorghe nu s-a oprit aici. În următoarele minute a arătat că actul de trădare al fostului şef adjunct al Direcţiei de Informaţii Externe a căpătat dimensiuni neobişnuite după ce acesta s-a hotărât să spună „tot ce ştia" americanilor, aducând astfel „prejudicii incalculabile" securităţii naţionale şi regimului socialist din România. Apoi m-a întrebat dacă am văzut volumul *„Orizonturi Roşii"* şi dacă l-am citit. Deşi văzusem cartea în timpul deplasării mele în SUA, la începutul anului 1988, i-am răspuns negativ. Am recunoscut însă că am ascultat câteva fragmente din serialul transmis de postul de radio Europa Liberă în toamna anului 1987

— E plină de minciuni!, s-a grăbit el să o caracterizeze.

Reacţia lui nu m-a surprins, având în vedere, pe de o parte, efortul depus de regimul de la Bucureşti de a împiedica publicarea cărţii, iar pe de altă parte, furia care l-a cuprins pe dictator la perspectiva că opinia publică din România urma să ia cunoştinţă, pe calea undelor, de dezvăluirile cuprinse în *Orizonturi Roşii* la adresa regimului şi a familiei sale. Nimic nu îl deranja mai mult pe Ceauşescu decât scoaterea la iveală a unor amănunte compromiţătoare în legătură cu viaţa lui personală şi a familiei sale. Era dispus să facă orice pentru a preveni o astfel de situaţie! În toamna anului 1985, Vasile Moater, care deţinea funcţia de adjunct al şefului Diviziei politico-economice pentru emisfera vestică din cadrul Departamentului Securităţii Statului, îmi spusese că una dintre priorităţile rezidenţei de spionaj române din SUA era aceea de a identifica editura americană cu scopul de a preveni tipărirea cărţii, iar dacă acest lucru nu ar fi fost posibil, atunci cel puţin obţinerea manuscrisului înaintea publicării. Nu au reuşit să facă niciuna, nici alta. După apariţia cărţii, guvernul român a acuzat guvernul american că şi-a încălcat promisiunea de a nu exploata public rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa. Am participat la audienţele pe care Aurel Duma, ministru secretar de stat la Externe, le-a avut cu ambasadorul SUA, Roger Kirk, în perioada octombrie–decembrie 1987[17] şi în cadrul cărora partea română, la indicaţia directă a dictatorului, a încercat iniţial să împiedice apariţia volumului

„Orizonturi Roşii", iar ulterior, citirea acestuia în cadrul emisiunilor de limbă română ale postului de radio *Europa Liberă*. Principalul argument invocat de partea română a fost acela că în timpul vizitei la Bucureşti, în luna septembrie 1978, consilierul Departamentului de Stat, Matthew Nimez, a dat asigurări, în numele guvernului american, că nu vor „exploata public" rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa şi că vor împiedica dezvăluirea unor informaţii de natură să dăuneze raporturilor bilaterale româno-americane. Am asistat la audienţele lui Nimez la conducerea ministerului în septembrie 1978. Este adevărat că demnitarul american a dat unele asigurări dar ele, aşa cum a explicat reprezentantul Departamentului de Stat, vizau numai perioada imediat următoare rămânerii în SUA a fostului şef adjunct al Direcţiei de Informaţii Externe Român. Ambasadorul Roger Kirk a încercat să-i explice lui Aurel Duma că guvernul american nu avea nicio putere în a împiedica o persoana particulară să-şi exprime în mod liber părerile sau să scrie o carte. Partea română însă a continuat să ignore acest aspect insistând, în 1987, la aproximativ zece ani de la stabilirea în SUA a generalului Ion Mihai Pacepa, ca asigurările date de Matthew Nimez să fie respectate.

— Nu întâmplător te-am întrebat dacă ai văzut cartea. Ea a fost tipărită cu sprijinul Fundaţiei Jamestown, o organizaţie susţinută şi finanţată de cercurile ostile ţărilor socialiste, inclusiv României, din Statele Unite. Ştii despre ce este vorba. De altfel, ai afirmat cândva că Pacepa ar fi fost chiar decorat în cadrul unei acţiuni a fundaţiei. Îţi aminteşti?

Am dat afirmativ din cap.

— Poate că ne spui de unde ai ştiut că Pacepa fusese decorat?

Am răspuns că am aflat despre existenţa Fundaţiei Jamestown dintr-un material apărut în cursul anului 1986 în *Buletinul de presă* difuzat periodic de Ambasada SUA la Bucureşti. În material se făcea o descriere succintă a fundaţiei, care a fost creată cu scopul de-a sprijinii pe cei ce defectau din fosta Uniune Sovietică, fostele ţări socialiste europene, precum şi din alte ţări, pentru a se acomoda cu viaţa din SUA şi pentru a-i ajuta, printre altele, în publicarea

unor articole și cărți. De asemenea, în material erau reproduse pe larg extrase dintr-un mesaj adresat fundației de Ronald Reagan, în care președintele american făcea elogiul celor care și-au adus contribuția în lupta împotriva comunismului și sublinia, totodată, faptul că o serie de persoane din categoria menționată mai sus au fost decorate. Țin minte că, pe de o parte, printre cei decorați era și Arcadi Sevcenko, diplomat sovietic cu cea mai înaltă funcție în cadrul ONU, cea de subsecretar general adjunct, care a cerut azil politic în SUA în aprilie 1978, iar pe de altă parte, că nu toate persoanele decorate au fost nominalizate. În unele situații s-a menționat numai faptul că este vorba, de exemplu, de „doi polonezi", „un ceh" etc. În context se arăta că a fost decorat și un român. Aurel Duma a dispus ca elementele esențiale conținute în material să fie înaintate sub forma unei *Note Informative* lui Nicolae Ceaușescu și lui Tudor Postelnicu, pe atunci șeful Departamentului Securității Statului, cu următoarele două observații: — 1. mesajul președintelui Reagan scotea în evidență caracterul anticomunist al administrației, concomitent cu sprijinirea forțelor care acționează în mod direct în scopul subminării regimurilor comuniste din Europa de Răsărit, inclusiv cel din România; — 2. românul decorat nu putea fi altul decât „trădătorul Pacepa" Am precizat că am participat la redactarea notei și că atunci când Duma m-a întrebat cine cred eu că ar fi putut fi „românul" din material, am răspuns că nu știu, dar că nu exclud posibilitatea să fie Pacepa. Am adăugat că și alte persoane prezente la discuție, printre care și ambasadorul Ion Brad, care pe vremea aceea gira colectivul din cadrul ministerului care se ocupa de problemele emigrației române, au fost de aceeași părere. Am subliniat colonelului Vasile Gheorghe că în ceea ce mă privește, era vorba numai de o presupunere și că, nici atunci și nici ulterior, nu am deținut informații în acest sens. De altfel, nici acum, după atâția ani, nu pot să afirm dacă acel român decorat a fost sau nu generalul Pacepa, mai ales că în luările sale de cuvânt, acesta nu s-a referit niciodată la o astfel de distincție.

— Indiferent cât de mult îl apreciază americanii sau îl protejează, până la urmă tot va trebui să plătească pentru tot

răul pe care l-a făcut țării. De fapt — a continuat el ridicând vocea și devenind agresiv — el nu va putea să se ascundă la infinit. Noi știm de altfel sub ce nume și unde locuiește în SUA. Ni le-a spus Horodincă atunci când a fost la Ambasada Română, în vara anului 1982. Ne-a spus adresa și că îl cheamă Pall Michell. Așa după cum vezi știm totul!

Din tot ce auzisem până atunci în acea dimineață, referirea la cele spuse de Horodincă a fost singura informație care într-adevăr m-a alertat serios. Era un gen de informație pe care nu o divulgi cu ușurință. De fapt o faci numai în condițiile în care ai siguranța că aceasta nu va transpira. Așa cum am arătat în paginile anterioare, situația mea prezenta o astfel de garanție. Deși știam de unele acțiuni întreprinse de partea română pentru lichidarea fizică a generalului Pacepa, nu auzisem niciodată că Securitatea reușise se afle adresa și noua identitatea a generalului. M-am întrebat imediat dacă Vasile Gheorghe spunea adevărul sau voia prin avansarea informației respective să mă determine eventual ca, la rândul meu, să spun și eu ce știam despre condițiile de ședere în SUA ale generalului Pacepa. Eram la curent cu folosirea în timpul interogatoriilor a unei astfel de tactici. Ți se creează o atmosferă de destindere, chipurile, de încredere reciprocă, ți se oferă o serie de date și deodată te trezești, fără să vrei, oferind informații pe care în alte condiții nu le-ai fi furnizat. Dacă asta a urmărit „comandantul", atunci — împotriva a ceea ce își închipuia el și cei ce au aprobat această „discuție" — a rămas dezămăgit când i-am spus că, personal, nu dețineam niciun fel de date sau informații cu privire la situația din SUA a generalului Pacepa, cu excepția faptului că i se aprobase azilul politic solicitat. În orice caz, atunci și ulterior m-am gândit mult la cele de mai sus.

Abia în SUA, după ce am stat de vorbă cu generalul Pacepa, mi-am dat seama că atunci, în cabinetul său, colonelul Vasile Gheorghe mi-a spus numai o parte din adevăr. El a spus adevărul când a afirmat că Securitatea aflase de adresa din SUA a generalului Pacepa. Informația respectivă însă nu

fusese obținută de la Nicolae Horodincă în 1982, așa cum a susținut „comandantul", ci de la Cristina Horodincă, încă în 1980. Potrivit generalului Pacepa, în timp ce se afla într-o deplasare, persoana care se îngrijea de casa în care locuia și care avea în grijă și locuința familiei Horodincă, a invitat-o pe Cristina să viziteze casa generalului. Cu acest prilej Cristina a reținut adresa și numele de Pall Michell. La puțin timp după aceasta vizită, Cristina Horodincă s-a reîntors în România și, bineînțeles, a transmis prețioasa informație organelor de securitate. După ce autoritățile americane au aflat de cele întâmplate, au luat imediat măsuri pentru schimbarea domiciliului generalului Pacepa. De asemenea, Cristina reținuse greșit numele de Pall Michell.

Dar să revin la „discuția" cu colonelul Vasile Gheorghe. În timp ce afirma amenințător că generalul Ion Mihai Pacepa „va trebui să plătească pentru tot răul pe care l-a făcut țării", mi-am adus aminte de vizita în România, la începutul lunii octombrie 1980, a adjunctului secretarului de Stat al SUA pentru problemele europene, Robert Berry, ulterior ambasador al SUA în Bulgaria. În timpul vizitei a fost primit de ministrul Afacerilor Externe, Ștefan Andrei. La sfârșitul audienței, la care din partea română au asistat Maria Groza, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, ambasadorul Corneliu Bogdan și cu mine, iar din partea americană ambasadorul Rudolph Aggrey și un membru al Ambasadei SUA, Robert Berry s-a adresat lui Ștefan Andrei spunând că are instrucțiuni să-i comunice personal, fără asistență, o chestiune „extrem de sensibilă și confidențială". Ștefan Andrei, care la timpul respectiv avea puține cunoștințe de limbă engleză, l-a întrebat dacă mă poate folosi ca traducător, la care Robert Berry a dat afirmativ din cap. După ce toată lumea a părăsit sala unde avusese loc audiența, Ștefan Andrei l-a luat de braț pe Robert Berry și urmați de mine s-au retras într-un colț al încăperii. Acolo, în timp ce amândoi rămăseseră în picioare, reprezentantul Departamentului de Stat i-a comunicat că guvernul american se află în posesia

unor informații din care rezultă că guvernul român a angajat un comando arab cu scopul de a-l lichida pe generalul Pacepa. I-a atras atenția în termeni foarte categorici că orice încercare de a realiza această operațiune va avea consecințe extrem de grave pentru România și l-a rugat ca cele de mai sus să fie transmise imediat lui Ceaușescu. Evident, Ștefan Andrei nu se așteptase la o asemenea comunicare. După câteva momente de ezitare i-a spus că dorește pe loc să respingă acuzația respectivă, deoarece guvernul român nu se implică în astfel de acțiuni. Robert Berry a replicat prompt afirmând că partea americană deține informații certe, după care și-a exprimat speranța că partea română „înțelege gravitatea situației la care se expune", angajându-se în astfel de operațiuni.

Retrospectiv, există fără nicio îndoială o legătură directă între informația furnizată de Cristina Horodincă în 1980 și inițierea de către Securitate, în cursul aceluiași an, a operațiunii de lichidare a generalului Pacepa. Tot retrospectiv, trebuie subliniat și faptul că avertismentul dat de partea americană și, în general, eșecul suferit în 1980, nu l-au determinat pe dictator să renunțe la lichidarea fostului șef adjunct al Direcției de Informații Externe Român. În anii care au urmat, Securitatea a făcut noi încercări. Ca și cea din toamna anului 1980, ele au avut aceeași soartă.

— Te-au prevenit cumva americanii de dezertarea lui Pacepa?, m-a întrebat el brusc.

Deși întrebarea m-a surprins, am reacționat prompt dând din cap negativ.

— Poți atunci să ne spui cum ai aflat de trădarea acestuia?

I-am povestit cu multe detalii cum am aflat de rămânerea în străinătate a generalului Pacepa. Am arătat, printre altele, că la sfârșitul lunii iunie 1978 mi s-a comunicat că urma să-mi termin misiunea la Ambasada Română la Washington. La mijlocul lunii iulie 1978 a sosit la post înlocuitorul meu, consilierul Boris Ranghet, plecarea mea fiind stabilită pentru începutul lunii august. În ziua plecării am constatat o agitație neobișnuită la ambasadă, pe care am pus-o pe seama unei știri apărute în cotidianul *The Washington Post* potrivit căreia un înalt demnitar român a defectat în RF a Germaniei, fără

să fie menționat numele acestuia. Întrucât am ajuns în țară la sfârșit de săptămână, m-am înțeles cu ambasadorul Corneliu Bogdan, care conducea Direcția V Relații, să mă prezint la minister, luni 7 august 1978. În ziua respectivă am avut surpriza să constat că foarte mulți dintre diplomații ambasadei, printre care Gheorghe Ioniță, Aurel Florea, Ion Cora, Nicolae Badea, de la care îmi luasem rămas-bun numai cu câteva zile în urmă, se aflau și ei în direcție. I-am spus colonelului Vasile Gheorghe că pentru câteva secunde am avut impresia că sunt încă la Washington. Înainte de a le pune întrebări în legătură cu prezența lor în țară, Aurel Florea m-a scos pe coridor și mi-a spus în șoaptă că „ Pacepa a trădat, rămânând în străinătate". M-a rugat să nu discut cu nimeni acest lucru și să fiu pregătit să dau declarații. Știrea m-a luat prin surprindere și, pentru că pe moment am avut unele îndoieli cu privire la cele ce mi-a spus Florea, l-am întrebat pe ambasadorul Corneliu Bogdan, care mi-a confirmat că într-adevăr generalul Pacepa, care fusese într-o misiune oficială în RF a Germaniei, s-a decis să nu se mai întoarcă în țară, și că ceruse azil politic în SUA. Mi-a spus, totodată, că și ambasadorul Nicolae M. Nicolae fusese rechemat de la post. Apoi, rămânerea în străinătate a generalului a fost confirmată în presa americană și la postul de radio Europa Liberă.[18] În perioada care a urmat, ca și ceilalți diplomați care au lucrat la Washington, am fost pus să dau declarații. Cu acest prilej am arătat că deși l-am cunoscut pe generalul Pacepa, cu ocazia diferitelor deplasări pe care acesta le efectuase în SUA, în anii '70, nu am avut niciun fel de relații cu el, nici personale și nici pe linie profesională.

Vasile Gheorghe, care era la curent cu conținutul declarațiilor mele și cu faptul că nu eram cadru al Securității, nu m-a contrazis și nici nu a mai insistat pe această temă. De altfel, nu mi-a mai pus nicio întrebare. Pentru câteva momente s-a lăsat tăcerea după care comandantul s-a ridicat și a făcut câțiva pași în spatele biroului, așa cum mai procedase în timpul discuției. Când s-a oprit i-a indicat lui Cotoman să mă pună să dau și în scris tot ce am declarat în răspunsurile orale la întrebările lui, apoi a zis:

— Deocamdată să ne oprim aici. Vom mai discuta în următoarele zile. Mai am încă multe să te întreb.

La data discuției cu colonelul Vasile Gheorghe, știam că rămânerea în străinătate a generalului Ion Mihai Pacepa îl speriase și îl înfuriase pe Ceaușescu, care a hotărât o epurare masivă a aparatului de securitate. Pentru punerea în aplicare a deciziei dictatorului a fost stabilită o comisie din care făceau parte și generalii Alexandru Dănescu și Iulian Vlad. Cadre superioare și medii ale aparatului de securitate, îndeosebi cele aparținînd Direcției de Informații Externe din cadrul Departamentului Securității Statului, au fost anchetate, destituite, retrase de la misiunile române din străinătate, mutate sau scoase la pensie. Pe unii dintre acești oameni i-am cunoscut personal. După 1989, am aflat că din comisia care a anchetat împrejurările rămânerii în străinătate a generalului Pacepa au mai făcut parte și generalul-maior Emil Macri, cel care a decedat în timpul procesului de la Timișoara, precum și coloneii Ion Moț și Vasile Gheorghe, care așa cum mi-a spus, a condus într-adevăr percheziția de la domiciliul generalului Pacepa.

La data discuției eram la curent și cu scrisoarea generalului Pacepa trimisă fiicei sale Dana și difuzată prin intermediul postului de radio Europa Liberă, precum și cu faptul că Ceaușescu s-a opus categoric cererii de emigrare în SUA, înaintată autorităților române la 5 iulie 1985 de către Dana și soțul ei Radu Dămăceanu. În context, dictatorul a refuzat să ia în considerare repetatele intervenții făcute din partea oficialităților americane și a membrilor Congresului SUA, inclusiv scrisoarea semnată de peste o sută de deputați ai Camerei Reprezentanților la sfârșitul lunii aprilie 1987, prin care se sublinia în mod expres că în condițiile în care nu se va permite venirea în SUA a familiei Dămăceanu, deputații semnatari vor declanșa o campanie împotriva prelungirii clauzei în raporturile comerciale cu România. De asemenea, organele de Securitate au luat măsuri deosebite de supraveghere permanentă a familiei Dămăceanu, interzicând

Danei și lui Radu orice contact cu persoane din exterior. Cu acel prilej mi-am amintit încercarea deputatului Frank Wolf, republican din partea statului Virginia, de a vizita familia Dămăceanu, în timpul vizitei pe care a efectuat-o în România în ianuarie 1988. Deputatul american, însoțit de un diplomat al Ambasadei SUA, au fost opriți în fața blocului unde locuiau soții Dămăceanu de reprezentanți ai Securității îmbrăcați în haine civile, care le-au interzis să intre în bloc. A doua zi după cele întâmplate, Ioan Totu, pe atunci ministru al Afacerilor Externe, mi-a spus că „americanii ne cred prea naivi" dacă își închipuie că „trimițând un membru al Congresului ne pot opri să împiedicăm orice contact cu familia lui Pacepa", după care a adăugat „noi toți știm că Wolf este omul CIA".

Seara în celulă, m-am gândit la aceste aspecte fiind convins că unele dintre ele, de exemplu, episodul cu deputatul Frank Wolf, urmau să facă obiectul viitoarei „discuții" promise de col. Vasile Gheorghe. Gândul la deputatul Wolf nu era întâmplător. Datorită repetatelor intervenții ale deputatului american în favoarea generalului Pacepa, precum și faptul că districtul pe care îl reprezenta în Camera Reprezentanților Congresului Statelor Unite — partea de nord a statului Virginia — se afla în zona în care se găsește și sediul Agenției Centrale de Informații (CIA), Securitatea îl identificase pe deputatul Wolf drept omul CIA.

Au trebuit să treacă peste nouă ani de la evenimentele din decembrie 1989, care au dus la înlăturarea dictaturii, pentru ca autoritățile române să se decidă să treacă la soluționarea acestui caz. Astfel:

La 7 mai 1999 Procurorul General al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a declarat recurs în anulare împotriva sentinței penale nr. 51 din 17 august 1978 prin care gen. Ion Mihai Pacepa a fost condamnat la moarte pe motivul că sentința a fost dată ca urmare a „unei erori grave de fapt" și că „vinovăția nu este pe deplin dovedită".[19]

La 7 iunie în ședință publică completul de judecată compus din nouă judecători și prezidat de vicepreședintele

Curţii Supreme de Justiţie, Paul Florea, a hotărît să caseze sentinţa nr. 51 din 17 august 1978 şi să achite pe generalul Ion Mihai Pacepa pentru lipsă de dovezi de „trădare prin ajutorarea unor puteri străine" prevăzută de art. 155 Cod penal şi „trădare prin transmiterea secretelor de stat", prevăzută de art. 157 alin. 1 Cod penal. De asemenea, l-a achitat şi pentru refuz de înapoiere în ţară înlăturînd, totodată, şi pedepsele complementare de „confiscare totală a averii" şi „degradare militară".[20]

În aceeaşi zi, la aflarea deciziei, gen. Ion Mihai Pacepa a dat o declaraţie în care a arătat că la 28 iulie 1978, când i s-a acordat azil politic în SUA, a „trăit pentru prima dată sentimentul de a fi un om cu adevărat liber" „De astă dată, a continuat el, am devenit liber şi în ţara mea." Mulţumind preşedintelui României Emil Constantinescu care a avut un rol determinant în cele întâmplate la Curtea Supremă de Justiţie, precum şi ziariştilor Cornel Dumitrescu, coeditorul săptămânalului american de limbă română din New York, *Lumea Liberă*, şi Sorin Roşca Stănescu, directorul cotidianului *Ziua* care au desfăşurat „cruciada" în favoarea reabilitării sale, gen. Ion Mihai Pacepa şi-a exprimat în acelaşi timp şi nemulţumirea faţă de faptul că justiţia română a recurs la „tehnicalităţi juridice" pentru anularea sentinţei ce i-a fost dată de regimul comunist.[21]

Într-adevăr, justiţia română a avut posibilitatea să o facă în contextul recunoaşterii faptului că o activitate dusă împotriva dictaturii prin alierea cu o putere democratică străină, în cazul de faţă sprijinirea Statelor Unite în lupta împotriva comunismului, era necesară şi corectă. Din păcate însă o astfel de abordare care ar fi presupus o ruptura radicală cu trecutul s-a dovedit a fi peste puterea magistraţilor.

Ancheta promisă nu a mai fost reluată...

Au trecut zile întregi şi următoarea „discuţie" promisă de colonelul Vasile Gheorghe nu a mai avut loc. De altfel, nu a mai avut loc nici reluarea anchetei cu care am fost ameninţat

de anchetatorul Gheorghe Cotoman. Privind retrospectiv, nu mă mir că s-a renunțat la cele două acțiuni.

Pe de o parte, „discuția" despre ofițerii de Securitate care au rămas în străinătate nu a adus din punctul lor de vedere, elemente noi. Sunt sigur că nimic din ce declarasem nu a reprezentat pentru ei o noutate. Iar în privința scopului esențial pe care îl urmăreau — să afle de la mine informații cu privire la situația din SUA a ofițerilor menționați — „discuția" a fost, în ultimă instanță, un total eșec. Sunt convins că au tras concluzia că nu știam nimic. În caz contrar, probabil că ar mai fi făcut o încercare.

Pe de altă parte, sunt convins că superiorii anchetatorului Gheorghe Cotoman au decis să nu dea curs solicitării mele privind consultarea dosarelor care conțineau declarațiile pe care le dădusem anterior în timpul interogatoriilor. Evident că cei ce luaseră această decizie erau conștienți de faptul că refuzându-mi declarațiile anterioare, exista și pericolul ca reluarea anchetei — având în vedere insistența mea că spusesem deja tot ce știam — să se transforme, în ultima instanță, într-un exercițiu inutil. De aici și lipsa unei acțiuni imediate. Nu cred că ei au renunțat la ideea reluării anchetei, dar sunt convins că le-a trebuit o anumită perioadă de timp pentru a stabili lista cu problemele concrete pe care ar fi urmat să le ridice în cadrul viitoarelor interogatorii. Din păcate pentru ei, evenimentele care au urmat și care s-au succedat cu o mare repeziciune, nu le-au mai permis să-și pună în aplicare planurile legate de reluarea anchetei mele. De altfel, evenimentele respective au dus, în final, la prăbușirea eșafodajului pe care l-au susținut și căruia i-au fost fideli până la capăt.

Situația a rămas neschimbată...

Evenimentele din decembrie 1989 au dus la prăbușirea sistemului comunist din România, în forma lui clasică de dictatură. În același timp, noile structuri instalate au fost prea tributare vechilor metode și mentalități de guvernare ca să se poată vorbi de existența în România a unui stat de drept în

anii „democrației originale" promovate de Ion Iliescu. Chiar și coaliția democratică — după preluarea puterii ca urmare a câștigării alegerilor din noiembrie 1996 — nu a trecut, așa cum era de așteptat, la declanșarea procesului comunismului și nici la măsuri care să ducă treptat la repudierea mentalității vechiului sistem, care continuă să fie adânc imprimate în gândirea și comportarea societății românești. Ca urmare, la aproximativ zece ani de la evenimentele din decembrie 1989, încă se pun serioase întrebări în legătură cu atașamentul societății românești la principiile de democrație și libertate, la promovarea adevăratelor valori morale care stau la baza regimurilor democratice.

Semnificativ pentru cei aproximativ zece ani este și faptul că marea majoritatea a celor ce s-au opus regimului comunist din România — indiferent dacă a fost vorba de perioada de început sau cea care a urmat pe parcursul celor peste patru decenii de dominație comunistă, și indiferent de forma pe care a îmbrăcat-o rezistența și opoziția acestora — continuă să fie denigrați, umiliți și în multe situații considerați și etichetați încă drept „trădători de neam și țară" Această atitudine este valabilă și în cazul ofițerilor de securitate la care s-a referit colonelul Vasile Gheorghe în timpul așa-zisei „discuții" menționate mai sus, deși prin actul lor ei și-au adus contribuția la lupta democrațiilor occidentale împotriva unor regimuri totalitare, implicit la înfrângerea dictaturii comuniste din România și în condițiile în care statul socialist pe care l-au trădat nu mai există! Chiar și în cazul gen. Ion Mihai Pacepa anularea sentinței nu s-a făcut în raport cu fostul sistem, ci „din lipsă de dovezi", cu alte cuvinte din considerente de tehnicalitate judiciară.

Atitudinea Bucureștiului de desconsiderare a majorității opozanților sistemului totalitar nu este întâmplătoare. Chiar și după noiembrie 1996 continuă să fie îmbrățișată teza cu privire la caracterul patriotic al Securității care chipurile ar fi acționat „în interesul național", în loc ca noile autorități să fi trecut viguros și fără rezerve la repudierea categorică a vechiului aparat represiv. Atrage în acest sens atenția educația care se face în spirit antioccidental și antidemocratic viitoarelor cadre ale serviciilor speciale române din cadrul

Institutului Național de Informații, plecând de la ideea că datoria lor este de a servi „interesul național" sub orice fel de regim politic, indiferent că este unul totalitar sau democratic, așa cum la rândul ei a făcut-o și Securitatea în perioada regimului comunist. Și această educație se face în condițiile în care integrarea euro-atlantică reprezintă politica declarată oficial de guvernul României.[22]

Scriind aceste rânduri sunt convins că indiferent de eforturile care se vor depune pentru a prezenta într-o lumină pozitivă Securitatea și activitatea ei în perioada regimului comunist din România, ea va rămâne în memoria viitoarelor generații drept ceea ce a fost menită să fie, și anume: principalul instrument de oprimare a poporului, nu în numele intereselor naționale, ci în numele unei ideologii și al unui sistem impus țării de o putere străină, întrucât așa-zisul ei „patriotism" nu a fost unul orientat spre țară și popor, ci spre Partidul Comunist Român, pe care l-a servit cu devotament până la capăt. De aceea, se poate afirma, fără echivoc, că nicio altă instituție nu a contribuit mai mult și mai nociv la instaurarea și perpetuarea regimului comunist din România și, în consecință, la promovarea și susținera unei politici profund antinaționale ca Securitatea.

De asemenea, sunt convins că nu se va putea vorbi de instaurarea cu adevărat în România a unui stat de drept, în conformitate cu principiile și valorile democratice și liberale, până când nu va fi luată în considerare și componenta morală, până când nu vor fi recunoscute contribuțiile la subminarea comunismului, meritele celor care au acționat, sub o formă sau alta, pentru înlăturarea dictaturii ceaușiste, una din cele mai groaznice din istoria poporului român. Cum a afirmat ambasadorul Richard Davies, cunoscut specialist american în problemele comunismului est-european: „Este important ca populația României să se privească în oglinda istoriei adevărate" pentru a constata și a evalua „ce s-a întâmplat și cine a făcut ce?"[23]

A considera în continuare drept „trădători" pe toți cei ce sau opus sistemului comunist, inclusiv pe cei care au ajutat Occidentul în lupta cu „Imperiul răului", ar însemna să

continuăm să atribuim o falsă legitimitate unui regim ilegitim, totalitar și represiv.

Până atunci, situația rămâne neschimbată cel puțin sub aspectul reparației morale!

NOTE

1. Proces-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, poziția 79.

2. David Binder: „A Ceausescu Political Prisoner Says He Betrayed Ex-Ruler, Not Country", *New York Times*, 8 ianuarie 1990, pag. 8A.

3. Atacul asupra Legației Române din Berna a avut loc în noaptea de 14 spre 15 februarie 1955.

4. Încercarea de asasinare a scriitorilor Paul Goma și Virgil Tănase a avut loc în 1982, scop în care urma să fie folosit agentul Securității Matei Pavel Haiducu. Acesta din urmă însă s-a predat autorităților franceze și în 1984 a scris cartea *„J'ai refusé de tuer"* (Paris, Editura Plon, 1984) în legătură cu întreaga afacere.

5. Explozia de la sediul postului de radio Europa Liberă din München a avut loc la 21 iulie 1981 și a fost pusă la cale de securitatea română în colaborare cu teroristul internațional Carlos-Șacalul. De asemenea, la 28 iulie 1981, a fost înjunghiat Emil Georgescu, redactor la secția română a postului respectiv.

6. Revista *Lumea*: „Pacepa, Nașul lui Carlos" Interviul lui Viorel Patrichi cu Nicolae Pleșiță, Anul VII, Nr. 4 (72) 1999. Menționez că în octombrie 1970, Nicolae Pleșiță, pe atunci general-maior, l-a însoțit în calitate de aghitoant pe Nicolae Ceaușescu în timpul vizitei acestuia în SUA.

7. Constantin Răuță. *Memoriul adresat președintelui României Emil Constantinescu* la 12 iulie 1998, pag. 2.

8. Proces-verbal de efectuare a percheziției din 1 februarie 1989, poziția 78.

9. Vizita la nivel înalt în SUA a lui Nicolae Ceaușescu a avut loc în perioada 12–17 aprilie 1978.

10. Vizita la nivel înalt în SUA a lui Nicolae Ceaușescu a avut loc în perioada 4–7 decembrie 1973.

11. Memoriul adresat la 12 iulie 1998 de către Constantin Răuță președintelui României Emil Constantinescu.

12. I.M.Pacepa: *Red Horizons Chronicles of a Communist Spy Chief*, Washington D.C., Regenery Gateway, 1987.

13. Generalul Teodor Sârbu a condus Brigada SD (specializată în culegerea de informații și date cu caracter tehnologic). După plecarea gen. I.M. Pacepa a fost arestat și anchetat. Apoi a fost transferat la școala MAI de la Băneasa. A murit la 20 iulie 1984 în urma unei explozii într-un garaj în orășelul Voila. Vezi M.P. Băcanu: „Moartea unui general", *România Liberă* din 20 iulie 1990.

14. Liana Cojocaru: *Ion Mihai Pacepa erou sau trădător*. Interviu cu I.M. Pacepa. Publicația *Meridian* din 30 aprilie 1993, pp. 4–5.

15. Scrisoarea generalului I.M. Pacepa adresată fiicei sale Dana. Sorin Roșca Stănescu, Cornel Dumitrescu: *Autopsia:Demontarea unei înscenări securiste împotriva generalului Pacepa*. Editura *Omega Press*, București 1998, Anexa 19, pag. 347.

16. Liana Cojocaru: „Ion Mihai Pacepa erou sau trădător?": Interviu cu I.M. Pacepa. Publicația *Meridian* din 30 aprilie 1993, pp. 4–5.

17. Descrise pe larg în volumul *„România* versus *Statele Unite. Diplomația Absurdului, 1985–1989"*, scrisă împreună cu ambasadorul Roger Kirk și publicată în 1994 la Editura St. Martin's Press din New York.

18. *RFE Research*, Romanian SR/22 (8 septembrie 1978), pag. 13.

19. Comunicatul Biroului pentru relații mass-media de pe lângă Curtea Supremă de Justiție din 7 mai 1997 și textul Recursului în anulare al Procurorului General Mircea Cristescu adresat Președintelui Curții Supreme de Justiție Sorin Moisescu. Dosar nr. 84/C.2/2293/P/199.

20. Comunicatul Biroului de Relații Externe de pe lângă Curtea Supremă de Justiție din 7 iunie 1997.

21. I.M. Pacepa: „Un prim pas către normalitate", apărută în cotidianul *Ziua* din 8 iunie 1999.

22. Dan Pavel: Scrisoare deschisă adresată dlui. Mircea Geordunescu, director adjunct al SRI, și dlui. Dorin Marian, consilier pentru problemele de securitate al Președintelui României. *Revista „22"*, nr. 6 din 10–16 februarie 1998, pag. 5.

23. Interviu cu ambasadorul Richard Davies la postul de radio Vocea Americii, 26 iunie 1997.

13
Cornel Georgescu, Mircea Popa și ceilalți „colegi" de celulă

Descriind experiența prin care am trecut nu pot să nu mă opresc și asupra celor cu care, pentru scurte perioade, am împărțit mica celulă nr. 9 din Calea Rahovei 37–39. Cu unii am stat mai mult, cu alții numai câteva ore. Nu ne cunoșteam, eram de vârste și preocupări diferite, unii mai volubili, alții mai tăcuți, unii cu o vastă experiență de viață, alții abia ieșiți de pe băncile școlii. Și totuși, prezența noastră la Rahova nu era întâmplătoare. În ochii puterii eram considerați „elemente dușmănoase" pentru că încercaserăm, fiecare în felul său, să înfruntăm dictatura. Înfruntarea dictaturii era elementul care ne lega și care ne-a făcut — pentru mai mult sau mai puțin timp — camarazi de celulă.

Pentru mine a fost o experiență unică! Am avut posibilitatea să observ comportarea unor oameni în situații extrem de dificile, când incertitudinea și disperarea prevalau uneori asupra rațiunii și când tensiunea permanentă ne punea la grea încercare pe fiecare, scoțând la iveală trăsături de caracter, care probabil erau mai puțin vizibile în timpul unei conviețuiri normale în stare de libertate. Fiecare în sinea lui era preocupat și frământat de situația în care se afla, chiar dacă evita să discute direct. În ultimă instanță eram închiși la propriu și la figurat. Pentru că toți eram conștienți că suntem supravegheați în permanență, că în celulă erau instalate microfoane, ca să nu mai vorbesc de reținerile unora — de altfel perfect explicabile — de a se confesa sau de a avansa poziții și idei care să le complice și mai mult situația.

La început am fost singurul locatar al celulei nr. 9. De la data arestării în seara zilei de 31 ianuarie 1989 și până la pronunțarea sentinței capitale pe 21 iulie, am stat într-un regim de totală izolare, fără să mi se permită să am contact cu cineva: nimeni, în afara anchetatorilor și gardienilor, nici măcar familia sau avocații; fără să am posibilitatea să citesc sau să scriu vreun rând, fiind de altfel obligat ca la terminarea fiecărui interogatoriu să las în camera de anchetă ochelarii și pixul. Fără să știu de multe ori în ce zi mă aflam și fără să am dreptul — așa cum am arărat când am descris regimul avut la Rahova — să mă așez pe pat ore întregi, fiind nevoit să rămân în picioare sau să traversez celula de la un perete la altul, cu alte cuvinte, am fost complet izolat de restul lumii, singurii mei parteneri fiind pereții, patul, latrina, lumina care nu se stingea niciodată, precum și țânțarii care se strângeau în jurul ei și care se năpusteau zbârnâind în picaj asupra mea în timp ce dormeam. Deși au existat momente când singurătatea părea insuportabilă, ea niciodată nu m-a adus într-o stare de disperare și asta datorită faptului că nimeni — nici măcar autoputernica Securitate — nu mi-a putut lua dreptul de a gândi, de a mă consulta cu mine însumi și, în final, de a rezista presiunilor psihice și regimului de totală izolare la care am fost supus.

Singurătatea a încetat după ce am fost condamnat la moarte, când Cornel Georgescu a fost introdus în celulă. Situația s-a schimbat radical. Puteam, în fine, să stau de vorbă cu cineva. Apoi, în prima parte a lunii decembrie Radu Cocoș și ulterior Doru Ciuclă au devenit și ei locatari permanenți ai celulei, fiind instalate pentru ei două paturi suprapuse. Acum majoritatea timpului îl petreceam discutând în picioare sau stând din când în când pe cele două paturi de jos. Celula devenise aglomerată. Ea a devenit și mai aglomerată pe 18 decembrie 1989 când ni s-a alăturat Mircea Popa, care a împărțit pentru două nopți patul cu Radu Cocoș, și practic neîncăpătoare în cursul zilei de 20 decembrie când au mai fost introduși Virgiliu și Gheorghe, arestați în acea dimineață. Eram deja șapte suflete. Seara, Virgiliu și Gheorghe au fost mutați în alte celule. Pe 21 decembrie același lucru s-a

întâmplat şi cu Radu Cocoş, Doru Ciuclă şi Mircea Popa. Apoi a venit rândul lui Cornel Georgescu.

Pe 22 decembrie 1989 am rămas din nou singurul locatar al celulei nr. 9. Ajunsesem în situația de la care plecasem, cu o singură deosebire. În timp ce eu mă aflam la capătul drumului şi singurătatea nu mă mai speria, cei ce mă țineau încă în captivitate dădeau vădite semne de nesiguranță, chiar o anumită panică în fața neprevăzutului care îi aștepta fără îndoială.

Anii nu au șters din memoria mea pe cei cu care am împărțit celula în săptămânile care aveau să fie ultimele, nu numai pentru detenția mea, dar și pentru dictatura care ne-a aruncat în temnițele Securității din Calea Rahovei.

Am încercat să ne acomodăm unii cu alții, să evităm momente de tensiune inerente unor astfel de situații și, ceea ce este esențial, să nu ne lăsăm copleșiți și terorizați de gânduri sumbre și de perspective fără ieșire! Fiecare a avut o vorbă bună şi de încurajare pentru celălalt. Desigur, nimeni nu este perfect. Nici noi nu am fost. Dar am încercat în condițiile date să ne comportăm omenește și să ne ajutăm unii pe alții.

Ori de câte ori mă gândesc la anul în care am stat la Rahova prin fața ochilor îmi trec și momentele petrecute în celulă cu cei menționați mai sus. Nu i-am uitat şi cred că nu-i voi uita vreodată.

Cornel Georgescu

Era de statură mijlocie, bine făcut, cu părul castaniu. Avea în jurul a treizeci şi cinci de ani, era căsătorit şi, din câte îmi aduc aminte din povestirile sale, avea trei copii. Locuia în Timişoara iar socrii lui într-un sat din apropierea oraşului. Pasiunea lui erau invențiile. Îi plăcea matematica și avea, în general, aptitudini tehnice. Într-o zi, după ce l-a vizitat soția, mi-a arătat un exemplar din revista *Stiință și Tehnică*, în care fusese publicată pe ultima pagină o problemă pe care o

rezolvase. Era menționat numele lui și faptul că era din Timișoara. De asemenea, deseori se lansa în discuții cu privire la sistemul solar și la evoluția vieții pe planeta noastră. Era în mare măsură un autodidact și locul lui de muncă fusese un institut de cercetări.

Așa cum am arătat într-un capitol anterior, când am revenit de la procesul care s-a soldat cu condamnarea mea la moarte, în celulă l-am găsit pe Cornel Georgescu. În acea după-amiază și în cursul întregii seri m-am gândit mult la noul meu coleg de celulă. Nu știam nimic despre el în afara faptului că îmi spuse că fusese condamnat la șase ani și jumătate pentru încercare de trecere ilegală a frontierei de stat.

Două probleme m-au frământat în mod deosebit: prima, cât de departe puteam să merg în discuțiile cu el în ceea ce mă privește. Îi spusesem că am fost condamnat la moarte dar nu și pentru ce, deși mă întrebase așa cum era normal; cea de a doua, dacă era sau nu și informator al Securității. Eram la curent cu practica organelor Securității de a folosi această metodă. Ținând seama de situația, mai ales cea psihică, în care se aflau cei închiși, era foarte ușor să cazi pradă informatorilor. Din acest punct de vedere, mi-am zis eu, probabil că Securitatea a considerat că eu mă aflam într-o situație ideală. Stătusem complet izolat până atunci și, în plus, fusesem condamnat și la pedeapsa capitală. Era deci, după părerea lor, un moment prielnic ca să-mi introducă pe cineva în celulă cu scopul de a-mi sonda spiritul în perioada extrem de grea prin care treceam și, de ce nu, poate și mai mult. În fond niciodată nu poți să știi „de unde va sări iepurele".

La prima întrebare mi-am răspuns foarte repede și anume să nu discut cazul meu, motivele pentru care am fost arestat și condamnat la pedeapsa capitală și nici faptul că lucrasem la Ministerul Afacerilor Externe sub nicio formă. Decizia mi-a fost ușurată și de faptul că el fusese arestat cândva la începutul lunii ianuarie, deci înaintea arestării mele.

Am respectat cu sfințenie până la sfârșit hotărârea luată, deși în primele două luni cât am stat împreună, Cornel Georgescu nu a încetat să mă întrebe pentru ce am fost condamnat și unde am lucrat înainte de a fi arestat. La un moment dat, mi-a prezentat chiar câteva motive pentru care

o persoană putea fi condamnată la pedeapsa capitală: omor premeditat, crimă pasională, subminarea economiei naționale, transmiterea de secrete de stat. La prezentarea fiecărei variante se uita atent la mine ca să vadă cum reacționez. Întrucât tăceam, tot el a continuat afirmând: „Nu, nu cred că ați omorât pe cineva sau ați comis vreo crimă pasională!" În ceea ce mă privește, m-am menținut la răspunsul pe care l-am dat prima dată și anume că nu doream, sub nicio formă, să-i complic și mai mult situația cu date privind persoana mea și ceea ce am făcut. I-am spus că pentru binele lui și al familiei, mai ales după ce va fi eliberat, era ca să știe cât mai puține lucruri despre mine. Evident că acest răspuns nu îl satisfăcea pentru că relua mereu și mereu problema motivelor pentru care fusesem condamnat. Într-o zi m-am gândit totuși să adaug un element nou la obișnuitul meu răspuns. Astfel, când m-a întrebat din nou, i-am promis că îi voi satisface curiozitatea cu privire la meseria pe care o aveam și la fostul meu loc de muncă în momentul în care unul din noi doi va părăsi definitiv celula în care stăteam, promisiune pe care am respectat-o. Când am făcut-o însă, Cornel auzise deja cine eram de la cei introduși ulterior în celulă, mai ales de la scriitorul Mircea Popa.

Răspunsul la cea de a doua dilemă era mai dificil de dat. Logic gândeam că Georgescu putea să fie informator. Problema mea era cum să procedez și cum să mă comport cu el. După lungi deliberări cu mine însumi, am ajuns la concluzia ca cel mai bun și mai simplu lucru era să nu-mi fac niciun fel de probleme în această privință. Oricum, despre motivele condamnării mele luasem decizia să nu vorbesc. De asemenea, mi-am propus să evit pe cât posibil orice discuții critice la adresa regimului. Am reușit în mare măsură și acest obiectiv. Este adevărat, cu trecerea timpului discuțiile cu privire la situația din țară au devenit inevitabile între noi doi, dar și atunci comentariile mele nu au depășit o anumită limită. Situația s-a schimbat abia pe la mijlocul lunii decembrie după aglomerarea celulei cu „noii întemnițați", iar în ultimile două–trei zile înainte de eliberare, nimeni nu se mai sfia să critice în mod deschis pe dictator și regimul său. După un timp, obișnuindu-mă cu prezența lui Cornel, am

încetat să-mi mai pun mereu întrebarea dacă era sau nu informator. De fapt îmi era indiferent, deși suspiciunea nu a dispărut complet și asta nu datorită comportării lui Cornel. Pur și simplu, nu am putut să găsesc, cât de cât, o explicație plauzibilă — în afara de faptul că eram cu el în celulă — de ce era ținut în continuare la Rahova. Fusese judecat și condamnat, iar sentința i-a rămas definitivă începând cu luna iulie. De obicei, în astfel de situații, cei reținuți la Rahova, cu rare excepții, erau transferați la unul din marile penitenciare din țară. Din cele povestite de Cornel, cazul său nu putea fi considerat o excepție. Faptul că el continua totuși să rămână întemnițat la Rahova îmi menținea suspiciunea trează. Țin să subliniez din nou că din punctul de vedere al comportării sale nu am avut ce să-i reproșez. Nu a fost agresiv și nici nu m-a provocat într-un fel sau altul.

Majoritatea timpului l-am petrecut discutând despre familie, mai ales despre copii, sau comentând știrile pe care le citeam în ziarul *Scânteia* pe care în acea fază a detenției îl primeam aproape zilnic. După ce într-o zi i-am spus că vorbesc limba engleză, Cornel și-a exprimat dorința să-l învăț și pe el, recunoscând că avea doar cunoștințe rudimentare. I-am explicat că nu era chiar așa de simplu ceea ce-mi cerea, mai ales că nu aveam dreptul să scriem. Până la urmă, plecând de la cunoștințele pe care le avea, am trecut zilnic, la început la învățarea unor cuvinte, al căror număr creștea zilnic, iar apoi la însușirea unor termeni și fraze simple. Exersam zilnic, aproape două–trei ore. Acest lucru evident nu a scăpat temnicerilor noștri, deoarece în timpul unui interogatoriu Cotoman, ironic, mi-a spus: „Văd că ai început să predai ore de engleză!" În decembrie, când ni s-a alăturat și Radu Cocoș, Cornel făcuse deja progrese mari, iar când ne-am despărțit mi-a spus că nu va uita niciodată gestul meu de a-l ajuta să învețe limba engleză.

În legătură cu motivele pentru care fusese arestat, Cornel mi-a povestit, din proprie inițiativă, că ani de zile a trecut de mai multe ori ilegal frontiera de stat cu fosta Iugoslavie, ajungând la un moment dat până în Grecia unde a petrecut câteva luni. S-a reîntors în țară după familie, iar la o nouă încercare a fost prins. Din cele relatate am înțeles că pentru o

anumită perioadă a funcționat ca ghid, ajutând o serie de oameni să treacă ilegal frontiera de stat. În contextul acestor relatări, Cornel s-a referit de mai multe ori la organele de securitate. Mi-au reținut atenția în mod deosebit cele povestite cu privire la perioada petrecută în Grecia la Salonic unde, conform afirmației lui, hotelul în care a stat și unde de obicei trăgeau românii care fugeau din țară, era de fapt controlat de Securitatea română. „Toți, de la șeful hotelului până la oamenii de serviciu — susținea el — erau oamenii Securității, care astfel era la curent cu situația românilor care se perindau prin hotelul respectiv." De asemenea, mi-a spus că după ce s-a întors din Grecia s-a prezentat din proprie inițiativă la circa de Miliție de care aparținea, unde a dat o declarație că regretă fapta comisă. Nu a fost arestat, dar în următoarea perioadă a fost vizitat periodic de un reprezentant al Securității din Timișoara. Cu toate acestea s-a hotărât să plece din nou. Mi-a mărturisit că nu a fost condamnat la pedeapsa maximă de șapte ani prevăzută pentru trecerea ilegală a frontierei de stat, pentru că avea trei copii, toți minori, deși procurorul militar ceruse.

Un subiect preferat pe care Cornel îl aducea mereu în discuție era legat de invențiile sale. Susținea că deși obținuse unele rezultate — una dintre invenții fusese chiar introdusă în producție — a fost totdeauna obligat, pentru că nu avea studii superioare, să împartă succesul cu superiorii lui care își adăugau numele la invenții. Nu înceta să critice situația „jalnică" în care se afla cercetarea tehnico-științifică.

Așa cum am arătat, am evitat pe cât posibil discutarea situației politice din țară. Totuși, de câteva ori i-am spus că vor veni și vremuri mai bune și că deși acest lucru nu se va întâmpla prea curând, ci probabil după mulți, mulți ani, el trebuia să rămână optimist. Istoria avea însă să mă contrazică, și trebuie să recunosc, chiar dramatic.

Unica mea rugăminte la Cornel — eram convins că nu va face toți cei șase ani și jumătate — a fost ca după ieșirea din închisoare să ia legătura cu soția mea și să-i povestească de

perioada petrecută împreună la Rahova. Mi-a promis că mi-o va îndeplini. Așa cum au evoluat până la urmă evenimentele nu a mai fost însă nevoie. Vreau însă să cred că dacă dictatura nu se prăbușea, Cornel s-ar fi ținut de cuvânt.

Radu Cocoș

Când în cursul unei dimineți de decembrie gardienii au montat două paturi suprapuse, am înțeles imediat că urma să avem noi „colegi" de celulă. Nu au trecut nici câteva ore și ușa celulei s-a deschis și a intrat un tânăr de aproximativ douăzeci de ani, înalt, cu părul blond și ochi albaștri, urmat de un gardian care a pus pe unul din paturile suprapuse un cerceaf și o pernă. Când am rămas singuri, tânărul s-a recomandat: Radu Cocoș. La rândul nostru ne-am spus și noi numele. La auzul numelui meu a tresărit puțin, semn că știa cine sunt. Nu m-a mirat deoarece știam de la Oana că posturuile de radio străine vorbiseră despre mine în ultimele luni.

Cornel l-a întrebat pentru ce fusese arestat. Radu Cocoș ne-a răspuns cu o voce mai mult șoptită — pe fața lui se putea citi că era încă sub presiunea celor ce i s-au întâmplat — că fusese arestat pentru răspândire de manifeste ostile regimului. În următoarele zile ne-a povestit că era din Mediaș. După terminarea liceului intrase în câmpul muncii. Avea un frate mai mare, student la Brașov, pe care îl vizita des și cu care obișnuia să discute politică. Era nemulțumit de situația din țară, de greutățile pe care le întâmpina familia datorită lipsei de alimente, de faptul că nu putea călători în străinătate. „Tinerii ca mine — argumenta Radu — nu au nicio perspectivă și niciun viitor!" Ne-a spus că era un admirator al Doinei Cornea și că era hotărât, la rândul lui, să facă ceva. Așa s-a născut și ideea de a redacta un manifest pentru a marca împlinirea a doi ani de la evenimentele de la Brașov din noiembrie 1987, concomitent cu exprimarea solidarității față de Doina Cornea. Manifestul l-a redactat împreună cu doi prieteni. Apoi l-au copiat de mână în aproximativ șaptezeci–optzeci de exemplare și l-au răspândit în diferite locuri publice, inclusiv prin gările de pe traseul feroviar

Sibiu–Brașov. La aproximativ două săptămâni de la răspândirea manifestelor a fost arestat în gara din Mediaș, în momentul când, împreună cu un grup de prieteni, fete și băieți, se pregătea să plece la munte. Inițial a fost dus la sediul Securității din Sibiu unde a fost interogat câteva zile la rând. Acolo a aflat că primul prieten arestat i-a indicat Securității și pe ceilalți doi, printre care și pe el. Nu era supărat. Mi-a spus că mai mult ca sigur prietenul lui a vorbit ca rezultat al bătăilor la care a fost supus. În a doua săptămână a lunii decembrie toți trei au fost aduși la București, la Rahova, unde au fost acuzați de activități subversive împotriva regimului și amenințați cu închisoare până la cinci ani. Perspectiva unei pușcării îndelungate îl speriase pe Radu Cocoș. Era, totodată, îngrijorat de soarta părinților. Îi era teama că și ei urmau să sufere de pe urma arestării lui. Eu și ceilalți am căutat să-l calmăm și să-l convingem că este puțin probabil ca numai pentru răspândirea câtorva zeci de manifeste să i se dea o sentință atât de aspră.

Dintre toți cu care am stat în celulă la Rahova, Radu era cel mai tânăr, ceea ce m-a determinat să-i acord o atenție mai mare, căutând în condițiile date să-i țin moralul ridicat. Am discutat mult cu el despre școală, despre fotbal, despre evenimentele de la Brașov pe care le cunoștea de la fratele lui mai mare, subliniind mereu și mereu că situația în care se afla nu era atât de dramatică pe cât părea la prima vedere, că era tânăr și avea întreaga viață în fața lui. De asemenea, l-am atras alături de Cornel la învățarea unor cuvinte și fraze în limba engleză. Am fost alături de el mai ales în momentele când se întorcea deprimat de la interogatorii unde era amenințat cu ani grei de pușcărie și chiar bătut.

După eliberarea din închisoare, cândva, în luna ianuarie 1990, aveam să primesc un telefon de la mama lui, care mi-a mulțumit mult că am avut grijă de băiatul ei, afirmând textual că „nu știu cum ar fi rezistat Radu acolo fără sprijinul dvs.”. Am asigurat-o că meritul a fost numai și numai al lui

Radu și că ea, ca mamă, trebuia să fie mândră că crescuse un asemenea copil.

Într-adevăr, Radu a făcut parte din acei tineri care au avut curajul să înfrunte dictatura, asumându-și toate riscurile. Cunoscuse teroarea arestării, interogatoriile însoțite de bătăi și amenințări, viața între patru pereți ai unei celule dintr-o închisoare a Securității. Nu știu dacă după evenimentele din decembrie 1989 i s-a acordat sau nu diploma de „Erou al Revoluției". Esențial este că el s-a aflat printre cei puțini care au făcut ceva spre deosebire de cei mulți care...

Doru Ciuclă

La câteva zile după Radu a fost introdus în celulă și Doru Ciuclă. Era din Arad și avea peste treizeci de ani.

Ne-a povestit că la începutul lunii decembrie, împreună cu aproximativ opt persoane, a trecut ilegal frontiera în Ungaria. Inițial totul a mers foarte bine. Hotarul a fost trecut fără probleme. Când s-au prezentat la autoritățile maghiare de frontieră acestea au reținut numai cinci–șase persoane pe criteriul cunoașterii limbii maghiare, iar pe ceilalți, printre care și el, i-au predat înapoi autorităților române de frontieră. De acolo au fost duși la sediul Securității din Arad, unde, potrivit lui Doru Ciuclă, în timpul zilei au fost supuși unui lung interogatoriu, însoțit de repetate bătăi la față și la corp. Noaptea a petrecut-o în picioare într-un dulap de fier în beciul Securității, iar a doua zi a fost transportat cu mașina la București. Pe fața lui se mai vedeau loviturile primite. În timp ce povestea prin ce a trecut, nu contenea să-i înjure deopotrivă pe grănicerii maghiari și pe cei de la Securitatea din Arad. O făcea fără sfială.

De la Doru Ciuclă am aflat cu toții de fuga Nadiei Comăneci din România, în ultimele zile ale lunii noiembrie, precum și de aventura unui cioban care trecuse granița în Ungaria cu turma de oi cu tot. Comentând cu multe amănunte cele două evenimente — pe care evident le cunoștea de la posturile de radio străine — Doru Ciuclă a arătat că acestea au fost urmate

de luarea unor măsuri drastice de întărire a frontierelor de stat, mai ales cu Ungaria și Iugoslavia.

Prezența lui Doru Ciuclă în mijlocul nostru a înviorat atmosfera. Era un bun povestitor. Seri la rând ne povestea cu lux de amănute câte un film, făcând ca timpul să treacă mai ușor. De asemenea, prin felul său de a fi, a contribuit la depășirea momentelor mai dificile prin care trecea Radu Cocoș, mai ales după interogatoriile la care era supus.

Mircea Popa

În capitolele anterioare am scris despre Mircea Popa, despre discuția avută cu el pe marginea evenimentelor de la Timișoara, despre întrebarea pe care și-a pus-o, având în vedere că fusese acuzat de colaborare cu fosta URSS, de ce fusese introdus în celula cu mine.

Deși am stat puțin împreună — ceva mai mult de patruzeci și opt de ore — clipele acelea au fost extrem de revelatoare pentru mine.

Am aflat de la el nu numai că „țara se mișcase", cum i-a plăcut să spună despre cele întâmplate la Timișoara, dar mai ales amănunte importante în legătură cu mine — Comunicatul Procuraturii Generale din 14 martie 1989, organizarea de mitinguri în care se cerea pedepsirea mea exemplară, referirile posturilor de radio străine la situația mea, precum și faptul că arestarea mea era pusă pe seama semnării de către tata a „Scrisorii celor șase" De asemenea, de la el am aflat despre atmosfera de tensiune care domnea în țară, despre manifestările de protest ale unor intelectuali, precum și amănunte în legătură cu evenimentele petrecute în țările socialiste vecine. Discuțiile cu Mircea Popa mi-au insuflat pentru prima dată sentimentul că în țară urmau să se petreacă evenimente dramatice, care puteau să ducă la înlăturarea dictatorului.

Trecuse prin multe. Fusese arestat de mai multe ori și cunoștea metodele Securității. Ultima arestare, cea din 18 decembrie, și amenințarea cu pedeapsa capitală în timpul interogatoriului din noaptea aceea nu îl speriaseră.

Dimpotrivă, era decis să se confrunte din nou cu dictatura. Experiența de viață își spunea cuvântul. Avea o minte politică limpede și înțelegea din câteva cuvinte ce voiam să-i spun. De aceea nu a trebuit să ne spunem prea multe lucruri ca să ne înțelegem.

În ziua în care a fost eliberat de la Rahova — 22 decembrie 1989 — s-a alăturat redacției ziarului *Libertatea,* publicând în numărul din 23 decembrie articolul intitulat „Libertatea în legalitate" în care, printre altele, arăta că „ne îngrijorează soarta lui Mircea Răceanu, cu care am stat în celula nr. 9 și care a fost condamnat la moarte"[1].

Gheorghe și Virgiliu

Fuseseră arestați în dimineața zilei de 20 decembrie și aduși la Rahova. Gheorghe, un om în vârstă, iar Virgiliu, un tânăr de aproximativ treizeci de ani, muncitor la una dintre întreprinderile din Capitală. Regret, dar în învălmășeala care a domnit în acea zi în celula noastră — eram deja șapte și aproape tot timpul vorbeau cel puțin două persoane deodată — nu le-am reținut numele complet. În aceeași seară au fost, de altfel, transferați într-o altă celulă.

Am reținut însă că Gheorghe era cunoscut organelor de securitate. Mai fusese arestat și anchetat pentru răspândire de manifeste. Virgiliu era la prima lui arestare. Ambii însă erau optimiști; cunoscând starea de spirit din acele zile din Capitală, știau că nu vor sta prea mult la Rahova. Presimțirea lor s-a adeverit mai repede decât s-au așteptat chiar ei!

O revelație fără importanță...

Terminasem de mult acest capitol când am citit ce s-a scris despre mine în *DIE: 1955-1980. Culisele Spionajului Românesc* în care autorul arată: „Interesante sunt și confesiunile făcute de Mircea Răceanu, în perioada detenției sale, unor

informatori recrutați dintre cei reținuți în stabilimentul de pe Calea Rahovei, celebru în epocă, și introduși în celula sa în scopul de a-i stimula conversația. Totuși, aceste documente au valoare numai din punct de vedere uman[2]."

Am citit de două ori pasajul plecând de la faptul că autorul, așa cum a declarat, a avut acces și la unele documente ale Securității privind cazul meu[3]. Apoi am recitit cu atenție propriile mele pagini și am ajuns la concluzia să las acest capitol așa cum l-am scris inițial. Cele afirmate în volum n-au fost de natură să mă determine să-l rescriu și nici să-mi schimb părerea pe care mi-am format-o despre cei cu care am împărtășit un timp pereții celulei nr. 9. Chiar dacă aș fi avut certitudinea că unul sau altul dintre ei ar fi fost „informatori recrutați" pentru a-mi „stimula conversația" — cum susține autorul *Culiselor spionajului românesc* — tot nu cred că acest lucru ar fi schimbat cu ceva comportarea mea față de ei, din moment ce cheia succesului lor ca informatori depindea practic numai de mine, de disponibilitatea mea de a vorbi. Or, în condițiile în care eu luasem hotărârea de a nu discuta situația mea și, în același timp, de a evita comentarii și aprecieri cu privire la dictator și politica lui, nu cred că ceea ce a mai rămas de raportat pe marginea conversațiilor cu mine ar fi putut să ajute la aflarea unor informații dorite de Securitate. Aprecierea autorului care susține că citise notele informatorilor, că ele „au valoare numai din punct de vedere uman" spune de fapt multe. În primul rând, că nu m-am abătut de la deciziile luate și, în consecință, documentele nu au avut valoare informativă de care era avidă odioasa Securitate. În al doilea rând, funesta instituție m-a subestimat crezând că dacă am stat izolat și fusesem condamnat la pedeapsa capitală muream să vorbesc cu cineva aflat, ca și mine, în „colivie" sau „cușcă". Eu însă nu am uitat pentru niciun moment unde mă aflam și nici înțelepciunea populară ce se ascunde în zicala potrivit căreia: „Nu tot ce zboară să mănâncă."

După ce am fost eliberat am ținut legătura cu Mircea Popa până când am fost alungat din țară. De asemenea, în primele luni ale anului 1990, am avut câteva convorbiri telefonice cu Radu Cocoș și l-am întâlnit o dată întâmplător pe stradă pe Gheorghe. Nu am mai aflat însă nimic despre soarta celorlalți trei, Cornel Georgescu, Doru Ciuclă și Virgiliu.

NOTE

1. *Libertatea* nr. 2 din 23 decembrie 1989. Mircea Popa: „Libertatea în legalitate", pag. 2.
2. Mihai Pelin: *DIE: 1955–1980. Culisele spionajului românesc*, pag. 216.
3. Mihai Pelin: *op. cit.*, Notă asupra ediției, pag. 10.

14
Ultimele zile la Rahova, citadela Securității

Miercuri, 20 decembrie 1989, celula nr. 9, unde îmi petrecusem ultimele unsprezece luni, devenise neîncăpătoare. De câteva zile, așa cum am mai scris, numărul locatarilor crescuse la cinci, deși nu aveam decât patru paturi, dintre care două suprapuse. Practic nu mai aveam loc să ne mișcăm, fapt pentru care majoritatea timpului îl petreceam stând pe paturi și discutând aprins despre ceea ce se petrecea în țară, în contrast cu ceea ce scria ziarul *Scânteia*, pe care îl primeam aproape în fiecare dimineață.

Discutam, de asemenea, despre situația unuia sau altuia, după ce se întorceau de la ancheta la care erau supuși zilnic. Abia revenea cineva în celulă, când altul era scos la anchetă. În ultimele zile, probabil, sub presiunea evenimentelor din țară — despre care știam de la scriitorul Mircea Popa, arestat și introdus în celula noastră pe 18 decembrie — anchetatorii deveniseră extrem de duri și agresivi, amenințând și folosind fără jenă forța pentru obținerea mărturisirilor din partea deținuților.

O victimă a brutalității acelor zile a fost tânărul Radu Cocoș. Astfel, într-o dimineață, când discutam între noi, Doru Ciuclă i-a spus lui Radu că mai mult ca sigur nu va primi o pedeapsă mare. Poate numai câteva luni, după care va fi liber. La rândul meu, am susținut cele spuse de Doru. Mai mult, în timp ce discuția continua, l-am tras pe Radu lângă mine și i-am șoptit la ureche că după ce va fi eliberat, va trebui să aibă grijă să nu mai repete greșelile săvârșite în urma cărora a fost arestat și, totodată, să fie mult mai atent în alegerea persoanelor cu care voia să acționeze, precum și în ceea ce

privește multiplicarea și răspândirea manifestelor. Sfatul meu nu era întâmplător, având în vedere cele povestite de el.

Nu a trecut nicio oră de la discuția avută, și Radu Cocoș a fost scos la anchetă. Când s-a întors era desfigurat. Fața îi era umflată și practic nu putea să stea în picioare. De altfel, a fost adus sprijinit de doi gardieni. Toți cei prezenți în celulă am fost șocați! Întrebându-l ce s-a întâmplat, printre lacrimi, Radu ne-a povestit că la un moment dat anchetatorul lt.-col. Gheorghe Carașcă i-a poruncit să stea în genunchi și să-și pună măsuța de anchetă pe cap. Când Cocoș a executat acest lucru, lt.-col. Gheorghe Carașcă a început să bată cu un baston de cauciuc în măsuță, provocându-i dureri de nedescris și zdruncinându-i creierul. Operațiunea a durat câteva minute, după care lt.-col. Carașcă i-a poruncit să se întindă pe un birou alăturat cu fața spre tavan, și cu același baston a început să-l bată la tălpi până când i s-au umflat picioarele de nu îi mai încăpeau în pantofi. Ascultându-l, simțeam cum mi se urcă sângele la cap. Seara târziu, Radu mi-a destăinuit că a fost bătut pentru că nu a vrut să-i spună lui Carașcă ce i-am șoptit la ureche în acea dimineață. Potrivit lui Radu, securiștii au înregistrat discuția generală care a avut loc în celulă, dar nu au putut desluși ce i-am spus eu pe șoptite. Nu voi uita niciodată acest tragic episod.

În acea dimineață de 20 decembrie în celula noastră au mai fost introduși, așa cum am mai spus, încă doi deținuți. Un om în vârstă care s-a recomandat Gheorghe și un tânăr de aproximativ treizeci de ani care s-a recomandat Virgiliu. Gheorghe a confirmat cele relatate de Mircea Popa cu privire la situația din Timișoara. El a relatat, de asemenea, că una dintre lozincile scandate la Timișoara era și „Ceaușescu vinovat pentru morții din Banat", precum și faptul că datorită amplorii pe care o luaseră demonstrațiile, în orașul de pe malul Begăi fusese impusă starea excepțională. Ambii au continuat, spunând că tensiunea și atmosfera de nemulțumire erau în creștere și la București, și că Securitatea era în stare de alertă. Cele povestite de Gheorghe și Virgiliu au fost însoțite de vii comentarii din partea noastră și pentru prima dată de când eram împreună am constatat că niciunul nu s-a mai sfiit, cum se întâmplase până atunci, să facă aprecieri și

observații extrem de critice la adresa dictatorului și, în general, a clanului ceaușist, cei mai vehemenți în această privință fiind Mircea Popa și Gheorghe. Acesta din urmă nu contenea să susțină că zilele așa-numitei „Epocii de Aur" sunt numărate. Văzându-mă că nu am reacționat la cele spuse de el, mi s-a adresat direct:

— Domnule Răceanu, vă rog să mă credeți că nu mai durează mult. Ascultați-mă ce vă spun!.

Toți și-au îndreptat privirile spre mine, așteptând să vadă reacția mea. Exprimându-mi speranța că cele spuse de el se vor adeveri, i-am atras în același timp atenția să nu uite totuși unde ne aflam. A dat din mâini spunându-mi că nu-i pasă, că în fond nu era prima dată când este arestat și anchetat. Într-adevăr, în ultimii doi ani mai fusese arestat și anchetat pentru răspândirea de manifeste.

Am discutat toată ziua. Spre surprinderea noastră, deși gardienii au mișunat necontenit prin fața celulei, niciunul dintre noi nu fusese scos la anchetă. După masa de seară, Gheorghe și Virgiliu au fost transferați în alte celule.

Agitația anchetatorilor și a gardienilor s-a intensificat spre dimineața zilei de joi, 21 decembrie. Pe parcursul a două–trei ore au fost transferați din celulă și Mircea Popa și Radu Cocoș, care încă se mișca foarte încet resimțind puternic bătăile cu bastonul primite la tălpi. În jurul orei două după-amiază a fost mutat din celulă și Doru Ciuclă.

Am rămas din nou numai cu Cornel Georgescu. Stăteam încordați și ascultam în tăcere. De afară începuse să se audă sporadic țăcănit de mitraliere. Pe coridor se auzeau tot mai des ușile celulelor, deschizându-se și închizându-se. În jurul orei patru după-amiază am fost scos și dus în biroul șefului de arest, unde col. Mihai Popa mi-a comunicat că am primit un pachet de alimente de acasă. Vestea m-a surprins. După ce mi-a întins o plasă conținând pachetul, col. Popa a făcut semn gardianului să mă ducă înapoi, fără alte comentarii. Reîntors în celulă am desfăcut pachetul cu bunătăți și împreună cu Cornel am mâncat din ele. Noaptea a trecut repede.

*

Abia după ce am fost eliberat am aflat de la Mioara că Păstorel Zugrăvescu o anunțase cu două–trei zile înainte de

21 decembrie, că i se aprobase să mă viziteze împreună cu Oana și cu această ocazie să-mi aducă și un pachet cu alimente, precum și ceva lucruri groase de îmbrăcat. În drum spre Rahova, Mioara și Oana au constatat că orașul era în plină agitație. De altfel, taxiul pe care l-au luat, deoarece transportul în comun în centrul Bucureștiului era blocat din cauza mitingului din piața Palatului, a trebuit să-și schimbe traseul. În loc să se îndrepte spre Piața Unirii, a trebuit să o ia pe bd. Gheorghe Gheorghiu-Dej. La un moment dat, Oana i-a atras atenția Mioarei că unii cetățeni mergeau cu portretele lui Ceaușescu cu „capul în jos". Ajunse la Rahova, spre surprinderea lor, li s-a spus să lase numai pachetul cu alimente, deoarece vizita fusese anulată. Ele nu aveau de unde să știe că în acea dimineață citadela Securității din Calea Rahovei 37–39 începuse să intre în panică.

Eliberarea lui Cornel și... dezlănțuirea brutei...

Vineri, 22 decembrie, pe la orele unsprezece dimineața și-a făcut apariția în celulă col. Mihai Popa, șeful arestului, o brută care de-a lungul anilor a fost participant și martor al multor crime și ilegalități comise la Rahova (inclusiv în cazul inginerului Gheorghe Ursu, care a fost omorât aici[1]), însoțit de doi gardieni. Vizita lui neașteptată ne-a surprins. Stăteam în picioare și ne uitam la el.

După ce mi-a făcut semn să mă așez pe pat, s-a întors către Cornel și i s-a adresat pe o voce care era mai degrabă amabilă decât poruncitoare, spunându-i să-și strângă lucrurile pentru că urma să fie eliberat. Vestea ne-a luat pe amândoi pe nepregătite. Nu ne-am așteptat la așa ceva, mai ales Cornel, care în momentele care au urmat nu știa ce să facă mai întâi. Să se îmbrace? Să-și strângă lucrurile? Să stea de vorbă cu mine? I-au trebuit câteva minute bune ca să-și revină și să fie gata de plecare, timp în care col. Popa și cei doi gardieni îl urmăreau în tăcere.

Venise clipa despărțirii! Petrecusem împreună peste patru luni de zile și sosise timpul să-mi țin promisiunea făcută și anume că atunci când unul din noi doi urma să părăsească

definitv celula să-i spun unde am lucrat și cu ce mă ocupam. Deși la data respectivă știa cine sunt, am vrut totuși să audă din gura mea. În timp ce ne îmbrățișeam, i-am șoptit la ureche că am lucrat la Ministerul Afacerilor Externe și că am fost diplomat.

Însoțit de cei doi gardieni, Cornel Georgescu a părăsit celula dispărând în întunecimea coridorului și de atunci nu l-am mai văzut niciodată.

Col. Mihai Popa, care a mai rămas în celulă, a început să-mi spună că au fost eliberați mai mulți deținuți. Am întrebat de Radu Cocoș. A dat din cap, dându-mi de înțeles că și el a fost eliberat.

— Dar Mircea Popa? am continuat eu.

— Cine? criminalul ăla? a ridicat el vocea deodată înfuriat, după care a început să țipe: Ai crezut că este un deținut politic? Te-ai înșelat! Este un borfaș care și-a omorât soția și copilul, un criminal de drept comun pe care l-am pus în lanțuri. Bestia din el se declanșase și nimic nu îl mai putea opri.

— Și dumneata — m-a amenințat el cu degetul — ești un criminal și un trădător. Apoi a ieșit brusc trântind ușa după el, lăsându-mă mut în mijlocul celulei. Mi-am revenit la auzul scârțâitului ușilor de la celulele alăturate care se deschideau una după alta și al pașilor celor care le părăseau.

* *

Cândva, în primăvara anului 1990, am aflat că Radu Adrian Dan, ginerele col. Mihai Popa, cu care acesta avea serioase divergențe, fusese împușcat în noaptea de joi 21 decembrie spre vineri, 22 decembrie 1989. Mulți l-au bănuit atunci și îl bănuiesc și astăzi pe col. Mihai Popa de uciderea ginerelui său. Așa cum l-am cunoscut, cred că a fost capabil de o astfel de crimă!

Istoria mi-a dat dreptate!

Treptat s-a lăsat liniștea și instinctul mi-a spus că am rămas singur nu numai în celula mea, dar pe întregul coridor. Într-adevăr, în jurul orei 13.30, au fost eliberați toți deținuții din citadela Securității din Calea Rahovei 37–39 — inclusiv

Mircea Popa, contrar celor spuse mai înainte de șeful arestului, precum și Petre Mihai Băcanu și ceilalți membri ai grupului de la *România Liberă* — cu excepția mea.[2]

Cândva, după-amiază, am auzit trecând prin fața închisorii coloane de demonstranți care scandau „Libertate!, Libertate"! Mi-au dat lacrimile. Rămăsesem singur în celulă și în acel moment mi s-a părut parcă mai luminată ca oricând, iar strigătul de liberate al demonstranților îmi insufla noi puteri. Eram copleșit de emoție. Printre gratiile ferestrei deschise din celulă auzeam tot ce se petrecea afară: strigătele de bucurie, împușcăturile, huruitul elicopterelor. Îmi dădeam seama că atmosfera era extrem de încărcată și tensionată. Apoi zgomotele din afară au încetat și s-a lăsat o liniște desăvârșită. Nu mai era nicio mișcare și am avut impresia că până și gardienii intraseră în pământ. A trecut o oră, două, iar eu, rămas singur în celula nr. 9 și în întreaga închisoare, mă plimbam ca un leu în cușcă și nu știam ce să fac. Parcurgeam celula de la un perete la altul — aproximativ șase pași — cu ochii ațintiți în permanență spre gratiile ferestrei, încercând să înțeleg ce se petrece afară și nutrind, totodată, speranța că totul se va termina cu bine.

Deodată, în acea liniște, am auzit strigătul unei femei: „Ceaușescu a fugit! Ceaușescu a fugit!" și în acel moment mi-am dat seama că istoria mi-a dat dreptate! Este un sentiment greu de descris, mai ales că totul s-a întâmplat atât de neașteptat și cu mult, mult mai devreme decât aș fi sperat în visele mele cele mai optimiste! Stăteam în picioare și plângeam de emoția care mă cuprinsese în acea după-amiază.

Apoi, am auzit pașii oprindu-se în dreptul celulei mele și pentru o fracțiune de secundă spaima a pus stăpânire pe mine. Nu știam la ce să mă aștept! Ușa s-a deschis larg și în cadrul ei a apărut locțiitorul comandantului garnizoanei, colonelul Pătru Murariu (așa cum am mai scris, șeful acestei sinistre instituții, colonelul Gheorghe Vasile, în cursul anului 1989 a fost practic imobilizat luni și luni de zile, ca urmare a unui accident suferit la picior). Zâmbind s-a uitat la mine și m-a întrebat ce fac.

Stăteam în continuare în picioare și priveam spre zăbrelele ferestrei, iar lacrimile îmi curgeau pe obraji. M-am întors către el și sufocat de emoție i-am spus:

— Nu am crezut niciodată că o să ajungă atât de departe încât să ordone să se tragă în populație!, aluzie la ce se întâmplase la Timișoara, lucruri pe care le aflasem de la Mircea Popa, Gheorghe și Virgiliu.

Zâmbetul de pe fața colonelului Pătru Murariu a dispărut. Stătea și se uita la mine fără să spună nimic, parcă așteptând ca eu să-mi continui gândurile. Văzând că tac, mi-a spus că a luat măsuri ca să fie eliberați toți deținuții din Rahova. Apoi a adăugat:

— Dumneata ești un caz special!

— Dacă ați făcut-o din proprie inițiativă — m-am referit la eliberarea deținuților — atunci sunteți un om care ați înțeles că acest lucru trebuia făcut mai bine mai devreme decât mai târziu.

— Da, am făcut-o din proprie inițiativă, s-a grăbit el să mă asigure și a adăugat: Să fiu sincer, deși generalul Iulian Vlad și, în general, organele noastre de conducere abia astăzi au luat hotărîrea să se alăture Revoluției — judecând după clopotul Bisericii de alături, discuția noastră avea loc imediat după orele 16.00 — eu încă de ieri am hotărât să încep eliberarea deținuților, fără să mai cer aprobarea nimănui. Întrucât, de data aceasta nu am mai reacționat la cele spuse de el, a continuat: Ești singurul deținut care a mai rămas aici la Rahova. Dacă ai nevoie de ceva, te rog să ne spui.

M-am uitat la el și i-am spus că nu avea nicio importanță dacă am rămas singur. Făcând un pas spre el i-am declarat:

— Pot să vă spun numai un singur lucru și anume că istoria mi-a dat dreptate și pentru mine aceasta este esențial, restul poate să mai aștepte.

— Dumneata nu ai fost un dușman al poporului. Dumneata, de fapt, ai luptat împotriva lui Ceaușescu și a dictaturii, a afirmat el. Venind din partea lui, afirmația a avut pentru mine o rezonanță stranie, aș spune chiar jenantă! Cu toate acestea, i-am replicat că, personal, nu am nicio îndoială că „istoria va confirma" cele spuse de el și auzind din nou huruitul unui elicopter am întors capul spre fereastră.

Colonelul Pătru Murariu a profitat de acest moment pentru a-mi repeta că dacă aveam nevoie de ceva, ei îmi stăteau la dispoziție. Pentru a-i alerta în acest scop, a adăugat el, nu trebuia decât să apăs pe butonul aflat pe peretele din stânga ușii.

În timp ce îi auzeam pașii îndepărtându-se pe coridor, pentru prima dată am avut revelația întregului adevăr și anume că Ceaușescu fusese doborât.

În ultimii ani m-am gândit de multe ori la discuția avută cu col. Murariu în acea după-amiază de 22 decembrie și mai ales la afirmațiile făcute de el cu privire la comportamentul conducerii Securității în acele momente istorice. Mi-am amintit de ele în special când am citit declarațiile făcute de gen. Iulian Vlad, la 19 octombrie 1993, în fața Comisiei Senatoriale de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989 și în care, printre altele, fostul șef al Securității a afirmat următoarele:

„(...) De asemenea, am dat ordin să fie puși în libertate din arest, inclusiv pentru cei condamnați, care aveau mandate de arestare speciale. Aceasta se întâmpla în 17, 18 decembrie; (...) Din zilele de 17 și 18 decembrie ar fi trebuit să dispun reținerea unui număr mare de persoane... Nu am reținut pe nimeni, mai mult, din 18 au fost chiar puși în libertate"; (...) Din ziua de 18 decembrie până în 21, când a fost mitingul, lucruri deosebite nu s-au întâmplat. Au fost eliberați și cei care erau la direcția de Securitate... în București, în Rahova 3/4 avea miliția și 1/4 avea Securitatea și s-a eliberat începând din 17 sau 18 decembrie, rog să se verifice".[3]

Adevărul este că celula mea devenise neîncăpătoare nu datorită „eliberărilor" declarate cu atâta nonșalanță de către fostul șef al Securității, ci ca urmare a arestărilor efectuate din ordinul lui în zilele de luni 18, marți 19 și miercuri 20 decembrie. Mircea Popa, Gheorghe, Virgiliu ca să menționez numai pe cei care au poposit în acele zile în celula nr. 9 din Calea Rahovei 37–39, sunt mărturie a acestei situații. Sau, cum explică generalul Vlad masivele arestări care au avut loc în București, în după-amiaza zilei de joi 21 decembrie,

precum şi faptul că în noaptea spre vineri 22 decembrie 1989, închisoarea Jilava se umpluse de deținuți. Scriitorul și pictorul Alecu Ivan Ghilia, arestat și închis și el la Jilava, îmi spunea că fusese o „noapte de groază", în timpul căreia „fiara comunistă şi-a arătat iraționalitatea ei bestială".

Aş putea spune şi eu, ca şi generalul Iulian Vlad, „rog să se verifice", dar nu intenționez să o fac. Ar însemna să sfidez realitatea şi să jignesc oamenii care în acele zile au căzut victime ale prigoanei declanșate de Securitate în ultimul ei efort de a salva „fiara comunistă"

Evident că declarațiile generalului Vlad în fața Comisiei Senatoriale s-au potrivit ca o mănușă cu eforturile făcute de fosta Securitate de a promova teza potrivit căreia conducerea ei a jucat un rol pozitiv în răsturnarea lui Ceauşescu. Este adevărat că Securitatea a făcut eforturi, dar nu pentru înlăturarea dictatorului, ci pentru menținerea lui la putere. Dovadă valul de arestări pe întreg teritoriul țării, precum și încercarea de a înăbuși în sânge demonstrațiile paşnice declanşate în diferite orașe, începând cu cele din Timişoara din 16 decembrie 1989. De aceea, încercarea disperată a generalului Iulian Vlad, precum și a altora de teapa lui, de a rescrie istoria este sortită eșecului. În fond ce motive ar fi avut col. Pătru Murariu să-mi spună în după-amiaza zilei de 22 decembrie că abia în acea zi conducerea instituției din care făcea parte se hotărâse să treacă de partea Revoluției?

Presimțiri sumbre...

Înţelegerea faptului că Ceauşescu a fost răsturnat mi-a produs sentimente amestecate de bucurie și îngrijorare. Pe de o parte, eram fericit că înlăturarea dictatorului însemna practic sfârşitul regimului de teroare impus poporului român. Pe de altă parte, mă întrebam ce se va întâmpla cu mine. Faptul că nu fusesem eliberat odată cu ceilalți deținuți și continuam să zac în închisoare începea să mă frământe. În singurătatea celulei, de fapt a întregii închisori, mi-am adus aminte de cele povestite de mama şi de cele citite în legătură cu moartea tragică a tatălui meu bun Andrei Bernat, în

primăvara anului 1944, în timp ce își executa sentința pentru activitate comunistă la închisoarea Râbnița de pe Nistru. Totul s-a petrecut în timp ce armata hitleristă se retrăgea în panică de pe frontul de est. Într-o seară, autoritățile naziste ale închisorii au comunicat tuturor deținuților să-și pregătească lucrurile personale, deoarece urmau să fie eliberați în douăzeci și patru de ore. A doua zi de dimineață, când deținuții așteptau cu nerăbdare marele eveniment, naziștii au intrat în celule și i-au împușcat! A fost un adevărat măcel! Similitudinea situației a început să mă obsedeze. Îmi dădeam seama că de fapt col. Murariu și ceilalți erau încă la comandă, controlând situația cel puțin în acea închisoare, și că soarta mea depindea de ei. Realizând că practic eram neputincios, m-am întins pe pat. Afară se lăsase întunericul iar liniștea serii era întreruptă de zgomotul de mitraliere și bubuiturile de tun, semn că în oraș ciocnirile continuau. Ca și în multe alte seri, și de data aceasta stând culcat cu ochii închiși, încercam să recapitulez diferite momente din viața mea. De asemenea, mă gândeam la familie și mă întrebam ce se petrecea cu ai mei în acele zile? Inevitabil, obsesiv, gândurile se întorceau însă mereu la moartea tragică a tatălui meu. Încercam să le alung, dar fără succes. Sentimentul singurătății și mai ales al incertitudinii puseseră stăpânire pe mine. Îmi dădeam seama că nu trebuia să mă las pradă disperării. Cu un ultim efort am început să număr. Nu știu la ce cifră am ajuns, dar în final am ațipit. A fost un somn chinuitor. De câteva ori m-am trezit în zgomotul exploziilor care zguduiau cerul.

Frământările și presimțirile mele din seara zilei de vineri, 22 decembrie și din noaptea spre sâmbătă, 23 decembrie 1989, se pare că nu au fost fără temei. Cele aflate după ce am ieșit din închisoare sunt de natură să confirme acest lucru. Rețin îndeosebi atenția două întâmplări: Când am ajuns acasă în seara zilei de 23 decembrie 1989, Mioara mi-a spus că a fost foarte surprinsă că eu nu părăsisem stabilimentul Securității din Calea Rahovei 37–39. Văzând mirarea pe fața mea, mi-a explicat că în ziua de 22 decembrie, în jurul orei 14.00, primise

un telefon de la Aurel Zamora, care i-a spus că în cursul dimineții se deplasase la Rahova pentru a se interesa de soarta mea. Deși a vorbit de mai multe ori cu reprezentanți ai închisorii, nu a primit niciun răspuns. Între timp, a fost martor la eliberarea unor deținuți. A reușit să întrebe pe unii dintre ei despre mine, dar nimeni nu știa nimic. În final, în jurul prânzului i s-a comunicat că am fost transferat la închisoarea Gherla, în județul Cluj. După primirea telefonului, Mioara a luat legătura și cu Păstorel Zugrăvescu, care i-a spus că nu știe nimic de mutarea mea la Gherla, dar se va interesa.

În acele momente de incertitudine și îngrijorare pentru soarta mea, Mioara a rugat-o pe Lena, sora mea, și cumnatul Gic, să meargă cu mașina până la Rahova, dar ei au refuzat-o, pretextând că datorită atmosferei tensionate care domnea în Capitală, nu se putea circula practic cu mașina prin oraş. Atunci Mioara a apelat la Doru, și împreună cu soția acestuia, Lili, Oana și Ștefan s-au deplasat la Rahova în jurul orelor 16.00. În preajma închisorii nu mai era nimeni. Au încercat să ia legătura cu autoritățile, dar eforturile lor nu au dat rezultate. După aproximativ o oră, au început să înconjoare închisoarea în speranța că vor putea totuși să vorbească cu cineva. La un moment dat, în spatele porții cu gratii care dădea în curtea închisorii au văzut butoaie mari de metal din care flacările se ridicau la o înălțime de șapte–opt metri și în care militarii ardeau documente și dosare. Mioara a reacționat brusc, adresându-se lui Doru, Oanei, Lili și Ștefan:

— Uite, nenorociții ard dosarele! după care a vrut să țipe la cei din curte: „Criminalilor, ce faceți?", dar Doru a oprit-o, atrăgându-i atenția că există riscul să fie împușcați toți, pe loc.

Era clar că în momentul acela în incinta citadelei Securității din Calea Rahovei 37–39 se distrugeau documentele compromițătoare care dacă ar fi văzut lumina zilei ar fi constituit probe acuzatorii la adresa Securității și, în general, a regimului comunist din România. Când s-a lăsat întunericul, Mioara și ceilalți au plecat spre casă fără să fi fost în măsură să afle care era situația mea.

În noaptea care a urmat și mai ales după Comunicatul difuzat în dimineața zilei de sâmbătă, 23 decembrie, cu

privire la eliberarea tuturor deținuților politici, Mioara și întrega familie au continuat să se întrebe ce s-a întâmplat cu mine. De altfel, într-o discuție cu mama ei, Mioara și-a exprimat temerea ca nu cumva, în acele momente de incertitudine, să fiu lichidat.

— O să-l împuște și peste câteva luni o să-mi comunice că a avut un atac de inimă, i-a spus ea îngrijorată mamei sale, la care aceasta i-a răspuns:

— Mamă, și mie îmi este frică de același lucru și chiar îmi este frică să mă gândesc la așa ceva.

Nu am nicio îndoială că cele comunicate lui Aurel Zamora cu privire la transferarea mea la Gherla s-a făcut cu autorizația expresă a col. Pătru Murariu. De asemenea, acesta știa foarte bine că Mioara și ceilalți se aflau în fața închisorii în după-amiaza zilei de vineri, 22 decembrie. De fapt, ei s-au aflat acolo tocmai în perioada când el mă vizita în celulă și mă asigura că luase decizia să elibereze deținuții, flatându-mă, totodată, că nu eram „un dușman al poporului", ci dimpotrivă, că am „luptat împotriva lui Ceaușescu". Ce perfidie! Ce joc sinistru! Dar dincolo de acest comportament, demn numai de reputația funestă a fostei Securități, se pune o singură, simplă și, în același timp, legitimă întrebare: De ce atâta dezinformare, mascaradă și mister în legătură cu situația mea în acele momente?

Cea de-a doua confirmare că temerile mele cu privire la o eventuală lichidare nu erau fără temei, a venit în timpul unei convorbiri avute cu Dumitru Mazilu, care la data respectivă deținea funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale. Vineri, 29 decembrie 1989, mă aflam la cabinetul lui Ion Iliescu. Așteptam să fiu primit. La un moment dat, din biroul lui Iliescu a ieșit Dumitru Mazilu. Când m-a văzut s-a apropiat de mine, m-a îmbrățișat, după care a declarat triumfător:

— Vezi că până la urmă ai fost eliberat din închisoare!, la care eu am replicat:

— Este adevărat, dar ceea ce nu înțeleg este de ce le-au trebuit practic o zi întreagă ca să o facă, când Comunicatul vostru a fost difuzat la prima oră a dimineții?

Mazilu m-a privit lung, s-a uitat în jur — mai multe persoane printre care Dan Marțian, Ion Caramitru, Mihai Bujor Sion (care lucra la cabinetul lui Ion Iliescu) și alții urmăreau cu atenție dialogul nostru — după care mi-a spus fără nicio ezitare:

— Pentru că au vrut să te lichideze!

Toți, inclusiv eu, surprinși de cele auzite îl priveam oarecum mirați, dar Mazilu a continuat:

— Asta au vrut, dar nu au reușit până la urmă!

N-am mai făcut niciun comentariu. În fond, ce puteam să mai spun? Era totul așa de limpede. L-am bătut ușor pe umăr în semn de recunoștință, după care el a părăsit încăperea.

Mi-am adus aminte de scena din cabinetul lui Ion Iliescu în timpul întâlnirii avute la 21 septembrie 1990 cu ambasadorul Roger Kirk și James Hooper, directorul adjunct pentru Europa de Răsărit din Departamentul de Stat. După ce la rugămintea lor le-am povestit despre ultimele zile trăite la Rahova, Hooper mi-a spus că partea americană a fost extrem de îngrijorată că „Securitatea va încerca să profite de haosul existent în zilele de 22 și 23 decembrie 1989 pentru a mă lichida fizic".

Personal, sunt convins că aici se ascunde și răspunsul la acea simplă și legitimă întrebare de mai sus. Acest lucru s-a urmărit încă de la începutul arestării mele. Nu Securitatea a fost cea care timp de unsprezece luni m-a amenințat cu plutonul de execuție? Aproape zilnic, col. Murariu, lt.-col. Marinescu și ceilalți îmi dădeau de înțeles că singurul lucru pe care îl meritam era un glonț sau, cum obișnuiau să precizeze cu sadism, de fapt „un glonț ar fi prea puțin!" De ce nu au făcut-o până la urmă? Poate că în final le-a lipsit curajul. Dar cine poate ști? Numai timpul va răspunde și la această întrebare.

Ultimul interogatoriu și cele două alternative...

Revin la finalul șederii mele în temnița din Calea Rahovei 37–39. Am auzit clopotul ce bătea la Mitropolie și m-am trezit. Era ora șase dimineața. De luni de zile de când stăteam

în celulă mă obișnuisem să recunosc timpul după bătăile clopotului. Dimineața la orele șase și după-amiaza la orele 16.00. De obicei, eram treziți la orele cinci. De data aceasta liniștea continua să domnească asupra închisorii. Am rămas întins în pat în așteptarea noilor evenimente. Știam că mai devreme sau mai târziu ușa celulei va fi deschisă. A trecut aproape o oră, când în final am auzit pași apropiindu-se de celulă, mi-am spus că indiferent ce se va întâmpla, trebuie să fiu ferm în raporturile cu ei. Ușa s-a deschis și în celulă a intrat gardianul Ion. În timp ce mă ridicam din pat, mi-a spus că a venit să mă ducă să mă bărbieresc. Spre deosebire de trecut, de data aceasta m-a însoțit până la spălător fără să bată din palme sau să mai pocnească din degete. Nu mai era nevoie din moment ce eram unicul deținut al închisorii. Spre surprinderea mea, la spălător nu se mai afla nimeni. Surpriza a fost și mai mare când Ion mi-a întins aparatul de ras și mi-a făcut semn să mă bărbieresc. M-am uitat mirat la el. Mi-a zis că pot să mă bărbieresc și singur. Am luat aparatul de ras, dar mâna a început să-mi tremure. De unsprezece luni nu mă mai bărbierisem singur. De obicei, eram așezat pe un scaun cu mânile la spate, în timp ce un gardian mă bărbierea iar alți doi erau de față pentru orice eventualitate. De asemenea, nu aveam dreptul să mă uit în oglindă. De fapt oglinda era fixată de așa manieră, încât cel care stătea pe scaun nu se putea vedea în ea. Când mă ridicam de pe scaun eram automat întors cu spatele la oglindă. În acea dimineață, am avut posibilitatea pentru prima dată de când am fost arestat să-mi examinez cu atenție fața. Din oglindă mă privea o față ascuțită, palidă, cu părul puțin albit și cearcăne mari sub ochi. Privirea însă era aceeași. Arătam mult schimbat față de momentul arestării. Evident, lunile petrecute la Rahova își spuseseră cuvântul. Bărbierindu-mă, mi-am zis că este un moment prielnic ca să încerc să stau de vorbă cu Ion, deși nu mai făcusem acest lucru niciodată până atunci. L-am întrebat care este situația. În loc să-mi răspundă la întrebare, el a început să se scuze:

— Știți, noi nu suntem de vină, noi nu ne-am făcut decât datoria, după care a continuat: Păi, nu știu cum să vă spun domnule Răceanu, dar noi aici — și a început să se bâlbâie —

nu ştiu cum să vă spun dar,... noi cei de aici nu suntem vinovaţi..., nu am făcut decât ce ni s-a ordonat.

Mă uitam la el şi vedeam cum teama şi incertitudinea se strecurau treptat în el. Avea o figură spăşită. Nu mai era Ion de altădată, stăpân pe situaţie, acel vătaf al deţinuţilor de pe coridorul închisorii Rahova, unde se afla şi celula nr. 9 în care stăteam eu. L-am liniştit spunându-i că nu l-am învinuit cu nimic şi l-am întrebat din nou care este situaţia afară.

— S-a format un nou guvern — s-a grăbit el să-mi spună — din care fac parte Mănescu, Mazilu, Cornea, Brucan, Iliescu şi alţii. Pentru mine informaţia era mai mult decât suficientă. Mi-am dat seama că din noua conducere făceau parte şi unii semnatari ai „Scrisorii celor şase"

— Şi altceva?, am continuat eu să insist:

— Ce să fie, a fugit Ceauşescu, a fugit cu soţia. În rest străzile sunt pline de demonstranţi. Apoi a revenit din nou: Domnule Răceanu, cred că înţelegeţi că noi nu suntem vinovaţi, noi suntem oameni simpli care nu ne-am făcut decât datoria aici.

Devenise penibil! Am dat din mâini fără să mai comentez şi amândoi ne-am îndreptat spre celula mea. Întins în pat şi reflectând asupra celor spuse de Ion, mi-am dat seama că afară evenimentele se desfăşurau cu o foarte mare repeziciune. Mă gândeam la efectul lor asupra soartei mele. Eram convins, judecând după numele celor ce făceau parte din noua conducere, că până la urmă voi fi eliberat. Întrebarea pe care mi-am pus-o însă era: Câtă putere avea noua conducere asupra organului de securitate? Eram conştient că de răspunsul la întrebare depindea soarta eliberării mele. După aproximativ două ore, Ion a revenit şi mi-a spus să mă îmbrac, întrucât Cotoman dorea să stea de vorbă cu mine. M-am îmbrăcat încet şi Ion m-a dus în aceeaşi cameră de anchetă, unde cel care mă convocase mă aştepta. Datorită faptului că el condusese sau participase la toate interogatoriile la care am fost supus din prima zi de arestare, îl consideram pe maiorul Gheorghe Cotoman principalul meu anchetator.

De cum am intrat, şi înainte de a apuca să mă aşez, el mi-a spus că doreşte de la început să-mi precizeze că nu este vorba de un interogatoriu şi că nu se afla acolo în calitatea sa

de anchetator. A adăugat că deși nu a primit niciun fel de indicații, dorea totuși să stea de vorbă cu mine. S-a interesat cum stau cu sănătatea. Nu eram un naiv și, în consecință, nu puteam da crezare celor spuse de el. În același timp, am vrut ca și el să înțeleagă acest lucru. De aceea i-am spus că nu are rost să ne ascundem după deget. I-am spus în continuare că sunt la curent cu faptul că soții Ceaușescu au fugit, că se formase un nou guvern din care făceau parte, printre alții, și unii semnatari ai „Scrisorii", după care i-am adresat următoare rugăminte:

— Deși dumneavoastră susțineți că vă aflați aici într-o calitate neoficială, eu vă rog să transmiteți superiorilor dumneavoastră că în ceea ce mă privește aveți numai două alternative și anume: prima să mă lichidați, așa cum s-a întâmplat și cu tatăl meu bun Andrei Bernat, și cea de-a doua să mă eliberați.

I-am povestit despre sfârșitul tragic pe care Andrei Bernat l-a avut la închisoarea Râbnița, scoțând în evidență comportarea inumană și bestială a naziștilor. Am precizat că și cea de-a doua variantă depindea de ei, de hotărârea pe care o vor lua. Am atras atenția că, dacă optează pentru această din urmă variantă, atunci trebuiau să acționeze cât mai repede pentru a evita ca, în viitor, eu și alții, să ne punem întrebarea „de ce nu am fost eliberat împreună cu ceilalți deținuți de la Rahova"?

Gheorghe Cotoman m-a ascultat fără întreruperi, după aceea a repetat:

— V-am mai spus, domnule Răceanu, eu nu sunt aici în calitatea mea oficială.

I-am replicat prompt că indiferent în ce calitate discută cu mine, îl rog să transmită imediat superiorilor săi mesajul meu, după care am cerut să fiu dus înapoi în celulă unde „urma să aștept hotărârea pe care o vor lua". L-am avertizat, totodată, că în cazul în care vor lua totuși hotărârea să mă lichideze, trebuie să fie conștienți că își asumă o răspundere deosebit de mare pentru care, mai devreme sau mai târziu, vor trebui să dea socoteală. Gesticulând din mâini, el s-a grăbit să mă asigure:

— Domnule Răceanu, nu așa se pune problema!

— Nu știu cum intenționați să o puneți. Eu însă vreau să fiu foarte clar în ceea ce mă privește, am răspuns cu o voce apăsată și am început să mă ridic dând de înțeles că doream să închei discuția.

Făcându-mi semn să iau loc, Cotoman, mi-a povestit precipitat de demonstrațiile care aveau loc la București și în alte orașe, afirmând că datorită încordării și tensiunii care domnea peste tot, s-a creat un moment extrem de dificil de care încearcă să profite reacțiunea pentru a destabiliza situația din țară. S-a interesat, de asemenea, ce aveam de gând să fac dacă aș fi eliberat. Intenționam cumva să dau declarații la televiziune, în presă? Eram numai împotriva dictaturii sau și a sistemului în general? Abandonasem cumva idealurile cărora li se dedicase mama? Deci asta era! Întreaga discuție și tot caracterul ei neoficial aveau de fapt menirea să-mi sondeze părerile și intențiile în cazul în care aș fi fost eliberat. M-am întrebat imediat dacă și în ce măsură decizia lor cu privire la mine depindea de răspunsurile mele. Întrucât nu eram sigur, am decis să fiu cât mai laconic, dar ferm. I-am răspuns că din moment ce sunt încă arestat era prematur să vorbesc despre modul cum voi proceda cu televiziunea și presa. În ceea ce privește părerile mele politice, fără să intru în amănunte, i-am spus că ele sunt cunoscute. Am încheiat subliniind că pentru mine cel mai important lucru era faptul că „dictatorul a fost înlăturat!"

— Când ați aflat de „Scrisoarea celor șase", pe care a semnat-o și tatăl dvs adoptiv? m-a întrebat el.

Așa cum am arătat într-un capitol anterior, după ce i-am stârnit treptat curiozitatea prin răspunsuri evazive, i-am povestit în detaliu întâlnirea mea cu Bubu care a avut loc cu o zi înainte de a fi arestat și în timpul căreia am discutat mult pe marginea unui proiect de document elaborat de Apostol. Am hotărât în mod deliberat să-i dau cât mai multe detalii pentru ca el să nu aibă dubii cu privire la faptul că încă înainte de a fi arestat am fost la curent cu activitatea grupului inițiat de Apostol. În timp ce-i povesteam, mă uitam la fața lui, care la început trăda curiozitate, apoi surprindere și în final semne de resemnare. Și pentru a sublinia și mai mult situația de grotesc în care l-am pus datorită dezvăluirilor

mele, l-am întrebat dacă îmi permite să-i spun un banc. A dat din cap afirmativ.

„Nebun sunt, dar nu și idiot!"

— Aș vrea să vă spun următorul banc — am început eu — pentru că dumneavoastră m-ați anchetat și îmi cunoașteți „dosarul", după care i l-am povestit: Era o zi frumoasă, senină. În curtea unui spital de nebuni, unii bolnavi se plimbau, iar alții stăteau lângă gardul înalt de fier forjat și urmăreau strada. La un moment dat, în fața gardului s-a oprit brusc o mașină căreia îi căzuseră trei roți. Șoferul s-a dat jos și se învârtea disperat în jurul ei neștiind ce să facă. Un bolnav i-a făcut semn și i-a spus să scoată trei șuruburi de la roata cea bună și cu câte un șurub să fixeze roțile căzute. Apoi să meargă după colțul spitalului unde se afla o benzinărie și unde putea să-și rezolve problema. Șoferul a procedat așa cum l-a sfătuit bolnavul, după care s-a urcat în mașină și a pornit-o. După câtiva metri s-a oprit și a dat înapoi. Când a ajuns în dreptul celui care i-a dat sfatul, i-a strigat: „Domnule, domnule, dumneata de ce stai aici? Dumneata nu ești nebun! Omul de după gard a răspuns prompt: Nebun sunt, dar nu și idiot!"

Maiorul Cotoman a schițat un zâmbet. Am crezut atunci, și cred și astăzi, că el a înțeles pe deplin mesajul meu. De altfel, fără să facă niciun comentariu pe marginea bancului, mi-a spus că va comunica superiorilor săi cele spuse de mine la începutul discuției, după care a adăugat:

— Domnule Răceanu, s-ar putea să fiți eliberat, s-ar putea să mai stați un an, s-ar putea să mai stați cinci ani. Nu știu care va fi soarta dumneavoastră. Sunteți un caz special!

Era exact ce-mi spuse cu o zi înainte și col. Murariu. Era clar că vorbeau aceeași limbă. I-am răspuns că nu are nicio importanță. L-am rugat însă să rețină un lucru: când adevărul va ieși la iveală, va avea multe surprize. Va avea de fapt posibilitatea să constate că majoritatea declarațiilor pe care le-am făcut în timpul anchetei au fost departe de ceea ce s-a întâmplat în realitate. Nici de data aceasta nu a făcut niciun

comentariu. De fapt, în lumina dezvăluirilor mele cu privire la „Scrisoare", nici nu avea rost. Când m-am ridicat din nou, nu mi-a mai făcut semn să stau. A sunat și a venit Ion și m-a dus înapoi în celulă.

În timp ce mi se hotăra soarta, au trecut câteva ore chinuitoare, de încordare și așteptare.

*

Pentru respectarea adevărului istoric trebuie menționat faptul că în dimineața zilei de sâmbătă, 23 decembrie 1989, în radiojurnalul de dimineață, de la ora șapte, posturile de radio au transmis Comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naționale potrivit căruia „toți deținuții politici au fost eliberați, inclusiv Mircea Răceanu, căruia îi transmitem scuzele noastre de rigoare"

Eu însă continuam să zac în beciurile de la Rahova. Mai mult, Securitatea, în loc să mă elibereze în spiritul Comunicatului, acredita ideea că am fost mutat la închisoarea Gherla, și m-a supus, totodată, în acea dimineața unui interogatoriu. Este exclus ca Murariu, Cotoman și superiorii lor să nu fi știut de hotărârea Consililului Frontului Salvării Naționale privind eliberarea mea, atunci când au organizat acea „discuție neoficială" cu mine. Desigur, pe marginea acestei situații se pot avansa diferite explicații și teorii. Nu am nicio îndoială că anumite persoane vor încerca să o facă. În ceea ce mă privește, rămân la părerea că nu poate fi decât o singură explicație: rolul duplicitar jucat de organele Securității în timpul tumultuoaselor evenimente din decembrie 1989 și ulterior după prăbușirea dictaturii.

Pe de o parte, reprezentanții Securității, inclusiv din conducere, s-au grăbit să asigure opinia publică din România (declarațiile din acea perioadă și mai ales în anii care au urmat ale gen. Iulian Vlad și ale altor persoane) că Securitatea l-a abandonat pe Ceaușescu și a trecut de partea poporului, a Revoluției, fiind gata să sprijine Consiliul Frontului Salvării Naționale și programul politic al acestuia conținut în Comunicatul către țară din 22 decembrie 1989.[4]

Pe de altă parte, așa cum se cunoaște astăzi — și slavă Domnului exemplele concrete abundă în acest sens —

organele Securității s-au opus cu vehemență instaurării unei societăți democratice în România, sabotând, sfidând și ignorând în acele zile de decembrie și, ulterior, orice efort real în această direcție și încercând în noua conjunctură politică internă și externă să salveze tot ce se mai putea salva din structurile vechiului sistem. Reprezentanții fostului aparat represiv nu s-au sfiit să folosească mijloacele avute la dispoziție pentru a înlătura, compromite și denigra pe cei ce, sub o formă sau alta, le-au stat în cale. În fond, fiind principalul beneficiar al sistemului comunist, aparatul represiv avea cel mai mult de pierdut în condițiile repudierii definitive, nu numai a dictaturii ceaușiste, dar și a sistemului care crease Securitatea.

De aceea, Securitatea, care întotdeauna și-a cunoscut bine prioritățile și interesele, a acționat ca atare atât în timpul evenimentelor din decembrie 1989, precum și în anii care au urmat. Îmbrăcând o haină nouă, sub numele de Serviciu Român de Informații, a continuat să-și ducă mai departe spiritul și mentalitatea, sprijinind activ ani de zile regimul „criptocomunist", cum bine a caracterizat Corneliu Coposu „democrația originală" instaurată de Ion Iliescu.

NOTE

1. Gheorghe Ursu, inginer, a fost arestat la 21 septembrie 1985 pentru ținerea unui jurnal și a unei corespondențe ostile regimului. Deținut la Rahova și bătut cu regularitate. A murit la 17 noiembrie 1985.

2. Articolul „Libertate în legalitate". *Libertatea* din 23 decembrie 1989, pag. 2

3. Șerban Săndulescu: *Lovitura de stat a confiscat revoluția română. Audierea lui Iulian Vlad din 19 octombrie în fața Comisiei de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.* Editura Omega Press, București, 1966. pp. 169, 190, 193.

4. Comunicatul către țară a Consililului Frontului Salvării Naționale, *Libertatea* din 23 decembrie 1989, pag. 1.

15
În sfârșit, liber!

Întors în celulă, am încercat să descifrez ce se afla în spatele așa-zisei „discuții neoficiale" pe care tocmai o avusesem cu anchetatorul Cotoman. Era clar că nu fusese inițiativa lui. De asemenea, nu aveam niciun dubiu că cei ce-i dăduseră dispoziție voiau să mă sondeze, să vadă în ce ape mă scald. Nu eram însă suficient de edificat dacă în spatele acelei inițiative se afla numai Securitatea sau erau implicate și noile autorități. Aluziile lui Gheorghe Cotoman la o eventuală abordare a mass-mediei îmi indicau faptul că nu era exclusă posibilitatea eliberării mele. Afirmația că eram un „caz special" putea să însemne că nu se luase încă o hotărâre cu privire la soarta mea! Această ultimă perspectivă mă îngrijora și îmi alimenta gândurile negre. Totodată era mai mult decât un indiciu că Securitatea continua să aibă un cuvânt greu de spus. Ceva îmi spunea că pe undeva logica nu se potrivea.

Pe de o parte, trecuseră deja douăzeci și patru de ore de când Ceaușescu fusese răsturnat, de când noile autorități, printre care și unii semnatari ai „Scrisorii", se instalaseră la putere și de când ceilalți „locatari" ai Rahovei fuseseră eliberați.

Pe de altă parte, eu continuam să fiu nu numai arestat, dar și interogat. Chiar dacă maiorul Gheorghe Cotoman mă asigurase că era vorba numai de o discuție „neoficială", în condițiile în care eu eram deținut, de fapt tot interogatoriu a fost.

A venit și ora prânzului. Ca de obicei am primit o farfurie cu zeamă și niște tăiței. În timp ce mâncam, prin fereastra celulei auzeam cum din când în când mai exploda câte un

obuz. Timpul trecea și nu se întâmpla nimic. Eram încordat și mă întrebam mereu care va fi reacția la mesajul meu transmis prin maiorul Gheorghe Cotoman. Așteptarea mă chinuia. Pentru a face timpul să treacă mai repede, am început să-mi spăl câteva lucruri: un maieu, o bluză de trening. Repetam mereu că trebuie să fac ceva și să nu mă las copleșit de gânduri sumbre. Dimpotrivă, trebuia să-mi păstrez mintea lucidă, pentru a face față oricărei situații. Întrucât afară se lăsase întunericul am început să mă pregătesc sufletește pentru eventualitatea că până a doua zi nu se va mai întâmpla nimic deosebit. M-am înșelat!

În timp ce întindeam rufele spălate pe paturile rămase libere, ușița de la vizetă s-a deschis și Ion mi-a spus să mă îmbrac și să-mi strâng efectele personale. La întrebarea mea de ce să le strâng, mi-a răspuns că nu știe, deoarece comandantul i-a dat numai dispoziție să vină la mine și să-mi comunice să fiu gata de plecare. I-am spus că nu mă îmbrac și nici nu îmi strâng lucrurile până când nu se duce înapoi la comandant și nu-mi va comunica exact despre ce este vorba, inclusiv dacă trebuia să-mi iau toate lucrurile sau numai o parte. L-am auzit foindu-se pentru câteva secunde în spatele ușii. Evident nu era obișnuit să fie înfruntat. M-a întrebat de ce nu-i execut ordinul. I-am repetat că nu execut niciun ordin, până când nu-mi va spune unde mergem. Ion a închis ușița și s-a îndepărtat. Precizarea cu privire la efectele personale era importantă pentru mine. În sinea mea, mă gândeam și îmi spuneam atunci că dacă mi se va comunica să-mi iau toate lucrurile, asta ar fi putut însemna că urma să fiu transferat sau, în cel mai fericit caz, eliberat. Dacă însă mi se va indica să iau numai câteva lucruri, aceasta ar fi putut însemna practic și „ultimul drum". Nu au trecut decât câteva minute și Ion a deschis de data aceasta ușa celulei și mi-a comunicat că comandantul mi-a transmis să mă îmbrac și să-mi adun toate efectele personale pentru că voi fi eliberat. Nu pot să descriu bucuria care m-a cuprins. Instantaneu m-au podidit lacrimile. Sentimentul că învinsesem a pus stăpânire pe mine. M-am îmbrăcat repede, mi-am strâns tot ce aveam de strâns și însoțit de Ion am părăsit pentru totdeauna celula nr. 9.

La capătul coridorului, în fața biroului șefului de arest mă aștepata col. Pătru Murariu; m-a întâmpinat cu brațele larg deschise și cu cuvintele:

—Sunteți liber!

M-am uitat la el și l-am întrebat:

— Liber să plec acasă?

— Da, sunteți liber și a continuat: Cine și-ar fi putut imagina o asemenea situație, când șeful închisorii comunică condamnatului la moarte că este liber. Credeți-mă, domnule Răceanu, este o situație unică! După care, înainte ca eu să mai spun ceva, a făcut un gest care m-a luat complet prin surprindere. S-a apropiat și m-a îmbrățișat, repetând că sunt liber și pot să plec. Apoi m-a luat de braț și arătându-mi un telefon aflat pe o măsuță alăturată, m-a invitat să sun și să-mi anunț soția că vin acasă. Era de o amabilitate suspectă. Abia atunci am observat pe perete un ceas mare. Era puțin trecut de orele 18.00. Am format numărul de acasă și mi-a răspuns Mioara. Când m-a întrebat de unde sun, i-am simțit emoția în glas. I-am răspuns că sun de la Rahova. Câteva secunde i-am auzit numai respirația, după care a continuat mirată:

— De unde de la Rahova?

— De la Rahova, unde ai venit să mă vezi, unde ai fost și cu Oana, am răspuns eu și am adăugat: Vin spre casă!

— Nu, a răspuns ea imediat, stai acolo. Se circulă greu prin oraș, vin să te iau eu cu mașina.

Col. Murariu, care stătea lângă mine și urmărea conversația, a intervenit spunând să-i spun că nu este cazul să vină, deoarece îmi pune la dispoziție o mașină să mă ducă acasă. După ce am pus jos telefonul, col. Murariu a dat dispoziție și au venit doi civili, care mi-au luat lucrurile, rugându-mă să-i urmez. În acel moment el s-a întors către mine și mi-a zis:

— Domnule Răceanu, sunteți un caz unic! La care eu am replicat:

— Nu știu cât de unic este cazul meu și nici care va fi soarta mea sau a dumneavoastră. Un lucru însă vă pot spune: în ceea ce mă privește, cândva istoria va pomeni de cazul meu. Apoi am ieșit în curtea complexului din Calea Rahovei

37–39 și m-am urcat într-o Dacie 1310 de culoare neagră cu steagul tricolor cu stema decupată, scos pe geam.

Dacia neagră a demarat părăsind închisoarea.

Strada...

Un val de bucurie m-a cuprins din nou. Îmi dădeam seama că în scurt timp urma să-i văd pe cei dragi și coșmarul prin care am trecut era aproape pe sfârșite. Nu-mi venea să cred că sunt din nou un om liber! Străzile erau pline de oameni din care cauză mașina înainta foarte greu. Vedeam pe fața șoferului și a însoțitorului o anumită teamă. În fond, ei nu aveau de unde să știe ce se putea întâmpla cu ei și se îndemnau reciproc: când ne oprește strigăm în gura mare: „Trăiască Revoluția!", „Jos Ceaușescu!". Îi priveam și îmi dădeam seama că treceau printr-un moment extrem de dificil și că, probabil, în mintea lor se gândeau că timpul lor s-a sfârșit.

Într-adevăr, mașina înainta foarte greu, iar unii tineri din mulțime se apropiau de ea și băteau cu pumnul în capotă. La fiecare cinci sute de metri eram opriți. Un grup de voluntari, în majoritate tineri, îl legitimau pe șofer și politicoși rugau să fie ridicate capota și portbagajul mașinii pentru control. Căutau arme, muniții, explozive. Controalele, deși dese, se desfășurau cu calm și demnitate. Strada continua să fie foarte agitată. Am întâlnit coloane nesfârșite de demonstranți, steaguri și oameni fericiți care strigau „Libertate!, Libertate!" și „Ole, Ole, Ceaușescu nu mai e!". La un moment dat, radioul mașinii și-a încetat brusc emisiunea și, după câteva secunde de tăcere, comentatorul a anunțat cu o voce sugrumată de emoție: „ Ceaușescu a fost prins lângă Târgoviște!" Se pare că toată lumea asculta știrile la radio și televiziune, deoarece vestea s-a răspândit instantaneu și mulțimea de pe stradă, inclusiv din jurul mașinii, a izbucnit în urale de nedescris. Însoțitorii mei însă tăceau. Vestea nu prevestea nimic bun pentru ei. Încercau să schimbe câte o vorbă cu mine, dar eu, absorbit de gândurile mele, nu le dădeam nicio atenție.

Urmărind vacarmul străzii am realizat că Ceaușescu și întreaga dictatură s-au prăbușit brusc, neașteptat, în câteva ore, precum un castel clădit din cărți de joc! Cine ar fi putut să prevadă un asemenea deznodământ!

Mașina a fost din nou oprită pentru control. De data aceasta unul dintre tineri, după ce i-a legitimat pe cei doi, l-a întrebat pe șofer unde lucrează. După o scurtă ezitare el i-a răspuns că aparțin organelor de securitate. La auzul acestor cuvinte, lumea a început să se strângă în jurul nostru, iar tânărul le-a ordonat să iasă imediat din mașină! Cel de lângă șofer, la început s-a speriat, dar și-a revenit imediat. Ieșind din mașină, i-a spus tânărului care continua să le țină legitimațiile, că veneau de la închisoarea Rahova și că mă conduceau acasă. Brusc devenisem protectorul lor. Ce ironie a soartei!

— Pe cine?, a întrebat tânărul.

— Pe Mircea Răceanu, a venit prompt răspunsul.

Vestea s-a răspândit imediat. Lumea care înconjura mașina a început să strige: „Să iasă din mașină! Să iasă din mașină, vrem să-l vedem!" Am ieșit, iar un ofițer de miliție care făcea parte din echipa de control mi-a cerut să mă legitimez. I-am oferit buletinul de identitate recuperat înaintea plecării de la Rahova. S-a uitat lung la fotografia de pe buletin, apoi la mine după care luând poziția de drepți m-a salutat cu respect și a zis:

— Vă rog să mă scuzați, domnule Răceanu, dar acestea sunt dispozițiile noastre. Trebuie să verificăm fiecare persoană.

Am luat buletinul și, adresându-mă celor din jur, le-am mulțumit și i-am îndemnat să ducă lupta până la capăt. Le-am confirmat totodată, că abia am fost eliberat și că cei doi într-adevăr mă însoțeau acasă. Când ne urcam în mașină, un tânăr a strigat cu rugămintea să nu plec. Mi-a explicat că ei îi sfătuiesc pe toți cei care au luptat împotriva dictaturii, pe toți disidenții și deținuții politici să meargă la Televiziune. L-am asigurat că am reținut sugestia. A intervenit ofițerul de miliție care, după ce s-a interesat de destinația noastră, m-a întrebat dacă doream să ne anunțe la celelalte posturi de control, pentru a nu mai fi opriți. I-am spus să procedeze

conform indicațiilor pe care le are în asemenea împrejurări. Peste următorul control am trecut fără a mai fi opriți. La al doilea însă, care a fost în apropierea întreprinderii „Automatica", am fost opriți și s-a repetat aceeași scenă. Când cei care efectuau controlul și-au dat seama că au de-a face cu cadre ale Securității, și pe deasupra au descoperit în portbagajul mașinii și un telefon portabil, pe care celelalte controale l-au ignorat, i-au dat jos și le-au interzis să se mai urce în mașină. La întrebarea lor ce se va întâmpla cu mine, le-am răspuns că mai am puțin până acasă și că nu era nicio problemă să ajung și pe jos. La auzul celor spuse, câțiva tineri s-au oferit să mă conducă. Au format în jurul meu o gardă de aproximativ zece persoane și cu toții ne-am îndreptat pe jos spre strada Av. Darian nr. 2, unde locuiam.

Acasă!

Pe drum, interesându-se când am fost eliberat, cei ce mă însoțeau și-au exprimat admirația și m-au felicitat pentru curajul pe care l-am avut de-a înfrunta dictatura.

Ne-am oprit în fața blocului, le-am mulțumit și aproape în fugă am urcat scările până la etajul unu unde era apartamentul în care locuiam. Am sunat și a apărut Mioara. Ne-am îmbrățișat. În spatele ei erau Oana, Andrei, Ștefan, Rica — cumnata, și mama Mioarei. Să fiu sincer, în acele zile lungi de închisoare, nu am sperat că-i voi revedea pe cei dragi așa de curând și în libertate.

În sfârșit, am ajuns acasă! În sfârșit, eram din nou un om liber!

16
Din nou la Rahova

Al șaselea simț...

Odată reîntors acasă lângă cei dragi, nu mi-a trebuit mult timp ca să realizez că părăsisem citadela Securității din Calea Rahovei 37–39, fără să am un document oficial din care să rezulte că fusesem închis acolo în cursul anului 1989, și mai ales că am fost eliberat legal. E drept că mi se înapoiase buletinul de identitate, reținut cu ocazia arestării, dar existența lui nu putea să constituie, sub nicio formă, o dovadă că fusesem eliberat legal!

Am împărtășit această preocupare celor din jur, inclusiv avocaților mei Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora, începând chiar cu a doua zi. Reacția tuturor a fost invariabil aceeași. Nu are nicio importanță! Esențial este că ești liber! Cine îți va pretinde un asemenea document? Cine va îndrăzni să pună sub semnul întrebării eliberarea ta, când însuși comunicatul oficial difuzat de noua conducere a țării a anunțat acest lucru?

Într-adevăr, în acele zile fierbinți de decembrie, când spiritul de dreptate și libertate cuprinsese întreaga țară, când din toate părțile se auzeau voci de repudiere a dictaturii și a regimului totalitar în favoarea instaurării unei societăți democratice și a unui stat de drept, preocuparea mea pentru un astfel de document părea frivolă. Ascultându-le argumentele nu puteam să nu fiu de acord cu ele. În fond, regimul care mă arestase și mă condamnase la pedeapsa capitală fusese răsturnat!

De aceea, în prima zi după eliberare am încercat să uit întreaga poveste. Din păcate nu am reușit însă, ideea continuând să mă urmărească.

Și astăzi, când scriu aceste rânduri, îmi este greu să explic de ce atunci m-a preocupat, practic m-a obsedat, această problemă contrar logicii și, în general, contrar logicii evenimentelor. Eram liber și alături de familie, iar sentimentul unei datorii împlinite și satisfacția de a fi martor ocular al prăbușirii dictaturii mă îndreptățea să privesc cu încredere viitorul! Și totuși, ceva în mine, cel de-al șaselea simț, îmi spunea să nu mă las dus de entuziasmul primului val, cu alte cuvinte, să fiu mai circumspect, mai prudent. Sau poate că, în ultimă instanță, apelul la prudență nu s-a datorat acelui simț misterios, ci pur și simplu a fost rezultatul firesc al unor momente prin care am trecut sau la care am asistat chiar în acele primele zile petrecute în libertate, și care de la început mi-au ridicat serioase semne de întrebare, punându-mă pe gânduri.

În dimineața zilei de marți 26 decembrie, am sunat la televiziune solicitând să vorbesc cu Silviu Brucan. Aveam numărul lui de telefon de la Alexandru Bârlădeanu, cu care luasem legătura cu o seară înainte, și care, printre altele, m-a îndemnat să stau de vorbă cu Brucan. Mi-a răspuns o voce de femeie, probabil o secretară, care mi-a spus că dl Silviu Brucan nu venise încă la Televiziune. M-am recomandat, i-am dat numărul meu de telefon și am rugat-o să-i comunice că doresc să stau de vorbă cu el. Am primit asigurări că mesajul meu va fi transmis.

În casă telefonul suna fără răgaz, iar Mioara și Oana abia îi mai puteau face față. Foarte rar mă dădeau la telefon; numai când era vorba de membrii familiei sau de cei ce au fost alături de ele în toată perioada arestării mele. La un moment dat, în timp ce mă aflam la bucătărie, Mioara m-a strigat și mi-a spus că sunt căutat de cineva de la Televiziune. M-am gândit imediat că e Brucan. Când am răspuns, o voce necunoscută m-a întrebat dacă sunt Mircea Răceanu. După ce i-am confirmat, persoana respectivă m-a întrebat ce doresc să vorbesc cu dl Brucan. I-am răspuns că abia am ieșit din închisoare, că dl Silviu Brucan este o veche cunoștință de-a mea și că doresc neapărat să stau de vorbă cu el. L-am

întrebat cine este și dacă putea să-mi facă legătura cu Silviu Brucan.

— Alexandru Stark, s-a recomandat persoana de la celălalt capăt al firului, și a continuat: Domnule Răceanu, înainte de toate ar trebui să vă exprimați adeziunea față de Consiliul Frontului Salvării Naționale și programul acestuia!

Cele auzite m-au luat total pe nepregătite și am simțit cum sângele începe să mi se urce la cap!

— Nu vă înțeleg, dl Stark, nu înțeleg ce vreți să-mi spuneți, am răspuns eu încercând să-mi dau seama dacă recepționasem corect cele spuse de el.

— Domnule Răceanu, este vorba de exprimarea adeziunii față de Front, față de Revoluție. Vrem să știm poziția dumneavoastră mi-a explicat el. Am lăsat să treacă câteva secunde pentru a mă calma după care i-am replicat pe un ton tăios:

— Cred că mă confundați, domnule Stark, când îmi cereți tocmai mie să-mi exprim adeziunea față de ce s-a întâmplat în aceste zile în România. De asemenea, îmi pare rău că trebuie să vă spun, dar se pare că dumneavoastră nici măcar nu ați citit presa de astăzi, după care i-am închis telefonul.

Era vorba de un articol apărut în acea dimineață în *Adevărul*, sub titlul „Crezul sfânt al poporului român" scris de ziaristul Petre Cristea, pe baza unei discuții avute cu mine cu o zi înainte și în care, printre altele, mă cita afirmând că: „În aceste momente este de datoria noastră să acționăm cu toții pentru asigurarea unității și victoriei revoluției și prin aceasta eu înțeleg sprijinirea programului Consiliului Frontului Salvării Naționale"[1]. Ulterior însă am aflat că Alexandru Stark a fost printre cei care — în acele zile tumultuoase — au insistat pe lângă Comisia Militară a Televiziunii Române să aprobe difuzarea unui comunicat prin care sovieticii să fie chemați în sprijinul revoluției — poziție similară cu cea a lui Ion Iliescu. Abia atunci am înțeles pe deplin natura adeziunii solicitate de Stark de la mine în dimineața zilei de 26 decembrie 1989.

Văzându-mă agitat, Mioara m-a întrebat îngrijorată ce s-a întâmplat. Povestindu-i pe scurt convorbirea avută cu Alexandru Stark, am calificat solicitarea lui drept deplasată. În sinea mea însă am considerat-o drept o provocare ordinară

şi eram mai mult decât revoltat. M-am considerat atunci, şi mă consider şi astăzi, printre cei care au pus o cărămidă la prăbuşirea dictaturii, cărămidă care rămâne cea mai bună dovadă a atitudinii noastre faţă de dictator şi regimul comunist din România. A pune la îndoială opţiunea noastră politică, prin solicitarea unor declaraţii formale, mi s-a părut atunci, ca şi astăzi, drept aberantă, provocatoare şi jignitoare.

Pentru a evita, pe cât posibil, repetarea unei discuţii similare le-am spus Mioarei şi Oanei să nu mă mai dea la telefon dacă sunt căutat de Televiziune, decât în cazul în care Silviu Brucan personal se va afla la aparat. În următoarele două ore, Stark a revenit de mai multe ori cu telefonul, dar de fiecare dată Mioara şi Oana i-au spus că nu mai sunt acasă. În final, a sunat Silviu Brucan. Discuţia a fost scurtă şi amicală. Interesându-se de starea sănătăţii mele, Brucan şi-a exprimat dorinţa să mă vadă, promiţându-mi că va reveni în acest sens. Discuţia nu a fost însă de natură să facă să dispară gustul amar lăsat de convorbirea avută cu Alexandru Stark. Simţeam că ceva era în neregulă, dar încă nu îmi dădeam seama ce anume. Era a doua oară în ultimele douăzeci şi patru de ore când aveam acest sentiment!

Prima dată l-am avut în timp ce urmăream la televizor procesul soţilor Ceauşescu.

În acea noapte de Crăciun, alături de familia mea am aşteptat cu nerăbdare şi cu sufletul la gură prezentarea procesului. Pentru mine procesul avea o semnificaţie deosebită. Urma să-mi văd călăul în postură de victimă! Aveam o stare greu de descris şi Mioara, îngrijorată, mă îndemna mereu să fiu calm şi să nu mă agit prea tare ca să nu mi se întâmple ceva. Am urmărit procesul încordat, încercând să nu scap vreun amănunt. Când emisiunea s-a terminat, extenuat, am rămas şezând nemişcat şi cu ochii închişi pentru multă vreme în fotoliul din faţa televizorului. Crezând că am adormit, Mioara s-a retras. În celula mea din Rahova mă obişnuisem să stau nemişcat şi cu ochii închişi lăsând impresia gardienilor care mă urmăreau prin vizor că dormeam. În realitate însă erau momentele mele de linişte când obişnuiam să recapitulez în minte ce se întâmplase în ziua respectivă, îndeosebi în timpul interogatoriilor, la ce trebuia să mă aştept în ziua

următoare și eventual ce atitudine să adopt față de o problemă sau alta. Și acum, șezând în fotoliu nu dormeam, așa cum a crezut Mioara.

Cu ochii închiși am căutat să derulez procesul pe care tocmai îl văzusem. Mă intrigaseră multe lucruri, bunăoară faptul că completul de judecată era mereu filmat de la spate, astfel încît să nu li se vadă fețele, ci doar să li se audă vocile. Mă intriga în mod deosebit vocea și limbajul folosit de președintele completului de judecată care mi s-au părut foarte familiare încât mă întrebam mereu unde le mai auzisem. Cu tot efortul depus nu am reușit să-l identific.

Colonelul de justiție, Gică Ion Popa...

Abia a doua zi dimineața, Păstorel Zugrăvescu mi-a dezlegat misterul. Judecătorul a cărui voce îmi era atât de cunoscută și care-i condamnase la moarte pe soții Ceaușescu nu era altul decât colonelul de justiție Gică Ion Popa, cel care în iulie a aceluiași an, mă condamnase și pe mine la moarte! Atunci, în iulie, col. Gică Ion Popa mă condamnase din ordinul dictatorului pentru că trădasem „țara și conducerea" Acum, din dispoziția noilor autorități, îl condamnase pe dictator și pe soția lui pentru că „trădaseră țara și poporul!" Aceeași voce monotonă, același limbaj, aceeași atitudine detașată, numai numele condamnaților erau altele!

Când în martie 1990, presa și Televiziunea română au făcut cunoscut că generalul Gică Ion Popa — între timp fusese avansat pentru merite deosebite — s-a sinucis ca urmare a unei „depresii psihice", știrea nu m-a surprins. Omul a avut multe pe conștiință! S-a scris mult pe seama acestui caz. Unii au pus gestul său pe seama faptului că a fost adus într-o stare de teroare, de frică animalică, care i-a creat un sentiment de nesiguranță că ar fi fost abandonat de cei ale căror interese le-a servit. Alții susțin că s-a acționat pentru suprimarea lui de teamă ca el să nu dezvăluie unele adevăruri legate de proces și, în general, de cele petrecute în primele zile ale revoluției, adevăruri pe care conducerea „democrației originale" a continuat sistematic să le ascundă.

Totodată, gen. Gică Ion Popa a fost prezentat ca un om integru, inteligent, un „magistrat de excepție și de o probitate profesională și morală de necontestat", un bun soț și tată[2]. Unii au mers până acolo, încât l-au declarat „Erou al Revoluției". În fond, el i-a trimis la execuție pe soții Ceaușescu!

Nu l-am cunoscut niciodată. L-am văzut pentru prima și ultima dată când a prezidat completul de judecată care a pronunțat sentința de condamnare a mea la moarte, dar comportarea lui în timpul procesului a fost suficient de edificatoare pentru ca eu să pot să-mi formulez o părere proprie despre el. Ulterior, am auzit și am aflat multe despre activitatea lui în timpul regimului comunist. Este posibil să fi fost un om inteligent și cumsecade în familie și cu prietenii. Ca judecător însă a fost — indiferent de gradul de pregătire — un devotat apărător și executant al regimului comunist, în numele căruia a condamnat la ani grei de temniță zeci și zeci de oameni ce s-au opus regimului. Din acest punct de vedere a fost într-adevăr un „magistrat de excepție!" A făcut-o ani de zile și în cunoștință de cauză! Nu cred că a manifestat scrupule sau că a avut o conștiință profesională. Dovadă, când noii stăpâni i-au impus să-i condamne pe soții Ceaușescu a făcut-o fără șovăială, așa cum făcuse, și în trecut, din ordinele dictatorului! Și când te gândești că unii susțin că a fost un om integru și că de fapt nu știa de ce se deplasează la Târgoviște. Știa foarte bine și a făcut-o benevol! Multă lume ar fi curioasă să știe, inclusiv eu, când judecătorul Gică Ion Popa a acționat conform conștiinței și „probității sale profesionale și morale de necontestat"? Atunci când l-a condamnat pe dictator sau când, ani și ani de zile, i-a condamnat pe cei ce s-au opus regimului din dispoziția lui Ceaușescu și a sistemului pe care l-a servit?

Răspunsul la întrebare rămâne un mister. Este un secret pe care l-a luat cu el în mormânt, iar cei ce vor încerca să răspundă, sper că sunt conștienți că intră în domeniul speculației!

În ceea ce mă privește, înclin să cred că, dacă propria conștiința nu ar fi avut nimic să-i reproșeze, generalul de justiție Gică Ion Popa nu ar fi apelat niciodată la gestul dramatic de a-și lua propria viață!

Din nou o parodie de proces...

Tot procesul soților Ceaușescu mi-a creat un sentiment de insatisfacție, iar sentința de condamnare la moarte și anunțarea executării acesteia nu au avut asupra mea un efect deosebit. Ceva mă deranja! Nu aveam nicio îndoială că soții Ceaușescu își meritau soarta! Distruseseră o țară! Este greu să găsești în istoria țării noastre o perioadă în care, în numele puterii și al unei ambiții personale, poporul român să fi fost mai umilit și mai desconsiderat ca în faimoasa „Epocă de Aur". Dar graba și caracterul secret cu care s-a organizat procesul, precum și modul de desfășurare mi-au ridicat serioase semne de întrebare.

De altfel, prima mea reacție a fost aceea că, practic, nu a existat nicio diferență între procesul meu și cel al soților Nicolae și Elena Ceaușescu, deși unul a fost organizat de un sistem dictatorial, iar celălalt de o putere decisă — cel puțin prin prisma primelor declarații și a programului anunțat pe 22 decembrie 1989 — să treacă la instaurarea unei societăți democratice și a unui stat de drept în România.

În noaptea aceea mă întrebam pe ce se baza acuzația de genocid și cifra invocată de peste șaizeci de mii de victime?[3] M-a surprins neplăcut și faptul că procesul nu a fost folosit pentru a demasca și condamna regimul totalitar în numele căruia Nicolae Ceaușescu și-a exercitat dictatura. Mă așteptam ca procesul să incrimineze, fără echivoc, fărădelegile săvârșite de cei doi în numele unei ideologii absurde și al intereselor de clan. Nu a fost așa. În plus, în loc să constituie o lecție de democrație și justiție, așa cum ar fi fost normal, procesul a fost practic o parodie, o mascaradă! Ca om care numai cu câteva luni înainte trecusem printr-o astfel de experiență, m-a frapat faptul că inculpații nu au beneficiat de termenul legal pentru recurs înaintea pronunțării sentinței definitive și nici de dreptul de a înainta o cerere de grațiere, încălcându-se astfel normele elementare ale Codului de Procedură Penală. De asemenea, comportarea procurorului Dan Voinea, a judecătorului, colonelul de justiție Gică Ion Popa, precum și a celor doi avocați ai apărării, Teodorescu Nicolae și Lucescu Constantin, care au fost de-a dreptul

ridicoli, le-a permis soților Nicolae și Elena Ceaușescu să-i înfrunte și, în unele momente, chiar să-i ignore! Și toate acestea în situația în care, așa cum pe bună dreptate afirmă Călin Cernăianu în cartea sa „Diplomația Lupilor": „Gică Popa și colegii lui erau magistrați, nu zarzavagii, și judecau o cauză cu un deosebit impact asupra viitorului țării!."[4]

În final, în loc ca procesul să-mi consolideze sentimentul de euforie și optimism care mă cuprinsese după eliberare, așa cum ar fi fost firesc pentru o persoană în situația mea, acesta a avut mai degrabă darul să mă alerteze asupra faptului că trebuia să fiu mult mai precaut și mai prudent. În dimineața următoare, împărtășind acest sentiment Mioarei, i-am spus că întregul proces prea a semănat ca o „picătură de apă" cu înscenările judiciare din perioada dictaturii.

Astăzi lucrurile sunt foarte clare. Înțeleg perfect motivele care au determinat noua putere instalată să treacă imediat la organizarea procesului și mai ales la execuția soților Elena și Nicolae Ceaușescu. În orice caz, ele sunt departe de cele conținute în explicațiile date populației la vremea respectivă, la radio și televiziune, de Silviu Brucan, Petre Roman, Gelu Voican-Voiculescu și alți membri ai conducerii Consiliului Frontului Salvării Naționale. Dacă atunci, în acea atmosferă de tensiune și panică — în special în contextul poveștilor cu „teroriștii" —, afirmațiile potrivit cărora situația din țară era prea „critică" pentru a se permite „luxul" unui proces îndelungat, în anii care au urmat a fost suficient să vizionezi caseta cu versiunea completă a procesului și a execuției, și să urmărești cu atenție expresia fețelor generalului Victor Stănculescu și a lui Virgil Măgureanu, viitorul șef al Serviciului Român de Informații, ca să înțelegi totul. Astăzi, nu mai există niciun dubiu — cel puțin în ceea ce mă privește — că cei care au inițiat, organizat și înfăptuit procesul și execuția soților Ceaușescu au răpit poporului român dreptul de a cunoaște întregul adevăr, obstrucționând totodată și reabilitarea Justiției.

În seara și noaptea de Crăciun însă nu eram nici în posesia casetei și nici nu aveam date care să-mi permită să trag aceste concluzii. Și totuși, urmărind parodia de proces, pentru prima dată după eliberare, instinctul meu politic mi-a șoptit

că ceva nu este în regulă, că „ceva este putred în Danemarca". Repet, numai un instinct, o presimțire și nimic altceva.

Retrospectiv însă, presimțirea s-a dovedit a fi corectă!

Recuperarea bunurilor...

Convorbirea telefonică cu Alexandru Stark, pe care am relatat-o mai sus, a avut darul să mă trezească la realitate. Mi-am zis că nu trebuia să mai aștept ca lucrurile să se limpezească sau ca altcineva să-mi rezolve unele probleme, ca, de exemplu, recuperarea bunurilor care mi-au fost confiscate din casă cu ocazia arestării. Mi-am zis că trebuie să acționez, și nu oricând, ci imediat! Odată hotărârea luată m-am întrebat cum să procedez, cui să mă adresez? Primul lucru pe care l-am făcut a fost acela de-a discuta cu Păstorel Zugrăvescu, care era la curent cu situația bunurilor confiscate, solicitându-i părerea cum să acționăm.

Știam că în urma sentinței date, precum și din procesele-verbale care mi-au fost puse la dispoziție înainte de proces, „întreagă avere"care consta din apartamentul în care locuiam cu toate bunurile care se aflau în el, precum și un automobil Dacia 1310 mi-a fost confiscată. Deși potrivit legii o eventuală confiscare a averii se putea efectua numai după pronunțarea sentinței, organele de securitate în mod abuziv, dar caracteristic instituției, au trecut la realizarea acestui obiectiv imediat după ce am fost arestat.

Într-adevăr, când m-am întors acasă în seara zilei de 23 decembrie, am găsit apartamentul practic gol. Doar o parte din mobilă se mai afla la locul ei dar și aceea, așa cum îmi spusese Mioara, nu ne mai aparținea. Atunci, seara târziu, Mioara mi-a povestit că la câteva ore după arestarea mea, în ziua de 31 ianuarie 1989, o echipă aparținând Departamentului Securității Statului condusă de lt. -col. Emil Rădulescu și din care au făcut parte, printre alții, lt.-col. Gheorghe Carașcă, maior Marian Cataramă, cpt. Ionel Matei, lt.-maj. Constantin Fătu, lt.-maj. Neculai Prundea (în timpul percheziției au apelat și la doi martori „imparțiali", Tapală Dumitru și Leonescu Daniel, „găsiți întâmplător" pe stradă), au descins

aproape de miezul nopții în apartamentul nostru — format din trei camere într-un bloc standard. Aici, invocând dreptul la percheziție, dar refuzând să prezinte Mioarei mandatul de percheziție și ignorând solicitarea ei de-a chema proprii martori, au purces, până a doua zi în jurul orelor unsprezece și jumătate, la efectuarea percheziției, răscolind toată casa, centimetru cu centimetru. Securiștii au răsfoit și scuturat fiecare pagină de carte, fiecare revistă aflată în bibliotecă și în casă. Au cotrobăit prin fiecare dulap, debara, sertar. Au întors pe dos toate cutiile și jucăriile aflate în casă. Pe măsură ce timpul trecea și percheziția avansa, lt.-col. Emil Rădulescu dădea tot mai mult semne de nervozitate. Tot mai des o soma pe Mioara să-i spună unde aveam ascunse aparatura de transmisie și alte materiale incriminatorii. Întrucât după aproximativ douăsprezece ore de căutare nu au găsit nimic compromițător, au luat decizia să ridice majoritatea bunurilor, în vederea „cercetării" lor de către organele Securității. Mioara mi-a povestit că în timp ce securiștii zeloși cărau totul din casă, Andrei, pe atunci în vârstă de unsprezece ani, i-a spus Oanei care-l ținea de umeri și urmăreau în tăcere scoaterea bunurilor din casă: „Lasă, Oana, că se întoarce tati și ne va aduce totul înapoi!"

În casă a mai rămas numai mobila, pusă și aceasta — de către echipa condusă de lt.-col. Emil Rădulescu — sub sechestru, dar lăsată în custodie Mioarei, precum și câteva lucruri personale. În privința mobilei, în procesul-verbal întocmit la 1 februarie 1989, ca urmare a percheziției, i se puneau în vedere soției „consecințele penale" care rezultau în cazul „schimbării, deteriorării sau înstrăinării acesteia". Singurele lucruri care nu au fost ridicate și nici sechestrate, conform aceluiași proces-verbal, au fost cele de „folosință personală ale soției și celor doi copii, lenjeria de pat și de corp, precum și vesela aflată în uz la bucătărie".[5]

Păstorel Zugrăvescu mi-a promis că se va interesa la Ministerul Justiției și la Procuratura Generală de formalitățile ce trebuiau să le întreprindem pentru recuperarea bunurilor confiscate. I-am spus lui Zugrăvescu că deși calea propusă de

el era cea mai potrivită din punct de vedere legal, ea însemna însă implicarea aparatului birocratic, care în acele zile tumultuoase, era greu de presupus că ar fi putut funcționa normal. De aceea, i-am spus că trebuia să acționăm imediat evitând, pe cât posibil, birocrația. Abordarea mea l-a surprins pe Zugrăvescu. M-a întrebat cum văd eu rezolvarea problemei.

— Foarte simplu, am răspus eu. Mergem la Rahova și le cerem să ne restituie bunurile confiscate!

— Unde? i-am auzit vocea mirată.

— La Rahova, unde am stat închis, am repetat eu, adăugând că îl rog să ia imediat legătura cu col. Murariu sau cine se află la conducere și să le comunice că în următoarele zile intenționez să le fac o vizită, precum și scopul acesteia. Simțind ezitarea lui Zugrăvescu, am insistat să ia imediat legătura cu cei de la Calea Rahovei 37–39.

M-am gândit la posibilitatea de a merge direct la Rahova încă în acea dimineața, iar discuția cu Zugrăvescu mi-a întărit hotărârea. Sugestia lui de a merge pe cale normală nu îmi inspira încredre. Eram convins că ar fi durat extrem de mult și, în plus, începusem să-mi pun unele semne de întrebare cu privire la ceea ce se întâmpla în jur. De asemenea, eram convins că starea de nesiguranță și teamă în care se afla în acele zile fostul aparat de Securitate, datorită atmosferei extrem de negative create în jurul ei, inclusiv în contextul acțiunilor „teroriștilor", constituia un moment extrem de prielnic pentru a-i aborda direct pe cei de la Rahova chiar în bârlogul lor. Nu mă îndoiam, de asemenea, în privința cooperării lor. În fond, era în interesul lor dacă ne gândim numai și la faptul că, în ultima instanță, confiscarea bunurilor s-a făcut abuziv și ilegal. La data percheziției, așa cum am arătat mai sus, echipa lt.-col Emil Rădulescu nu era în posesia mandatului de percheziție, dovadă că au refuzat categoric să-l prezinte soției, deși legea îl obliga să facă acest lucru. De asemenea, la terminarea percheziție au luat cu ei majoritatea bunurile din casă, deși încă nu fusesem cercetat, judecat și condamnat! I-am împărtășit aceste gânduri și Mioarei, care avea rezerve în legătură cu intenția mea de-a merge la Rahova. Eu însă eram hotărât, fiind convins că pentru momentul politic dat, era cea mai bună soluție.

În cursul zilei de miercuri 27 decembrie, Zugrăvescu mi-a comunicat că a luat legătura cu col. Pătru Murariu și că urma să fiu primit a doua zi dimineața. Mi-a spus, totodată, că-l informase cu privire la scopul vizitei mele și faptul că mă va însoți.

În dimineața zilei de joi 28 decembrie, împreună cu Mioara, ne-am dus la Zugrăvescu acasă, după care toți trei ne-am îndreptat pe jos către Calea Rahovei. Pe drum, ca și în seara eliberării, am fost deseori opriți de către echipele de control, formate din tineri voluntari, pentru a fi legitimați. De mai multe ori, la vederea buletinului meu de identitate, tinerii mă întrebau dacă eu sunt una și aceeași persoană cu diplomatul Mircea Răceanu, despre care au vorbit posturile străine de radio. Primind confirmarea mea, mă salutau respectos, urându-mi succes sau ridicând în sus două degete în forma literei „V", semn al victoriei, ceea ce îl impresiona pe Zugrăvescu. La un moment dat, am auzit pe cineva strigând:

— Domnule Răceanu, domnule Răceanu!

M-am întors și am zărit o persoană care se îndrepta spre mine. Deși figura lui îmi era cunoscută, nu l-am recunoscut imediat. Când s-a apropiat însă mi-am dat seama că era Gheorghe, persoana în vârstă introdusă în celula mea, în ziua de 20 decembrie. După ce ne-am îmbrățișat, exprimându-ne bucuria de a fi liberi, mi-a spus:

— Ați văzut, domnule Răceanu, că am avut dreptate, când v-am prezis în celulă că nu mai durează mult. Așa a și fost!

— Într-adevăr, ai avut gura aurită, i-am răspuns eu zâmbind și întrebându-l când a fost eliberat.

Înainte de a-mi răspunde, mi-a prezentat-o pe nepoata lui care-l însoțea, o tânără de aproximativ douăzeci de ani. După ce mi-a explicat pe scurt cum a fost eliberat în ziua de 21 decembrie, cu încă alți deținuți aflați la Rahova, ne-am continuat drumul.

Când am ajuns la destinație, clădirea din Calea Rahovei nr. 37–39 părea complet pustie. Nicio mișcare, nici afară, nici în interior. Parcă fusese abandonată! Zugrăvescu a trebuit să bată de mai multe ori în poartă până când a apărut un soldat în uniformă. După ce a ascultat despre ce este vorba, a plecat, dar s-a întors foarte repede, însoțit de un subofițer care ne-a

poftit să intrăm şi ne-a condus într-un birou. Pe coridor erau numai câteva persoane. Trecând pe lângă ele, am auzit pe cineva spunând: „Să trăiţi, domnule Răceanu!" Am întors capul şi l-am recunoscut pe gardianul Ion. I-am făcut cu mâna. Era aproape neschimbat, numai că în loc de uniformă purta haine civile. În biroul în care am fost invitaţi se aflau col. Murariu, lt.-col. Marinescu, maiorul Cotoman, lt.-maj. Neculai Prundea şi încă una–două persoane pe care nu le cunoşteam.

Col. Murariu a venit în întâmpinarea noastră şi după ce a dat mâna cu Zugrăvescu şi cu mine (Mioara a refuzat să-i întindă mâna), ne-a poftit să luăm loc. Era o atmosferă stranie. Evident, ei nu se aşteptau să mă vadă aşa de curând înapoi la Rahova! Citeam pe feţele lor o anumită curiozitate, combinată cu teamă. Nu ştiau la ce să se aştepte. Cotoman stătea la un birou şi nervos învârtea în mână un creion. Privindu-l, mi-am adus aminte de primele ore ale arestării, când lt.-col. Marinescu, stând la un birou similar, agita nervos stiloul în direcţia mea, ameninţându-mă cu pedeapsa capitală. Acum stătea spăşit şi când mă uitam la el îşi întorcea privirea în altă parte. Ce întorsătură a soartei! Văzând că nimeni nu îndrăznea să vorbească, am hotărât să rup gheaţa!

— Cred că v-aţi văzut şeful la televizor acum câteva zile, aluzie la procesul lui Ceauşescu. Întrucât nu au făcut niciun comentariu, am continuat: Ceea ce m-a surprins cel mai mult urmărind procesul este faptul că în timp ce voi, Securitatea, i-aţi fost devotaţi trup şi suflet, apărându-l şi executându-i orbeşte ordinele, el drept răsplată v-a acuzat de trădare! Am mai adăugat: Iar voi, în numele lui, m-aţi acuzat pe mine de trădare! Tăcere. Aţi urmărit procesul?

După o scurtă ezitare, col. Murariu a răspuns afirmativ, iar ceilalaţi au dat şi ei din cap în semn că l-au urmărit. Toţi însă se fereau să facă vreun comentariu pe marginea procesului sau să contrazică, în vreun fel, cele spuse de mine, deşi schimbul de priviri între ei nu înceta. S-a lăsat un moment de linişte. Zugrăvescu se uita la mine şi nu-i venea să creadă la ce asista! În final, col. Murariu a rupt tăcerea:

— Domnule Răceanu, știți în cazul dumneavoastră noi am căutat să fim cât mai neutri, de altfel, acest lucru s-a reflectat și din dosarul pe care vi l-am întocmit înainte de proces.

— Atât de neutri — am replicat eu ironic, uitându-mă expres la lt.-col. Marinescu și maiorul Cotoman — încât pe baza lui am fost condamnat la moarte. Pe fețele lor împietrite însă nu se putea citi nicio reacție.

Zugrăvescu a intervenit și a spus că prezența noastră la Rahova era legată de recuperarea bunurilor confiscate la percheziție. Zugrăvescu l-a mai întrebat pe col. Murariu cum intenționează să procedeze. Înainte ca el să răspundă, i-am atras atenția că nu aveam de gând să plec până când nu rezolvă această problemă. De asemenea, i-am cerut să-mi dea un document oficial din care să rezulte că am fost eliberat legal din închisoare.

— Cum credeți că v-aș fi eliberat altfel?, mi-a zis el cu o voce indignată.

— Nu am nicio îndoială — am răspuns eu — că m-ați eliberat pe baza unor dispoziții. Tocmai de aceea doresc să-mi dați un document oficial pentru ca și eu, la rândul meu, să am o dovadă din care să rezulte perioada în care am fost închis aici. După câteva secunde am întrebat: Aveți vreo rezervă în a-mi elibera o astfel de dovadă?

— Nu, a răspuns col. Murariu, și l-a rugat pe Cotoman să se ocupe de acest lucru.

Peste aproximativ zece minute Cotoman s-a întors și i-a întins col. Murariu o hârtie pe care a semnat-o, după care mi-a înmânat-o. Era *Biletul de liberare* nr. 9 datat 23 decembrie 1989 și aparținând Ministerului de Interne: U.M.0676–București în care se arată că am fost închis de la 1 februarie până la 23 decembrie 1989, dată la care am fost pus în libertate de către unitatea respectivă (Anexa 5). Mi-a atras atenția cifra 9, care corespundea cu numărul celulei în care am stat. Probabil o simplă coincidență. Sau mai știi...?

Între timp, lt.-maj. Neculai Prundea, care făcuse parte și din echipa care îmi confiscase bunurile, și căruia col. Murariu i-a dat dispoziție să se ocupe de lucrurile mele, împreună cu plutonierul Gheorghe Sava, au început să le aducă în camera în care ne aflam. Încet, încet, au fost aduse televizorul, video-

casetofonul, magnetofonul, actele de la mașină, douăzeci videocasete, precum și majoritatea bijuteriilor și a celorlalte obiecte și acte confiscate, cu alte cuvinte „dovezi peremptorii" ale activității mele de spionaj. Zugrăvescu, care era în posesia copiei procesului-verbal încheiat la terminarea percheziției din ziua de 1 februarie 1989, verifica obiectele aduse cu lista celor confiscate. La un moment dat, Mioara i-a întrebat unde este aparatul de fotografiat. Întrucât nu am primit niciun răspuns, Mioara a insistat. De data aceasta, unul dintre cei prezenți în birou a spus că aparatul de fotografiat fusese vândut prin Consignația. Mioara tot nu s-a lăsat și a cerut chitanța din care să rezulte vânzarea. Evident o asemenea chitanță nu a putut fi produsă ca, de altfel, nici dovada dispariției altor obiecte care mi-au fost confiscate.

În toată această perioadă, Mioara i-a sfidat, tratându-i cu o totală indiferență și refuzând să dea curs unor încercări făcute de col. Murariu și Cotoman de a intra în vorbă cu ea, refuzând cafeaua și coca cola oferite.

Când toate formalitățile s-au terminat și a fost încheiat procesul-verbal am ieșit în curte. Ne-am urcat în mașină, împreună cu bunurile recuperate și cu Zugrăvescu la volan. Un soldat în uniformă a deschis larg poarta de fier de culoare verde care dădea în stradă. Mașina a demarat și astfel am părăsit pentru a doua și ultima dată rău-famata citadelă a Securitații din Calea Rahovei 37–39.

Ajunși acasă, am constat că mai lipseau multe alte obiecte din cele ridicate în timpul percheziției și că majoritatea videocasetelor recuperate nu erau ale noastre. Cine știe cărei familii sau persoane le-au fost confiscate de către Securitate? În același timp, dacă în acele zile fierbinți din decembrie 1989 nu am fi luat, cum se spune, „taurul de coarne" în propriul său bârlog, nici astăzi nu am fi reușit să recuperăm o parte măcar din bunurile confiscate.

O întrebare fără răspuns...

La începutul lunii ianuarie 1990, avocații Păstorel Zugrăvescu și Aurel Zamora m-au încurajat să cer rejudecarea procesului în vederea anulării sentinței date de justiția lui Ceaușescu. Împreună cu Păstorel Zugrăvescu am întocmit chiar un memoriu adresat Procurorului General al României, Gheorghe Robu, în care după ce am enunțat motivele care m-au determinat să cer promovarea recursului extraordinar, am subliniat că fac acest lucru pornind și de la ideea că și „justiția trebuie să recunoască faptul că în România regimul s-a schimbat". Înainte însă de a da curs memoriului respectiv m-am decis să consult un avocat cu o bogată experiență, care a profesat înainte și după cel de-al Doilea Război Mondial, un vechi și bun prieten al familiei, istoricul Teodor Popescu. Este vorba de avocatul Mihail Baron, fost maior de jandarmi în cel de-al Doilea Război Mondial, scos din armată în jurul anului 1952, dar care a practicat avocatura până la pensionare. La data întâlnirii cu mine avea peste șaptezeci de ani. M-a primit la el acasă. În linii mari i-am prezentat cazul meu, precum și intenția de-a solicita recurs extraordinar. După ce m-a ascultat cu multă atenție și mi-a pus o serie de întrebări, mi-a spus următoarele:

— Domnule Răceanu, situația este foarte simplă. Dacă pornim de la ipoteza că în România s-a schimbat regimul, atunci fără îndoială dumneavoastră veți avea câștig de cauză. Personal însă, nu sunt sigur că acest lucru s-a întâmplat. De aceea, vă sfătuiesc ca înainte de a întreprinde vreo acțiune legală, să încercați să vă edificați în această privință. În cazul în care regimul nu s-a schimbat, vă asigur că cererea dumneavoastră pentru recurs extraordinar va fi respinsă. De altfel, nu este nicio grabă, un astfel de recurs poate fi promovat și în viitor. După care a continuat: Chiar dacă presupunem că dumneavoastră veți deceda, soția, copiii, nepoții pot oricând cere rejudecarea procesului și anularea sentinței. Nu există termen limită pentru o astfel de acțiune.

Sfatul bătrânului avocat m-a pus serios pe gânduri. I-am spus lui Păstorel Zugrăvescu că nu doresc să presăm promovarea recursului extraordinar, fără să avem certitudinea că în

final rezultatul acțiunii ne va fi favorabil. I-am sugerat, totodată, să sondăm și opinia unor reprezentați din conducerea justiței românești. Zugrăvescu a fost de acord și mi-a aranjat o întrevedere cu Teodor Vasiliu, Președintele Curții Supreme de Justiție. În timpul întâlnirii, l-am întrebat care ar fi șansele promovării recursului extraordinar și dacă s-a schimbat sau nu regimul în România. Teodor Vasiliu s-a uitat lung l-a mine, după care a răspuns:

— În condițiile schimbării regimului, rejudecarea procesului vă va da, domnule Răceanu, câștig de cauză sută la sută!

— Dar s-a schimbat regimul? a intervenit de această dată Păstorel Zugrăvescu.

— Cred că da, a răspuns Teodor Vasiliu, după care s-a grăbit să adauge: De fapt nu știu. Normal ar fi trebuit să se schimbe, dar să fiu sincer, nu cred că acest lucru s-a întâmplat deocamdată în România. De fapt, nu știu ce să vă răspund. Întrebați-i și pe cei din guvern.

Ezitarea președintelui Curții Supreme de Justiție a fost pentru mine extrem de semnificativă! Dacă o persoană în poziția lui avea serioase îndoieli cu privire la substanța noului regim, pentru mine aceasta însemna să nu mă grăbesc cu cererea de recurs extraordinar!

Dar nu m-am oprit aici. Mai târziu, în timpul întrevederii cu prim-ministrul Petre Roman, la sfârșitul lunii ianuarie, i-am pus și lui aceeași întrebare. Reacția lui Petre Roman a fost și mai edificatoare. După ce a ascultat întrebarea, a ridicat din mâini, semn că nu știa ce să-mi răspundă. După câteva clipe de tăcere, l-am întrebat din nou:

— S-a schimbat?

Petre Roman a continuat să mă privească, evitând orice comentariu. Înțelegând că întrebarea îl deranja, m-am resemnat, trecând la un alt subiect. Era însă clar că schimbarea la care sperasem în acel sfârșit furtunos de decembrie 1989, nu se produsese încă în România. Iar sursa acestei concluzii nu era alta decât prim-ministrul țării!

În consecință, am renunțat la ideea formulării memoriului pentru recurs extraordinar, așteptând vremuri mai limpezi.

Am aflat ulterior că în urma discuției avute cu mine Teodor Vasiliu a trimis la 26 ianuarie 1990 Procurorului General Gheorghe Robu o adresă în care, printre altele, după ce redă conținutul comunicatului Procuraturii generale publicat la 14 martie 1989 în ziarul *Scânteia* în legătură cu cazul meu și după ce subliniază că acest comunicat a fost prezentat și la radio, iar în unele întreprinderi și instituții au avut loc adunări în cadrul cărora s-a cerut condamnarea mea, a arătat următoarele:

„Față de folosirea acestui procedeu nemaiîntâlnit, ciudat, de influențare a opiniei publice înainte de judecarea procesului, consider că se impune reexaminarea dosarului respectiv."[6]

Răspunsul Procuraturii Generale nu a întârziat prea mult. La mijlocul lunii februarie 1990, Gheorghe Robu comunică lui Teodor Vasiliu că s-a verificat dosarul nr 263/89 al Tribunalului Militar Teritorial București, respectiv, nr. 37/89 al Tribunalului Suprem-Secția Militară, constatându-se că sentințele sus-menționatelor instanțe cu privire la cazul meu sunt „legale și temeinice"[7] Concluzia .respectivă a fost de fapt preluată din Referatul din 12 februarie 1990 al colonelului de justiție, Scărlătoiu Grigore, în care citez:

> „...atât cercetarea penală, cât și judecarea lui Răceanu Mircea s-au făcut corect, complet, temeinic și legal, faptele reținându-i-se în sarcină pe baza de probe, recunoașterile sale consecvente și detaliate, făcute în fața organelor de cercetare ale securității, a procurorului militar și a instanței, coroborându-se cu actele transmise agenților serviciului de spionaj american, cu declarațiile a 13 martori și cu diverse constatări consemnate în procesele-verbale, ceea ce evidențiază temeinicia și legalitatea hotărârilor pronunțate"[8].

Interesant de remarcat faptul că colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore a preluat fără rezerve concluziile unui dosar întocmit de justiția fostului regim pe baza anchetei Securității, fără nici măcar să pună sub semnul întrebării: modul cum au fost obținute declarațiile mele; faptul că din

care îl poartă cotidianul, afirmația nu corespunde adevărului. În realitate am ieșit din închisoare „exact" pe 23 decembrie 1989 iar biletul de liberare nr. 9, menționează „exact" această dată și nu pe cea de 25 aprilie 1990 (Anexă 5)

În acest context este interesant de remarcat și faptul că unii ziariști au afirmat că am evadat din închisoare, profitând de haosul existent în acele zile de decembrie. Alții au scris că am fost eliberat ilegal. Unele publicații au mers până acolo încât au afirmat că am fost scos din țară de un comando american.

Următoarele exemple sunt ilustrative în acest sens: primul se referă la o serie de interviuri realizate de Angela Băcescu și apărute în suplimentul numărului din aprilie 1992 al săptămânalului *Europa*. Astfel, generalul Aurelian Mortoiu, șeful Direcției a III-a de Contraspionaj al Departamentului Securității Statului referindu-se la „evadarea" mea din Rahova afirma: „Profitându-se de precipitarea evenimentelor din decembrie 1989, stăpânii lui i-au pregătit și au reușit recuperarea. Cu sprijinul unor trădători din țară el a fost ajutat să evadeze", iar un alt ofițer de contrainformații, în același interviu, a mers și mai departe afirmând că împreună cu familia, am fost „recuperat" de „un avion trimis la București, profitând de evenimentele din decembrie 1989"[13]; al doilea exemplu se referă la articolul publicat sub semnătura lui Constantin Rudnițchi, în săptămânalul *Cuvântul* nr. 19 din mai 1992, în care se arată: „Revoluția l-a găsit, se pare, în arestul Securității din Calea Rahovei. Răceanu a profitat de punerea în libertate, fără discernământ, a tuturor celor aflați în arest. Numai astfel se poate explica modul cum a ajuns în libertate. Cu atât mai neclar este felul în care acesta a reușit să fugă, împreună cu familia, peste hotare. Doar ageamismele unui guvern provizoriu, nou instalat, ar fi putut să facă posibilă ieșirea din țară a unui spion condamnat, fără acte asupra sa"[14]; în cel de al treilea, este vorba de un interviu cu generalul Neagu Cosma, publicat în *Jurnalul Național* din 10 decembrie 1996 în care fostul șef al Contraspionajului românesc din anii '60–'70, și care o anumită perioadă a activat și în cadrul Serviciului Român de Informații, a afirmat următoarele: „Răceanu a fost scos de CIA din țară imediat

după decembrie 1989, când la noi nu mai exista nicio structură specială. A venit un avion special, iar cel care l-a dat americanilor a fost Militaru. Că s-o fi pus Militaru de acord și cu alții, asta nu mai știu"[15].

Toate bune și frumoase! Un lucru însă au uitat să clarifice autorii acestor articole și anume: cum de am luat cuvântul în Piața Universității la 1 mai 1990[16], dacă profitând de evenimentele din decembrie 1989, am fost „recuperat" și am „fugit" din țară cu „un avion special"

Interesant este, de asemenea și faptul că, în decursul anilor, nu s-a schimbat conținutul materialelor scrise pe această temă, ceea ce denotă că provin din aceeași sursă, nu greu de ghicit având în vedere apartenența generalilor Cosma și Mortoiu. Numai că așa cum se întâmplă des în viață, nici Securitatea și nici Serviciul Român de Informații nu le-au știut chiar pe toate!

Mai mulți prieteni, revoltați de aberațiile publicate periodic în unele organe ale presei române pe seama eliberării mele, m-au sfătuit, și nu o dată, să dau o dezmințire și să explic cum s-au petrecut de fapt lucrurile. De fiecare dată am respins apelul lor, subliniind că nu este de datoria mea să dau astfel de explicații. Le-am spus totodată prietenilor mei că în ceea ce mă privește, îmi este indiferent ce scriu „unii sau alții" despre mine. În fond, fiecare ziarist, fiecare comentator trebuie să-și asume responsabilitatea pentru cele scrise. Le-am atras însă atenția că cel mai interesant lucru în toată această publicitate nu este conținutul diferitelor speculații și comentarii, ci poziția autorităților române, care au cunoscut exact realitatea și care aveau datoria să le pună capăt. Neprocedând astfel, ele s-au făcut direct părtașe la perpetuarea acestor zvonuri.

Astăzi nu este greu de explicat de ce autoritățile române au adoptat această atitudine.

Pe de o parte, din cauza ancorării lor în mentalitatea vechiului sistem. Pe de altă parte, pentru că nici puterea instalată în decembrie 1989 și nici cea care a venit după victoria coaliției democratice în alegerile parlamentare și prezidențiale din noiembrie 1996 nu și-a pus niciodată ca obiectiv să răspundă la o simplă dar fundamentală întrebare și anume,

declarațiile celor treisprezece martori citați nu rezultă că ei mi-au pus la dispoziție informații și documente cu caracter secret; probe concrete obținute independent de anchetă din care să rezulte că eu, într-adevăr, aș fi transmis părții americane cele zece documente aflate la dosar, precum și informațiile despre care am declarat că le-aș fi transmis. De asemenea, în procesul „studierii dosarului" nimeni nu s-a obosit nici măcar să citească conținutul celor zece documente, pentru că ar fi avut surpriza să constate că ele reprezintă de fapt poziții oficiale ale părții române în problemele respective. Col. Scărlătoiu Grigore a preferat însă varianta minimei rezistențe și anume preluarea concluziilor Securității și ale justiției aservite regimului lui Nicolae Ceaușescu, deși, personal, nu am nicio îndoială că dânsul cunoștea din practică cum decurgeau interogatoriile și cum se întocmeau în timpul dictaturii astfel de dosare. Și pentru a ilustra cele afirmate, mă voi referi numai la două exemple:

Primul: în Referatul menționat se afirmă, printre altele, drept probe ale vinovăției mele „recunoașterile sale consecvente și detaliate, făcute în fața organelor de cercetare ale securității..."[9] Și-a pus cumva colonelul de justiție întrebarea cum au fost obținute aceste declarații? Dacă nu, o să-i dau eu răspunsul: Prin constantă amenințare cu pedeapsa capitală! Oare col. Scărlătoiu Grigore nu știa cum se comportau organele Securității în timpul anchetei?

Al doilea: la punctul 6 al Referatului respectiv se afirmă că: „faptele au fost recunoscute integral de către inculpatul Mircea Răceanu, în declarația scrisă personal, în seara zilei de 31 ianuarie 1989, când a fost prins în flagrant (f. 1–3 vol. II)..."[10]. Trebuie să-l dezămăgesc pe colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore, dar eu în seara arestării mele și nici în următoarele zile nu am dat nicio declarație în scris. De fapt nici nu aș fi putut din moment ce interogatoriul la care am fost supus în acea seară și noapte s-a desfășurat în condițiile în care mâinile mele erau încătușate la spate. Declarația la care se referă dânsul și care figurează în dosar a fost scrisă — mai bine zis mi-a fost dictată de maiorul Gheorghe Cotoman — mult mai târziu în cursul anchetei, fiind antedatată 31 ianuarie 1989. Nu este singurul document la dosar care a fost

antedatat așa cum am mai arătat în capitolele anterioare, pentru a justifica „corectitudinea" și respectarea „legalității" de către organele de securitate.

Am dat aceste exemple în speranța că poate, în viitor, colonelul de justiție Scărlătoiu Grigore și colegii săi de la Direcția Procuraturilor Militare vor fi mai puțin grăbiți în a lua de bune dosarele întocmite de Securitate — un organ opresiv, antidemocratic și antinațional! În fond, într-un stat de drept Justiția are obligația profesională și morală să pună serios sub semnul întrebării validitatea practicilor în materie ale fostului regim totalitar.

Zvonuri și povești...

A trebuit să treacă luni și ani de zile pentru ca să-mi dau seama cât de importantă a fost de fapt hotărârea cu privire la efectuarea acelei vizite la Rahova și solicitarea documentului oficial de eliberare din închisoare.

În anii care au urmat, în presa română (*Cuvântul, Adevărul, Ora, Europa, România Mare, Meridian Magazin, Jurnalul Național* etc.), pe seama eliberării mele au circulat fel de fel de zvonuri și povești în care s-a pus sub semnul întrebării data, modul și legalitatea eliberării mele. S-a avansat ca dată a eliberării 22 decembrie, plecând probabil de la comunicatul difuzat a doua zi de către Consiliul Frontului Salvării Naționale, sau 26 decembrie. Interesant însă că nicăieri nu a fost menționată data corectă: 23 decembrie 1989. De exemplu, la data de 21 martie 1993, Direcția Procuraturilor Militare din cadrul Procuraturii Generale transmite Inspectoratului General al Poliției cazierul judiciar tip în care se arată că am fost „arestat la 1 februarie 1989 și pus în libertatate la 26 decembrie 1989..."[11] (Anexă 6). După cum se vede nici data arestării și nici cea a eliberării nu sunt corecte! De asemenea, cotidianul *Adevărul* din 13 iunie 1999, la aproape zece ani de la evenimentele din decembrie 1989, afirmă: „ Mircea Răceanu a ieșit din închisoare în timpul revoluției, mai exact la 22 decembrie 1989. Pe biletul de liberare din penitenciar figurează însă data de 25 aprilie 1990..."[12] Contrar titlului pe

care îl poartă cotidianul, afirmația nu corespunde adevărului. În realitate am ieșit din închisoare „exact" pe 23 decembrie 1989 iar biletul de liberare nr. 9, menționează „exact" această dată și nu pe cea de 25 aprilie 1990 (Anexă 5)

În acest context este interesant de remarcat și faptul că unii ziariști au afirmat că am evadat din închisoare, profitând de haosul existent în acele zile de decembrie. Alții au scris că am fost eliberat ilegal. Unele publicații au mers până acolo încât au afirmat că am fost scos din țară de un comando american.

Următoarele exemple sunt ilustrative în acest sens: primul se referă la o serie de interviuri realizate de Angela Băcescu și apărute în suplimentul numărului din aprilie 1992 al săptămânalului *Europa*. Astfel, generalul Aurelian Mortoiu, șeful Direcției a III-a de Contraspionaj al Departamentului Securității Statului referindu-se la „evadarea" mea din Rahova afirma: „Profitându-se de precipitarea evenimentelor din decembrie 1989, stăpânii lui i-au pregătit și au reușit recuperarea. Cu sprijinul unor trădători din țară el a fost ajutat să evadeze", iar un alt ofițer de contrainformații, în același interviu, a mers și mai departe afirmând că împreună cu familia, am fost „recuperat" de „un avion trimis la București, profitând de evenimentele din decembrie 1989"[13]; al doilea exemplu se referă la articolul publicat sub semnătura lui Constantin Rudnițchi, în săptămânalul *Cuvântul* nr. 19 din mai 1992, în care se arată: „Revoluția l-a găsit, se pare, în arestul Securității din Calea Rahovei. Răceanu a profitat de punerea în libertate, fără discernământ, a tuturor celor aflați în arest. Numai astfel se poate explica modul cum a ajuns în libertate. Cu atât mai neclar este felul în care acesta a reușit să fugă, împreună cu familia, peste hotare. Doar ageamismele unui guvern provizoriu, nou instalat, ar fi putut să facă posibilă ieșirea din țară a unui spion condamnat, fără acte asupra sa"[14]; în cel de al treilea, este vorba de un interviu cu generalul Neagu Cosma, publicat în *Jurnalul Național* din 10 decembrie 1996 în care fostul șef al Contraspionajului românesc din anii '60–'70, și care o anumită perioadă a activat și în cadrul Serviciului Român de Informații, a afirmat următoarele: „Răceanu a fost scos de CIA din țară imediat

după decembrie 1989, când la noi nu mai exista nicio structură specială. A venit un avion special, iar cel care l-a dat americanilor a fost Militaru. Că s-o fi pus Militaru de acord și cu alții, asta nu mai știu"[15].

Toate bune și frumoase! Un lucru însă au uitat să clarifice autorii acestor articole și anume: cum de am luat cuvântul în Piața Universității la 1 mai 1990[16], dacă profitând de evenimentele din decembrie 1989, am fost „recuperat" și am „fugit" din țară cu „un avion special"

Interesant este, de asemenea și faptul că, în decursul anilor, nu s-a schimbat conținutul materialelor scrise pe această temă, ceea ce denotă că provin din aceeași sursă, nu greu de ghicit având în vedere apartenența generalilor Cosma și Mortoiu. Numai că așa cum se întâmplă des în viață, nici Securitatea și nici Serviciul Român de Informații nu le-au știut chiar pe toate!

Mai mulți prieteni, revoltați de aberațiile publicate periodic în unele organe ale presei române pe seama eliberării mele, m-au sfătuit, și nu o dată, să dau o dezmințire și să explic cum s-au petrecut de fapt lucrurile. De fiecare dată am respins apelul lor, subliniind că nu este de datoria mea să dau astfel de explicații. Le-am spus totodată prietenilor mei că în ceea ce mă privește, îmi este indiferent ce scriu „unii sau alții" despre mine. În fond, fiecare ziarist, fiecare comentator trebuie să-și asume responsabilitatea pentru cele scrise. Le-am atras însă atenția că cel mai interesant lucru în toată această publicitate nu este conținutul diferitelor speculații și comentarii, ci poziția autorităților române, care au cunoscut exact realitatea și care aveau datoria să le pună capăt. Neprocedând astfel, ele s-au făcut direct părtașe la perpetuarea acestor zvonuri.

Astăzi nu este greu de explicat de ce autoritățile române au adoptat această atitudine.

Pe de o parte, din cauza ancorării lor în mentalitatea vechiului sistem. Pe de altă parte, pentru că nici puterea instalată în decembrie 1989 și nici cea care a venit după victoria coaliției democratice în alegerile parlamentare și prezidențiale din noiembrie 1996 nu și-a pus niciodată ca obiectiv să răspundă la o simplă dar fundamentală întrebare și anume,

dacă trebuia sau nu luptat împotriva regimului totalitar, a dictaturii impuse de Ceaușescu în numele sistemului comunist și al ideologiei acestuia, ca să nu mai vorbim de declanșarea unui adevărat proces al comunismului.

În toți acești ani, niciuna dintre persoanele ajunse în funcții de răspundere și care în trecut au fost asociate direct cu fostul regim — și slavă Domnului sunt destule, începând chiar cu Ion Iliescu — nu și-au făcut mea culpa. Dimpotrivă, în toți acești ani, noua nomenclatură a desfășurat o campanie constantă de discreditare, calomniere și denigrare a tuturor celor ce s-au opus cu adevărat regimului comunist și dictaturii lui Ceaușescu, exemplul Doinei Cornea fiind poate cel mai edificator. Culmea, la începutul anului 1993, Doina Cornea a fost acuzată de complicitate la subminarea puterii de stat, fiind inițial audiată la Procuratura Județeană Cluj, iar apoi chemată să se prezinte la Procuratura Generală! Trezindu-se în fața unui puternic val de protest, puterea a dat înapoi. Traian Chebeleu, purtătorul de cuvânt al președintelui, a afirmat în cadrul unei conferințe de presă că somarea d-nei Doina Cornea să se prezinte la Procuratura Generală a „survenit într-un moment nebinevenit"[17] Cu alte cuvinte, retragerea acțiunii nu s-a datorat recunoașterii săvârșirii abuzului inițial, ci a momentului politic nefavorabil când a fost inițiată și care a coincis cu plecarea delegației parlamentare române la Sesiunea Consiliului Europei de la Bruxelles. Tipic pentru modul de soluționare a unor astfel de situații de către promotorii „democrației originale"

Este și asta o modalitate ca prin împroșcarea altora cu noroi și etichetarea tuturor celor care s-au opus dictaturii comuniste drept „trădători" și „agenți străini", să-ți ascunzi de fapt propria-ți lașitate, ca să nu spun complicitatea cu fostul regim.

M-au vrut din nou în pușcărie...

Noile autorități de la București și-au dat din nou arama pe față în vara anului 1993. Eram deja de câțiva ani în Statele Unite.

La 3 iunie 1993 Tribunalul Militar Bucureşti a avut pe rol Dosarul nr. 157 din 1993 având ca obiect cererea Direcţiei Procuraturilor Militare din Procuratura Generală pentru reîncarcerarea până la expirarea pedepsei, în anul 2009, a „fostului diplomat Mircea Răceanu", pe motivul că eliberarea din decembrie 1989 a fost făcută „fără temei legal"[18]. Cu alte cuvinte, se solicita aplicarea sentinţei ce mi-a fost dată de regimul comunist și dictatura lui Ceauşescu. Simplu, clar și fără echivoc! Decizia nu m-a mirat având în vedere concluzia la care a ajuns Direcția Procuraturilor Militare din cadrul Procuraturii Generale în februarie 1990, despre care am menționat mai sus.

Iată deci că în toată această perioadă autoritățile instalate după decembrie 1989 m-au considerat, ca şi fostul dictator, drept „trădător". De aici probabil și refuzul lor constant de a explica opiniei publice din România adevărul cu privire la eliberarea mea din închisoare.

În cursul dimineții de 25 mai 1993, Păstorel Zugrăvescu m-a chemat telefonic de la București şi m-a informat de acțiunea Direcției Procuraturilor Militare, precum şi de termenul de judecată stabilit de Tribunalul Militar. Mi-a comunicat, totodată, că era pregătit să mă reprezinte, aşa cum a făcut-o și în 1989, şi că pentru acest lucru, conform procedurii legale, trebuia să-i dau o procură. Mi-a spus că mă va reprezenta „gratis, pentru că are încredere în cauza mea". De asemenea, a declarat că deși a avut „îndoieli" în legătură cu aprecierile mele privind conducerea instalată la București după evenimentele din decembrie 1989 şi, în general, cu privire la evoluția situației din România, acum era gata să recunoască că am avut „dreptate".

Vestea dată de Zugrăvescu m-a pus pe gânduri. M-am întrebat imediat ce voia şi ce urmărea Bucureştiul? Era clar că în condițiile în care mă aflam deja în Statele Unite şi eram cetăţean american, practic rearestarea mea era imposibilă. Nu cred că cineva cu o gândire cât de cât rezonabilă punea la îndoială acest lucru. De asemenea, întreaga poveste, indiferent de convingerile personale ale inițiatorilor, nu era de natură să servească intereselor guvernului român, care în acea perioadă se zbătea din răsputeri pentru stabilirea unei

relații mai apropiate cu Administrația americană și, în general, pentru îmbunătățirea imaginii României în Statele Unite. În plus, autoritățile de la București erau la curent cu atitudinea părții americane față de mine, atitudine cel mai bine exprimată în răspunsul pe care o înaltă oficialitate americană, aflată în vizită în România, în cursul anului 1992, i l-a dat lui Ion Talpeș, pe atunci șeful Serviciului de Informații Extern. Astfel, când în timpul discuției Talpeș s-a referit din proprie inițiativă la mine, caracterizându-mă drept un „trădător înnăscut", reprezentantul american i-a răspuns prompt: „Domnule Talpeș, eu nu am traversat oceanul ca să vă ascult cum denigrați și terfeliți un patriot"! Aceeași teză Talpeș a avansat-o și cu alte ocazii, inclusiv în cadrul unei discuții pe care a avut-o, în timpul unei deplasări, în SUA, cu politologul american de origine română Vladimir Tismăneanu. Și încă ceva: președinția, guvernul și implicit Direcția Procuraturilor Militare din Procuratura Generală știau foarte bine că în realitate fusesem eliberat legal. La începutul lunii ianuarie 1990, în prezența avocatului Păstorel Zugrăvescu, ministrul Justiției Teofil Pop i-a confirmat ministrului de atunci al Afacerilor Externe, Sergiu Celac, la cererea expresă a acestuia, că fusesem eliberat legal din închisoare și că din punct de vedere juridic, eram „tot atât de curat" ca și cei doi.

Atunci, pe bună dreptate se pune întrebarea de ce a fost necesară toată tevatura din vara anului1993?

Întrucât acțiunea a fost inițiată de Direcția Procuraturilor Militare în deplină cunoștință și cooperare cu Serviciul Român de Informații — cum rezultă din schimbul de adrese între general-maior de justiție Mugurel Florescu, șeful direcției menționate, adjunct al procurorului general, și Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații, care a avut loc la sfârșitul lunii februarie, începutul lunii martie 1993[19] — se exclude de la început teoria că acțiunea ar fi fost opera unor persoane particulare sau a vreunui procuror militar, așa cum s-a sugerat, inclusiv părții americane. Personal, nu am avut nicio îndoială că în spatele inițiativei s-au aflat autoritățile române la cel mai înalt nivel. Mi-a fost greu să mă pronunț atunci — îmi este și astăzi când scriu aceste rânduri — asupra motivelor care au determinat

Bucureştiul să se lanseze într-o acţiune din care nu avea decât de pierdut. Un lucru însă a fost foarte clar şi anume că nu trebuia, sub nicio formă, să mă las provocat. Or, dacă aş fi dat curs solicitării lui Zugrăvescu şi i-aş fi transmis mandatul solicitat de a mă reprezenta, ar fi însemnat că de fapt acceptam oficialităţile române drept parteneri de discuţie! De altfel, Zugrăvescu m-a asigurat, în cadrul convorbirii telefonice, că nu avea probleme să prelungească întreaga judecată pe considerente de procedură, cel puţin pe parcursul unui an. Pentru mine însă acceptarea lor drept parteneri, la trei ani şi jumătate de la prăbuşirea sistemului comunist, era exclusă! Nu făcusem cu ei un compromis până atunci şi cu atât mai mult nu aveam motive să-l fac acum.

În consecinţă, am decis să ignor în continuare acţiunile îndreptate împotriva mea de oficialităţile române şi sistemul pe care îl reprezentau. Odată decizia luată, la 30 mai, i-am trimis lui Păstorel Zugrăvescu un fax în care, printre altele, am arătat:

„Dragă Păstorel,

(...)

În legătură cu problema discutată consider că cel mai normal, firesc lucru, este să o ignor total. Acţiunea lor, care nu face altceva decât să reprezinte vechiul sistem, trebuie tratată ca atare. A accepta să mă reprezinţi în faţa unei instanţe, care reprezintă mentalitatea unui regim condamnat deja de istorie, ar fi o aberaţie! Pentru mine ei nu există! În consecinţă, lasă-i să fiarbă în propriul suc..."

Ceea ce s-a şi întâmplat.

Totul a început chiar la şedinţa din 3 iunie 1993, când Tribunalul Militar Bucureşti a fost nevoit să amâne cu o lună termenul de judecată pe motive de procedură pentru „clarificarea" situaţiei, inclusiv cu privire la data când fusesem eliberat din închisoare „fără temei legal". M-a surprins faptul că Direcţia Procuraturilor Militare nu avea acte cu privire la data eliberării mele. Să nu fi existat în evidenţa închisorii din Calea Rahovei 37–39, unde fusesem încarcerat şi de unde

fusesem eliberat, o copie după Biletul de liberare nr. 9? Greu de crezut dar se pare că este adevărat!

Odată devenită publică, acțiunea Direcției Procuraturilor Militare din Procuratura Generală a declanșat o reacție puternică de protest, în țară și în străinătate, mai ales în Statele Unite.

Oficialitățile americane au reacționat prompt — la Washington pe lângă ambasadorul român Aurel Dragoș Munteanu și la București pe lângă Ministerul Afacerilor Externe, prin ambasadorul SUA, John Davis Jr. — subliniind că întreaga acțiune punea sub semnul întrebării credibilitatea caracterului democratic al regimului de la București. În context, contestarea eliberării mele, pe de-o parte, a fost interpretată ca o nouă dovadă că în România nu intervenise o schimbare de fond, iar pe de altă parte, s-a afirmat că, din moment ce autoritățile române se pronunțau pentru „reîncarcerarea" mea până în anul 2009, ele implicit recunoșteau că Ceaușescu fusese nevinovat. Această poziție a fost reflectată și în presa americană, inclusiv în prestigiosul cotidian *The New York Times* din 30 iunie 1993, în care se menționa, printre altele, că o oficialitate din Departamentul de Stat a „indicat" părții române că acțiunea inițiată împotriva mea „nu" era de natură să „ajute" relațiile româno-americane[20].

De asemenea, unii observatori și comentatori politici americani și români au apreciat că întreaga afacere constituia și un afront la adresa Statelor Unite. Astfel, la 3 iulie, cotidianul *România Liberă* scria în paginile sale că „punerea în mișcare a acestei acțiuni penale", la trei ani de la eliberare, reprezenta de fapt o „pură răbufnire a anti-americanismului care caracterizează activitatea vechilor structuri, precum și pe cele noi"[21].

În ceea ce mă privește, deși, prin intermediul unor prieteni, am fost solicitat de un număr mare de ziare și reviste din țară, printre care *România Liberă, Evenimentul Zilei, Express Magazin, Ora, Cronica Română,* pentru a da interviuri în legătură cu acțiunea Procuraturii Militare, am declinat cererile respective, subliniind că nu aveam nimic de

adăugat în plus față de declarația dată ziarului *România Liberă* și săptămânalului *Lumea Liberă* din New York în care am arătat că: „Acțiunea Procuraturii Militare nu face altceva decât să scoată în evidență atașamentul autorităților de la București față de vechiul sistem și mentalitatea acestuia care deja a pierdut partida cu istoria. Acțiunea este un spectacol vechi și prăfuit având la bază un scenariu scris în spiritul realismului socialist. În consecință, îi las pe scenariștii, regizorii și actorii acestei piese să fiarbă în suc propriu[22]"

Totodată, am explicat celor ce mi-au solicitat interviuri că refuzul meu de a le satisface cererea pleacă de la faptul că este o acțiune care „vorbește de la sine", că nu eu trebuia să mă justific și să mă explic, ci cei care au inițiat-o și promovat-o, fiind în ultima instanță „treaba lor și nu a mea"!

Am adoptat această poziție chiar de la început plecând de la convingerea intimă, pe care am împărtășit-o numai familiei și câtorva prieteni, că, în final, decizia Tribunalului Militar, indiferent dacă era împotriva sau în favoarea mea, mă avantaja, întrucât eu nu aveam nimic de pierdut, ci numai de câștigat. Simplu vorbind, în condițiile în care trăiam în Statele Unite și eram cetățean american o hotărâre judecătorească împotriva mea nu avea cum să-mi afecteze situația personală. În schimb, pretenția noilor autorități de la București ca România să fie considerată drept o societate democratică ar fi fost serios șifonată. De aici, și convingerea că autorităților române, și nu mie, le revenea sarcina să rezolve dilema, ele fiind singurele care aveau de pierdut în cazul în care se hotăra să se dea curs solicitării Direcției Procuraturilor Militare din Procuratura Generală ca eu să fiu reîncarcerat până în anul 2009.

În consecință, mi-am limitat activitatea publică la declarația menționată mai sus, precum și la interviurile date posturilor de radio *BBC*, Vocea Americii și Europa Liberă [23]. În interviul acordat la 28 iunie postului de radio Vocea Americii am scos în evidență, printre altele, că atașamentul Bucureștiului față de vechiul regim este atestat și de „refuzul constant de a declanșa procesul comunismului, cu alte cuvinte procesul împotriva celor ce au dus la lichidarea

democrației și instaurarea în România, a regimului comunist, totalitar și dictatorial"[24].

Strâns cu ușa, Bucureștiul postdecembrist a cedat...

Reacția la acțiunea Direcției Procuraturilor Militare, și mai ales, intensitatea acesteia a surprins autoritățile române, determinându-le să bată în retragere. La 2 iulie 1993, Traian Chebeleu, purtătorul de cuvânt al președintelui României, a declarat că Ion Iliescu a fost surprins când a aflat de la postul de radio Vocea Americii de cererea de rearestare a „fostului diplomat Mircea Răceanu", afirmând totodată că s-a „renunțat la această acțiune" Întrebat fiind ce a provocat reluarea acțiunii, Traian Chebeleu a răspuns că „situația îmi aduce aminte de cazul Doina Cornea, absolut similar" și că nu știe dacă este vorba de „o greșeală, incompetență sau altceva"[25]. După părerea mea era vorba de toate la un loc, dar în primul rând de „altceva" De asemenea, la 5 iulie, Petre Ninosu, pe atunci Ministrul Justiției, a refuzat în cadrul unei conferințe de presă să răspundă la întrebările ziariștilor cu privire la „mecanismul care a declanșat deschiderea dosarului Răceanu", mulțumindu-se doar să afirme — ca și Chebeleu — că s-a renunțat la acțiune[26].

În privința declarației purătorului de cuvânt, potrivit căruia Ion Iliescu ar fi aflat despre acest caz de la postul de radio Vocea Americii, merită să fac, printre altele, următoarele precizări:

În cursul lunii iulie, Ion Talpeș, pe atunci șeful Serviciului de Informații Extern, a comunicat ambasadei SUA la București că după declanșarea acțiunii împotriva mea de către Direcția Procuraturilor Militare din Procuratura Generală, a avut „mai multe discuții cu președintele Ion Iliescu" și că din cercetările pe care le-au întreprins a rezultat că operațiunea a fost reactivată la „inițiativa lui Petre Roman", care astfel devenea „acarul Păun" al întregii afaceri. La aflarea intervenției lui Talpeș, prima întrebare a fost: dacă cele afirmate de el reprezintă adevărul, de ce autoritățile române au considerat necesar să facă apel la o comunicare confidențială?

Ținând seama de efectul negativ care s-a răsfrânt asupra Bucureștiului, precum și animozitatea care exista între Iliescu și Roman, reprezentanții puterii ar fi trebuit să fie primii interesați să demaște public pe inițiatori, dacă într-adevăr acțiunea ar fi fost declanșată fără implicarea lor. Deși Petre Roman îmbrățișase teza dictatorului potrivit căruia eu am comis un act de trădare — fapt pe care îl cunosc din declarațiile pe care le-a făcut unor prieteni de-ai mei, inclusiv ziaristului american David Binder — am avut totuși serioase rezerve față de conținutul comunicării lui Talpeș. Este greu de crezut că Petre Roman, care nu mai era de mult prim-ministru și care în acea perioadă avea dificultăți în a-și restabili cariera politică, mai putea exercita vreun control asupra Direcției Procuraturilor Militare. De altfel, este dificil, dacă nu chiar imposibil să convingi pe cineva că într-o societate ca cea din România, în anii imediat următori evenimentelor din decembrie 1989, în care independența Justiției era mai mult aparentă decât reală, altcineva decât conducerea țării ar fi putut avea controlul asupra Direcției Procuraturilor Militare din cadrul Procuraturii Generale.

De aceea, împărtășesc opinia celor care au considerat că intervenția șefului Serviciului de Informații Extern a urmărit de fapt să „împuște doi iepuri deodată" Să abată pe de o parte atenția de la suspiciunea care plana asupra autorităților române, iar pe de altă parte, să compromită în ochii americanilor pe un potențial rival politic al președintelui Ion Iliescu. Schimbul de adrese între general-maior Mugurel Florescu și Virgil Măgureanu, menționat mai sus, vine să confirme această ipoteză.

Intervenția lui Ion Talpeș, a cărui atitudine față de mine era bine cunoscută părții americane, s-a dovedit a fi total neconvingătoare. Nici nu se putea altfel. Prea a fost cusută cu ață albă!

Tot în această perioadă, Aurel Dragoș Munteanu, pe atunci ambasadorul României în capitala Statelor Unite, a trimis o telegramă personală președintelui Ion Iliescu în legătură cu implicațiile ce decurgeau pentru relațiile româno-americane din acțiunea inițiată împotriva mea de Direcția Procuraturilor Militare, mai ales în condițiile în care

ambasada română era activ angajată în procesul obținerii clauzei națiunii celei mai favorizate în raporturile comerciale cu SUA. Având o bogată experiență diplomatică, nu am motive să mă îndoiesc de faptul că ambasada română, și personal, ambasadorul român la Washington — care spre deosebire de criptocomuniștii de la București era conștient de aberația întregii afaceri — au informat în permanență guvernul român în legătură cu reacția părții americane. Era de fapt o datorie elementară a unui oficiu diplomatic.

Declarația purtătorului de cuvânt al președintelui, precum că „s-a renunțat" la acțiunea Direcției Procuraturilor Militare, s-a dovedit a nu fi suficientă pentru a face să se rezolve cazul Răceanu. Pe bună dreptate s-a apreciat că o asemenea declarație avea mai degrabă o valoare politică decât juridică, și de aceea s-a insistat pe necesitatea adoptării unei hotărâri judecătorești. Altminteri, cum îmi spunea un bun prieten, „când nu te aștepți, te poți trezi" cu o altă asemenea „eroare", sau „incompetență" din partea Bucureștiului.

Până la urmă, strânse cu ușa, autoritățile române au trebuit să cedeze!

La 22 iulie 1993, în ședința publică a Tribunalului Militar Teritorial București, maiorul de justiție Aurel Dumbravă, președintele completului de judecată, a declarat cauza închisă, în urma retragerii contestației făcute de către Direcția Procuraturilor Militare din Procuratura Generală care a considerat că eliberarea mea din închisoare a fost „corectă", în sensul că am fost pus „în mod legal" în libertate în decembrie 1989.[27]

Cu alte cuvinte, închizându-se cercul am revenit de unde am plecat, fapt despre care, așa cum am mai arătat, autoritățile române au știut încă din 22 decembrie 1989, când au dispus difuzarea acelui comunicat în care s-a afirmat că „toți deținuții politici au fost eliberați, inclusiv Mircea Răceanu..."

Problema de fond rămâne nesoluționată...

Decizia Tribunalului Militar Teritorial București din 22 iulie a reprezentat, fără îndoială, o înfrângere pentru guvernarea de la București.

Prietenilor mei care s-au grăbit să mă felicite, le-am atras însă atenția că hotărârea judecătorească care mi-a dat câștig de cauză nu a vizat activitatea mea împotriva regimului totalitar, ci s-a referit numai la aspectul eliberării mele din închisoare în decembrie 1989; pedeapsa capitală și comutarea acesteia la douăzeci de ani închisoare impuse de Ceaușescu continuând să rămână în vigoare. În același timp, mi-am exprimat scepticismul cu privire la perspectiva soluționării problemei de fond, plecând de la atitudinea regimului lui Ion Iliescu față de toți cei ce s-au opus regimului comunist, într-o formă sau alta, în țară sau în străinătate.

Presimțirile mele pesimiste au fost confirmate cu trecerea timpului.

Astfel, în presa română a apărut știrea potrivit căreia la 7 martie 1994, cu ocazia trecerii în rezervă a generalului Gheorghe Diaconescu, șeful Direcției de Contraspionaj a Serviciului Român de Informații, în seiful lui s-au găsit, printre alte documente și dosare și un dosar operativ pe care scria: „Mircea Răceanu" Mulți observatori politici s-au întrebat imediat și, pe bună dreptate, ce pericol prezentam eu pentru procesul democratic din România ca să se justifice menținerea de către Serviciul Român de Informații, în 1994, a unui asemenea dosar operativ? Răspunsul a fost unanim: evident, niciunul. Dimpotrivă, asocierea mea cu Statele Unite nu putea decât să avantajeze partea română. Firesc a urmat întrebarea: atunci pentru cine reprezenta Mircea Răceanu un pericol? Și de această dată răspunsul a fost prompt și unanim: pentru cei ce în vâltoarea evenimentelor din decembrie 1989 s-au instalat la putere în România și care, în anii care au urmat, nu au putut să se împace cu gândul că trebuie să rupă definitv și irevocabil cu fostul regim comunist și cu modul acestuia de guvernare, cu toate consecințele care decurgeau dintr-o astfel de ruptură!

Faptul că dosarul s-a găsit în seiful gen. Gheorghe Diaconescu nu este întâmplător. Este una și aceeași persoană cu cea cunoscută în anii '80, și care era direct implicată în supravegherea celor care frecventau acțiunile protocolare ale ambasadei SUA la București, precum și ale altor oficii diplomatice vest-europene acreditate în capitala României. De altfel, în anul 1985 a fost numit locțiitor al șefului Direcției a III-a de contraspionaj cu responsabilități pe spațiul SUA. În această calitate el a urmărit nu numai oficialitățile române implicate în relațiile româno-americane, inclusiv din Ministerul Afacerilor Externe, dar și o serie de intelectuali și reprezentanți aparținând unor culte și secte religioase (în special: Baptiști, Adventiști de Ziua a Șaptea, Martorii lui Iehova etc.) care aveau contacte cu partea americană.

Gheorghe Diaconescu este una și aceeași persoană care — așa cum am aflat după ce am ieșit din închisoare — a afirmat cu diferite ocazii că este cel care, în perioada 1985–1987, a condus un colectiv de ofițeri care a „supravegheat și documentat activitatea de spionaj" pe care am desfășurat-o eu în „slujba Statelor Unite"[28]. Dacă e să iau de bună afirmația lui că a „documentat" încă din acea perioadă „activitatea mea de spionaj" atunci este firesc ca eu și alte persoane să ne punem întrebarea: de ce i-au mai trebuit lui și, în general, Securității încă doi–trei ani ca să mă aresteze? Din anchetă, proces și recurs nu a rezultat că au fost în posesia unor astfel de probe. În consecință, nu rămân decât două ipoteze:

— Generalul Gheorghe Diaconescu nu a avut probe concrete dar, vorba românului, „se dă mare"

— O fi fost și el un opozant al dictaturii — cum mi-a spus în glumă un prieten — și a închis ochii lăsându-mă să acționez în liniște încă doi–trei ani. Și tot prietenul meu a adăugat în glumă: „Dacă așa au stat lucrurile, atunci indirect și el a fost părtaș la actul tău de trădare"

De altfel, gen. Gheorghe Diaconescu nu este singurul în această situație. Potrivit celor relatate de Aurel Dragoș Munteanu, înainte de a veni la Washington ca ambasador, a asistat la unele discuții în care unii reprezentanți ai

Serviciului Român de Informații, foști lucrători ai Securității, se lăudau că se „știa cu cel puțin doi ani înainte de a fi arestat Răceanu, de activitatea lui de spionaj în favoarea Statelor Unite" De asemenea, colonelul Paulian Păsărin, de la Direcția de Contraspionaj, a afirmat într-un interviu acordat *Jurnalului Național*, în august 1999, că era „convins" încă din anul 1983 că fusesem „racolat de americani"[29].

Chiar așa, „stimabililor"? Dacă ați știut, de ce nu m-ați arestat? Dimpotrivă, m-ați lăsat să continui ani de zile colaborarea cu partea americană și, în același timp, mi-ați permis să întreprind și o serie de călătorii în străinătate, inclusiv în martie–aprilie 1988 în Statele Unite? Nu v-a fost frică că aș fi putut, eventual, să rămân și „să aleg libertatea?" Ca să nu mai vorbesc de faptul că în situația în care călătoriile în străinătate erau în general tabu, este greu de presupus că Securitatea ar fi fost de acord să lase pe cineva să plece chiar în Statele Unite, în condițiile în care ar fi fost în posesia unor probe concrete din care să rezulte activitatea de spionaj a acesteia în favoarea părții americane.

Să fim serioși, domnilor! Ne-ați crezut pe toți naivi dar nici chiar așa!

Oricum, mai în glumă, mai în serios, faptul că în 1994, generalul Gheorghe Diaconescu mai ținea în seiful lui un dosar operativ în legătură cu mine dovedește o adevărată obsesie a fostelor cadre ale Securității pentru cazul meu.

Ambasadorul Roger Kirk, căruia i-am relatat de existența dosarului meu operativ, s-a amuzat copios când i-am spus că dacă în seiful respectiv ar fi fost găsite, de exemplu, și dosarele operative ale generalilor Nicolae Militaru, Ionel Vasile, Marin Pancea, Ioan Șerb, cunoscuți pentru cooperarea lor cu Moscova, atunci aș fi fost dispus să-mi fac mea culpa, recunoscând în mod public ca imparțială poziția Bucureștiului — cum s-ar fi exprimat Conu Iancu — față de cei care prin activitatea lor din trecut au sprijinit, într-un fel sau altul, Estul sau Vestul. Când însă în seiful generalului Gheorghe Diaconescu s-a găsit numai dosarul meu, am remarcat eu în continuare, preferința ideologică și politico-geografică a

președintelui Ion Iliescu și a clanului său nu mai putea fi pusă la îndoială de nimeni, în ciuda declarațiilor mieroase la adresa Occidentului, și mai ales a Statelor Unite. Să nu uitam că în perioada de după decembrie 1989, regimul lui Iliescu a fost acela care, pe de o parte l-a numit pe generalul Nicolae Militaru ministru al Apărării, pe generalul Marin Pancea secretar al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, iar pe generalul Vasile Ionel consilier prezidențial pe probleme de apărare, iar pe de altă parte, a inițiat acțiuni judiciare împotriva celor ce au luptat împotriva comunismului și a regimului dictatorial din România, împotriva celor care au încercat să ajute Occidentul în „Războiul Rece" dus împotriva „Imperiului răului". În această privință, afirmația lui Silviu Brucan făcută la Televiziunea Română la 19 mai 1998, când a reiterat cele spuse în mai 1990 însărcinatului cu afaceri ad-interim al SUA la București și anume: „Răceanu a lucrat pentru voi, este omul vostru, luați-l, dle, pentru că noi nu putem să-l folosim"[30], spune totul despre orientarea politică a celor veniți la putere în urma evenimentelor din decembrie 1989; de fapt, continuarea orientării comuniștilor veniți la putere după cel de-al Doilea Război Mondial. Atunci după cum se știe cei care au colaborat cu Moscova — de exemplu, Emil Bodnăraș, condamnat la treizeci de ani pentru spionaj în favoarea URSS — au fost „folosiți", ca să preiau expresia lui Brucan, iar cei care au colaborat cu Vestul au fost considerați drept „dușmani" și „trădători"!

— Te rog să mă crezi, Mircea, a afirmat Roger Kirk, că până la urmă și Bucureștiul va trebui să recunoască nu numai justețea faptelor tale, dar mai ales contribuția ta la dărâmarea dictaturii și crearea unei societăți democratice în România, deși admit că va trebui să treacă ceva timp, până când acest lucru se va întâmpla. Oricum trebuie să fii optimist!

I-am replicat că optimismul nu m-a părăsit niciodată, nici măcar în clipele cele mai grele. Nici nu se putea altfel, din moment ce am fost întotdeauna cu conștiința împacată că mi-am făcut datoria într-o perioadă unică din istoria țării, dominată de un regim de dictatură și de o ideologie străină poporului român.

NOTE

1. Petre Cristea: „Crezul sfânt al poporului Român", *Adevărul* Nr. 2 din 26 decembrie 1989, pag. 3.

2. Constantin M. Şerbănescu: „La opt ani de la moartea judecătorului Gică Ion Popa — victima celor care l-au asasinat pe Ceauşescu", *România Liberă* din 1 martie 1998.

3. *Comunicatul* privind capetele de acuzare în procesul lui Nicolae şi Elena Ceauşescu. *Adevărul* din 26 decembrie 1989, pag. 1.

4. Călin Cernăianu: *Diplomaţia Lupilor: Erată la literatura aplicaţiei tactice din Decembrie 1989*, Editura Nemira 1997, pag. 176.

5. Proces-verbal de luarea măsurii asiguratorii. Încheiat astăzi 1 februarie 1989 la Bucureşti, pp. 2–3. Organ de cercetare penală: lt.-col. Caraşcă Gh., cpt. Matei Ionel, lt. maj. Prundea Niculai.

6. Curtea Supremă de Justiţie a României. Cabinetul Preşedintelui. Adresa nr. 41 din 26 ianuarie 1990 trimisă Procurorului General Gh. Robu.

7. Procuratura României. Cabinetul Procurorului General. Adresa nr. 45/C/1990 trimisă Preşedintelui Curţii Supreme de Justiţie, Teodor Vasiliu.

8. Procuratura României. Direcţia Procuraturilor Militare. Dosar nr. 45/C/140/1990. Referatul din 12 februarie semnat de colonelul de justiţie Scărlătoiu Grigore, procuror militar inspector.

9. *Idem*, pag. 1.

10. *Idem*, pag. 5.

11. Procuratura României, Procuratura Generală-DPM nr. 140 din 21 martie 1993 către Inspectoratul General al Poliţiei privind cazierul judiciar a lui Mircea Răceanu.

12. Violeta Fotache: „Încurajaţi de sentinţa CSJ în cazul Pacepa, 25 de trădători cu patalama solicită reabilitarea. Fostul secretar III al Ambasadei române în SUA, Mircea Răceanu, refuzat de Parchet" A apărut pe 12 iunie 1999 pe pe Internet (*Adevărul*) şi pe 13 iunie 1999 în cotidianul *Adevărul*.

13. *Europa*, supliment, aprilie 1992. „Revoluţia Română: Jos Securitatea, sus M. Răceanu şi Pacepa!" Interviuri realizate de Angela Băcescu, pag. 1.

14. Constantin Rudniţchi: „Un spion notoriu a fost ajutat să dispară fără urmă în zilele revoluţiei". *Cuvântul* nr. 19/mai 1992, pp. 8–9.

15. Neagu Cosma: *Jurnalul Naţional* din 10 decembrie 1996, pp. 8–9.

16. *Viitorul,* cotidian al Partidului Național Liberal nr. 22 din 3 mai 1990, pp. 1, 2.

17. Traian Chebeleu: „Inculparea d-nei Doina Cornea survine într-un moment nebinevenit" *România Liberă,* din 30/31 ianuarie 1993, pag. 1.

18. „100 de mistere într-unul singur" *Curierul Național,* 4 iunie 1993, pag. 1.

19. Adresa nr. S/142/1993 din 24 februarie a Direcției Procuraturilor Militare din cadrul Procuraturii României adresată Serviciului Român de Informații și răspunsul SRI din 3 martie 1993 cu adresa nr. S/3073.

20. David Binder: „US Rebukes Romania on Move to Imprison Ex-Spy for West". *The New York Times,* 30 iunie 1993.

21. „Cazul Răceanu și relațiile româno-americane" *România Liberă*/3 iulie 1993.

22. Cornel Dumitrescu: „S-a cerut reîncarcerarea lui Mircea Răceanu". *Lumea Liberă* din New York nr. 246, 19 iunie 1993; pag. 1; *România Liberă,* 26 iunie 1993, pag. 1.

23. Interviu la postul de radio BBC (Petre Clej) 26 iunie 1993; Interviu la postul de radio Vocea Americii (Iosif Klein), 28 iunie 1993; Interviu la postul de radio Europa Liberă (Constantin Alexandroiae), 30 iunie 1993.

24. Interviu la postul de radio Vocea Americii (Iosif Klein), 28 iunie 1993.

25. „O nouă eroare de greșeală a Procuraturii: Cazul Răceanu". *Adevărul,* 4 iulie 1993, pag. 1.

26. Cornel Dumitrescu: „Cazul Răceanu", *Lumea Liberă* din New York nr. 251, 24 iulie 1993.

27. „Cazul Mircea Răceanu a fost închis" *Evenimentul Zilei,* 23 iulie 1993; *Ora,* 24/25 iunie 1993; *FBIS-EEU-93-14,* 29 iulie, pag. 27.

28. „Gheorghe Diaconescu a dirijat în totalitate cazul Mircea Răceanu". *Evenimentul Zilei,* 16 martie 1994, pag. 1.

29. *Jurnalul Național,* 17 august 1999. Interviu de Gabriel Rudaru cu Paulian Păsărin.

30. TVR1. Emisiunea „Flagrant": „Diplomația Absurdului. Povestea unui condamnat la moarte". 19 mai 1998.

17
În loc de epilog

În noiembrie 1996 alegerile parlamentare și prezidențiale au dat câștig de cauză Convenției Democratice, a cărei campanie electorală s-a desfășurat sub semnul ruperii cu trecutul comunist.

Încurajați de noul climat politic, în luna august 1997, un grup de intelectuali au adresat o scrisoare ministrului de justiție în care solicitau, plecând de la necesitatea unei „Justiții puse cu adevărat în slujba valorilor statului de drept", să acționeze pentru a fi „anulat în substanță și în consecințele lui" procesul caracterizat drept „tipic ceaușisto-comunist" prin care am fost condamnat la pedeapsa capitală.[1] Demersul lor a rămas fără răspuns.

După aproximativ doi ani, la 10 iunie 1999, inițiatorii scrisorii, care în toți acești ani au fost alături de mine, s-au adresat de data aceasta Procurorului General al Parchetului General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a României, înaintându-i un Memoriu, prin care solicitau pronunțarea unui „recurs în anulare împotriva sentinței" capitale ce mi-a fost dată de justiția lui Ceaușescu. Ei au motivat solicitarea lor plecând de la considerentul că activitatea mea a „fost îndreptată împotriva regimului comunist, evenimentele confirmând moralitatea ei, precum și de la faptul că au fost nesocotite intenționat prevederile legale, în procesul de condamnare la pedeapsa capitală"[2] (Anexa 7).

Spre surprinderea lor, și nu numai a lor, la 11 iunie 1999, adjunctul Procurorului General a declarat în cadrul Jurnalului de la orele 2000 al postului național de televiziune (TVR1) că un număr de 25 de ofițeri de informații și diplomați români condamnați înainte de 1989 așteaptă recurs în anulare, după care a trecut la prezentarea cazului meu. Cu acest prilej, reluând concluziile justiției comuniste, el a afirmat că în „urma studierii dosarului, recursul în anulare este nefondat", deoarece la dosar există „probe clare și de netăgăduit" ale vinovăției mele și, în consecință, „pedeapsa rămâne în continuare"

Comentând reconfirmarea sentinței ce mi-a fost dată de regimul de dictatură, fostul diplomat american la București Ernest Latham, sublinia, într-un articol publicat în *România Liberă,* în luna noiembrie 1999, că acțiunea Parchetului General nu a făcut altceva decât să dea „argument" celor care se „îndoiesc de sinceritatea" României în repudierea trecutului său comunist și de „adeziunea ei" la principiile democrației. Mai mult, plecând de la cazul meu concret, fostul diplomat american a pus în discuție o problema generală, de principiu, și anume dacă trebuia sau nu luptat împotriva unui sistem totalitar, când afirma: „Sau guvernul comunist, cu Nikolski, Bodnăraș și alți agenți NKVD, impus de Uniunea Sovietică, a fost rău și trebuie repudiat — și atunci cei care au făcut totul ca să-l distrugă... ar trebui onorați. Sau regimul respectiv a fost bun, Răceanu trebuie condamnat iar Nikolski, Bodnăraș, colaboratorii și urmașii lor se cuvin onorați ca eroi naționali. România nu poate menține ambele poziții." Scurt, simplu și la obiect[3]. De altfel, multor observatori politici din Statele Unite le-a fost greu să înțeleagă cum un guvern dedicat unei Românii libere și democratice, angajat, totodată, în procesul de integrare euro-atlantică, a putut să „revalideze sentința de condamnare la moarte"[4] dată de justiția comunistă unei persoane care a acționat împotriva regimului totalitar.

Întrucât, adjunctul Procurorului General nu a specificat la televiziune ce a determinat examinarea cazului meu, s-a

avansat ideea că eu aş fi fost autorul cererii de promovare a recursului în anulare[5]. În consecinţă, la 17 iunie 1999, într-un interviu acordat postului de radio Vocea Americii, am dezminţit categoric acest lucru, subliniind că „personal nu am înaintat o astfel de cerere Curţii Supreme de Justiţie sau Parchetului General" De altfel, aşa cum i-am scris, în luna februarie 2000, ziaristului Mihai Pelin, autorul *Culiselor spionajului românesc,* „nu am declanşat şi nici nu intenţionez să declanşez vreun proces sau vreo campanie în legătură cu reabilitarea mea", deoarece termenul de reabilitare „îmi sună straniu în urechi, în împrejurările în care eu nu mă simt vinovat, ci dimpotrivă, cu conştiinţa împăcată că am procedat corect opunându-mă unui regim totalitar. În consecinţă, întotdeauna am susţinut că anularea sau menţinerea sentinţei ce mi-a fost dată de regimul comunist aparţine Bucureştiului"[6].

Partea americană cere o explicaţie...

La sfârşitul lunii decembrie 1999, Departamentul de Stat al SUA a solicitat oficial părţii române să „explice" raţiunile pentru care Parchetul General a reconfirmat sentinţa ce mi-a fost dată de Ceauşescu. Subliniez că partea americană nu a cerut cu acest prilej reabilitarea mea şi nici nu era normal să o facă.

Deşi Statele Unite s-au pronunţat întotdeauna pentru soluţionarea unor astfel de cazuri, Administraţiile americane — indiferent dacă a fost vorba de cele republicane sau democrate — nu au impus şi nici nu au sugerat soluţii concrete în astfel de situaţii, plecând de la poziţia de principiu că un stat care sincer îmbrăţişează principiile şi valorile democratice trebuie singur să ajungă la concluzia că subminarea regimurilor totalitare, inclusiv a celor comuniste, nu constituie un act de trădare.

Recursul în anulare...

În lunile care au urmat a apărut în presa română o serie de ştiri potrivit cărora Parchetul General, pentru prima dată

de la condamnarea mea de către regimul totalitar, a trecut la revizuirea cazului meu, fără să mai preia automat, de aceasta dată, concluziile justiției lui Ceaușescu.[7]

În urma acestei analize, la sfârșitul lunii iulie 2000, Procurorul General al României, Mircea Criste, a declarat recurs în anulare împotriva sentinței capitale ce mi-a fost dată de regimul de dictatură, deoarece nu au fost „întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de trădare prin transmiterea de secrete de stat" iar „hotărârile judecătorești au fost pronunțate cu încălcarea legii"

În motivația prezentată și înaintată Președintelui Curții Supreme de Justiție se arată, printre altele, că dacă prin activitatea pe care am desfășurat-o am „reușit", după cum a stabilit instanța ceaușistă, să determin „partea română să accepte propunerile americane, în special pe linia emigrărilor" înseamnă că de fapt nu am „făcut deservicii țării", ci chiar am „servit interesul național" având un „aport important la înscrierea României în contextul schimbărilor politice începută prin perestroica rusă și terminate cu Revoluția română din decembrie 1989" În același timp, în motivația respectivă se apreciază cu referire la conținutul informațiilor cuprinse în materialul care s-a găsit asupra mea la data arestării, că acestea „ilustrează scopul demersului întreprins de inculpat în favoarea interesului național, intenția sa fiind de a ajuta înscrierea României în contextul procesului de democratizare prin eliminarea regimului totalitar, acțiunea sa fiind îndreptată împotriva regimului politic de dictatură și nu împotriva securității statului"[8].

Concluziile Procurorului General vin astfel să confirme ceea ce istoria făcuse deja acum unsprezece ani când mi-a dat dreptate prin repudierea regimului totalitar din România, în decembrie 1989. În ultimă instanță, un om nu poate spera la mai mult!

Restul este doar o chestiune de mentalitate și percepție. Istoria are însă ultimul cuvânt!

Am fost și rămân un optimist!

August 2000

Postscriptum la ediția a II-a

În perioada care a urmat publicării primei ediții au intervenit următoarele două evenimente importante:

La 23 octombrie 2000, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare promovat de procurorul general și a casat sentința nr. 39 din 21 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București și decizia nr. 29 din 28 august a Tribunalului Suprem - Secția Militară, declarând că „achită pe inculpatul Răceanu Mircea pentru săvârșirea infracțiunii de trădare prin transmiterea de secrete prevăzută de art. 157 alin. 1 din Codul Penal"[9]

Astfel, justiția și-a spus cuvântul anulând sentința ce mi-a fost dată de fostul regim totalitar — nu pe considerente de procedură, ci pe fondul problemei, recunoscând, pe de o parte, că nu am trădat România, iar pe de altă parte, că activitatea mea a fost desfășurată împotriva regimului de dictatură.

La 7 februarie 2002, în cadrul ceremoniei care a avut loc la Centrul International Woodrow Wilson din Capitala SUA, Washington, D.C., președintele României, Ion Iliescu, mi-a înmânat Ordinul Național „Pentru Merit" în grad de Comandor. Conform Decretului 120 din 4 februarie, distincția mi-a fost acordată pentru „sprijinul constant acordat României în eforturile sale de democratizare și dezvoltare", iar în textul invitației oficiale de participare la ceremonie se arată că Ordinul „reprezintă recunoașterea contribuției semnificative și a angajamentului Dumneavoastră în promovarea și apărarea libertății, a drepturilor omului, împotriva abuzurilor fostului regim totalitar"

Nu am considerat niciodată că am făcut ceva deosebit. Am urmat doar ce mi-a dictat conștiința, într-o conjunctură istorică dată, în care s-au aflat România și poporul român.

Așa cum am mai scris, istoria are însă ultimul cuvânt.

Septembrie 2009

NOTE

1. Scrisoarea a fost semnată de Alecu Ivan Ghilia, Mihai Constantinescu, Petre Mihai Băcanu, Andrei Blaier, Mihai Creangă, Anton Uncu, Pr. Constantin Galeriu, Nicolae Gheran, Alexandru D. Lungu şi publicată în *Ziua* din 5 august 1997.

2. Memoriul din 10 iunie 1999. A fost publicat în *Ziua* din 2 august 1999, pp. 1 şi 3 sub titlul „Recursul Răceanu"; *Lumea Liberă* din New York la 7 august 1999, şi pe internet în *Oegar Report News,* pe 16 august 1999.

3. Ernest Latham: „Să fie Alexandru Nikolski un erou român? Menţinerea condamnării lui Mircea Răceanu ridică întrebări jenante", *România Liberă* din 11 noiembrie 1999 şi pe internet în *Oegar Report News* pe 14 noiembrie 1999. Ernest Latham a funcţionat ca ataşat cultural la Ambasada SUA din Bucureşti în perioada 1983–1987.

4. David Binder: „Safe in US., Ex-Envoy is Hunted By Romania", *The New York Times* din 26 decembrie 1999.

5. Violeta Fotache: „Încurajaţi de sentinţa CSJ în cazul Pacepa, 25 de trădători cu patalama solicită reabilitarea", *Adevarul* din 13 iunie 1999.

6. Scrisoarea adresată lui Mihai Pelin la 25 februarie 2000. Ample citate din această scrisoare au fost reproduse de Mihai Pelin în articolul „Mircea Răceanu, victima duplicităţii cotroceniste", apărut în *Alerta* din 25 mai 2000.

7. Adina Anghelescu: „La Parchetul General, recursul în anulare pentru un diplomat român condamnat la moarte este în curs de soluţionare. Răceanu la un pas de reabilitare", *Ziua,* 2 martie 2000; Adina Anghelescu:„Parchetul aşteaptă răspunsul SIE şi SRI î cazul Răceanu", *Ziua,* 21 aprilie 2000.

8. Recursul în anulare înaintat de Procurorul General Mircea Criste preşedintelui Curţii Supreme de Justiţie (Nr. 59/C2/763/P/-2000), vezi Anexa nr. 13.

9. Curtea Supremă de Justiţie, Completul de 9 judecători, Minuta deciziei nr.42, Dosar nr. 49/2000, vezi Anexa nr. 11.

Anexe

Anexa 1
Comunicatul Procuraturii Generale referitor la arestarea lui Mircea Răceanu

COMUNICAT

Procuratura Generală a Republicii Socialiste România comunică următoarele:

Organele securității statului au descoperit o gravă acțiune de trădare a intereselor țării și ale poporului român săvârșită de Răceanu Mircea, fost lucrător în diplomație, care s-a pus în slujba serviciului de spionaj al unei puteri străine.

Fiind prins în flagrant și în urma cercetărilor efectuate, a rezultat că, începând din anul 1974, când a fost recrutat și a devenit agent al unui serviciu de spionaj străin, Răceanu Mircea a desfășurat o intensă activitate de trădător. Folosind funcția ce o deținea, relațiile de serviciu și legăturile personale, precum și lipsa de vigilență și încălcarea prevederilor legilor privind păstrarea secretului de stat el a reușit să obțină și să furnizeze date și informații secrete desfășurând, de asemenea și alte acțiuni de subminare a intereselor statului.

Organele procuraturii și ale securității statului continuă ancheta pentru stabilirea întregii activități a trădătorului și a răspunderii ce-i revine, urmând ca, după încheierea cercetărilor, să fie deferit justiției pentru activitatea de spionaj-trădare și judecat în conformitate cu legile țării.

Scânteia, 14 martie 1989

Anexa 2

Prima pagină din Nota întocmită de colonelul Scărlătoiu Grigore, procuror militar inspector de la Direcția Procuraturilor Militare din 12 februarie 1990 referitoare la cazul meu în care, cu mâna, este pusă rezoluția că primul exemplar al Notei a fost dat în februarie 1990 lui Silviu Brucan de la Consiliul Frontului Salvării Naționale

NOTĂ

Prin sentința nr. 39 din 21 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București, inculpatul Răceanu Mircea a fost condamnat la moarte pentru infracțiunea de trădare prin transmiterea de secrete prevăzută și pedepsită de art. 157 alin. 1 din Codul penal.

Prin decizia nr. 29 din 20 august 1989 a Tribunalului Suprem Secția Militară — s-a respins recursul inculpatului, astfel că sentința a rămas definitivă.

Prin Decretul prezindențial nr. 121 din 19 septembrie 1989, pedeapsa a fost comutată în 20 ani închisoare.

Din examinarea dosarului nr. 263/1989 al Tribunalului Militar Teritorial București și a dosarului nr. 37/1989 al Tribunalului Suprem — Secția Militară, privitoare pe sus-numitul rezultă următoarele:

În timp ce funcționa, în calitate de secretar și, apoi, de consilier la Ambasada R.S. România din Washington, cu prilejul unei recepții organizate de Comisia pentru relații externe a Senatului S.U.A., în vara anului 1974, Răceanu Mircea a cunoscut pe Bruce Primmer, care s-a recomandat ca profesor de științe politice la Universitatea din Chicago și consultant în Consiliul Securității Naționale de la Casa Albă.

După mai multe întâlniri, la diverse localuri din Washington în cadrul cărora, inculpatul i-a dezvăluit sarcinile ce le îndeplinea în cadrul ambasadei române, problemele ce le avea în atenție și direcțiile în care urma să

acționeze, Bruce Primmer, considerând că l-a tatonat suficient, a organizat, în iunie 1975, un dejun la restaurantul hotelului „Circle One" din Washington, prezentându-i-l pe Tom Harvey, agent al Agenției Centrale de Informații a S.U.A.

Reîntâlnindu-se cu Tom Harvey, inculpatul a acceptat să-i furnizeze informații privind poziția României în raporturile cu...

Rezoluție:

1. Din ordinul Domnului Procuror General, primul exemplar al notei a fost predat D-lui Silviu Brucan în februarie 1990 la Consiliul Frontului Salvării Naționale.

2. Se păstrează dosarul și lucrările... corespunzătoare până la noi ordine.

col. Scărlătoiu Grigore

NOTĂ

Prin sentința nr.30 din 21 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București, inculpatul Răceanu Mircea a fost condamnat la moarte pentru infracțiunea de trădare prin transmiterea de secrete prevăzută și pedepsită de art.157 alin.1 din Codul penal.

Prin decizia nr.29 din 28 august 1989 a Tribunalului Suprem – Secția Militară – s-a respins recursul inculpatului, astfel că, sentința a rămas definitivă.

Prin Decretul prezidențial nr.121 din 18 septembrie 1989, pedeapsa a fost comutată în 20 ani închisoare.

Din examinarea dosarului nr.263/1989 al Tribunalului Militar Teritorial București și a dosarului nr.37/1989 al Tribunalului Suprem – Secția Militară, privitoare pe sus-numitul, rezultă următoarele:

In timp ce funcționa, în calitate de secretar și, apoi, de consilier la Ambasada R.S.România din Washington, cu prilejul unei recepții organizate de Comisia pentru relații externe a Senatului S.U.A., în vara anului 1974, Răceanu Mircea a cunoscut pe Bruce Primmer, care s-a recomandat ca profesor de științe politice la Universitatea din Chicago și consultant în Consiliul Securității Naționale de la Casa Albă.

După mai multe întîlniri, la diverse localuri din Washington, în cadrul cărora, inculpatul, i-a dezvăluit greutățile ce le întîmpina în cadrul ambasadei române, problemele ce le avea în atenție și direcțiile în care urma să acționeze, Bruce Primmer, considerînd că l-a tatonat suficient, a organizat, în iunie 1975, un dejun la restaurantul hotelului "Circle One" din Washington, prezentîndu-i-l pe Tom Harvey, agent al Agenției Centrale de Informații a S.U.A.

Reîntîlnindu-se cu Tom Harvey, inculpatul a acceptat să-i furnizeze informații privind poziția României în raporturile cu

Anexa 3

Scrisoarea deschisă adresată redacției ziarului *Adevărul* de Grigore Răceanu. *Adevărul,* 5 februarie 1990.

Respect față de adevăr

Având în vedere că în perioada începutului de an 1990 au apărut în presă, la Radio și Televiziune unele declarații și susțineri ale d-lui Silviu Brucan, pe care eu le consider lipsite de principialitate și bun simț față de unii semnatari ai scrisorii celor șase, mă simt îndatorat a da un răspuns și a face câteva întregiri la scrisoarea d-lui Gheorghe Apostol, publicată în ziarul *România liberă* la data de 10 ianuarie 1990.

Domnul Gheorghe Apostol face cunoscut prin acea scrisoare, atât factorilor de conducere în prezent ai țării noastre, cât și opiniei publice, rolul determinant pe care l-a avut atât în inițierea întocmirii scrisorii și aducerea ei la fapt împlinit, bun înțeles în conlucrare și cu ceilalți semnatari ai scrisorii. Pe de altă parte, dl. Apostol, în scrisoarea amintită, își manifestă protestul și indignarea față de dl. Silviu Brucan, care în ziua de 4 ianuarie 1990, printr-un interviu acordat posturilor de Radio și Televiziune, susține că dl. Gheorghe Apostol a trădat securității pe ceilalți semnatari ai scrisorii celor șase. Acest fapt, susține Silviu Brucan, l-a aflat de la anchetatorii securității, care i-au pus spre audiere banda de magnetofon cu înregistrarea vocii lui Apostol cu declarația de trădare.

Față de aceste afirmații, după părerea mea, firesc se pune întrebarea: de unde atâta încredere acordată de securitate d-lui Silviu Brucan, de a-l onora cu o înregistrare sonoră a unuia din semnatarii scrisorii celor șase? Cunoscut fiind că: organele de securitate, prin formele și sistemul lor criminalistic de anchetă asupra celor încăpuți pe mâna lor, peste care planează mereu spectrul morții, distrugerea totală, fizică și psihică, reușesc să scoată de la victimele lor declarații delirante. Aceste declarații smulse prin cumplitele terori aplicate asupra oamenilor sunt folosite apoi împotriva lor, pentru discreditare și compromitere în orice ocazie ivită. Oare dl.

Brucan nu și-a dat seama de acest șiretlic diabolic al securității? Dacă da, zic eu, nu s-ar fi erijat în denigrator al unui tovarăș cu care până la urmă au înfăptuit și dus până la capăt lucrarea începută, riscând cu viața lor o acțiune politică care viza interesele vitale ale țării și demascarea tiranului în fața lumii întregi. Și eu socot, așa după cum remarcă și dl. Apostol, că dacă dl. Brucan ar fi fost călăuzit (animat) de puțin respect față de contribuția celor șase la finalizarea lucrării cu scrisoarea, era necesar (cinstit) să fim convocați cu toții la o mică întrunire, să ne vedem fețele, căci până atunci, din cauza respectului pentru conspirativitatea în care eram nevoiți să lucrăm în interesul reușitei, nu ne-am cunoscut între noi și nu ne-am întâlnit vreodată cu toții în grup.

Dar ca să ne putem face mai bine înțeleși și a ne supune unei aprecieri și critici mai aproape de adevăr, consider că este necesar să derulăm filmul acestei istorioare politice, pentru cunoașterea publică, așa după cum s-a petrecut în viață.

Contactul cu Gheorghe Apostol a fost făcut de către Mircea Răceanu (fiul meu), care era în acel timp consilier în Ministerul de Externe. Acolo l-a întâlnit pe Gheorghe Apostol, unde dânsul venise pentru rapoarte și consultări cu ministerul, după ce se reîntorsese din misiunile diplomatice ce le avusese prin țările Americii Latine. Ocazie cu care dl. Gheorghe Apostol și-a manifestat dorința de a se întâlni cu mine. Aceasta s-a petrecut prin luna noiembrie 1988 — dacă țin bine minte. Punctul de reper al întâlnirii a fost stabilit pe platoul din piața expoziției — Expo-Flora — din parcul Herăstrău. Parcurgând aleile lăturalnice din parcul Herăstrău, am făcut împreună o scurtă analiză asupra situației dezastruoase în care a fost adusă țara de către clanul ceaușist în toate aspectele ei politice, economice, culturale, sociale, calamități pe plan intern, cât și discreditarea și izolarea pe arena internațională. Tot la prima întâlnire am stabilit să ne vedem de două-trei ori pe săptămână tot în imensitatea parcului Herăstrău, în locurile convenite. Cu acest prilej, Gheorghe Apostol m-a pus în temă cu inițierea, ba chiar cu un început de organizare a unui grup de personalități de vază din viața noastră politică, cu trecut remarcabil pe plan național și internațional.

În același timp, mi-a prezentat nominal pe cei patru membri ai grupului: Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Silviu Brucan și Constantin Pârvulescu, care apoi, împreună cu noi doi — Gheorghe Apostol și Grigore Răceanu — am format grupul celor șase semnatari ai scrisorii. Gheorghe Apostol m-a întrebat dacă ader la această acțiune, care ar putea avea urmări grele pentru noi, comportând chiar riscul vieții. Am acceptat pe loc această conlucrare cu grupul.

Așa a fost posibil ca în acele împrejurări politice extrem de grele să se constituie și organizeze în țara noastră primul grup de luptători din cadrul partidului comunist, care, cu riscul pierderii vieții, și-au luat răspunderea de a redacta și semna un document protestatar și pe față împotriva nefastei politici duse de tiran și acoliții săi.

Eu nu cred că greșesc când consider că lupta dusă pe față și plină de curaj a grupului celor șase n-a fost zadarnică. Ba chiar socot că această formă de luptă a încurajat și stimulat alte grupuri de cetățeni, intelectuali, muncitori, ba chiar și membri de partid să lărgească frontul de luptă împotriva despotului.

La una din întâlnirile de prin luna decembrie 1988, Gheorghe Apostol mi-a adus prima versiune a unei scrisori deschise ca să-i cunosc conținutul, să-mi spun părerile și să-i dau răspunsul verbal și în scris. Și după cât știu eu, acesta este începutul scrisorii și nu acela propagat cu atâta aroganță de dl. Silviu Brucan, cum că dânsul este inițiatorul scrisorii dând să se înțeleagă că fără domnia sa nici n-ar fi putut să apară acel document. D-lui Silviu Brucan trebuie să i se recunoască contribuția deosebită avută la redactarea ultimului text al scrisorii, la traducerea în limbi străine și difuzarea la posturile de radio și presa internațională. Între timp am avut multe păreri, propuneri scrise și verbale privitor la terminarea și difuzarea scrisorii.

Una din frământările ce ne preocupau era și a stagiului de vârstă a grupului nostru. Toți eram trecuți de 70 de ani. Unii chiar de 80. Problema se punea dacă rămânem numai la acest detașament vârstnic de luptători sau ne extindem aria de activitate și la alte generații mai tinere, mai cu perspective de viitor?

Ne-am gândit să cuprindem în iureşul luptei şi personalităţi mai singulare cum erau: Dan Deşliu, Mircea Dinescu şi alţi mulţi intelectuali care au avut de suferit şi îndurat atâtea forme de batjocură şi teroare exercitată asupra lor de regimul de tortură şi fără de lege aplicat de turmentata progenitură ceauşistă.

Una din personalităţile de vază din viaţa politică a ţării a fost şi dl. Ion Gheorghe Maurer pe care vroiam să-l cooptăm în planul de luptă al grupei celor şase. Însă analizând cazul domnului Gheorghe Maurer şi rolul, poate determinant, ce l-a jucat în şedinţa comitetului central al partidului, când l-a propulsat pe cizmăraşul bâlbâit — poreclă ce o avea Ceauşescu în ilegalitate — s-a renunţat la această tentativă. De fapt a fost o bună tranzacţie, între cei doi, dar nu şi pentru ţară.

Am fost preocupaţi, apoi, şi de posibilitatea de a găsi o cale de a trimite scrisoarea în străinătate pentru cunoaştere şi difuzare. Acest ajutor nu putea fi obţinut decât prin concursul ambasadelor străine din Bucureşti. Acest impas a fost rezolvat de dl. Silviu Brucan, care prin legăturile şi accesul ce-l avea la aceste ambasade, adresându-li-se, a găsi înţelegerea şi tot ajutorul necesar.

Toate aceste iniţiative şi forme organizatorice de luptă pentru traducerea lor în viaţă în răstimpul arătat le-am discutat cu domnul Gheorghe Apostol, la întâlnirile noastre de pe aleile parcului Herăstrău. Fiul meu, Mircea, cunoştea în fond toată operaţiunea grupului celor şase, după cum nu cunoştea nominal pe fiecare dintre noi, precum şi programul nostru de a lărgi cadrul de cuprindere în acţiune şi a grupurilor de personalităţi din generaţiile mai tinere şi diferite profesiuni arătate înainte.

Dar, vai! Visurile noastre, planurile noastre de luptă au fost brusc curmate de arestarea lui Mircea Răceanu la 31 ianuarie 1989.

Atunci am alertat imediat reţeaua grupului celor şase, sesizând, totodată, pericolul grav ce ne aştepta. Cel mai mare pericol plana asupra mea, având în vedere că Mircea era fiul meu. Ceauşescu, din a cărui dispoziţie se făcuse arestarea, cât şi securitatea puteau bănui că eu am cunoştinţă de actele lui

de spionaj de care era acuzat şi să-mi facă o percheziţie în casă, să mă aresteze. Teama îmi era justificată şi prin faptul că aveam în casă şi o maşină de scris nedată în evidenţa miliţiei.

La prima întâlnire cu Gheorghe Apostol, după arestarea lui Mircea, am convenit să ne schimbăm cu totul metodele de muncă şi locurile de întâlnire. Comunicările între noi să se facă numai verbal, din om în om, pe baza strictei conspirativităţi. Definitivarea textului scrisorii şi difuzarea ei prin presă şi posturile de radio străine trebuia să se facă cu proximă urgenţă. Aducerea la îndeplinire a acestei importante sarcini şi-a asumat-o dl. Silviu Brucan, care s-a achitat în mod onorabil de misiunea avută. Subit, surprinşi de conţinutul scrisorii celor şase şi difuzarea ei în presa şi radiourile străine a derutat pentru moment securitatea şi monolitul ceauşist. Asociind numele lui Mircea cu acel al tatălui său semnatar al scrisorii, a scăzut în mare măsură credibilitatea opiniei publice în justificarea măsurilor luate de autorităţile statului împotriva acuzaţiilor.

După efectul demascator şi atacul frontal al scrisorii celor şase asupra clanului ceuaşist, au început represaliile, sadica răzbunare împotriva noastră. Nu cunosc în amănunt ce şi cât au avut de suferit ceilalţi semnatari ai scrisorii. Ştiu doar că au fost evacuaţi din casele lor, instalaţi în case insalubre de prin periferiile Bucureştilor, confiscarea bunurilor personale, arestaţi, anchetaţi, batjocoriţi de organele de partid şi securitate în tot cursul anului 1989. Aceleaşi forme şi metode de anchete s-au aplicat şi asupra mea, plus aceea legală de aşa-zisa activitate de spionaj a lui Mircea Răceanu, acuzat de spionaj şi pasibil de pedeapsă foarte grea.

Am considerat de datoria mea să fac puţină lumină şi să aduc adevărul în faţa opiniei publice, la niciun caz de a face din aceasta o scară cu ajutorul căreia să mă cocoţ în vreo funcţie. Sunt prea în vârstă. Este acum epoca tinereţii, a celor care au făcut cu adevărat revoluţia, fără.scrisori de recomandare.

Bucureşti, 29 ianuarie 1990

Anexa 4

Extras de pe Dispozitivul Sentinței nr. 39 din 20 iulie 1989. Tribunalul Militar Teritorial București.

TRIBUNALUL MILITAR TERITORIAL BUCUREȘTI
Secția fond
Dosar nr. 263/1989

EXTRAS DE PE DISPOZITIVUL SENTINȚEI Nr. 39
din 20 iulie 1989

Tribunalul compus din:

....

HOTĂRĂȘTE:

Cu unanimitate de voturi, condamnă pe *Răceanu Mircea,* fost consilier în Ministerul Afacerilor Externe, fiul lui Andrei și Ileana, născut la 17 octombrie 1935 în București de naționalitate și cetățenie română, absolvent al Institutului de Relații Internaționale de la Moscova, căsătorit, are 2 copii din care unul minor, serviciul militar neefectuat, fără antecedente penale, domiciliat în București, str. Aviator Darian nr. 2, bloc. 23, scara A, etaj I, apart.55, sectorul 1, în prezent arestat, la moarte și confiscarea totală a averii personale pentru infracțiunea de trădare prin transmitere de secrete prev. de art.157 alin.1C.pen.

Menține starea de arest și-i computâ durata arestării preventive de la data de 1 februarie 1989.

Se mențin măsurile asiguratorii dispuse în cauză (f. 96, 99-106, 113–115 vol.1).

Îl obligă la 36.000 (treizeci și șase mii) lei cheltuieli judiciare către stat.

Cu drept de recurs în termen de 10 zile de la pronunțare pentru inculpat și pentru procuror.

Pronunțată, în ședință publică, astăzi, 21 iulie 1989, la sediul instanței.

*

Tribunalul Suprem — Secția militară prin decizia nr. 29 din 28 August 1989 respinge recursul inculpatului Răceanu Mircea declarat împotriva sus-menționatei sentințe.

Prin Decretul prezidențial nr. 121 din 19 septembrie 1989 s-a comutat în 20 (douăzeci) ani închisoare pedeapsa cu moartea — adresa Serviciului Instanțelor Militare nr. S/264/22 septembrie 1989.

S-a eliberat prezentul extras în baza cererii înregistrată la Tribunalul Militar Teritorial București cu nr. 221 din 22 martie 1991.

Pentru conformitate
Prim grefier

Anexa 5

Biletul de liberare nr. 9 din 23 decembrie 1989. Ministerul de Interne. Direcția Generală a Penitenciarilor. UM.0676 — București.

MINISTERUL DE INTERNE
DIRECȚIA GENERALĂ
A PENITENCIARELOR

Penitenciarul UM 0676-BUC.

Anul 1989 luna XII ziua 23

Domiciliul avut la arestare: BUCUREȘTI Str. AVIATOR [illegible] Nr. 2 Sect. 1

BILET DE LIBERARE Nr. 9 1989

Numitul(a) RACEANU GRIGORE MIRCEA
născut(ă) în anul 1935 luna OCTOMBRIE ziua 17 în comuna BUCUREȘTI județul Sect. 6
profesia ... fiul lui GRIGORE și al ILEANA

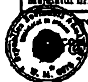
A fost depus ca ÎNVINUIT de la 04.02.1989 până la 23.12.1989
de către Dir. Cerc. Penale [illegible] cu mandatul nr. 46/22.02.89
emis de Dir. Proc. Militare sentința nr. ...
pentru ...

A fost pus în libertate la 23.XII.1989
de către UM 0676-BUC. conform ...
Numitul(a) se stabilește cu domiciliul în comuna BUCUREȘTI
... str. AVIATOR [illegible] nr. 2
județul Bloc 23 Ap. 5 Sect. 1

A MAI EXECUTAT MANDATELE

Mandatul nr. ... emis de ... pentru ...
Mandatul nr. ... emis de ... pentru ...
Mandatul nr. ... emis de ... pentru ...
Mandatul nr. ... emis de ... pentru ...
Mandatul nr. ... emis de ... pentru ...

Drept pentru care i s-a eliberat prezentul bilet.

COMANDANT,

ȘEFUL BIROULUI [illegible]

Anexa 6

Cazier Judiciar transmis la 21 martie 1993 cu Nr. 140 de Inspectoratul General al Poliţiei de Procuratura Generală — Direcţia Procuraturilor Militare.

Procuratura Republicii Socialiste România. Cerere pentru eliberarea copiei sau
extractului de pe cazierul judiciar
Procuratura .. Generală a BP-M.
Nr. ...140..... din 21.03.1993 Nr. şi data înregistrării de primire

C Ă T R E,
INSPECTORATUL General al Poliţiei
— Cazierul judiciar —

În conformitate cu art. 13 din Legea nr. 7/1972, rugăm dispuneţi verificarea şi eliberarea copiei/extrasului de pe cazierul judiciar privind pe:
Numele......... Răceanu........ prenumele .... Mircea............
Numele avut anterior..................-...
Porecle şi nume false ....-...
fiul/fiica lui .... Andrei .... şi al (a) Ileana.......
născut (ă)......
în anul ..1935... luna octombrie.......... ziua... 17.... în Bucureşti.............
judeţul domiciliat (ă) în ...Bucureşti......
judeţul ....
str. ....Aviator Darian.......... nr. 2.... de profesie ....-............

Identitatea s-a stabilit prin............ seria............... nr................
eliberat de..................... cu nr. .... din ....
Motivul vericifării[1)]

PROCUROR ŞEF,

— Condamnat la moarte pentru infr. prev. de art.157, al.1 din Cp., prin Sp. nr. 39 din 21.07.1989 prev. în dos. nr. 263/89 al Trib. mil. terit. Buc. definitivă prin rec. Prev. nr. 29 din 28.08.1989 a Curţii Supreme de justiţie secţia militară.

— Prin Decretul prezidenţial nr. 121 din 19.09.1989 s-a comutat pedeapsa cu moartea în 20 ani, închisoare.

— Arestat la 01.02.1989 şi pus în libertate la 26 dec. 1989, conf. art. din D.L. nr. 3 din 04.01.90 (adresa nr. 704.102 din 25.04.1990).

I) În cazul când se cere extras de pe cazierul judiciar se va arăta motivul pentru care este necesar acesta şi nu certificatul de cazier judiciar.

Anexa 7

Memoriul semnat de 20 de intelectuali și înaintat Procurorului General al Parchetului General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a României, la 10 iunie 1999

Domnule Procuror General,

Subsemnații, semnatari ai prezentului

MEMORIU

vă rugăm ca, în temeiul art. 409 și 410 din Codul de procedură penală al României să pronunțați recurs în anulare împotriva sentinței penale nr. 39 din 20 iulie 1989, pronunțată de Tribunalul Militar Teritorial București în dosarul nr. 263/1989, rămasă definitivă.

Prin această sentință, domnul Mircea RĂCEANU a fost condamnat la pedeapsa cu moartea și confiscarea totală a averii pentru infracțiunea de trădare prin transmitere de secrete, prevăzută de art. 157 alin. 1 din Codul penal. Prin decretul prezidențial nr. 121 din 19 septembrie 1989, s-a comutat pedeapsa cu moartea în 20 de ani închisoare.

După evenimentele din decembrie 1989 a fost pus în libertate și la scurt timp a fost forțat să părăsească țara datorită unor presiuni care îi primejduiau atât viața sa cât și pe cea a familiei sale.

DOMNULUI PROCUROR GENERAL AL PARCHETULUI GENERAL DE PE LÂNGĂ CURTEA SUPREMĂ DE JUSTIȚIE A ROMÂNIEI, BUCUREȘTI.

În aceste condiții, noi, semnatarii, considerăm necesar ca autoritățile române să repare marea nedreptate comisă față

de diplomatul Mircea RĂCEANU, un dârz luptător anticomunist.

De aceea, solicităm ca, în urma demersurilor Dumneavoastră, să promovați recurs în anulare, plecând de la considerentul că activitatea domnului Mircea RĂCEANU a fost îndreptată împotriva regimului comunist, evenimentele confirmând moralitatea ei, precum și de la faptul că au fost nesocotite intenționat prevederile legale, în procesul de condamnare la pedeapsa capitală.

Nu se află în dosar un material probator pertinent care să susțină acuzațiile aduse, în afara unor recunoașteri smulse prin diverse mijloace și care nu se coroborează cu alte dovezi.

Desfășurarea procesului penal s-a făcut conform tipicului tuturor proceselor din perioada comunistă și ne permitem să menționăm că ședința de judecată nu a fost publică (art. 410 alin. 2 și 4 din Codul de procedură penală) fără să fie declarată secretă. Umplerea sălii cu militari în termen și interzicându-se în același timp accesul publicului nu poate acoperi încălcarea principiului *publicității dezbaterilor*.

De asemenea, înainte ca ancheta să fi fost încheiată și procesul să fi avut loc, în scopul de a influența opinia publică și justiția, la 14 martie 1989, ziarul *„SCÂNTEIA"* a dat publicității un comunicat din partea Procuraturii Generale, reluat apoi de posturile de radio și televiziune, în legătură cu cazul *„trădătorului Mircea RĂCEANU"*. Ca urmare a comunicatului, au fost organizate în unele instituții și întreprinderi din țară adunări în cadrul cărora s-a cerut condamnarea la pedeapsa capitală a domnului Mircea RĂCEANU.

Pentru aceste motive arătate, precum și pentru multe altele pe care Dumneavoastră, ca specialist, le veți depista, vă solicităm ca, pentru o așezare cât mai temeinică a statului de drept în România și pentru triumful adevărului și dreptății, să pronunțați recursul în anulare în favoarea domnului Mircea RĂCEANU, un om și diplomat cu care noi toți ne mândrim.

Domnul Mircea RĂCEANU poate fi citat la socrii săi — familia Petre CONSTANTIN din București, strada Cărămidarii de Jos nr. 3, Bloc 75, scara B, etaj 1, apartament 48, sector 4.

Semnatarii memoriului de față suntem următorii:

ANDREI BLAIER
PĂRINTELE GALERIU
ALECU IVAN GHILIA
CHIRIL TRICOLICI
MIHAI CREANGĂ
NICULAIE PRELIPCEANU
CONSTANTIN STĂNESCU
ION HOREA
DAN TĂRCHILĂ
MARIA LUIZA CRISTESCU
RADU CÂRNECI
ALEXANDRU LUNGU
VICTOR CRĂCIUN
ION MURARIU
PETRE ACHITENIE
TEODOR POPESCU
AUREL ZAMORA
MIHAI CONSTANTINESCU
ERICH NUSSBAUM
DIANA GHILIA

domnului Mircea RĂCEANU, un om și diplomat cu care noi toți ne mândrim.

Domnul Mircea RĂCEANU poate fi citat la socrii săi – familia Petre CONSTANTIN din București, strada Cărămidari de Jos nr. 3, Bloc 75, scara B, etaj 1, apartament 48, sector 4.

Semnatarii memoriului de față suntem următorii:

ANDREI BLAIER
PARINTELE GALERIU
ALECU IVAN GHILIA
CHIRIL TRICOLICI
MIHAI CREANGĂ
NICULAIE PRELIPCEANU
CONSTANTIN STĂNESCU
ION HOREA
DAN TĂRCHILĂ
MARIA LUIZA CRISTESCU
RADU CÂRNECI
ALEXANDRU LUNGU
VICTOR CRĂCIUN
ION MURARIU
PETRE ACHITENIE

(verso)

Anexa 8

Scrisoarea președintelui George Bush către Nicolae Ceaușescu

Stimate domnule președinte,

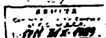
Mi s-a adus la cunoștință că Mircea Răceanu, care o perioadă îndelungată a fost specialist pentru relațiile cu Statele Unite ale Americii în Ministerul Afacerilor Externe al României, a fost judecat, găsit vinovat de acuzațiile ce i-au fost aduse și condamnat la moarte.

Ca un gest umanitar, vă solicit să excludeți posibilitatea aplicării sentinței capitale în acest caz.

Cu sinceritate,
George Bush

Excelenței Sale
Domnului Nicolae Ceaușescu
Președintele Republicii Socialiste România

Nr. 2806/9.10.1989
Arhiva Comitetului Politic Executiv
Nr. 1711/ 31 X 1989

Stimata domnule președinte,

Mi s-a adus la cunoștință că Mircea Răceanu, care o perioadă îndelungată a fost specialist pentru relațiile cu Statele Unite ale Americii în Ministerul Afacerilor Externe al României, a fost judecat, găsit vinovat față de acuzațiile ce i-au fost aduse și condamnat la moarte.

Ca un gest umanitar, vă solicit să excludeți posibilitatea aplicării sentinței capitale în acest caz.

Cu sinceritate,

George Bush

Anexa 9

STENOGRAMA ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 13 martie 1989

CC al PCR — Cancelarie, dos. 15/1989
Arhiva Com. Pol. Executiv
Nr. 284/15.III.1989

Ședința a fost prezidată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român.

La ședință au participat tovarășii Bobu Emil, Ceaușescu Elena, Ciobanu Lina, Coman Ion, Constantin Nicolae, Dăscălescu Constantin, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekaș Ludovic, Niculescu Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru, Rădulescu Gheorghe, Andrei Ștefan, Bălan Radu, David Gheorghe, Giosan Nicolae, Gâdea Suzana, Ibănescu Neculai, Milea Vasile, Mureșan Ana, Pacoste Cornel, Postelnicu Tudor, Radu Constantin, Radu Ion, Stoian Ion, Toma Ioan, Totu Ioan, Ursu Ion.

Au fost invitați tovarășii Petrescu Barbu, Bărbulescu Vasile, Curticeanu Silviu, Sîrbu Ion și Florescu Eugen.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Tovarăși,

Este vorba de două probleme pe care o să vi le prezint foarte pe scurt, pentru că vreau să fie cunoscute și de membrii Comitetului Politic Executiv.

De altfel, despre prima problemă, vreau ca mâine să dăm și un comunicat de presă.

Prima problemă este că organele noastre de securitate, cu procuratura, au reușit să descopere o agentură străină. Spun, „au reușit", pentru că la noi se crease impresia că suntem lăsați în pace și că putem să dormim liniștiți. Mai bine zis, pot să spun că am fost „gură cască", cum se spune în limba română. Este vorba de un măgar, ca să-i spun așa, care lucra în Ministerul Afacerilor Externe și conducea un sector în legătură cu țările occidentale. Este vorba de unul, Răceanu.

El a fost prins în flagrant delict și pe urmă a recunoscut. A fost prins cu documente asupra lui, în momentul când vroia să le predea. El a recunoscut că lucra așa din 1974.

Tov. Elena Ceaușescu:
Din 1972.

Tov. Nicolae Ceaușescu:
Nu. A devenit agent al acestui serviciu din 1974. Este vorba de Statele Unite ale Americii. A recunoscut că a folosit toate relațiile lui și influențele pe care le avea și că strângea tot felul de informații și documente din toate domeniile, dar îndeosebi din domeniul activității Ministerului Afacerilor Externe.

Noi avem Legea privind păstrarea secretului de partid și de stat dar s-a cam renunțat la respectarea și la controlul respectării ei. Situația aceasta nu este numai la Ministerul de Externe. În lege se prevăd lucruri clare, între care și faptul că nimeni nu poate să cunoască decât documentele cu care lucrează și că trebuie să le țină închise. Acesta, încălcând legea, a profitat de relațiile pe care le avea și de prietenii și a adunat diferite informații de la unii și de la alții. A mai profitat de unele pălăvrăgeli, de faptul că unii vor să arate cât de atotștiutori sunt și vorbesc vrute și nevrute, la un pahar de vin sau în alte împrejurări, unde spun tot ce știu. Este, așa cum spunea Eminescu, că „unii au universul în degetul lor mic".

Din toate acestea trebuie să tragem niște concluzii și să luăm măsuri de a pune ordine, ca fiecare să cunoască tot ce trebuie în legătură cu păstrarea secretului de stat și de serviciu.

Acest Răceanu este de mai mult timp arestat, dar el se află încă sub anchetă.

Am stabilit că mâine, procuratura și organele noastre de securitate să dea o informare în presă, ca să fie cunoscut acest lucru. Pe urmă va urma cursul normal al procesului, conform legilor noastre, conform prevederilor legii de trădare și cu hotărârile pe care le vor lua organele noastre de justiție.

Legat de aceasta aș dori să atrag atenția și cred că este bine să vedem și organele de interne, și de fapt toate organele și toți oamenii care se ocupă cu controlul acestei legi, că ei trebuie să fie strâns legați de securitate și aprobați de securitate. Așa prevede legea și așa este, de altfel, în toată lumea.

Ați văzut cum s-a întâmplat în Statele Unite ale Americii. Ministrul apărării a fost verificat de C.I.A. și de F.B.I. și până la urmă Congresul nu l-a acceptat pentru că este bețiv, afemeiat și are legături cu marile concerne militare.

Așa că, în problema cinstei, noi am cam devenit „gură cască" și am spus „lasă-l, săracul". Ne mulțumim că unuia îi atragem doar atenția, iar el continuă mai departe să facă ce vrea.

Deci va trebui să tragem niște concluzii și în legătură cu mentalitatea aceasta. Într-adevăr, de mult timp noi nu am avut probleme de această natură, dar asta nu înseamnă că nu s-a desfășurat activitate de spionaj împotriva țării noastre. N-am știut noi. Dar acesta nu este singurul caz. Unele activități din acestea îmbracă diferite forme. Cu mult timp înainte am avut un general în armată care se ocupa de așa ceva. În 1968 a fost altul.

Noi am presupus că vom fi lăsați în pace.

Desigur, trebuie să tragă niște concluzii și organele noastre de securitate, și să se tragă niște concluzii în fiecare domeniu.

Eu trag concluzia că există și o atitudine liberalistă, tot de încălcare a legii, în ce privește legăturile cu străinii, legături cu ambasadele.

Noi avem niște prevederi foarte clare. Nimeni nu poate sta singur de vorbă cu un străin, adică trebuie să fie două persoane. Pe urmă, nimeni nu poate primi persoane străine fără aprobare. Luați reglementările și citiți-le! Trebuie să vedem și cadrele și trebuie să introducem ferm toate măsurile care se impun, în toate domeniile. Așa se întâmplă în toată lumea și nici noi nu putem să facem altfel.

Aceasta a fost prima problemă despre care am vrut să vorbesc.

A doua problemă se referă la câțiva vechi clienți, ca să zic așa, derbedei politici, declasați și moral și politic, față de care partidul a luat o serie de măsuri.

În primul rând este vorba de Brucan, este exclus mai de mult din partid și care este agent al serviciilor străine.

Tov. Elena Ceaușescu:

Este recrutat de mult de americani.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

S-a înhăitat cu Apostol, față de care am manifestat prea multă înțelegere. Aici vinovatul principal sunt eu care am crezut că, poate nu că o să se îndrepte, dar că o să-și vadă de treabă. Până la urmă se vede că nu merită niciun fel de încredere și îngăduință.

Un altul este Bîrlădeanu, care în ultimii ani se transformase în vânzător a tot felul de lucruri. Lucra cu un grup de borfași și de mai mult timp se află în anchetă pe problema aceasta.

A apărut și Corneliu Mănescu pe care, de asemenea, îl cunoașteți.

Tov. Elena Ceaușescu:

Este vulnerabil la orice.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Și au mers și la Pîrvulescu.

Aceștia au convenit ca împreună să se adreseze cu o scrisoare Președintelui României, dar trimisă Statelor Unite ale Americii, Angliei și Franței — sigur, folosind legăturile lui Brucan cu serviciile respective.

Cu unii dintre ei s-a stat de vorbă la partid, cu alții la Ministerul de Interne și, până la urmă, au recunoscut. Sigur că acțiunea ca atare...

Tov. Elena Ceaușescu:

Este trădare.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Nici nu merită să se mai stea de vorbă pentru că, acțiunea ca atare este identică cu o acțiune de trădare.

Dar va trebui să clarificăm mai bine pe linie de partid. Sigur că, cei care sunt membri de partid, nu vor mai putea rămâne în partid. Dar vom vedea și în raport de poziția lor, va trebui să vedem ce prevede Constituția, ce prevede legea, pentru că trădarea este trădare.

Tov. Elena Ceaușescu:

Indiferent cine trădează, trădarea este trădare.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Aceştia s-au legat de tot ceea ce doresc agențiile străine, începând cu faptul că se cheltuieşte mult pentru investiții şi că nu ar trebui să se mai investească. Practic, toți aceștia sunt o adunătură de declasați şi politic și social și moral și te întrebi cum au putut aceştia ca, la un moment dat, să ocupe nişte funcții.

Tov. Elena Ceauşescu:

Și au putut să ajungă la așa decădere!

Tov. Nicolae Ceauşescu:

Vom vedea după aceea la ce concluzii ajungem.

Ei au mai căutat să mai stea de vorbă ba cu unul, ba cu altul, este adevărat, tot în asemenea cercuri, adică tot cu unii de teapa lor.

Vor să aibă dreptul să aibă legături cu ambasadele străine.

Tov. Constantin Dăscălescu:

Cu care?

Tov. Nicolae Ceauşescu:

Își aleg stăpâni pe cei care îi plătesc mai mult! Nu se duc la bulgari, ci la cei care îi plătesc bine! Nu se duc nici la coreeni, nici la cubanezi. Probabil că ei sunt încurajați de agenturile străine însă se pare că au prins mult curaj după cele ce se întâmplă în Uniunea Sovietică.

Ați văzut ce scrie un cetățean în „Izvestia"? Că ar trebui să nu se bucure că îi laudă reacțiunea.

Ar trebui să trimitem aceasta și la județe și s-o facem mai pe larg.

Acestea au fost cele două probleme pentru care care am vrut să facem această ședință. Sigur, prima problemă este un caz clar. În general, primul caz s-a încheiat.

Tov. Elena Ceauşescu:

Însă trebuie trase nişte concluzii despre cum trebuie să păstrăm secretul de partid și de stat.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

De aceea am și vrut să atrag atenția asupra acestor probleme și să tragem și niște concluzii, adică să avem și să luăm o atitudine mai fermă față de diferiți palavragii, față de diferite elemente care ascultă tot felul de posturi străine. Trebuie să luăm o atitudine fermă, pentru că nu trebuie să lăsăm pe nimeni să desfășoare activitate împotriva intereselor socialismului și poporului. A da dovadă de îngăduință înseamnă a face jocul cercurilor reacționare străine, în detrimentul poporului român și construcției socialiste — și nu putem face aceasta!

Din aceste cazuri trebuie trasă concluzia aceasta și de a avea o poziție fermă, de demascare și de combatere a lor în toate domeniile. Trebuie să fim mai activi și în partid!

Eu am informat acum Comitetul Politic Executiv dar, aceasta fiind încă o problemă internă, nu trebuie să se discute asupra ei.

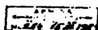
Cu aceasta, tovarăși, ridicăm ședința.

14.III.1989

TL, 2 ex.

PAGE 02

CC al PCR Cancelarie, dos. 15/1989

S T E N O G R A M A

ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.
din ziua de 13 martie 1989

Ședința a fost prezidată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român.

La ședință au participat tovarășii Bobu Emil, Ceaușescu Elena, Ciobanu Lina, Coman Ion, Constantin Nicolae, Dăscălescu Constantin, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekas Ludovic, Niculescu Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru, Rădulescu Gheorghe, Andrei Ștefan, Bălan Radu, David Gheorghe, Giosan Nicolae, Gâdea Suzana, Ibănescu Neculai, Milea Vasile, Mureșan Ana, Pacoste Cornel, Postelnicu Tudor, Radu Constantin, Radu Ion, Stoian Ion, Toma Ioan, Totu Ioan, Ursu Ion.

Au fost invitați tovarășii Petrescu Barbu, Bărbulescu Vasile, Curticeanu Silviu, Sîrbu Ion și Florescu Eugen.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Tovarăși,

Este vorba de două probleme pe care o să vi le prezint foarte pe scurt, pentru că vreau să fie cunoscute și de membrii Comitetului Politic Executiv.

De altfel, despre prima problemă, vreau ca mâine să dăm și un comunicat în presă.

Anexa 10

Stenograma ședinței de la MAE, 15 martie 1989* pe marginea cazului Răceanu

Mielcioiu Ion (Director al Direcției Relații IV): Am luat cunoștință de comunicatul Procuraturii generale privind actul de spionaj și trădare comis de Răceanu Mircea și sunt profund indignat. Au fost trădate grav interesele poporului român, ale partidului, ale României socialiste. Condamn actele grave comise de Răceanu, care au adus mari prejudicii țării și poporului nostru.

Consider, că se impune o verificare atentă a tuturor cadrelor din centrală și din minister și demascarea celor ce nu sunt alături de noi, nu slujesc cu credință cauza socialismului. Răceanu nu a avut conștiința unui diplomat român, el a fost străin de interesele poporului nostru, a introdus în casa noastră dușmanul, trădarea de țară. Lipsa de vigilență, de răspundere politică a celor ce i-au coordonat activitatea este condamnabilă. Cum este posibil ca șefii lui, colegii lui să nu fi observat nimic suspect în comportarea lui Răceanu?

Pentru toți lucrătorii din diplomație trebuie să fie foarte clară răspunderea pe care o au față de păstrarea și manipularea documentelor secrete. Trebuie să punem capăt cazurilor care se mai întâlnesc prin minister de oameni ce-și bagă nasul prin hârtiile altora. Să terminăm cu discuțiile în grup pe culoarele ministerului și în afara lui. Respectarea prevederilor legilor privind păstrarea secretului de stat nu este facultativă, este o obligație. La fel și a normelor privind

* „Luările de poziție" ale colegilor din MAE ai lui Mircea Răceanu ar fi trebuit să apară în toată presa de partid din România în ziua de 16 martie 1989. Ele s-au publicat în *România Liberă* după revoluția din decembrie, anume în patru numere (21, 25, 26, 28 ianuarie 1990) rămâne, pomenit mai departe sub semnătura lui George Nicolescu.

relațiile cu străinii. În viitor trebuie să muncim și să acționăm astfel încât să fie imposibilă apariția unor trădători de teapa lui Răceanu Mircea.

Constantin Ene (ambasador, directorul Direcție relații economice internaționale): Particip la această întâlnire cu un sentiment de mâhnire pentru cele întâmplare și de injustiție pentru acest colectiv, care lucrează cu devotament și abnegație. Condamn actul ticălos de trădare de patrie al acestui om. Cer să se aplice legea cu cea mai mare severitate, să se dea pedeapsa maximă prevăzută de lege.

Înțelegem cât de mare este capitalul de încredere cu care am fost investiți de partid și guvern; înțelegem ce suspiciuni poate genera un asemenea act de trădare; în meseria noastră nu avem voie să greșim.

Am analizat în organizația de bază acest caz, implicațiile lui deosebite, pe ce fond a fost el posibil și cât de mare este vina noastră, a tuturor celor ce au lucrat în apropierea lui. Este necesară o muncă politică continuă cu toți lucrătorii din minister, la nivelul exigențelor instituției noastre. Manipulăm sute de lucrări cu caracter secret de stat și va trebui să revedem cine are acces la ele și în ce măsură se respectă prevederile legii.

Reafirm condamnarea fermă a actului ticălos comis de Răceanu și sunt convins că în această instituție sunt oameni capabili, care vor găsi tăria de a răspunde cu toată demnitatea, cu patriotism la transpunerea în viață a politicii externe trasate de partid.

Dumitru Stănescu (directorul Direcției relații III, după Revoluție ambasador într-o țară africană): Condamn cu indignare actul de trădare săvârșit de Răceanu Mircea, dușman al poporului. El a încălcat în mod repetat legile țării, s-a aliat cu dușmanii socialismului, cu dușmanii patriei noastre socialiste. Fapta lui trădătoare a stârnit profunda indignare a tuturor lucrătorilor ministerului.

Fapta trădătorului Răceanu apare într-o lumină cu atât mai gravă cu cât România socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu desfășoară o vastă și prodigioasă activitate

internațională pentru a impune un nou sistem de relații între state. O faptă de o asemenea gravitate a fost posibilă numai pe fondul unor lipsuri serioase în activitatea noastră. Altfel, un trădător care a deținut funcții de răspundere într-un sector de cea mai mare importanță nu și-ar fi putut face jocul nestingherit atâția ani, ar fi fost împiedicat să trădeze.

Moise Petru (directorul Direcției protocol din MAE): Este clar pentru noi toți că ani de zile Mircea Răceanu s-a aflat cu fapt, cu inima și cu gândul în slujba unei puteri străine, aducând mari prejudicii țării. Cer să fie pedepsit cu toată asprimea. Niciun fel de clemență pentru cei ce trădează patria și poporul. Dimpotrivă, să se aplice circumstanțe agravante pentru faptul că se află în slujba dușmanilor noștri și trădează de aproape 15 ani.

Ionel Stănculescu (director adjunct al Direcției relații internaționale, și secretar al comitetului de partid pe MAE): Acțiunea de trădare săvârșită de Mircea Răceanu, descoperită din păcate mult prea târziu, reprezintă un act de maximă gravitate. Ca cetățeni, ca oameni ai muncii, cerem continuarea anchetării pentru stabilirea întregii activități criminale a trădătorului și a răspunderii ce-i revine, a faptelor lui reprobabile de trădare a intereselor țării și ale poporului român. Mâhnit că unii dintre noi au răspuns încrederii acordate de partid și de stat prin trădare, prin acte criminale consider că după încheierea cercetărilor, spionul-trădător trebuie să fie deferit justiției și pedepsit așa cum merită și cum prevăd legile țării.

Nicolae Vladimir (director al Direcției administrativ-contabilitate. După Revoluție secretar de stat la MAE): Pare de necrezut că un lucrător în diplomație, un coleg de-al nostru s-a pus în slujba spionajului străin, a trădat secrete de stat, prejudiciind grav interesele statului. Pare de necrezut, dar acesta este adevărul și trebuie să condamnăm fără rezerve activitatea mârșavă de trădător a lui Mircea Răceanu. Fapte de o asemenea gravitate trebuie anchetate și cercetate pe măsură, iar pedeapsa pentru activitatea de spionaj — trădare a lui

Mircea Răceanu trebuie să fie la fel de mare pe cât de mare este vina lui.

Ion Beșteliu (directorul Direcției a V-a, șeful direct al lui Răceanu): Suntem puși în fața unui act de o gravitate deosebită, cel mai grav comis de un diplomat, fapta unui ticălos care a trădat tot ce se putea trăda: poporul din mijlocul căruia s-a ridicat și care l-a ajutat să devină diplomat, patria, partidul. Actul de trădare comis de Răceanu Mircea, pe care îl înfierez cu toată tăria, aruncă o umbră asupra activității tuturor lucrătorilor din instituția noastră. Lucrând pe relația SUA, Răceanu nu a vândut date secrete, subminând interesele României, ale poporului român. Propun ca organele de justiție să aplice trădătorului pedeapsa maximă prevăzută de lege. Răceanu Mircea a desfășurat timp de aproape 15 ani o activitate dușmănoasă, de spionaj-trădare. Am lucrat mult timp cu el și nu pot decât să mă autoînvinuiesc pentru lipsă crasă de vigilență, pentru atitudine de gură cască condamnabilă. Oricât de viclean ar fi fost Răceanu, dacă am fi fost vigilenți, acțiunile lui trădătoare ar fi putut fi oprite la timp.

Olimpia Solomonescu (ministru adjunct al MAE): Cazul pe care îl discutăm în adunarea noastră impune concluzia că ne aflăm în fața unui act de înaltă trădare, de abdicare de la îndatoririle unui lucrător în diplomație. El trebuie să fie pedepsit în modul cel mai aspru cu putință. Reflectând asupra acestui caz, consider că ar trebui să luăm măsuri urgente de îmbunătățire a muncii noastre, să apărăm cu mai multă rigurozitate secretul de stat, să punem un accent mai mare pe educarea în spirit patriotic a lucrătorilor noștri. Vom lua măsurile ce se impun ca în stilul nostru de muncă să se producă o cotitură, să ne implicăm cu întreaga răspundere în transpunerea în fapt a politicii externe promovate de partid și de stat. Condamn actul reprobabil, dușmănos, al lui Răceanu și cer să se aplice pedeapsa prevăzută de lege pentru actele lui de înaltă trădare.

Ilie Șimon (secretar cu propaganda în comitetul de partid pe M.A.E., diplomat în cadrul Direcției relații V, ginerele lui Ilie

Ceaușescu: Activitatea de trădare a lui Răceanu Mircea a fost discutată și în organizația de partid și s-a hotărât excluderea trădătorului din viața organizației noastre. Condamn și eu activitatea mârșavă de trădare a lui Mircea Răceanu, care a lovit în interesele României socialiste, ale poporului român. El a săvârșit o crimă politică, pe placul imperialiștilor și cercurilor reacționare care urmăresc destabilizarea țărilor socialiste, inclusiv a țării noastre, faptă care ne umple inimile de mâhnire și pe care o condamnăm cu toată tăria. Ce caracter josnic și mârșav a avut Răceanu Mircea de a putut să se alăture dușmanului împotriva propriei țări, a propriului popor! Disprețul nostru față de acest trădător, care ne-a întinat munca, punând la îndoială loialitatea lucrătorilor din diplomație față de partid și popor!

Trădarea lui Răceanu ne-a indignat profund și condamnăm cu tărie activitatea lui de trădător și spion. Punându-se în slujba unei puteri străine, Răceanu Mircea a trădat interesele României socialiste, a pătat prestigiul și onoarea țării. Pentru aceste fapte grave, Răceanu Mircea s-a condamnat singur cu pedeapsa cea mai aspră prevăzută de legile țării.

Ioan Totu (ministru al afacerilor externe): Grava acțiune de trădare a intereselor țării și ale poporului român săvârșită de Răceanu Mircea, fost lucrător al ministerului, aduce știrbire prestigiului instituției noastre, onoarei noastre de lucrători în diplomație, devotați partidului, secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Propun o analiză critică a activității noastre de până acum, dezbaterea autocritică a cauzelor care au permis comiterea unor asemenea acte criminale. Opinia publică se întreabă pe bună dreptate cum a putut acest trădător să desfășoare o activitate dușmănoasă timp de aproape 15 ani fără să fie demascat.

Grava acțiune de trădare impune condamnarea cu asprime a acestui trădător. Ea lasă o pată murdară asupra instituției noastre. Să tragem toate concluziile ce decurg de aici, să trecem la reorganizarea întregii noastre activități, la întronarea ordinii și disciplinei în ce privește accesul și folosirea documentelor secrete și a păstrării secretului de stat, astfel încât, în viitor, din ministerul nostru să nu se mai

scurgă informații în mâini dușmane, lucrătorii din diplomație să nu mai poată trăda.

Ștefan Ciurezu (directorul Oficiului pentru deservirea corpului diplomatic): Folosindu-se de funcția pe care o deținea, de relațiile de serviciu și de legăturile personale, Mircea Răceanu a desfășurat o îndelungată activitate de trădare în favoarea unei puteri străine. Speculând lipsa noastră de vigilență și funcționarea defectuoasă a biroului de documente secrete, a reușit să obțină și să difuzeze date și informații cu caracter secret, să desfășoare o activitate de subminare a intereselor statului. Mă pronunț și eu pentru condamnarea lui exemplară, așa cum prevăd legile țării pentru infracțiunea de înaltă trădare.

Nicolae Turturea (Consilier la Direcția relații V): Condamn actul josnic de trădare comis de Răceanu. El și-a trădat colegii, a trădat patria, poporul, partidul. Suntem profund mâhniți de cele întâmplate, înmărmuriți că un lucrător al Ministerului de Externe a putut trăda.

Să tragem învățămintele necesare din această tristă experiență, să muncim cu devotament, cu spirit revoluționar și să aplicăm cu consecvență politica partidului, hotărârile de partid și de stat, să fim intransigenți cu cei ce ar încerca să trădeze.

Constantin Vasiliu (ambasador și directorul Direcției pentru cultură și presă): Nu-mi găsesc cuvintele potrivite să-mi exprim indignarea și să condamn actul josnic de trădare al lui Mircea Răceanu. Acest individ, pentru care partidul și statul au investit enorm școlindu-l prin străinătate, ajutându-l să devină diplomat, în loc să-și exprime mulțumirea prin devotament și slujire partinică, prin muncă pusă în slujba societății noastre socialiste, a trădat cu nerușinare țara în care s-a născut și l-a hrănit, poporul din mijlocul căruia s-a ridicat, partidul căruia îi datorează totul. Mi-e rușine că am făcut parte din aceleași institute cu mârșavul trădător care, iată, prin atitudinea lui degajată, prin manierele lui de om din înalta societate, prin jovialitatea lui de diplomat rasat ne-a

înşelat vigilenţa, ne-a împiedicat să vedem adevărata lui faţă, chipul lui de trădător şi spion înrăit. Dar să fim conştienţi, tovarăşi, că nu e atât meritul lui Răceanu, cât vina noastră pentru tot ce s-a întâmplat. Dacă noi am fi fost vigilenţi, dacă n-am fi fost gură cască, acest trădător n-ar fi putut să-şi desfăşoare activitatea lui criminală timp de cincisprezece ani. Noi, cei din jurul lui, ce-am făcut în această perioadă? De ce l-am lăsat să lucreze un deceniu și jumătate pe aceeaşi relaţie? Cum a ajuns el la Direcţia SUA deși era vorbitor de limbă rusă? De ce n-a lucrat pe ţările socialiste și a fost dat pe relaţia SUA?

Aprob excluderea lui din partid și consider că fapta lui de înaltă trădare merită pedeapsa cea mai aspră pe care o prevăd legile ţării.

Axente Frăsincar (directorul Direcţiei consulare): Încerc sentimente de indignare, de mâhnire că în cadrul colectivului în care activez s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat; trădarea de patrie, cea mai gravă infracţiune ce poate fi săvârșită de un diplomat. Mă alătur tuturor celor care au cerut sancţionarea cu cea mai mare severitate a lui Răceanu, trădarea lui fiind cea mai gravă comisă de un diplomat român în istoria instituţiei noastre.

Constantin Oancea (ministru adjunct de Externe): Particip la această întrunire cu sentimente de profundă indignare pentru fapta josnică de trădare faţă de popor, de ţară, de partid a acestui trădător de joasă speţă. Condamn cu cea mai mare fermitate acest act incalificabil, a cărui dimensiune reală încă n-o putem cunoaște. Îmi exprim convingerea că după stabilirea întregii vinovăţii, justiţia va da o pedeapsă maximă acestui trădător de neam și de ţară.

Fapta criminală, deosebit de gravă, de trădare, comisă de un lucrător al Ministerului de Externe este fără precedent în rândul diplomaţilor români. Trădând tot ce avem mai scump — patria — fapta atât de gravă a lui Răceanu Mircea se condamnă singură. Sunt de acord cu excluderea lui din partid, trădarea lui fiind incompatibilă cu calitatea de membru al Partidului Comunist Român.

Aurel Duma (ministru secretar de stat): Activitatea de trădare a lui Mircea Răceanu a adus mari daune intereselor țării și o pată pe obrazul lucrătorilor din Ministerul de Externe. Pentru această faptă trebuie să fie pedepsit conform legilor noastre în vigoare. Toți lucrătorii din diplomație sunt profund atașați față de politica externă promovată de partid, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, gata să lupte cu demnitate pentru transpunerea în viață a tuturor sarcinilor ce ne stau în față. Fapta mârșavă comisă de Mircea Răceanu nu trebuie să umbrească marile realizări obținute de poporul nostru, prestigiul de care se bucură țara noastră în lume.

Actul de trădare comis de Mircea Răceanu este incompatibil cu calitatea de diplomat și cer să i se aplice cu toată severitatea pedeapsa prevăzută de legile țării.

Mihai Mazilu (directorul Direcției personal): Cazul în discuție este deosebit de grav, fără precedent în istoria instituției noastre, cu repercusiuni deosebite pentru țară. Actul unui trădător mârșav, pe care îl condamn cu tărie.

Suntem profund mâhniți și, totodată, ne simțim frustrați, deoarece munca noastră, eforturile noastre au fost întinate de activitatea trădătorului, care merită o pedeapsă pe măsură, așa cum se cuvine unui trădător de patrie, de popor, de partid.

[*Vorbitor neidentificat de George Nicolescu*]: Mircea Răceanu a comis un act josnic, criminal, îndreptat împotriva intereselor fundamentale ale statului și poporului român. Îmi este greu să înțeleg cum acest trădător a putut lucra printre noi atâția ani — aproape cincisprezece —, a putut să desfășoare o activitate dușmănoasă fără să fie stingherit. Trădarea n-a fost niciodată și nu este trăsătura specifică a românului. Cum a putut acest om să trădeze, să desfășoare o activitate dușmănoasă atâția ani în șir fără să fie stingherit? A fost un spion desăvârșit? Nici vorbă! Dovadă că a sfârșit acolo unde ajung toți trădătorii.

Condamnând cu toată fermitatea activitatea dușmănoasă, trădătoare a lui Mircea Răceanu cer și eu să i se dea pedeapsa

maximă prevăzută de legile ţării pentru acte de trădare atât de grave.

Aici s-a epuizat lista celor 20 de vorbitor înscriși la cuvânt. Ion Stoian, care a condus ședința, a întrebat dacă mai dorește cineva să ia cuvântul. Da, s-a răspuns din mijlocul sălii.

Octavian Gavriș (consilier la Direcţie relaţii I.): Am fost prieten cu Mircea Răceanu. Nu o prietenie foarte strânsă, dar ne vizitam reciproc cu familiile. Niciodată n-aș fi putut gândi că Răceanu este trădător, că spionează în favoarea unei puteri străine. Stau și mă întreb, cum de am putut fi atât de naiv, atât de slab cunoscător al psihologiei umane, cum de nu mi-am dat seama de adevărata faţă a lui Mircea Răceanu? M-a înșelat și pe mine, cum ne-a înșelat pe toţi și mă simt rușinat. Condamn și eu activitatea lui josnică de trădare a patriei și poporului. Fapta lui e de o gravitate maximă.

Tovarăși, n-aș mai fi avut liniște dacă n-aș fi luat cuvântul în faţa dv. și nu mi-aș fi descărcat inima grea de mâhnire și dezaprobare.

Ion Stoian (secretar al C.C. cu probleme internaţionale): Adunarea oamenilor muncii din Ministerul Afacerilor Externe a condamnat cu asprime activitatea trădătorului Mircea Răceanu, care a lucrat ani de zile în această instituţie și a cerut aplicarea unei pedepse aspre, maxime, așa cum prevăd legile ţării pentru înaltă trădare.

Trădătorul Mircea Răceanu a lucrat aici multă vreme, desfășurând o activitate de spionaj de nimeni împiedicată; este o pată pe obrazul acestei instituţii, o rușine că în rândurile lucrătorilor MAE, s-a strecurat un astfel de spion înrăit. În faţa acestui element trădător datoria tuturor lucrătorilor din diplomaţie era să ridice un zid de netrecut, să bareze orice încercare de trădare. Era o obligaţie elementară, o cerinţă primordială pentru toţi comuniștii, subliniată de fiecare dată de secretarul general al partidului, tovarășul N.C.

Nu organele de securitate sunt chemate să vegheze asupra respectării legilor Ministerului de Externe, să prevină încălcarea legilor ţării și demascarea și prinderea spionilor și

trădătorilor. Noi, cei ce lucrăm în MAE, avem această obligație, noi ar fi trebuit să fim mai vigilenți, să veghem ca niciun element înrăit, străin de interesele partidului și poporului să nu se strecoare în rândurile noastre. Vinovăția noastră este foarte mare, cu toții trebuie să ne simțim implicați pentru simplul fapt că trădătorul n-a lucrat izolat, a trăit și muncit tot timpul în mijlocul nostru. Respingem cu indignare, condamnăm cu toată ființa noastră activitatea trădătorului Răceanu Mircea și cerem să i se aplice pedeapsa maximă prevăzută de lege.

Anexa 11

Decizia Curții Supreme de Justiție de admitere a Recursului în anulare

România
Curtea Supremă de Justiție
Completul de 9 judecători

Minuta deciziei nr. 42
Dosar nr. 49/2000
Ședința publică de la 23 octombrie 2000

În numele legii decide

Admite recursul în anulare declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție.

Casează sentința nr. 39 din 21 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București și decizia nr. 29 din 28 august 1989 a Tribunalului Suprem — secția militară.

În baza art. 11 pct. 2 lit. a raportat la art. 10 lit. a din Codul de procedură penală, achită pe inculpatul Răceanu Mircea pentru săvârșirea infracțiunii de trădare prin transmitere de secrete prevăzută de art. 157 alin. 1 din Codul penal.

Înlătură pedeapsa complementară a confiscării total a averii, aplicată sus-numitului inculpat.

Cu opinia separată a domnului președinte de secție Ion Tiucă, în sensul respingerii recursului în anulare.

Pronunțată, în ședință publică, azi 23 octombrie 2000.

Anexa 12

România
Ministerul Public
Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție
Secția judiciară
Nr. 59/C.2/762/P/2000
12/C_2/135/2000
18.07.2000

Către,
Curtea Supremă de Justiție
Completul de 9 judecători

Vă trimitem un exemplar al recursului în anulare declarat împotriva sentinței penale nr. 39 din 20 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial București și deciziei penale nr. 29 din 28 august 1989 a Tribunalului Suprem — secția militară privind pe Răceanu Mircea în vederea judecării.

De asemenea, vă trimitem dosarul Fond Penal nr. 66519, cuprinzând dosarele penale nr. 263/1989 al Tribunalului Militar Teritorial București și nr. 37/1989 al Tribunalului Suprem — secția militară (volume 1—7).

După judecarea recursului în anulare vă rugăm ca dosarul Fond Penal să fie restituit Serviciului Român de Informații — U.M. 0362 București, în referire la adresa nr. 4/M.A./S/28858 din 14 martie 2000.

Procuror șef secție,
Silvia Oancea

Anexa 13
Recursul în anulare

Nr. 59/C_2/763/P/2000

Către,
Preşedintele Curţii Supreme de Justiţie

În baza art. 409 şi art. 410 alin. 1, parte I, pct. 2 teza I din Codul de procedură penală şi art. 24 din Legea nr. 56/1995, declar

Recurs în anulare
împotriva sentinţei nr. 39 din 20 iulie 1989 a Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti şi deciziei nr. 29 din 28 august 1989 a Tribunalului Suprem — secţia militară, pentru motivul care se va arăta în continuare:

Nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracţiunii de trădare prin transmiterea de secrete de stat.

Prin sentinţa penală menţionată, inculpatul

— **Răceanu Mircea** — fiul lui Andrei şi al Ilenei, născut la 17 octombrie 1935 în Bucureşti, cetăţean român, ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Aviator Darian nr. 2, bl. 23, sc. A, ap. 35, sector 1, **a fost condamnat la moarte şi confiscarea totală a averii personale pentru săvârşirea infracţiunii de trădare prin transmiterea de secrete, prevăzută de art. 157 alin. 1 din Codul penal.**

S-a reţinut, în esenţă, că inculpatul deţinând funcţia de consilier în cadrul Ministerului Afacerilor Externe a fost recrutat de serviciul american de spionaj (CIA) căruia, în perioada 1975–1989, i-a furnizat informaţii şi documente secrete de natură a periclita securitatea statului şi relaţiile României cu toate ţările socialiste (vol. 6 — filele 48–55).

Fostul Tribunal Suprem — secţia militară a respins recursul inculpatului (vol. 6 — filele 58–62).

Prin Decretul prezidențial nr. 121 din 19 septembrie 1989, pedeapsa cu moarte a fost comutată în 20 ani închisoare (vol. 6 — fila 41).

Ulterior, ca urmare a aplicării prevederilor art. 1 lit. a din Decretul Lege nr. 3 din 4 ianuarie 1990 inculpatul a fost pus în libertate, infracțiunea pentru care a fost condamnat fiind amnistiată.

Consider că hotărârile judecătorești au fost pronunțate cu încălcarea legii.

Potrivit art. 157 alin. 1 din Codul penal printre altele, transmiterea secretelor de stat unei puteri sau organizații străine ori agenților acestora constituie infracțiunea de trădare și se pedepsea înainte de intervenția Legii nr. 104/1992 cu moartea și confiscarea totală a averii sau cu pedeapsa închisorii de la 15 la 20 ani.

Prin această normă juridică este incriminată distinct una dintre formele în care este posibilă realizarea infracțiunii de **trădare** definită în articolul 155 din Codul penal ca fiind fapta cetățeanului român de a intra în legătură cu o putere sau o organizație străină ori cu agenți ai acestora, în scopul de a suprima sau știrbi unitatea, suveranitatea sau independența statului, prin ajutarea unei puteri străine pentru desfășurarea unei activități dușmănoase împotriva securității statului.

Pe de altă parte, art. 150 alin. 1 din Codul penal în aceeași reglementare definea „secretele de stat" ca fiind documentele și datele care prezintă **în mod vădit acest caracter** precum și cele declarate sau calificate astfel printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri.

Legea nr. 23 din 17 decembrie 1971, privind apărarea secretului de stat în R.S.R., prin art. 2, introduce în categoria secretelor de stat și informațiile care au în mod vădit acest caracter.

Infracțiunea de trădare prin transmiterea de secrete nu poate fi săvârșită fără preexistența **secretului de stat**, cuprins în informații, date, documente cu acest caracter, ca situație premisă.

Fără îndoială că prin sintagma „care au în mod vădit acest caracter", prezentă atât în dispozițiile Codului penal cât și în legea menționată, legiuitorul a avut în vedere criteriul real pe

baza căruia puteau fi considerate secrete de stat nu orice informație, documente și date ci numai acelea care prin conținutul lor concret interesează valorile ce formează obiectul juridic generic comun tuturor infracțiunilor din Titlul I al Codului penal și obiectul juridic specific infracțiunii prevăzute de art. 157 din același cod, adică acelea care privesc apărarea teritoriului (fortificații, sisteme defensive, obiective militare, activitate economică de importanță strategică etc.) suveranitatea, independența și unitatea statului.

Realizarea elementului material în modalitatea acțiunii de transmitere a secretelor este condiționată de cerința esențială ca acestea să fie într-adevăr **secrete de stat,** fapt care constituie o răsfrângere a situației premise în conținutul infracțiunii întrucât numai divulgarea acestui tip de informații, date și documente este susceptibilă a crea **starea de pericol social, generic și concret** specifică infracțiunii prevăzute de art. 157 alin. 1 din Codul penal.

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea de trădare prin transmiterea secretelor de stat este intențională, întrucât subiectul activ conștientizează că prin activitatea sa neloială creează o stare de pericol pentru securitatea statului, fapt care rezultă îndeobște ex re, urmărește acest rezultat sau acceptă riscul producerii lui.

Așadar pentru a putea fi reținută în sarcina inculpatului infracțiunea de trădare prin transmiterea de secrete probatoriul administrat cauzei este imperios necesar a fi apt să demonstreze existența acelor fapte și împrejurări care se circumscriu punctual sub toate aspectele și cerințele conținutului obiectiv și subiectiv al acestei infracțiuni.

Or, faptele inculpatului, așa cum rezultă din probele dosarului, nu pot avea relevanță penală în raport cu elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 157 alin. 1 din Codul penal.

Astfel, este real că în momentul reținerii sale, în seara de 31 ianuarie 1989 (când se îndrepta împreună cu soția, spre locuința ambasadorului american unde urma să participe la o acțiune protocolară) asupra inculpatului s-a găsit copia unui document intitulat „Informare" destinat a fi predat unui membru al ambasadei americane (filele 1–13 — vol. I și 1–9

— vol. IV) iar instanța având în vedere numai declarațiile inculpatului a mai reținut că acesta a transmis și copiile unor documente privitoare la participarea și poziția României în contextul relațiilor internaționale din perioada 1986–1989 (filele 15–73 — vol. IV).

Analizând documentele menționate, care au constituit în concepția instanței obiectul material al infracțiunii, se constată că niciunul nu conține informații esențiale a căror dezvăluire să pună în primejdie securitatea statului, cu alte cuvinte nu erau secrete de stat.

În acest sens, este de observat, că înscrisul găsit asupra inculpatului în momentul reținerii, este (așa cum se și intitulează) **o informare** privind ședința grupei multilaterale de informare reciprocă curentă a reprezentanților statelor participante la Tratatul de la Varșovia care avusese deja loc la București în zilele de 17–18 ianuarie 1989, iar documentul în sine cuprinde o prezentare rezumativă a tematicii întrunirii și a pozițiilor oficiale adoptate de România și celelalte țări ale Tratatului de la Varșovia.

Distinct de faptul că poziția României reflectă „concepția și considerentele tovarășului Ceaușescu", de notorietate națională și internațională documentul nu cuprinde vreun acord secret al statelor participante ci așa cum se precizează, exprimă atitudinea lor vis-a-vis de problemele securității zonale, a dezarmării integrării vest europene, „în acord cu principiile și obiectivele Actului final de la Helsinki"

În ceea ce privește conținutul celorlalte documente despre care s-a reținut că au fost transmise către CIA, simpla lor examinare arată că nu conțin secrete de stat în sensul legii penale fiind vorba despre informări referitoare la schimburi diplomatice de păreri despre mandatul delegației române la Reuniunea general europeană de la Viena și despre scrisoarea adresată Secretarului general al ONU de reprezentanții permanenți ai statelor participante la Tratatul de la Varșovia și în mod evident toate aceste documente relevă, fără excepție, pozițiile oficiale ale statelor respective, cunoscute la nivel internațional și din acest motiv fără interes pentru serviciile de spionaj (filele 15–75 — vol. IV), neavând în conținutul lor informații secrete.

A mai reținut instanța că inculpatul a furnizat serviciului de informații american date referitoare la diferite aspecte ale relațiilor româno-americane cum ar fi clauza națiunii celei mai favorizate, problema drepturilor omului și politica emigrărilor.

Or, dacă prin activitatea sa inculpatul a reușit, după cum stabilește instanța „să determine partea română să accepte propunerile americane, în special pe linia emigrărilor" înseamnă că departe de a fi făcut deservicii țării, a avut un aport important la înscrierea României în contextul schimbărilor politice începute prin perestroica rusă și terminate cu Revoluția română din decembrie 1989, deci a servit interesul național.

De altfel, nici din adresele Ministerului Afacerilor Externe referitoare la documentele transmise de inculpat nu rezultă că ar constitui secrete de stat, ele nefăcând parte din conținut din această categorie, iar susținerea conducerii MAE că transmiterea acestor documente a fost de natură să periclitezе securitatea statului este lesne de înțeles în contextul regimului totalitar anterior Revoluției din decembrie 1989 și a temerii inspirate de anchetele atotputernicei poliții politice, respectiv Departamentul Securității Statului (filele 18, 33 — vol. III).

În sfârșit instanța a mai stabilit că între informațiile cu caracter secret de stat ar fi și aprecierile și concluziile personale referitoare la evenimentele din țară de la începutul anului 1989 notate de inculpat pe verso xerocopiei documentului găsit asupra sa în momentul reținerii.

Este evident că aprecierile personale ale inculpatului cu privire la succesele vizitei oficialilor ruși în Japonia, atitudinea conducerii statului filipinez, față de R.P.D. Coreană, a mesajului transmis de N. Gorbaciov lui Kim Ir Sen nu pot constitui secrete de stat și ar fi greu de crezut că CIA nu avea cunoștință de evenimentele politice respective după cum era de notorietate paroxismul cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, regimul de privațiuni impus populației și nemulțumirea acesteia cât și organizarea disidenței care începea să se facă cunoscută la nivel național și internațional printre

altele pe calea emisiunilor unor posturi de radio din Occident.

Fără îndoială că această „informare personală" după cum o definește instanța și care se încheie cu cuvintele „timpurile nu sunt ușoare, dar nu ne speriem", ilustrează **scopul demersului întreprins de inculpat în favoarea interesului național, intenția sa fiind de a ajuta înscrierea României în contextul procesului de democratizare prin eliminarea regimului totalitar, acțiunea sa fiind îndreptată împotriva regimului politic de dictatură și nu împotriva securității statului.**

Pe cale de consecință, fiind limpede că elementele constitutive ale infracțiunii de trădare prin transmiterea de secrete de stat nu se regăsesc ca atare în contextul faptic prezentat în probatoriul cauzei, se impune, în temeiul art. 11, pct. 2 lit. a raportat la art. 10 lit. d din Codul de procedură penală, achitarea inculpatului pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 157 alin. 1 din Codul penal și înlăturarea confiscării averii.

Pentru aceste motive, cer admiterea recursului în anulare, casarea hotărârilor și rejudecarea cauzei în aceste limite.

Procuror general,
Mircea Criste

O mărturie dintr-un stat anormal, din vremuri anormale (și cu oameni pe măsură)

Multora dintre cei în viață, atunci, în România socialistă, anul 1989 trebuie să li se fi părut de-a dreptul plicticos – aceasta, măcar în cea mai mare parte a lui, cu excepția câtorva zile din decembrie

Dar nu și lui Mircea Răceanu. În cazul acestuia lucrurile au stat radical altfel. După cum paginile precedente povestesc, Răceanu, diplomat de carieră (cu treizeci de ani de activitate în ministerul român al Afacerilor Externe), a fost arestat pe 31 ianuarie 1989 (după ce cu o lună în urmă i se vânturase prin fața ochilor și urechilor posibilitatea unei avansări în carieră!), în luna martie a fost dezavuat (adică „înfierat") de colegii săi de serviciu, în iulie același an a fost condamnat la moarte, în luna următoare, august, i-a fost respins recursul (judecat doar de complezență), apoi, în septembrie, pedeapsa capitală i-a fost comutată la o condamnare de 20 de ani de închisoare, iar pe 23 decembrie omul era din nou la el acasă, în mijlocul familiei, eliberat. Eliberat — cum se va vedea — din închisoare, dar nu și de probleme. Curios și dramatic destin! Un asemenea an în niciun caz nu l-ai dori prietenilor și, în general, niciunui semen de care-ți pasă cât de cât.

Nu un om, ci o societate

Ce se poate spune la finalul unui volum care vorbește despre o asemenea experiență? Poți să cântărești gramajul de obiectivitate al narațiunii? În opinia mea, nu — pentru că nu

poți cere maximum de echilibru cuiva care trece prin asemenea încercări extreme în decurs de numai câteva luni.

Cea mai evidentă concluzie este ca volumul nu vorbește numai despre drama personală a unui diplomat condamnat pentru transmiterea de informații confidențiale unui alt stat cu care între timp România s-a reconciliat cu totul (voi reveni asupra acestei acuzații). Nu numai povestea unui om este aici — în confruntarea sa cu un sistem muribund, într-un moment cheie al istoriei europene și mondiale —, ci mai curând un fragment din portretul unei întregi societăți: lumea românească, într-unul dintre cele mai penibile decenii ale evoluției[1] sale din secolul XX. Spaime și anecdote, lașități și disidențe reale, acte de curaj sau supuneri grețoase — toate acestea, plus altele, se regăsesc în pagină, pe fondul ambiției unui dictator îmbătrânit și încăpățânat de a ține în viață o fantasmă care se deșira din toate încheieturile sale.

Cartea lui Răceanu vorbește în egală măsură despre România imediat ante- și imediat post-1989. Nu mi-este deloc clar câte enigme deslușește acest volum — sau dacă nu cumva el le sporește numărul. Aflăm, bunăoară, lucruri reale despre relațiile româno-americane din ultimii ani ai lui Ceaușescu — ce atingeau, cum spune la un moment dat în carte un diplomat SUA de la București, un nivel „precar și jalnic". Cum ajunsese acel N. Ceaușescu, cel prețuit altădată de Nixon pentru rebeliunile sale anti-sovietice, un fel de cunoștință veche, îndepărtată și indezirabilă în timpul ultimului mandat al lui Ronald Reagan? — iată o persistentă temă de meditație pentru istoricii regimului comunist român. Mărturiile lui Răceanu din acest volum (ca și din altele ale sale) reprezintă o lectură obligatorie pentru cei ce vor studia relațiile dintre România și Statele Unite — din vremea în care predomina adversitatea (mai ales în mintea lui Ceaușescu, supărat că Reagan nu-l primește la Casa Albă și nici nu vine la București) și până în momentul în care, mai aproape de noi, s-a ajuns la actualul *parteneriat strategic* între cele două state devenite aliate.

Aflăm totodată detalii foarte importante din adevărata istorie a „Scrisorii celor șase" (din martie 1989) și a jocului de orgolii declanșat imediat după 22 decembrie același an, între

protagoniști, în legătură cu acest episod al rezistenței născute în chiar interiorul PCR. Ca fiu al unor activiști cu vechime ai partidului (dar care „nu a[u] crezut nicio clipă că aici se va ajunge" — cum îi spune autorului, cândva în ultimul deceniu al regimului, propria sa mamă, intrată în PCR din convingere în anii '30), Mircea Răceanu trăiește deziluziile inerente acestei *nișe sociologice* din care făcea parte. Deziluzii pe care alții, precum Vladimir Tismăneanu, Petre Roman ș.a., le trăiseră la rându-le. Am convingerea că se apropie timpul în care o următoare generație de istorici români (adică, studenții de azi sau de mâine) vor putea face analiza la rece, dezinhibată și nepartizană, a acestor fii și fiice de foști sau actuali (atunci) nomenclaturiști, în relația lor cu un regim & sistem care, batjocorind o țară întreagă, le dezamăgiseră părinții — adică pe chiar acei oameni care, o vreme măcar, se dăruiseră trup și suflet *cauzei*. Când se va scrie acest fragment de istorie, un volum precum acesta al lui M. Răceanu va fi în egală măsură folositor.

Omenește vorbind, este oare bine să afli?

O a doua problemă privește (dis)confortul oricărui român[2] trăitor în acel deceniu nouă acum, când este pus față în față cu dosarul său. La scurtă vreme după eliberarea sa, câțiva jurnaliști îi furnizează lui M. Răceanu o stenogramă (oficială și oficializată) cu reacțiile (controlate politic, bineînțeles) propriilor săi colegi, după arestarea sa, într-o ședință de „înfierare" desfășurată (în martie '89) în ministerul în care arestatul lucrase până atunci. Dezolant document! Mai apoi află că era foarte posibil ca și unii dintre cei cu care împărțise celula să fi fost la rându-le informatori ai Securității. Tristă constatare!

Pe de altă parte, trebuie să spun că nici reacția (repet, comandată) a celor de la Ministerul de Externe și nici posibilul joc dublu al pușcăriașilor din Calea Rahovei nu mi se par surprinzătoare. La ce altceva s-ar fi putut aștepta M. Răceanu? După decenii întregi petrecute într-o societate în care duplicitatea și dedublarea erau cuvinte de ordine și strategii

de supraviețuire (pentru unii, ele au rămas aidoma până astăzi), ce altceva putea să întâlnească? Este oare paradoxal sau curios că unii dintre cei care-i ceruseră condamnarea la moarte în martie '89 l-au sunat apoi, în ianuarie '90, spunându-i că ei mereu au fost de partea lui? Poate într-o țară normală, dar nu și în România anilor 1989–'90. Atunci, România nu era un stat normal. Și pe măsura acestei țări eram cei mai mulți dintre cei care trăiam în ea. Iar o țară anormală, cu oameni alterați și ei, nu poate fi judecată după regulile bunului simț. Așadar, nu văd nimic inexplicabil în aceste penibile derapări ale naturii umane. Singura întrebare pe care mi-o pun este dacă, psihologic vorbind, astfel de revelații (adică aflarea *adevărului* despre prietenii, cunoștințele sau rudele noastre de atunci și eventualele lor relații cu poliția politică a regimului) nu (ne) fac mai mult rău decât bine. După ce am citit câteva volume de istorie pe această temă și după ce am cunoscut zeci de persoane care au trecut prin acest gen de experiență, nu am încă un răspuns la această întrebare.

Și, în paralel cu asemenea întristătoare adevăruri despre natura umană (iar unele, despre natura *românității*), nu pot trece peste episoadele de un haz autentic ce pigmentează narațiunea. Ca într-o tragicomedie, ca în teatrul absurdului, într-o astfel de tramă cu un om condamnat la moarte se mai regăsesc și întâmplări precum cea cu Ambasada României din Washington DC care, la mijlocul anilor '70, primește sarcina să strângă date *secrete* despre construcția metroului de acolo (v. cap. 4); sau conflictul din autobuz al securiștilor în misiune cu o controloare de bilete zeloasă (cap. 11); sau, spre final (cap. 16), destinul — și caracterul — de neinvidiat ale judecătorului Gică Ion Popa, cel care în același an, *imparțial* ca un personaj al lui Caragiale, i-a condamnat la moarte și pe M. Răceanu, dar și pe N. Ceaușescu!

Ceea ce contează

În fine, întrebarea fundamentală rămâne aceasta: în ce fel poate fi (re)considerat gestul lui Mircea Răceanu din acei ani

'80, anume de a întreţine o relaţie confidenţială, de un anume tip, cu funcţionari ai ambasadei americane, spre care „scurgea" anumite informaţii? Potrivit legilor (şi spiritului legilor) din România de atunci, acesta era un act de trădare, iar Răceanu a fost condamnat ca atare. Dar cum se explică misterul ameninţărilor pe care autorul (liber, atunci) le datează în anul 1990? Sau paradoxurile din anii următori, când Răceanu a trecut foarte aproape de redeschiderea procesului? Cum stă situaţia acum?

Mă grăbesc să adaug că acest gen de dezbatere nu ne este propriu în exclusivitate. În toate ţările ex-comuniste din Est în care astfel de cazuri s-au petrecut (şi s-au petrecut în toate, la nivelul diplomaţiei sau la cel al serviciilor secrete — mai ales că cele două domenii mergeau mână în mână), dilema persistă. Este vorba despre acte de trădare şi trebuie considerate — şi condamnate — ca atare şi astăzi? Sau este vorba de acte concrete de opoziţie faţă de un regim ilegitim şi criminal şi trebuie recompensate?

Faptul că între timp acea Românie pe care M. Răceanu a „trădat-o" nu mai există nu pare a schimba, pentru mulţi, datele problemei. Între timp, România, cum spuneam, are o alianţă solidă şi un parteneriat strategic cu Statele Unite ale Americii — adversarul teoretic din 1989. În plus, este cu totul de discutat în ce măsură „secretele" divulgate de Răceanu americanilor au adus atingere *poporului* român sau unor români în particular (cu excepţia elitei de partid, se înţelege). De ce, atunci, acte precum cel al lui Mircea Răceanu mai lasă loc echivocului sau suspiciunii pentru contemporani de-ai noştri?

Desigur, o astfel de carte nu poate risipi remanenta încăpăţânare a unora de a judeca în alb şi negru, mai ales în domenii (precum acesta) în care tocmai nuanţele intermediare contează mai mult. Dar măcar va mai zdruncina anumite pretinse *certitudini*. Personal, cred că autorul este legitimat de realitate când susţine că, dacă a trădat pe cineva, atunci „l-a trădat pe trădător".

Iar „trădător" în fraza precedentă nu înseamnă numai Nicolae Ceauşescu. Cel mai mare *trădător* din România secolului XX a fost însuşi sistemul comunist: măcar pentru

faptul că, mai mult decât oricine și mai presus de oricare, acest sistem i-a trădat pe toți cei cu care a avut de-a face — inclusiv pe cei care, aidoma părinților lui M. Răceanu sau altor membri ai PCR, au crezut vreodată în el.

Adrian Cioroianu
15 septembrie 2009

NOTE

1. Folosesc termenul *evoluție* în pur sens cronologic; altfel, sunt suficiente argumente pentru a spune că anii '80 au reprezentat mai curând o perioadă de *involuție* în istoria societății românești și chiar a comunismului autohton.

2. Desigur, polonezii sau bulgarii, maghiarii sau germanii din fosta RDG și toți foștii locuitori ai Estului comunizat fac parte din aceeași categorie.

Index

A

Abrams, Morris, 119–120, 230
Adelman, Kenneth, 116
Afrim, Adrian, 135
Aggrey, Rudolph, 411–412, 435
Albuţ, Gheorghe, 110, 102, 137
Alexandroaie, Constantin, 522
Ames, Aldrich H., 371
Andrei, Mircea, 141
Andrei, Nicolae, 145
Andrei, Ştefan, 410–412, 421, 426, 435–436, 485, 546
Andropov, Iuri V., 286
Anghel, Petre, 138, 234, 295
Anghelescu, Gheorghe, 85–86, 88–92, 135–136, 145, 234, 399–406, 419,
Aninoiu, Dumitru, 142
Apostol, Geta (fiica lui Gheorghe Apostol), 195
Apostol, Gheorghe, 9, 11, 28, 47–56, 60, 70–71, 77, 80, 155, 157–159, 161–164, 168–172, 175, 189–193, 195–199, 201–202, 213–214, 340, 476, 532–536, 549
Atanasiu, Nicolae (Balinschi), 137

B

Bacă, Dumitru (Nelu), 282
Badea, Nicolae, 138, 406, 437
Baltazar, Bogdan, 140
Barbur, Cristian, 138
Barişnikov, Mihail, 56
Baron, Mihail, 501
Başchir, Ion, 137
Băcanu, Petre Mihai, 60, 180, 445, 465, 526
Băcescu, Angela, 506, 521
Bălănescu, Mircea, 158, 209
Bărbulescu, Marian, 39
Bârlădeanu, Alexandru, 9, 12, 28, 48–49, 54, 62, 172, 192, 197–199, 209–210
Bârlădeanu, Irina, 198
Bernat, Andrei, 7, 468, 475
Berry, Robert, 435–436
Beşteliu, Ion, 30, 36, 57, 59, 121–122, 138, 150, 162, 164, 180, 182–183, 234, 369, 411
Betea, Lavinia, 62, 197, 209–210
Binder, David, 28, 199–200, 210, 286, 294, 348, 381, 391, 444, 515, 522, 528
Birtaş, Gavrilă, 156
Blaier, Andrei, 97–100, 102, 139, 528
Blandiana, Ana, 10, 53
Blumenfeld, Theodor, 120
Bobu, Emil, 322, 326, 546
Bodnăraş, Emil, 520, 524
Bogdan, Corneliu, 13, 86, 88, 116–118, 121–123, 140, 294–295, 368, 399–400, 435

Bolânu, Gheorghe, 404
Bordea, Petre, 35
Borilă, Anca, 220–222
Borilă, Dana (soţia lui Valentin Ceauşescu), 220
Borilă, Ecaterina, 220
Borilă, Iura, 170, 219, 220–222
Borilă, Petre, 170, 220
Botez, Mihai, 207–208
Brad, Ion, 433
Brandon, Harry B., 372
Brătilă, 357
Brejnev, Leonid, 426
Brucan, Silviu (Tache), 9–12, 21, 24, 28, 49, 50, 61, 95, 107, 121–122, 126, 128, 153, 172, 184, 196–202, 204, 210, 289–292, 307, 334, 474, 487–489, 493, 520, 530–536, 548–549
Brzezinski, Zbiegniev, 412
Bucur, Nicolae, 135
Buhoară, Marin, 150
Buncher, Judith, 124
Burcă, Ştefan, 137
Burtică, Cornel, 10, 53, 61, 413
Bush, George, 8, 25, 37, 58, 365–370, 373, 378–381, 545
Busuioceanu, Andrei, 145–146
Butler, Michael, 38

C

Cangeopol, Liviu, 205
Caraman, Mihai, 136, 292, 402, 415
Caramitru, Ion, 472
Caraşcă, Gheorghe, 169, 174–176, 247, 351, 461, 494, 521
Carlos Şacalul, 444
Carter, Jimmy, 405, 412–413, 430
Catană, 331, 333
Cataramă, Marian, 494
Cazacu, Virgil, 42
Căpăţână, Mircea Raţă, 137
Ceauşescu, Elena, 10, 12, 32, 60, 63, 98, 105, 119–120, 127, 129, 137, 201, 220, 222, 274, 418, 475, 489, 490–493, 521, 546, 548–550
Ceauşescu, Ilie, 39, 116, 146, 182, 555
Ceauşescu, Nicolae, 8–14, 23, 25, 27, 28, 38–39, 41–42, 44–45, 47–49, 51–55, 60–63, 69, 85, 98, 105, 113–114, 116, 119–120, 124–126, 133, 136–137, 153, 155, 157–158, 160–162, 164–168, 170, 172, 181–183, 187–188, 190, 192–194, 197, 199–203, 205–206, 208–210, 213–215, 22—222, 227, 231, 259–260, 267–268, 273–274, 276, 280, 282, 297, 316, 320–321, 338, 346–348, 363–364, 370, 372, 376–380, 384, 390, 398, 405, 411–414, 418, 420–422, 426, 429–431, 433, 436. 438, 444, 461, 463, 465–468, 471, 474, 475, 478, 480, 483–484, 489–493, 498, 501, 504, 508–509, 512, 517, 521, 523, 525–526, 535, 545–547, 549–5551, 553, 556, 559, 567–568, 572, 574–575
Ceauşescu, Nicolae gl. (frate, alias Călin), 427
Ceauşescu, Nicu, 127, 322, 323
Ceauşescu, Valentin, 220
Ceauşu, Paul, 145
Celac, Sergiu, 183, 510
Cernăianu, Călin, 210, 493, 521

Cernat, Lucian, 140
Chebeleu, Traian, 140, 508, 514, 522
Chioveanu, Ion, 41, 145, 295
Chişinevschi, Iosif, 43
Chivu, 282
Christensen, Karen, 130
Christensen, Richard, 130
Ciofliná, Dumitru, 267
Ciuclă, Doru, 178, 189, 447–448, 455–456, 459–460, 462
Ciuhurezu, Victor, 295
Ciurezu, Ştefan, 180, 557
Clej, Petre, 522
Cocoş, Radu, 178–179, 186, 189, 447–448, 451, 453–454, 456
Codreanu, Dan, 282
Cojocaru, Liana, 445
Colby, William, 368
Coliu, Dumitru, 43
Colţ, Gheorghe, 142
Comăneci, Nadia, 455
Constantin, Lucescu, 492
Constantin, Rica, 485
Constantin, Ştefan, 428
Constantinescu, Emil, 398, 440, 444, 423
Constantinescu, Nicolae Iordan, 138
Constantinescu, Virgil, 140
Coposu, Corneliu, 61, 479
Cora, Ion, 138, 142, 406, 419, 437
Cordoş, Petru Ioan, 150
Cornea, Doina, 52, 61, 188, 205, 453, 474, 508, 514, 522
Corry, Frank, 124
Cosma, Neagu, 304, 506–507, 521
Costescu, Aurel, 140
Costin, Ştefan, 150
Cotoman, Gheorghe, 78–79, 83, 87, 90–92, 96, 98–99, 103–109, 111–112, 125, 130–132, 142–146, 149, 151–152, 154–156, 163, 167–169, 173–176, 188–190, 212, 216, 219, 223–226, 229–235, 238, 240–243, 245–249, 252–257, 259–260, 263–264, 269–270, 272, 275, 279, 285, 309–321, 329, 332, 337, 340–347, 349–350, 356–364, 366–367, 369, 373–375, 382–387, 389, 391–392, 394, 398, 437, 441, 451, 474–478, 480–481, 498–500, 504
Coxon, E., 123–124
Crăciun, Gheorghe, 10, 53
Creangă, Mihai, 60, 528
Creţu, Gheorghe, 115
Crişan, Gheorghe (Ticu), 138–139, 143, 145, 403–404
Cristache, Petre, 138
Criste, Mircea, 526, 528, 569
Cristea, Petre (ziarist), 488, 521
Cristea, Petre, 134
Cristescu, Mircea, 445
Croicu, Vasile, 150
Croitoru, Mihai, 137
Curticeanu, Silviu, 322, 546

D

Dan, Radu Adrian, 464
Datcu, Ion, 140
Davies, Richard, 443, 445
Davis, John Jr., 512
Dămăceanu, Radu, 438–439
Dămăceanu (Pacepa), Dana, 438–439
Dănescu, Alexandru, 438
Dănuţ, 119–121
Dăscălescu, Constantin, 60, 546, 550

Deletant, Dennis, 209
Deşliu, Dan, 10, 53, 187–188, 535
Diaconescu, Gheorghe, 11, 121, 517–519, 522
Diehl, Jackson, 286
Dindelegan, Gheorghe, 138, 406
Dinescu, Mircea, 10, 53, 187–188, 205, 535
Dinică, Valeriu, 150
Dinu, Constantin (vecin), 354
Dinu, Marcel, 141
Dinu, Marian, 150
Dobreci, Ion, 150
Dobrianski, Paula, 116
Dolezal, Iosif, 123, 134
Donca, Ioan, 150, 295, 581
Dorobanţu, Victor (alias Vasilescu), 135–136, 415
Drăghici, Alexandru, 278
Dulămoiu, Vasile, 137
Duma, Aurel, 116, 180, 183, 414, 431–433, 559
Duma, Ion, 140
Dumbravă, Aurel, 516
Dumitraşcu, Radu, 138
Dumitrescu, Cornel, 152, 440, 445, 522
Dumitru,
Dumitru, Dan, 35–36, 138, 145
Duţă, Gheorghe, 150, 153

E

Eagleburger, Lawrence, 200
Edu, Ion, 138
Eftimie, Ion, 137
Ene, Constantin, 140, 180, 182, 553
Enescu, Mihail, 293
Ercianu, Alexandru, 137–138

F

Fazekas, Janos, 307
Fătu Constantin, 34, 36–37, 57, 59, 64–65, 68, 141, 275, 494
Filipescu, Radu, 205
Florea, Aurel, 136, 145, 406, 437
Florea, Paul, 440
Florescu, Mugurel, 510, 515
Foriş, Ştefan, 43
Fotache, Violeta, 521, 528
Frăsincar, Axente, 180, 558
Fry, Samuel, 147
Funderburk, David B., 115, 124, 153

G

Gabrielescu, Valentin, 326
Galea, Nicolae, 138
Gaşpar, Gheorghe, 138, 419
Gavrilescu, Nicolae, 138
Gavriş, Octavian, 150, 180, 207, 295, 560
Gâdea, Suzana, 129, 546
Gârbea, Constantin, 150
Georgescu, Aurel, *vezi* Zamora
Georgescu, Cornel, 178, 185, 306–307, 336, 346, 348–349, 446–450, 459, 462, 464
Georgescu, Emil, 444
Georgescu, Ionel, 140
Georgescu, Vlad, 205
Gheordunescu, Mircea, 445
Gheorghe, Aurel, 53, 136, 145
Gheorghe (deţinut), 457–461
Gheorghiu, Alexandru, 29, 61, 127
Gheorghiu, Iosif, 137
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 43–45, 47–48, 158, 166, 170, 200, 214, 220, 397, 463
Ghibernea, Dan, 145
Giosan, Nicolae, 157, 546

Goma, Paul, 205, 241, 397, 444
Gorbaciov, Mihail, 8, 52, 192, 568
Goriță, Ion, 140
Grigore, Dan, 128
Groza, Maria, 30, 114–115, 127, 153, 160, 163–164, 368, 435
Groza, Petru, 163

H

Hagiu, 102–103
Haiducu, Matei Pavel, 444
Harris, Fred, 404
Harvey, Tom, 86, 88–90, 92–96, 103, 108, 285, 290, 530
Hatfield, Mark, 58
Homoşteanu, George, 412
Hooper, James, 472
Horodincă, Cristina, 405, 407–415, 435–436
Horodincă, Nicolae, 149, 395–396, 398, 405–410, 413, 415–417, 424, 434–435
Horodincă, Nicuşor, 405, 410–411, 416
Horotan, Gheorghe, 140
Hotăranu, Ion, 138
Howard, Lee Edward, 371–372
Huc, Teodor, 135

I

Iacob, Mihai, 134
Iacob, Paula, 323, 327
Iacobescu, Ion, 23, 395, 398–399, 401–405, 415, 417, 424
Ichim, Octavian, 140–141
Iliescu, Ion, 10, 14, 17, 24–25, 40, 53–54, 62, 146, 188, 194–196, 198–199, 202, 209–210, 244, 267, 288, 324, 423, 442, 471–472, 474, 479, 488, 508, 514–515, 517, 520, 527
Ion, Ion, 268, 330
Ionel, Vasile, 519–521
Ionescu, Nicolae, 138, 411–412
Ionescu, Ovidiu, 293
Ioniță, Gheorghe, 135, 403, 406, 419, 420, 437
Iordache, Gheorghiu, 387–389
Iordăchescu, Mircea, 138–139
Irinoiu, Nicolae, 138, 143, 403
Iurcenko Vitali 370–372
Ivan-Ghilia, Alecu, 139, 355, 388, 389, 468, 528

J

Jaruzelski, 184

K

Kaplan, Philiph, 420, 421
Kaplan, Robert, 286
Kemp, Henry, 286
Kiraly, Karoly, 273–274, 307
Kirk, Roger, 9, 17, 37, 56–58, 129, 153, 210, 431–432, 445, 472, 519–520
Klein, Iosif, 522
Kuklinski, Ryszard, 184, 209–210

L

Latham, Ernest, 524, 528
Leonescu, Daniel, 494
Logofătu, Ion, 140
Lupeş, Gheorghe, 138

M

Macovescu, George, 10, 53, 134
Macri, Emil, 438

Malinschi, Vasile, 158, 208
Maliţa, Mircea, 138
Manea, Gheorghe (lt. col.), 34–35, 64, 68, 73, 75, 132, 134–135, 137–138, 141–143, 157, 219, 223, 245–249, 252, 260, 330, 354
Mangu, Fănel, 140–141
Maniu, Iuliu, 42, 61
Manolache, 141
Manolache, Petre, 138
Manoliu, Nicolae, 134
Marian, Dorin, 445
Marinescu (lt. col.), 65–69, 71, 73–75, 77, 80–82, 87, 90, 174–176, 240, 247, 260, 314, 318, 320, 326, 337, 355–358, 373–374, 472, 498, 499
Marţian, Dan, 472
Matei, Ionel, 494, 521
Matei, Stelian, 138
Matei, Victor, 138
Maurer, Ion Gheorghe, 10, 53, 170, 534
Mazilu, Dumitru, 183, 471–472
Mazilu, Mihai, 29–34, 102, 180, 559
Măgureanu, Virgil, 292, 493, 510, 515
Mănescu, Corneliu, 9, 28, 48–49, 192, 198, 534, 548
Mănescu, Manea, 157, 175, 188, 322, 474
McClure, James, 58
McPherson, Wiliam, 18
Melcioiu, Ion, 180
Meleşcanu, Felicia, 152
Meleşcanu, Teodor, 150, 152
Mezincescu, Eduard, 158, 208
Michell, Pall, 434–435
Micşunescu, Laurenţiu, 135
Micu, Nicolae, 140
Mihalache, 61
Militaru, Nicolae, 267, 291, 507, 519–520
Mirancea, Constantin, 138
Mitran, Mircea, 138, 234
Moater, Vasile, 145–149, 228, 431
Mocanu, Cristian, 150
Moise, Petre, 38, 57, 59, 141, 164, 180, 554
Moisescu, Sorin, 445
Monafu, Ion, 295
Moraru, Ion, 140
Mortoiu, Aurelian, 506–507
Moses, Alfred, 120, 230, 249
Moţ, Ion, 438
Munteanu, Aurel Dragoş, 188, 210, 512, 515, 518
Murariu, Pătru (col.), 23, 69, 77–78, 81, 87–88, 90, 97–102, 108–109, 125, 130–131, 144, 150, 152, 176, 188, 231–232, 237, 247, 258, 260, 314, 326, 337–338, 349, 354, 373–376, 392, 465–469, 471–472, 477–478, 482, 496–500
Mureşan, Ana, 322, 546
Mureşanu, Mihai, 94, 240–243, 254, 276, 284–288, 296, 298–299, 307–308, 310, 316, 331–332, 337, 346

N

Napper, Larry, 8, 21, 24, 289–291, 378–380
Năstase, Dan, 293
Năstase, Gheorghe (alias Andrei), 147
Neagu, Andrei, 353
Neagu, Constantin, 33
Neagu, Cosma (general), 304, 506–507, 521

Neagu, Dumitru, 35–36, 138
Neagu, Romulus, 140
Neamțu, Ilie, 150
Neda, Octavian, 135, 402–403
Negoiță, Constantin, 369
Negrițoiu, Mișu, 140
Newland, Ross, 35
Nicola, Traian, 407, 415
Nicolae, Anca (fiica lui Brucan), 200
Nicolae, Mircea, 200
Nicolae, Nicolae M., 406, 437
Nicolescu, George, 180–181, 183, 552, 559
Nikolski, Alexandru, 524, 528
Nimez, Matthew, 421, 432
Ninosu, Petre, 514
Nistor, Dorin, 352–353
Nistor, Pușa, 352
Nistorescu, Cornel, 200
Niță, Constantin, 140
Nixon, Richard, 123, 572

O

Oancea, Constantin, 180, 182, 410, 412, 558
Ogorodnik, Alexander, 67
Oprea, Gheorghe, 322, 427, 546

P

Pacepa, Ion Mihai, 23, 28, 30, 126–127, 135, 268, 395–396, 398, 405–407,
Pacoste, Cornel, 165, 208, 426, 546
Pakula, Hannah, 129, 153
Paleologu, Alexandru, 188
Paler, Octavian, 188
Paliță, Vasile, 140
Panait, Ion, 166
Pancea, Marin, 267, 519–520
Paraipan, Aurel, 140
Paraschiv, Cornel, 29
Parmly, Michael, 11, 36, 38
Pascu, Ion, 150
Pașcu, Ioan Mircea, 145
Patrichi, Viorel, 444
Pauker, Ana, 48
Pavel, Dan, 445
Pazdral, Nuel, 126
Păsărin, Paulian (alias Ion Popescu), 114–115, 153, 519, 522
Pățan, Ion, 157
Pătrășcanu, Lucrețiu, 48
Pârvulescu, Constantin, 9, 28, 43, 45, 49, 53, 61, 158, 192, 199–201, 534
Pelin, Mihai, 107, 153, 304, 459, 525, 528
Pelton, Ronald, 371
Peter, 91
Petrean, Gheorghe, 307
Petrescu, Adrian, 138, 207–208, 546
Petrescu, Dan, 187, 205, 546
Petricu, Gheorghe, 8, 377–380,
Petruț, Nicolae, 150
Piroșca, Nicolae, 146–148, 228
Platona, Pavel, 150
Pleșea, Ștefan,
Pleșiță, Nicolae, 398, 444
Pleșu, Andrei, 188
Ploscaru, Ovidiu, 138, 294
Poliakov, Dimitri, 372
Pop, Teofil, 510
Popa, Eugen, 138, 234, 295
Popa, Gică Ion, 149, 276, 281, 286–287, 293–294, 297, 301–304, 310, 490–493, 520, 574
Popa, Mihai (col.), 239, 270–271, 273–275, 295, 302, 306, 326, 33–331, 333, 366, 369, 373, 463–464

Popa, Mircea, 178, 180, 184–187, 189, 446–448, 450, 456, 459–462, 464–467
Popa, Virgil, 147–148, 153
Popescu, Barbu, 115
Popescu, Dumitru, 322, 546
Popescu, Livia (Lili), 470
Popescu, Ovidiu, 137
Popescu, Teodor (Doru), 10, 15, 45, 54, 139, 175, 283, 375, 501
Popescu-Puţuri, Ion, 114, 375–376
Popovici, Titus, 10, 53, 158
Postelnicu, Tudor, 146, 322, 326, 412, 433, 546
Prodan, 141
Prună, Vasile, 150
Prundea, Neculai, 330, 494, 498–499, 521
Pungan, Vasile, 134
Puşcaş, Ilie, 39–40, 57, 124, 138, 234, 293–294, 307

R

Radu, Constantin, 322, 546
Radu, Ion, 160, 322, 546
Ramundo, Bernard A.,
Rangheţ, Boris, 138, 183, 234, 281–283, 293, 411, 436
Răceanu, Andrei, 5, 7, 32–33, 71, 77–78, 132, 173–174, 176, 197, 236, 343, 349–350, 354 –355, 357–358, 485, 495
Răceanu, Grigore (Bubu), 7, 9–10, 28, 41, 43–44, 48–49, 55, 61, 139, 155, 157–159, 161, 165–166, 170–171, 173, 198–200, 202–203, 207, 209–210, 214, 277, 532, 534, 576
Răceanu, Ileana, 7, 213, 216, 537, 540, 564
Răceanu, Ioana (Oana), 5, 71, 132, 139–140, 172–178, 187, 193, 236, 275, 350, 353–355, 357–360, 453, 463, 470, 482, 485, 487, 489, 495, 343, 349
Răceanu, Maria (Mioara), 5, 33, 35, 56, 63–64, 71, 92, 99, 102–103, 132, 139, 146, 132, 172–177, 179, 194, 214–215, 235–236, 24+–242, 244, 253–254, 275, 280–283, 294, 305, 349, 350–360, 354–355, 364, 462–463, 469–471, 482, 485, 487–490, 494, 497–498, 500, 487, 489
Răcuțanu, Gheorghe, 137
Rădulescu, Emil (lt. col.), 111–113, 122, 131–134, 137–138, 141–143, 146, 149–152, 202, 228, 234, 238, 247, 330, 351, 494–496
Rădulescu, Gheorghe, 160, 321, 546
Răţoi, Dumitru, 56, 59
Răuţă, Constantin, 395–396, 398, 416–424, 444
Râpanu, Teodor, 140
Reagan, Ronald, 8, 221, 370, 433, 572
Regina Maria, 129
Rickert, Jonathan, 124
Robertson, Bob, 40
Robu, Gheorghe, 501, 503, 521
Roman, Petre, 493, 502, 514–515, 573
Ropoteanu, Nicolae, 140
Roşca-Stănescu, Sorin, 185, 440, 445
Rosen, Moses, 120
Rosenberg, Tina, 209
Roşu, Florin, 140

Rudaru, Gabriel, 153, 522
Rudniţchi, Constantin, 506, 521

S

Sanislau, Aurel, 145
Sava, Gheorghe, 499
Săndulescu, Petre, 150
Săndulescu, Şerban, 210, 334, 479
Sârbu, Anton, 140
Sârbu, Dumitru, 399, 400, 401
Sârbu, Teodor, 427–428, 445
Scărlătescu, Alexandru (alias Fred Kolman), 422
Scărlătoiu, Grigore, 95, 113, 218, 227, 238, 503–505, 521, 530–531
Schneier, Arthur, 23, 181, 206, 230, 348
Secăreș, Vasile, 145
Sechter, Emil, 120
Segal, Edwin, 123
Sencovici, Alexandru, 10, 53, 158
Shafir, Michael, 28
Simons, Thomas, 116
Sin, Petre, 145
Sion, Mihai Bujor, 472
Solomonescu, Olimpia, 31, 34, 59, 121, 153, 180, 182, 555
Spiroiu, Nicolae, 147
Spitzer, Jack, 230
Stalin, 43
Stambert, Traian, 138
Stana, Ioan, 267
Stănculescu, Victor, 493
Stănculescu, Ionel, 150, 180, 554
Stănescu, Dumitru, 180, 182, 553
Stănescu, Ion, 141
Stănică, Nicolae, 140
Stark, Alexandru, 488–489, 494
Stoian, Ion, 8, 180, 322, 379, 546, 560
Stoichici, Ion, 138
Strovas, Frank, 128

Ş

Şerb, Ioan, 266–267, 519
Şerbănescu, Constantin M., 521
Şevcenko, Arcadi, 433
Şimon, Ilie, 39–41, 146, 180, 182, 228, 555
Şipoş, Doina, 221
Şipoş, Iosif, 221
Şipoş, Ivan, 219, 221–222
Ştefănescu, C., 210

T

Talpeş, Ion, 510, 514–515
Tapală, Dumitru, 494
Tămâianu, Ion, 138, 410
Tănase, Virgil, 444
Tănăsescu, Alexandru (Bebe), 138, 145, 409
Tăutu, Ioan, 135
Teodorescu, Alexandru, 140
Teodorescu, Filip, 203, 210
Teodorescu, Nicolae, 492
Tilinca, Vasile, 140
Tinca, Gheorghe, 39–41, 140, 146–147, 228
Tismăneanu, Vladimir, 510, 573
Totu, Ioan, 30–31, 36, 60, 129, 163–164, 180, 322–323, 439, 546, 556
Trofin, Virgil, 54, 165, 209
Tudosie, 352
Turcu, Liviu, 23, 28, 146, 148–149, 228
Turner, Stansfield, 368
Turturea, Nicolae, 180, 182, 557

Ț

Țâncu, Dumitru, 38–39
Țolea, Teodor, 140
Țuculescu, Valerian, 335

U

Uncu, Anton, 60, 528
Ungur, Alexandru, 137
Ungureanu, Gheorghe (Gigi), 138–139
Ungureanu, Marin, 141
Urian, Isidor, 295
Ursu, Gheorghe, 463, 479

V

Valeriu, Tudor, 150
Vanik, Charles, 418, 420
Vasile, Gheorghe, 69, 392–396, 398–399, 401, 404–408, 417, 421–422, 424–431, 433–435, 437–440, 442
Vasiliu, Constantin, 180, 557
Vasiliu, Teodor, 502–503, 521
Văduva, Ilie, 30, 60
Verdeț, Ilie, 307
Vereș, Nicolae, 273
Vințe, Janos, 307
Vințe, Ion, 43
Virgiliu (deținut),
Vlad, 141
Vlad, Iulian, 36, 203–204, 210, 322, 325–326, 334–335, 438, 466–468, 478–479
Vladimir, Nicolae, 180, 554
Vlăsceanu, Petre, 140
Vlasiu, Ion, 53, 156
Voican-Voiculescu, Gelu, 493
Voinea, Dan, 492

W

Waldegrove, William, 201
Wharton, Clifton R., 123
Whitehead, John, 8–9, 201, 370, 381
Wise, David, 372, 381
Wolf, Frank, 439

Y

Young, Virginia, 130

Z

Zamfir, Alexandru,
Zamfir, Gheorghe, 73, 144, 195
Zamfir, Lena, 46, 55, 357, 470
Zamfirescu, Napoleon, 137
Zamora, Aurel (Aurel Georgescu), 240–241, 244, 253, 256, 258–262, 264, 271, 275–276, 280–281, 283, 286–287, 300, 302, 305, 321, 327, 331, 347, 470–471, 486, 501
Zavu, Costache, 134
Zugrăvescu, Păstorel, 105, 240–241, 256–259, 261–264, 270, 274, 280–281, 283, 292, 295, 298–300, 302, 305, 310, 321, 327, 331–332, 334, 343–345, 347, 349, 356–359, 364, 462, 470, 486, 490, 494–502, 509–511

Cuprins

Prefață (*Radu Ioanid*) 7
Cuvânt de mulțumire 15
1. De ce m-am decis să scriu 17
    În căutarea unor răspunsuri... 22
    O chestiune de conștiință... 26
    Și un mesaj pentru viitor... 27
2. Evenimentele premergătoare arestării 29
    Plimbările prin Parcul Herăstrău... 41
    Inițiativa lui Apostol... 47
    În ziua arestării... 56
3. Arestarea 63
    Materialul găsit... 66
    Începutul nesfârșitelor interogatorii... 69
4. Începutul anchetei, legenda „recrutării" și un
   personaj imaginar 76
    Legenda „Recrutării"... 81
    Tom Harvey, un personaj imaginar... 92
    Nu am mușcat din momeală... 96
    Câteva întrebări neașteptate... 97
    Ce știți despre Blaier? 97
    Cine este Albuț și despre ce cheie este vorba? . . . 100
    Ați fost instruit să faceți gimnastică? 103
    Și un cuvânt despre maiorul Gheorghe Cotoman... 105
5. Dosare, liste, fotografii 108
    Dosare... 108
    Liste... 131
    Fotografii... 144
    În loc de concluzie... 152

6. Ancheta şi „Scrisoarea celor şase" 154
Insistenţa anchetatorilor... 161
Ameninţat cu confruntarea... 167
Difuzarea Scrisorii de protest.... 171
Un flash-back...! 172
Comunicatul şi „stenograma ruşinii" 179
A început ţara să se mişte... Timişoara... 184
Dezvăluirea adevărului... 188
O chestiune de conştiinţă... 193
Evenimentele din decembrie 1989 şi cei „şase" 194
Câteva consideraţii... 201
Un model de conştiinţă... 207
Un post-scriptum... 207
7. O zi de pomină! 212
Mama îmi dă dreptate... 213
Agendele cu însemnări... 216
Prieteni din copilărie... 220
Momente de spaimă... 224
8. După anchetă şi înainte de proces 228
Cărţile de vizită... 228
Dosarele pregătite de anchetă... 232
Prelungirea mandatului de arestare... 238
O revedere neaşteptată şi procurorul militar... 240
Repetiţia generală... 245
9. Procesul 251
Anunţarea procesului... 252
O întrevedere nesperată... 255
Proverbul cu socoteala de acasă şi cea din târg... 262
Mesajul indirect al medicului... 269
Justiţia socialistă... 271
Simulacru de proces... 278
Prima zi a procesului... 284
Continuarea procesului... 292
Cea de a doua zi a procesului 298
Sentinţa 303
Surpriza... 305
10. Recursul 309
Un sentiment de detaşare 310

Refuzul de a coopera 313
Legalitatea socialistă... 320
Omul, cel mai preţios capital? 327
Doar paisprezece minute... 329
11. Comutarea pedepsei capitale 336
Cererea de graţiere... 340
Motivele refuzului... 345
O revedere nesperată... 348
Promisiunea... 356
Ia foaia, scrie... şi semnează... 362
Ce ştii despre preşedintele Bush...? 365
Vestea cea mare... 373
Enigma se risipeşte... 376
12. Reluarea anchetei 382
O idee salvatoare... 385
Gheorghiu Iordache... 387
Dumitru Sârbu... 399
Ion Iacobescu... 401
Nicolae Horodincă... 405
Constantin Răuţă... 417
Ion Mihai Pacepa... 423
Ancheta promisă nu a mai fost reluată... 440
Situaţia a rămas neschimbată... 441
13. Cornel Georgescu, Mircea Popa şi ceilalţi „colegi" de celulă 446
Cornel Georgescu 448
Radu Cocoş 453
Doru Ciuclă 455
Mircea Popa 456
Gheorghe şi Virgiliu 457
O revelaţie fără importanţă... 457
14. Ultimele zile la Rahova, citadela Securităţii 460
Eliberarea lui Cornel şi... dezlănţuirea brutei.... 463
Istoria mi-a dat dreptate! 464
Presimţiri sumbre... 468
Ultimul interogatoriu şi cele două alternative.... 472
„Nebun sunt, dar nu şi idiot!"... 477

15. În sfârşit, liber! 480
Strada... 483
Acasă! 485
16. Din nou la Rahova 486
Al şaselea simţ... 486
Colonelul de justiţie, Gică Ion Popa... 490
Din nou o parodie de proces... 492
Recuperarea bunurilor... 494
O întrebare fără răspuns... 501
Zvonuri şi poveşti... 505
M-au vrut din nou în puşcărie... 508
Strâns cu uşa, Bucureştiul postdecembrist a cedat... 514
Problema de fond rămâne nesoluţionată... 517
17. În loc de epilog 523
Reconfirmarea sentinţei... 524
Partea americană cere o explicaţie... 525
Recursul în anulare... 525
Postscriptum la ediţia a II-a 527

Anexe 529
O mărturie dintr-un stat anormal, din vremuri anormale (şi cu oameni pe măsură) (*Adrian Cioroianu*) 571
Nu un om, ci o societate 571
Omeneşte vorbind, este oare bine să afli? 573
Ceea ce contează 574
Index 577

Editor: GRIGORE ARSENE
Redactor: DOINA JELA

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. arh. Ion Mincu 11, București
tel: (021)222 57 26, (021)222 47 65
redacție: 0744 55 47 63
fax: 223 16 88
distribuție: (021)222 25 36
e-mail: redactie@curteaveche.ro
internet: www.curteaveche.ro

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE